



GŁÓWNY  
URZĄD STATYSTYCZNY



# Historia Polski w liczbach

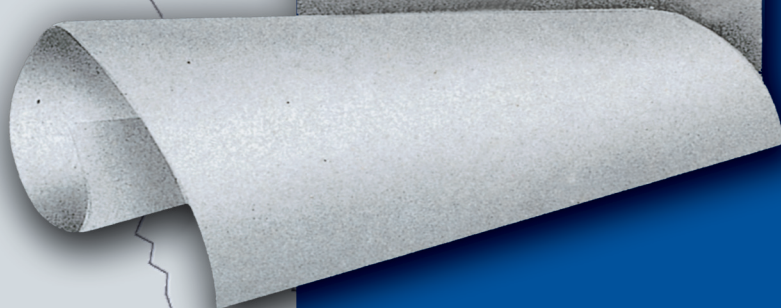
Tom II



## Gospodarka



W XIX w. dokonywały się bardzo istotne przemiany życia gospodarczego, będące głównie wynikiem przewrotu technicznego, uwłaszczenia chłopów i eksplozji demograficznej.



Warszawa 2006



GŁÓWNY  
URZĄD STATYSTYCZNY



# Historia Polski w liczbach



Gospodarka

Tom II

Warszawa 2006

### **Zespół Redakcyjny**

Przewodniczący

*prof. dr Franciszek Kubiczek*

Redaktor Główny

*prof. dr hab. Andrzej Jeziński*  
*prof. dr hab. Andrzej Wyczański*

Członkowie:

*prof. dr hab. Juliusz Łukasiewicz, prof. dr hab. Cezary Kukło,  
dr Halina Dmochowska, dr Cecylia Leszczyńska, dr Andrzej Radzko,  
mgr Wanda Bohdanowicz, mgr Grażyna Szydłowska*

Sekretarz

*mgr Jan Berger*

### **Publikację opracowali**

Okres do 1795 r.

*prof. dr hab. Andrzej Wyczański  
prof. dr hab. Cezary Kukło*

Okres 1795–1918

*prof. dr hab. Juliusz Łukasiewicz*

Okres 1918–2000

*prof. dr hab. Andrzej Jeziński*  
*dr Cecylia Leszczyńska*

Konsultacja

*dr Halina Dmochowska*

Opracowanie redakcyjne

*mgr Wanda Bohdanowicz  
mgr Grażyna Szydłowska*

Opracowanie i skład komputerowy

*Katarzyna Kamińska*

### **Zakład Wydawnictw Statystycznych**

Mapy, wykresy i rysunki

*mgr Halina Sztrantowicz*

Korekta

Zespół pod kierunkiem

*Teresy Chmielewskiej*

Elektroniczne łączenie tekstów z grafiką

*Beata Brzezińska  
Janina Wasilewska*

Projekt okładki, opracowanie graficzne

*mgr Lidia Motrenko-Makuch*

**Przy publikowaniu danych prosimy o podanie źródła**

**ISBN 83-7027-388-2**



ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH, 00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208.  
Ark. druk. 87, 4 mapy, 21 wykresów i 4 rysunki. Papier offset jasnoszary, 80g.  
Podpisano do druku w styczniu 2006 r., druk ukończono w lutym 2006 r.

## PRZEDMOWA

Przekazujemy Państwu tom II publikacji pt.: „Historia Polski w liczbach”, prezentujący problematykę gospodarczą od najstarszych, możliwych do ujęcia liczbowego czasów, do 2000 r. Publikacja ta – podobnie jak wydany w 2003 r. tom I „Historii Polski w liczbach”, poświęcony państwu i społeczeństwu – przygotowana została przy wykorzystaniu opracowanych przez Zespół Redakcyjny i wydawanych od 1990 r. przez GUS roboczych zeszytów tematycznych. W zakresie zagadnień gospodarczych obejmowały one: „Rolnictwo. Leśnictwo”, „Górnictwo i Przemysł, Budownictwo, Dochód Narodowy”, „Transport, Łączność”, „Handel”, „Finanse”. Wykorzystano także wydaną w 1994 r. publikację pt.: „Economic History of Poland in Numbers”, zawierającą wybór najważniejszych danych statystyczno-historycznych zestawionych z myślą o czytelniku zagranicznym.

Przy opracowywaniu zeszytów tematycznych wykorzystywano źródła i publikacje wydane do 1989 r. W niniejszym II tomie „Historii Polski w liczbach” uzupełniono je również nowym materiałem, który nie był poprzednio uwzględniony. Nie przeprowadzono dodatkowych kwerend archiwalnych, traktując aktualny stan wiedzy w zakresie statystyki historycznej jako wystarczający do opracowania tematyki gospodarczej ziem polskich od XVI do XX wieku.

Tom I i II „Historii Polski w liczbach” został opracowany przez ten sam zespół autorski, kierowany od 2002 r. przez prof. dra hab. Andrzeja Wyczańskiego z Polskiej Akademii Nauk, który został Redaktorem Głównym publikacji po śmierci prof. dra hab. Andrzeja Jezierskiego.

Publikację podzielono na trzy okresy chronologiczne (do 1795 r., 1795–1918, 1918–2000), dołączając do każdego z tych okresów komentarz historyczny oraz wyjaśnienia ułatwiające odbiór prezentowanych informacji. Zamieszczono też wykaz wykorzystanej literatury, który może być pomocny dla osób zajmujących się szerzej problematyką badań historyczno-statystycznych z zakresu gospodarki.

Członkom Zespołu Redakcyjnego składamy serdeczne podziękowanie i wyrazy uznania za wielki wkład naukowy w przygotowanie tego dzieła oraz trud włożony w opracowanie redakcyjne.

Wyrażamy nadzieję, że „Historia Polski w liczbach” okaże się interesującym i pożytecznym opracowaniem, które przybliży Czytelnikom dzieje naszego Państwa oraz problemy rozwoju społecznego i gospodarczego w świetle historycznych informacji statystycznych.

Przewodniczący Zespołu Redakcyjnego

prof. dr Franciszek Kubiczek

Prezes  
Głównego Urzędu Statystycznego

Tadeusz Toczyński

Warszawa, listopad 2005 r.



## PREFACE

We are pleased to present the second of the two volumes of the "Historia Polski w liczbach" ("History of Poland in Numbers"), which describes economic issues in terms of figures from the most ancient times that could be documented in this way up to the year 2000. The current publication, as its first volume, which presented the State and the society, was prepared on the basis of topical booklets prepared by the Editorial Committee and published by the Central Statistical Office since 1990. The booklets concerning economic issues included "Agriculture and Forestry", "Mining and Industry, Construction, National Income", "Transport, Communication," "Trade" and "Finances". The publication "Economic History of Poland in Numbers" issued in 1994, which contained major historical and statistical data that was addressed mainly to the foreign readers also served as a basis for this volume.

In the compilation of the above mentioned topical booklets, the data sources and publications which dated before the year 1989 were used. In this volume of the "Historia Polski w liczbach" information from other sources and publications was added. There were mainly materials previously not included. No additional search in the archives was done, because the already available statistical documents were considered sufficient for providing relevant information on the economic issues of Poland in the period from the 16th to the 20th century.

The two volumes were prepared by the same group of authors, under the supervision of Professor Andrzej Wyczański of the Polish Academy of Sciences who succeeded the late Professor Andrzej Jezierski as the Chief Editor.

The publication is divided into three historical periods: up to 1795, 1795—1918, and 1918—2000. Each of those chapters includes a historical commentary and explanatory notes which facilitate the use of the publication. The bibliography presented in the final part of the publication is addressed to the readers seeking more detailed information related to historical statistics in the field of economy.

We would like to express our sincere thanks to the members of the Editorial Committee. We are impressed with the quality of their scientific contribution and the work done to make this publication happen.

We hope that the readers will find the "Historia Polski w liczbach" an interesting and useful study into the history of the Polish nation and the issues related to its social and economic development presented by means of historical statistics.

Chairman of the Editorial Committee

Professor Franciszek Kubiczek

President  
of the Central Statistical Office

Tadeusz Toczyński

Warsaw, November 2005

## WSTĘP

Tom II „Historii Polski w liczbach” jest kontynuacją wydanego w 2003 r. tomu I, poświęconego państwu i społeczeństwu. Z tego powodu zasadnicze ramy terytorialne przedstawianego materiału, a także jego struktura chronologiczna nie uległy zmianie, a jedynie treść poświęcona jest gospodarce. Trzeba się natomiast zastrzec, że wydzielenie gospodarki do osobnego tomu nie zawsze mogło być ściśle i konsekwentnie przeprowadzone. Dla okresów wcześniejszych, szczególnie staropolskiego (do 1795 r.), dysponowaliśmy często materiałem, który mógł być zaliczony równie dobrze do historii społeczeństwa, jak i gospodarki. Dotyczyło to na przykład struktury zawodowej, która przedstawiona w postaci wykazu cechów i wielkości zatrudnienia w obu wypadkach mogła mówić tak o strukturze zawodowej społeczeństwa, jak też o strukturze produkcji. Podobnie dane na temat spożycia stanowiły materiał wskazujący na poziom konsumpcji w społeczeństwie z jednej, a produkcji i zaopatrzenia z drugiej strony. Wreszcie dane na temat budownictwa, w szczególności mieszkaniowego, są charakterystyczne dla określenia warunków życia społeczeństwa, jak również pozwalają na orientację w rozmiarach ruchu budowlanego.

Jak już wskazywaliśmy w tomie I, właściwe materiały statystyczne świadomie gromadzone i opracowane, mogły być wykorzystane niemal wyłącznie w części III, to jest dla danych dla lat 1918–2000, niejednokrotnie zresztą ulegając przepracowaniu. Dla okresów wcześniejszych, w znacznym stopniu dla lat 1795–1918, a szczególnie dla okresu do 1795 r. były to dane statystyczne zrekonstruowane, pośrednie, a więc zgromadzone, opracowane i przedstawione w wyniku badań historyczno-gospodarczych. W rezultacie mamy w tym wypadku do czynienia z wynikami rozwoju historii gospodarczej, jako wyodrębnionej specjalności naukowej w ramach nauki historycznej, historii gospodarczej, której zainteresowania, kadra badawcza i jej umiejętności decydowały o wynikach badań, narastających w ciągu ostatniego stulecia. Dlatego też, dla lepszego zrozumienia zestawu tablic i materiału, który one obejmują, należy powiedzieć parę słów na temat rozwoju tych badań w Polsce.

Przekazywany w obecnym tomie materiał, który dotyczy dawnej i niedawnej gospodarki, ma jedną charakterystyczną cechę. Tam, gdzie tablice oparte są na konkretnych opracowaniach historycznych, w ogromnej większości przypadków są to opracowania opublikowane w latach 1945–1989. Taka proweniencja, biorąc pod uwagę nastroje społeczeństwa, może niekiedy wzbudzać wątpliwości, jako że dane publikowane wówczas, i te oficjalne, urzędowe na temat gospodarki, i te naukowe mogłyby się jawić jako wymagające krytycznego podejścia. Oczywiście wszelkie dane historyczne, nawet najlepiej udokumentowane naukowo, mogą podlegać krytyce, wydaje się jednak, że nadmierna ostrożność, i to podyktowana

względami pozanaukowymi, nie byłaby konieczna. Być może właśnie parę słów na temat rozwoju badań historyczno-gospodarczych w Polsce pozwoli na rozwianie owych wątpliwości.

Historia, stając się w XIX w. nauką o określonych zadaniach i zasadach postępowania, była przede wszystkim historią opisową, która zajmowała się głównie dziejami politycznymi. Specjalizacje naukowe w jej obrębie dotyczyły okresów historycznych – starożytności, średniowiecza czy czasów nowożytnych – bez zróżnicowań przedmiotowych. Jednakże dawna gospodarka jako przedmiot zabiegów badawczych wymagała innych metod, często innych materiałów, wreszcie odmiennego przedstawienia wyników, chociażby z racji zainteresowań nie tylko historyków, ale i ekonomistów. Pierwsze próby wyodrębnienia historii gospodarczej w postaci osobnych katedr uniwersyteckich czy wyspecjalizowanych czasopism naukowych miały miejsce na przełomie XIX i XX w. w krajach anglosaskich i w Niemczech. W Polsce pierwsza katedra historii gospodarczej powstała w Krakowie w 1909 r., w 1919 r. podobna katedra powstała w Poznaniu, a następnie we Lwowie (1921 r.), później na innych uczelniach. Pierwsze wyspecjalizowane w tym zakresie czasopismo naukowe to założone w 1931 r. przez Franciszka Bujaka i Jana Rutkowskiego „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, początkowo wydawane we Lwowie, potem w Poznaniu.

Faktyczna kolejność rozwoju badań nad przeszłością gospodarczą Polski, czy jak ją wówczas określano społeczno-gospodarczą, była inna, gdyż z reguły prowadzone już badania wyprzedzały budowę ich zaplecza organizacyjnego – katedr, czasopism, placówek badawczych. Dla naszych celów ograniczymy się jedynie do przypomnienia nazwisk paru historyków z XIX w., którzy w Polsce torowali drogę do takich badań. Byli to m.in. Adolf Pawiński i Aleksander Jabłonowski, którzy poprzez publikację dawnych rejestrów podatkowych oraz własne badania osadnicze i ludnościowe stworzyli mocne podstawy dla późniejszej historii społecznej i gospodarczej; warto także wspomnieć Tadeusza Korzonia i jego badania dotyczące okresu panowania Stanisława Augusta.

O systematycznych badaniach nad dawną gospodarką w Polsce można mówić dopiero w okresie międzywojennym. Wówczas rola wiodąca przypadła dwu ośrodkom badań, a mianowicie ośrodkowi kierowanemu przez Franciszka Bujaka we Lwowie oraz ośrodkowi stworzonemu przez Jana Rutkowskiego w Poznaniu. Nie wyczerpywały one listy ośrodków, które zajmowały się historią gospodarczą, choć trzeba podkreślić, że osiągnięcia i zakres oddziaływania pozostałych ośrodków były znacznie skromniejsze aniżeli lwowskiego czy poznańskiego, mimo że katedry historii gospodarczej działały w Warszawie, Krakowie czy Wilnie.

Ośrodek lwowski podjął, obok badań monograficznych, wielką serię opracowań z historii cen. Od 1929 r. zaczęły się kolejno ukazywać opracowania cen we Lwowie, w Krakowie, w Gdańsku, w Warszawie i w Lublinie. Zawarty w nich materiał dotyczył przede wszystkim cen z XVI–XVIII w., zgromadzonych w oparciu o ówczesne rachunki, przy czym w niektórych wypadkach sięgano do XIV, XV i do XIX w. Ceny te opracowywano jako część międzynarodowej akcji badania cen, która obejmowała Hiszpanię, Francję, Anglię, Holandię, Niemcy i Austrię. Dlatego też wykazy polskich cen zaopatrywano w nagłówki francuskie, a ceny wyrażone w pieniądzu przeliczano na gramy srebra, by zapewnić im porównywalność międzynarodową. Druga seria opracowań, zaledwie rozpoczęta, obejmowała tzw. klęski elementarne – zarazy, kataklizmy klimatyczne itp. – stanowiąc podobnie podstawowy materiał dla późniejszych badań społecznych i gospodarczych. Obok tych działań, z ośrodka lwowskiego wychodziło wiele opracowań dotyczących historii społecznej i gospodarczej miast i dóbr ziemskich.

Ośrodek poznański, pod kierunkiem J. Rutkowskiego, nastawił się głównie na badania historii agrarnej w Polsce, a punktem wyjścia dla tych badań były lustracje dóbr królewskich, przede wszystkim z lat 1564/65 i 1569/70 z jednej strony, oraz archiwa kościelne w odniesieniu do dóbr duchownych z drugiej strony. Tematyka rolna była uznawana przez J. Rutkowskiego za podstawową dla historii gospodarczej Polski przedrozbiorowej, a jej pogłębienie umożliwiło mu zbliżenie się do ujęcia bardziej

syntetycznego, opartego o zasadę podziału dochodu, jako czynnika porządkującego obraz dawnej gospodarki i jej przemian. J. Rutkowski, podobnie jak F. Bujak, wykształcił całą grupę historyków gospodarczych, a sam pokusił się o opracowanie swego rodzaju podręcznika historii gospodarczej Polski przedrozbiorowej, co następnie uzupełnił w tomie II obejmującym XIX stulecie. Równoległe do tych ośrodków prowadził w Warszawie swoje badania nad handlem i skarbowością dawnej Polski Roman Rybarski, choć nie skupił wokół siebie większego grona uczniów.

Następne pokolenie historyków gospodarczych działało już w okresie po 1945 r., co oznaczało poważną zmianę warunków i możliwości tych badań. Z jednej strony pokolenie to przejęło po badaniach międzywojennych zasady solidnej kwerendy i krytyki źródeł oraz rzeczowego i ostrożnego przedstawiania wyników, z drugiej strony, od 1948 r. czynniki polityczne forsowały marksizm nie tyle nawet jako teorię procesu historycznego, co jako metodologię postępowania naukowego. W pierwszym rozumieniu poprzez podkreślanie znaczenia techniki oraz stosunków produkcji marksizm mógł stanowić w jakimś stopniu zachętę do podejmowania badań społecznych i gospodarczych i nieomijania szerszej problematyki, w drugim – poprzez sugerowanie nie tylko pytań badawczych, ale i odpowiedzi – utrudniał racjonalne prowadzenie badań i dochodzenie do naukowo uzasadnionych wniosków. W tej sytuacji doszło do rozbudzenia zainteresowań dawną gospodarką – podobnie jak w wielu innych krajach europejskich – a nawet do tworzenia placówek naukowych, specjalnie nastawionych na badania dawnej techniki produkcji i to nawet czasów prehistorycznych.

Okres doktrynalnego marksizmu trwał jednak krótko, a jego wpływ był ograniczony, tym bardziej że kłopoty z gospodarką tzw. planową przypominały o potrzebie pamiętania o gospodarce rynkowej, a odnowienie w 1956 r. współpracy naukowej z Francją pozwoliło historykom na przywrócenie kontaktów z nauką zachodnią. W tym wypadku najważniejsza okazała się współpraca z kierowaną przez Fernanda Braudela grupą historyków określaną jako szkoła Annales, grupą należąca ówczesnie do czołówki światowej w zakresie nauk społecznych. Współpraca ta przyniosła historykom polskim nową, naukowo atrakcyjną tematykę, nowe koncepcje metodyczne, wreszcie nowe techniki badawcze, z dużym udziałem badań nad historią gospodarczą i to prowadzonych według reguł nie tylko historii, ale i ekonomii. Od kolegów francuskich można też było nauczyć się metodyki badania cen, jednolitych zasad badania dawnej konsumpcji żywności, a jednocześnie nowoczesnie pojętych badań nad dawną rodziną czy w zakresie kultury koncepcji dotyczącej zmiennej historycznie umysłowości ludzkiej. Badania te nie tylko prowadziły do szerokiego stosowania danych ilościowych do ich analizy, ale uczyły naszych historyków operowania masowym materiałem historycznym, w tym również wykorzystywania komputera.

Kontakty z nauką francuską nie tylko ożywiły istniejące w Polsce zainteresowania dawną gospodarką, ale uchroniły je od doktrynalności, a wprowadzając nową tematykę skłaniały do badań porównawczych, jak również do dalszych kontaktów naukowych z historykami z innych krajów i do działania na terenie Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Gospodarczej, którego prezesem w latach 1968–1970 był Witold Kula. Liczne stypendia francuskie umożliwiały doskonalenie naukowe młodszej i średniej kadry polskich historyków, a także międzynarodową współpracę badawczą w dziedzinie badań historycznych oraz innych nauk społecznych, zgodnie z zasadami grupy Annales, która dążyła do integracji nauk społecznych. Współpraca i unowocześnienie polskich badań historyczno-gospodarczych pozwoliły na likwidację naszego opóźnienia wobec nauki zachodniej w tym zakresie i na powstanie silnego ośrodka badań nad dawną gospodarką w Polsce, ośrodka o dużej sile oddziaływania, szczególnie na sąsiednie kraje.

Badania nad historią gospodarczą w Polsce rozwijały się w wielu ośrodkach naukowych. Najbardziej rozbudowane były one w Warszawie, gdzie m.in. Marian Małowist wykształcił grupę badaczy dawnego rzemiosła (Antoni Mączak, Benedykt Zientara, Henryk Samsonowicz, Maria Bogucka, Andrzej Wyrobisz)

oraz górnictwa (Danuta Molenda). Na Uniwersytecie Warszawskim powstała także grupa kierowana przez Natalię Gąsiorowską, a zajmująca się dziejami gospodarczymi Królestwa (m.in. Ireneusz Ihnatowicz, Juliusz Łukasiewicz), która współpracowała z podobną w Łodzi, zainteresowaną dziejami regionu, w tym włókiennictwa. W Instytucie Historii PAN zajmowano się przede wszystkim dziejami dawnego rolnictwa (Janina Leskiewiczowa, Irena Rychlikowa, Alina Wawrzyńczykowa, Andrzej Wyczański, Leonid Żytkowicz) oraz przemianami społeczno-gospodarczymi w Polsce XIX stulecia (Witold Kula, Jerzy Jedlicki, Stefania Kowalska, Ryszard Kołodziejczyk oraz z Uniwersytetu Warszawskiego – Andrzej Jezierski, Elżbieta Kaczyńska, Jacek Kochanowicz). W Poznaniu kontynuowano badania nad dawnym rolnictwem (Jerzy Topolski, Jerzy Ochmański, Władysław Rusiński, Andrzej Nowak) oraz przemysłem i późniejszą gospodarką Wielkopolski (Czesław Łuczak). Nieco mniej aktywnie działały inne ośrodki. W Krakowie zajmowano się głównie dziejami tego miasta oraz Małopolski (Helena Madurowicz-Urbańska, Alicja Gradowska, Jan Małecki), a w Gdańsku historią tego miasta oraz żeglugi (Czesław Biernat, Edmund Cieślak, Stanisław Gierszewski), w Toruniu historią Pomorza (Stefan Cackowski), na Śląsku dziejami górnictwa i hutnictwa (Seweryn Wysłouch, Waclaw Długoborski). Przykłady te można by mnożyć, a nazwiska badaczy ułożyć w długą i bogatą listę, szczególnie że pominieliśmy większość historyków średniowiecza i czasów najnowszych. Nie o to nam chodzi w tym momencie, podobnie jak nie o wykazanie różnorodności tematycznej, metodycznej i chronologicznej prowadzonych wówczas badań. Istotny natomiast jest fakt ogromnego rozwoju badań historyczno-gospodarczych w stosunku do okresu międzywojennego, rozwoju ilościowego i jakościowego, wreszcie rozbudowy kadry, skupionej wokół podstawowych zagadnień dawnej gospodarki.

Ten dynamiczny rozwój badań nad dawną gospodarką uległ na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. zahamowaniu. Wiązało się to w jakimś stopniu ze zmianą pokoleniową, ale nie tylko, skoro działający dalej historycy gospodarki zaczęli zmieniać swe zainteresowania badawcze, przechodząc do innych zagadnień. Gdy zajęli się historią społeczną, sprawa wydawała się zrozumiała – nie ma gospodarki bez społeczeństwa – gdy sięgnęli do dziejów kultury odskok wydaje się duży, chyba że założymy pojawienie się nowych pytań badawczych. Chodzi w tym wypadku o pytanie podstawowe, a mianowicie czy obraz dawnej gospodarki, kreślony przez historyków jest bliski czy też odległy od tego, który widzieli i rozumieli ówczesni ludzie. Oni zaś decydowali o działaniu tej gospodarki, a nie nasza późniejsza interpretacja naukowa, dająca obraz być może bardzo daleki od ówczesnej rzeczywistości.

Owo odejście historyków gospodarczych od badania dawnej ekonomiki nie jest zjawiskiem jedynie polskim, występuje chociażby w Niemczech i we Francji. Czy jest to wynik przesycenia bezosobowym, ilościowym interpretowaniem dawnych zjawisk gospodarczych i ucieczki od tej tematyki czy też przeciwnie jest to próba głębszego pojmowania dawnej problematyki, a to poprzez rozumienie ówczesnych ludzi – i społeczeństwa, i umysłowości – trudno jeszcze powiedzieć. Być może przyszłe badania dadzą jeszcze ciekawsze wyniki, to zaś co z dotychczasowych osiągnięć wydaje się być najbardziej warte zainteresowania, chcieliśmy zawrzeć w poniższym tomie. W badaniach historycznych nad gospodarką Polski nie jest to rozdział zamknięty, ale jest to etap badań, który stanowi pewną całość i chociażby dlatego pragniemy go pokazać.

Andrzej Wyczański

**Spis rzeczy****Contents**

		Str. Page
PRZEDMOWA.....	<i>PREFACE</i> .....	3, 4
WSTĘP .....	<i>INTRODUCTION</i> .....	5
Okres do 1795 r.	<i>Period up to 1795</i>	
<b>UWAGI OGÓLNE</b> .....	<b><i>GENERAL NOTES</i></b> .....	17
<b>JEDNOSTKI PIENIĘŻNE DO 1795 R.</b>	<b><i>CURRENCY UNITS UP TO 1795</i></b> .....	21
<b>CENY</b> .....	<b><i>PRICES</i></b> .....	23
<b>ROLNICTWO</b> .....	<b><i>AGRICULTURE</i></b> .....	64
<b>PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO</b> .....	<b><i>INDUSTRY AND CONSTRUCTION</i></b> .....	92
PRZEMYSŁ.....	<i>INDUSTRY</i> .....	92
BUDOWNICTWO .....	<i>CONSTRUCTION</i> .....	107
<b>TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ</b> .....	<b><i>TRANSPORT AND COMMUNICATIONS</i></b> .....	109
TRANSPORT.....	<i>TRANSPORT</i> .....	109
ŁĄCZNOŚĆ.....	<i>COMMUNICATIONS</i> .....	130
<b>HANDEL WEWNĘTRZNY</b> .....	<b><i>DOMESTIC TRADE</i></b> .....	131
<b>HANDEL ZAGRANICZNY</b> .....	<b><i>FOREIGN TRADE</i></b> .....	139
<b>FINANSE</b> .....	<b><i>FINANCE</i></b> .....	153
<b>DOCHÓD NARODOWY</b> .....	<b><i>NATIONAL INCOME</i></b> .....	176



		Str. Page
Okres 1795–1918	<i>Period 1795–1918</i>	
<b>UWAGI OGÓLNE</b> .....	<b>GENERAL NOTES</b> .....	179
<b>JEDNOSTKI PIENIĘŻNE W LATACH 1795–1918</b> .....	<b>CURRENCY UNITS IN 1795–1918</b> .....	185
<b>CENY</b> .....	<b>PRICES</b> .....	187
<b>ROLNICTWO</b> .....	<b>AGRICULTURE</b> .....	198
<b>PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO</b> .....	<b>INDUSTRY AND CONSTRUCTION</b> .....	227
PRZEMYSŁ.....	INDUSTRY.....	227
BUDOWNICTWO .....	CONSTRUCTION .....	250
<b>TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ</b> .....	<b>TRANSPORT AND COMMUNICATIONS</b> .....	252
TRANSPORT.....	TRANSPORT .....	252
ŁĄCZNOŚĆ.....	COMMUNICATIONS .....	272
<b>HANDEL WEWNĘTRZNY</b> .....	<b>DOMESTIC TRADE</b> .....	280
<b>HANDEL ZAGRANICZNY</b> .....	<b>FOREIGN TRADE</b> .....	288
<b>FINANSE</b> .....	<b>FINANCE</b> .....	299
INSTYTUCJE PIENIĘŻNO-KREDYTOWE ...	CREDIT-FINANCIAL COMPANIES.....	299
INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE.....	INSURANCE COMPANIES.....	313
FINANSE PUBLICZNE.....	PUBLIC FINANCE .....	317





	Str. Page
Okres 1918–2000	<i>Period 1918–2000</i>
<b>UWAGI OGÓLNE</b> .....	<b>GENERAL NOTES</b> ..... 335
<b>JEDNOSTKI PIENIĘŻNE W LATACH 1918–2000</b> .....	<b>CURRENCY UNITS IN 1918–2000</b> ..... 343
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> ..... 343
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> ..... 343
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> ..... 344
<b>CENY</b> .....	<b>PRICES</b> ..... 345
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> ..... 345
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> ..... 353
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> ..... 355
<b>ROLNICTWO I LEŚNICTWO. RYBOŁÓWSTWO</b> .....	<b>AGRICULTURE AND FORESTRY. FISHING</b> .. 372
<b>ROLNICTWO</b> .....	<b>AGRICULTURE</b> ..... 372
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> ..... 372
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> ..... 390
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> ..... 394
<b>LEŚNICTWO</b> .....	<b>FORESTRY</b> ..... 419
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> ..... 419
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> ..... 421
<b>RYBOŁÓWSTWO</b> .....	<b>FISHING</b> ..... 423
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> ..... 423
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> ..... 425



		Str. Page
<b>PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO .....</b>	<b>INDUSTRY AND CONSTRUCTION .....</b>	427
PRZEMYSŁ.....	INDUSTRY.....	427
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	427
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> .....	445
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	447
BUDOWNICTWO .....	CONSTRUCTION.....	471
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	471
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	473
<b>TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ .....</b>	<b>TRANSPORT AND COMMUNICATIONS .....</b>	478
TRANSPORT.....	TRANSPORT .....	478
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	478
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> .....	491
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	495
ŁĄCZNOŚĆ.....	COMMUNICATIONS .....	513
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	513
lata 1939–1945 .....	<i>years 1939–1945</i> .....	515
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	515
<b>HANDEL WEWNĘTRZNY.....</b>	<b>DOMESTIC TRADE .....</b>	518
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	518
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	536
<b>HANDEL ZAGRANICZNY.....</b>	<b>FOREIGN TRADE .....</b>	544
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	544
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	550



		Str. Page
<b>FINANSE</b> .....	<b>FINANCE</b> .....	569
<b>PIENIĄDZ I BANKI</b> .....	<b>MONEY AND BANKS</b> .....	569
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	569
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	583
<b>INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE</b> .....	<b>INSURANCE COMPANIES</b> .....	595
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	595
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	598
<b>FINANSE PUBLICZNE</b> .....	<b>PUBLIC FINANCE</b> .....	607
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	607
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	621
<b>DOCHÓD NARODOWY</b> .....	<b>NATIONAL INCOME</b> .....	637
lata 1918–1939 .....	<i>years 1918–1939</i> .....	637
lata 1945–2000 .....	<i>years 1945–2000</i> .....	642
<b>Spis tablic</b> .....	<b>List of tables</b> .....	650
<b>Spis map, wykresów i rysunków</b> .....	<b>Illustrations</b> .....	676
<b>Wykaz wykorzystanej lite- ratury</b> .....	<b>Bibliography</b> .....	679



## Objaśnienia znaków umownych

### Symbols

- Kreska (–) – zjawisko nie wystąpiło.  
*magnitude zero.*
- Zero: (0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;  
*magnitude not zero, but less than 0,5 of a unit;*
- (0,0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.  
*magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit.*
- Kropka (.) – zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych.  
*data not available or not reliable.*
- Znak x – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.  
*not applicable.*
- „W tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.  
*indicates that not all elements of the sum are given.*

## Ważniejsze skróty

### Major abbreviations

tys.	= tysiąc <i>thousand</i>	m	= metr <i>metre</i>	KM	= koń mechaniczny <i>horsepower</i>
mln	= milion <i>million</i>	km	= kilometr <i>kilometre</i>	h	= godzina <i>hour</i>
mld	= miliard <i>billiard (American billion)</i>	ha	= hektar <i>hectare</i>	r.	= rok <i>year</i>
gr	= grosz	km <sup>2</sup>	= kilometr kwadratowy <i>square kilometre</i>	w.	= wiek <i>century</i>
zł	= złoty <i>zloty</i>	l	= litr <i>litre</i>	BRT	= tona rejestrowa pojemności statku brutto <i>gross registered ton</i>
złp	= złoty polski <i>Polish zloty</i>	hl	= hektolitry <i>hectolitre</i>	DWT	= tona nośności całkowitej ładunku i zapasów statku <i>dead weight ton</i>
dol. USA	= dolar Stanów Zjednoczonych <i>United States dollar</i>	m <sup>3</sup>	= metr sześcienny <i>cubic metre</i>	GT	= pojemność brutto statku <i>gross tonnage</i>
ceg	= cegła <i>brick</i>	dam <sup>3</sup>	= dekametr sześcienny <i>cubic decametre</i>	NRT	= tona rejestrowa pojemności statku netto <i>net registered ton</i>
kpl	= komplet <i>suit (set)</i>	hm <sup>3</sup>	= hektometr sześcienny <i>cubic hectometre</i>	b.	= byłe <i>former</i>
szt	= sztuka <i>piece</i>	kV·A	= kilowoltoamper <i>kilovolt-ampere</i>	nr	= numer <i>number</i>
g	= gram <i>gram</i>	kW	= kilowat <i>kilowatt</i>	ok.	= około <i>about</i>
kg	= kilogram <i>kilogram</i>	MW	= megawat <i>megawatt</i>	s.	= strona <i>page</i>
q = dt	= kwintal = decytona <i>quintal = deciton</i>	kW·h	= kilowatogodzina <i>kilowatt-hour</i>	tabl.	= tablica <i>table</i>
t	= tona <i>tonne</i>	GW·h	= gigawatogodzina <i>gigawatt-hour</i>		
t·km	= tonokilometr <i>ton-kilometre</i>	TW·h	= terawatogodzina <i>terawatt-hour</i>		



Okres do 1795





## UWAGI OGÓLNE

Tom II „Historii Polski w liczbach” poświęcony sprawom gospodarki, jako bardziej monotematyczny w stosunku do tomu poprzedniego, wprowadza w nowe zagadnienia, które wymagają komentarza. Już uprzednio wskazano, iż w dobie staropolskiej przedstawiane dane liczbowe rzadko są ówczesnym przekazem typu statystycznego. Stanowią one najczęściej dane wycinkowe, które mają za zadanie nie tyle opisać liczbowo obraz dawnej gospodarki, co egzemplifikując pokazać charakterystyczne cechy jej funkcjonowania. Natomiast prezentowane niekiedy dane całościowe są wynikiem daleko idących oszacowań, dokonanych przez historyków. Dla czasów przedrozbiorowych element oszacowania jest niemal zawsze obecny przy danych ilościowych, nawet tych całkiem drobiazgowych.

Dział prezentujący ceny wymaga szczegółowego omówienia. Został on oparty na opracowaniach lwowskiej szkoły historycznej, powstałej i kierowanej w okresie międzywojennym przez Franciszka Bujaka i współpracującej z podobnymi ośrodkami badawczymi w innych krajach europejskich, takich jak Francja, Anglia, Hiszpania, Niemcy czy Holandia. Trzeba przy tym podkreślić, że badania polskie wyróżniały się na tle międzynarodowym obfitością danych oraz odrębną strukturą. Obejmowały one bowiem ceny opracowane osobno dla poszczególnych miast, takich jak Gdańsk, Kraków, Lwów, Warszawa oraz Lublin i uszeregowane według grup towarów, sięgając niekiedy nawet XIV w. Wspomniane opracowania, mimo ich bogactwa materiałowego, spotkały się na początku lat sześćdziesiątych XX w. z surową krytyką Witolda Kuli, który wskazywał na bardzo niejednorodną podstawę źródłową, a w rezultacie nawet znaczną przypadkowość cen wykazywanych dla kolejnych lat, a niekiedy i kwartałów.

Biorąc pod uwagę słabości i niedostatki przedwojennych opracowań z jednej strony, z drugiej jednak – ich znaczenie dla badań nad dawną gospodarką Polski, a w szerszym rozumieniu również Europy, przedstawione niżej tablice dotyczące cen zostały poddane znacznym przekształceniom. Po pierwsze dokonano ich selekcji na zasadzie znaczenia gospodarczego danego ośrodka, wyróżniając przede wszystkim ceny Gdańska i Krakowa oraz ważności towaru, do którego się odnosiły. Po drugie uwzględniono wartość materiałów zgromadzonych przez opracowujących je historyków. Dążąc do uzyskania pewniejszych, lepiej udokumentowanych danych liczbowych, zrezygnowano z przedstawiania danych rocznych,



a tym bardziej kwartalnych, a jedynie zaprezentowano przeciętne roczne ceny w pięcioleciach lub dziesięcioleciach, zależnie od dostępności danych źródłowych, wykorzystując przy tym albo dane wieloletnie pojawiające się niekiedy w tych opracowaniach, albo dokonując odpowiednich przeliczeń. Nie wyeliminowało to zdarzających się nieścisłości czy omyłek, ale arbitralne poprawki czy oszacowania uznaliśmy za niewłaściwe. Dla uzyskania porównywalności poziomu, a szczególnie kształtowania się cen w skali krajowej i międzynarodowej, obok podstawowej monety obiegowej (głównie polskie złote i grosze), wprowadzono dla ich określenia równowartość w gramach srebra.

Komentarza wymagają również dane liczbowe dotyczące ówczesnego rolnictwa. Trzeba przy tym podkreślić, że w czasach przedrozbiorowych rolnictwo stanowiło podstawową gałąź gospodarki i skupiało, łącznie z działami gospodarki związanymi z rolnictwem, około 80% ogółu zatrudnionych. W dziale zaprezentowano informacje dotyczące różnych aspektów rolnictwa. Udział gruntów uprawnych w ogólnym areale ziemi scharakteryzowano ogólnie oraz na przykładzie dużej prowincji – Wielkopolski i południowych powiatów Małopolski, przy jednoczesnym ukazaniu zjawiska tzw. „pustek”, czyli gospodarstw chłopskich nieobsadzonych. Należy przy tym wyjaśnić, że ówczesne grunty uprawne odpowiadały w zasadzie naszemu pojęciu „grunty orne”, gdyż do XVIII w. nie obejmowały pastwisk i łąk, natomiast puste łąny (włóki) oznaczające gospodarstwa chłopskie nieobsadzone, nie wskazywały, że ich grunty nie były uprawiane – korzystali z nich zwykle okoliczni chłopci lub miejscowy folwark. Zjawisko występowania i funkcjonowania łąnów pustych w dawnej gospodarce rolnej w Polsce – niezależnie od jego przyczyn – wymaga bardzo ostrożnej interpretacji. Strukturę własności ziemi – na co zwracamy uwagę – przedstawiono jak gdyby na dwóch poziomach, a mianowicie własności pełnej – szlacheckiej, królewskiej czy kościelnej oraz własności użytkowej – chłopskiej. Usiłowano również pokazać podział użytkowania ziemi pomiędzy gospodarstwa folwarczne i chłopskie, a dalej wykorzystanie gruntów uprawnych, wreszcie wysiewy i zbiory czy też plony zbóż. W tym ostatnim przypadku należy podkreślić, że ówczesne plony zbóż określano odmiennie niż obecnie, a więc nie w postaci zebranych z hektara kwintali ziarna, lecz jako tzw. ilość ziaren, co oznaczało ilość otrzymanywanych korców ziarna z jednego korca wysianego, czy jak mówiono wówczas ilość uzyskiwanych ziaren z jednego wysianego. Taki system obliczeń zaprezentowany w tablicach pozwala ominąć kłopoty z nieznanymi zwykle obszarami wysiewu, jak również z różnymi rozmiarami korców; określa zarazem plony zgodnie z ówczesnym ich rozumieniem i odpowiadające czasom, gdy nie areal był najistotniejszy, lecz uzyskiwane ziarno. Zaprezentowano również stan hodowli zwierząt oraz gospodarki stawowej. Zespół tablic poświęcony rolnictwu staropolskiemu kończą zestawienia zawierające próby oszacowania wielkości produkcji rolnej w skali przynajmniej Korony oraz obraz dochodowości gospodarki rolnej, tak w odniesieniu do wielkości dochodu, jak też jego struktury. Niestety materiał źródłowy pozwala na opracowanie tego typu zestawień jedynie dla wielkiej własności ziemskiej czasów przedrozbiorowych.

W dziale „Przemysł i budownictwo” uwagę Czytelnika należy zwrócić m.in. na tablice dotyczące cechów rzemieślniczych. Przede wszystkim wskazują one na postępujące ich zróżnicowanie i to nie tylko w dużych miastach (Gdańsk, Kraków, Toruń), ale nawet w niewielkich miasteczkach. W zakresie ówczesnego przemysłu – choć dla okresu staropolskiego jest to określenie na wyrost – szczególnie istotne są wykazy młynów. Siła wody, o wiele rzadziej

wiatru, stanowiła ówczesnie podstawowy napęd mechaniczny dla przemiału zboża, podobnie jak dla funkcjonowania kuźnic (miechy, młoty), papierni, szlifierni itd. Uzupełnieniem przemysłu są dane na temat budownictwa okrętowego. Niewiele natomiast – poza żupami solnymi – udało się zgromadzić danych dotyczących działania manufaktur oraz górnictwa. Manufaktury zakładane już w końcu XVII w., powszechniej zaś w następnym stuleciu, były wyrazem nowej przedsiębiorczości magnatów, rzadziej króla i mieszczan. Niestety zazwyczaj istniały one krótko, upadały po kilku latach lub zmieniały profil produkcji. Jeszcze trudniej było zebrać lepiej udokumentowane dane ilościowe na temat budownictwa w miastach, choć w tym przypadku należy przypomnieć, że w tomie I była już mowa o budynkach mieszkalnych.

Dane dotyczące transportu i łączności są proporcjonalne do stanu badań, przynajmniej ilościowych, które skupiały się wokół paru jedynie problemów. Badano transport wiślany dzięki zachowanym rejestrom komory celnej we Włocławku i w Warszawie oraz zdecydowanie szerszej żeglugę gdańską w oparciu o gdańskie księgi poboru cła palowego oraz zapisy celne w Sundzie. Te ostatnie zawierają daty, nazwiska szyprow kierujących statkami, wykazy wwożonych i wywożonych towarów oraz cła od nich. W sumie wspomniane wykazy celne rejestrowały pewne wycinki chronologiczne, szczególnie dotyczące Wisły, ważne merytorycznie, mimo że niekiedy mają one znaczenie regionalne, natomiast o szerszych zjawiskach gospodarczych informują nas przede wszystkim dane oparte o cło pobierane w Sundzie. Jeszcze trudniej jest uchwycić rozmiary transportu lądowego, który znany jest jedynie w fragmentach, wobec rozproszenia i zniszczenia w 1944 r. danych komór celnych, głównie pogranicznych. Dlatego starano się uzupełnić ten materiał danymi o budowie kanałów, które usprawniały transport w drugiej połowie XVIII w., oraz rysunkami i mapkami, pokazującymi drogi handlowe i pocztowe.

Przedstawiając informacje o handlu wewnętrznym próbowaliśmy sięgać w głąb wieków średnich, choć należy podkreślić, że wykaz przywilejów na targi i jarmarki jest zapewne niekompletny. Powyższe dane są przybliżone również z tej racji, że przedstawiają wykazy owych przywilejów, a nie samych targów i jarmarków. Tablice dotyczące kupców oraz towarów znajdujących się w obrocie nie wymagają wprawdzie szerszych wyjaśnień, ale warto zwrócić uwagę na problem propinacji. Pod taką nazwą kryła się wówczas nie tylko sprzedaż, ale i produkcja napojów, głównie piwa, rzadziej gorzałki, a przede wszystkim monopol dworski, tj. wyłączność produkcji i sprzedaży – za pośrednictwem karczem – owych napojów. Przy słabym popycie na zboże i niskich jego cenach, produkcję folwarczną zboża w dużym stopniu przerabiano na piwo, a wpływy z propinacji stanowiły w późniejszych czasach najpoważniejsze źródło dochodu pańskiej gospodarki.

Omawiając rozdział dotyczący transportu wspomniano już o ograniczonych możliwościach opracowania lądowego handlu zagranicznego, z racji spalenia rejestrów celnych w 1944 r. Wiemy natomiast nieco o wczesnych kontaktach handlowych Gdańska czy Torunia z zagranicą i to nawet pod koniec średniowiecza. Dla późniejszego okresu znany jest głównie eksport wołów rzeźnych na zachód, co stanowiło, obok dostaw z Węgier i Danii, polską specjalność w międzynarodowym handlu bydłem. Większość natomiast opracowań, które zajmowały się handlem zagranicznym dawnej Polski interesowała się handlem gdańskim, co pozwoliło na określenie ilości (według towarów) i wartości eksportu i importu, a tym samym na oszacowanie obrotów handlu zagranicznego Gdańska i oceny bilansu handlowego Polski w XVI i I połowie XVII w. Dane ilościowe, które dotyczą handlu tranzytowego, głównie futrami oraz

morskiego miasta Elbląga, a także handlu litewskiego w XVIII w. są raczej próbą zwrócenia uwagi na istnienie takiego handlu, a nie jego ilościową charakterystyką. W przypadku tak produkcji, jak i handlu istotną sprawą jest określenie staropolskich miar, a w szczególności miar objętości dotyczących zbóż i płynów. W tym zakresie należy przypomnieć, że próby ujednolicenia miar przeprowadzone w latach 1565 i 1764 nie dały zadowalających wyników i w ciągu XVI, XVII i XVIII wieku mamy do czynienia z mnogością miar regionalnych przy znacznym wpływie miar gdańskich. Co gorsza, miary ulegały zmianom zarówno przestrzennie, jak i w czasie, czego przykładem jest korzec warszawski w XVI w. niewiele większy od gdańskiego, gdy w 1764 r. ustalony na ok. 120 litrów. W rezultacie należy podkreślić, że wszelkie dane o wielkości ówczesnych miar mają charakter przybliżony i mogą ulegać zmianom w czasie oraz w zależności od sytuacji (np. korzec ziarna równy, targowy, korzec ziarna z czubem w przypadku świadczeń chłopskich).

Zagadnienia dotyczące finansów, słabo do tej pory przebadane przez historyków, podzielono na dwie części. W pierwszej znalazły się finanse państwowe – Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego – w sensie wpływów i wydatków w różnych okresach, w zależności od istniejących badań. Następne tablice prezentują stałe budżety państwa opracowywane regularnie od 1776 r. W drugiej – finanse miejskie, które przedstawiono jedynie przykładowo, by wskazać, że do końca XVIII w. miasta były osobnymi ośrodkami i prowadziły własną gospodarkę finansową. Obraz finansów i obrotu pieniężnego byłby niepełny, gdyby nie wspomnieć o zapleczu, a mianowicie wydobywaniu w Olkuszu srebra przebijanego na monetę oraz o wspomnianym wyżej bilansie handlowym z zagranicą, co we wcześniejszym okresie pozwalało na napływ kruszcu do Polski. Stosunki monetarne w ówczesnej Polsce nie sprzyjały życiu gospodarczemu, choć reformy z lat 1526 i 1766 dały krajowi wartościową walutę. Jednakże ani działalność mennicza, ani dodatnie saldo handlowe nie były wystarczające i trwałe, by doprowadzić do rozwoju kredytu i instytucji bankowych w kraju przed końcem XVIII w. Pożyczki były trudne do uzyskania i najczęściej wymagały zabezpieczenia w postaci zastawu użytkowego czy ukrytej pożyczki, oprocentowanej w formie tzw. zakupu renty. Większych pożyczek, chociażby na potrzeby państwa, nie można było uzyskać inaczej jak poprzez zastawianie, głównie u magnaterii, dóbr królewskich. Brak instytucji bankowych – poza Gdańskiem i pod koniec XVIII w. Warszawą – powodował, że po większe pożyczki sięgano do Holandii. Pozwalało to wprawdzie uchronić skarb królewski od bankructwa, jak to bywało w innych krajach, ale prowadziło do blokowania wielu działań, szczególnie wojennych.

Tom zamyka próba oszacowania dochodu narodowego Korony, tj. czterech jej prowincji historycznych w II połowie XVI w. Przeprowadzono ją w oparciu o ocenę wielkości spożycia oraz wymiany z zagranicą. Jest to wyliczenie trudne do weryfikacji, jako że nieco zbliżone angielskie dotyczy końca XVII w. i było oparte na innych zasadach. Niemniej przedstawione zestawienie pozwala na orientację udziału poszczególnych gałęzi ówczesnej gospodarki w tworzeniu tego dochodu i dlatego warto obliczenie takie pokazać.

Materiał zaprezentowano w postaci 17<sup>4</sup> zestawień tabelarycznych, 2 map, 1 wykresu i 4 rysunków.

Cezary Kukło  
Andrzej Wyczański

## JEDNOSTKI PIENIĘŻNE DO 1795 R.

### 1. Reforma systemu pieniężnego za Zygmunta I w latach 1526–1528:

- wprowadziła złoty polski (zwany niekiedy florenem), jako monetę obrachunkową = 30 groszom = 540 denarom, zastąpił on grzywnę = 48 groszom, która była monetą obrachunkową w systemie pieniężnym średniowiecza,
- zachowała, w obrębie Prus Królewskich, grzywnę pruską, jako monetę obrachunkową = 20 groszom.

Grosze koronne i pruskie były monetami srebrnymi o tej samej nominalnej wartości, natomiast grosz litewski był warty o 25% więcej.

2. Talar tzw. gdański to zapewne złoty polski bity wyjątkowo ok. 1564 r., jako duża moneta srebrna = 30 groszom (odpowiadająca talarowi).
3. Talar – duża moneta srebrna (ok. 28 gramów) – występował jako pieniądz międzynarodowy, różnie określany (np. Reichstalar, riksdalar).
4. Liwr francuski (livre français) – francuska moneta obrachunkowa = 20 sols (sous) = 240 deniers.
5. Funt szterling (pound sterling) – angielska moneta obrachunkowa = 20 szylingom = 240 pensom.



## CENY

## Uwaga

Ceny gdańskie po 1676 r. – gdy obniżono wartość kruszcową złotego i grosza w Koronie – są liczone w starej „dobrej” monecie, którą Gdańsk zachował, a której wartość w srebrze była znacznie wyższa (o blisko 60–70%).

Tabl. 1. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W GDAŃSKU

## A. ŻYTO, JĘCZMIEN I OWIES

Lata	Żyto		Jęczmień		Owies	
	za 1 łaszt gdański <sup>a</sup>					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1526–1530.....	11,8	246,8	.	.	7,7	205,4
1531–1535.....	.	.	14,7	393,2	7,5	201,6
1536–1540.....	15,3	403,9	.	.	7,9	208,5
1541–1545.....	17,3	447,1	18,0	467,1	9,4	244,3
1546–1550.....	15,1	367,2	13,2	319,0	8,9	213,3
1551–1555.....	19,9	487,3	17,0	416,9	11,0	270,0
1556–1560.....	20,5	501,2	.	.	9,6	234,2
1561–1565.....	20,1	505,7	17,3	423,8	12,8	312,1
1566–1570.....	27,2	642,2	23,2	547,8	15,5	366,8
1571–1575.....	30,4	708,4	24,7	574,9	17,5	408,0
1576–1580.....	28,4	614,1	23,8	523,1	21,0	462,4
1581–1585.....	32,4	676,1	27,2	567,3	17,2	358,6
1586–1590.....	34,8	725,5	30,2	629,8	17,3	359,8
1591–1595.....	34,0	709,0	28,3	590,5	15,9	330,8
1596–1600.....	62,9	1 275,8	45,1	917,5	30,0	608,2
1601–1605.....	40,7	802,4	37,8	746,5	24,2	477,8
1606–1610.....	40,9	743,2	39,0	711,0	20,4	369,0
1611–1615.....	48,7	852,3	42,7	748,0	27,1	473,3
1616–1620.....	55,0	855,4	45,6	686,5	29,3	454,3

<sup>a</sup> Łaszt gdański – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = 60 korcom (szeflom) gdańskim (1 korzec = ok. 55 l ziarna), tj. ok. 3 300 l ziarna.

Tabl. 1. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W GDAŃSKU (cd.)

## A. ŻYTO, JĘCZMIEN I OWIES (dok.)

Lata	Żyto		Jęczmień		Owies	
	za 1 łaszt gdański <sup>a</sup>					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1621–1625.....	124,0	1 190,1	64,4	613,9	56,7	543,4
1626–1630.....	147,1	1 225,9	171,9	1 405,6	87,8	735,1
1631–1635.....	116,6	944,1	121,3	982,2	58,6	474,4
1636–1640.....	124,8	1 011,0	107,4	870,2	56,3	456,2
1641–1645.....	110,9	898,6	108,2	876,1	56,0	453,2
1646–1650.....	149,5	1 211,3	155,0	1 255,5	75,9	614,6
1651–1655.....	147,0	1 190,6	122,1	988,7	76,6	620,4
1656–1660.....	161,3	1 306,1	129,7	1 050,7	91,3	739,9
1661–1665.....	182,1	1 460,0	132,6	1 063,8	66,5	532,8
1666–1670.....	79,2	597,9	74,6	560,4	45,8	345,5
1671–1675.....	119,2	857,9	78,4	563,4	47,6	342,7
1676–1680.....	103,8	831,3	81,7	654,6	49,7	398,3
1681–1685.....	100,1	775,7	78,6	604,8	48,4	375,7
1686–1690.....	72,9	509,6	61,9	432,7	42,8	299,4
1691–1695.....	113,0	790,0	75,0	524,3	51,0	356,7
1696–1700.....	191,2	1 336,7	134,2	938,1	75,4	526,9
1701–1705.....	95,6	651,1	76,3	519,6	57,5	391,3
1706–1710.....	133,5	892,1	90,9	606,2	60,4	402,1
1711–1715.....	132,6	881,0	100,6	669,2	61,9	411,8
1716–1720.....	113,8	735,4	86,3	557,4	54,0	348,9
1721–1725.....	97,9	624,9	71,8	458,0	46,9	299,5
1726–1730.....	110,5	701,0	91,9	583,3	59,5	377,3
1731–1735.....	95,8	603,3	70,1	441,5	52,6	331,5
1736–1740.....	140,7	878,5	104,6	653,1	65,1	406,4
1741–1745.....	128,8	789,7	93,6	574,0	67,9	416,3
1746–1750.....	129,1	791,7	97,5	597,9	70,5	473,3
1751–1755.....	110,2	629,8	88,3	503,7	66,9	381,8
1756–1760.....	178,4	969,4	144,2	775,7	107,4	578,6
1761–1765.....	175,3	790,5	149,7	674,5	106,4	479,0
1766–1770.....	208,8	883,1	158,4	666,1	123,1	520,5
1771–1775.....	290,5	1 201,8	189,6	788,0	135,2	559,5
1776–1780.....	186,2	777,0	157,9	658,7	108,2	451,6
1781–1785.....	228,5	948,6	187,1	776,2	131,1	543,9
1786–1790.....	312,1	1 320,8	213,8	904,3	144,5	611,0
1791–1795.....	306,1	1 303,0	220,7	937,0	142,7	605,1

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 23.



Tabl. 1. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W GDAŃSKU (dok.)

## B. PSZENICA

Lata	Za 1 łaszt gdański <sup>a</sup>		Lata	Za 1 łaszt gdański <sup>a</sup>	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1701–1705.....	176	1 192	1751–1755 .....	195	1 117
1706–1710.....	231	1 545	1756–1760 .....	260	1 401
1711–1715.....	242	1 611	1761–1765 .....	268	1 208
1716–1720.....	198	1 280	1766–1770 .....	384	1 622
1721–1725.....	169	1 081	1771–1775 .....	453	1 877
1726–1730.....	183	1 165	1776–1780 .....	315	1 316
1731–1735.....	166	1 043	1781–1785 .....	369	1 532
1736–1740.....	217	1 355	1786–1790 .....	436	1 930
1741–1745.....	211	1 296	1791–1795 .....	484	2 054
1746–1750.....	211	1 294			

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 23.

Na podstawie: T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 212; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 117.

Tabl. 2. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W KRAKOWIE

## A. JĘCZMIEN I OWIES

Lata	Jęczmień		Owies	
	za 1 ćwiertnię krakowską <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1506–1510.....	5,0	3,9	4,1	3,2
1511–1515.....	7,1	5,5	5,6	4,3
1516–1520.....	7,0	5,4	4,9	3,7
1521–1525.....	12,0	9,2	5,7	4,4
1526–1530.....	15,4	11,8	6,9	5,3
1531–1535.....	15,0	11,6	7,9	6,1
1536–1540.....	17,0	13,1	7,8	6,0
1541–1545.....	15,8	12,1	9,8	7,5
1546–1550.....	13,0	10,0	9,4	7,2
1551–1555.....	.	.	11,4	8,7
1556–1560.....	20,3	15,6	11,5	8,9
1561–1565.....	22,5	17,3	11,0	8,4
1566–1570.....	.	.	15,3	11,8
1571–1575.....	39,0	30,0	19,5	15,0
1576–1580.....	27,0	18,9	20,0	14,6

<sup>a</sup> Ćwiertnia krakowska – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = 3 korcom krakowskim (1 korzec = ok. 36–38 l ziarna), tj. ok. 108–114 l ziarna.



Tabl. 2. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W KRAKOWIE (cd.)

## A. JĘCZMIEN I OWIES (cd.)

Lata	Jęczmień		Owies	
	za 1 ćwiertnię krakowską <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1581–1585.....	23,6	17,2	18,7	13,0
1586–1590.....	35,1	24,4	19,4	13,5
1591–1595.....	.	.	20,5	14,0
1596–1600.....	26,0	17,6	26,2	17,7
1601–1605.....	90,0	60,4	30,0	19,4
1606–1610.....	108,0	65,7	29,0	17,4
1611–1615.....	90,0	52,1	25,0	14,6
1616–1620.....	69,0	38,7	27,0	14,0
1621–1625.....	.	.	66,0	20,9
1626–1630.....	.	.	58,0	15,9
1631–1635.....	.	.	50,0	13,4
1636–1640.....	.	.	63,0	17,1
1641–1645.....	.	.	51,0	13,9
1646–1650.....	.	.	87,0	23,4
1651–1655.....	.	.	84,0	22,6
1656–1660.....	96,0	25,9	58,0	15,7
1661–1665.....	137,0	37,0	60,0	16,1
1666–1670.....	150,0	20,3	60,0	8,1
1671–1675.....	180,0	24,3	.	.
1676–1680.....	243,0	32,8	96,0	13,0
1681–1685.....	154,0	20,5	71,0	9,3
1686–1690.....	.	.	110,0	13,6
1691–1695.....	280,0	33,6	.	.
1696–1700.....	180,0	21,6	.	.
1701–1705.....	127,0	14,1	156,0	17,7
1706–1710.....	165,0	16,8	128,0	13,3
1711–1715.....	120,0	12,1	123,0	12,3
1716–1720.....	271,0	27,1	142,0	14,2
1721–1725.....	115,0	11,6	74,0	7,5
1726–1730.....	133,0	13,5	80,0	8,1
1731–1735.....	205,0	20,7	110,0	11,4
1736–1740.....	249,0	25,2	144,0	14,5
1741–1745.....	269,0	27,2	137,0	13,9
1746–1750.....	230,0	23,2	175,0	17,7
1751–1755.....	144,0	14,2	120,0	11,7

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 25.



Tabl. 2. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W KRAKOWIE (cd.)

## A. JĘCZMIEN I OWIES (dok.)

Lata	Jęczmień		Owies	
	za 1 ćwiertnię krakowską <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1756–1760.....	262,0	25,7	149,0	14,6
1761–1765.....	232,0	22,9	149,0	14,6
1766–1770.....	257,0	24,9	128,0	12,4
1771–1775.....	356,0	34,6	321,0	31,1
1776–1780.....	223,0	21,6	136,0	13,2
1781–1785.....	244,0	23,7	167,0	16,2
1786–1790.....	391,0	36,8	219,0	20,6
1791–1795.....	355,0	32,6	240,0	22,1

## B. PSZENICA I ŻYTO

Lata	Pszenica		Żyto	
	za 1 ćwiertnię krakowską <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1526–1530.....	24,4	18,8	15,8	12,2
1531–1535.....	22,8	17,6	14,0	10,8
1536–1540.....	30,4	23,4	24,4	18,8
1541–1545.....	32,3	24,9	21,6	16,6
1546–1550.....	32,0	24,6	15,8	12,1
1551–1555.....	41,1	34,0	35,7	27,4
1556–1560.....	49,7	38,2	27,6	21,2
1561–1565.....	36,7	29,5	25,0	19,2
1571–1575.....	63,5	48,9	42,7	32,8
1576–1580.....	66,9	47,2	45,0	31,8
1581–1585.....	49,2	34,3	27,1	18,8
1586–1590.....	51,1	35,3	40,4	28,1
1591–1595.....	53,1	36,9	36,6	25,4
1601–1605.....	.	.	88,0	58,3
1606–1610.....	180,0	109,4	138,0	83,9
1611–1615.....	90,0	52,1	88,0	51,0
1621–1625.....	.	.	191,0	62,0
1646–1650.....	230,0	62,1	190,0	51,3

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 25.

Tabl. 2. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W KRAKOWIE (dok.)

## B. PSZENICA I ŻYTO (dok.)

Lata	Pszenica		Żyto	
	za 1 ćwiertnię krakowską <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1651–1655.....	.	.	187,0	50,5
1656–1660.....	300,0	80,1	270,0	72,5
1676–1680.....	285,0	38,5	297,0	39,8
1681–1685.....	172,0	22,6	129,0	17,0
1686–1690.....	203,0	24,6	171,0	20,6
1691–1695.....	.	.	315,0	37,8
1696–1700.....	405,0	48,6	330,0	39,6
1701–1705.....	148,0	16,0	240,0	27,4
1706–1710.....	240,0	24,7	207,0	21,6
1711–1715.....	432,0	43,1	257,0	25,7
1716–1720.....	402,0	40,0	295,0	29,6
1721–1725.....	170,0	17,2	93,0	9,7
1726–1730.....	223,0	22,5	.	.
1731–1735.....	330,0	33,3	.	.
1736–1740.....	327,0	33,0	349,0	35,3
1741–1745.....	420,0	42,4	343,0	35,3
1746–1750.....	217,0	22,0	269,0	27,2
1751–1755.....	246,0	24,4	205,0	20,2
1756–1760.....	414,0	40,6	317,0	31,3
1761–1765.....	300,0	29,4	330,0	32,3
1766–1770.....	392,0	38,1	323,0	31,4
1771–1775.....	562,0	54,5	452,0	43,8
1776–1780.....	323,0	31,4	272,0	26,4
1781–1785.....	308,0	29,9	292,0	28,4
1786–1790.....	560,0	52,7	468,0	44,0
1791–1795.....	508,0	46,7	416,0	38,3

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 25.

Ceny krakowskie były cenami kształtującymi się w głębi kraju i oddziaływały na południowo-zachodni region Polski, same natomiast w pewnym stopniu ulegały wpływom cen gdańskich.

Na podstawie: J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 108; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 195–196.

Tabl. 3. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ WE LWOWIE

## A. OWIES

Lata	W groszach	W g srebra	Lata	W groszach	W g srebra
<b>Za 1 kłode<sup>a</sup></b>			<b>Za 1 kłode<sup>a</sup> (dok.)</b>		
1511–1520.....	5,8	4,5	1661–1670.....	590,5	81,4
1521–1530.....	8,2	6,3	1671–1680 <sup>b</sup> .....	1 026,5	138,6
1531–1540.....	7,8	6,0	1681–1690.....	620,4	71,9
1541–1550.....	8,9	6,8	<b>Za 1 półmiarek<sup>c</sup></b>		
1551–1560.....	14,0	10,8	1701–1710.....	94,2	9,8
1561–1570.....	19,6	15,1	1711–1720.....	117,0	11,8
1571–1580.....	34,0	25,4	1721–1730.....	78,9	8,0
1581–1590.....	30,8	21,2	1731–1740.....	89,6	9,1
1591–1600.....	45,6	30,8	1741–1750.....	106,9	10,9
1601–1610.....	53,8	33,7	1751–1760.....	75,7	7,5
1611–1620.....	65,9	38,2	1761–1770.....	118,0	11,5
1621–1630.....	137,8	38,5	1771–1780.....	155,0	15,1
1631–1640.....	136,8	36,7	1781–1790.....	231,0	22,4
1641–1650.....	170,7	44,5	1791–1800.....	188,0	18,6
1651–1660.....	350,2	94,6			

## B. PSZENICA, ŻYTO I JĘCZMIEN

Lata	Pszenica		Żyto		Jęczmień	
	za 1 półmiarek <sup>c</sup>					
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1701–1710.....	201,4	21,4	116,3	13,2	144,0	15,0
1711–1720.....	222,0	22,4	124,3	12,2	121,0	12,2
1721–1730.....	155,0	15,7	111,4	11,3	101,7	10,3
1731–1740.....	238,2	24,1	173,0	17,5	125,0	12,6
1741–1750.....	246,4	24,9	201,0	20,3	161,0	16,3
1751–1760.....	200,0	20,2	110,0	10,8	141,0	14,0
1761–1770.....	271,0	26,5	225,4	22,0	145,5	14,2
1771–1780.....	480,0	46,6	382,5	37,3	.	.
1781–1790.....	627,0	61,1	492,0	48,0	395,0	38,5
1791–1800.....	698,0	68,0	505,0	49,2	321,0	31,3

<sup>a</sup> Kłoda – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = 8 półmiarek, tj. ok. 312 l ziarna. <sup>b</sup> Wzrost cen przypada na okres najazdów tatarskich i tureckich oraz oblężenie Lwowa. <sup>c</sup> Półmiarek – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = ok. 39 l ziarna.

Na podstawie: S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 264–265; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 156.

Tabl. 4. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W WARSZAWIE

## A. PSZENICA I ŻYTO

Lata	Pszenica		Żyto	
	za 1 korzec warszawski <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1526–1530.....	8,1	6,3	5,5	4,2
1531–1535.....	8,0	6,2	.	.
1541–1545.....	15,0	11,6	11,0	8,5
1546–1550.....	13,2	10,1	7,7	6,0
1551–1555.....	12,7	9,8	.	.
1556–1560.....	12,0	9,2	13,0	10,0
1561–1565.....	15,8	12,1	15,0	11,6
1566–1570.....	21,6	16,7	21,4	16,5
1571–1575.....	30,0	23,1	15,0	11,6
1581–1585.....	36,2	25,1	21,0	14,3
1586–1590.....	.	.	20,0	13,9
1591–1595.....	.	.	23,3	16,0
1601–1605.....	.	.	30,0	19,2
1616–1620.....	52,5	25,5	15,8	7,3
1621–1625.....	.	.	62,5	20,2
1626–1630.....	.	.	80,7	21,8
1631–1635.....	.	.	37,5	5,1
1656–1660.....	135,0	36,5	.	.
1676–1680.....	.	.	60,0	8,1
1691–1695.....	140,0	16,9	181,6	21,0
1696–1700.....	331,5	40,1	271,3	32,8
1701–1705.....	267	32,3	129	15,6
1706–1710.....	264	24,5	237	22,1
1711–1715.....	540	52,3	351	35,4
1716–1720.....	300	30,3	363	36,7
1721–1725.....	336	33,9	243	24,7
1726–1730.....	516	52,2	468	47,4
1731–1735.....	378	38,2	192	19,4
1736–1740.....	369	37,1	393	41,0
1741–1745.....	477	48,0	333	33,5
1746–1750.....	567	57,2	456	46,0
1751–1755.....	426	41,8	213	21,3
1756–1760.....	351	34,3	231	21,7
1761–1765.....	426	41,7	240	23,4
1766–1770.....	426	41,0	255	24,8
1771–1775.....	525	50,9	450	43,7
1776–1780.....	384	37,3	243	23,6
1781–1785.....	498	48,4	264	25,7
1786–1790.....	588	54,2	420	39,2
1791–1795.....	684	57,2	540	49,8

<sup>a</sup> Korzec warszawski – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = w XVI w. ok. 65–70 l ziarna, a w XVIII w. dochodził do 120 l ziarna.

Tabl. 4. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W WARSZAWIE (cd.)

## B. JĘCZMIEN I OWIES

Lata	Jęczmień		Owies	
	za 1 korzec warszawski <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1541–1545.....	.	.	4,2	3,2
1546–1550.....	.	.	4,0	3,1
1551–1555.....	7,5	7,8	4,0	3,1
1556–1560.....	7,7	5,9	6,0	4,6
1561–1565.....	.	.	6,8	5,2
1566–1570.....	24,0	18,5	9,2	7,1
1571–1575.....	.	.	11,2	8,6
1576–1580.....	.	.	10,7	7,4
1581–1585.....	.	.	10,3	7,2
1586–1590.....	25,0	17,4	15,0	10,4
1591–1595.....	.	.	8,0	5,4
1596–1600.....	.	.	18,0	12,1
1601–1605.....	.	.	19,0	11,7
1606–1610.....	.	.	14,2	8,4
1611–1615.....	.	.	23,5	13,2
1616–1620.....	30,0	14,6	24,5	11,7
1621–1625.....	55,7	17,8	51,2	16,3
1626–1630.....	.	.	42,5	11,5
1651–1655.....	120,0	32,4	59,9	16,1
1656–1660.....	57,0	15,4	42,2	11,3
1671–1675.....	83,5	11,3	70,0	9,5
1676–1680.....	87,7	10,6	48,5	6,6
1681–1685.....	.	.	63,0	8,5
1686–1690.....	.	.	56,7	7,3
1691–1695.....	187,2	22,7	177,6	21,5
1696–1700.....	180,0	21,8	113,0	13,7
1701–1705.....	141,0	17,0	93,6	11,2
1706–1710.....	154,5	14,2	120,6	11,4
1711–1715.....	300,0	27,0	152,1	14,7
1716–1720.....	275,1	27,8	121,8	12,2
1721–1725.....	204,6	14,0	81,3	8,4
1726–1730.....	252,0	25,5	49,5	14,1
1731–1735.....	210,0	21,2	121,8	12,3
1736–1740.....	316,2	31,9	216,6	21,9
1741–1745.....	180,0	18,2	143,7	14,5
1746–1750.....	322,5	32,6	139,5	11,1
1751–1755.....	228,0	23,0	102,9	10,2
1756–1760.....	198,9	19,5	220,2	21,6
1761–1765.....	225,0	22,1	255,3	25,0

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 30.



Tabl. 4. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W WARSZAWIE (dok.)

## B. JEĆZMIEN I OWIES (dok.)

Lata	Jećzmiień		Owies	
	za 1 korzec warszawski <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1766–1770.....	215,4	20,9	177,3	17,2
1771–1775.....	320,7	31,1	223,8	21,7
1776–1780.....	195,3	18,9	181,5	17,6
1781–1785.....	165,0	16,0	150,6	14,6
1786–1790.....	348,9	32,6	219,6	20,7
1791–1795.....	255,9	25,3	279,0	25,8

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 30.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 94–95; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 179.

Tabl. 5. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W LUBLINIE

## A. PSZENICA I ŻYTO

Lata	Pszenica		Żyto	
	za 1 korzec lubelski <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1561–1570.....	.	.	12,0	9,2
1571–1580.....	27,0	20,8	22,0	17,2
1601–1610.....	24,0	16,2	18,0	12,2
1611–1620.....	41,0	22,3	24,0	12,9
1651–1660.....	153,1	41,4	108,5	29,3
1661–1670.....	.	.	137,0	15,1
1671–1680.....	173,0	23,8	137,1	18,8
1681–1690.....	330,0	39,2	170,3	20,3
1691–1700.....	195,0	22,8	184,1	21,8
1711–1720.....	401,0	40,5	232,1	23,5
1721–1730.....	270,0	27,3	204,5	21,2
1731–1740.....	660,0	66,7	270,0	27,3
1741–1750.....	427,5	43,2	325,0	30,8
1751–1760.....	450,0	44,1	323,2	32,6
1761–1770.....	360,0	40,1	352,1	39,7
1771–1780.....	435,0	42,2	275,0	26,7

<sup>a</sup> Korzec lubelski – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = ok. 72 l ziarna.

Tabl. 5. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ZBÓŻ W LUBLINIE (dok.)

## B. JĘCZMIEN I OWIES

Lata	Jęczmień		Owies	
	za 1 korzec lubelski <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1561–1570.....	10,0	7,7	5,0	3,9
1571–1580.....	15,0	11,6	13,4	8,5
1581–1590.....	.	.	9,9	6,9
1601–1610.....	15,0	10,1	13,9	8,8
1611–1620.....	24,0	11,8	19,3	11,1
1621–1630.....	.	.	43,7	12,5
1631–1640.....	.	.	36,1	9,8
1641–1650.....	.	.	80,0	21,6
1651–1660.....	81,1	22,1	58,9	15,6
1661–1670.....	114,7	22,9	55,2	10,1
1671–1680.....	106,2	14,6	59,3	8,1
1681–1690.....	143,6	17,4	73,1	9,4
1691–1700.....	142,0	16,8	92,9	10,1
1701–1710.....	.	.	146,7	14,4
1711–1720.....	285,0	28,8	158,8	15,8
1721–1730.....	163,4	16,5	118,1	11,9
1731–1740.....	210,0	21,2	91,0	9,2
1741–1750.....	208,3	21,0	165,0	16,7
1751–1760.....	261,4	25,6	156,1	16,2
1761–1770.....	231,2	22,5	120,0	11,6
1771–1780.....	207,0	120,2	145,5	14,1

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 32.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 129.



Tabl. 6. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WOŁÓW

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk		Kraków		Warszawa	
	za 1 sztukę					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1536–1540.....	4,2	113,2	3,7	86,2	.	.
1541–1545.....	4,3	112,0	4,0	92,4	2,0	46,2
1546–1550.....	4,1	97,5	6,8	157,1	4,2	96,1
1551–1555.....	5,8	142,6	5,6	129,4	15,9	368,3
1556–1560.....	.	.	8,0	184,8	17,1	395,0
1561–1565.....	7,9	192,4	5,2	120,2	5,8	133,2
1566–1570.....	12,3	290,4	.	.	5,5	125,9
1571–1575.....	9,6	222,4	.	.	6,2	143,2
1576–1580.....	9,5	214,5	4,0	84,7	.	.
1581–1585.....	10,5	219,7	.	.	6,3	131,9
1586–1590.....	10,1	210,8	5,6	117,2	11,5	238,7
1591–1595.....	11,1	230,7	6,0	122,6	5,2	106,2
1596–1600.....	15,3	310,5	6,8	137,2	.	.
1601–1605.....	15,6	307,7	11,8	230,4	19,3	369,9
1606–1610.....	18,0	327,4	13,3	240,8	.	.
1611–1615.....	15,6	273,7	12,6	218,6	28,4	492,7
1616–1620.....	22,5	321,3	11,9	206,2	.	.
1621–1625.....	43,2	415,0	16,2	153,4	13,6	129,0
1626–1630.....	33,5	283,7	21,0	170,1	.	.
1631–1635.....	35,4	286,7	.	.	26,5	214,6
1636–1640.....	39,4	319,4	32,5	263,2	.	.
1641–1645.....	49,3	398,9	36,0	291,4	36,0	291,6
1646–1650.....	55,5	449,4	33,3	269,8	.	.
1651–1655.....	65,7	532,4	28,3	229,4	27,4	221,7
1656–1660.....	50,5	409,1	18,8	151,2	20,3	164,7
1661–1665.....	53,0	423,2	23,6	190,5	.	.
1666–1670.....	56,1	422,7	.	.	.	.
1671–1675.....	53,6	387,2	17,7	71,5	34,2	138,4
1676–1680.....	50,0	400,6	20,8	84,1	34,7	140,4
1681–1685.....	42,7	331,3	25,1	100,0	33,0	133,6
1686–1690.....	44,8	313,1	.	.	38,5	140,9
1691–1695.....	44,9	313,5	19,1	68,9	38,8	140,7
1696–1700.....	60,5	422,5	.	.	49,9	181,1
1701–1705.....	66,5	451,7	34,1	116,8	39,3	141,3



Tabl. 6. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WOŁÓW (dok.)

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Gdańsk		Kraków		Warszawa	
	za 1 sztukę					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1706–1710.....	60,2	400,4	35,3	111,8	43,5	121,6
1711–1715.....	61,3	407,4	.	.	47,7	144,7
1716–1720.....	59,7	386,4	.	.	68,7	206,1
1721–1725.....	57,2	365,3	.	.	84,5	256,0
1726–1730.....	52,9	335,4	.	.	65,0	196,9
1731–1735.....	48,6	306,1	.	.	53,2	161,2
1736–1740.....	53,4	337,1	36,8	111,5	80,7	262,7
1741–1745.....	67,1	411,3	.	.	68,5	207,6
1746–1750.....	64,4	397,1	30,0	90,9	81,3	246,4
1751–1755.....	67,4	384,8	48,5	146,9	95,0	279,2
1756–1760.....	65,7	350,9	.	.	97,0	285,2
1761–1765.....	78,6	355,5	.	.	78,0	229,3
1766–1770.....	84,1	356,1	60,4	175,9	84,7	246,5
1771–1775.....	101,7	420,4	.	.	86,2	251,0
1776–1780.....	91,3	381,2	74,5	216,9	124,7	363,0
1781–1785.....	100,6	417,5	.	.	105,0	305,5
1786–1790.....	110,6	468,4	.	.	114,7	342,2
1791–1795.....	139,1	592,6	52,3	145,6	109,4	362,9

## B. WE LWOWIE

Lata	Za 1 sztukę		Lata	Za 1 sztukę	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1561–1570.....	4,3	99,6	1621–1630.....	16,5	133,7
1571–1580.....	7,1	160,8	1631–1640.....	17,1	138,5
1581–1590.....	6,0	124,9	1641–1650.....	22,0	178,2
1591–1600.....	6,2	125,1	1671–1680.....	31,1	125,6
1601–1610.....	10,9	199,3	1681–1690.....	33,7	133,0
1611–1620.....	10,0	172,6	1691–1700.....	42,8	147,6

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 97; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 213–214; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 268; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 120; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 121–122; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 182–183; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 196–197.



Tabl. 7. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WIEPRZY

## A. W KRAKOWIE

Lata	Za 1 sztukę		Lata	Za 1 sztukę	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1506–1510.....	1,4	31,6	1551–1555 .....	1,2	27,0
1511–1515.....	1,6	37,0	1556–1560 .....	1,5	34,2
1516–1520.....	0,6	14,6	1561–1565 .....	1,2	28,1
1521–1525.....	2,4	55,4	1571–1575 .....	1,0	23,1
1526–1530.....	2,0	46,2	1581–1585 .....	4,5	93,7
1531–1535.....	1,2	27,7	1586–1590 .....	2,1	43,4
1546–1550.....	0,8	18,5	1591–1595 .....	0,5	9,9

## B. W GDAŃSKU

Lata	Za 1 sztukę		Lata	Za 1 sztukę	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1566–1570.....	3,5	83,2	1681–1685 .....	7,5	58,8
1571–1575.....	3,3	77,7	1686–1690 .....	4,1	28,5
1576–1580.....	3,8	81,5	1691–1695 .....	22,2	155,1
1581–1585.....	4,8	100,2	1696–1700 .....	25,4	177,6
1586–1590.....	4,2	88,3	1701–1705 .....	8,6	58,6
1591–1595.....	4,9	103,9	1706–1710 .....	9,1	60,7
1596–1600.....	4,0	80,6	1711–1715 .....	9,3	61,6
1601–1605.....	5,4	107,2	1726–1730 .....	14,0	89,0
1606–1610.....	4,4	80,0	1731–1735 .....	24,0	149,0
1611–1615.....	5,7	99,0	1741–1745 .....	16,1	98,8
1616–1620.....	9,9	140,1	1746–1750 .....	11,5	70,6
1626–1630.....	11,6	94,5	1751–1755 .....	19,0	105,5
1631–1635.....	7,8	63,3	1756–1760 .....	15,0	85,1
1636–1640.....	8,3	67,6	1766–1770 .....	34,6	151,1
1641–1645.....	5,1	41,1	1771–1775 .....	32,4	134,1
1651–1655.....	4,0	32,4	1776–1780 .....	20,2	84,4
1656–1660.....	9,7	79,0	1781–1785 .....	21,1	86,7
1661–1665.....	8,4	66,2	1786–1790 .....	27,8	117,4
1666–1670.....	7,0	53,3	1791–1795 .....	33,5	141,1
1676–1680.....	11,8	94,4			



Tabl. 7. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WIEPRZY (dok.)

## C. W WARSZAWIE

Lata	Za 1 sztukę		Lata	Za 1 sztukę	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1701–1705.....	6,6	23,9	1756–1760 .....	18,4	54,1
1706–1710.....	15,0	42,3	1766–1770 .....	34,0	99,7
1711–1715.....	15,3	46,5	1771–1775 .....	25,0	72,7
1716–1720.....	16,0	46,6	1776–1780 .....	30,0	87,3
1721–1725.....	16,7	50,6	1781–1785 .....	42,0	122,2
1726–1730.....	17,1	51,8	1786–1790 .....	80,1	223,4
1741–1745.....	16,1	48,8	1791–1795 .....	52,3	145,0
1746–1750.....	19,6	59,4			

Na podstawie: T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 214; J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 121–122; tenże, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 120; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 182–183.

Tabl. 8. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY KONI

## A. W GDAŃSKU I KRAKOWIE

Lata	Gdańsk		Kraków	
	za 1 sztukę			
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1506–1510.....	.	.	12,0	278,0
1511–1515.....	.	.	7,6	175,6
1516–1520.....	.	.	7,2	166,5
1521–1525.....	.	.	11,0	254,0
1526–1530.....	10,4	280,0	9,5	219,5
1531–1535.....	14,0	374,5	9,5	218,9
1536–1540.....	21,1	551,2	11,8	271,5
1541–1545.....	17,6	454,9	9,5	218,6
1546–1550.....	20,3	480,9	17,1	394,9
1551–1555.....	22,8	558,6	10,5	242,6
1556–1560.....	.	.	15,4	355,5
1561–1565.....	.	.	16,2	375,0
1566–1570.....	43,0	1 015,6	19,8	458,4
1571–1575.....	23,1	541,2	23,3	537,6
1576–1580.....	24,5	510,8	8,0	184,8
1581–1585.....	25,6	534,3	12,9	268,2
1586–1590.....	.	.	14,8	308,6



Tabl. 8. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY KONI (cd.)

## A. W GDAŃSKU I KRAKOWIE (dok.)

Lata	Gdańsk		Kraków	
	za 1 sztukę			
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1591–1595.....	26,5	552,7	13,1	271,0
1596–1600.....	42,7	864,6	29,7	600,7
1601–1605.....	58,8	1 160,6	19,2	370,8
1606–1610.....	56,8	1 049,5	30,5	557,8
1611–1615.....	55,5	969,8	39,7	691,3
1616–1620.....	51,3	805,5	23,5	376,1
1621–1625.....	98,4	946,0	51,7	502,2
1626–1630.....	119,3	1 012,5	76,7	631,2
1631–1635.....	190,2	1 540,9	49,1	397,9
1636–1640.....	134,6	1 090,1	83,3	675,0
1641–1645.....	187,2	1 516,5	59,2	479,2
1646–1650.....	258,3	2 092,4	41,8	338,4
1651–1655.....	217,5	1 761,7	48,7	394,9
1656–1660.....	128,4	1 040,2	.	.
1661–1665.....	141,3	1 129,6	87,5	700,9
1666–1670.....	140,6	1 059,1	.	.
1671–1675.....	117,6	849,0	.	.
1676–1680.....	158,0	1 265,6	.	.
1681–1685.....	100,0	801,0	51,4	205,4
1686–1690.....	157,6	1 101,7	.	.
1691–1695.....	110,8	774,2	.	.
1696–1700.....	114,0	796,9	147,3	530,4
1706–1710.....	.	.	43,7	133,8
1721–1725.....	155,5	1 051,8	.	.
1726–1730.....	75,6	507,2	.	.
1731–1735.....	131,8	875,3	.	.
1736–1740.....	106,5	683,7	.	.
1741–1745.....	102,0	645,7	96,0	290,9
1746–1750.....	90,8	571,6	.	.
1751–1755.....	109,7	692,7	.	.
1756–1760.....	74,8	469,6	.	.
1761–1765.....	118,0	723,2	.	.
1766–1770.....	132,5	798,6	103,3	300,7
1771–1775.....	85,7	482,9	.	.
1776–1780.....	83,0	420,5	74,0	215,3
1781–1785.....	261,2	1 185,6	.	.
1786–1790.....	179,8	769,0	.	.



Tabl. 8. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY KONI (dok.)

## B. WE LWOWIE I W LUBLINIE

Lata	Lwów		Lublin	
	za 1 sztukę			
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1521–1530.....	7,7	178,8	.	.
1531–1540.....	6,5	150,1	.	.
1541–1550.....	6,7	154,8	.	.
1551–1560.....	7,0	161,7	.	.
1561–1570.....	10,6	245,4	23,0	542,3
1571–1580.....	12,9	292,3	13,9	307,2
1581–1590.....	11,0	226,3	.	.
1591–1600.....	21,5	435,4	.	.
1601–1610.....	22,8	432,0	10,5	178,3
1611–1620.....	20,8	350,7	20,4	354,2
1621–1630.....	39,0	315,9	.	.
1631–1640.....	51,7	418,5	100,0	810,0
1641–1650.....	80,0	648,0	.	.
1651–1660.....	63,5	514,6	.	.
1671–1680.....	.	.	30,6	125,2
1681–1690.....	.	.	70,0	249,9
1691–1700.....	.	.	110,2	390,2
1701–1710.....	62,8	207,5	41,0	146,3
1711–1720.....	35,8	108,6	.	.
1721–1730.....	25,0	75,7	23,0	71,7
1731–1740.....	50,0	151,5	.	.
1741–1750.....	53,2	161,3	.	.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 131–132; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 223; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 271; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 157; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 129; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 121–122; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 196–197.



Tabl. 9. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY MIĘSA WOŁOWEGO

## A. W KRAKOWIE

Lata	Za 1 ćwierć <sup>a</sup>		Lata	Za 1 ćwierć <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1501–1505.....	16,9	12,8	1616–1620 .....	96,0	38,9
1506–1510.....	26,7	20,5	1621–1625 .....	36,0	11,0
1516–1520.....	22,0	16,9	1641–1645 .....	173,3	46,8
1526–1530.....	31,2	24,0	1646–1650 .....	221,2	59,7
1531–1535.....	29,3	22,6	1656–1660 .....	151,5	40,4
1541–1545.....	23,5	18,1	1661–1665 .....	120,0	32,3
1546–1550.....	30,1	23,2	1676–1680 .....	170,0	23,0
1551–1555.....	30,0	23,1	1681–1685 .....	247,5	32,3
1556–1560.....	33,3	25,7	1686–1690 .....	450,0	53,1
1561–1565.....	37,4	28,8	1696–1700 .....	195,0	22,0
1571–1575.....	40,0	30,8	1701–1705 .....	241,5	27,1
1581–1585.....	60,0	41,6	1706–1710 .....	234,0	24,4
1591–1595.....	52,3	35,3	1711–1715 .....	270,0	27,3
1601–1605.....	113,0	73,9	1731–1735 .....	240,0	24,2
1606–1610.....	96,1	57,8	1736–1740 .....	300,0	30,3
1611–1615.....	94,2	54,6			

## B. W GDAŃSKU I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk		Warszawa	
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
<b>Za 1 ćwierć<sup>a</sup></b>				
1546–1550.....	32,6	26,0	.	.
1551–1555.....	34,2	27,9	.	.
1556–1560.....	27,5	22,4	.	.
1561–1565.....	59,0	48,1	52,1	40,1
1566–1570.....	64,0	50,4	49,0	37,7
1571–1575.....	59,3	46,0	.	.
1576–1580.....	63,3	47,0	24,0	16,7
1581–1585.....	58,5	40,7	37,9	26,3
1586–1590.....	56,2	39,0	61,1	42,4
1591–1595.....	59,0	41,0	59,4	40,4
1596–1600.....	80,9	54,6	87,1	58,8
1601–1605.....	69,9	46,0	86,9	61,9
1606–1610.....	86,7	53,1	83,9	50,6
1611–1615.....	93,1	54,2	107,5	61,3
1616–1620.....	110,1	54,4	101,4	49,9

<sup>a</sup> Mięso rzadko sprzedawano całymi bitymi sztukami, najczęściej natomiast jako ¼ sztuki.



Tabl. 9. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY MIĘSA WOŁOWEGO (cd.)

## B. W GDAŃSKU I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Gdańsk		Warszawa	
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
<b>Za 1 ćwierć<sup>a</sup> (dok.)</b>				
1621–1625.....	208,1	66,6	210,0	68,0
1626–1630.....	247,3	69,2	195,0	55,2
1631–1635.....	226,5	61,2	222,0	59,9
1636–1640.....	238,7	64,5	237,0	64,0
1641–1645.....	275,0	74,3	252,5	68,2
1646–1650.....	330,7	89,3	270,0	72,9
1651–1655.....	422,9	114,2	279,0	75,3
1656–1660.....	333,1	89,9	170,1	45,9
1661–1665.....	374,6	99,7	.	.
1666–1670.....	319,9	80,4	262,0	35,4
1671–1675.....	270,0	64,3	.	.
1676–1680.....	405,6	108,3	330,0	44,6
1681–1685.....	363,9	94,5	165,0	22,3
1686–1690.....	361,7	84,3	300,0	36,3
1691–1695.....	335,4	78,2	.	.
1696–1700.....	.	.	200,0	24,2
<b>Za 1 funt<sup>b</sup></b>				
1701–1705.....	3,0	0,7	2,0	0,2
1706–1710.....	3,0	0,6	3,7	0,4
1711–1715.....	3,3	0,7	4,3	0,4
1716–1720.....	3,6	0,8	4,5	0,5
1721–1725.....	3,2	0,7	4,0	0,4
1726–1730.....	3,2	0,7	3,3	0,3
1731–1735.....	3,1	0,6	3,6	0,4
1736–1740.....	3,3	0,7	4,1	0,4
1741–1745.....	3,3	0,7	5,1	0,5
1746–1750.....	3,3	0,7	5,0	0,5
1751–1755.....	3,4	0,7	4,7	0,5
1756–1760.....	3,6	0,6	4,3	0,4
1761–1765.....	5,7	0,9	5,5	0,5
1766–1770.....	5,9	0,8	5,5	0,5
1771–1775.....	6,1	0,8	6,3	0,6
1776–1780.....	6,1	0,9	5,1	0,5
1781–1785.....	6,0	0,8	.	.
1786–1790.....	6,0	0,8	5,6	0,5
1791–1795.....	5,9	0,8	6,4	0,6

<sup>a</sup> Mięso rzadko sprzedawano całymi bitymi sztukami, najczęściej natomiast jako ¼ sztuki. <sup>b</sup> Funt – miara ciężaru = 0,434 kg w Gdańsku i 0,405 kg w Warszawie.

Tabl. 9. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY MIĘSA WOŁOWEGO (dok.)

## C. WE LWOWIE I W LUBLINIE

Lata	Lwów		Lublin	
	za 1 ćwierc <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1571–1580.....	.	.	35,4	25,8
1581–1590.....	24,5	16,1	45,2	31,4
1591–1600.....	36,6	26,7	.	.
1601–1610.....	43,3	27,4	56,9	34,7
1611–1620.....	45,0	24,9	50,0	28,3
1621–1630.....	69,0	18,6	120,4	34,7
1631–1640.....	89,5	24,2	148,0	40,3
1641–1650.....	87,6	23,7	171,8	46,4
1651–1660.....	128,5	34,7	172,8	46,7
1661–1670.....	.	.	189,2	31,0
1671–1680.....	280,0	37,8	247,0	32,5
1681–1690.....	298,0	39,0	142,5	17,3
1691–1700.....	480,0	55,2	.	.
1701–1710.....	255,0	25,3	.	.
1711–1720.....	.	.	255,0	25,8
1721–1730.....	195,0	19,7	264,0	26,7
1731–1740.....	180,0	18,2	216,8	21,9
1741–1750.....	540,0	54,5	288,3	27,0
1751–1760.....	310,0	30,6	285,0	28,0
1761–1770.....	.	.	247,5	24,1
1771–1780.....	.	.	216,0	21,0

<sup>a</sup> Mięso rzadko sprzedawano całymi bitymi sztukami, najczęściej natomiast jako ¼ sztuki.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 97–98; tenże, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 133; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 215; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 268; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 157; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 121; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 111–112; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 183; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 198–199.

Tabl. 10. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ŚLEDZI

## A. W GDAŃSKU I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk		Warszawa	
	za 1 beczkę <sup>a</sup>			
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1516–1520.....	3,7	78,5	.	.
1521–1525.....	3,1	65,7	.	.
1526–1530.....	3,7	76,9	.	.
1531–1535.....	2,7	71,3	.	.
1536–1540.....	3,7	97,1	.	.
1541–1545.....	4,4	113,9	.	.
1546–1550.....	3,3	77,8	.	.
1551–1555.....	4,0	98,7	.	.
1556–1560.....	3,4	82,4	.	.
1561–1565.....	4,3	105,7	7,0	161,7
1566–1570.....	3,6	84,6	5,4	125,5
1571–1575.....	2,7	62,4	.	.
1576–1580.....	3,0	66,0	.	.
1581–1585.....	2,9	60,6	.	.
1586–1590.....	4,6	96,3	10,7	222,1
1591–1595.....	5,5	115,4	8,5	173,2
1596–1600.....	5,9	120,4	8,0	161,4
1601–1605.....	5,9	116,2	9,3	177,6
1606–1610.....	6,4	117,0	10,2	182,6
1611–1615.....	6,1	107,4	9,3	162,1
1616–1620.....	7,8	117,5	11,6	168,9
1621–1625.....	14,5	138,6	16,6	155,3
1626–1630.....	19,9	165,6	.	.
1631–1635.....	20,6	166,5	.	.
1636–1640.....	20,8	168,7	.	.
1641–1645.....	20,3	164,2	.	.
1646–1650.....	15,9	128,9	.	.
1651–1655.....	16,8	136,2	20,0	162,0
1656–1660.....	21,5	173,7	.	.
1661–1665.....	18,8	150,5	35,0	283,5
1666–1670.....	23,2	174,5	.	.
1671–1675.....	19,6	142,0	34,0	275,4
1676–1680.....	17,6	140,8	.	.
1681–1685.....	15,6	121,3	.	.
1686–1690.....	19,9	138,9	.	.
1691–1695.....	19,5	136,4	.	.
1696–1700.....	18,4	128,3	.	.

<sup>a</sup> Beczka – miara objętości, w Gdańsku (beczka gdańska) = 90 sztofum (1 sztof = ok. 3 l), tj. ok. 270 l, dla Warszawy i Krakowa autorzy nie objaśniają tej jednostki miary.

Tabl. 10. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY ŚLEDZI (dok.)

## B. W KRAKOWIE

Lata	Za 1 beczkę <sup>a</sup>		Lata	Za 1 beczkę <sup>a</sup>	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1506–1510.....	4,9	114,2	1646–1650 .....	30,0	243,0
1511–1515.....	7,3	167,9	1656–1660 .....	50,0	402,4
1516–1520.....	3,2	72,9	1661–1665 .....	41,0	331,5
1521–1525.....	5,0	116,5	1681–1685 .....	67,7	268,1
1526–1530.....	5,0	114,7	1686–1690 .....	62,5	224,2
1531–1535.....	4,9	112,6	1691–1695 .....	90,0	324,0
1536–1540.....	5,5	127,0	1696–1700 .....	88,6	311,6
1541–1545.....	6,6	153,0	1701–1705 .....	85,9	292,6
1546–1550.....	9,1	210,5	1706–1710 .....	113,7	368,3
1551–1555.....	8,5	196,3	1711–1715 .....	76,0	230,3
1561–1565.....	9,3	215,7	1716–1720 .....	80,2	239,5
1571–1575.....	11,8	272,2	1751–1755 .....	77,1	226,8
1576–1580.....	7,9	177,1	1756–1760 .....	108,0	317,5
1581–1585.....	7,5	156,1	1761–1765 .....	90,0	264,6
1586–1590.....	10,2	211,7	1766–1770 .....	83,3	242,5
1591–1595.....	11,2	216,0	1771–1775 .....	61,5	178,9
1601–1605.....	11,4	221,7	1776–1780 .....	65,0	189,1
1606–1610.....	11,8	214,0	1781–1785 .....	59,3	172,7
1611–1615.....	11,7	204,5	1786–1790 .....	54,7	154,0
1616–1620.....	13,6	235,5	1791–1795 .....	180,0	502,2
1626–1630.....	56,0	480,5			

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 43.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 97–98; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 121; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 111–112; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 198–199.

Tabl. 11. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY JAJ

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 kopę			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1526–1530.....	3,2	2,5	.	.
1531–1535.....	3,3	2,6	.	.
1536–1540.....	4,2	3,2	.	.
1541–1545.....	3,0	2,3	.	.
1546–1550.....	3,3	2,5	.	.
1551–1555.....	4,5	3,5	.	.
1556–1560.....	3,0	2,3	.	.
1561–1565.....	3,0	2,3	5,3	4,1
1566–1570.....	.	.	6,7	5,2
1571–1575.....	3,0	2,3	9,1	7,0
1576–1580.....	3,0	2,1	8,0	5,6
1581–1585.....	3,2	2,2	12,2	8,5
1586–1590.....	.	.	9,2	6,2
1591–1595.....	.	.	8,3	5,6
1596–1600.....	10,0	6,8	.	.
1601–1605.....	11,8	7,6	.	.
1606–1610.....	8,8	5,3	.	.
1611–1615.....	7,5	4,4	.	.
1616–1620.....	7,5	4,3	.	.
1626–1630.....	16,0	4,4	60,0	16,2
1631–1635.....	.	.	39,5	10,7
1641–1645.....	16,6	4,5	50,0	13,5
1646–1650.....	20,5	5,5	.	.
1651–1655.....	15,0	4,1	50,0	13,5
1656–1660.....	.	.	46,5	12,6
1661–1665.....	23,8	6,4	.	.
1666–1670.....	.	.	72,0	9,7
1671–1675.....	20,6	2,8	.	.
1676–1680.....	.	.	24,5	3,3
1681–1685.....	22,0	2,9	28,0	3,8
1686–1690.....	19,3	2,3	30,0	3,9
1691–1695.....	.	.	40,0	4,8
1696–1700.....	23,0	3,8	100,2	12,1
1701–1705.....	27,9	3,1	43,0	5,2
1706–1710.....	34,8	3,6	65,1	6,2
1711–1715.....	30,2	3,7	76,2	7,4

Tabl. 11. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY JAJ (dok.)

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 kopę			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1716–1720.....	33,9	3,5	113,7	11,4
1721–1725.....	21,8	2,2	43,8	4,4
1726–1730.....	22,6	2,3	53,4	5,4
1731–1735.....	28,1	2,8	63,9	6,5
1736–1740.....	32,0	3,2	89,4	9,0
1741–1745.....	28,3	2,9	50,0	5,1
1746–1750.....	36,8	3,7	70,5	7,1
1751–1755.....	44,2	4,4	59,7	6,0
1756–1760.....	30,6	3,0	55,2	5,4
1761–1765.....	43,0	4,2	61,5	6,0
1766–1770.....	35,5	3,4	60,0	5,8
1771–1775.....	46,3	4,5	73,0	7,1
1776–1780.....	.	.	67,2	6,5
1781–1785.....	.	.	60,0	5,8
1786–1790.....	.	.	96,6	9,1
1791–1795.....	63,0	5,9	100,0	9,2

## B. W GDAŃSKU I WE LWOWIE

Lata	W groszach	W g srebra	Lata	W groszach	W g srebra
<b>Gdańsk – ceny za 1 mendel</b>			<b>Lwów – ceny za 1 kopę</b>		
1716–1720.....	6,0	1,3	1701–1710 .....	42,7	4,4
1721–1725.....	5,7	1,2	1711–1720 .....	41,9	4,2
1726–1730.....	6,0	1,3	1721–1730 .....	33,5	3,4
1731–1735.....	8,8	1,9	1731–1740 .....	41,9	4,2
1736–1740.....	6,7	1,4	1741–1750 .....	38,6	3,9
1741–1745.....	7,6	1,6	1751–1760 .....	34,0	3,4
1746–1750.....	7,0	1,5	1761–1770 .....	57,6	5,6
1751–1755.....	6,8	1,3	1771–1780 .....	45,0	4,4
1756–1760.....	7,8	1,4	1781–1790 .....	55,0	5,4

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 98–99; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 215; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 157–158; J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 110–111; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 184; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 200–201.

Tabl. 12. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY CUKRU

## A. W KRAKOWIE

Lata	Za 1 kamień <sup>a</sup>		Lata	Za 1 kamień <sup>a</sup>	
	w złp	w g srebra		w złp	w g srebra
1506–1510.....	2,3	53,0	1616–1620 .....	16,5	210,6
1511–1515.....	4,0	92,4	1621–1625 .....	23,4	223,6
1521–1525.....	4,4	101,3	1626–1630 .....	29,1	240,5
1526–1530.....	4,0	92,4	1631–1635 .....	27,4	221,8
1531–1535.....	3,8	88,9	1636–1640 .....	27,4	222,0
1536–1540.....	4,3	98,2	1641–1645 .....	22,9	185,4
1541–1545.....	5,8	134,1	1646–1650 .....	22,7	184,1
1546–1550.....	5,6	129,0	1651–1655 .....	23,0	186,2
1551–1555.....	3,7	84,7	1656–1660 .....	20,8	165,9
1556–1560.....	6,1	140,1	1671–1675 .....	32,9	133,4
1561–1565.....	7,8	180,2	1676–1680 .....	26,0	105,3
1581–1585.....	9,5	198,0	1681–1685 .....	31,2	116,2
1586–1590.....	23,4	487,2	1686–1690 .....	26,0	89,7
1596–1600.....	12,0	243,4	1996–1700 .....	37,8	134,4
1601–1605 <sup>b</sup> .....	13,8	270,1	1701–1705 .....	47,7	159,6
1606–1610.....	12,0	217,6	1706–1710 .....	52,6	164,6
1611–1615.....	12,4	215,5	1711–1715 .....	57,2	169,8

## B. W GDAŃSKU I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk		Warszawa	
	za 1 kamień <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1701–1705.....	26,4	179,6	.	.
1706–1710.....	.	.	40,0	116,4
1711–1715.....	17,5	116,3	47,5	136,5
1716–1720.....	.	.	31,2	94,4
1721–1725.....	14,0	89,9	34,0	102,9
1726–1730.....	16,5	104,8	37,4	113,4
1731–1735.....	.	.	38,5	116,7
1736–1740.....	14,3	90,0	32,8	99,3
1741–1745.....	17,1	104,8	40,5	122,7

<sup>a</sup> Kamień – miara ciężaru: w Krakowie kamień = 26 funtom (1 funt = ok. 0,405 kg), tj. ok. 10,5 kg, w Gdańsku cukier sprzedawano na małe kamienie = 24 funtom gdańskim (1 funt = ok. 0,434 kg), tj. ok. 10,4 kg, w Warszawie kamień = 32 funtom (1 funt = 0,405 kg), tj. ok. 13 kg. <sup>b</sup> Od lat 1601–1605 dokonano przeliczeń z ceny 1 funta na 1 kamień.



Tabl. 12. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY CUKRU (dok.)

## B. W GDAŃSKU I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Gdańsk		Warszawa	
	za 1 kamień <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1746–1750.....	22,3	135,8	54,0	163,6
1751–1755.....	18,1	104,2	40,5	119,1
1756–1760.....	22,7	120,9	.	.
1761–1765.....	24,9	111,8	44,0	129,4
1766–1770.....	18,1	78,0	40,4	118,2
1771–1775.....	18,0	74,4	37,5	109,1
1776–1780.....	20,7	86,5	.	.
1781–1785.....	22,6	93,9	58,0	168,8
1786–1790.....	19,0	78,7	39,0	109,6

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 47.

Na podstawie: T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 216; J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 113; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 185–186; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 202.

Tabl. 13. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PIWA

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk – ceny za 1 beczkę <sup>a</sup>		Kraków – ceny za 1 achtel <sup>b</sup>		Warszawa – ceny za 1 beczkę <sup>c</sup>	
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1501–1505.....	15,0	11,2	13,4	10,2	.	.
1506–1510.....	.	.	13,4	10,3	.	.
1511–1515.....	17,0	12,7	10,7	8,2	.	.
1516–1520.....	15,0	10,7	11,3	8,7	.	.
1521–1525.....	.	.	12,3	9,4	.	.
1526–1530.....	25,0	22,4	14,1	10,8	.	.
1531–1535.....	27,2	24,3	13,0	10,0	.	.
1536–1540.....	33,0	29,1	13,6	10,5	.	.
1541–1545.....	35,0	30,2	15,7	12,1	.	.
1546–1550.....	39,2	30,9	15,4	11,8	8,2	6,3
1551–1555.....	52,9	43,1	18,8	14,4	11,3	8,7
1556–1560.....	.	.	21,7	16,7	14,0	10,8
1561–1565.....	43,9	35,8	23,0	17,7	13,7	10,6
1566–1570.....	49,5	38,9	26,5	20,4	14,1	10,8
1571–1575.....	71,7	55,6	34,9	26,9	26,3	20,3
1576–1580.....	57,9	42,7	36,5	26,7	21,4	15,1
1581–1585.....	75,0	52,1	35,4	24,6	20,3	14,1
1586–1590.....	70,0	48,7	42,3	29,4	25,1	17,4
1591–1595.....	84,2	58,5	45,8	31,4	24,4	16,5
1596–1600.....	92,3	62,4	58,5	36,9	34,0	23,0
1601–1605.....	93,2	61,4	45,0	35,8	35,4	22,7
1606–1610.....	105,0	63,5	40,8	31,2	42,3	25,5
1611–1615.....	102,6	59,9	39,7	27,5	45,2	23,3
1616–1620.....	101,3	57,2	46,9	23,9	57,8	28,6
1621–1625.....	111,3	35,4	99,4	31,6	67,8	21,9
1626–1630.....	300,0	80,1	95,9	26,3	90,2	24,9
1631–1635.....	.	.	98,0	26,5	79,6	21,5
1636–1640.....	236,7	63,9	114,2	30,8	120,0	32,4
1641–1645.....	210,0	56,7	99,8	26,9	90,0	24,3

<sup>a</sup> Beczka gdańska – miara objętości = 90 sztofum (1 sztof = ok. 3 l), tj. ok. 270 l. <sup>b</sup> Achtel – miara objętości = 62 garncom (1 garniec = ok. 3,2–3,3 l), tj. ok. 198–205 l. <sup>c</sup> Beczka warszawska – miara objętości = 36 garncom (1 garniec = ok. 3,8 l), tj. ok. 137 l.

Tabl. 13. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PIWA (cd.)

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Gdańsk – ceny za 1 beczkę <sup>a</sup>		Kraków – ceny za 1 ahtel <sup>b</sup>		Warszawa – ceny za 1 beczkę <sup>c</sup>	
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1646–1650.....	270,0	72,9	141,3	38,2	89,3	24,1
1651–1655.....	280,9	75,8	160,0	43,2	95,1	25,7
1656–1660.....	300,0	81,0	152,5	40,8	96,4	26,0
1661–1665.....	294,8	78,5	155,0	41,8	88,4	16,7
1666–1670.....	287,8	72,4	160,3	21,6	91,7	12,4
1671–1675.....	285,0	68,5	192,8	26,0	92,8	12,5
1676–1680.....	266,9	71,3	168,1	22,7	110,8	15,0
1681–1685.....	238,6	62,0	170,1	22,5	114,8	15,5
1686–1690.....	254,8	59,4	198,2	23,7	106,9	13,4
1691–1695.....	253,0	59,0	162,0	19,4	125,1	15,1
1696–1700.....	253,4	59,0	196,4	23,0	133,7	16,2
1701–1705.....	267,3	60,6	178,7	20,4	120,9	14,5
1706–1710.....	267,3	59,3	190,9	19,8	123,9	11,8
1711–1715.....	267,3	59,2	.	.	117,6	11,2
1716–1720.....	268,5	57,9	.	.	125,7	12,7
1721–1725.....	257,4	54,8	240,0	24,2	102,3	10,3
1726–1730.....	252,3	53,4	.	.	141,3	14,3
1731–1735.....	251,7	52,8	.	.	113,1	11,4
1736–1740.....	248,4	51,7	250,0	25,3	131,7	13,3
1741–1745.....	248,7	50,9	280,0	28,3	120,9	12,2
1746–1750.....	233,1	47,7	275,0	27,8	127,5	12,9
1751–1755.....	198,6	37,9	289,2	28,6	111,6	11,1
1756–1760.....	232,2	41,5	285,3	28,0	120,0	11,8
1761–1765.....	284,7	42,8	256,9	25,2	120,0	11,8
1766–1770.....	300,3	42,4	276,0	26,8	128,4	12,5
1771–1775.....	382,8	52,8	.	.	120,0	11,6
1776–1780.....	343,2	47,8	262,4	25,5	133,5	13,0
1781–1785.....	370,5	51,3	245,1	23,8	139,8	13,6
1786–1790.....	422,1	59,5	269,3	25,0	142,5	13,3
1791–1795.....	.	.	275,6	25,5	152,1	14,1

a–c Notki patrz na str. 49.

Tabl. 13. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PIWA (dok.)

## B. WE LWOWIE I W LUBLINIE

Lata	Lwów		Lublin	
	za 1 beczkę <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1501–1510.....	28,0	21,1	.	.
1511–1520.....	30,7	23,6	.	.
1521–1530.....	36,4	28,0	.	.
1531–1540.....	31,3	24,0	.	.
1541–1550.....	38,9	30,0	.	.
1551–1560.....	53,6	42,0	.	.
1561–1570.....	57,8	44,5	.	.
1571–1580.....	69,0	53,0	32,9	23,7
1581–1590.....	66,8	45,9	.	.
1591–1600.....	79,8	53,9	.	.
1601–1610.....	80,7	51,6	50,3	33,5
1611–1620.....	77,6	43,6	37,5	20,9
1621–1630.....	162,0	36,8	60,0	16,3
1631–1640.....	140,0	37,8	69,2	18,7
1641–1650.....	145,8	39,4	70,0	18,9
1651–1660.....	170,0	45,9	88,7	23,9
1661–1670.....	300,0	40,5	93,8	15,6
1671–1680.....	300,0	40,5	95,3	13,3
1681–1690.....	307,5	47,8	101,2	12,9
1691–1700.....	311,2	35,4	.	.
1701–1710.....	425,5 <sup>b</sup>	45,4 <sup>b</sup>	.	.
1711–1720.....	441,4	44,6	160,0	16,2
1721–1730.....	414,7	41,8	122,5	12,3
1731–1740.....	361,4	36,0	122,2	12,6
1741–1750.....	415,4	41,8	120,0	12,0
1751–1760.....	381,6	37,4	90,0	8,8
1761–1770.....	716,4	69,8	122,8	12,3
1771–1780.....	792,0	77,0	141,3	14,2
1781–1790.....	.	.	70,0	6,8

<sup>a</sup> Beczka – miara objętości = 72 garncom (1 garniec = ok. 3,8 l), tj. ok. 274 l.  
<sup>b</sup> Od lat 1701–1710 dokonano przeliczeń z ceny 1 garnca na beczkę.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 99–100; tenże, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 131; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 213–214; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 267; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 157; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 118; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 110; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 181; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 200–201.

Tabl. 14. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WÓDKI

## A. W LUBLINIE

Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>		Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1571–1580.....	3,0	2,1	1681–1690 .....	46,5	6,0
1581–1590.....	10,0	6,9	1691–1700 .....	112,3	13,0
1601–1610.....	8,2	5,1	1701–1710 .....	192,0	22,8
1611–1620.....	5,9	3,8	1711–1720 .....	237,9	24,0
1621–1630.....	10,0	3,8	1721–1730 .....	12,3	1,2
1631–1640.....	13,4	3,6	1731–1740 .....	58,1	1,9
1641–1650.....	13,7	3,8	1741–1750 .....	47,2	4,8
1651–1660.....	19,5	5,3	1751–1760 .....	16,0	1,6
1661–1670.....	36,1	5,4	1761–1770 .....	153,3	15,3
1671–1680.....	63,8	8,1	1771–1780 .....	95,2	9,2

## B. W KRAKOWIE

Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>		Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1606–1610.....	42,0	26,7	1706–1710 .....	104,7	10,7
1616–1620.....	22,7	13,1	1711–1715 .....	133,9	13,4
1621–1625.....	36,0	11,2	1716–1720 .....	129,7	13,1
1626–1630.....	102,0	27,5	1721–1725 .....	97,0	9,8
1631–1635.....	48,0	13,0	1726–1730 .....	96,0	9,7
1636–1640.....	48,0	13,0	1731–1735 .....	128,5	13,0
1641–1645.....	53,3	14,4	1736–1740 .....	119,0	12,0
1646–1650.....	96,0	25,9	1741–1745 .....	122,4	12,4
1651–1655.....	188,0	50,8	1746–1750 .....	101,0	10,2
1661–1665.....	72,0	19,3	1751–1755 .....	70,0	6,9
1666–1670.....	126,0	17,0	1756–1760 .....	71,7	7,0
1671–1675.....	128,0	17,3	1761–1765 .....	98,5	9,7
1676–1680.....	133,0	18,0	1766–1770 .....	131,6	12,8
1681–1685.....	172,4	22,7	1776–1780 .....	205,0	19,9
1686–1690.....	139,3	16,2	1781–1785 .....	260,0	25,2
1691–1695.....	120,0	14,5	1786–1790 .....	260,0	24,2
1696–1700.....	142,8	16,9	1791–1795 .....	128,0	11,9
1701–1705.....	79,8	8,9			

<sup>a</sup> Garniec – miara objętości = ok. 3,8 l.

Tabl. 14. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY WÓDKI (dok.)

## C. WE LWOWIE

Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>		Lata	Za 1 garniec <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1701–1710.....	132,4	13,6	1751–1760 .....	100,0	9,9
1711–1720.....	136,0	13,7	1761–1770 .....	106,0	10,3
1721–1730.....	114,0	11,5	1771–1780 .....	90,0	8,8
1731–1740.....	129,0	13,0	1781–1790 .....	80,0	7,9
1741–1750.....	120,0	12,1			

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 52.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 131; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 157; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 202–203.

Tabl. 15. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PŁÓTNA

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 łokieć <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1521–1525.....	1,0	0,8	.	.
1526–1530.....	1,0	0,8	.	.
1531–1535.....	1,0	0,8	.	.
1536–1540.....	1,1	0,8	.	.
1541–1545.....	1,2	0,9	.	.
1546–1550.....	1,1	0,8	.	.
1551–1555.....	2,0	1,5	.	.
1556–1560.....	1,3	1,0	.	.
1561–1565.....	1,0	0,8	.	.
1566–1570.....	.	.	4,0	3,1
1571–1575.....	1,2	0,9	3,2	2,4
1576–1580.....	.	.	3,0	2,1
1581–1585.....	2,0	1,4	2,5	1,7
1586–1590.....	1,8	1,2	.	.
1596–1600.....	1,5	1,0	3,0	2,0
1601–1605.....	2,0	1,3	3,0	1,9
1606–1610.....	2,4	1,5	2,3	1,3

<sup>a</sup> Łokieć – miara długości = ok. 0,55 m w Krakowie i Warszawie i ok. 0,59 m we Lwowie.

Tabl. 15. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PŁÓTNA (cd.)

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 łokiec <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1611–1615.....	1,9	1,1	6,3	3,6
1616–1620.....	2,6	1,3	3,6	1,8
1621–1625.....	3,3	1,0	3,0	1,0
1626–1630.....	4,0	1,1	.	.
1631–1635.....	3,6	1,0	7,7	2,1
1636–1640.....	3,3	0,9	.	.
1641–1645.....	5,0	1,4	.	.
1646–1650.....	4,7	1,3	5,5	1,5
1651–1655.....	3,0	0,8	9,1	2,5
1656–1660.....	8,0	2,2	.	.
1661–1665.....	.	.	15,0	2,0
1666–1670.....	6,8	0,9	.	.
1671–1675.....	4,9	0,7	9,0	1,2
1676–1680.....	6,2	0,8	10,2	1,4
1681–1685.....	5,6	0,7	10,8	1,5
1686–1690.....	6,1	0,7	9,5	1,2
1691–1695.....	6,3	0,8	14,5	1,8
1696–1700.....	7,5	0,9	24,2	2,9
1701–1705.....	6,9	0,8	13,8	1,4
1706–1710.....	8,0	0,8	12,1	1,2
1711–1715.....	6,3	0,6	13,4	1,2
1716–1720.....	8,0	0,8	16,2	1,6
1721–1725.....	8,4	0,9	10,9	1,1
1726–1730.....	8,4	0,9	12,8	1,3
1731–1735.....	8,2	0,8	9,3	0,9
1736–1740.....	8,0	0,8	10,1	1,0
1741–1745.....	8,7	0,9	10,0	1,0
1746–1750.....	8,2	0,8	10,9	1,1
1751–1755.....	8,2	0,8	14,9	1,5
1756–1760.....	8,2	0,8	15,7	1,5
1761–1765.....	10,2	1,0	23,3	2,3
1766–1770.....	7,7	0,8	19,7	1,9
1771–1775.....	10,0	1,0	22,3	2,2
1776–1780.....	11,5	1,1	17,6	1,7
1781–1785.....	10,3	1,0	21,0	2,0
1786–1790.....	10,0	1,0	23,0	2,2
1791–1795.....	10,3	1,0	26,0	2,4

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 53.

Tabl. 15. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PŁÓTNA (dok.)

## B. WE LWOWIE

Lata	Za 1 łokieć <sup>a</sup>		Lata	Za 1 łokieć <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1511–1520.....	1,8	1,3	1651–1660 .....	6,3	1,7
1521–1530.....	1,3	1,0	1661–1670 .....	7,3	1,0
1531–1540.....	1,7	1,3	1671–1680 .....	9,5	1,3
1541–1550.....	1,3	1,0	1681–1690 .....	11,2	1,4
1551–1560.....	2,5	1,9	1691–1700 .....	11,3	1,3
1561–1570.....	1,7	1,3	1701–1710 .....	11,6	1,3
1571–1580.....	2,2	1,7	1711–1720 .....	10,4	1,1
1581–1590.....	2,2	1,5	1721–1730 .....	11,5	1,2
1591–1600.....	2,3	1,6	1731–1740 .....	11,4	1,2
1601–1610.....	2,4	1,5	1741–1750 .....	11,6	1,2
1611–1620.....	2,0	1,1	1751–1760 .....	13,8	1,4
1621–1630.....	5,1	1,4	1761–1770 .....	16,2	1,6
1631–1640.....	6,0	1,6	1771–1780 .....	19,9	1,9
1641–1650.....	6,3	1,7	1781–1790 .....	30,0	2,9

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 53.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 102–103; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 269; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 158; J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 115; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 192–193; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 206.

Tabl. 16. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY SUKNA „FALENDYSZ”

## A. WE LWOWIE

Lata	Za 1 łokieć <sup>a</sup>		Lata	Za 1 łokieć <sup>a</sup>	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1561–1570.....	67,5	52,0	1601–1610 .....	78,0	51,5
1571–1580.....	90,0	62,5	1611–1620 .....	77,2	38,8
1581–1590.....	88,7	60,2	1621–1630 .....	127,8	34,4
1591–1600.....	69,8	47,1	1631–1640 .....	160,0	43,2

<sup>a</sup> Łokieć – miara długości = ok. 0,59 m we Lwowie i ok. 0,55 m w Krakowie i Warszawie.



Tabl. 16. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY SUKNA „FALENDYSZ” (dok.)

## B. W KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 łokiec <sup>a</sup>			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1601–1605.....	64,9	42,3	.	.
1606–1610.....	69,9	42,6	62,0	37,7
1611–1615.....	72,8	42,2	61,7	35,7
1616–1620.....	74,2	37,9	.	.
1621–1625.....	88,3	28,3	104,3	33,5
1626–1630.....	124,9	34,3	135,0	36,5
1631–1635.....	145,2	39,2	128,3	34,7
1636–1640.....	151,4	40,9	180,0	48,6
1641–1645.....	147,5	39,8	135,0	36,5
1646–1650.....	156,5	42,2	135,0	36,5
1651–1655.....	147,0	39,7	136,0	36,7
1656–1660.....	.	.	105,0	28,4
1661–1665.....	.	.	112,5	30,4
1671–1675.....	180,0	24,3	260,0	32,4
1681–1685.....	196,5	26,1	162,8	22,0
1686–1690.....	180,0	21,8	.	.
1691–1695.....	120,0	14,4	.	.
1696–1700.....	.	.	184,9	22,4
1701–1705.....	180,0	19,4	196,5	23,5
1706–1710.....	.	.	268,5	25,2
1711–1715.....	187,5	18,9	209,4	19,5
1716–1720.....	168,0	16,8	214,5	21,7
1721–1725.....	194,5	19,6	213,3	21,5
1726–1730.....	210,0	21,2	207,9	21,0
1731–1735.....	.	.	209,1	21,1
1736–1740.....	.	.	206,7	20,9
1741–1745.....	.	.	209,1	21,1
1746–1750.....	.	.	204,0	20,6
1751–1755.....	.	.	185,4	18,1
1756–1760.....	180,0	17,6	195,0	19,1
1761–1765.....	180,0	17,6	.	.
1766–1770.....	240,0	23,3	210,0	20,4
1776–1780.....	.	.	219,0	21,2
1781–1785.....	.	.	180,0	17,5

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 55.

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 103–104; S. Hozzowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 270; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 190–191; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 208–209.

Tabl. 17. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY TRZEWIKÓW W GDAŃSKU

Lata	Za 1 parę		Lata	Za 1 parę	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1546–1550.....	6,4	5,1	1671–1675 .....	79,7	19,1
1551–1555.....	6,8	5,5	1676–1680 .....	64,3	17,2
1556–1560.....	6,0	4,9	1681–1685 .....	68,7	17,8
1561–1565.....	9,4	7,6	1686–1690 .....	66,6	15,5
1566–1570.....	9,1	7,2	1691–1695 .....	62,9	14,7
1571–1575.....	9,8	7,6	1696–1700 .....	63,8	14,9
1576–1580.....	10,0	7,3	1701–1705 .....	60,0	13,5
1581–1585.....	10,1	7,0	1706–1710 .....	52,5	11,8
1586–1590.....	10,7	7,4	1711–1715 .....	46,5	9,5
1591–1595.....	11,1	7,7	1716–1720 .....	50,4	11,9
1596–1600.....	13,2	8,9	1721–1725 .....	51,3	10,9
1601–1605.....	17,7	11,6	1726–1730 .....	56,4	11,9
1606–1610.....	19,9	12,2	1731–1735 .....	61,5	12,9
1611–1615.....	20,8	12,1	1736–1740 .....	69,0	14,5
1616–1620.....	22,1	11,0	1741–1745 .....	67,2	13,7
1621–1625.....	20,0	6,4	1746–1750 .....	80,4	16,5
1626–1630.....	46,5	13,1	1751–1755 .....	71,4	13,7
1631–1635.....	46,4	12,5	1756–1760 .....	85,2	15,2
1636–1640.....	42,7	11,5	1761–1765 .....	102,9	15,5
1641–1645.....	40,4	10,9	1766–1770 .....	103,2	13,8
1646–1650.....	43,2	11,7	1771–1775 .....	108,6	15,0
1651–1655.....	58,7	15,8	1776–1780 .....	112,5	15,7
1656–1660.....	55,2	14,9	1781–1785 .....	86,1	11,9
1661–1665.....	49,8	13,2	1786–1790 .....	103,5	14,5
1666–1670.....	80,5	20,2	1791–1795 .....	127,5	17,9

Na podstawie: T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 219; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 125.

Tabl. 18. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY BUTÓW

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 parę			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1511–1515.....	10,0	7,7	.	.
1516–1520.....	10,3	8,0	.	.
1521–1525.....	7,0	5,4	.	.
1526–1530.....	7,2	5,5	.	.
1531–1535.....	8,0	6,2	.	.
1536–1540.....	9,0	6,9	.	.
1541–1545.....	10,5	8,1	.	.
1546–1550.....	11,1	8,5	.	.
1551–1555.....	10,3	7,9	.	.
1556–1560.....	12,0	9,2	.	.
1561–1565.....	13,5	10,4	.	.
1566–1570.....	.	.	10,0	7,7
1571–1575.....	16,3	12,5	.	.
1576–1580.....	26,5	19,4	.	.
1581–1585.....	22,0	15,2	15,3	10,6
1586–1590.....	21,5	14,9	7,3	5,0
1591–1595.....	22,9	15,7	20,0	13,5
1596–1600.....	30,0	20,3	14,0	9,5
1601–1605.....	28,0	17,3	19,8	12,7
1606–1610.....	31,0	19,6	30,0	18,1
1611–1615.....	39,0	22,6	38,0	21,7
1616–1620.....	26,3	15,3	24,0	11,7
1621–1625.....	.	.	69,2	22,3
1626–1630.....	47,7	13,1	67,5	18,8
1631–1635.....	105,0	28,4	75,0	20,3
1636–1640.....	75,0	20,3	55,0	14,9
1641–1645.....	.	.	90,0	24,3
1646–1650.....	.	.	80,0	21,6
1651–1655.....	.	.	72,1	19,5
1656–1660.....	90,0	24,2	49,2	13,3
1661–1665.....	.	.	45,0	7,4
1666–1670.....	.	.	47,7	6,4
1671–1675.....	.	.	101,0	13,6
1676–1680.....	54,9	7,4	84,0	11,3
1681–1685.....	57,7	7,1	114,9	15,5
1686–1690.....	67,5	8,1	88,4	11,1
1691–1695.....	67,1	8,1	123,1	14,9
1696–1700.....	75,0	9,0	132,7	16,1
1701–1705.....	57,3	6,3	111,8	13,4
1706–1710.....	.	.	127,4	12,1



Tabl. 18. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY BUTÓW (dok.)

## A. W KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Kraków		Warszawa	
	za 1 parę			
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1711–1715.....	53,1	5,6	114,6	11,0
1716–1720.....	100,0	10,1	116,0	11,6
1721–1725.....	91,7	9,3	117,7	11,9
1726–1730.....	90,0	9,1	120,0	12,1
1731–1735.....	90,0	9,1	120,0	12,1
1736–1740.....	82,5	9,3	120,0	12,1
1741–1745.....	102,0	10,3	120,0	12,1
1746–1750.....	.	.	120,0	12,1
1751–1755.....	.	.	120,0	12,1
1756–1760.....	.	.	120,0	11,8
1761–1765.....	115,0	11,3	137,9	13,5
1766–1770.....	.	.	161,2	15,7
1771–1775.....	102,5	9,9	162,4	15,8
1776–1780.....	165,0	16,4	180,0	17,5
1781–1785.....	180,0	17,5	180,0	17,5
1786–1790.....	137,5	13,1	136,6	12,7
1791–1795.....	.	.	154,5	14,3

## B. WE LWOWIE

Lata	Za 1 parę		Lata	Za 1 parę	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1511–1520.....	8,0	6,2	1651–1660 .....	63,8	17,2
1521–1530.....	11,8	9,1	1661–1670 .....	76,2	10,3
1531–1540.....	13,0	10,0	1671–1680 .....	92,3	12,5
1541–1550.....	12,6	9,7	1681–1690 .....	109,3	13,1
1551–1560.....	15,2	11,7	1691–1700 .....	95,4	10,9
1561–1570.....	22,1	17,0	1701–1710 .....	99,9	10,7
1571–1580.....	25,8	19,2	1711–1720 .....	96,0	9,7
1581–1590.....	25,8	17,7	1721–1730 .....	89,8	8,9
1591–1600.....	28,5	19,3	1731–1740 .....	140,0	14,1
1601–1610.....	40,0	26,1	1741–1750 .....	162,0	16,4
1611–1620.....	42,0	23,0	1751–1760 .....	137,2	13,5
1621–1630.....	56,5	15,3	1761–1770 .....	188,7	18,4
1631–1640.....	71,5	19,3	1771–1780 .....	270,5	26,3
1641–1650.....	60,0	16,2	1781–1790 .....	480,0	46,8

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 103–104; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 269; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 158; J. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 115–116; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 191–192; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 209.



Tabl. 19. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY CEGŁY

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE

Lata	Gdańsk		Kraków		Warszawa	
	za 1 000 sztuk					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1506–1510.....	.	.	2,5	57,8	.	.
1511–1515.....	.	.	2,0	46,2	.	.
1521–1525.....	.	.	1,6	37,5	.	.
1526–1530.....	1,7	42,9	1,7	40,0	.	.
1531–1535.....	2,1	55,9	1,6	37,9	.	.
1536–1540.....	2,5	67,1	1,8	40,5	.	.
1541–1545.....	2,4	61,3	2,0	46,2	.	.
1546–1550.....	2,4	56,4	2,0	46,8	.	.
1551–1555.....	2,6	63,2	2,0	46,2	.	.
1556–1560.....	.	.	2,0	47,0	.	.
1561–1565.....	3,3	81,4	2,0	46,2	2,0	46,2
1566–1570.....	6,2	146,8	2,0	46,2	.	.
1571–1575.....	4,2	98,2	2,1	48,0	3,0	69,3
1576–1580.....	5,2	114,3	2,2	49,3	.	.
1581–1585.....	5,5	115,1	2,1	44,1	3,0	62,5
1586–1590.....	5,4	112,8	2,3	48,6	.	.
1591–1595.....	4,3	89,2	2,5	51,5	.	.
1596–1600.....	4,1	83,9	2,6	53,5	3,9	79,0
1601–1605.....	4,4	86,3	2,9	56,0	5,8	112,0
1606–1610.....	4,0	76,6	3,2	59,0	4,6	84,2
1611–1615.....	10,5	184,5	3,1	53,9	5,8	99,8
1616–1620.....	8,4	124,7	3,0	46,6	7,1	102,0
1621–1625.....	11,8	112,5	6,2	58,9	8,3	80,0
1626–1630.....	22,1	181,1	8,5	70,0	9,0	72,9
1631–1635.....	19,9	161,2	8,8	70,9	14,0	113,4
1636–1640.....	21,4	173,7	8,3	66,9	14,5	117,4
1641–1645.....	23,3	188,8	9,9	80,5	18,8	152,4
1646–1650.....	20,8	168,2	9,4	75,8	18,3	148,5
1651–1655.....	19,5	158,1	10,3	83,2	15,2	122,8



Tabl. 19. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY CEGŁY (cd.)

## A. W GDAŃSKU, KRAKOWIE I WARSZAWIE (dok.)

Lata	Gdańsk		Kraków		Warszawa	
	za 1 000 sztuk					
	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra	w złp	w g srebra
1656–1660.....	23,9	193,8	10,0	81,0	17,6	142,3
1661–1665.....	19,4	155,7	10,0	40,5	18,0	72,9
1666–1670.....	21,3	161,3	11,0	44,6	20,0	81,0
1671–1675.....	20,1	144,9	12,2	49,2	16,3	65,9
1676–1680.....	20,2	162,0	11,8	47,6	15,0	60,6
1681–1685.....	20,1	157,2	11,3	44,6	16,6	67,2
1686–1690.....	20,0	139,8	14,5	50,7	18,9	70,0
1691–1695.....	19,8	138,1	12,0	43,6	18,7	67,8
1696–1700.....	21,8	152,1	17,0	60,6	22,3	80,9
1701–1705.....	19,4	131,9	15,7	54,2	20,7	74,6
1706–1710.....	19,1	127,3	.	.	21,2	60,9
1711–1715.....	19,8	131,1	18,0	53,6	20,8	59,8
1716–1720.....	20,0	129,4	17,0	50,4	24,7	73,9
1721–1725.....	19,7	126,0	22,0	66,7	24,6	74,7
1726–1730.....	20,9	132,8	18,2	55,2	28,7	86,9
1731–1735.....	21,5	136,7	18,0	54,5	28,2	85,6
1736–1740.....	22,9	142,6	19,2	58,1	25,7	77,8
1741–1745.....	21,0	128,6	21,0	63,6	26,1	79,0
1746–1750.....	21,0	128,8	19,4	58,9	26,2	79,3
1751–1755.....	23,8	135,1	21,5	63,7	30,7	90,2
1756–1760.....	28,2	149,6	21,1	61,9	27,4	70,7
1761–1765.....	47,2	212,8	24,3	71,4	39,0	114,7
1766–1770.....	45,4	191,3	20,0	58,2	44,1	128,3
1771–1775.....	36,5	151,2	20,0	58,2	37,5	109,2
1776–1780.....	39,7	165,4	26,2	76,2	36,8	107,1
1781–1785.....	38,9	161,5	24,8	72,3	31,9	92,7
1786–1790.....	42,8	180,8	24,8	69,2	31,0	87,2
1791–1795.....	43,8	185,9	26,7	73,6	35,1	97,3

Tabl. 19. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY CEGŁY (dok.)

## B. WE LWOWIE

Lata	Za 1 000 sztuk		Lata	Za 1 000 sztuk	
	w groszach	w g srebra		w groszach	w g srebra
1521–1530.....	35,5	27,3	1661–1670 .....	560,0	75,6
1531–1540.....	30,0	23,1	1671–1680 .....	976,7	95,7
1541–1550.....	46,7	35,9	1681–1690 .....	817,3	101,0
1551–1560.....	50,0	38,5	1691–1700 .....	895,6	102,3
1561–1570.....	70,0	46,2	1701–1710 .....	923,0	98,9
1571–1580.....	58,7	43,9	1711–1720 .....	954,0	96,3
1581–1590.....	61,2	42,1	1721–1730 .....	891,0	90,0
1591–1600.....	67,3	45,5	1731–1740 .....	877,0	88,5
1601–1610.....	90,0	54,8	1741–1750 .....	927,0	93,6
1611–1620.....	90,0	50,5	1751–1760 .....	896,0	88,1
1621–1630.....	263,0	74,4	1761–1770 .....	1 172,0	114,5
1631–1640.....	294,0	79,4	1771–1780 .....	1 092,0	106,3
1641–1650.....	314,7	85,0	1781–1790 .....	1 040,0	101,3
1651–1660.....	430,0	116,0			

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 106–107; T. Furtak, *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935, s. 222; S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, s. 274; tenże, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 159; J. Pelc, *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937, s. 126; tenże, *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935, s. 117; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 195; E. Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 215–216.

Tabl. 20. PRZECIĘTNE ROCZNE CENY GWOŹDZI „BRETNALI” W WARSZAWIE, LUBLINIE I WE LWOWIE

Lata	Warszawa		Lublin		Lwów	
	za 1 kopę					
	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra	w groszach	w g srebra
1571–1580.....	.	.	2,9	2,2	.	.
1581–1590.....	3,3	2,3	2,8	1,9	.	.
1591–1600.....	3,0	2,0	.	.	.	.
1601–1610.....	4,7	2,9	6,3	3,8	.	.
1611–1620.....	5,5	3,1	4,5	2,5	.	.
1621–1630.....	12,1	3,5	13,2	3,7	.	.
1631–1640.....	13,8	3,8	12,6	3,4	.	.
1641–1650.....	14,7	4,0	11,3	3,6	.	.
1651–1660.....	14,0	3,9	60,0	16,2	.	.
1661–1670.....	12,8	2,1	15,0	9,6	.	.
1671–1680.....	18,4	2,5	17,7	2,4	.	.
1681–1690.....	19,5	2,6	19,7	2,4	.	.
1691–1700.....	27,8	3,4	22,7	3,1	.	.
1701–1710.....	59,6	6,4	.	.	18,8	2,0
1711–1720.....	61,2	5,9	20,7	2,9	28,3	2,9
1721–1730.....	62,5	6,4	35,0	4,8	29,8	3,0
1731–1740.....	71,3	7,2	38,8	3,9	29,5	3,0
1741–1750.....	71,7	7,3	.	.	28,8	2,9
1751–1760.....	63,5	6,3	30,3	3,0	34,1	3,4
1761–1770.....	65,1	6,4	45,0	4,4	44,3	4,8
1771–1780.....	66,8	6,5	78,8	7,6	42,7	4,2
1781–1790.....	68,6	6,5	53,3	5,2	32,2	3,1
1791–1800.....	.	.	40,0	3,7	75,0	7,3

Na podstawie: W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938, s. 107–108; tenże, *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935, s. 139–140; S. Horszowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 159; S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936, s. 198.



## ROLNICTWO

**Tabl. 21. SZACUNEK GRUNTÓW UPRAWNYCH  
NA TERYTORIUM  
RZECZYPOSPOLITEJ  
W POCZĄTKACH 1569 R.**

Wyszczególnienie	W % powierzchni ogólnej
<b>Ogółem</b> .....	<b>9,2</b>
Korona:	
Korona właściwa <sup>a</sup> .....	20,3
Ziemie ruskie Korony <sup>b</sup> .....	8,5
Wielkie Księstwo Litewskie .....	6,3

<sup>a</sup> Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze i Prusy Królewskie. <sup>b</sup> Województwa: ruskie, bełskie i podolskie oraz ziemia chełmska.

Uwaga. Grunty uprawne do XVIII w. nie obejmowały pastwisk oraz łąk i odpowiadały w zasadzie naszemu pojęciu „grunty orne”. Wobec wprowadzania trójpolówki w Wielkim Księstwie Litewskim i występowania znacznych połaci użytkowanych bardziej ekstensywnie, obszar upraw na tym terenie mógł być większy.

Na podstawie: A. Wyczański, *Gospodarka polska w dobie nowożytnej*, Warszawa 2003 (maszynopis).

**Tabl. 22. GRUNTY WIEJSKIE UPRAWNE I PUSTKI W DOBRACH ARCYBISKUPSTWA GNEŹNIEŃSKIEGO**

Lata	Ogółem	Grunty uprawne	Pustki <sup>a</sup>	
	w łanach <sup>b</sup>			w % ogółem
1511–1512.....	4 143,0	3 643,5	499,5	12,1
1685.....	3 441,5	2 268,0	1 173,5	34,1
1785–1795.....	3 476,0	3 021,0 <sup>c</sup>	455,0	13,1

<sup>a</sup> Dotyczy gospodarstw nieobsadzonych. <sup>b</sup> Łan (włoka) = 16,7–17,5 ha (ok. 30 mórg). <sup>c</sup> Ponadto 216,7 łanów w osadach nowo powstałych.

Na podstawie: J. Topolski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku*, Poznań 1958, s. 104–105, 108.

**Tabl. 23. GRUNTY UPRAWNE W WIELKOPOLSCE**

Lata	W tysiącach hektarów	W % powierzchni ogólnej
1655.....	670	20
1660.....	400	13
1700.....	670	20
1710.....	570	17
1793.....	810	25

Na podstawie: J. Topolski, *Procesy osadnicze i urbanizacyjne. Bilans demograficzny Wielkopolski w XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I, *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 803.

**Tabl. 24. UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W POŁUDNIOWYCH POWIATACH WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO W 1788 R.****A. OGÓŁEM**

Wyszczególnienie	Grunty		Wyszczególnienie	Grunty	
	w ha	w odsetkach		w ha	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 019 851</b>	<b>100,0</b>	Stawy .....	7 360	0,7
Grunty uprawne .....	492 745	48,3	Odłogi .....	3 511	0,3
Ogrody .....	21 005	2,1	Pastwiska .....	169 031	16,6
Łąki .....	67 513	6,6	Lasy .....	258 686	25,4



Tabl. 24. UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W POŁUDNIOWYCH POWIATACH  
WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO W 1788 R. (cd.)

B. WEDŁUG UŻYTKOWNIKÓW W POSZCZEGÓLNYCH RODZAJACH WŁASNOŚCI

Wyszczególnienie	Ogółem		Użytkownicy			
	w morgach dolnoau- striackich <sup>a</sup>	w odsetkach	dwory – grunty		gromady chłopskie – grunty	
			w morgach dolnoau- striackich <sup>a</sup>	w odsetkach	w morgach dolnoau- striackich <sup>a</sup>	w odsetkach

**Ogółem**

<b>Ogółem</b> .....	<b>1 772 111</b>	<b>100,0</b>	<b>667 778</b>	<b>100,0</b>	<b>1 104 333</b>	<b>100,0</b>
Grunty uprawne .....	856 203	48,3	160 973	24,1	695 230	63,0
Ogrody .....	36 498	2,1	4 563	0,7	31 935	2,9
Łąki .....	117 312	6,6	27 325	4,1	89 987	8,1
Stawy .....	12 789	0,7	11 539	1,7	1 250	0,1
Odłogi .....	6 100	0,3	599	0,1	5 501	0,5
Pastwiska .....	293 712	16,6	45 403	6,8	248 309	22,5
Lasy .....	449 497	25,4	417 376	62,5	32 121	2,9

**Własność szlachecka**

<b>Razem</b> .....	<b>886 613</b>	<b>100,0</b>	<b>375 840</b>	<b>100,0</b>	<b>510 773</b>	<b>100,0</b>
Grunty uprawne .....	443 310	50,0	109 031	29,0	334 279	65,4
Ogrody .....	18 384	2,1	2 940	0,8	15 444	3,0
Łąki .....	56 711	6,4	15 151	4,0	41 560	8,1
Stawy .....	9 592	1,1	8 823	2,3	769	0,2
Odłogi .....	1 311	0,1	333	0,1	978	0,2
Pastwiska .....	137 085	15,5	29 951	8,0	107 134	21,0
Lasy .....	220 220	24,8	209 611	55,8	10 609	2,1

**Własność królewska**

<b>Razem</b> .....	<b>624 032</b>	<b>100,0</b>	<b>209 696</b>	<b>100,0</b>	<b>414 336</b>	<b>100,0</b>
Grunty uprawne .....	277 979	44,5	28 639	13,7	249 340	60,2
Ogrody .....	10 927	1,8	932	0,4	9 995	2,4
Łąki .....	39 367	6,3	6 611	3,2	32 756	7,9
Stawy .....	2 135	0,3	1 742	0,8	393	0,1
Odłogi .....	3 062	0,5	183	0,1	2 879	0,7
Pastwiska .....	110 949	17,8	9 894	4,7	101 055	24,4
Lasy .....	179 613	28,8	161 695	77,1	17 918	4,3

<sup>a</sup> Morga dolnoaustriacka = 0,5755 ha.

**Tabl. 24. UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W POŁUDNIOWYCH POWIATACH  
WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO W 1788 R. (dok.)**

**B. WEDŁUG UŻYTKOWNIKÓW W POSZCZEGÓLNYCH RODZAJACH WŁASNOŚCI (dok.)**

Wyszczególnienie	Ogółem		Użytkownicy			
	w morgach dolnoau- stiackich <sup>a</sup>	w odsetkach	dwory – grunty		gromady chłopskie – grunty	
			w morgach dolnoau- stiackich <sup>a</sup>	w odsetkach	w morgach dolnoau- stiackich <sup>a</sup>	w odsetkach

**Własność kościelna**

<b>Razem .....</b>	<b>261 466</b>	<b>100,0</b>	<b>82 242</b>	<b>100,0</b>	<b>179 224</b>	<b>100,0</b>
Grunty uprawne.....	134 914	51,6	23 303	28,3	111 611	62,3
Ogrody .....	7 187	2,7	691	0,8	6 496	3,6
Łąki.....	21 234	8,1	5 563	6,8	15 671	8,8
Stawy .....	1 062	0,4	974	1,2	88	0,0
Odłogi.....	1 727	0,7	83	0,1	1 644	0,9
Pastwiska .....	45 678	17,5	5 558	6,8	40 120	22,4
Lasy .....	49 664	19,0	46 070	56,0	3 594	2,0

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 66.

Na podstawie: A. Falniowska-Gradowska, *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, Warszawa 1982, s. 36.

**Tabl. 25. PUSTKI<sup>a</sup> W DOBRACH BISKUPSTWA CHEŁMIŃSKIEGO**

Lata	Liczba wsi z pustkami	Grunty			Struktura użytkowania pustek w odsetkach		
		ogółem	w tym pustki		uprawa	brak uprawy	brak informacji
			w łanach <sup>b</sup>	w % ogółem			
1614.....	8	1 827	52	2,8	80,7	19,3	—
1646.....	33	1 767	536,5	30,4	42,2	36,9	20,9
1676.....	32	1 747	596,5	34,1	25,6	50,5	23,9
1723.....	29	1 747	545	31,2	9,4	29,4	61,2
1737.....	29	1 767	632	35,8	23,8	49,8	26,4
1759.....	30	1 787	492,5	27,6	28,5	60,7	10,8

<sup>a</sup> Dotyczy gospodarstw nieobsadzonych. <sup>b</sup> Patrz notka <sup>b</sup> do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: S. Cackowski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa i kapituły chełmińskiej w XVII–XVIII wieku*, część 1: *Gospodarstwo chłopskie*, Toruń 1961, s. 112.



Tabl. 26. WŁASNOŚĆ DÓBR W WOJEWÓDZTWIE KALISKIM W KOŃCU XVI W.

Powiaty	Ogółem		Własność					
			szlachecka		królewska		kościelna	
	wsie	łany <sup>a</sup>	wsie	łany <sup>a</sup>	wsie	łany <sup>a</sup>	wsie	łany <sup>a</sup>

## W liczbach bezwzględnych

<b>Ogółem</b> .....	<b>1 896</b>	<b>11 102,9</b>	<b>1 489,8</b>	<b>8 381,3</b>	<b>124,5</b>	<b>943,8</b>	<b>281,7</b>	<b>1 777,8</b>
Gnieźnieński.....	430	2 124,5	302,5	1 416,0	17,5	87,5	110	621,0
Kaliski.....	396	1 921,3	331,8	1 417,0	33	337,3	31,2	167,0
Kcyński.....	241	1 780,3	190	1 387,8	2	14,0	49	378,5
Koniński.....	285	1 150,8	221	824,0	41	205,0	23	121,8
Nakielski.....	174	2 112,5	151	1 792,5	8	94,0	15	226,0
Pyzdrski.....	370	2 013,5	293,5	1 544,0	23	206,0	53,5	263,5

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>78,6</b>	<b>75,5</b>	<b>6,5</b>	<b>8,5</b>	<b>14,9</b>	<b>16,0</b>
---------------------	--------------	--------------	-------------	-------------	------------	------------	-------------	-------------

<sup>a</sup> Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: A. Nowak, *Początki kryzysu sił wytwórczych na wsi wielkopolskiej w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku (na przykładzie województwa kaliskiego)*, Warszawa 1975, s. 232.

Tabl. 27. WŁASNOŚĆ DÓBR W WOJEWÓDZTWACH KRAKOWSKIM I SANDOMIERSKIM W GRANICACH PO 1772 R.

Własność	Miasta				Wieś			
	osady		ludność		osady		ludność	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach

## Ogółem

<b>Ogółem</b> .....	<b>126</b>	<b>100,0</b>	<b>124 471</b>	<b>100,0</b>	<b>3 645</b>	<b>100,0</b>	<b>558 214</b>	<b>100,0</b>
Szlachecka.....	64,5	51,2	47 601	38,2	2 379,5	65,3	325 302	58,3
Królewska.....	32,5	25,8	53 237	42,8	396	10,9	74 675	13,4
Kościelna.....	29	23,0	23 633	19,0	838,5	23,0	154 733	27,8
Miejska.....	—	—	—	—	19	0,5	2 653	0,3
Nieokreślona.....	—	—	—	—	12	0,3	851	0,2

Tabl. 27. WŁASNOŚĆ DÓBR W WOJEWÓDZTWACH KRAKOWSKIM I SANDOMIERSKIM  
W GRANICACH PO 1772 R. (dok.)

Własność	Miasta				Wieś			
	osady		ludność		osady		ludność	
	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach

**Województwo krakowskie**

<b>Razem</b> .....	<b>38</b>	<b>100,0</b>	<b>54 310</b>	<b>100,0</b>	<b>1 266</b>	<b>100,0</b>	<b>243 159</b>	<b>100,0</b>
Szlachecka .....	14,5	38,2	11 214	20,7	716,5	56,6	123 123	50,6
Królewska.....	13	34,2	32 806	60,4	161	12,7	36 225	14,9
Kościelna.....	10,5	27,6	10 290	18,9	369,5	29,2	82 047	33,7
Miejska.....	—	—	—	—	7	0,6	913	0,4
Nieokreślona.....	—	—	—	—	12	0,9	851	0,4

**Województwo sandomierskie**

<b>Razem</b> .....	<b>88</b>	<b>100,0</b>	<b>70 161</b>	<b>100,0</b>	<b>2 379</b>	<b>100,0</b>	<b>315 055</b>	<b>100,0</b>
Szlachecka .....	50	56,8	36 387	51,9	1 663	69,9	202 179	64,2
Królewska.....	19,5	22,2	20 431	29,1	235	9,9	38 450	12,2
Kościelna.....	18,5	21,0	13 343	19,0	469	19,7	72 686	23,1
Miejska.....	—	—	—	—	12	0,5	1 740	0,5
Nieokreślona.....	—	—	—	—	—	—	—	—

Uwaga. Osada rozumiana jest jako osobna wieś lub miasto.

Na podstawie: H. Madurowicz, A. Podraza, *Regiony gospodarcze Małopolski zachodniej w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1958, s. 170.

Tabl. 28. WŁASNOŚĆ DÓBR W POŁUDNIOWYCH POWIATACH WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO W 1788 R.

A. OSADY<sup>a</sup>

Własność	Ogółem		W miastach		Na wsi	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 538</b>	<b>100,0</b>	<b>43</b>	<b>100,0</b>	<b>1 495</b>	<b>100,0</b>
Szlachecka .....	844	54,9	12	27,9	832	55,7
Królewska.....	382	24,8	26	60,5	356 <sup>b</sup>	23,8
Kościelna.....	312	20,3	5	11,6	307	20,5

B. GRUNTY UPRAWNE<sup>c</sup>

Własność	Ogółem		W miastach		Na wsi	
	w morgach <sup>d</sup>	w odsetkach	w morgach <sup>d</sup>	w odsetkach	w morgach <sup>d</sup>	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 772 111</b>	<b>100,0</b>	<b>66 288</b>	<b>100,0</b>	<b>1 705 823</b>	<b>100,0</b>
Szlachecka .....	886 613	50,0	10 088	15,2	876 525	51,4
Królewska.....	624 032	35,2	43 948	66,3	580 084 <sup>b</sup>	34,0
Kościelna.....	261 466	14,8	12 252	28,5	249 214	14,6

<sup>a</sup> Patrz uwaga do tabl. 27 na str. 69. <sup>b</sup> Łącznie z 17 wsiami należącymi do miast królewskich o powierzchni – 10 830 mórg. <sup>c</sup> Łącznie ze stawami, odłogami i lasami. <sup>d</sup> Dolnoaustriackich, patrz notka <sup>a</sup> do tabl. 24 na str. 66.

Na podstawie: A. Falniowska-Gradowska, *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, Warszawa 1982, s. 27.



**Tabl. 29. UŻYTKOWANIE GRUNTÓW UPRAWNYCH<sup>a</sup> W POSZCZEGÓLNYCH RODZAJACH WŁASNOŚCI W POŁUDNIOWYCH POWIATACH WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO W 1788 R.**

Powiaty Użytkownicy gruntów	Ogółem		Własność					
			szlachecka – grunty		królewska – grunty		kościelna – grunty	
	w morgach <sup>b</sup>	w odsetkach	w morgach <sup>b</sup>	w odsetkach	w morgach <sup>b</sup>	w odsetkach	w morgach <sup>b</sup>	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>862 303</b>	<b>100,0</b>	<b>444 621</b>	<b>100,0</b>	<b>281 041</b>	<b>100,0</b>	<b>136 641</b>	<b>100,0</b>
dwory .....	161 572	18,7	109 364	24,6	28 822	10,3	23 386	17,1
gromady chłopskie...	700 731	81,3	335 257	75,4	252 219	89,7	113 255	82,9
Biecki .....	188 884	100,0	106 347	100,0	66 231	100,0	16 306	100,0
dwory .....	36 069	19,1	21 644	20,4	10 501	15,9	3 924	24,1
gromady chłopskie...	152 815	80,9	84 703	79,6	55 730	84,1	12 382	75,9
Sądecko-czchowski .....	321 306	100,0	119 842	100,0	122 279	100,0	79 185	100,0
dwory .....	54 651	17,0	39 363	32,8	8 251	6,7	7 037	8,9
gromady chłopskie...	266 655	83,0	80 479	67,2	114 028	93,3	72 148	91,1
Szczyrzycki .....	184 869	100,0	90 700	100,0	65 161	100,0	29 008	100,0
dwory .....	37 736	20,4	22 426	24,7	6 081	9,3	9 229	31,8
gromady chłopskie...	147 133	79,6	68 274	75,3	59 080	90,7	19 779	68,2
Śląski .....	163 351	100,0	126 406	100,0	26 358	100,0	10 587	100,0
dwory .....	32 111	19,7	25 255	20,0	3 838	14,6	3 018	28,5
gromady chłopskie...	131 240	80,3	101 151	80,0	22 520	85,4	7 569	71,5
Proszowicki (część) .....	3 893	100,0	1 326	100,0	1 012	100,0	1 555	100,0
dwory .....	1 005	25,8	676	51,0	151	14,9	178	11,4
gromady chłopskie...	2 888	74,2	650	49,0	861	85,1	1 377	88,6

<sup>a</sup> Łącznie z odłogami. <sup>b</sup> Dolnoaustriackich, patrz notka *a* do tabl. 24 na str. 66.

Na podstawie: A. Falniowska-Gradowska, *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, Warszawa 1982, s. 35.



Tabl. 30. ROZWÓJ FOLWARKÓW W DOBRACH ARCYBISKUPSTWA GNIĘŹNIEŃSKIEGO

Wiek	Przeciętna powierzchnia folwarcznych gruntów uprawnych		Wiek	Przeciętna powierzchnia folwarcznych gruntów uprawnych	
	w łanach <sup>a</sup>	w % ogółu gruntów wiejskich <sup>b</sup>		w łanach <sup>a</sup>	w % ogółu gruntów wiejskich <sup>b</sup>
XV .....	3,2	13	1 połowa XVII.....	13,0	30
Początek XVI .....	5,2	16	2 połowa XVII.....	9,5	25
Koniec XVI.....	11,0	20	2 połowa XVIII.....	11,0	20 <sup>c</sup>

<sup>a</sup> Patrz notka <sup>b</sup> do tabl. 22 na str. 65. <sup>b</sup> Łącznie z pustkami. <sup>c</sup> Z uwzględnieniem osad nowo powstałych.

Na podstawie: J. Topolski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku*, Poznań 1958, s. 147.

Tabl. 31. SZACUNEK POWIERZCHNI GRUNTÓW UPRAWNYCH FOLWARKU I GOSPODARSTWA KMIĘCEGO W PRZECIĘTNEJ WSI SZLACHECKIEJ W KORONIE W LATACH 1551–1580

Prowincje	Ogółem	Folwark szlachecki	Gospodarstwo kmięce <sup>a</sup>
	w łanach <sup>b</sup>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>8,1</b>	<b>3,6</b>	<b>4,5</b>
Wielkopolska zachodnia <sup>c</sup> .....	7,9	3,5	4,4
Wielkopolska wschodnia <sup>d</sup> .....	7,1	3,6	3,5
Małopolska .....	8,8	4,0	4,8
Mazowsze .....	9,1	3,6	5,5

<sup>a</sup> W XVI w. kmięcie stanowili bogatą warstwę ludności chłopskiej. <sup>b</sup> Patrz notka <sup>b</sup> do tabl. 22 na str. 65. <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Dotyczy województw: <sup>c</sup> – kaliskiego i poznańskiego, <sup>d</sup> – brzeskiego kujawskiego, łęczyckiego i sieradzkiego.

Na podstawie: A. Wyczański, *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500–1580*, Warszawa 1960, s. 84, 113.

**Tabl. 32. SZACUNEK PRZECIĘTNEJ POWIERZCHNI GRUNTÓW UPRAWNYCH FOLWARKU SZLACHECKIEGO W WIELKOPOLSCE**

Lata	Ogółem	Wielkopolska zachodnia <sup>a</sup>	Wielkopolska wschodnia <sup>b</sup>
	w łanach <sup>c</sup>		
1500–1550.....	3,0	3,3	2,4
1551–1580.....	3,5	3,5	3,6
1581–1605.....	4,0	3,9	4,1
1606–1630.....	4,4	4,7	4,1
1631–1655.....	6,2	6,5	5,8

*a, b* Dotyczy województw: *a* – kaliskiego i poznańskiego, *b* – brzeskiego kujawskiego, łęczyckiego i sieradzkiego. *c* Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: M. Kamler, *Folwark szlachecki w Wielkopolsce w latach 1580–1655*, Warszawa 1976, s. 24; A. Wyczański, *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500–1580*, Warszawa 1960, s. 84.

**Tabl. 33. GOSPODARSTWA CHŁOPSKIE NA ŻUŁAWACH MALBORSKICH WEDŁUG WIELKOŚCI**

Wielkość gospodarstw	1510		1602	1745	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>875</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>666</b>	<b>100,0</b>
o powierzchni w łanach <sup>a</sup> :					
Poniżej 0,5.....	4	0,5	0,3	76	11,4
1 .....	154	17,6	6,3	131	19,7
2 .....	370	42,2	14,2	101	15,2
3 .....	214	24,5	29,2	92	13,8
4 .....	106	12,1	25,2	95	14,3
5 .....	10	1,1	10,9	65	9,8
6 .....	6	0,7	10,6	46	6,8
7 .....	5	0,6	1,7	29	4,4
8 .....	3	0,4	1,0	12	1,8
9 .....	1	0,1	0,6	6	0,9
10 .....	1	0,1	0,0	7	1,1
11 .....	1	0,1	0,0	4	0,6
12 .....	—	—	0,0	1	0,1
13 .....	—	—	0,0	1	0,1

*a* Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: A. Mączak, *Gospodarstwo chłopskie na Żuławach Malborskich w początkach XVII wieku*, Warszawa 1962, s. 275.

**Tabl. 34. ROLNICTWO W NIEKTÓRYCH MIASTACH WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO W XVI W.**

Miasta	Gospodarstwa w miastach		W tym gospodarstwa rolne		
	liczba gospodarstw	ludność	liczba gospodarstw	w % gospodarstw w miastach	włóki <sup>a</sup>
Brześć .....	1 166	6 996	73	6,3	110
Pińsk .....	677	4 062	67	9,9	36
Grodno .....	578	3 468	35	6,1	102
Prużana .....	370	2 220	73	19,7	60
Kobryń .....	369	2 214	114	30,9	85
Dywin .....	186	1 116	92	49,5	61
Berzniki .....	84	504	29	34,5	20
Motol .....	78	468	69	88,5	26

<sup>a</sup> Włóka litewska = 21,7 ha (30 mórg).

Na podstawie: J. Ochmański, *W kwestii agrarnego charakteru miast W. Ks. Litewskiego*, w: *Studia Historica*, Warszawa 1958, s. 290.

**Tabl. 35. GOSPODARSTWA CHŁOPSKIE NA ŻMUDZI I W WIELKIM KSIĘSTWIE LITEWSKIM WEDŁUG WIELKOŚCI W XVIII W.**

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw zbadanych ogółem	W % ogółem gospodarstwa o powierzchni we włókach <sup>a</sup>		
		poniżej 0,5	0,5–1	powyżej 1
Żmudź .....	454	41	23	36
Wielkie Księstwo Litewskie <sup>b</sup> .....	4 786	63	14	23

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 34. <sup>b</sup> Pominięto starostwo wieliskie w województwie witebskim, liczące 2 229 gospodarstw poniżej 0,25 włóki.

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Rozwarstwienie chłopstwa a gospodarka na Żmudzi w 2 połowie XVII i w XVIII wieku*, w: *Spółeczeństwo staropolskie*, pod red. A. Wyczańskiego, tom II, Warszawa 1979, s. 242.



Tabl. 36. FORMY PAŃSZCZYZNY W DOBRACH BISKUPSTWA WŁOCŁAWSKIEGO W 1534 R.

Wyszczególnienie	Ogółem		Kujawy i Ziemia Dobrzyńska <sup>a</sup>		Woj. sieradzkie i łęczyckie <sup>b</sup>		Woj. sandomierskie <sup>c</sup>	
	wsie							
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>97</b>	<b>100,0</b>	<b>44</b>	<b>100,0</b>	<b>45</b>	<b>100,0</b>	<b>8</b>	<b>100,0</b>
Jutrzyzna <sup>d</sup> .....	20	20,6	18	40,9	2	4,4	—	—
Tygodniowa .....	41	42,3	22	50,0	12	26,7	7	87,5
Roczna .....	7	7,2	1	2,3	5	11,1	1	12,5
Codzienna po pół dnia ...	26	26,8	—	—	26	57,8	—	—
Kiedy każą .....	3	3,1	3	6,8	—	—	—	—

a–c Dotyczy: a – 17 folwarków, b – 8 folwarków, c – 4 folwarków. d Polegała na wyznaczeniu chłopu gruntu pańskiego, na którym musiał wykonywać wszystkie prace rolne od orki po zwózkę zbiorów.

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Studia nad gospodarstwem wiejskim w dobrach kościelnych XVI w.*, tom II: *Tablice*, Warszawa 1962, s. 35.

Tabl. 37. SZACUNEK PRZECIĘTNYCH ROCZNYCH ZBIORÓW ZBÓŻ CHLEBOWYCH (pszenicy i żyta) W RZECZYPOSPOLITEJ W LATACH 1561–1570<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	W tysiącach ton
<b>Ogółem</b> .....	<b>ok. 2 006,0</b>
Korona włościwa <sup>b</sup> .....	ok. 961,8
Ziemie ruskie Korony <sup>c</sup> .....	ok. 180,2
Wielkie Księstwo Litewskie....	ok. 864,0

a W granicach z początku 1569 r. b Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze i Prusy Królewskie. c Województwa: ruskie, bełskie i podolskie oraz ziemia chełmska.

Na podstawie: A. Wyczański, *Gospodarka polska w dobie nowożytnej*, Warszawa 2003 (maszynopis).

Tabl. 38. SZACUNEK PRZECIĘTNYCH ROCZNYCH ZBIORÓW 4 ZBÓŻ W KORONIE WŁAŚCIWEJ<sup>a</sup> W LATACH 1561–1570

Wyszczególnienie	W tysiącach ton
<b>Ogółem</b> .....	<b>ok. 1 849,6</b>
Pszemica .....	ok. 40,6
Żyto .....	ok. 921,2
Jęczmień .....	ok. 111,0
Owies .....	ok. 776,8

a Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze i Prusy Królewskie.

Na podstawie: A. Wyczański, *Gospodarka polska w dobie nowożytnej*, Warszawa 2003 (maszynopis).

**Tabl. 39. SZACUNEK ROZCHODU PRZECIĘTNYCH ROCZNYCH ZBIORÓW ZBÓŻ CHLEBOWYCH (pszenicy i żyta) W KORONIE WŁAŚCIWEJ<sup>a</sup> W LATACH 1561–1570**

Wyszczególnienie	W tysiącach ton	W odsetkach
Zbiory zbóż chlebowych .....	ok. 961,8	100
Rozchód zbiorów:		
wysiew .....	ok. 192,4	20
autokonsumpcja na wsi .....	ok. 576,8	60
konsumpcja w miastach (przez ludność pozarolniczą) .....	ok. 144,2	15
eksport przez Gdańsk .....	ok. 48,4	5

<sup>a</sup> Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze i Prusy Królewskie.

Na podstawie: A. Wyczański, *Gospodarka polska w dobie nowożytnej*, Warszawa 2003 (maszynopis).

**Tabl. 40. STRUKTURA ZBIORÓW 4 ZBÓŻ W FOLWARKACH BISKUPSTWA WŁOCŁAWSKIEGO**

Lata	Klucz włocławski				Klucz raciański				Klucz ciechociński			
	psze- nica	żyto	jęcz- mień	owies	psze- nica	żyto	jęcz- mień	owies	psze- nica	żyto	jęcz- mień	owies
	w odsetkach											
1531.....	10,9	55,4	10,9	22,7	8,0	53,4	4,8	33,8	9,9	45,4	6,6	38,0
1532.....	7,2	64,5	2,8	25,5	4,1	53,4	5,0	37,5	6,1	65,1	1,9	26,9
1533.....	6,7	52,3	8,4	32,6	5,9	41,0	7,7	45,4	3,1	69,3	2,5	25,1
1534.....	7,1	47,9	9,5	35,5	9,2	43,1	9,2	38,5	4,5	45,3	1,3	48,8
1560.....	4,3	55,8	8,6	31,3	9,3	47,2	9,3	34,1	0,3	33,3	5,3	61,2
1565.....	6,0	60,6	8,5	24,8	4,7	57,4	10,6	27,3	.	.	.	.
1566.....	9,2	18,6	13,1	59,1	2,3	49,1	6,4	42,2	—	64,7	3,7	31,6
1582.....	3,9	37,9	21,8	36,4	0,2	48,0	17,0	34,7	—	53,1	10,6	36,2
1598.....	.	.	.	.	3,6	45,0	10,3	41,1	2,8	54,7	8,2	34,2

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Studia nad gospodarstwem wiejskim w dobrach kościelnych XVI w.*, tom II: *Tablice*, Warszawa 1962, s. 53.



**Tabl. 41. PRZECIĘTNE ROCZNE WYSIEWY, ZBIORY I PŁONY ZBÓŻ ORAZ GROCHU  
W 8 FOLWARKACH KLUCZA ROSKIEGO W WOJEWÓDZTWIE NOWOGRÓDZKIM**

**A. WYSIEWY I ZBIORY**

Wyszczególnienie	1736–1744		1754–1762		1763–1771	
	wysiewy	zbiory	wysiewy	zbiory	wysiewy	zbiory
	w hektolitrach					
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 185,8</b>	<b>4 116,5</b>	<b>1 787,6</b>	<b>4 607,9</b>	<b>1 699,6</b>	<b>7 149,4</b>
4 zboża .....	2 107,6	3 999,8	1 687,1	4 289,2	1 669,9	7 076,0
pszenica ozima .....	12,8	24,9	25,3	50,4	15,4	72,0
żyto ozime .....	1 321,4	2 693,4	1 222,0	3 291,3	1 290,2	5 834,5
jęczmień .....	333,4	663,7	161,8	372,5	74,3	393,5
owies .....	440,0	617,8	278,0	575,0	290,0	776,0
Gryka .....	67,8	106,8	93,3	300,7	24,2	44,1
Groch .....	10,4	9,9	7,2	18,0	5,5	29,3

(dok.)

Wyszczególnienie	1772–1780		1799–1806	
	wysiewy	zbiory	wysiewy	zbiory
	w hektolitrach			
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 333,8</b>	<b>7 994,3</b>	<b>1 727,2</b>	<b>10 326,4</b>
4 zboża .....	1 310,6	7 887,8	1 681,3	10 112,0
pszenica ozima .....	24,5	109,6	58,9	412,2
żyto ozime .....	936,4	6 058,9	1 002,7	5 685,2
jęczmień .....	95,9	584,6	183,7	1 540,2
owies .....	253,8	1 134,7	436,0	2 474,4
Gryka .....	14,9	69,3	32,8	117,8
Groch .....	8,3	37,2	13,1	96,6

**B. PŁONY 4 ZBÓŻ<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1736–1744	1754–1762	1763–1771	1772–1780	1799–1806
	w ziarnie <sup>b</sup>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>2,0</b>	<b>2,5</b>	<b>4,2</b>	<b>6,0</b>	<b>6,0</b>

<sup>a</sup> Dotyczy pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa. <sup>b</sup> Liczone jako wielokrotność wysiewu.

Uwaga. W tablicy nie ujęto drobnych, nieregularnych upraw jarych.

Na podstawie: M. Różycka-Glassowa, *Gospodarka rolna wielkiej własności w Polsce w XVIII wieku*, Wrocław 1964, tabl. XXXII, po s. 132.

**Tabl. 42. STRUKTURA WYSIEWU 4 ZBÓŻ W DOBRACH KRÓLEWSKICH I POBISKUPICH NA TERENIE WYŻYNY MAŁOPOLSKIEJ W 1789 R.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
Królewszczyzny – powiat krakowski.....	100,0	2,8	48,4	12,2	36,6
Jangród (klucz pobiskupi).....	100,0	5,3	45,8	7,6	41,3
Promnik (klucz pobiskupi) .....	100,0	13,5	33,5	22,6	30,4
Królewszczyzny – powiat lelowski .....	100,0	6,3	44,2	12,8	36,7
Królewszczyzny – powiat księski.....	100,0	12,1	40,8	14,8	32,3
Królewszczyzny – starostwo małogoskie.....	100,0	17,0	36,7	17,0	29,3
Królewszczyzny – starostwo przedborskie ....	100,0	13,0	36,2	18,7	32,1
Królewszczyzny – powiat radomski.....	100,0	11,4	34,4	20,3	33,9

Na podstawie: H. Madurowicz, A. Podraza, *Regiony gospodarcze Małopolski zachodniej w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1958, s. 74.

**Tabl. 43. PLONY ZBÓŻ I GROCHU W 45 FOLWARKACH DÓBR KRÓLEWSKICH W WOJEWÓDZTWIE SANDOMIERSKIM**

Lata	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Tatarka	Proso	Groch
------	----------	------	----------	-------	---------	-------	-------

**Plony w ziarnie<sup>a</sup>**

1564.....	5,1	4,7	6,4	4,7	4,4	14,5	4,7
1569.....	4,6	4,2	5,5	4,3	5,4	10,9	4,1
1615.....	3,9	3,6	4,7	3,9	4,2	9,6	3,7

**Plony orientacyjne z 1 ha w q ziarna<sup>b</sup>**

1564.....	8,6	7,9	10,4	7,3	x	x	x
1569.....	7,7	7,0	9,0	6,7	x	x	x
1615.....	6,4	6,1	7,7	6,0	x	x	x

<sup>a</sup> Liczone jako wielokrotność wysiewu; bez uwzględnienia zapewne już oddanej dziesięciny. <sup>b</sup> Wobec znacznych wahań gęstości wysiewu, w przypadku tataraki, prosa i grochu zrezygnowano z przeliczeń danych.

Na podstawie: A. Wawrzyńczykowa, *Próba ustalenia wysokości plonu w królewszczyznach województwa sandomierskiego w drugiej połowie XVI i początkach XVII wieku*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom I, Wrocław 1957, s. 112.

**Tabl. 44. PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY ZBÓŻ,  
GROCHU I KONOPI W FOLWARKACH  
DÓBR SZKŁOWSKICH  
W WOJEWÓDZTWIE WITEBSKIM**

Wyszczególnienie	1644–1646 <sup>a</sup>	1695–1696 <sup>b</sup>
	w ziarnie <sup>c</sup>	
4 zboża .....	2,5	2,0
pszenica .....	3,0	2,0
żyto ozime.....	2,5	2,0
żyto jare.....	2,0	1,0
jęczmień .....	6,5	5,0
owies .....	1,5	1,5
Gryka .....	6,0	2,5
Groch .....	2,0	2,0
Konopie .....	5,5	5,0

*a, b* Dotyczy: *a* – 3 folwarków: Szercisław, Boryskowicz, Czarnorucz, *b* – 4 folwarków: Horodyncze, Owczy-nienki, Putniki, Zubrewicze. *c* Liczone jako wielokrotność wysiewu.

Na podstawie: M. B. Topolska, *Dobra szkłowskie na Białorusi Wschodniej w XVII i XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom XI, zeszyt 3, Warszawa 1969, s. 55.

**Tabl. 45. PLONY ZBÓŻ I GROCHU W FOLWARKACH KLASZTORU KONOPNICKIEGO<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1784	1785	1787	1788	1791	1796	1797
	w ziarnie <sup>b</sup>						
Pszenica .....	4,6	7,3	1,0	2,4	5,2	3,6	3,7
Żyto.....	2,4	2,2	1,3	2,3	3,2	2,3	2,4
Jęczmień .....	3,9	3,5	2,4	3,7	5,1	1,9	1,3
Owies .....	1,8	2,5	2,2	2,4	2,4	1,3	0,9
Tatarka .....	1,7	3,9	1,7	0,5	2,3	1,5	3,5
Proso.....	5,0	–	6,3	–	5,5	6,7	10,7
Groch.....	1,4	3,5	2,2	3,6	4,5	2,0	3,7

*a* Klasztor Paulinów w Konopnicy w Ziemi Wieluńskiej. *b* Liczone jako wielokrotność wysiewu.

Na podstawie: W. Szczygielski, *Produkcja roślinna gospodarstwa folwarcznego w Wieluńskim od XVI do XVIII wieku*, Łódź 1963, s. 174.



**Tabl. 46. PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY 4 ZBÓŻ<sup>a</sup>  
W NIEKTÓRYCH DOBRACH WIELKIEJ WŁASNOŚCI  
W MAŁOPOLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W.**

Regiony Dobra	Lata	Plony w ziarnie <sup>b</sup>
<b>Krakowski:</b>		
Tęczyn .....	1764–1805	3,3
Spytkowice .....	1764–1805	3,4
Ryczów .....	1774–1791	3,1
Wiśnicz .....	1765–1807	4,1
Iwanowice .....	1774–1793	4,1
<b>Sandomiersko-proszowicki:</b>		
Wiślica .....	1784–1795	3,9
Międrzechów .....	1785–1805	7,4
Żelichów .....	1785–1788	2,5
Staszów .....	1758–1796	2,8
Niedźwiedz .....	1778–1788	2,4
<b>Przemyski:</b>		
Łańcut .....	1767–1808	5,5
Jarosław .....	1765–1790	3,5
Oleszyce .....	1784–1790	3,5
Przeworsk .....	1792–1794	4,1
<b>Lwowsko-podolski:</b>		
Staresioło, Dźwinogród .....	1765–1805	5,0
Brzeżany, Narajów .....	1776–1805	4,4
Wyżniany .....	1777–1805	4,6
Przemysłany .....	1777–1805	4,3
Grzymałów .....	1767–1805	4,4
Bukaczowce .....	1778–1801	3,8
Grzymałów, Touste .....	1767–1805	4,4
Komisariat podolski .....	1783–1794	4,7
<b>Wołyński:</b>		
Klewań .....	1782–1791	7,2
Stary Konstantynów .....	1785–1795	5,3
Kuzmin .....	1785–1795	5,6

*a* Dotyczy pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa. *b* Liczone jako wielokrotność wysiewu.

Na podstawie: I. Rychlikowa, *Studia nad towarową produkcją wielkiej własności w Małopolsce w latach 1764–1805*, część 1: *Towarowa gospodarka zbożowa*, Wrocław 1966, s. 49.



**Tabl. 47. POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH W FOLWARKACH KLUCZA WIELUŃSKIEGO KAPITUŁY GNIEŹNIEŃSKIEJ**

Lata	Folwarki	Bydło		Świnie		Owce		Konie	
		ogółem	na 1 folwark	ogółem	na 1 folwark	ogółem	na 1 folwark	ogółem	na 1 folwark
	w sztukach								
1583.....	4	189	47,3	91	22,8	560	140,0	26	6,5
1631.....	10	248	24,8	169	16,9	873	87,3	4	0,4
1667.....	9	298	33,1	197	21,9	909	101,0	2	0,2
1683.....	9	348	38,7	124	13,8	389	43,2	.	.
1716.....	4	80	20,0	48	12,0	240	60,0	6	1,5
1743.....	5	185	37,0	108	21,6	719	143,8	6	1,2
1783.....	7	330	47,1	115	16,4	1 856	265,1	33	4,7

Na podstawie: W. Szczygielski, *Produkcja roślinna gospodarstwa folwarcznego w Wieluńskim od XVI do XVIII wieku*, Łódź 1963, s. 176.

**Tabl. 48. POGŁOWIE BYDŁA W FOLWARKACH STAROSTWA KORCZYŃSKIEGO W WOJEWÓDZTWIE SANDOMIERSKIM**

**A. POGŁOWIE BYDŁA<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1533		1564		1572		1585		1600	
	w szt	w od-setkach	w szt	w od-setkach	w szt	w od-setkach	w szt	w od-setkach	w szt	w od-setkach
<b>Ogółem .....</b>	<b>464</b>	<b>100,0</b>	<b>358</b>	<b>100,0</b>	<b>259<sup>b</sup></b>	<b>100,0<sup>b</sup></b>	<b>303</b>	<b>100,0</b>	<b>277</b>	<b>100,0</b>
Krowy dojne.....	132	28,4	191	53,4	158	61,0	139	45,9	125	45,1
Jałówki.....	106	22,8	27	7,5	.	.	38	12,5	57	20,6
Buhaje .....	11	2,4	—	—	9	3,5	10	3,3	9	3,2
Woły robocze .....	11	2,4	—	—	5	1,9	—	—	1	0,4
Wołki.....	105	22,6	—	—	24	9,3	71	23,4	46	16,6
Cielęta.....	95	20,5	—	—	41	15,8	45	14,9	39	14,1
Inne.....	4	0,9	140 <sup>c</sup>	39,1	22	8,5	—	—	—	—

<sup>a</sup> Dane dotyczą 11 folwarków o łącznych gruntach – 70 łanów. <sup>b</sup> Bez jałówek. <sup>c</sup> Zapewne łącznie z buhajami, wołami, wołkami i cielętami.

**Tabl. 48. POGŁOWIE BYDŁA W FOLWARKACH STAROSTWA KORCZYŃSKIEGO W WOJEWÓDZTWIE SANDOMIERSKIM (dok.)**  
**B. FOLWARKI I POGŁOWIE BYDŁA (bez cieląt)**

Lata	Folwarki		Bydło w szt	
	liczba	grunty uprawne w łanach <sup>d</sup>	ogółem	na 1 łan <sup>d</sup>
1533.....	6	45,8	233	5,1
1564.....	10	70,0	358	5,1
1569.....	10	69,0	356	5,2
1600.....	6	53,0	186	3,5
1616.....	10	65,9	354	5,4
1620.....	2	28,5	34	1,2
1660.....	7	22,3	24	1,1

<sup>d</sup> Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: A. Wyczański, *Studia nad gospodarką starostwa korczyńskiego 1500–1660*, Warszawa 1964, s. 78, 81.

**Tabl. 49. INWENTARZ ŻYWI W GOSPODARSTWACH CHŁOPSKICH WE WSIACH KAPITUŁY GNEŹNIEŃSKIEJ<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1554	1559
Liczba gospodarstw.....	235	354
Grunty uprawne gospodarstw w łanach <sup>b</sup> .....	320,5	411,0
Bydło na 1: gospodarstwo .....	8,2	8,4
łan .....	6,0	7,3
Świnie na 1: gospodarstwo .....	9,2	6,2 <sup>c</sup>
łan .....	8,0	4,8 <sup>c</sup>
Owce na 1: gospodarstwo .....	15,9	18,3
łan .....	11,0	15,3
Konie na 1: gospodarstwo .....	6,0	6,0
łan .....	4,4	5,1

<sup>a</sup> Dane dotyczą 32 wsi. <sup>b</sup> Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65. <sup>c</sup> Dane przybliżone; dotyczy tylko tych wsi, w których przynajmniej 75% gospodarstw posiadało świnie.

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Uwagi o gospodarstwie chłopskim w dobrach kościelnych w XVI w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom I, Wrocław 1957, s. 78–79.



**Tabl. 50. INWENTARZ ROBOCZY W GOSPODARSTWACH CHŁOPSKICH WE WSIACH KAPITUŁY GNEŹNIENSKIEJ I BISKUPSTWA WŁOCŁAWSKIEGO**

Wyszczególnienie	Przeciętna powierzchnia gruntów uprawnych w gospodarstwie w łanach <sup>a</sup>	Woły	Konie	Woły	Konie
		na 1 gospodarstwo		na 1 łan <sup>a</sup>	
Kapituła gnieźnieńska ..... 1554	1,4	} 2,0–2,2	6,0	} 1,5–2,0	4,4
1559	1,2		6,0		5,1
Biskupstwo włocławskie – klucze:					
włocławski ..... 1604	1,5	2,4	2,5	1,6	1,7
1607	1,4	2,0	3,0	1,3	2,1
raciąski ..... 1604	1,8	1,5	7,2	0,8	4,0
1615	1,8	1,6	4,8	1,0	3,1
wolborski ..... 1604	0,5	3,1	1,1	6,1	2,2
1623	0,5	2,7	0,7	5,5	1,4
ciechociński ..... 1616–1622	2,3	3,2	3,9	1,4	1,7
niesułkowski ..... 1623	0,6	2,3	0,6	3,8	1,0

<sup>a</sup> Patrz notka *b* do tabl. 22 na str. 65.

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Studia nad gospodarstwem wiejskim w dobrach kościelnych XVI w.*, Warszawa 1962, tabl. 16.

**Tabl. 51. POGŁÓWIE BYDŁA W 3 FOLWARKACH MIASTA POZNANIA<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1599		1603		1613		1625		1637	
	w szt	w odsetkach	w szt	w odsetkach	w szt	w odsetkach	w szt	w odsetkach	w szt	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>78</b>	<b>100,0</b>	<b>61</b>	<b>100,0</b>	<b>75</b>	<b>100,0</b>	<b>49</b>	<b>100,0</b>	<b>69</b>	<b>100,0</b>
Krowy dojne.....	11	14,1	12	19,7	24	32,0	15	30,6	19	27,5
Jałówki.....	15	19,2	8	13,1	7	9,3	8	16,3	7	10,1
Buhaje .....	2	2,6	1	1,6	2	2,7	1	2,0	2	2,9
Woły robocze .....	17	21,8	9	14,8	9	12,0	8	16,3	16	23,2
Wołki.....	1	1,3	2	3,3	9	12,0	2	4,1	6	8,7
Cielęta.....	32	41,0	29	47,5	24	32,0	15	30,6	19	27,5

<sup>a</sup> Dane dotyczą folwarków: Bonin, Solacz i Wilda.

Na podstawie: J. Majewski, *Gospodarstwo folwarczne we wsiach miasta Poznania w latach 1582–1644*, Poznań 1957, s. 122.

**Tabl. 52. POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH W GALICJI W 1772 R.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Folwarczne		Chłopskie	
	w tys. szt	w % ogółem	w % ogółem	w tys. szt	w % ogółem
Krowy dojne.....	649,8	51,3	7,9	598,5	92,1
Jałówki.....	555,3	43,8	7,9	511,5	92,1
Woły robocze .....	342,9	21,1	6,2	321,8	93,8
Świnie .....	352,5	38,0	10,8	314,5	89,2
Owce .....	538,9	46,0	8,5	492,9	91,5
Konie.....	296,7	29,6	10,0	267,1	90,0

Na podstawie: H. Madurowicz, A. Podraza, *Regiony gospodarcze Małopolski zachodniej w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1958, s. 90.

**Tabl. 53. POGŁOWIE BYDŁA I KONI W FOLWARKACH GOSPODARSTWA MAGNACKIEGO W WOJEWÓDZTWIE PODOLSKIM<sup>a</sup>**

Lata	Folwarki	Bydło			Konie	
		ogółem		w tym woły		
		ogółem	na 1 folwark		ogółem	na 1 folwark
		w sztukach				
1770.....	27	584	21,6	15,6	82	3,0
1775.....	27	930	34,4	23,1	112	4,1
1779.....	30	1 070	35,7	24,1	148	4,9
1785.....	30	1 171	39,0	27,2	101	3,4
1790.....	30	1 196	39,9	28,2	89	3,0

<sup>a</sup> Dotyczy kluczy: satanowskiego, tarnorudzkiego, wiśniowczyckiego, międzyboskiego i starostwa kamienieckiego.

Na podstawie: W. A. Serczyk, *Gospodarstwo magnackie w województwie podolskim w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1965, s. 99.

Tabl. 54. GOSPODARKA STAWOWA W STAROSTWIE ZATORSKIM W MAŁOPOLSCE

Wyszczególnienie	1532– –1538	1548	1549	1564	1569	1660	1720	1773
Liczba stawów rybnych – głównych.....	9	12	19	16	15	3	1	4
Zarybianie w kopach.....	365	408,5	591	466	436	18	15	103
Spust w kopach.....	240	274	396	350,5	327	13	11	77
Półów karpia w t.....	7,2	8,2	11,9	10,5	9,8	0,4	0,3	2,3

Na podstawie: W. Szczygielski, *Z dziejów gospodarki rybnej w Polsce w XVI–XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom IX, zeszyt 2, Warszawa 1967, s. 24.

Tabl. 55. DOCHODY Z GOSPODARKI STAWOWEJ, ROŚLINNEJ I ZWIERZĘCEJ  
W DOBRACH KRÓLEWSKICH W MAŁOPOLSCE W 1564 R.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Z gospodarki					
		stawowej		roślinnej		zwierzęcej	
	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	
<b>Ogółem</b> .....	<b>12 588</b>	<b>4 016</b>	<b>31,9</b>	<b>7 818</b>	<b>62,1</b>	<b>754</b>	<b>6,0</b>
Starostwa:							
oświęcimskie .....	4 101	1 695	41,3	2 218	54,1	188	4,6
zatorskie.....	2 067	575	27,8	1 432	69,3	60	2,9
wolbromskie .....	642	379	59,0	263	41,0	–	–
korczyńskie .....	2 981	167	5,6	2 488	83,5	326	10,9
krzepickie .....	978	181	18,5	693	70,9	104	10,6
Dzierżawy:							
Czernichów.....	940	916	97,4	–	–	24	2,6
Żarnowiec.....	879	103	11,7	724	82,4	52	5,9

<sup>a</sup> Dane dotyczą królewskich o rozwiniętej produkcji stawowej karpia.

Na podstawie: W. Szczygielski, *Z dziejów gospodarki rybnej w Polsce w XVI–XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom IX, zeszyt 2, Warszawa 1967, s. 57.



Tabl. 56. DOCHODY Z WIELKIEJ WŁASNOŚCI ZIEMSKIEJ KRÓLEWSKIEJ  
NA PODSTAWIE PIERWSZEJ LUSTRACJI KRÓLEWSZCZYŻN W LATACH 1564–1566

A. LICZBA OSAD MIEJSKICH, WSI I FOLWARKÓW ORAZ DOCHODY

Prowincje Województwa Ziemie	Liczba			Dochody						
	osad miej- skich	wsi	folwar- ków	ogółem		od ludności niekorzy- stającej z gruntów majątków <sup>a</sup>	z osad miej- skich	z ceł wiej- skich	z obciążenia cudzej gospodarki	
				w złp	w odset- kach				razem	od ludności obcej korzy- stającej z gruntów majątków <sup>b</sup>
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>213</b>	<b>1 940</b>	<b>591</b>	<b>494 280</b>	<b>100,0</b>	<b>5 608</b>	<b>117 196</b>	<b>719</b>	<b>130 555</b>	<b>4 923</b>
<b>Wielkopolska</b> .....	<b>36</b>	<b>244</b>	<b>98</b>	<b>50 086</b>	<b>10,1</b>	<b>1 655</b>	<b>18 739</b>	—	<b>10 956</b>	<b>247</b>
Brzeskie .....	1	14	6	1 539	0,3	34	219	—	393	—
Inowrocławskie ....	1	12	6	3 106	0,6	60	674	—	748	—
Kaliskie .....	6	42	19	8 281	1,7	110	4 134	—	1 689	62
Łęczyckie .....	6	60	18	5 960	1,2	136	1 666	—	1 472	—
Poznańskie .....	10	43	16	12 354	2,5	678	6 237	—	2 238	171
Sieradzkie .....	10	62	29	16 014	3,2	637	4 999	—	3 568	—
Ziemia Wieluńska	2	11	4	2 832	0,6	—	810	—	848	14
<b>Małopolska</b> .....	<b>64</b>	<b>484</b>	<b>166</b>	<b>113 446</b>	<b>23,0</b>	<b>2 180</b>	<b>27 537</b>	<b>226</b>	<b>21 613</b>	<b>425</b>
Krakowskie .....	27	232	77	49 549	10,0	673	13 250	101	9 666	117
Lubelskie .....	4	46	14	18 158	3,7	123	3 649	8	3 582	49
Sandomierskie .....	17	198	73	40 278	8,2	1 384	6 013	117	8 155	259
Spisz .....	16	8	2	5 461	1,1	—	4 625	—	210	—
<b>Mazowsze</b> .....	<b>45</b>	<b>269</b>	<b>125</b>	<b>99 002</b>	<b>20,0</b>	<b>558</b>	<b>26 755</b>	<b>51</b>	<b>19 479</b>	<b>385</b>
Mazowieckie .....	35	223	91	70 005	14,1	285	20 250	51	15 230	309
Płockie .....	4	12	9	4 743	1,0	132	1 538	—	807	—
Rawskie .....	6	34	25	24 254	4,9	141	4 967	—	3 442	76
<b>Prusy Królewskie</b>	<b>15</b>	<b>272</b>	<b>51</b>	<b>81 092</b>	<b>16,4</b>	—	<b>10 207</b>	—	<b>27 377</b>	<b>2 579</b>
Chełmińskie .....	2	26	9	9 884	2,0	—	1 264	—	3 319	351
Malborskie .....	3	90	11	37 760	7,6	—	4 791	—	10 815	31
Pomorskie .....	10	156	31	33 448	6,8	—	4 152	—	13 243	2 197
<b>Ziemie Ruskie</b> ....	<b>53</b>	<b>671</b>	<b>151</b>	<b>150 654</b>	<b>30,5</b>	<b>1 215</b>	<b>33 958</b>	<b>442</b>	<b>51 130</b>	<b>1 287</b>
Ruskie .....	32	418	79	90 209	18,3	833	23 476	432	29 670	1 095
Bełskie .....	8	80	30	25 536	5,2	9	4 385	10	8 521	144
Ziemia chełmska	6	114	32	23 458	4,7	45	2 599	—	8 280	8
Podolskie .....	7	59	10	11 451	2,3	328	3 498	—	4 659	40

a, b Dotyczy ludności: a – wiejskiej nierolniczej, b – z poza wsi korzystającej z gruntów.

Tabl. 56. DOCHODY Z WIELKIEJ WŁASNOŚCI ZIEMSKIEJ KRÓLEWSKIEJ  
NA PODSTAWIE PIERWSZEJ LUSTRACJI KRÓLEWSZCZYŻN W LATACH 1564–1566 (cd.)

A. LICZBA OSAD MIEJSKICH, WSI I FOLWARKÓW ORAZ DOCHODY (dok.)

Prowincje Województwa Ziemie	Dochody (dok.)								
	z obciążenia cudzej gospodarki (dok.)		z własnej gospodarki wiejskiej						
	z wiel- kich dzier- żaw	z czynszów i danin	razem	folwarki	pszczel- nictwo	gospo- darka rybna	gospo- darka leśna	młyny, folusze <sup>c</sup> i tartaki	inne zakłady rzemieśl- niczo- przemio- słowe
w złotych polskich									
<b>Ogółem</b> .....	<b>6 987</b>	<b>118 645</b>	<b>240 202</b>	<b>203 605</b>	<b>770</b>	<b>22 052</b>	<b>230</b>	<b>13 166</b>	<b>379</b>
<b>Wielkopolska</b> .....	<b>244</b>	<b>10 465</b>	<b>18 736</b>	<b>15 763</b>	—	<b>1 671</b>	—	<b>1 302</b>	—
Brzeskie .....	—	393	893	743	—	—	—	150	—
Inowrocławskie ....	72	676	1 624	1 584	—	40	—	—	—
Kaliskie .....	—	1 627	2 348	1 969	—	102	—	277	—
Łęczyckie .....	—	1 472	2 686	2 153	—	140	—	393	—
Poznańskie .....	172	1 895	3 201	2 825	—	294	—	82	—
Sieradzkie .....	—	3 568	6 810	5 717	—	893	—	200	—
Ziemia Wieluńska	—	834	1 174	772	—	202	—	200	—
<b>Małopolska</b> .....	<b>464</b>	<b>20 724</b>	<b>61 890</b>	<b>52 823</b>	<b>72</b>	<b>7 376</b>	<b>194</b>	<b>1 425</b>	—
Krakowskie .....	240	9 309	25 859	21 634	—	3 715	194	316	—
Lubelskie .....	224	3 309	10 796	9 128	58	1 301	—	309	—
Sandomierskie .....	—	7 896	24 609	21 435	14	2 360	—	800	—
Spisz .....	—	210	626	626	—	—	—	—	—
<b>Mazowsze</b> .....	<b>207</b>	<b>18 887</b>	<b>52 159</b>	<b>48 384</b>	<b>23</b>	<b>353</b>	—	<b>3 319</b>	<b>80</b>
Mazowieckie .....	155	14 766	34 189	31 931	—	—	—	2 258	—
Płockie .....	52	755	2 266	1 832	—	—	—	434	—
Rawskie .....	—	3 366	15 704	14 621	23	353	—	627	80
<b>Prusy Królewskie</b>	<b>343</b>	<b>24 455</b>	<b>43 508</b>	<b>37 956</b>	<b>273</b>	<b>1 453</b>	<b>20</b>	<b>3 706</b>	<b>100</b>
Chełmińskie .....	182	2 786	5 301	3 664	50	296	20	1 171	100
Malborskie .....	—	10 784	22 154	20 848	109	21	—	1 176	—
Pomorskie .....	161	10 885	16 053	13 444	114	1 136	—	1 359	—
<b>Ziemia Ruskie</b> ....	<b>5 729</b>	<b>44 114</b>	<b>63 909</b>	<b>48 679</b>	<b>402</b>	<b>11 199</b>	<b>16</b>	<b>3 414</b>	<b>199</b>
Ruskie .....	3 322	25 253	35 798	25 813	288	7 485	16	1 997	199
Bełskie .....	751	7 626	12 611	10 551	23	1 511	—	526	—
Ziemia Chełmska	1 601	6 671	12 534	10 948	91	1 152	—	343	—
Podolskie .....	55	4 564	2 966	1 367	—	1 051	—	548	—

c Zakłady z urządzeniami do spільniania sukna.



**Tabl. 56. DOCHODY Z WIELKIEJ WŁASNOŚCI ZIEMSKIEJ KRÓLEWSKIEJ  
NA PODSTAWIE PIERWSZEJ LUSTRACJI KRÓLEWSZCZYZN W LATACH 1564–1566 (dok.)  
B. STRUKTURA DOCHODÓW WEDŁUG ŹRÓDEŁ**

Wyszczególnienie	Ogółem	Dochody						
		od ludności niekorzy- stającej z gruntów majątków <sup>a</sup>	z osad miejskich	z ceł wiejskich	z obciążenia cudzej gospodarki			
					razem	od ludno- ści obcej korzy- stającej z gruntów majątków <sup>b</sup>	z wielkich dzierżaw	z czynszów i danin
<b>Ogółem .....</b>	<b>100,0</b>	<b>1,1</b>	<b>23,7</b>	<b>0,1</b>	<b>26,4</b>	<b>1,0</b>	<b>1,4</b>	<b>24,0</b>

(dok.)

Wyszczególnienie	Dochody (dok.)						
	z własnej gospodarki wiejskiej						
	razem	folwarki	pszczel- nictwo	gospodarka rybna	gospodarka leśna	młyny, folusze <sup>c</sup> i tartaki	inne zakłady rzemieśl- niczo- przemys- łowe
<b>Ogółem .....</b>	<b>48,6</b>	<b>41,2</b>	<b>0,2</b>	<b>4,5</b>	<b>0,0</b>	<b>2,7</b>	<b>0,0</b>

*a, b* Dotyczy ludności: *a* – wiejskiej nierolniczej, *b* – spoza wsi korzystającej z gruntów. *c* Zakłady z urządzeniami do spilśniania sukna.

Na podstawie: J. Rutkowski, *Badania nad podziałem dochodów w Polsce w czasach nowożytnych*, w: tenże, *Wokół teorii ustroju feudalnego. Prace historyczne*. Wyboru dokonał, opracował i wstępem poprzedził J. Topolski, Warszawa 1982, s. 382–383.

**Tabl. 57. STRUKTURA DOCHODÓW W DOBRACH KRÓLEWSKICH  
W WOJEWÓDZTWACH LUBELSKIM, RAWSKIM I SANDOMIERSKIM  
NA PODSTAWIE LUSTRACJI**

Wyszczególnienie	1564	1661	1764	1789
Dochody w kg srebra .....	1 839,7	728,8	1 855,0	2 454,6
Udział w dochodach – w %:				
produkcji rolniczej i zwierzęcej .....	59,5	59,6	38,2	35,9
przetwórstwa rolnego i leśnego .....	2,2	9,7	2,7	3,5
propinacji <sup>a</sup> .....	0,3	6,4	37,5	40,1
świadczeń poddanych .....	18,4	10,1	17,0	14,6
świadczeń miast .....	17,4	12,6	4,6	4,2
dochodów z poza domeny .....	2,2	1,6	–	1,7

*a* Propinacja oznacza wyrób i sprzedaż napojów alkoholowych.

Na podstawie: J. Leskiewicz, *Sur le niveau et le composant du revenu foncier en Pologne du XVI<sup>e</sup> siècle au XVIII<sup>e</sup> siècle*, w: *Première Conférence Internationale d'histoire Economique*, Stockholm 1960, s. 414.

**Tabl. 58. STRUKTURA DOCHODÓW W DOBRACH KRÓLEWSKICH  
W WOJEWÓDZTWACH SANDOMIERSKIM I KRAKOWSKIM  
NA PODSTAWIE LUSTRACJI**

Źródła dochodów	Woj. sandomierskie <sup>a</sup>				Woj. krakowskie			
	1565	1629	1664	1789	1564	1659– –1663	1765	1789
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Z folwarków .....	62,3	53,5	64,1	41,9	48,6	48,4	42,3	41,4
produkcja roślinna	53,2	48,7	62,7	41,7	40,8	46,1	42,2	40,5
hodowla bydła .....	3,9	2,5	0,9	–	3,2	1,3	–	0,2
gospodarka stawowa	5,2	2,3	0,5	0,2	4,6	1,0	0,1	0,7
Z gospodarki przemysłowo-przetwórczej .....	5,4	8,4	6,7	39,3	4,0	5,0	23,3	28,8
Z obciążenia gospodarstw chłopskich .....	14,6	12,2	9,6	9,6	19,0	20,7	15,8	19,6
Z miast .....	17,7	25,9	19,6	9,2	28,4	25,9	18,6	10,2

<sup>a</sup> W tablicy zestawiono dane dla 4 (spośród 6) przyjętych przez autora regionów, które występują we wszystkich przekrojach częściowych.

Uwaga. Dochody wielkiej własności z gospodarki przemysłowo-przetwórczej składają się z dochodów z młynów, propinacji oraz czynszów. Wykazany w tablicy poważny wzrost dochodów z gospodarki przemysłowo-przetwórczej w XVIII w. wynikał głównie ze wzrostu dochodów z propinacji.

Na podstawie: A. Burzyński, *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej XVI–XVIII wieku (Próba analizy na przykładzie dóbr królewskich województwa sandomierskiego)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIV, 1973, s. 54–57 (tabl. 5–8); K. Zamorski, *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej XVI–XVIII wieku na przykładzie dóbr królewskich województwa krakowskiego*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIX, 1978, s. 44–45.

**Tabl. 59. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY, WYDATKI I ZYSK  
EKONOMII MALBORSKIEJ<sup>a</sup>**

Lata	Dochody	Wydatki	Zysk
	w grzywnach pruskich		
1521–1525.....	13 275/8	12 614/6	661/2
1526–1530.....	12 243/14	10 227/9	2 016/5
1531–1535.....	15 570/19	7 148/9	8 422/10
1536–1540.....	17 465/16	10 573/1	6 892/15
1541–1545.....	17 077/4	10 093/14	6 983/10
1546–1550.....	17 678/16	11 183/2	6 495/14
1551–1555.....	20 600/0	11 843/1	8 756/19
1556–1560.....	27 824/8	13 848/0	13 976/8
1561–1565.....	30 324/5	15 205/11	15 118/14
1566–1570.....	22 806/5	14 944/17	7 861/8
1571–1575.....	30 065/19	15 489/13	14 576/6
1576–1580.....	25 080/15	14 578/14	10 502/1

<sup>a</sup> Dotyczy dóbr królewskich obejmujących w XVI w. 60 wsi i 8 folwarków położonych w Prusach Królewskich.

Na podstawie: J. Szpak, *Revolucja cen XVI wieku a funkcjonowanie gospodarki w starostwach Prus Królewskich*, Kraków 1982, s. 184.

**Tabl. 60. DOCHODY, WYDATKI I ZYSK W DOBRACH PABIANICE KAPITUŁY KRAKOWSKIEJ<sup>a</sup>  
W LATACH 1559–1570**

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym bez dziesięciny
	w złp	w odsetkach	
Dochody .....	79 176	100,0	100,0
źródła dochodów:			
wsie .....	13 197	16,7	21,4
miasta .....	1 725	2,2	2,8
dziesięciny .....	17 418	22,0	x
opłaty .....	384	0,5	0,6
przemysł.....	3 255	4,1	5,3
w tym przetwórstwo produktów rolnych .....	1 884	2,4	3,1
produkcja roślinna folwarków .....	37 084	46,8	60,0
produkcja zwierzęca folwarków .....	6 113	7,7	9,9
Wydatki <sup>b</sup> .....	8 216	x	x
Zysk .....	70 960	x	x

<sup>a</sup> Dobra obejmowały 2 miasta, 41 wsi oraz 13 folwarków i były zarządzane przez jednego z kanoników.  
<sup>b</sup> Wydatki stanowią 10,4% dochodów ogółem oraz 13,3% dochodów bez dziesięciny.

Na podstawie: A. Wawrzyńczyk, *Gospodarstwo dworskie w dobrach Pabianice*, 1559–1570, Wrocław 1967, tabl. XXXII.

Tabl. 61. DOCHODY I WYDATKI W DOBRACH SZKŁOWSKICH<sup>a</sup>

Lata	Dochody	Wydatki	Zysk	
	w gramach srebra			1645=100
1645.....	1 090 276	252 932	837 344	100,0
1646.....	1 071 646	418 235	653 411	78,0
1647.....	1 486 917	287 023	1 199 894	143,3
1693 <sup>b</sup> .....	295 534	20 017	275 517	32,9
1695.....	177 954	34 436	143 518	17,1
1696.....	172 754	14 821	157 933	18,9
1699.....	196 432	60 631	135 801	16,2
1705.....	209 153	47 354	161 799	19,3
1725.....	252 433	79 877	172 556	20,6
1739.....	171 531	58 289	113 242	13,5
1771.....	535 328	271 978	263 350	31,5
1773.....	569 940	71 866	498 074	59,5
1776.....	593 151	241 991	351 160	41,9
1778.....	599 958	87 120	512 838	61,2

<sup>a</sup> Dobra szklowskie (własność Sieniawskich, a następnie Czartoryskich) położone były w powiecie orszańskim w woj. witebskim, liczyły 1–2 miasta i 145–160 wsi.  
<sup>b</sup> W połowie XVII w. nastąpiło wyludnienie i zniszczenie dóbr, utrzymujące się do pierwszej połowy XVIII w.

Na podstawie: M. B. Topolska, *Dobra szklowskie na Białorusi Wschodniej w XVII i XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom XI, zeszyt 3, Warszawa 1969, s. 139.



## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

### PRZEMYSŁ

Tabl. 62. MŁYNY WODNE W POLSCE W XIII W.<sup>a</sup>

Dzielnice	Liczba młynów	Dzielnice	Liczba młynów
<b>Ogółem</b> .....	<b>485</b>	Mazowsze i Kujawy .....	28
Wielkopolska .....	119	Pomorze Gdańskie .....	120
Małopolska .....	102	Śląsk .....	116

<sup>a</sup> Dane szacunkowe na podstawie wzmianek w dokumentach XIII w.

Na podstawie: M. Dembińska, *Przetwórstwo zbożowe w Polsce średniowiecznej (X–XIV wiek)*, Wrocław 1973, s. 78.

Tabl. 63. MŁYNY W WOJEWÓDZTWACH KRAKOWSKIM, PŁOCKIM I PODLASKIM

#### A. WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIE I PŁOCKIE – LATA 1563–1584

Wyszczególnienie	Liczba młynów	Wyszczególnienie	Liczba młynów
<b>Województwo krakowskie</b>		<b>Województwo płockie</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 082</b>	<b>Ogółem</b> .....	<b>246</b>
powiaty:		w tym wiatraki .....	98
Proszowski .....	379	powiaty:	
Szczyrzycki .....	234	Płocki .....	46
Lelowski .....	89	Raciąski .....	30
Księski .....	100	Mławski .....	31
Biecki .....	117	Bielski .....	43
Sądecki .....	163	Płoński .....	24
		Międzyborski .....	18
		Sierpecki .....	24
		Szreński .....	30

Tabl. 63. MŁYNY W WOJEWÓDZTWACH KRAKOWSKIM, PŁOCKIM I PODLASKIM (dok.)

B. WOJEWÓDZTWO PODLASKIE – 1580 R.

Ziemie	Ogółem	Młyny wodne		Wiatraki
		dziedziczne	doroczne <sup>a</sup>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>232</b>	<b>41</b>	<b>180</b>	<b>11</b>
Bielska .....	35	3	31	1
Drohicka .....	135	24	104	7
Mielnicka.....	62	14	45	3

<sup>a</sup> Młyny dzierżawione krótkoterminowo, najczęściej do jednego roku.

Na podstawie: J. Maroszek, *Rzemiosło w miastach podlaskich w XVI–XVIII wieku*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 111; H. Samsonowicz, *Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV–XVI w.*, Warszawa 1954, s. 143, 145.

Tabl. 64. PRZEMIAŁ PSZENICY I ŻYTA NA MAKĘ W 4 MŁYNACH WIELKORZĄDCÓW KRAKOWSKICH W 1558 R.

Młyny	Ogółem	Pszenica	Żyto
	w korcach krakowskich wierzchowatych <sup>a</sup>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>48 300</b>	<b>10 500</b>	<b>37 800</b>
Kutlowski .....	14 000	5 600	8 400
Na Piasku.....	13 300	4 900	8 400
Rakowicki.....	11 200	—	11 200
Mikołajski.....	9 800	—	9 800

<sup>a</sup> Korzec krakowski wierzchowaty – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = ok. 45 l ziarna.

Uwaga. Młyny wielkorządców krakowskich należały do młynów wielkich, np. młyn kutlowski posiadał 8 kół napędowych nasiębiernych (korzecznych).

Na podstawie: T. Lalik, *Ze studiów nad rynkiem spożywczym w Polsce XVI wieku. Młyny królewskie w Krakowie w 1558 r.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, tom XXIV, 1976, nr 1, s. 24.



**Tabl. 65. ZAKŁADY PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO  
W WIELKOPOLSCE PRZED DRUGIM ROZBIOREM**

Rodzaje zakładów	Ogółem	Miejskie	Wiejskie <sup>a</sup>	Zakłady ogółem na 1 000 mieszkańców
	w liczbach bezwzględnych			
<b>Ogółem</b> .....	<b>4 230</b>	<b>1 590</b>	<b>2 640</b>	<b>5,8</b>
Młyny wodne i konne.....	720	90	630	1,0
Wiatraki .....	1 550	1 050	500	2,2
Browary.....	1 390	250	1 140	1,8
Gorzelnie .....	570	200	370	0,8

<sup>a</sup> Dane szacunkowe przyjęte przez autora w oparciu o wskaźniki zaczerpnięte z 550 zbadanych inwentarzy.

Uwaga. Tablica nie uwzględnia małych browarów i gorzelnii typu domowego.

Na podstawie: J. Topolski, *Wielkopolski model gospodarczy drugiej połowy XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I: *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 835.

**Tabl. 66. PRZYCHÓD I ROZCHÓD PIWA W BROWARACH BISKUPSTWA CHEŁMIŃSKIEGO**

Lata	Liczba browarów	Przychód piwa		Rozchód piwa			
		produkcja	pozostałość z poprzedniego roku	dla personelu		sprzedaż	inny
				stałego	najemnego		
		w beczkach <sup>a</sup>					
1713.....	3	287	—	181,0	71,0	—	35,0
1714.....	4	1 160	8,0	260,5	58,0	767	82,5
1715.....	4	1 530	52,5	307,3	84,9	1 069	121,3
1716.....	2	440	2,1	100,7	9,3	308	34,1
1717.....	1	200	9,5	67,0	9,5	121	12,0

<sup>a</sup> Beczka — miara objętości = 100 sztofom (1 sztof = ok. 1,5 l), tj. ok. 150 l; cyfry po przecinku oznaczają dziesiątki sztofów.

Na podstawie: S. Cackowski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa chełmińskiego w XVII–XVIII w.*, część 2: *Gospodarstwo folwarczne i stosunki rynkowe*, Toruń 1963, s. 156.



**Tabl. 67. ZAKŁADY RZEMIEŚLNICZE W MIASTACH  
WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO  
WEDŁUG REJESTRU PODATKOWEGO Z 1581 R.**

Miejscowości	Liczba zakładów	Najliczniejsze rzemiosła
Będzin .....	68	piekarze
Biecz .....	100	plóciennicy
Bochnia .....	95	przekupnie
Brzesko Nowe .....	9	tkacze
Brzeżek .....	9	kowale, szewcy
Chrzanów .....	38	piekarze, rzeźnicy, szewcy
Ciężkowice .....	57	sukiennicy
Czchów .....	32	szewcy
Częstochowa .....	31	szewcy
Dębowiec .....	26	tkacze
Dobczyce .....	33	przekupnie
Dukla .....	16	piekarze
Gorlice .....	34	piekarze, szewcy
Grybów .....	31	szewcy
Jasło .....	55	piekarze, szewcy
Jaśliska .....	6	piekarze
Jędrzejów .....	77	szewcy
Jordanów .....	44	piekarze
Kazimierz .....	165	rybacy
Kęty .....	142	szewcy
Kleparz .....	185	przekupnie
Kłobucko .....	14	piekarze
Kosów .....	10	szewcy
Koszyce .....	103	szewcy
Kraków .....	577 <sup>a</sup>	krawcy, szewcy
Kromołów .....	6	.
Krzepice .....	28	szewcy
Książ Wielki .....	38	kowale, szewcy
Lanckorona .....	9	kowale, szewcy
Lelów .....	48	sukiennicy
Lipnica Murowana .....	23	szewcy
Miechów .....	75	piekarze
Mrzyglód .....	7	tkacze
Mstów .....	49	piekarze, szewcy
Myslenice .....	30	krawcy, rymarze, szewcy
Nowa Góra .....	6	.
Nowy Sącz .....	137	szewcy

<sup>a</sup> Dane szacunkowe.



**Tabl. 67. ZAKŁADY RZEMIEŚLNICZE W MIASTACH  
WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO  
WEDŁUG REJESTRU PODATKOWEGO Z 1581 R. (dok.)**

Miejscowości	Liczba zakładów	Najlichniesze rzemiosła
Nowy Targ .....	5	rzeźnicy, szewcy
Ogrodzieniec.....	1	kołodziej
Olkusz.....	83	prasołowie <sup>b</sup>
Olsztynek .....	3	kołodziej, rzeźnik, szewc
Osiek.....	2	tkacze
Oświęcim.....	110	piekarze
Pilica .....	20	szewcy
Piwniczna .....	3	kowal, piekarz, rzeźnik
Proszowice.....	74	plóciennicy, szewcy
Przyrów .....	9	rzeźnicy
Skalbmierz .....	34	kramarze, piekarze, rzeźnicy
Skała.....	8	piekarze, rzeźnicy
Skawina .....	35	garncarze
Sławków.....	43	piekarze
Słomniki.....	35	przekupnie
Stary Sącz .....	35	szewcy
Szczekociny .....	12	.
Tymbark.....	4	.
Uście Solne.....	40	piekarze
Wadowice .....	53	szewcy
Wieliczka .....	60	rzeźnicy
Włodowice .....	3	.
Wodzisław .....	25	szewcy
Wojnicz.....	22	piekarze
Wolbrom.....	13	szewcy, tkacze
Zakliczyn.....	66	szewcy
Zator .....	56	szewcy
Żarki .....	13	.
Żarnowiec.....	116	szewcy
Żmigród.....	21	piekarze
Żywiec .....	25	szewcy

<sup>b</sup> Przekupnie zajmujący się sprzedażą soli.

Uwaga. Rejestr podatkowy obejmował nie tylko zakłady rzemieślnicze, ale również niektóre zawody usługowe; wobec braku danych pominięto miejscowości Bobową i Działoszyce.

Na podstawie: J. Małecki, *Studia nad rynkiem regionalnym Krakowa w XVI wieku*, Warszawa 1963, tabl. 17, po s. 112.



Tabl. 68. RZEMIOSŁA WCHODZĄCE W SKŁAD CECHÓW W KROŚNIE PRZED 1630 R.

Cechy	Rzemiosła wchodzące w skład cechu
Rzeźniczy .....	rzeźnicy
Szewski .....	szewcy, siodlarze, kaletnicy
Krawiecki .....	krawcy, czapnicy (do ok. 1577 r.)
Sukienniczy .....	sukiennicy, postrzygacze sukna, farbiarze
Tkacki .....	tkacze, blecharze, powroźnicy, sukiennicy (do ok. 1584 r.)
Rzemiosł metalowych.....	kowale, ślusarze, miecznicy, konwisarze, złotnicy, kotlarze, wędzidlarze, nożownicy, brązownicy, rymarze
Rzemiosł drzewnych .....	stolarze, bednarze, malarze, kołodzieje, stelmachy
Kuśnierski .....	kuśnierze, garbarze, białoskórnicy, zamszownicy, miechownicy
Piekarski .....	piekarze, cukiernicy
Czapniczy .....	czapnicy
Garncarski .....	garncarze

Krosno w drugiej połowie XVI w. liczyło wraz z przedmieściami około 4 000 mieszkańców.

Na podstawie: F. Leśniak, *Rzemieślnicy i kupcy w Krośnie (XVI–pierwsza połowa XVII wieku)*, Kraków 1999, s. 277.

Tabl. 69. SZACUNEK LICZBY WARSZTATÓW RZEMIEŚLNICZYCH W GDAŃSKU W LATACH 1641–1650<sup>a</sup>

Rodzaje rzemiosł	Liczba warsztatów	Rodzaje rzemiosł	Liczba warsztatów
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 644</b>	Tekstylne (dok.)	
Tekstylne.....	1 151	płótna zwykłego.....	100
sukna szerokiego .....	223	płótna holenderskiego .....	50
sukna wąskiego .....	30	pasamoników <sup>c</sup> .....	300
saji i bombasynu <sup>b</sup> .....	50	produkcji jedwabiu.....	50
wykańczania tkanin.....	28	farbiarzy.....	50
postrzygania sukna .....	20	krawców.....	200
produkcji filcu i dzianin .....	50	Pozostałe warsztaty rzemieślnicze <sup>d</sup> .....	1 493

<sup>a</sup> Wobec braku spisów warsztatów – szacunki oparto o rozproszone informacje. <sup>b</sup> Saja i bombasyn – tanie gatunki sukna z domieszką bawełny lub lnu. <sup>c</sup> Producenci pasmanterii, tj. pasów, wstążek, taśm itp. <sup>d</sup> Spożywcze, skórzanе, budownictwo okrętowe, budowlane, drzewne, metalowe, inne.

Na podstawie: M. Bogucka, *Gdańskie rzemiosło tekstylne od XVI do połowy XVII wieku*, Wrocław 1956, s. 266–267; tenże, *Gdańsk jako ośrodek produkcyjny w XIV–XVII wieku*, Warszawa 1962, s. 163–165.

Tabl. 70. WARSZTATY RZEMIEŚLNICZE W KRAKOWIE

Grupy rzemiosł	Ok. 1650 r.	Ok. 1760 r.	
		warsztaty	zatrudnieni
<b>Ogółem</b> .....	<b>909</b>	<b>834</b>	<b>2 811</b>
Skórzane i pokrewne.....	292	360	867
Tekstylne i odzieżowe.....	142	141	585
Metalowe .....	199	89	390
Drzewne .....	59	85	293
Spożywcze .....	123	77	364
Budowlane i ceramiczne .....	42	45	145
Usługowe.....	23	19	95
Inne.....	29	18	72

Na podstawie: J. Bieniarzówna, *Stulecie upadku*, w: *Dzieje Krakowa*, tom II: J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, *Kraków w wiekach XVI–XVIII*, Kraków 1984, s. 474.

Tabl. 71. WARSZTATY RZEMIEŚLNICZE  
W TORUNIU W POŁOWIE XVII W.<sup>a</sup>

Grupy rzemiosł	Liczba warsztatów
<b>Ogółem</b> .....	<b>624</b>
Skórzane i pokrewne.....	123
Tekstylne i odzieżowe.....	165
Metalowe .....	81
Drzewne .....	65
Spożywcze .....	120
Budowlane i ceramiczne .....	21
Inne.....	49

<sup>a</sup> Z uwagi na brak danych – bez warsztatów: rybaków, farbiarzy, mydlarzy, mieczników i koszykarzy.

Na podstawie: S. Cackowski, *Życie gospodarcze*, w: *Historia Torunia*, pod red. M. Biskupa, tom II, część 2: *W czasach renesansu, reformacji i wczesnego baroku (1548–1660)*, Toruń 1994, s. 78–79; S. Herbst, *Toruńskie cechy rzemieślnicze. Zarys przeszłości*, Toruń 1933, passim.



**Tabl. 72. ZAKŁADY RZEMIEŚLNICZO-PRZEMYSŁOWE W PRUSACH KRÓLEWSKICH  
W DRUGIEJ POŁOWIE XVI W.**

Wyszczególnienie	Ogółem			Województwo chełmińskie		
	zakłady					
	ogółem	wiejskie	miejskie	razem	wiejskie	miejskie
Wiatraki .....	39	34	5	22	21	1
Młyny wodne .....	386	366	20	136	130	6
Tartaki .....	53	47	6	14	12	2
Folusze <sup>a</sup> .....	30	18	12	9	6	3
Papiernie .....	3	1	2	1	1	—
Młyny prochowe .....	3	2	1	—	—	—
Młyny końskie .....	4	1	3	3	1	2
Młyny rudne <sup>b</sup> .....	3	3	—	—	—	—
Kuźnice żelaza .....	27	26	1	1	1	—
Kuźnice miedzi .....	7	3	4	1	1	—
Cegielnie .....	13	7	6	6	3	3
Wapienniki .....	3	1	2	1	—	1
Huty szkła .....	2	2	—	—	—	—
Kopalnie ołowiu .....	1	1	—	—	—	—
Browary .....	29	29	—	11	11	—

(dok.)

Wyszczególnienie	Województwo malborskie			Województwo pomorskie		
	zakłady					
	razem	wiejskie	miejskie	razem	wiejskie	miejskie
Wiatraki .....	12	10	2	5	3	2
Młyny wodne .....	31	25	6	219	211	8
Tartaki .....	3	3	—	36	32	4
Folusze <sup>a</sup> .....	6	4	2	15	8	7
Papiernie .....	—	—	—	2	—	2
Młyny prochowe .....	1	1	—	2	1	1
Młyny końskie .....	1	—	1	—	—	—
Młyny rudne <sup>b</sup> .....	—	—	—	3	3	—
Kuźnice żelaza .....	—	—	—	26	25	1
Kuźnice miedzi .....	4	1	3	2	1	1
Cegielnie .....	3	2	1	4	2	2
Wapienniki .....	—	—	—	2	1	1
Huty szkła .....	1	1	—	1	1	—
Kopalnie ołowiu .....	—	—	—	1	1	—
Browary .....	3	3	—	15	15	—

*a* Zakłady z urządzeniami do spilśniania sukna. *b* Zakłady rozdrabniania rudy.

Uwaga. Tablica nie uwzględnia browarów miejskich, pomija również małe browary produkujące na potrzeby własne gospodarstwa wiejskiego, niepodlegające rejestracji podatkowej.

Na podstawie: *Atlas historyczny Polski*, seria B, nr 1: *Prusy Królewskie w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. M. Biskup przy współudziale L. Koca, Warszawa 1961, s. 103.

Tabl. 73. PRZEMYSŁ DWORSKI W WIELKOPOLSCE

Wyszczególnienie	1751–1760	1761–1770	1771–1780	1781–1790
<b>Zbadane wsie<sup>a</sup></b> .....	<b>631</b>	<b>669</b>	<b>1 274</b>	<b>828</b>
<b>Zakłady rzemieślniczo-przemysłowe</b> .....	<b>590</b>	<b>656</b>	<b>988</b>	<b>804</b>
Browary .....	295	295	362	338
Gorzelnie .....	63	83	123	126
Młyny .....	104	124	229	119
Wiatraki .....	94	105	172	165
Tartaki .....	12	16	27	8
Piece popiołowe .....	2	1	2	4
Potażarnie <sup>b</sup> .....	4	5	9	11
Smolarnie .....	3	6	5	4
Folusze <sup>c</sup> .....	7	3	12	8
Papiernie .....	—	—	3	2
Huty szkła .....	2	4	5	5
Cegielnie .....	4	14	39	14
<b>Zakłady rzemieślniczo-przemysłowe na 100 wsi</b>	<b>93</b>	<b>98</b>	<b>78</b>	<b>97</b>

<sup>a</sup> Dotyczy od ok. 20% do ok. 40% ogółu wsi w Wielkopolsce. <sup>b</sup> Zakłady z urządzeniami do wytwarzania potażu z popiołu drzew liściastych. <sup>c</sup> Zakłady z urządzeniami do spilśniania sukna.

Na podstawie: M. Szczepaniak, *Przemysł i rzemiosło wiejskie w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku*, Poznań 1971, s. 12–23.

Tabl. 74. SUKIENNICTWO MIEJSKIE W WIELKOPOLSCE OKOŁO 1793 R.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Miasta	Sukiennicy (mistrzowie)	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>105</b>	<b>3 213</b>	<b>100,0</b>
miasta o liczbie sukienników (mistrzów):			
1– 10 .....	60 <sup>b</sup>	268	8,3
10– 20 .....	12 <sup>c</sup>	167	5,2
20– 50 .....	15	492	15,3
50–100 .....	9	702	21,9
100–200 .....	5	600	18,7
200 i więcej .....	4	984	30,6

<sup>a</sup> Łącznie z tzw. okręgiem nadnoteckim. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> W tym: <sup>b</sup> – 8 wsi, <sup>c</sup> – 1 wieś.

Na podstawie: J. Topolski, *Wielkopolski model gospodarczy drugiej połowy XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I: *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 831.

Tabl. 75. PŁÓCIENNICITWO MIEJSKIE W WIELKOPOLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Miasta	Płóciennicy i przedzalnicy (mistrzowie)	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>92</b>	<b>1 163</b>	<b>100,0</b>
miasta o liczbie płócienników i przedzalników (mistrzów):			
1–10 .....	55	242	20,8
10–20 .....	20	278	23,9
20–30 .....	7	157	13,5
30–50 .....	8	336	28,9
50 i więcej .....	2	150	12,9

<sup>a</sup> Łącznie z tzw. okręgiem nadnoteckim.

Na podstawie: J. Topolski, *Wielkopolski model gospodarczy drugiej połowy XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I: *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 833.

Tabl. 76. PAPIERNIE W POLSCE

Wyszczególnienie	1500–1550	1551–1600	1601–1650
<b>Ogółem</b> .....	<b>18</b>	<b>43</b>	<b>50</b>
Korona .....	15	32	29
woj. krakowskie .....	7	15	13
woj. poznańskie .....	4	4	5
woj. lubelskie .....	1	2	1
woj. mazowieckie .....	1	2	1
woj. ruskie .....	1	3	2
woj. wołyńskie .....	—	1	2
Pomorze Gdańskie .....	1	5	5
Wielkie Księstwo Litewskie .....	2	7	16
Prusy Książęce <sup>a</sup> .....	1	4	5

<sup>a</sup> Lenno Korony od 1525 r.

Na podstawie: A. Wyrobisz, *Warunki rozwoju przemysłu w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII w.*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 235.

Tabl. 77. HUTY SZKŁA W POLSCE

Lata	Ogółem	Wielkopolska	Małopolska	Pozostałe ziemie
1500–1525.....	7	3	3	1
1526–1550.....	15	4	8	3
1551–1575.....	31	4	21	6
1576–1600.....	48	3	36	9
1601–1625.....	38	3	27	8
1626–1650.....	30	1	21	8
1651–1700.....	32	3	13	16
1701–1750.....	27	6	5	16
1751–1800.....	88	23	22	43

Na podstawie: A. Wyrobisz, *Warunki rozwoju przemysłu w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII w.*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 213; *Polskie szkło do połowy XIX w.*, mapy nr 4 i 5, Wrocław 1974.

Tabl. 78. KUŹNICE W KORONIE

Wyszczególnienie	1500–1550	1551–1600	1601–1650
<b>Ogółem</b> .....	<b>105</b>	<b>321</b>	<b>188</b>
Wielkopolska i Kujawy .....	8	62	11
Małopolska:			
woj. krakowskie .....	13	52	50
woj. sandomierskie .....	72	142	102
woj. lubelskie .....	1	9	1
woj. podlaskie <sup>a</sup> .....	x	3	–
Mazowsze .....	11	40	19
Pomorze Gdańskie .....	–	13	5

<sup>a</sup> Woj. podlaskie weszło do Korony w 1569 r.

Na podstawie: A. Wyrobisz, *Warunki rozwoju przemysłu w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII w.*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 202.



**Tabl. 79. KUŹNICE I ICH KOŁA WODNE W POWIECIE LELOWSKIM  
W WOJEWÓDZTWIE KRAKOWSKIM**

Lata	Kuźnice	Koła wodne	Robotnicy	
			ogółem	na 1 koło wodne
w liczbach bezwzględnych				
<b>Ogółem</b>				
1565.....	19	60	243	4,0
1573.....	18	52	173	3,3
1576.....	21	60	166	2,7
1577.....	22	62	185	3,0
1581.....	22	67	214	3,2
1589.....	20	61	180	2,9
1595.....	20	60	162	2,7
<b>W tym szlacheckie</b>				
1565.....	13	38	145	3,8
1573.....	10	28	82	2,9
1576.....	13	36	81	2,2
1577.....	13	36	82	2,3
1581.....	13	36	88	2,4
1589.....	11	30	63	2,1
1595.....	10	28	44	1,5

Na podstawie: B. Zientara, *Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego XIV–XVII w.*, Warszawa 1954, s. 98.

**Tabl. 80. MANUFAKTURY W RZECZYPOSPOLITEJ W DRUGIEJ POŁOWIE XVII–XVIII W.**

Wyszczególnienie	1651–1700	1701–1750	1751–1795	Brak datacji dla manufaktur	
				ogółem	w tym w XVIII w.
<b>Ogółem</b> .....	<b>2</b>	<b>25</b>	<b>169</b>	<b>93</b>	<b>8</b>
Wielkopolska .....	1	1	40	4	1
Małopolska .....	—	11	35	38	3
Mazowsze .....	1	—	25	15	1
Prusy Królewskie .....	—	—	—	10	—
Pozostałe ziemie.....	—	13	69	26	3

Uwaga. W tablicy prezentuje się liczbę zrealizowanych inicjatyw założenia manufaktur, która wydaje się być zaniżona z racji niepełnych danych archiwalnych.

Na podstawie: Mapa II. *Manufaktury w Polsce od połowy XVII do końca XVIII w.*, oprac. Z. Kamieńska, E. Balcerzak, załącznik do: *Historia kultury materialnej Polski w zarysie*, oprac. zbior. pod red. W. Hensla i J. Pazdura, tom IV: *Od połowy XVII do końca XVIII w.*, pod red. Z. Kamieńskiej i B. Baranowskiego, Wrocław 1978.





Tabl. 81. PRODUKCJA SOLI W WIELICZCE I BOCHNI

A. PRZECIĘTNE ROCZNE<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	Wieliczka – sól			Bochnia – sól		
		razem	kamienna	warzona	razem	kamienna	warzona
w tonach							
1512–1513.....	12 596	7 596	4 829	2 767	5 000	3 864	1 136
1525.....	.	.	.	.	7 411	5 361	2 050
1527–1530.....	.	9 120	5 681	3 439	.	.	1 451
1532–1535.....	.	.	.	3 575	.	.	1 127
1537–1540.....	.	10 879	7 531	3 348	.	.	.
1541–1545.....	.	10 297	7 164	3 133	.	.	1 227
1546–1550.....	.	12 481	9 308	3 173	.	.	279
1553–1555.....	16 409	10 547	8 118	2 429	5 862	4 708	1 154
1556–1560.....	.	13 382	10 704	2 678	.	.	940
1561–1565.....	20 884	15 921	13 254	2 667	4 963	3 946	1 017
1566–1570.....	19 968	15 061	12 610	2 451	4 907	4 057	850
1571.....	22 954	16 544	13 826	2 718	6 410	5 410	1 000
1576–1577.....	.	.	.	.	1 640	684	956
1587–1588.....	.	19 557	18 863	694	.	.	.
1592–1594.....	.	24 159	22 827	1 332	.	.	.

## B. DANE ROCZNE

Lata	Ogółem	Wieliczka	Bochnia	Lata	Ogółem	Wieliczka	Bochnia
1737.....	17 425	12 206	5 219	1750 .....	25 742	20 601	5 141
1738.....	24 811	17 190	7 621	1751 .....	23 511	19 068	4 443
1739.....	25 073	19 151	5 922	1752 .....	23 194	17 515	5 679
1740.....	27 515	23 124	4 391	1753 .....	25 946	20 248	5 698
1741.....	30 207	23 444	6 763	1754 .....	29 251	24 020	5 231
1742.....	32 904	25 906	6 998	1755 .....	32 877	27 551	5 326
1743.....	19 473	15 081	4 392	1756 .....	27 950	21 918	6 032
1744.....	34 720	28 096	6 624	1757 .....	30 916	24 391	6 525
1745.....	29 731	23 421	6 310	1758 .....	31 068	23 145	7 923
1746.....	31 078	24 300	6 778	1759 .....	32 859	25 924	6 935
1747.....	30 897	24 291	6 606	1760 .....	39 236	31 083	8 153
1748.....	35 590	28 401	7 189	1761 .....	30 332	24 727	5 605
1749.....	33 602	27 770	5 832				

<sup>a</sup> W przypadku braku danych dla niektórych okresów w pięcioleciach, średnie obliczono z 2–4 lat lub podano dane z jednego roku.

Na podstawie: A. Keckowa, *Żupy krakowskie w XVI–XVIII wieku (do 1772 roku)*, Wrocław 1969, tabl. 1 po s. 442, s. 469.

**Tabl. 82. PRZECIĘTNA ROCZNA PRODUKCJA OŁOWIU I SREBRA W REJONIE OLKUSZA**

Lata	Ołów w t	Srebro w kg	Lata	Ołów w t	Srebro w kg
1550.....	319,0	296	1635–1639 .....	2 223,3	600 <sup>d</sup>
1551–1555.....	247,7	.	1647 .....	1 740,0	.
1556–1560.....	452,4	500 <sup>a</sup>	1658–1659 .....	890,3	246
1561–1565.....	241,7	.	1670 .....	580,0	166
1566–1570.....	826,5	120 <sup>b</sup>	1671–1675 .....	522,0	153
1571–1575.....	842,9	300 <sup>c</sup>	1676 .....	382,8	130
1576–1580.....	823,6	.	1683–1684 .....	319,0	110
1606–1609.....	2 465,0	1 050			

a–d Dane za lata: a – 1553–1559, b – 1569–1570, c – 1574–1575, d – 1635–1636.

Na podstawie: D. Molenda, *Kopalnie rud ołowiu na terenie złóż śląsko-krakowskich w XVI–XVIII wieku. Z dziejów postępu technicznego w eksploatacji kruszców*, Wrocław 1972, s. 267–270.

**Tabl. 83. PRODUKCJA SREBRA W OLKUSZU**

Lata	W kilogramach <sup>a</sup>	Lata	W kilogramach <sup>a</sup>	Lata	W kilogramach <sup>a</sup>
1550.....	296	1606 .....	1 050	1671 .....	166
1558.....	500	1607 .....	1 050	1672 .....	166
1559.....	500	1608 .....	1 050	1673 .....	150
1569.....	110	1609 .....	1 050	1674 .....	142
1570.....	130	1635 .....	600	1675 .....	142
1574.....	300	1636 .....	600	1676 .....	130
1575.....	300	1658 .....	260	1683 .....	120
1576.....	300	1659 .....	232	1684 .....	100
1577.....	300	1670 .....	166		

a Przy przeliczeniu srebra z grzywny na kilogramy przyjęto wagę grzywny srebra = ok. 200 g.

Uwaga. W latach 1606–1609 autor podaje wielkości ramowe od 800 do 1 300 kg.

Na podstawie: D. Molenda, *Kopalnie rud ołowiu na terenie złóż śląsko-krakowskich w XVI–XVIII wieku. Z dziejów postępu technicznego w eksploatacji kruszców*, Wrocław 1972, s. 267–270.

Tabl. 84. PRODUKCJA MIESIĘCZNA<sup>a</sup> HUTY SZKŁA W URZECZU

Lata	Liczba robotników	Tafle zwierniadlane w szt	Szkło „drobne” w kopach			
			ogółem	białe	proste „zielone”	tafle
1746.....	15	112	.	.	.	.
1751.....	18	38	72	34	17	21
1754.....	18	33	91 <sup>b</sup>	66	.	25
1756.....	19	39	78 <sup>c</sup>	74	4	.
1780.....	19	54	68 <sup>c</sup>	64	4	.

<sup>a</sup> Wobec luk w źródłach, dane dotyczą najczęściej miesiąca maja danego roku. <sup>b</sup> Bez szkła prostego „zielonego”. <sup>c</sup> Bez tafli.

Na podstawie: Z. Kamińska, *Manufaktura szklana w Urzeczcu 1737–1846*, Warszawa 1964 s. 62.

Tabl. 85. PRODUKCJA DZIAŁ W LUDWISARNI WARSZAWSKIEJ

Wyszczególnienie	1767–1769	1770–1777	1778–1780	1781–1785	1786–1789
<b>Ogółem</b> .....	<b>41</b>	<b>10</b>	<b>24</b>	<b>64</b>	<b>60</b>
Armaty: 2-funtowe .....	2	—	—	2	—
3-funtowe .....	20	—	6	28	56
4-funtowe .....	—	6	—	—	—
6-funtowe .....	—	—	—	12	—
12-funtowe .....	—	2	4	8	—
Haubice: 4-funtowe .....	—	—	12	—	—
8-funtowe .....	7 <sup>a</sup>	—	—	6	2
12-funtowe .....	—	—	2	—	—
24-funtowe .....	—	—	—	6	—
Moździerze 32-funtowe .....	—	2	—	2 <sup>b</sup>	2
Działa artylerii lekkiej .....	12	—	—	—	—

<sup>a</sup> W tym 2 armaty o nieznanym kalibrze. <sup>b</sup> Moździerze do próby prochu.

Na podstawie: W. Kula, *Ludwisarnia Królewska w Warszawie 1766–1770*, w: tenże, *Szkice o manufakturach w Polsce XVIII w.*, część 1, Warszawa 1956, s. 205; S. Skrzyński, *Produkcja dział w Warszawie w latach 1778–1789*, „Studia z Dziejów Rzemiosła i Przemysłu”, tom I, Warszawa 1961, s. 227.

**Tabl. 86. PRZECIĘTNA ROCZNA PRODUKCJA STATKÓW  
NA WYBRZEŻU GDAŃSKIM**

Lata	Gdańsk	Elbląg	
	liczba statków		ładowność w łasztach
1668–1677.....	.	2,0	17,3
1678–1687.....	.	0,7	1,2
1688–1697.....	.	2,7	21,1
1698–1707.....	.	1,5	10,2
1708–1717.....	.	5,3	6,0
1718–1727.....	.	4,1	14,7
1728–1737.....	.	6,6	27,3
1738–1747.....	8,1	3,5	18,6
1748–1757.....	6,5	4,4	10,5
1758–1767.....	9,9	5,8	9,6
1768–1777.....	1,9	0,4	17,4
1778–1787.....	4,6	1,9	105,9
1788–1797.....	2,3	1,2	112,6

Na podstawie: *Historia budownictwa okrętowego na Wybrzeżu Gdańskim*, praca zbior. pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1972, s. 160.

## BUDOWNICTWO

**Tabl. 87. NOWE BUDOWLE W MIASTACH WOJEWÓDZTWA  
PODLASKIEGO**

Lata	Ogółem	Drewniane	Murowane	
	w liczbach bezwzględnych			w % ogółem
1400–1450.....	27 <sup>a</sup>	27	.	.
1450–1500.....	33	31	2	6,1
1500–1550.....	47	42	5	10,6
1550–1600.....	48	40	8	16,7

<sup>a</sup> Bez budowli murowanych.

**Tabl. 87. NOWE BUDOWLE W MIASTACH WOJEWÓDZTWA  
PODLASKIEGO (dok.)**

Lata	Ogółem	Drewniane	Murowane	
	w liczbach bezwzględnych			w % ogółem
1600–1650.....	32	12	20	62,5
1650–1700.....	43	24	19	44,2
1700–1750.....	82	31	51	62,2
1750–1800.....	136	62	74	54,4

Uwaga. Dane dla wcześniejszego okresu XV w., jak również dla budowli drewnianych w XVI–XVIII w. są niepełne z racji nielicznych źródeł.

Na podstawie: J. Maroszek, *Rzemiosło w miastach podlaskich w XVI–XVIII w.*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 160.

**Tabl. 88. MUROWANE I DREWNIANE KOŚCIOŁY  
W DIECEZJI KRAKOWSKIEJ**

Kościoły	Koniec XV w. <sup>a</sup>		1747–1749	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>478</b>	<b>100,0</b>	<b>742</b>	<b>100,0</b>
Murowane .....	145	30,3	328	44,2
Drewniane .....	327	68,4	392	52,8
Murowano-drewniane ....	6	1,3	22	3,0

<sup>a</sup> W końcu XV w. w diecezji krakowskiej było ok. 900 kościołów parafialnych, ale „Liber beneficiorum” Długosza odnotowuje rodzaj materiału budowlanego jedynie dla ok. 53% kościołów.

Na podstawie: S. Litak, *Struktura i funkcjonowanie parafii w Polsce*, w: *Kościół w Polsce. Studia nad historią Kościoła katolickiego w Polsce*, pod red. J. Kłoczowskiego, tom II: *Wieki XVI–XVIII*, Kraków 1969, s. 436–439.

## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

### TRANSPORT

Tabl. 89. TYPY STATKÓW W ŻEGLUDZE MORSKIEJ I RZECZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ W XV–XVIII W.

Wyszczególnienie	Ładowność w łasztach gdańskich	Załoga (flisacy)
<b>Żegluga morska</b>		
Karawela – największa jednostka dalekiego zasięgu.....	320–800	.
Holk – duży statek o 1–3 masztach.....	80–200	.
Koga – duży płaskodenny statek o 1–3 masztach.....	48–160	.
Sznik – mały statek przybrzeżny i rzeczny.....	.	.
Barka – mała płaskodenna jednostka.....	.	.
Balinger – mała jednostka.....	.	.
<b>Żegluga rzeczna</b>		
Szkuta – największy ze statków żaglowo-wiosłowych.....	30–60	16–20
Dubas – duży statek 1 lub 2 masztowy żaglowo-wiosłowy.....	15–30	8–16
Komięga – duży statek bezmasztowy.....	20–30	8–12
Galar – duży płaskodenny statek bezmasztowy.....	15–30	do 12
Byk tzw. polski prom – mały statek bezmasztowy.....	8–13	8–10
Koza – mały statek, mniejszy rodzaj komięgi.....	7–8	8–10
Lichtan (lichtuga) – mały statek.....	ok. 3	.
Komiąska – mniejszy statek.....	do 10	.
Kokoszka – mały statek.....	kilka	kilka
Dubasek, lichtanik – mniejsze łodzie.....	ok. 3	.
Odrak, jadowiga, toruńczyk – drobne jednostki.....	.	.



**Tabl. 89. TYPY STATKÓW W ŻEGLUDZE MORSKIEJ I RZECZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ W XV–XVIII W. (dok.)**

Wyszczególnienie	Ładowność w łasztach gdańskich	Załoga (flisacy)
<b>Żegluga rzeczna (dok.)</b>		
Naves, naviculae, cimbae, carbase – małe łodzie.....	ok. 1–2	.
Pobitka – typ statku zaopatrzony w „pobitkę”, tj. rodzaj pokładu zabezpieczającego ładunek przed słońcem i wilgocią.....	.	.
Tratwy – małe jednostki przeznaczone do transportu zboża .....	.	.
Tafle, tafelki, płyty, tratwy – przeznaczone głównie do transportu drewna.....	.	.

Łaszt gdański – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = 60 korcom (szeflom) gdańskim (1 korzec = ok. 55 l ziarna), tj. ok. 3 300 l ziarna.

Na podstawie: *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.*, red. A. Mączak, tom I–II, Warszawa 1981; S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 101–110; H. Samsonowicz, *Dynamiczny ośrodek handlowy*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 173.

**Tabl. 90. STATKI PŁYNAĆCE W DÓŁ WISŁY REJESTROWANE WE WŁOCŁAWKU  
A. W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH**

Lata	Ogółem			Szkuty		
	ogółem	ze zbożem	z innymi towarami	razem	ze zbożem	z innymi towarami
1537.....	734	593	141	213	206	7
1544.....	419	304	115	83	81	2
1546.....	917	791	126	166	164	2
1555.....	1 973	1 640	333	412	407	5
1556.....	1 778	1 667	111	473	472	1
1557.....	1 481	1 098	383	265	259	6
1558.....	694	487	207	225	222	3
1560.....	1 281	854	427	491	484	7
1561.....	1 544	1 188	356	475	469	6
1567.....	1 729	1 540	189	513	508	5
1569.....	982	663	319	300	285	15
1573.....	1 225	1 000	225	332	329	3
1574.....	1 548	1 361	187	417	410	7
1575.....	.	1 287	.	.	390	.
1576.....	1 234	786	448	313	281	32



Tabl. 90. STATKI PŁYNAĆE W DÓŁ WISŁY REJESTROWANE WE WŁOCŁAWKU (cd.)

## A. W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH (cd.)

Lata	Komięgi			Dubasy		
	razem	ze zbożem	z innymi towarami	razem	ze zbożem	z innymi towarami
1537.....	8	3	5	169	166	3
1544.....	84	49	35	48	47	1
1546.....	256	190	66	162	158	4
1555.....	828	730	98	308	306	2
1556.....	759	716	43	317	317	—
1557.....	729	608	121	176	171	5
1558.....	193	111	82	121	118	3
1560.....	173	59	114	248	237	11
1561.....	455	368	87	247	243	4
1567.....	547	463	84	408	403	5
1569.....	156	49	107	239	232	7
1573.....	196	154	42	332	327	5
1574.....	284	233	51	459	456	3
1575.....	.	272	.	.	269	.
1576.....	222	121	101	333	302	31

(cd.)

Lata	Dubaski, komiędzy, lichtany, lichtaniki			Naves, naviculae, cimbae, carbase		
	razem	ze zbożem	z innymi towarami	razem	ze zbożem	z innymi towarami
1537.....	43	38	5	100	73	27
1544.....	45	42	3	77	68	9
1546.....	60	60	—	215	213	2
1555.....	168	168	—	33	28	5
1556.....	145	144	1	18	15	3
1557.....	57	55	2	8	5	3
1558.....	24	23	1	7	6	1
1560.....	56	55	1	15	15	—
1561.....	82	79	3	16	13	3
1567.....	153	152	1	9	9	—
1569.....	92	88	4	7	7	—
1573.....	185	185	—	4	4	—
1574.....	255	252	3	10	10	—
1575.....	.	336	.	.	20	.
1576.....	187	66	121	33	9	24





Tabl. 90. STATKI PŁYNĄCE W DÓŁ WISŁY REJESTROWANE WE WŁOCŁAWKU (dok.)

## A. W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH (dok.)

Lata	Tafle, tafelki, płyty, tratwy			Nieoznaczone		
	razem	ze zbożem	z innymi towarami	razem	ze zbożem	z innymi towarami
1537.....	17	4	13	184	103	81
1544.....	4	—	4	78	17	61
1546.....	19	—	19	39	6	33
1555.....	223	—	223	1	1	—
1556.....	65	3	62	1	—	1
1557.....	245	—	245	1	—	1
1558.....	124	7	117	—	—	—
1560.....	298	4	294	—	—	—
1561.....	269	16	253	—	—	—
1567.....	94	—	94	5	5	—
1569.....	186	—	186	2	2	—
1573.....	175	—	175	1	1	—
1574.....	123	—	123	—	—	—
1576.....	139	—	139	7	7	—

B. W ODSETKACH W WYBRANYCH LATACH OKRESU 1537–1576<sup>a</sup>

Typy statków <sup>b</sup>	Statki		Typy statków <sup>b</sup>	Statki	
	ze zbożem	z innymi towarami		ze zbożem	z innymi towarami
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	Naves, naviculae, cim- bae, carbase .....	3,3	2,3
Szkuty .....	32,9	3,0	Komiąski .....	0,7	0,1
Komięgi .....	27,3	30,6	Tratwy .....	0,2	57,6
Dubasy .....	24,8	2,5	Lichtaniki .....	0,1	0,1
Dubaski .....	6,5	3,6			
Lichtany .....	4,2	0,2			

<sup>a</sup> Nie uwzględniono statków nieoznaczonych, a ponadto wśród statków zbożowych nie uwzględniono jednostek: tafelki i płyty. <sup>b</sup> Uszeregowane malejąco według udziału statków ze zbożem.

Uwaga. Źródłem danych zawartych w tabelicy są księgi rejestrów cła wodnego wrocławskiego, które dla lat 1537–1576 zachowały się do 1944 r. choć nie w komplecie. Zasadniczym mankamentem źródła jest mało precyzyjny zapis, który nie pozwala na dokładne ustalenie miejsca pochodzenia lub przeznaczenia towaru spławianego.

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 108; *Regestra thelonei aquatici wladislaviensis saeculi XVI*, wyd. S. Kutrzeba i F. Duda, Kraków 1915, s. XL–XLI.



Tabl. 91. STATKI PŁYNAĆE W DÓŁ WISŁY REJESTROWANE W WARSZAWIE

Lata	Ogółem	Statki <sup>a</sup>	Szkuty	Dubasy	Byki	Komięgi	Tratwy	Lichtany	Łodzie	Kozy	Nieoznaczone
1605.....	871	20	475	259	17	77	21	2	—	—	—
1607.....	256	—	196	53	4	3	—	—	—	—	—
1609.....	97	12	35	18	8	15	6	—	—	3	—
1610.....	715	37	383	172	39	41	38	5	—	—	—
1611.....	441	30	256	62	51	9	33	—	—	—	—
1612.....	850	—	528	281	6	13	8	3	4	7	—
1614.....	620	7	385	166	13	33	5	4	—	3	4
1615.....	262	—	177	77	3	5	—	—	—	—	—
1616.....	478	110	245	80	27	14	1	—	—	—	1
1617.....	683	78	375	164	27	14	21	3	—	—	1
1618.....	807	492	204	89	1	10	10	1	—	—	—
1619.....	572	43	497	—	2	15	12	—	3	—	—
1621.....	67	41	—	—	13	12	1	—	—	—	—
1622.....	221	—	133	33	11	5	37	—	—	—	2
1623.....	265	—	191	48	15	4	4	3	—	—	—
1626.....	294	2	212	32	7	—	41	—	—	—	—
1627.....	11	—	—	—	5	5	1	—	—	—	—
1631.....	404	2	279	38	4	7	74	—	—	—	—
1632.....	389	139	33	137	7	3	58	1	—	10	1
1634.....	92	45	16	9	2	13	6	—	1	—	—
1635.....	85	50	9	2	7	5	9	—	3	—	—
1636.....	6	1	—	1	2	2	—	—	—	—	—
1641.....	32	—	17	6	—	1	—	—	8	—	—
1649.....	67	—	—	2	3	2	2	—	58	—	—
1650.....	6	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
1651.....	203	—	—	1	1	—	—	—	201	—	—

<sup>a</sup> W niektórych latach autor nie uwzględnił rodzajów jednostek i podawał ogólną nazwę „statek”.

Uwaga. Źródłem danych zawartych w tablicy są księgi rejestrów cła wodnego pobieranego na komorze warszawskiej. Księgi komory warszawskiej rejestrowały towary podlegające ocłeniu, jak i zwykle zwolnione z cła. Brak zapisów tych ostatnich w latach 1627, 1634–1636, 1641, 1649–1651 znalazł odzwierciedlenie w spadku wielkości spławu prezentowanego w tablicy.

Na podstawie: H. Obuchowska-Pysiowa, *Handel wiślany w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1964, s. 130.

Tabl. 92. OKRESY ŻEGLUGI WISŁĄ WEDŁUG REJESTRÓW KOMORY CELNEJ W WARSZAWIE<sup>a</sup>

Lata	Żegluga w dół rzeki			Żegluga w górę rzeki		
	początek	koniec	liczba dni <sup>b</sup>	początek	koniec	liczba dni <sup>b</sup>
1605.....	1 IV	6 XI	85	25 IV	26 XI	56
1607.....	5 III	7 XI	77	11 III	16 XII	48
1609.....	5 IV	.	.	.	9 XII	.
1610.....	22 I	.	.	.	23 XII	.
1611.....	7 III	10 XII	116	4 III	12 XII	57
1612.....	4 IV	4 XII	71	5 V	14 XII	58
1614.....	2 IV	12 XII	87	29 IV	1 XI	34
1615.....	24 III	30 XI	48	17 IV	11 XI	31
1616.....	23 III	10 XI	63	17 IV	7 XI	41
1617.....	1 III	6 XI	100	12 III	26 XI	77
1618.....	15 III	30 X	78	1 IV	4 XII	52
1619.....	9 IV	14 XI	83	4 V	16 XII	56
1621.....	3 IV	29 X	60	24 IV	30 XI	30
1622.....	13 III	17 XI	101	15 IV	27 XI	44
1623.....	20 III	19 XI	71	23 IV	25 XI	37
1626.....	27 III	20 XI	74	1 V	21 XI	15
1627.....	6 III	14 XI	22	21 IV	16 XI	16
1631.....	22 III	20 XI	84	23 IV	4 XII	48
1632.....	4 IV	19 XI	102	28 IV	20 XI	50
1634.....	18 III	20 XI	116	15 IV	27 X	51
1635.....	9 IV	12 XI	84	1 V	16 XII	41
1636.....	25 III	7 XII	94	17 IV	10 XII	53
1641.....	4 IV	24 XII	128	4 IV	10 XII	92
1649.....	1 IV	26 X	36	3 V	26 XII	32
1650.....	27 II	27 XI	73	25 IV	29 XI	20
1651.....	25 III	27 XI	41	9 IV	27 XI	17

<sup>a</sup> Patrz uwaga do tabl. 91 na str. 113. <sup>b</sup> Realnie wykorzystanych w żegludze.

Na podstawie: H. Obuchowska-Pysiowa, *Handel wiślany w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1964, s. 128–129.



Tabl. 93. ŻEGLUGA WIŚLANA DO GDAŃSKA WEDŁUG TYPÓW STATKÓW

Lata	Statki ogółem		Szkuty	Komięgi	Galary, kokoszki, promy, kozy, byki	Odraki, jadwigi, łodzie	Toruń- czyki	Pobitki	Nieozna- czone
	w liczbach bezwzględ- nych	1761– –1765= =100							
1761–1765.....	5 934	100	3 540	1 588	606	–	–	200	–
1766–1770.....	5 700	96	4 104	1 301	118	–	–	172	5
1771–1775.....	3 192	54	2 128	647	313	–	–	104	–
1776–1780.....	4 080	69	2 160	1 267	446	–	–	144	63
1781–1785.....	5 309	89	1 450	741	2 598	–	405	115	–
1786–1790.....	5 414	91	900	86	1 901	1 726	262	177	362
1791–1795.....	7 024	118	1 167	70	1 977	2 437	487	141	745

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wista w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 151.

Tabl. 94. STRUKTURA STATKÓW WIŚLANYCH WEDŁUG TYPÓW

Typy statków <sup>a</sup>	1537–1576	1605–1651	1740–1772
<b>Ogółem</b> .....	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
Szkuty .....	27	67	62
Komięgi .....	28	3	25
Komiąski .....	1	–	–
Dubasy .....	21	18	–
Dubaski .....	6	–	–
Lichtany .....	3	1	–
Galary .....	–	–	4
Kozy .....	–	1	–
Byki (polskie promy) .....	–	3	4
Pobitki .....	–	–	3
Kokoszki .....	–	–	2
Naves, naviculae, cimbae, carbase .....	3	3	–
Tratwy .....	11	4	–

<sup>a</sup> Uszeregowane malejąco według udziału statków w latach 1740–1772.

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wista w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 109.

Tabl. 95. SPŁAW ZBOŻA W DORZECZU WISŁY<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1537		1546		1556	
	w łasztach gdańskich	w odsetkach	w łasztach gdańskich	w odsetkach	w łasztach gdańskich	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>6 739</b>	<b>x</b>	<b>6 482</b>	<b>x</b>	<b>19 101</b>	<b>x</b>

**Obszary ciązące bezpośrednio do Wisły oraz obszary ciązące do Bugu i Narwi**

<b>Razem</b> .....	<b>2 621</b>	<b>100,0</b>	<b>3 820</b>	<b>100,0</b>	<b>14 080</b>	<b>100,0</b>
--------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------------	--------------

## Obszary ciązące bezpośrednio do Wisły

Region nieszawski i Ziemia Dobrzyńska .....	—	—	35	0,9	142	1,0
Woj. brzeskie kujawskie .....	—	—	9	0,2	1 555	11,0
Woj. płockie .....	574	21,9	216	5,7	841	6,0
Woj. rawskie .....	516	19,7	820	21,5	757	5,4
Ziemie Mazowsza: zakroczymska, wyszogrodzka, czerska, warszawska .....	1 034	39,5	1 404	36,8	2 391	17,0
Inne rejony Mazowsza .....	5	0,2	267	7,0	127	0,9
Woj. sieradzkie, łęczyckie, kaliskie .....	1	0,0	—	—	506	3,6
Woj. sandomierskie .....	120	4,6	132	3,5	1 588	11,3
Woj. lubelskie .....	—	—	290	7,6	776	5,5
Woj. krakowskie .....	—	—	250	6,5	143	1,0

## Obszary ciązące do Bugu i Narwi

Ziemie Mazowsza: ciechanowska, różańska, łomżyńska, liwska, nurska .....	241	9,2	227	5,9	2 210	15,7
Woj. podlaskie .....	70	2,7	20	0,5	962	6,8
Woj. brzeskie litewskie .....	—	—	52	1,4	66	0,5
Wielkie Księstwo Litewskie .....	58	2,2	45	1,2	261	1,9
Woj. bełskie .....	—	—	—	—	1 201	8,5
Ziemia Chełmska .....	—	—	2	0,0	526	3,7
Woj. wołyńskie .....	—	—	—	—	—	—
Woj. ruskie .....	—	—	50	1,3	24	0,1

**Obszary nieznane**

<b>Razem</b> .....	<b>4 118</b>	<b>x</b>	<b>2 662</b>	<b>x</b>	<b>5 021</b>	<b>x</b>
--------------------	--------------	----------	--------------	----------	--------------	----------

<sup>a</sup> W oparciu o dane zanotowane na komorze włocławskiej; w zestawieniu pominięto korce.

Tabl. 95. SPŁAW ZBOŻA W DORZECZU WISŁY<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1568		1575	
	w łasztach gdańskich	w odsetkach	w łasztach gdańskich	w odsetkach
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>24 826</b>	<b>x</b>	<b>17 696</b>	<b>x</b>

**Obszary ciężące bezpośrednio do Wisły oraz obszary ciężące do Bugu i Narwi**

<b>R a z e m</b> .....	<b>14 912</b>	<b>100,0</b>	<b>12 544</b>	<b>100,0</b>
------------------------	---------------	--------------	---------------	--------------

## Obszary ciężące bezpośrednio do Wisły

Region nieszawski i Ziemia Dobrzyńska .....	35	0,2	227	1,8
Woj. brzeskie kujawskie .....	835	5,6	601	4,8
Woj. płockie .....	1 269	8,5	599	4,8
Woj. rawskie .....	785	5,3	905	7,2
Ziemie Mazowsza: zakroczymska, wyszogrodzka, czerska, warszawska .....	3 221	21,6	2 478	19,8
Inne rejony Mazowsza .....	273	1,8	219	1,7
Woj. sieradzkie, łęczyckie, kaliskie .....	175	1,2	562	4,5
Woj. sandomierskie .....	1 470	9,9	1 899	15,1
Woj. lubelskie .....	970	6,5	950	7,6
Woj. krakowskie .....	96	0,6	—	—

## Obszary ciężące do Bugu i Narwi

Ziemie Mazowsza: ciechanowska, różańska, łomżyńska, liwska, nurska .....	2 544	17,1	2 475	19,7
Woj. podlaskie .....	929	6,2	926	7,4
Woj. brzeskie litewskie .....	294	2,0	—	—
Wielkie Księstwo Litewskie .....	36	0,2	80	0,6
Woj. bełskie .....	795	5,3	208	1,7
Ziemia Chełmska .....	356	2,5	216	1,7
Woj. wołyńskie .....	491	3,3	198	1,6
Woj. ruskie .....	335	2,2	—	—

**Obszary nieznanne**

<b>R a z e m</b> .....	<b>9 914</b>	<b>x</b>	<b>5 152</b>	<b>x</b>
------------------------	--------------	----------	--------------	----------

<sup>a</sup> W oparciu o dane zanotowane na komorze włocławskiej; w zestawieniu pominięto korce.

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 64–65.



Tabl. 96. SPŁAW NIEKTÓRYCH TOWARÓW W DÓŁ WISŁY PRZEZ WŁOCŁAWEK

## A. SPŁAW DREWNA

Lata	Ogółem	Kłody	Belki (maszty)	Czamer <sup>a</sup>	Klepka drewniana w kopach
	w sztukach				
1537.....	9 199	5 290	2 079	1 830	—
1544.....	1 574	1 046	8	520	—
1546.....	1 050	1 050	—	—	—
1555.....	2 370	1 140	750	480	—
1556.....	1 050	570	—	480	—
1557.....	420	360	—	60	—
1558.....	600	360	—	240	60
1561.....	600	600	—	—	—
1568.....	1 740	330	840	570	520
1569.....	1 980	270	900	810	—
1572.....	450	—	300	150	—
1573.....	360	—	—	360	—
1574.....	1 086	456	—	630	—
1576.....	1 985	605	960	420	1 050

## B. SPŁAW POPIOŁU I SMOŁY

Lata	Popiół drzewny			Smola		
	ogółem	bez cła	ocłony	ogółem	bez cła	ocłona
	w lasztach gdańskich					
1537.....	2 946,0	350,0	2 596,0	357,0	51,0	306,0
1544.....	1 521,5	564,0	957,5	271,5	—	271,5
1546.....	1 094,5	—	1 094,5	273,0	—	273,0
1555.....	2 206,5	1 485,0	721,5	412,5	95,0	317,5
1556.....	1 542,0	1 406,0	136,0	228,0	34,0	194,0
1557.....	2 969,0	1 633,0	1 336,0	170,0	—	170,0
1558.....	1 852,0	1 051,0	801,0	220,5	166,0	54,5
1560.....	2 595,5	740,0	1 855,5	119,0	—	119,0
1561.....	2 471,0	1 190,0	1 281,0	126,0	—	126,0
1568.....	2 913,0	1 135,0	1 778,0	269,0	11,0	258,0
1569.....	4 641,0	1 455,0	3 186,0	346,0	2,0	344,0
1572.....	4 932,0	1 683,0	3 249,0	24,0	—	24,0
1573.....	1 352,0	11,0	1 341,0	40,0	—	40,0
1574.....	1 494,5	4,5	1 490,0	19,5	—	19,5
1576.....	3 260,0	789,0	2 471,0	38,0	—	38,0

<sup>a</sup> Asortyment drewna tartego.

Tabl. 96. SPŁAW NIEKTÓRYCH TOWARÓW W DÓŁ WISŁY PRZEZ WŁOCŁAWEK (dok.)

## C. SPŁAW MIEDZI

Lata	W cetnarach <sup>b</sup>	Lata	W cetnarach <sup>b</sup>	Lata	W cetnarach <sup>b</sup>
1537.....	464	1557 .....	240	1569 .....	630
1546.....	4 599	1558 .....	108	1572 .....	7 860
1555.....	10 458	1561 .....	90	1573 .....	300
1556.....	5 757	1568 .....	6 496	1574 .....	9 312

<sup>b</sup> Cetnar gdański – miara ciężaru = 120 funtom gdańskim (1 funt = ok. 0,434 kg), tj. ok. 52 kg.

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 48; E. Więcko, *Gdańsk ośrodek morskich obrotów drewnem*, Gdańsk-Szczecin 1948, s. 29–30.

Tabl. 97. PRZECIĘTNE ROCZNE PRZYWOZY KLEPKI DREWNIANEJ I DREWNA DĘBOWEGO Z GŁĘBI ŁĄDU DO GDAŃSKA

## A. PRZYWOZY KLEPKI DREWNIANEJ

Lata	Ogółem		Brantówka <sup>a</sup>	Okseftówka <sup>b</sup>	Pipówka <sup>c</sup>
	w kopach	1760–1762=100			
1760–1762.....	21 310	100	330	4 441	16 539
1763–1765.....	21 018	99	315	4 282	16 421
1766–1768.....	22 836	107	342	5 836	16 658
1769–1771.....	12 845	60	188	2 587	10 070
1772–1774.....	7 870	37	127	1 541	6 202
1775–1777.....	9 137	43	190	2 256	6 691
1778–1780.....	13 683	64	360	3 464	9 859
1781–1783.....	21 018	99	491	5 873	14 654
1784–1786.....	4 588	22	71	992	3 525

B. PRZYWOZY DREWNA DĘBOWEGO<sup>d</sup>

Lata	W tysiącach sztuk	1769–1771= =100	Lata	W tysiącach sztuk	1769–1771= =100
1769–1771.....	18,8	100	1778–1780 .....	45,1	240
1772–1774.....	31,2	166	1781–1783 .....	51,1	272
1775–1777.....	20,6	110	1784–1786 .....	44,4	236

<sup>a</sup>–<sup>c</sup> Gatunek klepki: <sup>a</sup> – do wyrobu beczek, <sup>b</sup> – dębowej do wyrobu dużych beczek zwanych okseftami do wina, <sup>c</sup> – do wyrobu beczek wydłużonych do wina i oliwy. <sup>d</sup> Obejmuje warchulce (drewno na burty pokładu okrętowego, z otworami do odpływu wody), bale i dyle I–III gatunku.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962, s. 224–225, 232–233.





Tabl. 98. PRZYWOZY DO POZNANIA ZWIERZĄT I TOWARÓW POCHODZENIA ZWIERZĘCEGO

Wyszczególnienie	1740–1749	1750–1759	1760–1769	1770–1780
Woły w szt .....	152	82	355	3 743
Wieprze w szt.....	156	726	667	2 659
Skóry surowe w szt.....	1 538	2 111	2 643	11 291
Skóry wyprawione w szt.....	109	518	678	1 089
Wełna w kamieniach <sup>a</sup> .....	898	938	939	2 092
Ryby w beczkach .....	1 500	2 599	2 320	6 668

<sup>a</sup> Kamień – miara ciężaru = 32 funtom (1 funt = 0,405 kg), tj. ok. 13 kg.

Uwaga. Dane dotyczące przywozu wołów do 1769 r. uznać należy za zaniżone, gdyż nie obejmują one zakupów dokonywanych przez rzeźników żydowskich.

Na podstawie: K. Kuklińska, *Handel Poznania w drugiej połowie XVIII wieku*, Warszawa-Poznań 1976, s. 140.

Tabl. 99. KANAŁY W POLSCE W KOŃCU XVIII W.

Kanały	Lata budowy	Długość w km	Połączenia
Ogińskiego.....	1765–1784	ok. 54	Dniepr–Niemen
Królewski .....	1767–1784	ok. 80	Bug–Dniepr
Bydgoski <sup>a</sup> .....	1773–1774	ok. 27	Brda–Noteć

<sup>a</sup> Wybudowany przez Prusaków.

Na podstawie: *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, red. A. Mączak, tom I, Warszawa 1981, s. 290–292.

Tabl. 100. FLOTA GDAŃSKA

Typy statków	1454–1470		1530–1557	
	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>66</b>	<b>100,0</b>	<b>108</b>	<b>100,0</b>
Karawele .....	2	3,0	11	10,2
Holki .....	4	6,1	5	4,6
Kogi.....	7	10,6	3	2,8
Szniki.....	16	24,2	21	19,4
Barki .....	9	13,6	18	16,7
Balingery .....	1	1,5	–	–
Małe łodzie .....	3	4,6	8	7,4
Komięgi .....	4	6,1	12	11,1



Tabl. 100. FLOTA GDAŃSKA (dok.)

Typy statków	1454–1470		1530–1557	
	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach
Szkuty.....	12	18,2	14	13,0
Dubasy.....	—	—	10	9,3
Galary.....	7	10,6	3	2,8
Byki.....	—	—	1	0,9
Kozy.....	—	—	1	0,9
Lichtany (lichtugi).....	1	1,5	1	0,9

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Dynamiczny ośrodek handlowy*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 173.

Tabl. 101. STATKI I NOŚNOŚĆ FLOTY GDAŃSKIEJ

## A. W WYBRANYCH LATACH OKRESU 1660–1697

Lata	Liczba statków	Nośność w łasztach gdańskich	Lata	Liczba statków	Nośność w łasztach gdańskich
1660.....	7	.	1692.....	58	6 609 <sup>c</sup>
1667.....	7	.	1693.....	73	9 050 <sup>d</sup>
1676.....	25	.	1694.....	72	10 256 <sup>a</sup>
1679.....	27	.	1695.....	73	9 896 <sup>b</sup>
1689.....	32	2 957 <sup>a</sup>	1696.....	80	10 608 <sup>e</sup>
1691.....	47	5 024 <sup>b</sup>	1697.....	70	8 681 <sup>c</sup>

## B. W LATACH 1757 I 1793

Wyszczególnienie	Liczba statków	Nośność	
		w łasztach gdańskich	w odsetkach

## 1757

<b>Ogółem</b> .....	<b>73</b>	<b>8 400</b>	<b>100,0</b>
według nośności statków w łasztach gdańskich:			
Poniżej 30.....	1	25	0,3
30– 90.....	30	1 985	23,6
91–150.....	23	2 875	34,2
151–210.....	17	3 045	36,3
211–270.....	2	470	5,6

a–e Brak tonażu dla: a – 2 statków, b – 3 statków, c – 4 statków, d – 7 statków, e – 5 statków.

Tabl. 101. STATKI I NOŚNOŚĆ FLOTY GDAŃSKIEJ (dok.)

B. W LATACH 1757 I 1793 (dok.)

Wyszczególnienie	Liczba statków	Nośność	
		w łasztach gdańskich	w odsetkach
<b>1793</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>71</b>	<b>13 821</b>	<b>100,0</b>
według nośności statków w łasztach gdańskich:			
Poniżej 30.....	1	20	0,1
30– 90 .....	16	915	6,6
91–150 .....	12	1 460	10,6
151–210 .....	11	2 106	15,2
211–270 .....	13	3 050	22,1
271–330 .....	8	2 450	17,7
331 i więcej .....	10	3 820	27,7

Uwaga. Dane o liczbie statków dla lat 1660 i 1667 prawdopodobnie niekompletne.

Na podstawie: E. Cieślak, *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 432–433; A. Groth, *Rozwój floty i żeglugi gdańskiej w latach 1660–1700*, Gdańsk 1974, s. 32.

Tabl. 102. STATKI WPLYWAJĄCE DO PORTU GDAŃSKIEGO  
Z PORTÓW POŁUDNIOWO-BALTYCKICH

Miasta portowe	1460	1470	1475	1530	1583
<b>W liczbach bezwzględnych</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>109</b>	<b>143</b>	<b>276</b>	<b>103</b>	<b>114</b>
Lubeka .....	59	118	185	24	66
Wismar .....	5	2	15	3	—
Rostock .....	10	12	32	21	—
Strzałów .....	20	7	26	13	—
Gryfia .....	3	—	3	2	—
Szczecin .....	1	1	7	6	44
Inne miasta pomorskie i wendyjskie...	11	3	8	34	4
<b>W % ogólnego ruchu statków w porcie</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>34</b>	<b>43</b>	<b>53</b>	<b>16</b>	<b>5</b>

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Dynamiczny ośrodek handlowy*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 122.



Tabl. 103. STATKI WYPŁYWAJĄCE Z PORTU GDAŃSKIEGO

Lata	Ogółem	Wypływające na zachód przez Sund		Pozostające na Bałtyku	
	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem	w liczbach bezwzględnych	w % ogółem
1583.....	2 113	1 528	72,3	585	27,7
1640.....	1 757	740	42,1	1 017	57,9
1641.....	1 741	926	53,2	815	46,8
1642.....	1 998	896	44,8	1 102	55,2
1643.....	1 981	933	47,1	1 048	52,9
1646.....	1 127	618	54,8	509	45,2
1647.....	1 050	583	55,5	467	44,5
1648.....	1 005	502	50,0	503	50,0
1649.....	1 596	880	55,1	716	44,9

Na podstawie: M. Bogucka, *Gdańsk – największy port Bałtyku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 481.

Tabl. 104. RUCH STATKÓW Z BALASTEM W PORCIE GDAŃSKIM<sup>a</sup>

Lata	Statki wpływające do portu			Statki wypływające z portu		
	ogółem	w tym z balastem <sup>b</sup>		ogółem	w tym z balastem <sup>b</sup>	
	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem
1634.....	1 266	456	36,0	1 290	87	6,7
1640.....	1 729	524	30,3	1 757	86	4,9
1641.....	1 729	488	28,2	1 741	100	5,7
1642.....	2 028	450	22,2	1 998	162	8,1
1643.....	1 982	579	29,2	1 981	192	9,7
1645.....	904	186	20,6	936	180	19,2
1646.....	1 130	267	23,6	1 127	141	12,5
1647.....	1 044	159	15,2	1 050	141	13,4
1648.....	990	132	13,3	1 005	207	20,6
1649.....	1 595	456	28,6	1 596	132	8,3

<sup>a</sup> Dla lat 1642–1649 dane szacunkowe w związku z niekompletnymi księgami cła palowego. <sup>b</sup> Statki częściowo bez towaru obciążano sztucznie solą.

Na podstawie: M. Bogucka, *Gdańsk – największy port Bałtyku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 469.

**Tabl. 105. RUCH STATKÓW W PORCIE  
GDAŃSKIM<sup>a</sup>**

Lata	Statki – przeciętne roczne	
	wplywające do portu	wypływające z portu
1751–1755.....	983	936
1756–1760.....	787	777
1761–1765.....	998	998
1766–1770.....	1 142	1 137
1771–1775.....	796	794
1776–1780.....	556	555
1781–1785.....	663	658
1786–1790.....	621	620
1791–1793.....	679	678

<sup>a</sup> Bez statków zimujących w porcie.

Na podstawie: E. Cieślak, *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 429.

**Tabl. 106. STATKI WPLYWAJĄCE DO PORTU GDAŃSKIEGO Z PORTÓW WYBRANYCH KRAJÓW**

Lata	Statki wpływające – przeciętne roczne – z									
	Holandii		Anglii		Szwecji		Danii		Francji	
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wpływających do portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wpływających do portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wpływających do portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wpływających do portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wpływających do portu
1751–1755.....	357,2	38,1	104,4	11,1	165,2	17,6	37,0	4,0	90,0	9,6
1756–1760.....	151,6	19,5	91,6	11,8	213,4	27,5	52,8	6,8	74,4	9,6
1761–1765.....	188,2	18,9	86,2	8,6	292,6	29,3	130,8	13,1	74,2	7,4
1766–1770.....	279,8	24,6	153,6	13,5	306,6	27,0	111,0	9,8	87,8	7,7
1771–1775.....	170,4	21,5	120,0	15,1	206,4	26,0	72,2	9,0	54,4	6,9
1776–1780.....	132,8	23,9	125,8	22,7	122,2	22,0	29,4	5,3	24,8	4,5
1781–1785.....	72,4	11,0	198,4	30,1	128,0	19,4	132,0	20,0	18,4	2,8
1786–1790.....	100,2	16,2	172,0	27,7	125,6	20,2	126,0	20,3	25,8	4,2
1791–1793.....	110,3	16,3	251,7	37,1	91,3	13,5	118,7	17,5	15,3	2,3

Na podstawie: E. Cieślak, *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 431.



Tabl. 107. STATKI WYPŁYWAJĄCE Z PORTU GDAŃSKIEGO DO PORTÓW WYBRANYCH KRAJÓW

Lata	Statki wypływające – przeciętne roczne – do									
	Holandii		Anglii		Szwecji		Danii		Francji	
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wypływających z portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wypływających z portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wypływających z portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wypływających z portu	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu statków wypływających z portu
1751–1755.....	354,2	37,8	109,0	11,6	155,2	16,6	24,0	2,6	120,4	12,8
1756–1760.....	192,4	24,4	137,0	17,4	208,2	26,4	44,2	5,6	32,8	4,2
1761–1765.....	242,2	24,3	124,8	12,5	279,2	28,0	122,4	12,3	24,6	2,5
1766–1770.....	285,0	25,0	166,4	14,6	298,4	26,1	120,4	10,5	97,8	8,6
1771–1775.....	190,0	23,9	119,6	15,0	181,0	22,7	96,4	12,1	47,8	6,0
1776–1780.....	107,4	19,3	130,8	23,5	101,4	18,2	38,2	6,9	28,2	5,1
1781–1785.....	51,0	7,7	205,8	31,0	119,8	18,1	118,8	17,9	51,0	7,7
1786–1790.....	52,8	8,5	166,8	26,9	124,4	20,0	136,8	22,0	74,2	11,9
1791–1793.....	115,3	17,0	254,7	37,5	79,0	11,6	124,0	18,3	31,7	4,7

Na podstawie: E. Cieślak, *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 430.

Tabl. 108. UDZIAŁ STATKÓW PŁYNĄCYCH Z GDAŃSKA W ŻEGLUDZE PRZEZ SUND W KIERUNKU ZACHODNIM

Lata	Statki przepływające przez Sund – przeciętne roczne			
	ogółem		w tym z Gdańska	
	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem	
1562–1566.....	1 863,2		1 012,0	54
1581–1585.....	2 335,2		1 139,6	49
1616–1620.....	3 054,5		1 343,6	44
1646–1650.....	1 976,5		611,5	31
1661–1665.....	1 101,6		277,8	25,2
1666–1670.....	1 527,2		419,0	27,4
1671–1675.....	1 249,8		259,6	20,8
1676–1680.....	1 322,8		306,6	23,2
1681–1685.....	2 056,2		500,4	24,3
1686–1690.....	1 945,6		381,2	19,6
1691–1695.....	2 011,4		337,0	16,8
1696–1700.....	1 666,8		269,4	16,2

Na podstawie: M. Bogucka, *Gdańsk – największy port Bałtyku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 466; J. Trzoska, *Europejskie uwarunkowania rozwoju miasta*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 63.

Tabl. 109. STATKI PŁYNAĆE Z GDAŃSKA PRZEZ SUND W KIERUNKU ZACHODNIM

Lata	Ogółem		W tym					
			holenderskie		brytyjskie <sup>a</sup>		gdańskie	
	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem	w liczbach bezwzględnych		w % ogółem	w liczbach bezwzględnych	
przeciętne roczne								
1661–1665.....	277,8	194,8	70,1	13,2	4,7	7,4	2,7	
1666–1670.....	419,0	279,8	66,8	17,2	4,1	17,2	4,1	
1671–1675.....	259,6	158,2	60,9	30,4	11,7	16,2	6,2	
1676–1680.....	306,6	200,6	65,4	68,8	22,4	21,4	7,0	
1681–1685.....	500,4	330,4	66,0	68,4	13,7	26,8	5,3	
1686–1690.....	381,2	240,8	63,2	42,8	11,2	24,2	6,3	
1691–1695.....	337,0	92,8	27,5	16,8	5,0	66,2	19,6	
1696–1700.....	269,4	134,2	49,8	39,0	14,5	34,4	12,8	
1701–1705.....	182,4	94,0	51,5	28,4	15,6	22,8	12,5	
1706–1710.....	188,2	99,4	52,8	25,6	13,6	25,0	13,3	
1711–1715.....	242,0	127,4	52,6	55,2	22,8	41,0	16,9	
1716–1720.....	171,8	77,2	44,9	49,2	28,6	26,4	15,4	
1721–1725.....	398,8	197,1	49,4	69,4	17,4	34,9	8,8	
1726–1730.....	458,2	234,8	51,2	107,2	23,4	50,4	11,0	
1731–1735.....	335,0	192,4	57,4	74,4	22,2	34,6	10,3	
1736–1740.....	326,0	164,6	50,5	68,4	21,0	42,0	12,9	
1741–1745.....	335,2	157,4	47,0	67,6	20,2	48,6	14,5	
1746–1750.....	378,2	154,8	40,9	47,6	12,6	74,4	19,7	

<sup>a</sup> Statki angielskie i szkockie.

Na podstawie: J. Trzoska, *Zmienne koniunktury w handlu i żegludze gdańskiej*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 90; J. Trzoska, *Handel i żegluga Gdańska w pierwszej połowie XVIII wieku*, w: tamże, s. 382.

**Tabl. 110. CZAS TRWANIA REJSÓW Z PORTU GDAŃSKIEGO DO NIEKTÓRYCH PORTÓW EUROPEJSKICH W PIERWSZEJ POŁOWIE XVIII W.**

Miasta docelowe	Liczba informacji o czasie trwania rejsu	Czas trwania rejsu w dniach		
		przeciętny	minimalny	maksymalny
Lizbona .....	7	57	44	80
Bordeaux.....	30	51	30	116
Baye de Bourgneuf .....	8	48	29	102
Londyn.....	4	34	15	54
Amsterdam.....	15	25	12	35
Hamburg.....	4	25	20	28
Kopenhaga .....	6	6	4	9

Czas trwania rejsu liczony jest od momentu wypłynięcia statku z portu. Rozpiętość czasowa pomiędzy rejsami na tej samej trasie wynika zarówno z różnych warunków atmosferycznych, jak i możliwych postojów.

Na podstawie: J. Trzoska, *Handel i żegluga Gdańska w pierwszej połowie XVIII wieku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 389.

**Tabl. 111. RUCH STATKÓW W PORCIE ELBLĄSKIM**

Lata	Ogółem	Statki wpływające do portu					Statki wypływające z portu				
		razem	kwartały				razem	kwartały			
			I	II	III	IV		I	II	III	IV
1585.....	196	95	—	42	41	12	101	—	45	43	13
1586.....	339	170	—	70	80	20	169	—	70	79	20
1587.....	358	179	—	98	60	21	179	—	98	60	21
1594.....	325	158	—	66	61	31	167	—	70	65	32
1596.....	376	189	—	72	65	52	187	—	74	63	50
1597.....	411	202	—	91	71	40	209	—	95	74	40
1599.....	321	157	—	69	68	20	164	—	70	72	22
1600.....	213	102	—	30	42	30	111	—	30	42	39
1601.....	265	129	—	40	71	18	136	—	45	73	18
1602.....	251	121	7	57	43	14	130	9	60	47	14
1603.....	254	124	—	42	58	24	130	—	45	60	25



Tabl. 111. RUCH STATKÓW W PORCIE ELBLĄSKIM (dok.)

Lata	Ogółem	Statki wpływające do portu					Statki wypływające z portu				
		razem	kwartały				razem	kwartały			
			I	II	III	IV		I	II	III	IV
1605.....	195	97	—	44	43	10	98	—	45	42	11
1607.....	289	145	2	61	56	26	144	2	61	56	25
1612.....	232	116	—	54	37	25	116	—	54	37	25
1615.....	295	147	—	57	49	41	148	—	57	49	42
1616.....	288	144	—	72	47	25	144	—	72	47	25
1618.....	297	148	—	73	35	40	149	—	73	36	40
1619.....	273	136	—	53	50	33	137	—	53	51	33
1620.....	297	148	—	62	55	31	149	—	62	56	31
1623.....	217	109	—	45	42	22	108	—	45	41	22
1625.....	186	93	—	39	27	27	93	—	39	27	27
1642.....	126	64	4	27	21	12	62	5	31	13	13
1653.....	82	41	—	15	8	18	41	—	15	8	18
1654.....	86	42	—	17	18	7	44	—	18	20	6
1655.....	111	55	—	18	13	24	56	—	19	13	24
1666.....	18	9	—	7	1	1	9	—	7	1	1
1685.....	144	72	—	45	16	11	72	—	45	16	11
1687.....	100	50	4	27	13	6	50	4	27	13	6
1690.....	58	29	1	11	8	9	29	1	11	8	9
1691.....	92	46	—	8	27	11	46	—	8	27	11
1695.....	14	7	—	2	5	—	7	—	2	5	—
1696.....	26	13	1	2	6	4	13	—	3	4	6
1697.....	56	28	—	10	11	7	28	—	10	11	7
1698.....	113	58	—	33	15	10	55	—	32	16	7
1699.....	86	43	—	15	12	16	43	—	19	5	19
1700.....	26	13	—	5	2	6	13	—	5	2	6

Uwaga. Źródłem danych zawartych w tablicy są elbląskie księgi cła palowego z lat 1585–1700 oraz księga cła piławskiego z 1642 r. Elbląg był drugim – obok Gdańska – najważniejszym portem Rzeczypospolitej.

Na podstawie: A. Groth, *Ruch statków w porcie elbląskim w latach 1585–1700*, „Rocznik Gdański”, tom XXXVII, 1977, s. 40–43.



Tabl. 112. STAN DRÓG W WOJEWÓDZTWIE KRAKOWSKIM W 1570 R.

Wyszczególnienie	Drogi		Wyszczególnienie	Drogi	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>507</b>	<b>100,0</b>	Niezdatne do użytku .....	283	55,8
Zdatne do użytku .....	224	44,2	złe .....	120	23,7
dobre i bardzo dobre	76	15,0	ciasne .....	106	20,9
niezłe .....	148	29,2	zatopione .....	57	11,2

Na podstawie: H. Obuchowska-Pysiowa, *Udział Krakowa w handlu zagranicznym Rzeczypospolitej w pierwszych latach XVII wieku*, Wrocław 1981, s. 37.

Tabl. 113. KOSZT TRANSPORTU NA RÓŻNYCH TRASACH W KORONIE

Lata Trasy	Długość trasy w km <sup>a</sup>	Koszt 1 „konía” w gr	
		ogółem	na 100 km
Kraków—Bielsk Podlaski 1564	440	165	37,5
Kraków—Krasnystaw..... 1558	260	97,5	37,5
Kraków—Lublin..... 1566	} 240	120—150	50,0—62,5
1568		105	43,8
Kraków—Piotrków .....	} 160	80	50,0
1559		75	46,9
1567	} 290	120—165	41,4—56,9
Kraków—Warszawa .....		120	41,4
1566	} 160	90	56,3
1567		75	57,7
Kraków—Wieluń..... 1560	} 130	120—150	92,3—115,4
Warszawa—Piotrków .....		120—150	92,3—115,4
1558			
1565			

<sup>a</sup> Odległość w linii prostej.

Na podstawie: S. Mielczarski, *Koszta transportu i ich wpływ na udział kupców w handlu zbożowym w Polsce XVI wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, tom XIII, 1965, nr 2, s. 274.

Tabl. 114. PRZECIĘTNA LICZBA KONI PRZYPADAJĄCA NA 1 WÓZ W TRANSPORCIE TOWARÓW POMIĘDZY ŚLĄSKIEM A KRAKOWEM

Lata	Transport towarów		Lata	Transport towarów	
	ze Śląska do Krakowa	z Krakowa na Śląsk		ze Śląska do Krakowa	z Krakowa na Śląsk
1600.....	4,2	4,4	1629 .....	4,1	4,3
1609.....	4,7	4,8	1639 .....	3,7	4,1
1619.....	4,3	4,5	1644 .....	3,9	4,9

Na podstawie: M. Wolański, *Związki handlowe Śląska z Rzeczpospolitą w XVII w. ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławia*, Wrocław 1961, s. 64.

## ŁĄCZNOŚĆ

Tabl. 115. SZYBKOŚĆ DOCIERANIA KORESPONDENCJI ZAGRANICZNEJ DO POLSKI W PIERWSZEJ POŁOWIE XVI W.

Kraje nadania	Przybliżony czas trwania przesyłek listowych w tygodniach
Czechy, Węgry .....	ok. 2–4
Niemcy pñ. (Lubeka, Hamburg).....	ok. 3–4
Austria (Wiedeñ, Innsbruck) .....	ok. 3–6
Niderlandy.....	ok. 6–8
Włochy (Rzym) .....	ok. 8–10
Hiszpania .....	ok. 12–20

Uwaga. Tablicę sporządzono w oparciu o korespondencję nadchodzącą do Jana Dantyszka na Warmię w latach 1533–1534. Ilustruje ona tempo docierania listów i informacji. Wiadomości o szczególnie ważnych wydarzeniach przekazywano szybciej.

Na podstawie: A. Wyczański, *Polska służba dyplomatyczna w latach 1506–1530*, w: *Polska służba dyplomatyczna XVI–XVIII w.*, pod red. Z. Wójcika, Warszawa 1966, s. 32.

Tabl. 116. GŁÓWNE POŁĄCZENIA POCZTOWE W POLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W.

Wyszczególnienie	Wyszczególnienie
Warszawa–Kraków	Grodno–Mitawa
Warszawa–Grodno	Grodno–Wilno
Warszawa–Toruń	Grodno–Smoleńsk
Warszawa–Wschowa	Dubno–Berdyczów
Warszawa–Wrocław	Lublin–Kraków
Warszawa–Kamieniec Podolski	Wilno–Połock
Warszawa–Dubno	Poznań–Piotrków

Na podstawie: T. Korzon, *We wnętrznym dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794)*, tom II, wyd. 2, Kraków-Warszawa 1897, s. 60.

## HANDEL WEWNĘTRZNY

Tabl. 117. LICZBA MIAST W WIELKOPOLSCE, MAŁOPOLSCE I PRUSACH KRÓLEWSKICH, KTÓRE OTRZYMAŁY PRAWO SKŁADU

Wyszczególnienie	Wiek				
	XIII	XIV	XV	XVI	XVII
Wielkopolska .....	.	2	3	4	3
Małopolska .....	4	8	5	11	27
Prusy Królewskie <sup>a</sup> .....	.	2	1	.	.

<sup>a</sup> Do 1466 r. poza granicami Królestwa Polskiego.

Na podstawie: S. Lewicki, *Historia handlu w Polsce na tle przywilejów handlowych (prawo składu)*, Warszawa 1920, s. 131–146.

Tabl. 118. NADANIA PRZYWILEJÓW NA JARMARKI W POLSCE W LATACH 1320–1530<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	Wielko- polska	Małopolska	Mazowsze	Ziemie Ruskie
<b>Ogółem</b> .....	<b>331</b>	<b>99</b>	<b>96</b>	<b>36</b>	<b>100</b>
1320–1330.....	1	—	1	—	—
1340–1350.....	1	—	1	—	—
1350–1360.....	2	1	1	—	—
1360–1370.....	5	1	2	—	2
1370–1380.....	3	—	1	1	1
1380–1390.....	7	1	4	—	2
1400–1410.....	2	2	—	—	—
1410–1420.....	5	1	4	—	—
1420–1430.....	11	5	3	2	1

<sup>a</sup> Dane dotyczą znanych nadań.



Tabl. 118. NADANIA PRZYWILEJÓW NA JARMARKI W POLSCE  
W LATACH 1320–1530<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Ogółem	Wielko- polska	Małopolska	Mazowsze	Ziemie Ruskie
1430–1440.....	3	1	1	—	1
1440–1450.....	9	4	2	1	2
1450–1460.....	8	1	6	—	1
1470–1480.....	4	1	—	—	3
1480–1490.....	10	2	5	—	3
1490–1500.....	18	9	7	1	1
1500–1510.....	83	20	24	7	32
1510–1520.....	78	20	19	10	29
1520–1530.....	81	30	15	14	22

<sup>a</sup> Dane dotyczą znanych nadań.

Przywilej na jarmarki wiąże się albo z lokacją miast, albo z uzupełnieniem dotychczasowych przywilejów.

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Przemiany osi drożnych w Polsce późnego średniowiecza*, „Przegląd Historyczny”, tom LXIV, 1973, zeszyt 4, s. 708.

Tabl. 119. NADANE PRZYWILEJE NA TARGI I JARMARKI WE WSIACH TARGOWYCH W KORONIE  
W DRUGIEJ POŁOWIE XVII I W XVIII W.

Prowincje Województwa	Ogółem		Własność							
	wsie	przywi- leje	szlachecka		królewska		kościelna		miejska	
			wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje

**W liczbach bezwzględnych**

<b>Ogółem</b> .....	<b>400</b>	<b>451</b>	<b>295</b>	<b>333</b>	<b>56</b>	<b>63</b>	<b>46</b>	<b>52</b>	<b>3</b>	<b>3</b>
<b>Wielkopolska</b> .....	<b>117</b>	<b>128</b>	<b>99</b>	<b>109</b>	<b>9</b>	<b>9</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	—	—
Poznańskie .....	51	54	46	49	1	1	4	4	—	—
Kaliskie .....	28	32	26	29	1	1	1	2	—	—
Sieradzkie.....	17	17	17	17	—	—	—	—	—	—
Łęczyckie.....	4	4	2	2	2	2	—	—	—	—
Brzeskie kujawskie ...	3	6	2	5	1	1	—	—	—	—
Inowrocławskie.....	14	15	6	7	4	4	4	4	—	—



Tabl. 119. NADANE PRZYWILEJE NA TARGI I JARMARKI WE WSIACH TARGOWYCH W KORONIE W DRUGIEJ POŁOWIE XVII I W XVIII W. (dok.)

Prowincje Województwa	Ogółem		Własność							
	wsie	przywi- leje	szlachecka		królewska		kościelna		miejska	
			wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje	wsie	przywi- leje

## W liczbach bezwzględnych (dok.)

<b>Małopolska</b> .....	<b>160</b>	<b>191</b>	<b>118</b>	<b>140</b>	<b>19</b>	<b>23</b>	<b>21</b>	<b>26</b>	<b>2</b>	<b>2</b>
Krakowskie <sup>a</sup> .....	53	64	35	44	8	8	10	12	—	—
Sandomierskie <sup>a</sup> .....	20	25	16	19	4	6	—	—	—	—
Lubelskie <sup>a</sup> .....	4	6	—	—	4	6	—	—	—	—
Kijowskie .....	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—
Braclawskie .....	10	10	10	10	—	—	—	—	—	—
Ruskie .....	26	27	17	18	2	2	5	5	2	2
Wołyńskie .....	9	9	9	9	—	—	—	—	—	—
Podolskie .....	5	5	4	4	1	1	—	—	—	—
Podlaskie .....	30	42	24	33	—	—	6	9	—	—
<b>Mazowsze</b> .....	<b>57</b>	<b>65</b>	<b>44</b>	<b>49</b>	<b>6</b>	<b>9</b>	<b>7</b>	<b>7</b>	<b>—</b>	<b>—</b>
Mazowieckie .....	44	52	32	37	6	9	6	6	—	—
Rawskie .....	8	8	7	7	—	—	1	1	—	—
Płockie .....	5	5	5	5	—	—	—	—	—	—
<b>Prusy Królewskie</b> ....	<b>64</b>	<b>65</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>22</b>	<b>22</b>	<b>9</b>	<b>9</b>	<b>1</b>	<b>1</b>
Pomorskie .....	47	47	18	18	20	20	8	8	1	1
Chełmińskie .....	14	15	13	14	—	—	1	1	—	—
Malborskie .....	3	3	1	1	2	2	—	—	—	—
<b>Inflanty</b> — teryto- rium przyłączone do Polski .....	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	—	—	—	—	—	—

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>	<b>73,75</b>	<b>73,84</b>	<b>14,00</b>	<b>13,97</b>	<b>11,50</b>	<b>11,53</b>	<b>0,75</b>	<b>0,67</b>
---------------------	---------------	---------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	-------------	-------------

<sup>a</sup> Małopolska właściwa.

Na podstawie: J. Maroszek, *Targowiska wiejskie w Koronie Polskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku*, Białystok 1990, s. 194.



**Tabl. 120. KONTAKTY FINANSOWO-HANDLOWE MIESZCZAN  
STAREJ WARSZAWY NA PODSTAWIE ZAPISÓW  
W KSIĘDZE RADZIECKIEJ W LATACH 1447–1526**

Obszary	Miejscowości		Informacje o liczbie kontaktów <sup>a</sup>	
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>162</b>	<b>100,0</b>	<b>436</b>	<b>100,0</b>
w tym:				
Księstwo Mazowieckie .....	79	48,8	200	45,9
Województwa:				
rawskie .....	24	14,8	40	9,2
płockie .....	14	8,6	23	5,3
krakowskie .....	4	2,5	8	1,8
lubelskie .....	3	1,9	18	4,1
sandomierskie .....	3	1,9	7	1,6
brzeskie kujawskie z Ziemią Dobrzyńską .....	3	1,9	4	0,9
poznańskie .....	2	1,2	22	5,0
pomorskie z Warmią .....	2	1,2	14	3,2
chełmińskie .....	2	1,2	14	3,2
sieradzkie .....	2	1,2	3	0,7
gnieźnieńskie .....	2	1,2	2	0,5
ruskie .....	1	0,6	1	0,2
Śląsk .....	5	3,1	18	4,1
Wielkie Księstwo Litewskie .....	4	2,5	30	6,9
Czechy .....	3	1,9	7	1,6
Niemcy .....	2	1,2	8	1,8
Pomorze .....	1	0,6	1	0,2

<sup>a</sup> Kontakty oznaczają najczęściej transakcje.

Uwaga. Dane w tablicy pochodzą z najstarszej księgi radzieckiej, w której wymieniono 162 miejscowości, z którymi utrzymywane były kontakty finansowe przez mieszczan Starej Warszawy, co daje jedynie przybliżony obraz kontaktów.

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Warszawa w handlu średniowiecznym*, w: *Studia Warszawskie*, tom XIX: *Warszawa średniowieczna*, zeszyt 2, Warszawa 1975, s. 15.

**Tabl. 121. KRAJOWE KONTAKTY<sup>a</sup> HANDLOWE  
MIESZCZAN GDAŃSKA  
OKOŁO 1500 R.**

Obszary	W % ogółem obrotów krajowych i zagranicznych
<b>Ogółem</b> .....	<b>32,5</b>
Prusy Królewskie .....	10,0
Lenno mazowieckie .....	5,5
Kujawy i Mazowsze .....	5,4
Lenno Prus krzyżackich .....	3,6
Wielkopolska .....	3,5
Małopolska .....	3,5
Ruś Czerwona .....	1,0

<sup>a</sup> Kontakty oznaczają najczęściej transakcje.

Na podstawie: M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przed-rozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 184.

**Tabl. 122. POCHODZENIE KUPCÓW HANDLUJĄCYCH ZBOŻEM  
I ŚLEDZIAMI WEDŁUG NOTOWAŃ W REJESTRACH  
CELNYCH KOMORY WARSZAWSKIEJ  
W LATACH 1605–1651**

Pochodzenie kupców	Wywóz zboża		Przywóz śledzi	
	w łasztach gdańskich <sup>a</sup>	w odsetkach	w łasztach <sup>b</sup>	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>156 468</b>	<b>100,0</b>	<b>16 420</b>	<b>100,0</b>
Kazimierz Dolny .....	68 754	43,9	8 759	53,3
Sandomierz .....	15 453	9,9	441	2,7
Lwów .....	3 924	2,5	308	1,9
Stężyca .....	3 384	2,2	139	0,9
Warka .....	2 268	1,5	80	0,5
Przemyśl .....	1 656	1,1	65	0,4
Jarosław .....	1 410	0,9	187	1,2
Nowe Miasto Korczyn .....	1 320	0,8	52	0,3
Janowiec .....	1 149	0,7	66	0,4
Lublin .....	792	0,5	154	0,9
Stara Warszawa .....	729	0,5	31	0,2
Gdańsk .....	687	0,4	251	1,5
Kraków .....	672	0,4	50	0,3
Włostowice .....	474	0,3	6	0,0

<sup>a</sup> Łaszt gdański – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna) = 60 korcom (szeflom) gdańskim (1 korzec = ok. 55 l ziarna), tj. ok. 3 300 l ziarna. <sup>b</sup> 1 łaszt = 12 beczek.



**Tabl. 122. POCHODZENIE KUPCÓW HANDLUJĄCYCH ZBOŻEM I ŚLEDZIAMI WEDŁUG NOTOWAŃ W REJESTRACH CELNYCH KOMORY WARSZAWSKIEJ W LATACH 1605–1651 (dok.)**

Pochodzenie kupców	Wywóz zboża		Przywóz śledzi	
	w łasztach gdańskich <sup>a</sup>	w odsetkach	w łasztach <sup>b</sup>	w odsetkach
Tarłów .....	375	0,2	21	0,1
Kamion.....	357	0,2	8	0,0
Zawichost.....	330	0,2	9	0,0
Opatowiec.....	303	0,2	5	0,0
Krasnystaw .....	207	0,1	—	—
Puławy .....	204	0,1	—	—
Inne miejscowości.....	52 020	33,2	5 788	35,2

a, b Notki patrz na str. 135.

Uwaga. Podstawą danych zawartych w tablicy są księgi rejestrów cła wodnego pobieranego na komorze warszawskiej. Obejmują one zapisy poboru cła tylko z pełnych 26 lat. Księgi komory warszawskiej rejestrowały towary podlegające ocłeniu, jak i zwolnione z cła. Brak zapisów dotyczących tych ostatnich w latach 1627, 1632, 1634–1636, 1641 i 1649–1651 powoduje, że tablica jedynie w sposób przybliżony orientuje o rozmiarach badanego zjawiska.

Na podstawie: H. Obuchowska-Pysiowa, *Handel wiślany w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1964, s. 149.

**Tabl. 123. HANDEL WOŁAMI WEDŁUG REJESTRÓW CELNYCH KOMORY KALISKIEJ W LATACH 1647–1654**

Lata	Ogółem	Szlachta		Mieszczenie	
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółem	w % ogółem	w liczbach bezwzględnych	w % ogółem
<b>Ogółem .....</b>	<b>94 367</b>	<b>26 047</b>	<b>27,6</b>	<b>68 320</b>	<b>72,4</b>
1647.....	29 365	6 926	23,6	22 439	76,4
1648.....	15 779	3 435	21,8	12 344	78,2
1649.....	10 307	2 450	23,8	7 857	76,2
1650.....	16 924	4 430	26,2	12 494	73,8
1651.....	4 493	1 580	35,2	2 913	64,8
1652.....	9 538	4 806	50,4	4 732	49,6
1653.....	3 070	322	10,5	2 748	89,5
1654.....	4 891	2 098	42,9	2 793	57,1

Na podstawie: Z. Guldon, L. Stępkowski, *Handel wołami w świetle rejestrów celnych komory kaliskiej z lat 1647–1654*, w: Z. Guldon, L. Stępkowski, *Z dziejów handlu Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Kielce 1980, s. 297.

**Tabl. 124. UDZIAŁ DOCHODÓW Z PROPINACJI<sup>a</sup>  
W OGÓLNYCH DOCHODACH  
KRÓLEWSZCZYŻN Z FOLWARKÓW  
I WSI W WOJEWÓDZTACH  
KRAKOWSKIM I SANDOMIERSKIM**

Lata	Woj. krakowskie	Woj. sandomierskie
	w %	
1564–1565.....	2,5	1,3
1629.....	.	2,0
1659–1664.....	1,6	1,5
1765.....	26,6	.
1789.....	20,7	43,9 <sup>b</sup>

<sup>a</sup> Propinacja oznacza wyrób i sprzedaż napojów alkoholowych. <sup>b</sup> Łącznie z dochodami z młynów.

Na podstawie: A. Burzyński, *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej, XVI–XVIII w. (Próba analizy na przykładzie dóbr królewskich województwa sandomierskiego)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIV, 1973, s. 50–52; K. Zamorski, *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej XVI–XVIII wieku na przykładzie dóbr królewskich województwa krakowskiego*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIX, 1978, s. 44–45.

**Tabl. 125. UDZIAŁ DOCHODÓW Z PROPINACJI<sup>a</sup>  
W DOCHODACH Z WYBRANYCH DÓBR W WIELKOPOLSCE  
W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W.**

Dobra	Dochody ogółem	W tym z propinacji	
	w złotych polskich		w % ogółem
Czachorowo.....	876	272	31,1
Skierszewo.....	573	70	12,2
Wełnica i Skrzyńka.....	5 021	1 261	25,1
Konojad.....	28 010	5 927	21,2
Napachanie.....	11 526	1 241	10,8
Gazdowo.....	4 822	703	14,6
Zbiersk.....	5 482	1 126	20,5

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 124.

**Tabl. 125. UDZIAŁ DOCHODÓW Z PROPINACJI<sup>a</sup>  
W DOCHODACH Z WYBRANYCH DÓBR W WIELKOPOLSCE  
W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W. (dok.)**

Dobra	Dochody ogółem	W tym z propinacji	
	w złotych polskich		w % ogółem
Mycielin.....	3 792	1 123	29,6
Czarnuszka .....	6 615	198	3,0
Podbiele.....	3 683	515	14,0
Długie Małe .....	2 040	250	12,2
Łysiny .....	3 624	833	23,0
Tylewice.....	792	321	40,5
Majętność żydowska <sup>b</sup> .....	5 150	3 410	66,2
Przespolew.....	318	266	83,6
Dobra rogałińskie .....	131 600	34 817	26,5

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 124 na str. 137. <sup>b</sup> Miasteczko Żydowo z wsiami Gębarzewo i Gębarzewko.

Uwaga. W tablicy ujęto dochody z 20 wsi i 1 miasteczka.

Na podstawie: M. Szczepaniak, *Karczma – wieś – dwór. Rola propinacji na wsi wielkopolskiej od połowy XVII do schyłku XVIII wieku*, Warszawa 1977, s. 123.

**Tabl. 126. KUPIECTWO WARSZAWSKIE  
W LATACH 1797–1798**

Wyszczególnienie	W liczbach bezwzględnych	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 496</b>	<b>100,0</b>
Kupcy manufakturowi ...	16	1,1
Handlarze.....	558	37,3
Przekupnie .....	762	50,9
Sklepikarze.....	83	5,5
Tandeciarze .....	73	4,9
Pośrednicy.....	4	0,3

Na podstawie: S. Szymkiewicz, *Warszawa na przełomie XVIII i XIX w. w świetle pomiarów i spisów*, Warszawa 1959, s. 201.

## HANDEL ZAGRANICZNY

Tabl. 127. KONTAKTY<sup>a</sup> FINANSOWO-HANDLOWE  
MIESZCZAN TORUNIA  
W LATACH 1363–1428

Obszary	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>
w tym:	
Państwo zakonne.....	46,0
Królestwo Polskie.....	31,3
w tym:	
Wielkopolska .....	16,6
Małopolska .....	5,0
Mazowsze .....	4,6
w tym Warszawa.....	1,3
Wielkie Księstwo Litewskie.....	1,6
Śląsk .....	11,3
Łużyce i Górna Saksonia .....	1,6
Westfalia .....	1,3
Pomorze Zachodnie.....	0,7
Anglia.....	0,3

<sup>a</sup> Kontakty oznaczają najczęściej transakcje.

Uwaga. Dane w tablicy pochodzą z najstarszej księgi radzieckiej i jedynie w przybliżeniu orientują o zasięgu kontaktów.

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Warszawa w handlu średniowiecznym*, w: *Studia Warszawskie*, tom XIX: *Warszawa średniowieczna*, zeszyt 2, Warszawa 1975, s. 18.

Tabl. 128. ZAGRANICZNE KONTAKTY<sup>a</sup> HANDLOWE MIESZCZAN GDAŃSKA OKOŁO 1500 R.

Wyszczególnienie	W % ogółem obrotów krajowych i zagranicznych	Wyszczególnienie	W % ogółem obrotów krajowych i zagranicznych
<b>Ogółem</b> .....	<b>67,5</b>	Pomorze Szczecińskie .....	3,5
Niderlandy .....	12,4	Meklemburgia .....	3,0
w tym:		Szkocja .....	2,0
Holandia .....	7,1	Dolna Saksonia .....	2,0
Zelandia .....	2,0	Westfalia .....	2,0
Flandria .....	1,9	Wielkie Księstwo Moskiewskie	2,0
Fryzja .....	0,9	w tym Nowogród .....	1,8
Lubeka .....	6,6	Miśnia, Łużyce, Turyngia .....	0,9
Francja .....	5,4	Bawaria, Szwabia .....	0,8
Dania z Gotlandią .....	4,5	Hamburg, Brema .....	0,5
w tym Skania .....	3,0	Śląsk .....	0,5
Inflanty .....	4,4	Nadrenia .....	0,3
Anglia .....	4,0	Czechy .....	0,2
Brandenburgia .....	4,0	Norwegia .....	0,2
Szwecja .....	4,0	Hiszpania i Portugalia .....	0,1
w tym Finlandia .....	3,2	Islandia, Wyspy Szetlandzkie ...	0,1
Wielkie Księstwo Litewskie .....	3,8	Inne .....	0,3

<sup>a</sup> Kontakty oznaczają najczęściej transakcje.

Na podstawie: M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 184.

Tabl. 129. IMPORT NARZĘDZI DO POLSKI WEDŁUG REJESTRÓW POZNAŃSKIEJ KOMORY CELNEJ

Lata	Kosy	Sierpy <sup>a</sup>	Noże
	w tysiącach sztuk		
1519–1520 .....	3,3	0,4	27,1
1531–1532 .....	11,8	15,3	40,3
1533 .....	23,2	0,0	83,2
1534 .....	85,1	.	106,0

<sup>a</sup> Brak danych wynika z luk w rejestrach celnych.

**Tabl. 129. IMPORT NARZĘDZI DO POLSKI WEDŁUG REJESTRÓW  
POZNAŃSKIEJ KOMORY CELNEJ (dok.)**

Lata	Kosy	Sierpy <sup>a</sup>	Noże
	w tysiącach sztuk		
1537.....	24,1	.	166,0
1538.....	33,4	.	114,5
1539.....	15,8	.	105,5
1540.....	29,6	.	123,5
1542.....	73,1	.	78,5
1551–1552.....	18,6	11,7	81,0
1553–1554.....	25,5	75,6	97,3

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 140.

Wyroby metalowe importowane były do Polski głównie ze Styrii; poza komorą celną poznańską przewożono je również przez inne komory celne, w tym szczególnie krakowską.

Na podstawie: R. Rybarski, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu*, Warszawa 1958 (wydanie 2), s. 62–63.

**Tabl. 130. PRZEPĘD BYDŁA Z POLSKI NA ZACHÓD<sup>a</sup>**

Lata	Ogółem	Woły	Pozostałe bydło
	w tysiącach sztuk		
1533.....	39,1	38,4	0,7
1534.....	44,1	42,1	2,0
1535.....	34,6	33,5	1,1
1536.....	32,3	31,0	1,3
1537.....	46,0	45,7	0,3
1538.....	31,2	30,5	0,7
1539.....	27,4	26,8	0,6
1540.....	31,9	26,7	5,2
1541.....	30,1	26,7	3,4

<sup>a</sup> Dane szacunkowe.

Tabl. 130. PRZEPĘD BYDŁA Z POLSKI NA ZACHÓD<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Ogółem	Woły	Pozostałe bydło
	w tysiącach sztuk		
1542.....	32,2	28,7	3,5
1543.....	24,9	21,6	3,3
1547.....	49,5	37,9	11,6
1549.....	37,1	27,2	9,9

<sup>a</sup> Dane szacunkowe.

Uwaga. Dane prezentowane w tablicy nie są prawdopodobnie pełne, mimo to dają dość poprawny obraz eksportu bydła z Polski.

Woły hodowano głównie na Rusi, Podolu, Ukrainie i w Mołdawii. Zbywano je na jarmarkach na Śląsku, w Niemczech, na Pomorzu Zachodnim i w Prusach. Eksport wołów z pewnymi wahaniami trwał od połowy XVI do końca XVIII w.

Na podstawie: J. Baszanowski, *Z dziejów handlu polskiego w XVI–XVIII w. Handel wołami*, Gdańsk 1977, s. 121.

Tabl. 131. PRZEPĘD ZWIERZĄT NA ZACHÓD PRZEZ KALISKĄ KOMORĘ CELNĄ W LATACH 1647–1654

Lata	Ogółem	Woły	Pozostałe bydło	Świnie	Wieprze	Owce	Skopy	Konie	Ogółem 1647= =100
------	--------	------	-----------------	--------	---------	------	-------	-------	----------------------

**W liczbach bezwzględnych**

<b>Ogółem .....</b>	<b>102 511</b>	<b>94 367</b>	<b>1 105</b>	<b>2 066</b>	<b>1 917</b>	<b>1 222</b>	<b>1 439</b>	<b>395</b>	<b>x</b>
1647.....	31 195	29 365	182	505	425	—	550	168	100
1648.....	17 057	15 779	248	362	145	80	395	48	55
1649.....	11 741	10 307	209	397	328	410	57	33	38
1650.....	18 392	16 924	33	158	562	338	337	40	59
1651.....	5 063	4 493	94	223	184	—	—	69	16
1652.....	10 463	9 538	303	82	92	394	40	14	34
1653 <sup>a</sup> .....	3 182	3 070	—	36	65	—	—	11	x
1654.....	5 418	4 891	36	303	116	—	60	12	17

**W odsetkach**

<b>Ogółem .....</b>	<b>100,0</b>	<b>92,0</b>	<b>1,1</b>	<b>2,0</b>	<b>1,9</b>	<b>1,2</b>	<b>1,4</b>	<b>0,4</b>	<b>x</b>
---------------------	--------------	-------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	----------

<sup>a</sup> Brak danych dla okresu 22 VIII–10 X 1653 r.

Na podstawie: Z. Guldon, L. Stępkowski, *Handel wołami w świetle rejestrów celnych komory kaliskiej z lat 1647–1654*, w: Z. Guldon, L. Stępkowski, *Z dziejów handlu Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Kielce 1980, s. 293.



**Tabl. 132. TOWARY PRZYWIEZIONE ZE WSCHODU NA JARMARK ŚW. WOJCIECHA W GNIEŹNIE W 1607 R.<sup>a</sup>**

Towary	Wielkość przywozów w szt	Liczba kupców wwożących dany towar	Towary	Wielkość przywozów w szt	Liczba kupców wwożących dany towar
<b>Futra:</b>			<b>Skóry:</b>		
popielice .....	135 300	11	tymcze <sup>b</sup> .....	12 400	7
gronostaje.....	6 680	3	koźliny .....	4 065	8
norki .....	4 080	3	jucht z dublonami <sup>c</sup>	1 228	5
kuny.....	1 400	6	<b>Wyroby futrzane:</b>		
wydry .....	714	7	futra bobrowe.....	8 <sup>d</sup>	2
wilki .....	244	4	futra lisie.....	3	1
lisy .....	237	3	futerka sobolowe ....	8 <sup>d</sup>	1
rysie i niedoryski ....	17	1	futra „nowogródkowe”	169	4
niedźwiedzie .....	10	1			

<sup>a</sup> Według rejestrów komory celnej w Augustowie. <sup>b</sup> Skóry bydlęce pochodzenia ruskiego. <sup>c</sup> Jucht – skóra barania lub cielęca na cholewki, dublon – gatunek skóry kuśnierskiej. <sup>d</sup> W grzywnach.

Uwaga. Tablica przedstawia towary przywiezione przez 14 kupców mohylewskich, mińskich i połockich.

Na podstawie: J. Topolski, *Rola jarmarków gnieźnieńskich w handlu europejskim od XV do XVII wieku*, w: tenże, *Gospodarka polska a europejska w XVI–XVIII wieku*, Poznań 1977, s. 229.

**Tabl. 133. IMPORT ŚLEDZI, SOLI I SUKNA DROGĄ MORSKĄ DO GDAŃSKA**

Lata	Śledzie	Sól	Sukno w pakach <sup>a</sup>
	w łasztach gdańskich		
1460.....	816	1 347	6 000
1475.....	498	2 300	8 000
1506.....	2 032	4 200	22 000
1510.....	2 191	10 760	25 000

<sup>a</sup> Paka – miara długości równa się postaw – najczęściej 30 łokci.

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Dynamiczny ośrodek handlowy*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 111.





Tabl. 134. IMPORT TOWARÓW DO GDAŃSKA Z ZACHODU PRZEZ SUND

Lata	Ogółem		Sól	Śledzie	Wino	Towary kolonialne <sup>a</sup>	Tkaniny	Skóry i futra	
	w tys. talarów <sup>b</sup>	1565= =100							w odsetkach
1565.....	263	100	100,0	22,6	20,2	18,9	1,3	28,2	8,8
1575.....	295	112	100,0	24,1	2,4	17,5	2,8	45,0	8,2
1585.....	143	54	100,0	30,4	22,5	35,0	1,5	7,8	2,8
1595.....	390	148	100,0	23,1	31,5	34,6	2,4	8,3	0,1
1605.....	654	248	100,0	18,2	26,8	35,0	1,7	17,3	1,0
1615.....	432	164	100,0	15,4	36,3	21,0	1,2	24,8	1,3
1625.....	934	355	100,0	9,8	30,6	19,9	0,9	38,0	0,8
1635.....	1 088	413	100,0	8,0	13,2	7,7	17,2	51,6	2,3
1646.....	1 301	496	100,0	4,5	21,8	9,7	7,7	55,7	0,6

<sup>a</sup> Głównie rodzyunki, pieprz, cukier, anyżek, owoce i inne korzenie w mniejszych ilościach. <sup>b</sup> Tzw. Reichstalarów.

Na podstawie: A. Maczak, *Prusy w dobie rozkwitu*, w: *Historia Pomorza*, tom II: *Do roku 1815*, część 1 (1464/66–1648/57), Poznań 1976, s. 275.

Tabl. 135. IMPORT TOWARÓW DROGĄ MORSKĄ DO GDAŃSKA WEDŁUG GRUP

Grupy towarów	1634		1641		1649	
	w grzywnach pruskich	w odsetkach	w grzywnach pruskich	w odsetkach	w grzywnach pruskich	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>9 090 526</b>	<b>100,0</b>	<b>17 348 207</b>	<b>100,0</b>	<b>12 111 745</b>	<b>100,0</b>
Wyroby przemysłowe <sup>a</sup> ....	3 026 638	33,3	7 041 870	40,6	4 235 682	35,0
Towary kolonialne <sup>b</sup> .....	2 289 068	25,2	3 776 509	21,8	2 157 408	17,8
Ryby i tran <sup>c</sup> .....	1 521 029	16,7	1 801 813	10,4	2 224 098	18,4
Trunki <sup>d</sup> .....	1 184 908	13,0	1 775 513	10,2	1 616 778	13,3
Sól.....	263 339	2,9	357 121	2,1	383 596	3,2
Produkty rolno-hodowlane <sup>e</sup>	87 796	1,0	171 206	1,0	186 315	1,5
Opał, surowce, chemikalia <sup>f</sup> .....	516 068	5,7	1 894 012	10,9	1 048 865	8,7
Futra i skóry.....	201 680	2,2	530 163	3,0	259 003	2,1

<sup>a</sup> Dotyczy głównie wyrobów metalowych (m.in. broni). <sup>b</sup> Patrz notka *a* do tabl. 134. <sup>c</sup> Zasadniczą pozycję stanowiły śledzie. <sup>d</sup> Przede wszystkim piwo i wino (szczególnie francuskie i reńskie). <sup>e, f</sup> Między innymi: *e* – konie, słonina i sery, *f* – drewno opałowe, żelazo, kamienie szlifierskie, węgiel kamienny.

Uwaga. Powyższe dane oparte są na rejestrach cła palowego w Gdańsku.

Na podstawie: M. Bogucka, *Handel zagraniczny Gdańska w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1970, s. 47.

Tabl. 136. IMPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW<sup>a</sup> DROGĄ MORSKĄ DO GDAŃSKA

Lata	Cukier w kamie- niach <sup>bc</sup>	Cytryny w tys. szt	Herbata	Kawa	Pieprz w kamie- niach <sup>c</sup>	Sól <sup>d</sup> w łasztach gdańskich
			w funtach <sup>e</sup>			
przeciętne roczne						
1751–1755.....	55 615	92,5	57 824	247 468	6 615	3 569
1756–1760.....	66 131	91,1	62 691	443 227	6 895	5 082
1761–1765.....	90 488	354,2	82 114	807 624	7 621	4 362
1766–1770.....	99 801	424,0	107 229	1 314 598	6 393	3 860
1771–1775.....	100 724	855,2	88 625	1 555 669	6 002	4 669
1776–1780.....	42 786	280,6	66 375	1 117 582	1 591	786
1781–1785.....	31 451	138,6	50 748	1 026 686	611	1 852
1786–1789.....	31 948	617,1	40 784	1 166 654	334	1 820

(dok.)

Lata	Sukno w łokciach <sup>f</sup>	Śledzie w beczkach <sup>g</sup>	Tytoń w kamie- niach <sup>c</sup>	Wino w pipach <sup>h</sup>	Żelazo w sztabach
	przeciętne roczne				
1751–1755.....	53 909	31 668	33 953	25 259	8 200
1756–1760.....	17 963	17 826	35 410	30 552	11 745
1761–1765.....	49 868	47 392	41 391	41 304	1 054
1766–1770.....	40 036	41 959	46 706	34 253	9 177
1771–1775.....	146 808	33 562	29 009	21 217	6 959
1776–1780.....	86 661	21 056	15 351	8 471	3 685
1781–1785.....	89 683	11 798	15 326	7 864	2 410
1786–1789.....	67 308	10 741	30 026	9 107	2 243

<sup>a</sup> Pominięto towary przywożone w mniejszych ilościach. <sup>b</sup> Cukier w 5 gatunkach. <sup>c</sup> 1 kamień (zapewne mały) = 24 funtom gdańskim, tj. ok. 10,4 kg. <sup>d</sup> Sól francuska, hiszpańska i szkocka (pominięto bardzo znikome ilości soli lüneburskiej). <sup>e</sup> 1 funt gdański = 0,434 kg. <sup>f</sup> Sukno akwizgrańskie i północne; 1 łokieć – miara długości = ok. 59 cm. <sup>g</sup> 1 beczka = ok. 1 040 sztuk śledzi. <sup>h</sup> 1 pipa – miara pojemności = 275–330 sztofum (1 sztof = ok. 3 l), tj. ok. 825–990 l.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962, s. 291–312.

Tabl. 137. EKSPORT TOWARÓW Z GDAŃSKA NA ZACHÓD PRZEZ SUND

Lata	Ogółem		Zboża	Drewno	Produkty drzewne	Włókna i tekstylia	Metale	Skóry i futra	
	w tys. talarów gdańskich	1565= =100	w odsetkach						
1565.....	1 647	100	100,0	75,1	5,4	10,7	7,1	1,4	0,3
1575.....	835	51	100,0	65,7	4,9	14,1	13,2	2,0	0,1
1585.....	648	39	100,0	65,1	8,4	20,8	1,7	3,8	0,2
1595.....	1 467	89	100,0	78,3	7,2	5,8	7,1	1,6	—
1605.....	1 234	75	100,0	73,3	4,6	16,3	1,8	0,9	3,1
1615.....	1 314	80	100,0	73,6	9,1	16,8	0,1	0,4	—
1625.....	1 643	99	100,0	83,6	1,0	8,1	5,7	1,5	0,1
1635.....	2 341	142	100,0	81,1	0,6	10,7	4,2	0,0	3,4
1646.....	2 072	126	100,0	71,4	0,6	7,3	16,1	2,2	2,4

Na podstawie: A. Mączak, *Prusy w dobie rozkwitu*, w: *Historia Pomorza*, tom II: *Do roku 1815*, część 1 (1464/66–1648/57), Poznań 1976, s. 275.

Tabl. 138. EKSPORT TOWARÓW DROGĄ MORSKĄ Z GDAŃSKA WEDŁUG GRUP

Grupy towarów	1634		1641		1649	
	w grzywnach pruskich	w odsetkach	w grzywnach pruskich	w odsetkach	w grzywnach pruskich	w odsetkach
<b>Ogółem<sup>a</sup></b> .....	<b>18 879 571</b>	<b>100,0</b>	<b>27 674 307</b>	<b>100,0</b>	<b>31 711 077</b>	<b>100,0</b>
Zboża.....	14 741 900	78,1	19 693 862	71,2	26 182 608	82,6
Inne produkty rolno-ho- dowlane <sup>b</sup> .....	1 022 100	5,4	2 302 172	8,3	2 270 381	7,1
Przetwory spożywcze.....	94 200	0,5	251 290	0,9	158 552	0,5
Towary leśne.....	1 660 560	8,8	1 022 550	3,7	1 501 529	4,7
Metale i minerały <sup>c</sup> .....	384 090	2,0	3 184 996	11,5	567 609	1,8
Wyroby przemysłowe <sup>d</sup> ....	937 520	5,0	1 104 118	4,0	912 162	2,9
Inne.....	39 201	0,2	115 319	0,4	118 236	0,4

<sup>a</sup> Wzrost wartości eksportu wynika ze wzrostu ilości wywożonych towarów, jak również wzrostu ich cen.  
<sup>b</sup> Między innymi chmiel, śliwki, wełna, len, konopie, skóry, futra. <sup>c</sup> Głównie ołów, stal, rudy cynku i saletra.  
<sup>d</sup> Między innymi płótno, sukno, przedza.

Uwaga. Powyższe dane oparte są na rejestrach cła palowego w Gdańsku.

Na podstawie: M. Bogucka, *Handel zagraniczny Gdańska w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1970, s. 36.

Tabl. 139. EKSPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW<sup>a</sup> DROGĄ MORSKĄ Z GDAŃSKA

Lata	Len w kamieniach <sup>b</sup>	Płótno w szt <sup>c</sup>	Potaż w łasztach <sup>d</sup>	Skóry surowe w dziesiątkach	Klepka <sup>e</sup> w kopach
	przeciętne roczne				
1751–1755.....	10 978	158 051	1 232	2 296	29 353
1756–1760.....	12 148	165 616	993	1 566	22 154
1761–1765.....	5 624	117 078	1 021	973	20 510
1766–1770.....	1 944	124 142	1 156	730	14 373
1771–1775.....	874	109 264	1 340	663	9 052
1776–1780.....	360	9 433	1 134	468	6 722
1781–1785.....	576	90 698	836	10	10 295
1786–1789.....	1 323	83 771	829	75	13 778

<sup>a</sup> Pominęto zboża oraz towary wywożone w ilościach mniejszych i nieregularnie. <sup>b</sup> Kamień – miara ciężaru = 34 funtom gdańskim (1 funt = ok. 0,434 kg), tj. ok. 14,8 kg. <sup>c</sup> Przyjęto za miarę sztukę = 30 łokciom (1 łokieć = ok. 0,59 m), tj. ok. 17,7 m. <sup>d</sup> Potaż (węglan sodu) stosowany przy wyrobie szkła, mydła i barwników; ilość potażu przeliczono z funtów okrętowych na łaszty (1 łaszt gdański = 12 funtom okrętowym). <sup>e</sup> Klepka francuska, holenderska i tzw. pipówka.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962, s. 313–321.

Tabl. 140. OBROTY I SALDO MORSKIEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO GDAŃSKA

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import	eksport	

## W tysiącach grzywien pruskich

1460.....	243	183	60	–123
1470.....	159	96	63	–33
1475.....	231	135	96	–39
1492.....	567	245	322	+77
1583.....	6 419	2 140	4 279	+2 139
1634.....	27 969	9 090	18 879	+9 789
1640.....	44 873	18 745	26 128	+7 383
1641.....	45 022	17 348	27 674	+10 326
1642.....	32 607	10 003	22 604	+12 601
1643.....	37 979	13 684	24 295	+10 611

Tabl. 140. OBROTY I SALDO MORSKIEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
GDAŃSKA (dok.)

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import	eksport	
<b>W tysiącach grzywien pruskich (dok.)</b>				
1645.....	24 479	11 050	13 429	+2 379
1646.....	24 429	11 195	13 234	+2 039
1647.....	34 223	15 301	18 922	+3 621
1648.....	26 421	8 098	18 323	+10 225
1649.....	43 823	12 112	31 711	+19 599
<b>W tysiącach riksdalarów<sup>a</sup></b>				
1665.....	440	90	350	+260
1675.....	1 130	430	700	+270
1685.....	2 280	880	1 400	+520
1695.....	850	210	640	+430
1748 <sup>b</sup> .....	4 070	1 143	2 927	+1 784
<b>W tysiącach riksdalarów – przeciętne roczne</b>				
1775–1777.....	20 247	9 913	10 334	+421
1778–1780.....	14 125	6 213	7 912	+1 699
1781–1783.....	13 272	5 608	7 664	+2 056
1784–1786 <sup>c</sup> .....	19 552	5 821	13 731	+7 910
1789–1791 <sup>c</sup> .....	14 682	5 788	8 894	+3 106

<sup>a</sup> Sporządzono w oparciu o rejestry cła sundzkiego. <sup>b</sup> Dane przeliczono z florenów na riksdalary według kursu 3:1. <sup>c</sup> W liwach francuskich.

Na podstawie: M. Bogucka, *Gdańsk – największy port Bałtyku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 474; E. Cieślak, *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 418; A. Mączak, *Między Gdańskiem a Sundem. Studia nad handlem bałtyckim od połowy XVI do połowy XVII w.*, Warszawa 1972, s. 103; H. Samsonowicz, *Badania nad kapitałem mieszczańskim Gdańska w II połowie XV wieku*, Warszawa 1960, tabl. 1 po s. 24; J. Trzoska, *Żegluga, handel i rzemiosło w Gdańsku w drugiej połowie XVII i w XVIII w.*, Gdańsk 1989, s. 59, 216.

**Tabl. 141. OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO GDAŃSKA  
ZE SZWECJĄ I WIELKĄ BRYTANIĄ**

**A. BILANS HANDLU ZE SZWECJĄ**

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import	eksport	
	w riksdalarach			
1731.....	428 513	164 042	264 471	+100 429
1734.....	494 405	161 698	332 707	+171 009
1735.....	665 346	255 680	409 666	+153 986
1736.....	656 486	223 831	432 655	+208 824
1740.....	565 180	189 122	376 058	+186 936
1742.....	779 547	286 168	493 379	+207 211
1744.....	777 953	217 625	560 328	+342 703

**B. BILANS HANDLU Z WIELKĄ BRYTANIĄ**

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import	eksport	
	w funtach szterlingach			
1704.....	361 829	166 740	195 089	+28 349
1708.....	291 535	134 241	157 294	+23 053
1710.....	144 633	29 634	114 999	+85 365
1720.....	208 525	98 968	109 557	+10 589
1729.....	531 316	138 434	392 882	+254 448
1740.....	335 103	135 480	199 623	+64 143
1750.....	491 316	157 000	334 316	+177 316

Na podstawie: J. Trzoska, *Handel i żegluga Gdańska w pierwszej połowie XVIII wieku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 381.

Tabl. 142. EKSPORT TOWARÓW DROGĄ MORSKĄ Z ELBLĄGA WEDŁUG GRUP

Lata	Ogółem w tys. złp	Zboża	Inne produkty rolno- hodow- lane	Towary leśne	Wyroby przemys- łowe	Żywność	Metale i minerały	Ryby	Reeksport
1587.....	536,8	62,1	5,0	23,6	2,5	—	6,5	0,3	—
1594.....	391,5	42,7	34,7	9,4	6,6	0,0	6,4	0,2	—
1597.....	625,2	60,3	15,3	2,1	18,5	0,1	3,7	—	0,0
1599.....	487,0	34,9	39,5	11,3	7,6	—	4,3	0,1	2,3
1600.....	366,6	22,5	35,7	19,7	10,0	0,0	11,5	0,0	0,5
1615.....	465,2	54,4	29,2	9,9	5,3	0,1	1,1	—	—
1616.....	395,8	53,3	31,4	7,9	5,3	—	2,1	—	—
1618.....	677,6	67,8	24,4	4,5	1,8	—	1,5	0,0	—
1619.....	648,3	54,5	34,9	2,4	6,6	0,0	1,4	—	0,2
1620.....	872,3	43,1	34,9	7,3	7,3	—	7,1	0,3	—
1638.....	1 184,2	43,6	46,9	0,4	1,5	0,2	7,4	0,0	—
1647.....	528,3	67,0	20,3	10,0	2,6	0,1	—	—	—
1648.....	770,1	77,4	7,8	9,9	4,8	0,1	—	—	—
1664.....	147,9	19,1	40,8	30,6	3,1	0,1	—	6,3	—
1668.....	388,3	75,1	12,0	3,7	9,0	—	0,1	0,1	—
1673.....	217,1	36,3	54,2	6,3	2,6	0,3	0,3	—	—
1674.....	554,9	55,7	12,5	15,7	15,6	0,0	0,1	0,4	—
1675.....	535,1	67,6	17,9	13,8	—	—	—	0,7	—
1676.....	539,9	68,1	14,1	17,8	0,0	—	—	—	—
1677.....	835,0	71,5	11,3	16,9	0,3	—	0,0	0,0	—
1683.....	983,5	89,5	7,2	3,2	0,1	0,0	—	—	—
1686.....	1 149,2	90,5	2,8	6,5	0,2	—	—	—	—
1690.....	332,0	80,4	10,8	8,0	0,8	—	—	—	—
1694.....	637,6	75,2	2,6	22,0	0,1	0,1	—	—	0,0
1695.....	278,0	63,0	2,7	32,6	0,7	1,0	—	—	—
1698.....	1 221,5	87,3	2,0	10,7	—	—	—	—	—
1699.....	1 533,7	94,6	1,4	4,0	—	—	—	—	—
1700.....	629,9	92,8	1,1	6,0	—	0,1	—	0,0	—

Na podstawie: A. Groth, *Handel morski Elbląga w latach 1585–1700*, Gdańsk 1988, s. 177.

Tabl. 143. OBROTY I SALDO MORSKIEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
ELBLĄGA

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import	eksport	
	w tysiącach złotych polskich			
1587.....	2 068,4	1 531,6	536,8	−994,8
1594.....	1 023,3	631,8	391,5	−240,3
1597.....	1 435,5	810,3	625,2	−185,1
1599.....	1 176,0	689,0	487,0	−202,0
1600.....	1 197,5	830,9	366,6	−464,3
1615.....	1 163,7	698,5	465,2	−233,3
1616.....	1 094,7	698,9	395,8	−303,1
1618.....	1 293,3	615,7	677,6	+61,9
1619.....	1 348,3	700,0	648,3	−51,7
1620.....	1 462,8	590,5	872,3	+281,8
1638.....	1 396,2	212,0	1 184,2	+972,2
1647.....	661,8	133,5	528,3	+394,8
1648.....	875,8	105,7	770,1	+664,4
1664.....	162,5	14,6	147,9	+133,3
1668.....	405,8	17,5	388,3	+370,8
1673.....	220,3	3,2	217,1	+213,9
1674.....	560,9	6,0	554,9	+548,9
1675.....	547,3	12,2	535,1	+522,9
1676.....	556,2	16,3	539,9	+523,6
1677.....	870,5	35,5	835,0	+799,5
1683.....	1 027,3	43,8	983,5	+939,7
1686.....	1 268,2	119,0	1 149,2	+1 030,2
1690.....	345,3	13,3	332,0	+318,7
1694.....	657,9	20,3	637,6	+617,3
1695.....	280,1	2,1	278,0	+275,9
1698.....	1 274,5	53,0	1 221,5	+1 168,5
1699.....	1 579,4	45,7	1 533,7	+1 488,0
1700.....	672,5	42,6	629,9	+587,3

Uwaga. Podstawę zestawienia stanowią elbląskie księgi celne z lat 1587–1700, piławskie księgi celne z lat 1638–1712 oraz elbląskie i gdańskie taksy cła palowego z tego okresu; do obliczeń wykorzystano ceny ustalone na podstawie taks cła palowego, są one przybliżone do rzeczywistych, ale pokazują proporcje handlu morskiego Elbląga w XVI–XVII w.

Na podstawie: A. Groth, *On the Problems of Elbląg's Seaborne Trade. Balance and Turnovers in the years 1587–1700*, "Studia Maritima", tom VII, 1988, s. 40, 42.



Tabl. 144. EKSPORT ZBOŻA, LNU I KONOPI Z WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO DO RYGI

Lata	Zboże w tys. lasztów <sup>a</sup>	Siemię w tys. beczek <sup>b</sup>		Włókno w tys. berkowców <sup>c</sup>	
		lniane	konopne	lniane	konopne
1699.....	5,8	32,9	133,4	8,0	65,7
1776–1780 <sup>d</sup> .....	5,0	61,7	31,7	33,7	23,6
1781–1784 <sup>d</sup> .....	8,6	58,5	25,1	32,0	28,0
1786–1790 <sup>d</sup> .....	4,0	72,5	28,0	34,8	21,4
1791–1795 <sup>d</sup> .....	6,2	81,5	16,5	46,5	26,2

<sup>a</sup> Laszt – miara pojemności ciał sypkich (tzw. miara nasypna), na Litwie = ok. 3 000–4 000 l ziarna. <sup>b</sup> Beczka litewska – miara pojemności ciał sypkich = ok. 203 l ziarna. <sup>c</sup> Berkowiec – miara ciężaru = ok. 170 kg. <sup>d</sup> Przeciętne roczne.

Na podstawie: L. Żytkowicz, *Rozwarstwienie chłopstwa a gospodarka na Żmudzi w 2 połowie XVII i w XVIII w.*, w: *Spółczesność staropolskie* pod red. A. Wyczańskiego, tom II, Warszawa 1979, s. 266.

Tabl. 145. OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO  
WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO  
W OKRESIE I III–I IX 1792 R.

Wyszczególnienie	W złotych polskich	W odsetkach
Import .....	18 386 527	100,0
z Korony .....	642 926	3,5
z Prus .....	13 800 591	75,0
z Kurlandii.....	1 742 082	9,5
z Rosji .....	2 200 928	12,0
Eksport .....	22 339 710	100,0
do Korony.....	1 477 276	6,6
do Prus.....	16 898 776	75,7
do Kurlandii .....	1 462 442	6,5
do Rosji .....	2 501 216	11,2
Saldo.....	+3 953 183	x

W opinii T. Korzona eksport Wielkiego Księstwa Litewskiego w okresie I–XII 1792 r. wyniósł ok. 34 mln złp, a Korony – ok. 100 mln złp.

Na podstawie: T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794)*, tom II, wyd. 2, Kraków-Warszawa 1897, s. 190–191.

## FINANSE

Tabl. 146. MONETY BITE W MENNICY WARSZAWSKIEJ W LATACH 1766–1795

## A. OGÓLEM

Wyszczególnienie	Liczba monet		Wartość nominalna monet	
	w szt	w odsetkach	w złp	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>325 425 169</b>	<b>100,0</b>	<b>97 549 556</b>	<b>100,0</b>
Trzydukatówka .....	5 256	0,0	283 824	0,3
Półtoradukatówka .....	8 114	0,0	219 078	0,2
Dukat .....	211 695	0,1	3 679 326	3,8
Talar .....	507 356	0,2	3 695 592	3,8
Półtalar.....	225 179	0,1	900 716	0,9
2 złote .....	17 167 286	5,3	34 334 572	35,2
1 złoty .....	27 084 612	8,3	27 084 612	27,8
Półzłotego .....	19 930 389	6,1	9 965 195	10,2
10 groszy – bilon .....	4 559 068	1,4	1 519 689	1,6
1 grosz srebrny.....	5 490 067	1,7	1 372 517	1,4
6 groszy – bilon .....	13 079 213	4,0	2 615 843	2,7
Trojak miedziany .....	68 550 587	21,0	6 855 059	7,0
Grosz miedziany .....	136 711 639	42,0	4 557 055	4,7
Półgrosz miedziany .....	20 176 684	6,2	336 278	0,3
Szeląg miedziany .....	11 718 024	3,6	130 200	0,1



Tabl. 146. MONETY BITE W MENNICY WARSZAWSKIEJ W LATACH 1766–1795 (dok.)

## B. W POSZCZEGÓLNYCH LATACH

Lata	Ogółem		Z ogółem	
			1 złoty polski	1 grosz miedziany
	w szt	wartość nominalna monet w złp	w sztukach	
<b>Ogółem .....</b>	<b>325 425 169</b>	<b>97 549 556</b>	<b>27 084 612</b>	<b>136 711 639</b>
1766.....	40 532 865	14 475 738	4 138 875	12 172 080
1767.....	82 072 649	14 824 784	7 679 169	48 851 519
1768.....	62 919 084	6 651 899	45 851	32 038 113
1769.....	5 616 364	1 264 072	19 502	2 956 473
1770.....	2 699 449	1 170 177	—	—
1771.....	1 352 918	847 167	73 744	278 660
1772.....	1 541 635	919 463	16 955	357 535
1773.....	1 740 934	1 049 056	5 201	217 795
1774.....	2 046 641	1 414 697	36 529	195 533
1775.....	3 847 133	1 721 348	56 561	1 650 083
1776.....	4 575 864	1 940 979	46 515	2 045 133
1777.....	2 832 788	1 176 070	62 359	1 425 323
1778.....	2 220 099	985 440	20 438	1 138 220
1779.....	2 125 031	849 069	44 004	1 175 018
1780.....	1 242 116	521 320	82 443	575 745
1781.....	1 114 848	632 600	10 374	299 949
1782.....	847 687	560 286	35 473	285 240
1783.....	1 882 917	701 133	10 924	990 248
1784.....	1 275 276	660 861	10 390	609 330
1785.....	1 461 514	608 805	224 926	795 066
1786.....	954 250	442 497	164 018	178 433
1787.....	9 339 102	3 994 422	1 622 102	3 636 276
1788.....	12 426 256	4 281 236	1 196 069	4 059 620
1789.....	7 276 729	3 184 845	820 276	1 965 656
1790.....	14 412 384	4 047 758	1 750 881	5 762 550
1791.....	10 991 167	5 428 376	2 307 040	3 220 200
1792.....	14 301 957	6 934 324	2 319 954	4 524 170
1793.....	11 488 093	5 809 947	3 389 993	2 823 178
1794–1795.....	20 287 419	10 451 187	894 046	2 484 493

Uwaga. Dla wybicia wymienionej ilości monet zużyto: 0,82 t czystego złota, 231,2 t czystego srebra oraz 1 582,3 t czystej miedzi.

Na podstawie: W. Terlecki, *Mennica warszawska 1765–1965*, Wrocław 1970, tabl. 4 po s. 268.

Tabl. 147. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY KRÓLEWSKIE Z DOMENY W LATACH 1540–1548

Źródła dochodów	Kwoty		
	zaksięgowane	oszacowane <sup>a</sup>	
		w złp	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>138 281</b>	<b>185 355</b>	<b>100,0</b>
Królewszczyzny koronne .....	47 534	63 914	34,6
Żupy solne krakowskie i składy solne .....	24 292	32 839	17,7
Składy soli ruskiej .....	8 267	11 022	5,9
Cła .....	36 660	48 880	26,4
Wpływy z Prus Królewskich .....	18 956	25 271	13,6
Inne dochody .....	2 572	3 429	1,8

<sup>a</sup> Autorka doszacowała dochody przyjmując kwoty zaksięgowane za ok. 75% całości.

Na podstawie: A. Sucheni-Grabowska, *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce (1504–1548)*, Wrocław 1967, tabl. 32.

Tabl. 148. DOCHODY „ZWYCZAJNE” SKARBU KRÓLEWSKIEGO ZA STEFANA BATOREGO

Źródła dochodów	Ok. 1578–1579	Ok. 1584–1585	Ok. 1578–1579	Ok. 1584–1585
	w tys. złp		w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>178,4</b>	<b>282,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Królewszczyzny koronne .....	70,0	74,0	39,2	26,2
Podatek „podwodne” <sup>a</sup> .....	2,5	2,5	1,4	0,9
Podatek „koronacyjne” <sup>b</sup> .....	9,0	—	5,0	—
Podatek „stacyjny” <sup>c</sup> .....	3,0	3,0	1,7	1,0
Żupy solne krakowskie .....	28,0	66,0	15,7	23,4
Żupy solne ruskie .....	14,0	20,0	7,9	7,1
Kopalnie ołowiu i srebra w Olkuszu ...	1,4	4,0	0,8	1,4
Cła lądowe i rzeczne .....	50,5	65,0	28,3	23,0
Cła morskie .....	—	44,0	—	15,6
Mennica .....	—	4,0	—	1,4

<sup>a–c</sup> Podatek: *a* – płacony przez chłopów, jako ekwiwalent powinności podwoły, tj. dostarczenia transportu, *b* – płacony przez miasta królewskie i kościelne oraz przez Żydów w przypadku koronacji króla lub królowej, *c* – płacony przez ludność, jako ekwiwalent obowiązku utrzymania podróżującego po kraju władcy i jego świty.

Uwaga. Zestawienie obejmuje kwoty wpływów rocznych, oszacowane dla początku i ostatnich lat panowania Stefana Batorego. W okresie wojennym (po 1578 r.), gdy sejm uchwalał podatki nadzwyczajne wpływy w Koronie wynosiły ok. 576 tys. złp, na Litwie – ok. 103 tys. złp.

Na podstawie: J. Rutkowski, *Les questions économiques et financières sous la régné d'Etienne Bathory*, w: *Etienne Bathory roi de Pologne, prince de Transylvanie*, Kraków 1935, s. 320.

Tabl. 149. DOCHODY SKARBU KORONNEGO Z PODATKÓW SEJMOWYCH

Lata	W tysiącach złotych polskich	Lata	W tysiącach złotych polskich	Lata	W tysiącach złotych polskich
1588.....	464,5	1606 .....	54,0	1621 .....	2 357,5
1589.....	562,5	1607 .....	ok. 600,0	1623 .....	216,7
1591.....	430,6	1609 .....	1 624,4	1624 .....	ok. 662,5
1593.....	ok. 400,0	1611 .....	606,8	1625 .....	277,3
1595.....	399,8	1613 .....	ok. 4 200,0	1626 .....	ok. 2 960,0
1598.....	ok. 600,0	1616 .....	852,5	1627 .....	ok. 1 652,0
1601.....	887,4	1618 .....	765,5	1628 .....	1 856,3
1603.....	706,5	1619 .....	819,1	1629 .....	3 061,4
1605.....	86,0	1620 .....	1 487,8	1631 .....	1 656,2
				1632 .....	590,0

Na podstawie: A. Filipczak-Kocur, *Finanse Rzeczypospolitej w latach 1587–1632*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu”, *Historia*, tom XXVI, Opole 1988, s. 40.

Tabl. 150. WYDATKI SKARBU KORONNEGO I LITEWSKIEGO NA WOJNĘ W INFLANTACH W LATACH 1600–1611

Lata	Ogółem	Korona		Wielkie Księstwo Litewskie	
		w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
<b>Ogółem .....</b>	<b>3 845 286</b>	<b>2 424 570</b>	<b>63,1</b>	<b>1 420 716</b>	<b>36,9</b>
1600–1603.....	1 211 740	705 288	58,2	506 452	41,8
1603–1605.....	937 113	812 882	86,7	124 231	13,3
1605–1606.....	350 963	223 193	63,6	127 770	36,4
1606–1607.....	206 110	53 110	25,8	153 000	74,2
1607–1608.....	ok. 528 404	ok. 200 000	37,8	328 404	62,2
1608–1611.....	610 956	430 097	70,4	180 859	29,6

Na podstawie: A. Filipczak-Kocur, *Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów 1587–1648*, Wrocław 1994, s. 62.



**Tabl. 151. DOCHODY I WYDATKI SKARBU LITEWSKIEGO  
W LATACH 1635–1637**

Wyszczególnienie	W złotych polskich
<b>Dochody</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>740 698</b>
Pozostałość z poprzedniego okresu.....	39 597
Dochody zaległe z łanowego .....	304 678
Czopowe <sup>a</sup> .....	128 751
Cła .....	242 000
Pogłównne .....	6 900
Donatywa kupiecka <sup>b</sup> .....	13 748
Kwarta <sup>c</sup> .....	5 024
<b>Wydatki</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>322 252</b>
Wojsko zaciągu inflanckiego .....	51 098
Wojsko przyszłych ekspedycji .....	111 974
Naprawa murów smoleńskich oraz żołd dla załogi do 24 II 1637 r.	99 639
Komisarze do rozgraniczenia z Moskwą.....	16 600
Deputaci do Trybunału Skarbowego .....	8 880
Poselstwo hiszpańskie .....	15 517
Arsenał.....	7 303
Poczta.....	324
Koszty skarbowe.....	5 717
Podskarbi .....	4 000
Inne wydatki.....	1 200

<sup>a</sup> Podatek płacony przez mieszczan od wyrobu oraz sprzedaży piwa, gorzałki, miodu i wina. <sup>b</sup> Specjalny podatek nakładany na kupców, wprowadzony w 1629 r., jako uzupełnienie podatku podymnego; zlikwidowany w 1678 r. <sup>c</sup> Coroczna wpłata od 1563 r.  $\frac{1}{4}$  dochodów (faktycznie  $\frac{1}{5}$ ) z dóbr królewskich, przeznaczona na utrzymanie wojska zaciężnego, zwanego kwarcianym.

Na podstawie: A. Filipczak-Kocur, *Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów 1587–1648*, Wrocław 1994, s. 95–96.

**Tabl. 152. DOCHODY SKARBU KORONNEGO Z PODATKÓW**

Okresy	Ogółem w złp	Liczba miesięcy	Przeciętne roczne w złp
15 XI 1649–15 VII 1652 .....	11 441 310	32	4 290 492
16 VII 1652–15 VI 1654 .....	9 856 253	23	5 142 393
16 VI 1654–1 VII 1658 .....	10 529 178	48,5	2 605 157
2 VII 1658–15 II 1662 .....	8 134 076	43,5	2 243 883
16 II 1662–15 XI 1664 .....	11 265 647	33	4 096 559
16 XI 1664–15 VIII 1668 .....	6 744 305	45	1 798 481
16 VIII 1668–15 I 1672 .....	4 370 810	42	1 248 803
16 I 1672–1 II 1676.....	9 299 982	48,5	2 301 027
2 II 1676–1 XII 1678 .....	15 141 564	34	5 344 081
2 XII 1678–1 I 1681 .....	6 185 246	25	2 968 919
2 I 1681–15 I 1683.....	1 510 834	24,5	740 000
16 I 1683–15 II 1685.....	1 106 274	25	531 012
16 II 1685–1 I 1689.....	2 893 926	46,5	746 820

Uwaga. Od 1681 r. rachunki sejmowe nie obejmują podatków płaconych przez województwa i ziemie na potrzeby wojska, w związku z przejęciem jego utrzymania przez samorząd sejmikowy.

Na podstawie: R. Rybarski, *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939, s. 352–353.

**Tabl. 153. PODATKI STAŁE I NIESTAŁE W KORONIE**

Okresy	Podatki stałe		Podatki niestałe	
	w złp	w % dochodów skarbu koronnego	w złp	w % dochodów skarbu koronnego
15 XI 1649–15 VII 1652 .....	1 828 740	16,0	9 612 570	84,0
16 VII 1652–15 VI 1654 .....	1 274 365	12,9	8 581 888	87,1
16 VI 1654–1 VII 1658 .....	1 540 934	14,6	8 988 244	85,4
2 VII 1658–15 II 1662 .....	2 609 977	32,1	5 524 099	67,9
16 II 1662–15 XI 1664 .....	2 287 709	20,3	8 977 938	79,7

**Tabl. 153. PODATKI STAŁE I NIESTAŁE W KORONIE (dok.)**

Okresy	Podatki stałe		Podatki niestałe	
	w złp	w % dochodów skarbu koronnego	w złp	w % dochodów skarbu koronnego
16 XI 1664–15 VIII 1668 .....	3 112 641	46,2	3 631 664	53,8
16 VIII 1668–15 I 1672 .....	2 466 585	56,4	1 904 225	43,6
16 I 1672–1 II 1676.....	2 853 599	30,7	6 446 383	69,3
2 II 1676–1 XII 1678 .....	1 888 651	12,5	13 252 913	87,5

Podatki stałe w ówczesnych latach to: cło, sympla kwarty, podymne, pogłówné żydowskie, donatywa kupiecka (specjalny podatek nakładany na kupców, jako uzupełnienie podatku podymnego) i monopol tabaczný. Pozostawały one w bezpośredniej dyspozycji podskarbiego i były przeznaczone na różne cele. Natomiast podatki niestałe, uchwalane jednorazowo, to przede wszystkim cło generalne i pogłówné generalne, które z reguły przeznaczone były na wojsko.

Na podstawie: R. Rybarski, *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939, s. 366.

**Tabl. 154. PODATKI BEZPOŚREDNIE I POŚREDNIE W DOCHODACH SKARBU KORONNEGO**

Okresy	Podatki bezpośrednie	Podatki pośrednie
	w złotych polskich	
15 XI 1649–15 VII 1652 .....	10 590 221	759 089
16 VII 1652–15 VI 1654 .....	9 202 861	608 156
16 VI 1654–1 VII 1658 .....	9 558 374	872 054
2 VII 1658–15 II 1662 .....	6 702 966	926 713
16 II 1662–15 XI 1664 .....	10 009 505	1 133 362
16 XI 1664–15 VIII 1668 .....	5 464 532	1 072 311
16 VIII 1668–15 I 1672 .....	3 308 318	1 022 361
16 I 1672–1 II 1676.....	7 535 710	1 764 271
2 II 1676–1 XII 1678 .....	13 493 997	1 646 777

Uwaga. Autor do podatków pośrednich zaliczył: cła, składne winne, czopowe i szelężne (podatek płacony przez mieszczan w wysokości 10% od sprzedaży trunków), akcyzę oraz monopol tabaki i papieru; reszta to podatki bezpośrednie; dane w tablicy pomijają niektóre dochody skarbu koronnego.

Na podstawie: R. Rybarski, *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939, s. 368.





Tabl. 155. WYDATKI SKARBU KORONNEGO

Okresy	Ogółem	W tym na			
		wojsko		poselstwa wysyłane za granicę	
		w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
15 XI 1649–15 VII 1652 .....	12 046 649	11 383 449	94,5	240 480	2,0
16 VII 1652–15 VI 1654 .....	9 987 533	9 424 605	94,4	.	.
1 VIII 1658–15 II 1662 .....	11 201 287	7 981 006	71,3	427 144	3,8
16 XI 1664–15 VIII 1668 .....	8 199 923	6 329 474	77,2	351 689	4,3
16 VIII 1668–15 I 1672 .....	4 756 906	2 894 621	60,9	239 392	5,0
16 I 1672–1 II 1676 .....	12 457 714	10 155 123	81,5	216 421	1,7
2 II 1676–1 XII 1678 .....	15 150 256	13 624 914	89,9	508 554	3,4
2 XII 1678–1 I 1681 .....	6 965 976	5 491 641	78,8	347 480	5,0

(dok.)

Okresy	W tym na			
	przyjmowanie obcych poselstw		spłatę długów	
	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
15 XI 1649–15 VII 1652 .....	156 754	1,3	100 409	0,8
16 VII 1652–15 VI 1654 .....	288 629	2,9	155 982	1,6
1 VIII 1658–15 II 1662 .....	759 523	6,8	1 051 182	9,4
16 XI 1664–15 VIII 1668 .....	218 520	2,7	1 079 666	13,2
16 VIII 1668–15 I 1672 .....	552 152	11,6	782 288	16,4
16 I 1672–1 II 1676 .....	253 135	2,0	1 027 412	8,2
2 II 1676–1 XII 1678 .....	281 258	1,9	261 391	1,7
2 XII 1678–1 I 1681 .....	83 237	1,2	383 389	5,5

Uwaga. Wydatki wojskowe w rzeczywistości były jeszcze większe, ponieważ pożyczki zaciągane były niemal wyłącznie na potrzeby wojska.

Na podstawie: R. Rybarski, *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939, s. 471.

Tabl. 156. DOCHODY SKARBU LITEWSKIEGO Z PODATKÓW

Okresy	Ogółem w złp	Liczba miesięcy	Przeciętne roczne w złp
15 IX 1670–15 I 1676 .....	3 197 655	64	49 963
15 XII 1678–15 I 1681 .....	1 640 929	25	65 637
16 I 1681–15 II 1685.....	2 008 971	49	40 999
16 II 1685–15 I 1690.....	3 863 609	59	65 485

Na podstawie: R. Rybarski, *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939, s. 358.

Tabl. 157. DOCHODY I WYDATKI SKARBU KORONNEGO

Wyszczególnienie	1 IV 1768–31 III 1773		1 IV 1773–8 IV 1775	
	ogółem	przeciętne roczne	ogółem	przeciętne roczne
	w tysiącach złotych polskich			

## Dochody

<b>Ogółem</b> .....	<b>16 215,4<sup>a</sup></b>	<b>3 239,0</b>	<b>8 527,2</b>	<b>4 263,9</b>
Pozostałość z poprzedniego okresu.....	0,4	0,1	374,7	187,4
Kwarta <sup>b</sup> .....	6 982,5	1 396,5	2 901,3	1 450,7
Cła, składne winne <sup>c</sup> , pobór .....	4 218,3	843,7	2 597,5	1 298,8
Pogłównie żydowskie.....	2 509,9	502,2	1 335,4	667,7
Kwadrupla <sup>d</sup> .....	735,0	147,0	382,5	191,3
Przewóz przez Warszawę <sup>e</sup> .....	183,0	36,6	50,7	25,4
Percepta potoczna <sup>f</sup> .....	459,8	92,0	49,4	24,7
Łanowe.....	211,5	42,3	107,4	53,7
Czopowe <sup>g</sup> .....	893,0	178,6	728,3	364,2

## Wydatki

<b>Ogółem</b> .....	<b>13 383,5</b>	<b>2 676,7</b>	<b>7 253,9</b>	<b>3 627,0</b>
Wojsko koronne.....	8 809,9	1 762,0	3 843,5	1 921,8
Pensje komisarzy wojskowych.....	444,0	88,8	188,5	94,3
Pensje komisarzy i oficjalistów skarbowych.....	1 492,2 <sup>h</sup>	298,4	583,2	291,6
Utrzymanie milicji skarbu koronnego.....	441,0	88,2	124,6	62,3
Budowa zamku warszawskiego i pałacu Rzeczypospolitej.....	449,7	89,9	99,0	49,5
Oplacenie ceł.....	182,3	36,5	173,5	86,8
Utrzymanie tam, przewozów i dróg.....	134,8	27,0	13,4	6,7
Na mocy uchwały sejmowej.....	800,4	160,1	1 097,0	548,5
Z polecenia rady senatu.....	435,2	87,0	170,6	85,3
Z polecenia Komisji Skarbu Koronnego.....	194,0	38,8	109,0	54,5
Z polecenia konfederacji generalnej w 1773 r. ....	–	–	851,6	425,8

*a* W tym 22 tys. złp remanentu pruskiego, który wpływał tylko do końca 1769 r., nieuwzględnione w dalszym podziale. *b* Patrz notka *c* do tabl. 151 na str. 157. *c* Podatek pośredni płacony przez obcych importerów od win przechowywanych w tzw. głównych składach i pobierany na komorach celnych. *d* Podatek, który płacili w drugiej połowie XVIII w. nowy posesor królewskiej w pierwszym roku po jej objęciu tzw. „kwarta podwójna”. *e* Oplata od użytkowników mostu na Wiśle. *f* Drobne wpływy nieregularne. *g* Podatek płacony przez mieszczan od wyrobu oraz sprzedaży piwa, gorzałki, miodu i wina. *h* Łącznie z pensją lustratorów kwarty – 14,3 tys. złp i stratami na redukcji i przetopieniu monet – 3,2 tys. złp.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975, s. 49, 51.



**Tabl. 158. SPADEK DOCHODÓW Z NIEKTÓRYCH PODATKÓW NALEŻNYCH SKARBOWI KORONNEMU WSKUTEK I ROZBIORU RZECZYPOSPOLITEJ**

Rodzaje podatków	Dochody w tys. złp		Straty		
	przed I rozbiorem	po I rozbiorze	w tys. złp	w % dochodów przed I rozbiorem	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>8 334,4</b>	<b>4 848,4</b>	<b>3 486,0</b>	<b>41,8</b>	<b>100,0</b>
Pogłówne .....	3 924,0	2 668,0	1 256,0	32,0	36,0
Kwarta <sup>a</sup> .....	2 337,1	1 113,7	1 223,4	52,3	35,1
Hiberna <sup>b</sup> .....	1 063,9	455,5	608,4	57,2	17,5
Pogłównie żydowskie .....	859,7	531,2	328,5	38,2	9,4
Łanowe .....	149,7	80,0	69,7	46,6	2,0

<sup>a</sup> Patrz notka c do tabl. 151 na str. 157. <sup>b</sup> Stały podatek płacony od połowy XVII w. z dóbr królewskich (z wyłączeniem dóbr stołowych, tj. przeznaczonych na uposażenie króla i dworu) i kościelnych przeznaczony na wyżywienie wojska i koni.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975, s. 59.

**Tabl. 159. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY I WYDATKI SKARBU KORONNEGO**

Wyszczególnienie	1 IX 1776– –31 VIII 1778	1 IX 1778– –31 VIII 1780	1 IX 1780– –31 VIII 1782	1 IX 1782– –31 VIII 1784	1 IX 1784– –31 VIII 1786	1 IX 1786– –31 VIII 1788
	w tysiącach złotych polskich					

**Dochody**

<b>Ogółem</b> .....	<b>11 577,4</b>	<b>12 864,8</b>	<b>12 718,2</b>	<b>13 007,1</b>	<b>13 336,0</b>	<b>13 490,9</b>
Podymne i półpodymne .....	5 383,1 <sup>a</sup>	5 338,4	5 340,4	5 338,0	5 338,2	5 337,3
Cła .....	1 573,8	1 652,3	1 446,4	1 767,6	1 806,4	1 858,2
Składne winne .....	151,0	172,0	159,5	161,4	164,8	109,4
Pobór <sup>b</sup> .....	54,7	58,8	39,2	53,7	57,4	44,1
Czopowe <sup>c</sup> .....	1 639,8	2 050,6	2 080,8	2 135,1	2 169,8	2 138,2
Półtorej kwarty <sup>d</sup> .....	1 412,6	1 382,6	1 383,0	1 371,0	1 368,4	1 366,3
Łanowe .....	31,4	51,8	65,1	60,4	59,6	60,0
Papier stemplowy .....	383,7	468,2	447,2	420,0	444,0	502,8
Dochód tabaczný .....	324,0	1 037,5	1 019,5	856,7	1 045,4	1 076,4
Loteria .....	28,5	31,5	62,3	130,6	164,9	253,4
Podatki od Gdańska i Torunia	70,4	35,2	36,9	36,9	36,9	39,6
Pogłównie żydowskie .....	495,8	511,1	548,7	553,7	599,1	630,5
Inne dochody .....	28,6	74,8	89,2	122,0	81,1	74,7

<sup>a</sup> Łącznie z ratą jesienną hiberny w 1776 r. <sup>b</sup> Nadzwyczajny podatek gruntowy z wyłączeniem ziemi folwarcznej. <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Patrz notki a, c do tabl. 151 na str. 157.



Tabl. 159. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY I WYDATKI SKARBU KORONNEGO (dok.)

Wyszczególnienie	1 IX 1776– –31 VIII 1778	1 IX 1778– –31 VIII 1780	1 IX 1780– –31 VIII 1782	1 IX 1782– –31 VIII 1784	1 IX 1784– –31 VIII 1786	1 IX 1786– –31 VIII 1788
	w tysiącach złotych polskich					

**Wydatki**

<b>Ogółem .....</b>	<b>11 546,4</b>	<b>11 738,9</b>	<b>11 668,4</b>	<b>11 804,8</b>	<b>11 824,0</b>	<b>11 857,6</b>
Departament Wojskowy i wojsko	6 290,0	6 290,0	6 290,0	6 290,0	6 290,0	6 290,0
Subsydium dla skarbu królewskiego.....	2 666,7	2 666,7	2 666,7	2 666,7	2 666,7	2 666,7
Rada Nieustająca.....	190,0	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0
Departament Marszałkowski....	203,5	203,5	203,5	203,5	203,5	203,5
Departament Kanclerski .....	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	55,0
Departament Skarbowy .....	629,9	581,1	614,2	646,2	629,9	628,3
Pensje.....	135,3	224,1	217,9	199,7	197,8	197,2
Stale wydatki konstytucyjne:						
Szkola Rycerska .....	200,0	200,0	200,0	200,0	200,0	200,0
prezydent i marszałek trybunału .....	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0
fundusz długów .....	500,0	500,0	500,0	500,0	500,0	500,0
posłowie i gabinet królewski	258,2	162,5	1 969,3	237,6	283,9	256,1
sędziowie pograniczni .....	–	29,0	19,3	53,3	34,3	40,3
remonty gmachów publicznych.....	16,8	91,4	88,3	66,6	90,3	127,7
marszałek i sekretarz sejmowy .....	16,7	16,7	16,7	16,7	16,7	16,7
szpital warszawski .....	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Wydatki nadzwyczajne.....	344,3	598,9	507,5	549,5	535,9	541,1

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975, s. 108–111, 112–115.



Tabl. 160. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY I WYDATKI SKARBU LITEWSKIEGO

Wyszczególnienie	25 IV 1776— —30 IV 1778	1 V 1778— —30 IV 1780	1 V 1780— —28 II 1782	1 III 1782— —29 II 1784	1 III 1784— —28 II 1786	1 III 1786— —29 II 1788
	w tysiącach złotych polskich					
<b>Dochody</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 817,5</b>	<b>6 027,6</b>	<b>5 142,8</b>	<b>5 134,2</b>	<b>5 450,1</b>	<b>5 182,4</b>
Remanent sejmowy.....	0,7	12,8	52,9	38,8	299,4	145,6
Podymne .....	1 044,3	2 580,0	2 064,3	2 067,5	2 082,7	2 082,7
Czopowe <sup>a</sup> .....	259,4	472,3	460,8	463,5	446,2	437,3
Kwarta <sup>b</sup> „sowita” (podwójna) ....	588,3	1 423,8	1 112,4	1 103,3	1 108,9	1 115,4
Pogłówne żydowskie.....	163,5	392,5	323,1	306,3	336,0	336,0
Kapitały oprocentowane.....	87,1	424,4	91,3	—	—	—
Młynowe <sup>c</sup> .....	16,0	39,8	31,8	31,7	31,7	31,7
Cła .....	616,6	619,8	877,6	905,2	1 008,4	858,4
Kwadrupla <sup>d</sup> .....	15,5	10,9	—	—	—	—
Czynsz magdeburgski.....	17,6	46,0	30,8	31,5	31,7	31,7
Papier stemplowy.....	2,0	1,7	2,7	12,4	13,0	10,1
Percepta potoczna <sup>e</sup> .....	6,5	3,6	33,2	36,4	21,5	26,7
Dochód tabaczný .....	—	—	61,9	137,6	70,6	106,8
<b>Wydatki</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 795,5</b>	<b>6 174,1</b>	<b>4 891,6</b>	<b>5 121,3</b>	<b>5 387,1</b>	<b>5 006,6</b>
Departament Wojskowy i wojsko	1 161,4	2 889,0	2 300,0	2 300,0	2 368,5	2 554,3
Subsydium dla skarbu królew- skiego.....	783,1	1 666,7	1 333,3	1 333,3	1 333,3	1 333,3
Rada Nieustająca.....	118,4	210,7	151,0	86,0	139,8	80,1
Departament Marszałkowski....	43,5	150,3	117,6	117,5	142,6	85,6
Departament Kanclerski .....	43,0	119,0	106,0	106,0	101,7	61,1
Departament Skarbowy .....	313,3	251,0	226,4	230,3	313,0	319,0
Stałe wydatki konstytucyjne ....	322,2	887,4	597,3	887,6	889,2	492,5
Wydatki nadzwyczajne.....	10,6	—	60,0	60,6	99,0	80,7

*a, b* Patrz notki *a, c* do tabl. 151 na str. 157. *c* Podatek od młynów i ilości kół. *d* Patrz notka *d* do tabl. 157 na str. 161. *e* Drobne wpływy nieregularne.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa–Poznań 1975, s. 119–120, 122–123.



Tabl. 161. DOCHODY SKARBU KORONNEGO

Źródła dochodów	1 IX 1790– –1 III 1791	1 III 1791– –1 III 1792	1 III 1792– –1 IX 1792
	w tysiącach złotych polskich		
<b>Ogółem</b> .....	<b>13 012,2</b>	<b>39 610,3</b>	<b>20 250,9</b>
<b>Stare podatki</b>			
Podymne i półpodymne .....	3 120,9	6 234,4	3 215,0
Czopowe <sup>a</sup> .....	1 265,2	2 834,1	1 548,9
Kwarta <sup>b</sup> podwójna .....	1 391,9	3 134,4	2 114,9
Cła .....	642,6	2 112,1	929,4
Pogłównne żydowskie .....	395,4	822,0	403,3
Łanowe .....	30,0	59,9	29,8
Składne winne .....	30,5	125,4	65,3
Papiery stemplowane .....	293,6	1 346,9	686,4
Dochód tabaczný .....	406,2	1 770,0	699,0
Loteria .....	157,6	497,5	290,4
Przewóz przez Warszawę <sup>c</sup> .....	28,7	105,0	89,5
Podatki od Gdańska i Torunia	–	39,6	39,6
Percepta potoczna <sup>d</sup> .....	4,7	37,1	11,8
<b>Nowe podatki<sup>e</sup></b>			
Ofiara 20- i 30-groszowa z dóbr ziemskich .....	2 605,6	5 018,9	2 512,9
Ofiara 20- i 30-groszowa z dóbr kościelnych .....	677,6	1 348,3	681,1
Podatek od skór i rzezi bydła....	1 183,7	2 400,9	1 173,6
Pogłównne żydowskie .....	395,1	–	257,3
Podatki niestałe i pożyczka hollenderska .....	–	10 450,5	3 884,9
Inne dochody .....	382,9	1 273,3	1 617,8

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Patrz notki <sup>a</sup>, <sup>c</sup> do tabl. 151 na str. 157. <sup>c</sup> Oplata od użytkowników mostu na Wiśle. <sup>d</sup> Drobne wpływy nieregularne. <sup>e</sup> Podatki uchwalone dodatkowo w 1789 r. przez Sejm Wielki.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975, s. 154.



Tabl. 162. WYDATKI CYWILNE SKARBU KORONNEGO

Wyszczególnienie	1 IX 1790– –1 III 1791	1 III 1791– –1 III 1792	1 III 1792– –31 VIII 1792
	w tysiącach złotych polskich		
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 435,6</b>	<b>12 925,7</b>	<b>4 778,2</b>
Subsydium dla skarbu królewskiego .....	1 333,3	2 666,7	1 333,3
Departament Marszałkowski.....	81,7	223,5	608,4
Departament Kanclerski .....	30,0	60,0	133,1
Departament Skarbowy .....	382,3	973,9	375,4
Szkoła Rycerska .....	100,0	200,0	100,0
Służba dyplomatyczna, gabinet królewski.....	216,3	1 270,2	525,0
Inne wydatki konstytucyjne .....	87,2	147,1	77,2
Pensje.....	90,8	181,7	268,8 <sup>a</sup>
Zwrot podatków .....	54,9	–	–
Splata pożyczek wewnętrznych i zagranicznych.....	–	5 089,9	1 090,7
Pożyczka dla skarbu litewskiego.....	–	1 857,6	–
Wydatki nadzwyczajne .....	59,1	255,1	266,3

<sup>a</sup> W tym 178 tys. złp przypada na pensje subalterów (niższych urzędników administracyjnych) Straży Praw.

Uwaga. Przywrócenie Rady Nieustającej spowodowało zamknięcie wcześniejsze (31 VIII 1792 r.) dotychczasowych wydatków.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975, s. 156.

Tabl. 163. DOCHODY I WYDATKI SKARBU LITEWSKIEGO

Wyszczególnienie	1 IX 1790– –1 III 1792	1 III 1792– –31 VIII 1792
	w tysiącach złotych polskich	
<b>Dochody</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>20 320,7</b>	<b>2 614,7</b>
Pozostałość z poprzedniego okresu.....	2 695,4	1 733,3
Pożyczka ze skarbu koronnego i wewnętrzna.....	1 941,7	52,0
Podymne i półpodymne.....	4 202,6	–
Czopowe <sup>a</sup> .....	1 092,7	30,7
Pogłównie żydowskie.....	504,1	–
Kwarta <sup>b</sup> .....	3 352,4	–

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Patrz notki <sup>a</sup>, <sup>c</sup> do tabl. 151 na str. 157.



Tabl. 163. DOCHODY I WYDATKI SKARBU LITEWSKIEGO (dok.)

Wyszczególnienie	1 IX 1790– –1 III 1792	1 III 1792– –31 VIII 1792
	w tysiącach złotych polskich	
<b>Docho</b>		
Cła .....	1 696,0	334,7
Dochód z opłat stemplowych .....	15,5	73,1
Dochód tabaczn	86,7	12,4
Ofiara wieczysta .....	3 163,2	76,9
Opłata od przywilejów .....	210,4	165,2
Dochody z lasów w królew	109,4	16,6
Podatek od skór i rzezi bydła .....	749,7	11,1
Inne dochody .....	500,9 <sup>c</sup>	108,7 <sup>d</sup>
<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>17 418,2</b>	<b>1 643,1</b>
Wojsko i utrzymanie Komisji Wojskowej Obojga Narodów .....	12 501,4	1 157,2
Subsydium dla skarbu królewskiego .....	2 000,0	230,0
Departament Marszałkowski .....	270,5	64,0
Departament Kanclerski .....	234,4	28,0
Departament Skarbowy .....	410,3	69,9
Stałe wydatki konstytucyjne:		
Szkół Rycerska .....	212,8	50,0
służba dyplomatyczna i gabinet królewski .....	192,8	–
czyszczenie rzek .....	195,8	–
Splata długów wewnętrznych i pożyczki ze skarbu koronnego ...	992,4	–
Inne wydatki .....	407,8	44,0

c, d W tym: c – 1,2 tys. złp ofiary dobrowolnej, d – 4,8 tys. złp składki na rekrutów.

Na podstawie: M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa–Poznań 1975, s. 158–159.





Tabl. 164. DOCHODY I WYDATKI POZNANIA

## A. PRZECIĘTNE ROCZNE W LATACH 1493–1500

Wyszczególnienie	W grzywnach	W odsetkach	Wyszczególnienie	W grzywnach	W odsetkach
<b>Dochody</b>			<b>Wydatki (dok.)</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>745</b>	<b>100,0</b>	Monopole .....	2	0,2
Z majątku ziemskiego ....	269	36,1	Administracja i budynki	203	20,3
Z przedsiębiorstw.....	60	8,1	Sądownictwo i porządek	30	3,0
Z monopoli .....	50	6,7	Oświata i opieka społeczna .....	2	0,2
Opłaty .....	156	20,9	Stajnie, wodociągi, studnie.....	52	5,3
Podatki.....	184	24,7	Poselstwa, dary .....	63	6,4
Inne dochody.....	26	3,5	Podwozy, wyprawy wojenne.....	35	3,6
<b>Wydatki</b>			Inne wydatki .....	400 <sup>a</sup>	40,2
<b>Ogółem</b> .....	<b>994</b>	<b>100,0</b>			
Majątek ziemski.....	22	2,2			
Przedsiębiorstwa.....	185	18,6			

## B. W LATACH GOSPODARCZYCH 1640/41–1763/64

Lata	Dochody	Wydatki	Różnica
	w złotych polskich		
1640/41–1644/45.....	120 504	69 587	+50 917
1645/46–1650/51.....	133 981	72 866	+61 115
1652/53–1656/57.....	41 561	30 869	+10 692
1681/82–1692/93 <sup>b</sup> .....	32 888	19 426	+13 462
1693/94–1705/06 <sup>c</sup> .....	74 909	52 813	+22 096
1713/14–1719/20 <sup>d</sup> .....	46 843	57 527	–10 684
1722/23–1726/27.....	64 018	66 486	–2 468
1727/28–1732/33.....	91 622	92 494	–872
1733/34–1739/40 <sup>e</sup> .....	88 281	80 977	+7 304
1742/43–1746/47.....	112 589	95 387	+17 202
1747/48–1751/52.....	120 244	90 148	+30 096
1752/53–1757/58 <sup>f</sup> .....	54 402	39 103	+15 299
1758/59–1763/64.....	86 095	64 992	+21 103

<sup>a</sup> Głównie spłaty odsetek za długi miejskie (średnio 118 grzywien) oraz niedobory (średnio 280 grzywien). <sup>b–e</sup> Obejmuje lata gospodarcze: *b* – 1681/82, 1685/86, 1690/91, 1691/92, 1692/93, *c* – 1693/94, 1694/95, 1697/98, 1700/01, 1705/06, *d* – 1713/14, 1714/15, 1717/18, 1718/19, 1719/20, *e* – 1733/34, 1734/35, 1735/36, 1736/37, 1739/40. <sup>f</sup> Bez danych dla roku gospodarczego 1756/57.

Na podstawie: A. Gašiorowski, *Zarząd miasta późnośredniowiecznego*, w: *Dzieje Poznania do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1988, s. 244; K. Kuklińska, *Gospodarka*, w: tamże, s. 645; K. Kuklińska, W. Maisel, *Finanse*, w: tamże, s. 825.



Tabl. 165. DOCHODY POZNANIA WEDŁUG ICH ŹRÓDEŁ

Lata (gospodarcze)	Dochody ogółem	Źródła dochodów			
		handel		przedsiębiorstwa miejskie	
	w złp	w % dochodów ogółem	w złp	w % dochodów ogółem	
1640/41–1644/45 .....	120 504	44 034	36,5	11 371	9,4
1645/46–1650/51 .....	133 981	32 314	24,1	28 782	21,5
1652/53–1656/57 .....	41 561	14 429	34,7	4 178	10,1
1681/82–1692/93 <sup>a</sup> .....	32 888	18 969	57,7	5 113	15,5
1693/94–1705/06 <sup>b</sup> .....	74 909	50 170	67,0	4 535	6,1
1713/14–1719/20 <sup>c</sup> .....	46 843	10 745	22,9	180	0,4
1722/23–1726/27 .....	64 018	15 761	24,6	2 391	3,7
1728/29–1732/33 .....	73 462	10 874	14,8	5 850	8,0
1733/34–1739/40 <sup>d</sup> .....	88 281	43 123	48,8	14 789	16,8
1742/43–1746/47 .....	112 589	38 637	34,3	29 453	26,2
1747/48–1751/52 .....	120 244	59 948	49,9	19 464	16,2
1752/53–1757/58 <sup>e</sup> .....	54 402	41 386	76,1	5 357	9,8
1758/59–1763/64 .....	86 095	46 333	53,8	24 334	28,3

(dok.)

Lata (gospodarcze)	Źródła dochodów (dok.)					
	czynsze		urządzenia komunalne		inne dochody	
	w złp	w % dochodów ogółem	w złp	w % dochodów ogółem	w złp	w % dochodów ogółem
1640/41–1644/45 .....	11 893	9,9	311	0,3	52 895	43,9
1645/46–1650/51 .....	22 020	16,4	353	0,3	50 512	37,7
1652/53–1656/57 .....	13 278	31,9	222	0,5	9 454	22,8
1681/82–1692/93 <sup>a</sup> .....	6 742	20,5	303	0,9	1 761	5,4
1693/94–1705/06 <sup>b</sup> .....	16 432	21,9	200	0,3	3 572	4,7
1713/14–1719/20 <sup>c</sup> .....	12 583	26,9	48	0,1	23 287	49,7
1722/23–1726/27 .....	23 681	37,0	32	0,0	22 153	34,6
1728/29–1732/33 .....	19 407	26,4	–	–	37 331	50,8
1733/34–1739/40 <sup>d</sup> .....	26 275	29,8	–	–	4 094	4,6
1742/43–1746/47 .....	37 777	33,6	344	0,3	6 378	5,6
1747/48–1751/52 .....	36 155	30,1	247	0,2	4 430	3,6
1752/53–1757/58 <sup>e</sup> .....	5 237	9,6	326	0,6	2 096	3,9
1758/59–1763/64 .....	12 789	14,9	2 014	2,3	625	0,7

a–d Obejmuje lata gospodarcze: a – 1681/82, 1685/86, 1690/91, 1691/92, 1692/93, b – 1693/94, 1694/95, 1697/98, 1700/01, 1705/06, c – 1713/14, 1714/15, 1717/18, 1718/19, 1719/20, d – 1733/34, 1734/35, 1735/36, 1736/37, 1739/40. e Bez danych dla roku gospodarczego 1756/57.

Na podstawie: K. Kuklińska, *Gospodarka*, w: *Dzieje Poznania do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1988, s. 645; K. Kuklińska, W. Maisel, *Finanse*, w: tamże, s. 825.

Tabl. 166. PRZECIĘTNE ROCZNE DOCHODY NADZWYCZAJNE I SPŁATY ZADŁUŻENIA GDAŃSKA<sup>a</sup>

Lata	Dochody nadzwyczajne	Spłaty zadłużenia			
		ogółem		spłaty kapitałów	odsetki
	w złp	w % dochodów nadzwyczajnych	w złp		
1659–1668.....	966 636	442 176	45,7	237 662	204 514
1669–1676.....	683 217	429 499	62,9	213 701	215 798
1677–1684.....	867 307	618 790	71,3	372 683	246 107
1685–1690.....	1 008 129	784 248	77,8	543 464	240 784

<sup>a</sup> Dane w tablicy dotyczą kasy dochodów nadzwyczajnych, która głównie zaciągała pożyczki dla miasta. Obok niej istniała kamlaria – kasa o zbliżonej wielkości wpływów pieniężnych ze stałych dochodów miasta. Inne drobniejsze kasy nie miały większego znaczenia w dochodach miasta.

Na podstawie: E. Cieślak, *Funkcjonowanie organizmu miejskiego*, w: *Historia Gdańska*, pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 229.

Tabl. 167. DOCHODY I WYDATKI STAREJ WARSZAWY

## A. DOCHODY

Lata (gospodarcze)	Ogółem	Źródła dochodów			
		majątek własny		przedsiębiorstwa i monopole	
	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	
1765/66.....	41 131	23 670	57,5	2 386	5,8
1770/71.....	75 729	28 361	37,5	9 120	12,0
1775/76.....	92 990	42 651	45,9	13 055	14,0
1780/81.....	134 906	48 229	35,8	10 775	8,0
1785/86.....	138 630	42 714	30,8	20 375	14,7
1790/91.....	144 083	61 677	42,8	15 240	10,6
1793/94.....	235 485	61 111	25,9	17 653	7,5
1795/96.....	225 311	72 796	32,3	13 142	5,8

(dok.)

Lata (gospodarcze)	Źródła dochodów (dok.)					
	podatki		dochody nadzwyczajne		inne dochody	
	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
1765/66.....	8 186	19,9	6 835	16,7	54	0,1
1770/71.....	20 684	27,3	17 458	23,1	106	0,1
1775/76.....	23 735	25,5	12 289	13,2	1 260	1,4
1780/81.....	27 627	20,5	40 040	29,6	8 235	6,1
1785/86.....	39 106	28,2	31 910	23,0	4 525	3,3
1790/91.....	41 455	28,8	19 137	13,2	6 574	4,6
1793/94.....	69 589	29,6	83 194	35,3	3 938	1,7
1795/96.....	87 146	38,7	30 531	13,6	21 696	9,6



Tabl. 167. DOCHODY I WYDATKI STAREJ WARSZAWY (dok.)

## B. WYDATKI

Lata (gospodarcze)	Ogółem	Administracja, płace i zarząd finansowy		Utrzymanie majątku		Procenty i koszty sądowe		Sądownictwo miejskie, bezpieczeństwo i zdrowie publiczne	
		w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
1765/66.....	41 131	11 718	28,5	6 795	16,5	2 032	4,9	14 001	34,0
1770/71.....	75 729	17 120	22,6	4 421	5,8	843	1,1	22 901	30,2
1775/76.....	92 990	20 468	22,0	2 161	2,3	10 131	10,9	22 935	24,7
1780/81.....	134 906	26 234	19,4	5 890	4,4	8 618	6,4	33 372	24,7
1785/86.....	138 630	24 251	17,5	10 167	7,3	17 043	12,3	40 312	29,1
1790/91.....	144 083	27 856	19,3	11 734	8,1	12 217	8,5	39 095	27,1
1793/94.....	235 485	33 513	14,2	8 620	3,7	14 134	6,0	44 172	18,8
1795/96.....	225 311	71 526	31,8	20 686	9,2	18 927	8,4	54 827	24,3

(dok.)

Lata (gospodarcze)	Opłaty na rzecz kościół		Przedsiębiorstwa i monopole		Wydatki nadzwyczajne		Inne wydatki	
	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem	w złp	w % ogółem
1765/66.....	1 233	3,0	1 200	2,9	504	1,3	3 648	8,9
1770/71.....	1 832	2,4	716	0,9	27 023	35,8	873	1,2
1775/76.....	620	0,7	9 686	10,4	26 593	28,6	396	0,4
1780/81.....	1 540	1,1	2 324	1,7	46 049	34,2	10 879	8,1
1785/86.....	712	0,5	6 084	4,4	39 903	28,8	158	0,1
1790/91.....	432	0,3	6 650	4,6	42 065	29,3	4 034	2,8
1793/94.....	720	0,3	2 915	1,2	115 373	49,0	16 038	6,8
1795/96.....	2 066	0,9	2 086	0,9	54 516	24,2	677	0,3

Na podstawie: K. Konarski, *Warszawa w pierwszym jej stołecznym okresie*, Warszawa 1970, s. 132, 134.

Tabl. 168. STRUKTURA DOCHODÓW I WYDATKÓW KALISZA  
W LATACH 1740–1781

Wyszczególnienie	W odsetkach
<b>Dochody</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>
Z majątku własnego:	
wsie miejskie .....	67,9
domy, place, wdzierżawianie obiektów .....	0,7
przedsiębiorstwa miejskie .....	0,6
Z podatków i opłat:	
czopowe <sup>a</sup> .....	2,2
kwarta <sup>b</sup> .....	0,8
pogłównne, podymne .....	9,6
hiberna <sup>c</sup> .....	12,7
mostowe, bramowe itd. ....	3,0
Z dziesięciny i innych źródeł .....	1,1
Saldo z ubiegłego roku .....	1,4
<b>Wydatki</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>
Administracja:	
place .....	10,1
inne .....	6,9
Koszty sądowe .....	3,2
Wojsko .....	7,6
Podatki .....	28,9
Opłaty na rzecz kościoła .....	1,0
Utrzymanie:	
ratusza, mostów, bruków .....	13,3
środków transportu .....	2,5
czystości, kanalizacji, straży pożarnej .....	1,2
Wsie miejskie .....	3,0
Prowizja (procenty) od długów .....	22,3

<sup>a-c</sup> Patrz notki: *a*, *b* – notki *a*, *c* do tabl. 151 na str. 157, *c* – notka *b* do tabl. 158 na str. 162.

Na podstawie: W. Rusiński, *Rozwój gospodarczy Kalisza w XVI–XVIII w. Okres od „potopu” szwedzkiego do schyłku XVIII w.*, w: *Dzieje Kalisza*, praca zbior. pod red. W. Rusińskiego, Poznań 1977, s. 210.

Tabl. 169. ZABEZPIECZENIA UMÓW KREDYTOWYCH W ZIEMI PRZEMYSKIEJ

Formy kredytu	1436–1450			1460–1468		
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	średnia liczba zabezpieczeń w roku	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	średnia liczba zabezpieczeń w roku
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 325</b>	<b>100,0</b>	<b>88</b>	<b>678</b>	<b>100,0</b>	<b>75</b>
Pożyczki zabezpieczone zapisem w księgach sądowych .....	149	11,2	10	57	8,4	6
Pożyczki zabezpieczone zakładem .....	264	19,9	18	80	11,8	9
Rękojemstwa:						
zabezpieczone zapisem w księgach sądowych.....	77	5,8	5	29	4,3	3
zabezpieczone zakładem .....	151	11,4	10	36	5,3	4
zabezpieczone ewentualnym zastawem....	86	6,5	6	49	7,2	5
Pożyczki zabezpieczone ewentualnym zastawem .....	271	20,5	18	190	28,0	21
Zastawy:						
faktycznie dane w chwili umowy:						
z dzierżeniem (użytkowe, kupno renty)	82	6,2	5	97	14,3	11
do wydzierżenia .....	9	0,7	0,6	9	1,3	1
bez dzierżenia .....	233	17,6	16	120	17,8	13
sądowe .....	3	0,2	0,2	11	1,6	1

Na podstawie: M. Ungeheuer, *Stosunki kredytowe w ziemi przemyskiej w połowie XV wieku*, Lwów 1929, s. 59.

Tabl. 170. ZADŁUŻENIE ZYGMUNTA AUGUSTA ZABEZPIECZONE NA DOBRACH KRÓLEWSKICH W LATACH 1549–1562

Dobra królewskie	Ogółem	1549–1555	1556–1562
	w tysiącach złotych polskich		
<b>Ogółem</b> .....	<b>457,8</b>	<b>245,4</b>	<b>212,4</b>
Wielkopolska .....	33,0	19,0	14,0
Małopolska .....	63,6	50,6	13,0
Woj. rawskie .....	79,3	29,3	50,0
Woj. mazowieckie.....	51,0	20,0	31,0
Prusy Królewskie .....	175,2	71,4	103,8
Woj. bełskie i ruskie .....	55,7	55,1	0,6

Na podstawie: A. Sucheni-Grabowska, *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny*, część 1: *Geneza egzekucji dóbr*, Wrocław 1974, s. 120.

**Tabl. 171. GŁÓWNI WIERZYCIELE UDZIELAJĄCY ZYGMUNTOWI AUGUSTOWI POŻYCZEK POD ZASTAW DÓBR KRÓLEWSKICH W LATACH 1549–1562**

Pożyczkodawcy	Kwoty pożyczek <sup>a</sup> w złp
Andrzej Noskowski, biskup płocki.....	55 000 <sup>b</sup>
Kostkowie (rodzina) z Prus Królewskich .....	52 821
Loiczowie, kupcy z Gdańska .....	40 000
Czemowie (rodzina) z Prus Królewskich .....	34 000
Stanisław Borek, starosta sochaczewski .....	27 000
Miasto Kraków.....	25 000
Janusz Latalski, starosta inowrocławski i rogoziński.....	18 000
Mikołaj Odnowski, starosta lwowski i krasnystawski.....	18 000
Adam Drzewicki, starosta gostyński.....	14 000
Mikołaj Radziejowski, celnik włocławski i starosta sochaczewski	12 000

<sup>a</sup> Wykazano pożyczki powyżej 10 000 złp. <sup>b</sup> A. Noskowski pożyczył ponadto królowi 40 000 złp (w sumie 95 000 złp).

Na podstawie: A. Sucheni-Grabowska, *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny*, część 1: *Geneza egzekucji dóbr*, Wrocław 1974, s. 139.

**Tabl. 172. ZADŁUŻENIA KRÓLEWSKIE W 1642 R.**

Wyszczególnienie	W tysiącach złotych polskich
<b>Ogółem .....</b>	<b>4 447 239</b>
Długi z czasów Zygmunta III .....	250 000
Długi zaciągnięte przez Władysława IV na:	
pogrzeb Zygmunta III .....	468 754
rozbudowę floty .....	799 451
swoje wesele .....	361 879
potrzeby stołowe .....	150 799
gwardię koronną.....	287 750
gwardię pieszą .....	259 210
kozaków .....	74 500
stajnie .....	140 659
muzyków .....	45 000
czeladź dworską.....	120 000
różne potrzeby dworskie .....	1 261 686
Zastawione kosztowności przez Władysława IV.....	227 551

Na podstawie: A. Filipczak-Kocur, *Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów 1587–1648*, Wrocław 1994, s. 98.

Tabl. 173. GŁÓWNI POLSCY DŁUŻNICY BANKÓW HOLENDERSKICH  
W LATACH 1781–1792

Kredytobiorcy	Kwoty	
	w tys. złp	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>61 037,8</b>	<b>100,0</b>
Rzeczpospolita .....	19 077,8	31,3
Król polski .....	17 500,0	28,7
Aleksander Lubomirski .....	8 150,0	13,4
Wincenty Potocki .....	3 935,0	6,4
Józef Lubomirski .....	3 800,0	6,2
Antoni Jabłonowski .....	2 625,0	4,3
Ignacy i Jan Potoccy .....	2 625,0	4,3
Mateusz i Michał Sobańscy .....	1 750,0	2,9
Stanisław Lubomirski .....	1 575,0	2,5

Na podstawie: B. Grochulska, *Warszawa na mapie Polski stanisławowskiej. Podstawy gospodarcze rozwoju miasta*, Warszawa 1980, s. 195.



## DOCHÓD NARODOWY

Tabl. 174. SZACUNEK DOCHODU NARODOWEGO WYTWORZONEGO  
W 4 PROWINCJACH KORONY OKOŁO 1580 R.

Wyszczególnienie	W tysiącach złotych polskich	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>53 906</b>	<b>100,0</b>
Chleb żytni .....	12 205	22,6
Żyto eksportowane.....	575	1,1
Pieczywo pszenne .....	785	1,5
Pszenica eksportowana .....	105	0,2
Jęczmień (kasza).....	688	1,3
Groch .....	1 113	2,1
Jagły .....	674	1,3
Kasza tatarczana .....	533	1,0
Piwo .....	14 938	27,7
Mięso.....	4 485	8,3
Skóry wołowe eksportowane .....	187	0,3
Ryby.....	258	0,5
Półcie wieprzowe.....	2 437	4,5
Sadło.....	406	0,8
Olej .....	980	1,8
Masło .....	942	1,7
Ser .....	1 095	2,0
Nabiał.....	1 018	1,9
Sól i minerały .....	1 642	3,0
Produkcja rzemiosła i usługi.....	8 840	16,4

Uwaga. Dochód narodowy wytworzony oszacowano na podstawie konsumpcji żywności, cen gdańskich i eksportu (bez uwzględnienia eksportu wołów hodowanych głównie na Podolu i Wołoszczyźnie, tj. poza Koroną) przy przyjęciu 3,4 mln ludności w 4 prowincjach Korony właściwej (Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze i Prusy Królewskie); średni dochód narodowy na osobę wyniósł ok. 16 złp, czyli 333 g srebra.

Na podstawie: A. Wyczański, *Studia nad konsumpcją żywności w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Warszawa 1969, s. 212.



Okres 1795–1918







## UWAGI OGÓLNE

W tej części tomu zakres terytorialny pojęcia „Polska” jest taki sam, jak w analogicznej części tomu pierwszego, tzn. obejmuje obszar dawnej Rzeczypospolitej w granicach przed 1772 r. oraz teren Górnego Śląska. Zgodnie ze stanem źródłowym zdecydowana większość tablic ukazuje poszczególne zjawiska odrębnie dla każdego zaboru; również z tego powodu dla zaboru rosyjskiego przeważają dane dotyczące tylko Królestwa Polskiego.

Pod względem chronologicznym, tak jak w tomie pierwszym, niewiele tablic dotyczy okresu do 1860 r., a także okresu pierwszej wojny światowej.

W XIX w. dokonywały się bardzo istotne przemiany we wszystkich przejawach życia gospodarczego, będące głównie wynikiem przewrotu technicznego, uwłaszczenia chłopów i tzw. eksplozji demograficznej. Wobec braków w dotychczasowej historiografii oraz ograniczeń metodologicznych (zmiany jakościowe są trudne do przedstawienia ilościowego) nie wszystkie procesy przemian można było przedstawić w postaci tablic.

W rozdziale dotyczącym cen, mimo ograniczenia ich notowań do 4 ośrodków i to głównie artykułów rolniczych, można było zilustrować ogólną tendencję (przy różnych wahaniach) wzrostu cen artykułów spożywczych i relatywnego spadku cen wyrobów przemysłowych (wyjątkiem był okres tzw. kryzysu agrarnego w końcu XIX w.).

W rozdziale dotyczącym rolnictwa, mimo dużych braków i nie zawsze wiarygodnych danych, ukazano prawie wszystkie najważniejsze zmiany. Dokonała się tzw. rewolucja agrarna; z jednej strony uwłaszczono chłopów (w Królestwie Polskim – w 1864 r., a na pozostałym obszarze zaboru rosyjskiego – w 1861 r., w Galicji – w 1848 r., w zaborze pruskim – w latach 1816–1858), z drugiej zmienił się sposób uprawy roli (z gospodarki ugorowej na bezugorową, zmieniały się narzędzia rolnicze). Zmieniała się własnościowa struktura ziemi, nastąpił bardzo znaczny wzrost produkcji rolnej w wyniku zwiększania areału gruntów ornych, a także wzrostu plonów. Zmiany objęły również hodowlę. Pokazano początkowy wzrost pogłowia owiec i późniejszy jego spadek, stałe zwiększanie pogłowia koni



i trzody chlewnej oraz do końca XIX w. – także bydła. Tylko w niewielkim stopniu ukazano zmiany jakościowe. Udało się zobrazować zmiany w strukturze hodowanego bydła, tj. zmniejszanie się w szybkim tempie po 1870 r. pogłowia wołów roboczych (wzrastało znaczenie krów), będących na początku omawianego okresu główną siłą pociągową w rolnictwie, którą w końcu XIX w. stały się konie. Nie udało się pokazać m.in. stałego wzrostu wagi wszystkich hodowanych zwierząt, wzrostu mleczności krów czy siły pociągowej koni.

Jeszcze większe zmiany ilościowe i jakościowe nastąpiły w przemyśle. W początkach okresu zdecydowanie dominował tzw. przemysł rękodzielniczy (miejskie rzemiosło, domowa produkcja na wsi). Istniały nieliczne większe zakłady produkcyjne, głównie w górnictwie i hutnictwie, oparte na prymitywnej technologii i technice. Tylko w młynarstwie działały niewielkie zakłady oparte na pracy zmechanizowanej (młyny wodne i wiatraki), lecz zdecydowana większość mąki była produkowana w żarnach. W XIX w. dominującą pozycję uzyskuje przemysł rozumiany jako produkcja na dużą skalę, przy zastosowaniu podziału pracy i udoskonalonych narzędzi. W tej części za granicę między przemysłem a rzemiosłem uznano zatrudnienie co najmniej 5 osób (czasem 6). Brak danych nie pozwolił na ukazanie zmian dokonujących się w rzemiośle.

W przemyśle nastąpił olbrzymi wzrost produkcji, niestety niemożliwy do całościowego ukazania. Najbardziej miarodajnym wskaźnikiem może być produkcja hut żelaza. W latach 1796–1913 produkcja surówki żelaza wzrosła ok. 70 razy, a półfabrykatów – ponad 130 razy. Równocześnie nastąpiło znaczne rozszerzenie wykorzystania surowców (np. węgla kamiennego i brunatnego, rudy cynku, bawełny, ziemniaków, buraków cukrowych). Ten rozwój nie jest terytorialnie równomierny, w drugiej połowie XIX w. powstają i umacniają swe znaczenie okręgi przemysłowe (górnosląski, łódzki, warszawski, sosnowiecko-częstochowski). Równolegle dochodzi do powstania i rozwoju coraz liczniejszej przemysłowej klasy robotniczej.

Dokonyje się przewrót techniczny. Polegał on głównie na mechanizacji pracy przy zastosowaniu maszyn parowych; wprowadzano także nowe technologie (np. zastosowanie paliw mineralnych, powstaje przemysł chemiczny). Zmiany techniki i technologii dokonują się właściwie stale. Pod koniec XIX w. zapoczątkowany zostaje tzw. drugi przewrót techniczny, polegający głównie na zmianie systemu energetycznego (m.in. zastosowanie energii elektrycznej, turbin parowych, silników spalinowych). Wszystkie te zmiany doprowadzają do bardzo znacznego wzrostu wydajności pracy.

Od połowy XIX w. następowały także zmiany w organizacji produkcji. Dokonyje się koncentracja produkcji w wielkich zakładach. Coraz większą rolę odgrywają zakłady należące do spółek akcyjnych. Po 1860 r. bardzo znacznie kurczy się własność państwowa.

W czasie I wojny światowej rozwój przemysłu został zahamowany, a w Królestwie Polskim uległ on właściwie degradacji.



Wobec braku danych przedstawiono tylko 2 tablice dotyczące budownictwa. Wraz z rozwojem przemysłu i infrastruktury ekonomicznej, a także urbanizacji wzrastały, szczególnie po 1860 r., znaczenie i wielkość budownictwa. W Warszawie w latach 1862–1914 liczba budynków mieszkalnych wzrosła z 7 034 do 17 803, a w pozostałych 114 miastach Królestwa Polskiego ich liczba zwiększyła się z 39 102 do 78 250.

W dziedzinie transportu i łączności również dokonały się ważne zmiany, lecz nastąpiły one później i dopiero pod koniec XIX w. zmieniły one charakter tych działów gospodarki. Pojawiły się nieznane przedtem środki transportu i łączności oraz związane z nimi nowe rodzaje szlaków komunikacyjnych.

W transporcie najbardziej znaczące efekty przyniosła budowa torów dla transportu kolejowego oraz zastosowanie nowego środka transportu – parowozu. Pierwsze parowozy pojawiły się w latach 40. XIX w. i już w latach 70. XIX w. zdecydowana większość transportu towarowego i osobowego dokonywała się liniami kolejowymi.

Parowce na śródlądowych drogach wodnych zjawiły się w tym samym czasie co parowozy, lecz ich rozpowszechnianie następowało bardzo powoli – do 1918 r. parowce nie wyparły na rzekach innych środków transportu. W niewielkim stopniu zmieniły się drogi wodne, tylko na ziemiach pod panowaniem Prus nastąpiła ich regulacja. Opóźnione były też zmiany w żegludze morskiej. Do Gdańska pierwsze parowce morskie przyplłynęły w 1827 r., ale przewagę pod względem pojemności statków przybywających do Gdańska i Elbląga parowce uzyskały w latach 1876–1880, a wśród własnej floty tych portów dopiero w latach 90. XIX w.

Nie zmieniły się zasadniczo środki drogowego transportu lądowego, chociaż na pewno ulepszono pojazdy transportowe. Zmieniały się natomiast same drogi, od lat 20. XIX w. rozpoczęła się budowa dróg bitych, których sieć przez następne 100 lat rozwijała się stosunkowo szybko.

W łączności przełom przyniosła telekomunikacja przewodowa. Od 1850 r. rozpowszechniał się telegraf elektryczny, a od 1880 r. rozpoczął się rozwój telefonii, który doprowadził do powstania po 1900 r. międzymiastowych sieci linii telefonicznych.

Wszystkie wyżej wymienione przemiany bardzo usprawniły działalność poczty oraz doprowadziły do znacznego podwyższenia poziomu infrastruktury ekonomicznej.

Charakterystyczny był fakt, że zmiany w transporcie i łączności pojawiły się prawie równocześnie we wszystkich trzech zaborach, lecz ich dalszy rozwój przebiegał bardzo nierównomiernie. Zdecydowanie najwolniej proces przemian następował na obszarze zaboru rosyjskiego, najszybciej na terenach będących w granicach Prus.

Najtrudniej jest przedstawić w postaci tabelarycznej zmiany, jakie dokonywały się w dziedzinie handlu wewnętrznego, szczególnie dla okresu do 1860 r., ponieważ właściwie brak jest opracowań monograficznych dotyczących tej tematyki. Tymczasem w handlu dokonywały się również wielkie zmiany. W wyniku „eksplozji demograficznej”, zniesienia poddaństwa,



a potem uwłaszczenia chłopów, dynamicznego wzrostu produkcji rolnej i przemysłowej, a także rozwoju transportu nastąpił olbrzymi rozwój rynku wewnętrznego.

Do połowy XIX w. zmiany następowały powoli i są bardzo trudne do liczbowego przedstawienia. Na pewno nadal decydującą rolę miały targi i jarmarki, lecz ich znaczenie zmniejszało się. Tak np. w Wielkim Księstwie Poznańskim liczba jarmarków w 1816 r. wynosiła 756 (w ciągu całego roku), a w 1861 r. – tylko 362. Zwiększała się liczba i rola stałych punktów sprzedaży. W Warszawie w latach 1827–1854 liczba bogatszych kupców wzrosła z 379 do 717.

W okresie późniejszym następowały szybsze zmiany. Główną rolę przejmowały stałe punkty sprzedaży – sklepy, powstawały duże przedsiębiorstwa handlowe (m.in. hurtownie), dokonywała się wyraźna specjalizacja branżowa. Zmieniał się charakter targów, w większych miastach place targowe stawały się miejscami codziennej sprzedaży. Odrębny typ handlu kształtowała spółdzielczość, zwłaszcza spółdzielczość spożywców, która rozwijała się szybko od końca XIX w.

Przez cały okres w zaborze rosyjskim i austriackim przeważającą część zatrudnionych w handlu stanowili Żydzi, natomiast w zaborze pruskim ich rola systematycznie zmniejszała się.

Inaczej przedstawia się sprawa handlu zewnętrznego. Ze względu na istniejącą sytuację polityczną mamy opracowania dotyczące Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego w latach 1807–1850 i tylko dla tych terenów, i tych lat możemy opisywać handel zagraniczny. Inne obszary, a po 1850 r. wszystkie zabory, nie miały żadnej autonomii ekonomicznej. Od 1851 r. zostały zniesione granice celne między Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim oraz między Galicją a obszarem celnym krajów węgierskich. Handel poszczególnych dzielnic stał się częścią handlu państw zaborczych. W latach 1841–1850 w handlu zewnętrznym Królestwa Polskiego obroty z Cesarstwem Rosyjskim stanowiły 24% ogólnych obrotów w tym handlu, a ok. 1910 r. – już 70%. Dla zaboru pruskiego i Górnego Śląska obroty z resztą państwa niemieckiego stanowiły w 1910 r. ok. 80% obrotów handlu zewnętrznego.

Mimo tych warunków rozmiary międzyregionalnej wymiany handlowej znacznie stale wzrastały. Zmieniała się struktura handlu zewnętrznego, coraz większą rolę odgrywały surowce, półfabrykaty i wyroby przemysłowe.

W rozdziale ostatnim, dotyczącym szeroko pojętej tematyki finansowej, najtrudniej jest w formie tabelarycznej przedstawić problematykę ustroju pieniężnego. Początkowo działały różnego rodzaju systemy. Polskie przedrozbiorowe monety były w użyciu w zaborze pruskim do 1817 r., a w austriackim – do 1832 r. W Księstwie Warszawskim, do 1842 r. w Królestwie Polskim i w Rzeczypospolitej Krakowskiej system przedrozbiorowy był dominujący. Równocześnie we wszystkich zaborach były w obiegu pieniądze państw zaborczych: w rosyjskim –



rubel (100 kopiejek), w austriackim – gulden (60, a od 1858 r. – 100 krajcarów), w pruskim do 1873 r. – talar (360 fenigów), a później marka niemiecka (100 fenigów). Podstawą kruszcową było wszędzie srebro, lecz nadal były też monety złote i miedziane, wprowadzono także pieniądze papierowe (ich wartość była praktycznie mniejsza od nominalnej). Później wprowadzono monometalizm złoty, w Niemczech – od 1873 r., w Austrii – od 1892 r. (jednostką monetarną stała się wówczas korona = 100 halerczom), a w Rosji – od 1897 r. Wszędzie coraz większą rolę odgrywały banknoty.

W wyniku rozbiorów ziemie polskie zostały objęte systemami skarbowymi państw zaborczych. Największe zmiany dotyczyły zaboru austriackiego i pruskiego (podatki zostały znacznie zwiększone). W Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (do 1865 r.) działał częściowo zmodyfikowany system pruski. W oparciu o ten system ustalano ich budżety. Od 1861 r. szeroko rozbudowaną skarbowość samorządową wprowadzono w Galicji, uchwalano budżet krajowy, swoje budżety miały też powiaty, miasta i gminy.

Od 1795 r. aż do połowy XIX w. w stosunkach kredytowych nadal dominował kredyt niescentralizowany, chociaż rozwijało się prywatne bankierstwo. W większości były to drobne kantory, istniały też nieliczne tzw. domy bankowe. Kredyt był bardzo drogi, odsetki wynosiły najczęściej 18%.

Wysokie koszty kredytu były istotną przeszkodą w rozwoju rolnictwa, stąd też bardzo szybko zaczęły powstawać tzw. ziemstwa kredytowe, które udzielały szlachcie pożyczek na niewielki procent (3,5–5%). Pierwsze takie ziemstwa powstały w zaborze pruskim (w tzw. Prusach Zachodnich – już w 1787 r., w Wielkim Księstwie Poznańskim – w 1821 r.), w Królestwie Polskim utworzono Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w 1825 r., a w Galicji – w 1841 r. W zaborze pruskim dyrekcje ziemstw miały charakter urzędów administracji państwowej. Ułatwieniem uzyskania kredytu przez właścicieli ziemskich było wprowadzenie prawa hipotecznego, umożliwiającego uzyskanie pożyczki pod zastaw dóbr; w Prusach działało ono już od 1783 r., później wprowadzone we wszystkich zaborach. Dużą rolę w dostarczaniu kredytu na cele pozarolnicze odegrał Bank Polski w Królestwie Polskim, działający w latach 1828–1885.

Po 1860 r. we wszystkich zaborach ukształtował się system kredytowy właściwy dla gospodarki kapitalistycznej, w którym centralne miejsce zajęły państwowe banki emisyjne. Równocześnie następował szybki rozwój dużych banków prywatnych (szczególnie w Królestwie Polskim), które w większości stawały się własnością towarzystw akcyjnych.

Banki państwowe i prywatne obsługiwały tylko duże przedsiębiorstwa, dlatego też dla obsługi drobnego kredytu powstawały inne instytucje. Ważne znaczenie uzyskały kasy oszczędności, gdzie lokowano małe sumy, które były oprocentowane i które bez trudności można było wycofać. Rozpowszechniły się one dopiero w latach 60. XIX w., chociaż pierwsze powstały już w 1827 r. W końcu XIX w. ważne znaczenie uzyskuje spółdzielczość kredytowa,





najwcześniej w zaborze pruskim – od lat 70. (pierwsza spółdzielnia powstała w 1850 r.), w Galicji – od lat 90. (pierwsza spółdzielnia powstała w 1860 r.), a w Królestwie Polskim – dopiero po 1905 r. (choć pierwsza spółdzielnia powstała w 1870 r.). Spółdzielczość kredytowa we wszystkich zaborach na początku XX w. wyparła podupadające kasy gminne i cechowe.

Ubezpieczenia gospodarcze rozpoczęły się od ubezpieczeń strat wynikłych wskutek pożarów. Rządowe „Kasy Ogniove” w Prusach utworzono w 1711 r., ok. 1785 r. zaczęły działać w dawnych Prusach Królewskich, a od 1803 r. – na pozostałym obszarze zaboru pruskiego. Ubezpieczenie budynków w miastach było obowiązkowe, innych – dobrowolne. Na podobnych zasadach działało Towarzystwo Ogniove w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Rozszerzano obowiązek ubezpieczania budynków: w 1807 r. objęto nim budynki na wsi w dobrach państwowych, w 1825 r. – dobra obciążone pożyczkami Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, a od 1843 r. przymus objął wszystkie nieruchomości. Od 1835 r. uruchamiano inne działy ubezpieczeń (m.in. w 1856 r. przymusowe ubezpieczenie bydła od księgosuszu). Od 1867 r. w zaborze rosyjskim ograniczono zakres państwowych ubezpieczeń, już w 1864 r. zaniechano stosowania przymusu ubezpieczeń w zaborze pruskim (w Galicji nigdy nie było takiego przymusu). W taki sposób, lecz dopiero po 1860 r., rozwinęła się wszędzie działalność prywatnych towarzystw ubezpieczeniowych.

Materiał zaprezentowano w postaci 161 zestawień tabelarycznych, 2 map i 5 wykresów.

Juliusz Łukasiewicz



## JEDNOSTKI PIENIĘŻNE W LATACH 1795–1918

1. Księstwo Warszawskie i Królestwo Polskie w latach 1810–1841
  - złoty polski = 30 groszom = ok. 2,7 grama srebra.
2. Zabór rosyjski (do 1841 r. bez Królestwa Polskiego):
  - do 1897 r. rubel srebrny = 100 kopiejkom srebrnym = ok. 18 gramom srebra,
  - od 1897 r. rubel = 100 kopiejkom = 0,774 grama złota.
3. Zabór austriacki (Galicja):
  - do 1858 r. gulden (złoty reński) = 60 krajcarom = ok. 11,7 grama srebra,
  - od 1858 r. do 1892 r. gulden = 100 krajcarom = ok. 11,1 grama srebra,
  - od 1892 r. korona = 100 halierzom = 0,305 grama złota (1 korona = 0,5 guldena).
4. Zabór pruski:
  - do 1826 r. talar = 24 srebrnym groszom = 288 fenigom = 16,704 grama srebra,
  - od 1826 r. do 1873 r. talar = 30 srebrnym groszom = 360 fenigom = 16,666 grama srebra,
  - od 1873 r. marka niemiecka = 100 fenigom = 0,358 grama złota (1 talar = 3 markom niemieckim; 5 nowych fenigów = 6 starym fenigom).

\*  
\*                      \*

Według parytetów:

- w 1838 r. 1 rubel srebrny = 6,67 złotego polskiego = 1,54 guldena (austriackiego) = 1,08 talara (pruskiego),
- w 1870 r. 1 rubel srebrny = 1,62 guldena (austriackiego) = 1,08 talara (pruskiego),
- w 1914 r. 1 rubel = 2,54 korony (austriackiej) = 2,16 marki niemieckiej.

Na podstawie: *Historia Polski*, wyd. Instytut Historii PAN, tom II, część 4, Warszawa 1960, s. 8–10; I. Ichnatowicz, *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*, tom I, Warszawa 1967, s. 85–94; Z. Żabiński, *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław 1981; obliczenia własne.



**CENY****Tabl. 1 (175). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY 4 ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW W WARSZAWIE**

Lata	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	4 zboża <sup>a</sup>	Ziemniaki
	za 10 hl w rublach srebrnych					1816–1820=100	
1816–1820.....	34,99	22,31	17,03	12,26	5,44	100	100
1821–1825.....	19,31	12,93	10,72	7,69	6,77	58	124
1826–1830.....	24,08	13,32	12,15	8,86	5,21	65	96
1831–1835.....	27,47	20,56	18,91	12,46	5,54	91	102
1836–1840.....	26,92	14,94	13,28	9,45	5,68	72	104
1841–1845.....	31,25	19,53	16,25	11,48	7,11	90	131
1846–1850.....	36,48	24,45	21,95	14,77	10,70	111	197
1851–1855.....	47,40	35,35	30,35	20,06	13,86	154	255
1856–1860.....	45,16	28,25	25,01	18,34	9,53	132	175
1861–1865.....	47,54	26,11	22,49	16,10	9,15	126	168
1866–1870.....	59,64	38,73	33,40	23,82	12,62	177	232
1871–1875.....	60,12	39,49	32,87	25,53	15,39	180	283
1876–1880.....	66,84	43,11	35,82	25,49	14,96	196	275
1881–1885.....	62,31	43,45	38,25	25,73	15,82	194	291
1886–1890.....	51,59	34,44	30,16	22,82	11,62	157	214
1891–1895.....	47,83	36,02	28,49	21,68	14,20	156	261
1896–1900.....	46,69	32,49	30,16	21,96	11,62	148	214
1901–1905.....	46,40	34,35	32,92	25,30	17,48	157	321
1906–1910.....	57,45	41,45	35,78	27,01	8,05	185	148
1911–1914.....	56,02	40,35	38,49	29,87	10,58	185	194

<sup>a</sup> Średni ważony indeks opracowany na podstawie ilości 4 zbóż przeznaczonych na sprzedaż i ich cen przy przyjęciu dla: pszenicy 3, żyta 5, jęczmienia 1, owsa 1.

Na podstawie: S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1816–1914*, Poznań 1949, s. 274–275; obliczenia własne.



Tabl. 2 (176). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY 4 ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW W KRAKOWIE

Lata	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki – za 1 hl	4 zboża <sup>a</sup>	Ziemniaki
	za 100 kg <sup>b</sup>						
	w koronach					1816–1820=100	
1811–1815.....	10,83	9,36	9,00	6,77	1,92	89	143
1816–1820.....	12,94	9,87	9,30	7,34	1,34	100	100
1821–1825.....	7,59	6,06	5,19	4,51	0,97	60	72
1826–1830.....	8,31	6,35	5,97	5,49	1,16	65	87
1831–1835.....	10,30	8,51	8,72	7,85	1,79	87	134
1836–1840.....	9,54	6,00	5,80	5,54	1,33	67	99
1841–1845.....	11,61	9,19	8,94	7,65	1,65	93	123
1846–1850.....	15,86	14,07	13,58	11,11	4,36	138	325
1851–1855.....	25,35	21,60	18,54	15,77	7,03	210	525
1856–1860.....	20,16	13,69	13,80	12,22	4,62	148	345
1861–1865.....	18,66	9,20	13,42	11,57	4,47	120	334
1866–1870.....	21,68	13,10	15,56	13,64	4,07	152	304
1871–1875.....	23,90	16,14	17,21	15,59	5,98	177	446
1876–1880.....	21,78	16,98	15,44	15,00	5,12	173	382
1881–1885.....	19,46	15,78	14,67	14,65	4,70	161	351
1886–1890.....	16,48	13,14	12,92	12,77	3,70	136	276
1891–1895.....	17,42	14,86	12,75	13,70	4,44	148	331
1896–1900.....	17,56	14,68	12,90	13,95	3,95	148	295
1901–1905.....	17,52	14,22	13,17	14,52	3,87	147	289
1906–1910.....	22,00	17,72	15,38	17,01	3,97	181	296
1911–1913.....	22,44	18,80	17,61	19,38	5,92	192	442

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 1 na str. 187. <sup>b</sup> Dane za lata 1811–1870 przeliczono z miary objętościowej na kilogramy przyjmując 1 korzec: pszenicy = 95 kg, żyta = 90 kg, jęczmienia = 74 kg, owsa = 56 kg.

Na podstawie: M. Górkiewicz, *Ceny w Krakowie w latach 1796–1914*, Poznań 1950, s. 83–94, 104–106; obliczenia własne.



Tabl. 3 (177). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY 4 ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW WE LWOWIE

Lata	Pszenvica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	4 zboża <sup>a</sup>	Ziemniaki
	za 1 hl w koronach					1816–1820=100	
1811–1815 <sup>b</sup> .....	8,19	6,00	4,47	2,59	1,96	75	91
1816–1820.....	10,73	8,09	5,62	3,58	2,15	100	100
1821–1825.....	5,36	3,61	2,69	1,63	0,96	47	45
1826–1830.....	5,57	3,76	2,93	2,06	1,22	50	57
1831–1835.....	5,80	4,07	3,34	2,48	1,36	54	63
1836–1840.....	6,19	4,37	3,07	2,38	1,40	57	65
1841–1845.....	5,89	4,13	3,44	2,87	1,37	56	64
1846–1850.....	10,72	7,96	6,69	4,55	3,34	104	155
1851–1855.....	16,33	12,79	10,21	6,97	6,03	162	281
1856–1860.....	12,83	7,79	7,40	5,99	3,74	114	174
1861–1865.....	12,35	7,67	6,24	4,60	3,90	106	181
1866–1870.....	14,82	9,51	7,48	5,30	4,13	129	192
1871–1875.....	16,08	11,04	8,54	6,32	5,12	146	238
1876–1880.....	14,30	10,08	7,50	5,62	4,53	132	211
1881–1885.....	13,20	9,31	7,27	5,65	4,27	123	199
1886–1890.....	11,02	7,59	6,16	5,20	2,91	103	135
1891–1895.....	11,99	8,77	6,61	5,78	4,05	115	188
1896–1900.....	12,43	8,62	6,42	6,12	2,95	117	137
1901–1905.....	12,15	8,62	7,20	6,61	3,22	119	150
1906–1910.....	16,77	11,23	8,85	7,67	4,07	153	189
1911–1913.....	16,86	12,61	10,11	7,74	5,67	165	264

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 1 na str. 187. <sup>b</sup> Dla jęczmienia i owsa – przeciętne roczne z lat 1812–1815.

Na podstawie: S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 98–106; obliczenia własne.

**Tabl. 4 (178). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PSZENICY I ŻYTA  
W POZNANIU**

Lata	Pszenica	Żyto	Pszenica	Żyto
	za 100 kg w markach niemieckich		1811–1820=100	
1811–1820.....	18,30	11,40	100,0	100,0
1821–1830.....	11,90	7,50	65,0	65,8
1831–1840.....	13,70	8,50	74,9	74,6
1841–1850.....	16,30	11,00	89,1	96,5
1851–1855.....	23,46	16,88	128,2	148,1
1856–1860.....	19,34	13,92	105,7	122,1
1861–1865.....	19,34	12,24	105,7	107,4
1866–1870.....	20,86	15,56	114,0	136,5
1871–1875.....	21,72	16,88	118,7	148,1
1876–1880.....	20,56	15,60	112,3	136,8
1881–1885.....	19,24	14,70	105,1	128,9
1886–1890.....	17,92	14,16	97,9	123,3
1891–1893.....	19,60	16,83	107,1	147,6
1894–1897.....	15,78	11,80	86,2	103,5
1898–1900.....	15,33	13,48	83,8	118,2
1901–1903.....	16,83	13,24	92,0	116,1
1904–1906.....	16,91	13,26	92,4	116,3
1907–1909.....	21,03	16,88	114,9	148,1
1910–1912.....	19,94	15,38	109,0	134,9

Na podstawie: *Księga Jubileuszowa wydana w 50 rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Poznań 1911, s. 140–141; W. Tilgner, *Porównanie cen gospodarstw rolnych z lat 1920 do 1925 z rozwojem cen od 1800 do 1912 r. w Poznańskim*, Poznań 1927, s. 14.



**Tabl. 5 (179). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH I NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W WARSZAWIE**

**A. CENY**

Lata	Chleb razowy	Mięso wołowe	Ślonina	Jaja kurze – za 100 szt	Sól	Cukier	Piwo dubeltowe	Wódka szumówka <sup>a</sup>
	za 1 kg				za 100 kg		za 1 hl	
	w kopiejkach				w rublach srebrnych			
1816–1820.....	4,4	13,3	28,6	94	10,12	33,66	3,36	13,69
1821–1825.....	3,2	10,5	19,9	89	9,25	32,86	3,11	20,47
1826–1830.....	3,0	10,8	18,6	94	8,32	37,09	2,99	18,64
1831–1835.....	3,6	13,7	30,0	82	7,90	50,12	3,87	19,01
1836–1840.....	4,1	14,3	27,1	82	7,89	60,76	3,81	12,90
1841–1845.....	4,2	14,7	23,6	76	7,35	42,61	3,76	12,77
1846–1850.....	4,0	15,7	27,8	79	8,06	35,95	3,38	14,24
1851–1855.....	5,5	16,4	29,6	109	7,79	42,27	4,13	18,47
1856–1860.....	4,6	18,9	31,5	126	6,49	40,84	3,59	16,27
1861–1865.....	4,1	21,6	33,9	143	6,17	39,46	3,83	18,39
1866–1870.....	5,7	26,5	47,3	154	5,94	38,62	4,88	21,80
1871–1875.....	6,2	31,5	47,3	168	6,07	42,47	4,66	27,83
1876–1880.....	7,1	30,4	50,1	175	6,93	40,33	4,28	38,56
1881–1885.....	6,7	34,0	53,5	188	5,30	42,28	4,57	42,96
1886–1890.....	6,0	29,8	38,3	186	4,56	36,97	4,17	39,13
1891–1895.....	6,6	32,1	42,8	195	3,05	36,05	3,98	44,91
1896–1900.....	6,1	29,8	40,4	205	3,03	36,42	4,06	47,76
1901–1905.....	6,4	31,5	45,2	187	3,23	30,55	4,22	55,81
1906–1910.....	7,9	42,7	47,1	192	3,95	31,10	4,49	66,88
1911–1914.....	6,5	39,1	50,9	211	3,66	31,41	4,69	72,90

<sup>a</sup> O zawartości ok. 47% alkoholu.





**Tabl. 5 (179). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH I NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W WARSZAWIE (dok.)**

**B. WSKAŹNIKI CEN**

Lata	Chleb razowy	Mięso wołowe	Słonina	Jaja kurcze	Sól	Cukier	Piwo dubeltowe	Wódka szumówka <sup>a</sup>
	1816–1820=100							
1821–1825.....	72,7	78,9	69,6	94,7	91,4	97,6	92,6	149,5
1826–1830.....	68,2	81,2	65,0	100,0	82,2	110,2	89,0	136,2
1831–1835.....	81,8	103,0	104,9	87,2	78,1	148,9	115,2	138,9
1836–1840.....	93,2	107,5	94,8	87,2	78,0	180,5	113,4	94,2
1841–1845.....	95,5	110,5	82,5	80,9	72,6	126,6	111,9	93,3
1846–1850.....	90,9	118,0	97,2	84,0	79,6	106,8	100,6	104,0
1851–1855.....	125,0	123,3	103,5	116,0	77,0	125,6	122,9	134,9
1856–1860.....	104,5	142,1	110,1	134,0	64,1	121,3	106,8	118,8
1861–1865.....	93,2	162,4	118,5	152,1	61,0	117,2	114,0	134,3
1866–1870.....	129,5	199,2	165,4	163,8	58,7	114,7	145,2	159,2
1871–1875.....	140,9	236,8	165,4	178,7	60,0	126,2	138,7	203,3
1876–1880.....	161,4	228,6	175,2	186,2	68,5	119,8	127,4	281,7
1881–1885.....	152,2	255,6	187,1	200,0	52,4	125,6	136,0	313,8
1886–1890.....	136,4	224,1	133,9	197,9	45,1	109,8	124,1	285,8
1891–1895.....	150,0	241,4	149,7	207,5	30,1	107,1	118,5	328,1
1896–1900.....	138,6	224,1	141,3	218,1	29,9	108,2	120,8	348,9
1901–1905.....	145,4	236,8	158,0	198,9	31,9	90,8	125,6	407,7
1906–1910.....	179,5	321,1	164,7	204,3	39,0	92,4	133,6	488,5
1911–1914.....	147,7	294,0	178,0	224,5	36,2	93,3	139,6	532,5

<sup>a</sup> O zawartości ok. 47% alkoholu.

Na podstawie: S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1816–1914*, Poznań 1949, s. 276, 278–279; obliczenia własne.



**Tabl. 6 (180). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH I NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W KRAKOWIE**

**A. CENY**

Lata	Kasza jęczmienna – za 10 l	Mięso wołowe	Masło	Jaja kurze – za 100 szt	Sól – za 10 kg	Wódka okowita – za 1 hl
		za 1 kg <sup>a</sup>				
w guldenach						
1811–1815.....	0,48	0,18	0,63	1,13	1,06	34,64
1816–1820.....	0,46	0,19	0,57	0,99	1,03	35,42
1821–1825.....	0,28	0,12	0,53	0,99	1,03	27,58
1826–1830.....	0,39	0,11	0,51	0,85	1,24	23,92
1831–1835.....	0,47	0,16	0,50	0,92	1,24	29,09
1836–1840.....	0,30	0,17	0,49	0,77	1,24	26,99
1841–1845.....	0,42	0,18	0,50	0,82	1,24	29,64
1846–1850.....	0,81	0,21	0,63	1,18	1,24	41,12
1851–1855.....	1,00	0,25	0,90	1,62	1,30	61,85
1856–1860.....	0,76	0,29	1,02	1,64	1,47	52,71
1861–1865.....	0,65	0,31	0,89	1,56	1,61	48,33
1866–1870.....	0,77	0,35	0,90	1,80	1,43	53,84
1871–1875.....	0,87	.	0,98	2,28	1,25	50,34
1876–1880.....	0,86	.	1,10	2,35	1,20	38,68
1881–1885.....	0,82	0,54	1,07	2,42	1,20	47,52
1886–1890 <sup>b</sup> .....	0,74	0,56	0,96	2,31	1,20	57,61
1891–1895.....	0,78	0,56	1,00	2,44	.	68,97
1896–1900.....	0,85	0,56	0,97	2,37	.	61,82
1901–1905.....	0,83	0,59	1,02	2,67	1,20	68,84
1906–1910.....	1,27	0,68	1,23	3,20	1,10	76,40
1911–1913.....	1,42	0,93	1,44	3,68	1,07	118,43

<sup>a</sup> W przypadku masła dane za lata 1811–1870 przeliczono z miary objętościowej na kilogramy przyjmując 1 garniec = 3,65 kg. <sup>b</sup> Dla mięsa wołowego – przeciętne roczne z lat 1886–1888.



**Tabl. 6 (180). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH I NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W KRAKOWIE (dok.)**

**B. WSKAŹNIKI CEN**

Lata	Kasza jęczmienna	Mięso wołowe	Masło	Jaja kurze	Sól	Wódka okowita
	1816–1820=100					
1811–1815.....	104,4	94,7	110,5	114,1	102,9	97,8
1816–1820.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1821–1825.....	60,9	63,2	93,0	100,0	100,0	77,9
1826–1830.....	84,8	57,9	89,5	85,9	120,4	67,5
1831–1835.....	102,2	84,2	87,7	92,9	120,4	82,1
1836–1840.....	65,2	89,5	86,0	77,8	120,4	76,2
1841–1845.....	91,3	94,7	87,7	82,8	120,4	83,7
1846–1850.....	176,1	110,5	110,5	119,2	120,4	116,1
1851–1855.....	217,4	131,6	157,9	163,6	126,2	174,6
1856–1860.....	165,2	152,6	178,9	165,7	142,7	148,8
1861–1865.....	141,3	163,2	156,1	157,6	156,3	136,4
1866–1870.....	167,4	184,2	157,9	181,8	138,8	152,0
1871–1875.....	189,1	x	171,9	230,3	121,4	142,1
1876–1880.....	187,0	x	193,0	237,4	116,5	109,2
1881–1885.....	178,3	284,2	187,7	244,4	116,5	134,2
1886–1890 <sup>b</sup> .....	160,9	294,7	168,4	233,3	116,5	162,6
1891–1895.....	169,6	294,7	175,4	246,5	x	194,7
1896–1900.....	184,8	294,7	170,2	239,4	x	174,5
1901–1905.....	180,4	310,5	178,9	269,7	116,5	194,4
1906–1910.....	276,1	357,9	215,8	323,2	106,8	215,7
1911–1913.....	308,7	489,5	252,6	371,7	103,9	334,4

<sup>b</sup> Notka patrz na str. 193.

Na podstawie: M. Górkiwicz, *Ceny w Krakowie w latach 1796–1914*, Poznań 1950, s. 119–121, 150–152, 162–164, 175–181; obliczenia własne.



**Tabl. 7 (181). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH I NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH WE LWOWIE**

Lata	Chleb razowy	Mięso wołowe	Masło	Piwo	Wódka lepsza	Chleb razowy	Mięso wołowe	Masło	Piwo	Wódka lepsza
	za 10 kg			za 10 l						
	w koronach									
1811–1815.....	.	2,53	14,77	1,04	7,68	x	138,3	168,8	138,7	106,7
1816–1820 <sup>a</sup> .....	0,85	3,33	14,90	1,37	7,97	149,1	182,0	170,3	182,7	110,7
1821–1825.....	0,55	1,69	.	.	.	96,5	92,3	x	x	x
1826–1830 <sup>b</sup> .....	0,57	1,83	8,75	0,75	7,20	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1831–1835.....	0,66	2,61	9,79	0,94	6,65	115,8	142,6	111,9	125,3	92,4
1836–1840 <sup>c</sup> .....	0,48	2,79	9,85	0,97	5,27	84,2	152,5	112,6	129,3	73,2
1841–1845.....	.	3,03	10,48	1,12	5,28	x	165,6	119,8	149,3	73,3
1846–1850.....	.	3,87	13,59	1,42	7,47	x	211,5	155,3	189,3	103,8
1851–1855.....	.	5,23	18,49	1,74	9,82	x	285,8	211,3	232,0	136,4
1856–1860.....	1,10	7,04	16,91	2,14	7,54	193,0	384,7	193,3	285,3	104,7
1861–1865.....	1,42	8,80	18,34	2,75	11,95	249,1	480,9	209,6	366,7	166,0
1866–1870.....	1,54	8,77	18,35	3,01	10,33	270,2	479,2	209,7	401,3	143,5
1871–1875.....	1,84	9,47	23,28	3,57	8,08	322,8	517,5	266,1	476,0	112,2
1876–1880.....	1,98	9,82	22,28	3,97	8,19	347,4	536,6	254,6	529,3	113,8
1881–1885.....	1,86	10,62	22,44	3,52	7,90	326,3	580,3	256,5	469,3	109,7
1886–1890.....	1,63	10,46	20,63	3,37	7,45	286,0	571,6	235,8	449,3	103,5
1891–1895.....	1,95	12,36	24,20	3,20	8,81	342,1	675,4	276,6	426,7	122,4
1896–1900.....	1,93	12,14	22,34	3,48	9,46	338,6	663,4	255,3	464,0	131,4
1901–1905.....	2,32	14,00	23,90	3,60	9,50	407,0	765,0	273,1	480,0	131,9
1906–1910.....	2,88	15,08	28,52	3,60	9,86	505,3	824,0	325,9	480,0	136,9
1911–1913.....	3,10	16,97	35,03	4,80	10,90	543,9	927,3	400,3	640,0	151,4

*a–c* Przeciętne roczne: *a* – dla: chleba – z lat 1818–1820, masła – z lat 1816 i 1826, piwa – z lat 1816, 1818 i 1819, wódki – z lat 1816 i 1825, *b* – dla masła – z lat 1826 i 1827, *c* – dla chleba – z lat 1836–1838.

Na podstawie: S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934, s. 113–117, 121–126; obliczenia własne.



**Tabl. 8 (182). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY PŁÓTNA, SKÓRY, DREWNA I GWOŹDZI  
W WARSZAWIE**

Lata	Plótno lniane – za 10 m	Skóra wołowa – za 1 szt	Drewno – za 10 m <sup>3</sup>	Gwoździe – za 1 000 szt	Plótno lniane	Skóra wołowa	Drewno	Gwoździe
	w rublach srebrnych				1816–1820=100			
1816–1820.....	3,70	5,63	5,00	2,23	100,0	100,0	100,0	100,0
1821–1825.....	3,25	4,47	4,26	1,82	87,8	79,4	85,2	81,6
1826–1830.....	3,89	4,34	5,13	1,77	105,1	77,1	102,6	79,4
1831–1835.....	3,35	4,19	7,92	1,71	90,5	74,4	158,4	76,7
1836–1840.....	3,55	4,55	8,19	2,02	95,9	80,8	163,8	90,6
1841–1845.....	3,52	4,13	6,90	2,52	95,1	73,4	138,0	113,0
1846–1850.....	3,22	4,91	7,86	2,56	87,0	87,2	157,2	114,8
1851–1855.....	3,41	4,88	8,29	2,71	92,2	86,6	165,8	121,5
1856–1860.....	4,00	7,56	8,06	2,86	108,1	134,3	161,2	128,3
1861–1865.....	2,93	7,92	9,38	3,13	79,2	140,7	187,6	140,4
1866–1870.....	3,78	7,63	9,74	2,32	102,2	135,5	194,8	104,0
1871–1875.....	3,22	13,06	11,83	1,85	87,0	232,0	236,6	83,0
1876–1880.....	3,57	11,50	13,69	1,36	96,5	204,3	273,8	61,0
1881–1885.....	3,59	12,62	15,71	1,71	97,0	224,2	314,2	76,7
1886–1890.....	3,65	10,67	14,28	1,59	98,6	189,5	285,6	71,3
1891–1895.....	3,82	10,22	17,63	1,81	103,2	181,5	352,6	81,2
1896–1900.....	3,82	11,34	19,21	1,79	103,2	201,4	384,2	80,3
1901–1905.....	3,99	13,95	22,23	2,02	107,8	247,8	444,6	90,6
1906–1910.....	4,57	16,62	23,72	2,13	123,5	295,2	474,4	95,5
1911–1914.....	5,29	23,72	24,73	2,60	143,0	421,3	494,6	116,6

Na podstawie: S. Siegel, *Ceny w Warszawie w latach 1816–1914*, Poznań 1949, s. 280–281, 283; obliczenia własne.



**Tabl. 9 (183). PRZECIĘTNE ROCZNE CENY DREWNA I CEGŁY  
W KRAKOWIE**

Lata	Drewno opałowe miękkie – za 10 m <sup>3</sup>	Cegła średnia – za 1 000 szt	Drewno opałowe miękkie	Cegła średnia
	w guldenach		1816–1820=100	
1811–1815.....	11,67	8,19	88,8	70,4
1816–1820.....	13,14	11,63	100,0	100,0
1821–1825.....	12,87	8,89	97,9	76,4
1826–1830.....	12,25	8,12	93,2	69,8
1831–1835.....	14,50	8,61	110,4	74,0
1836–1840.....	13,47	9,39	102,5	80,7
1841–1845.....	15,91	9,00	121,1	77,4
1846–1850.....	19,61	8,98	149,2	77,2
1851–1855.....	24,80	13,93	188,7	119,8
1856–1860.....	36,20	16,66	275,5	143,3
1861–1865.....	33,69	13,82	256,4	118,8
1866–1870.....	31,25	13,63	237,8	117,2
1871–1875.....	36,75	13,50	279,7	116,1
1876–1880.....	32,50	13,50	247,3	116,1
1881–1885.....	34,42	13,55	261,9	116,5
1886–1890.....	35,40	13,95	269,4	119,9
1891–1895.....	32,02	12,65	243,7	108,8
1896–1900.....	38,78	14,07	295,1	121,0
1901–1905.....	45,72	15,70	347,9	135,0
1906–1910.....	54,80	22,53	417,0	193,7
1911–1913.....	61,73	.	469,8	x

Na podstawie: M. Górkiewicz, *Ceny w Krakowie w latach 1796–1914*, Poznań 1950, s. 188–206, 214; obliczenia własne.

**ROLNICTWO****Tabl. 10 (184). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Lata	Powierzchnia ogólna	Grunty orne	Łąki	Lasy	Inne grunty i nieużytki	
					razem	w tym pastwiska
<b>Ogółem</b>						
Ok. 1860 .....	100,0	48,2	8,9	22,5	20,4	7,1
Ok. 1890 .....	100,0	53,7	9,1	22,1	15,1	8,2
Ok. 1910 .....	100,0	54,7	8,8	21,1	15,4	7,1
<b>Królestwo Polskie</b>						
1839.....	100,0	34,3	6,5	27,9	31,3	.
1859.....	100,0	46,3	8,1	20,1	25,5	4,9
1894.....	100,0	53,4	8,3	19,9	18,4	7,3
1909.....	100,0	55,4	8,0	18,2	18,4	6,8
<b>Galicja</b>						
1842.....	100,0	43,1	11,2	31,5	14,2	.
Ok. 1860 .....	100,0	45,8	11,4	27,0	15,8	9,8
1889.....	100,0	48,4	11,2	25,8	14,6	9,5
1913.....	100,0	48,5	11,1	25,7	14,7	9,8



Tabl. 10 (184). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)

Lata	Powierzchnia ogólna	Grunty orne	Łąki	Lasy	Inne grunty i nieużytki	
					razem	w tym pastwiska
<b>Zabór pruski</b>						
1864.....	100,0	56,4	.	21,7	.	.
1878.....	100,0	57,9	7,6	20,7	13,8	8,2
1893.....	100,0	58,3	7,3	20,5	13,9	7,9
1913.....	100,0	60,1	7,0	21,3	11,6	3,9

W 1887 r. na Litwie i Białorusi grunty orne zajmowały 31,6% ogólnej powierzchni (w guberni grodzieńskiej – 39,7%), a na Rusi – 53,8% (w guberni wołyńskiej – 37,9%).

Na podstawie: W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice Statystyczne*, Kraków 1917; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, Warszawa 1964.

Tabl. 11 (185). UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1819 R.

Województwa	Powierzchnia ogólna według kierunków wykorzystania w odsetkach				Ziemie stanowiące własność rządową w %			Grunty orne w % ziemi stanowiącej własność	
	ogółem	grunty orne	lasy	inne grunty i nieużytki	powierzchni ogólnej	gruntów ornych ogółem	powierzchni lasów ogółem	rządową	prywatną
<b>Ogółem .....</b>	<b>100,0</b>	<b>32,9</b>	<b>29,4</b>	<b>37,7</b>	<b>23,5</b>	<b>20,2</b>	<b>32,2</b>	<b>29,0</b>	<b>35,1</b>
Augustowskie	100,0	28,3	33,7	38,0	49,4	36,9	65,6	22,2	37,1
Kaliskie .....	100,0	38,7	29,9	31,4	28,1	26,1	31,1	37,3	41,6
Krakowskie.....	100,0	27,8	19,2	53,0	15,2	13,2	32,5	24,1	28,4
Lubelskie.....	100,0	35,7	23,5	40,8	5,9	3,3	13,5	19,8	36,8
Mazowieckie ...	100,0	44,3	30,5	25,2	24,2	27,0	19,1	51,5	44,6
Płockie.....	100,0	38,6	35,1	26,3	21,6	16,7	25,8	29,9	41,3
Podlaskie.....	100,0	18,2	24,6	57,2	15,8	13,2	23,2	15,6	19,3
Sandomierskie	100,0	24,5	34,5	41,0	20,7	13,2	35,7	15,5	26,6

Na podstawie: W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904; obliczenia własne.





Tabl. 12 (186). GRUNTY W KRÓLESTWIE POLSKIM WEDŁUG RODZAJÓW WŁASNOŚCI

Rodzaje własności	1870	1894	1909	1894	1909	1870	1894	1909
	powierzchnia ogólna							
	w tysiącach hektarów			1870=100		w odsetkach		
<b>Ogółem</b> <sup>a</sup> .....	<b>12 342</b>	<b>12 342</b>	<b>12 342</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Chłopów .....	4 663	5 322	6 015	114,1	129,0	37,8	43,1	48,7
Mieszczan .....	467	484	505	103,6	108,1	3,8	3,9	4,1
Drobnej szlachty .....	592	733	742	123,8	125,3	4,8	5,9	6,0
Ziemiań (dworska) .....	5 841	5 015	4 327	85,9	74,1	47,3	40,6	35,1
Skarbu i instytucji .....	779	787	753	101,0	96,7	6,3	6,4	6,1

<sup>a</sup> Rzeczywista powierzchnia ogólna Królestwa Polskiego – 12 732 tys. ha, nie była uwzględniana w podziale według własności.

Uwaga. W 1870 r. dane szacunkowe, uwzględniające późniejsze pomiary i zwiększenie ziemi chłopskiej w wyniku zakupów i likwidacji serwitutów do 1870 r. oraz powierzchnię gospodarstw chłopów wolnych przed 1864 r.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *O strukturze agrarnej Królestwa Polskiego po uwłaszczeniu*, „Przegląd Historyczny”, tom LXII, zeszyt 2, Warszawa 1971.

Tabl. 13 ( 187). GRUNTY W GALICJI I ZABORZE PRUSKIM WEDŁUG TYPÓW WŁASNOŚCI

## A. GALICJA

Typy własności	Ok. 1874	1889	1912	1889	1912	Ok. 1874	1889	1912
	powierzchnia ogólna							
	w tysiącach hektarów			1874=100		w odsetkach		
<b>Ogółem</b> .....	<b>7 850</b>	<b>7 850</b>	<b>7 850</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Drobna własność prywatna <sup>a</sup>	4 526	4 759	5 155	105,1	113,9	57,6	60,6	65,7
Wielka własność .....	3 324	3 091	2 694	93,0	81,0	42,4	39,4	34,3
prywatna (indywidualna)	.	2 664	2 168	x	x	.	33,9	27,6
instytucjonalna .....	.	427	526	x	x	.	5,4	6,7

<sup>a</sup> Gospodarstwa o powierzchni do 50 ha; dotyczy gospodarstw chłopskich, mieszczańskich i po 1889 r. także najuboższej szlachty.



**Tabl. 13 (187). GRUNTY W GALICJI I ZABORZE PRUSKIM WEDŁUG TYPÓW WŁASNOŚCI (dok.)**  
**B. ZABÓR PRUSKI**

Typy własności	1882	1895	1907	1895	1907	1882	1895	1907
	powierzchnia ogólna							
	w tysiącach hektarów			1882=100		w odsetkach		
<b>Ogółem</b> <sup>b</sup> .....	<b>5 446</b>	<b>5 448</b>	<b>5 454</b>	<b>100,0</b>	<b>100,1</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Drobna własność prywatna <sup>c</sup>	1 666	1 952	2 319	117,2	139,2	30,6	35,8	42,5
Wielka własność .....	3 780	3 496	3 134	92,5	82,9	69,4	64,2	57,5
prywatna (indywidualna)	2 817	2 834	2 382	100,6	84,6	51,7	52,0	43,7
instytucjonalna.....	963	662	751	68,8	78,0	17,7	12,2	13,8

<sup>b</sup> W latach 1882 i 1895 powierzchnia ogólna zaboru pruskiego – 5 454 tys. ha, nie była uwzględniana w podziale według własności. <sup>c</sup> Gospodarstwa o powierzchni do 50 ha.

Na podstawie: S. Kowal, *Spółeczeństwo Wielkopolski i Pomorza Nadwiślańskiego w latach 1871–1914*, Poznań 1982; D. Vnenchak, *Informator statystyczny do dziejów rolnictwa w Galicji*, Kraków 1983.

**Tabl. 14 (188). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM WEDŁUG TYPÓW WŁASNOŚCI**

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne				Lasy	Inne grunty i nieużytki
		razem	grunty orne	łąki	pastwiska		

**Własność indywidualna**  
Drobna własność prywatna<sup>a</sup>

Królestwo Polskie..... 1909	100,0	85,7	67,4	9,6	8,7	5,1	9,2
Galicja..... 1912	100,0	86,2	59,5	13,7	12,9	9,4	4,4
Zabór pruski:							
Wielkie Księstwo Poznańskie ..... 1913	100,0	88,2	76,8	8,2	3,2	5,5	6,3
Pomorze Gdańskie ..... 1913	100,0	84,0	68,8	7,2	8,0	5,1	10,9

Wielka własność prywatna

Królestwo Polskie..... 1909	100,0	63,2	51,0	7,3	4,9	29,8	7,0
Galicja..... 1912	100,0	47,0	36,2	7,0	3,8	51,2	1,8
Zabór pruski:							
Wielkie Księstwo Poznańskie ..... 1913	100,0	60,6	51,6	6,9	2,1	34,4	5,0
Pomorze Gdańskie ..... 1913	100,0	46,0	39,0	4,8	2,2	47,3	6,7

<sup>a</sup> Gospodarstwa o powierzchni do 100 mórg (56 ha) w Królestwie Polskim i do 50 ha w Galicji i zaborze pruskim.



**Tabl. 14 (188). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM WEDŁUG TYPÓW WŁASNOŚCI (dok.)**

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne				Lasy	Inne grunty i nieużytki
		razem	grunty orne	łąki	pastwiska		

**Własność instytucjonalna**

Królestwo Polskie..... 1894	100,0	11,2	7,2	2,4	1,6	83,1	5,7
Galicja..... 1910	100,0	18,7	11,7	3,1	3,9	79,9	1,4

Na podstawie: R. Chomać, *Struktura agrarna Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1970; D. Vnenchak, *Informator statystyczny do dziejów rolnictwa w Galicji*, Kraków 1983; B. Wipert-Końkiewicz, *Struktura agrarna wielkiej własności ziemskiej (tabularnej) w Galicji w dobie autonomii*, Kraków 1989.

**Tabl. 15 (189). STRUKTURA UŻYTKÓW ROLNYCH<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM WEDŁUG TYPÓW WŁASNOŚCI**

Lata	Ogółem			W tym					
				grunty orne			łąki i pastwiska <sup>b</sup>		
	ogółem	własność <sup>c</sup>		razem	własność <sup>c</sup>		razem	własność <sup>c</sup>	
		wielka	drobna		wielka	drobna		wielka	drobna

**Królestwo Polskie**

1894.....	100,0	37,5	62,5	100,0	38,6	61,4	100,0	35,3	64,7
1909.....	100,0	31,0	69,0	100,0	31,5	68,5	100,0	29,1	70,9

**Galicja**

Ok. 1855.....	100,0	24,6	75,4	100,0	25,6	74,4	100,0	22,7	77,3
1889.....	100,0	24,0	76,0	100,0	25,8	74,2	100,0	19,4	80,6
1912.....	100,0	20,1	79,9	100,0	21,6	78,4	100,0	16,4	83,6

**Wielkie Księstwo Poznańskie**

1907.....	100,0	49,1	50,9	100,0	50,0	50,0	100,0	48,9	51,1
-----------	-------	------	------	-------	------	------	-------	------	------

<sup>a</sup> Obejmują grunty orne, sady, ogrody, łąki i pastwiska. <sup>b</sup> W Wielkim Księstwie Poznańskim dane dotyczą łąk i pastwisk pielęgnowanych. <sup>c</sup> Dotyczy własności indywidualnej i instytucjonalnej; w przypadku drobnej własności dotyczy gospodarstw o powierzchni do 100 mórg (56 ha) w Królestwie Polskim i do 50 ha w Galicji i Wielkim Księstwie Poznańskim.

Na podstawie: S. Borowski, *Rozwarstwienie wsi wielkopolskiej w latach 1807–1914*, Poznań 1962; *Trudy Warszawskiego Statystycznego Komiteta*, tom XVII, XXXIX, Warszawa 1900, 1912; D. Vnenchak, *Informator statystyczny do dziejów rolnictwa w Galicji*, Kraków 1983.

Tabl. 16 (190). UGORY I TRÓJPOLÓWKI W KRÓLESTWIE POLSKIM

Wyszczególnienie	1863	1887	1901	1863	1887	1901
	ugory			trójpółwki <sup>d</sup>		
	w % gruntów ornych <sup>b</sup>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>27,1</b>	<b>19,3</b>	<b>12,7<sup>c</sup></b>	<b>81,4</b>	<b>58,0</b>	<b>38,1</b>
na gruntach stanowiących własność:						
chłopską.....	.	16,7	11,3	.	50,0	34,0
inną.....	.	22,1	14,1	.	66,4	42,3
Gubernie <sup>d</sup> :						
lubelska <sup>e</sup> .....	27,0	17,2	6,6	81,0	51,5	19,7
łomżyńska <sup>e</sup> .....	29,3	25,3	18,7	87,9	75,9	56,0
siedlecka <sup>e</sup> .....	30,6	25,3	17,4	91,9	75,9	52,2
suwalska <sup>e</sup> .....	32,5	30,4	27,5	97,5	91,3	82,4
kaliska <sup>f</sup> .....	23,5	12,8	8,3	70,4	38,4	24,9
kielecka <sup>f</sup> .....	21,5	10,5	5,9	64,4	31,4	17,7
piotrkowska <sup>f</sup> .....	20,9	14,0	7,0	62,8	41,9	21,1
płocka <sup>f</sup> .....	29,5	23,6	17,1	88,6	70,7	51,3
radomska <sup>f</sup> .....	27,5	18,3	9,2	82,4	55,0	27,5
warszawska <sup>f</sup> .....	28,6	17,5	11,8	85,7	52,6	35,3

*a* Dane szacunkowe; przyjęto, że gospodarstwa stosowały albo trójpółwkę ugorową, albo systemy bezugorowe, bez uwzględnienia innych systemów wielopolowych. *b* W przypadku ugorów – grunty orne bez odlogów. *c* W 1913 r. ugory stanowiły ok. 6%. *d* W 1863 r. gubernie przyjęto według granic z 1867 r. *e, f* Gubernie położone w części Królestwa Polskiego: *e* – wschodniej, *f* – zachodniej.

Na podstawie: J. Kostrowicka, *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1815–1864)*, Warszawa 1961; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968.



Tabl. 17 (191). UGORY W ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU ORAZ W PRUSACH WSCHODNICH

Wyszczególnienie	1878	1883	1893	1900	1913
<b>W tysiącach hektarów</b>					
Zabór pruski i Górny Śląsk .....	448	284	220	142	56
<b>1878=100</b>					
Zabór pruski i Górny Śląsk .....	100,0	63,4	49,1	31,7	12,5
<b>W % gruntów ornych<sup>a</sup></b>					
Zabór pruski i Górny Śląsk .....	11,5	7,3	5,6	3,6	1,4
zabór pruski – rejencje:					
bydgoska .....	15,3	9,0	7,5	4,3	1,3
poznańska .....	13,6	8,2	5,7	3,0	0,8
gdańska .....	10,1	7,6	6,1	4,6	2,1
kwidzyńska .....	14,0	9,6	7,8	5,6	2,8
Górny Śląsk .....	2,6	1,3	0,8	0,6	0,2
Prusy Wschodnie .....	20,4	16,2	14,1	11,8	6,8

<sup>a</sup> Grunty orne bez odlogów.

W Galicji określenie udziału ugorów jest utrudnione, gdyż jest on liczony razem z odlogami. W 1871 r. udział ugorów wynosił 21,9% w gruntach ornych, w 1890 r. – ok. 12%, później miał wzrosnąć, a dopiero w XX w. ponownie zmniejszyć się. Dla tej części Galicji, która obecnie znajduje się w granicach państwa polskiego udział ten, według wyliczeń K. Bieleckiej, wynosił w 1884 r. 20,5%, w 1890 r. – 8,9%, w 1902 r. – 12,5%, a w 1913 r. – 5,2%; w Galicji poza obecnymi granicami państwa polskiego był on większy, np. według wyliczeń K. Bieleckiej miał wynosić 11,4% w 1913 r.

Na podstawie: K. Bielecka, *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969.



Tabl. 18 (192). GOSPODARSTWA CHŁOPSKIE NA WSI W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1859 R.

## A. OGÓŁEM

Wyszczególnienie	Ogółem			Gospodarstwa o powierzchni <sup>a</sup>		
	ogółem	w tym gospodarstwa oczynszowane		poniżej 1,7 ha	1,7–11,8	powyżej 11,8 ha
	w tysiącach		w % ogółem			
<b>Ogółem</b> .....	<b>449,0</b>	<b>185,2</b>	<b>41,2</b>	<b>24,6</b>	<b>56,1</b>	<b>19,3</b>
użytkujące ziemię:						
W dobrach prywatnych <sup>b</sup>	329,4	84,1	25,5	29,9	56,9	13,2
W innych dobrach <sup>c</sup> .....	119,6	101,0	84,5	10,1	53,8	36,1

B. Z OGÓŁEM – GOSPODARSTWA (bez ogrodnich i komorników) UŻYTKUJĄCE  
ZIEMIĘ W DOBRACH PRYWATNYCH<sup>b</sup>

Gubernie	Razem			Gospodarstwa o powierzchni <sup>a</sup>		
	razem w tys.	w tym gospodarstwa oczynszowane		poniżej 1,7 ha	1,7–11,8	powyżej 11,8 ha
		razem	w tym o powierzchni powyżej 1,7 ha <sup>d</sup>			
w % razem						
<b>Razem</b> .....	<b>235,1</b>	<b>35,8</b>	<b>40,6</b>	<b>15,8</b>	<b>65,6</b>	<b>18,6</b>
Augustowska .....	12,3	29,9	40,7	29,8	25,2	44,9
Lubelska .....	63,7	33,6	35,3	8,3	65,6	26,0
Płocka .....	24,6	35,2	60,2	43,7	35,8	20,5
Radomska .....	51,9	19,2	19,9	7,4	84,0	8,6
Warszawska .....	82,6	49,3	55,5	16,6	68,8	14,6

<sup>a</sup> Dane przeliczono z mórg na hektary przyjmując 1 morga = 0,56 ha. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Grunty stanowiące własność: <sup>b</sup> – szlachty, <sup>c</sup> – głównie rządowa. <sup>d</sup> Udział obliczono z liczby gospodarstw oczynszowanych razem.

Na podstawie: W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904; W. Załęski, *Statystyka porównawcza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1876, *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, Warszawa 1964.



Tabl. 19 (193). GOSPODARSTWA CHŁOPSKIE NA WSI  
W KRÓLESTWIE POLSKIM

A. GOSPODARSTWA

Lata	Ogółem	W tym gospodarstwa o powierzchni do 1,7 ha		Ogółem	W tym gospodarstwa o powierzchni do 1,7 ha
	w tysiącach		w % ogółem	1863=100	
1863.....	454,7	110,4	24,3	100,0	100,0
1868.....	514,1	112,3	21,8	113,1	101,7
1869.....	572,1	151,8	26,5	125,8	137,5
1870.....	592,8	129,2	21,8	130,4	117,0

B. POWIERZCHNIA GOSPODARSTW<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	Grunty chłopskie		Ogółem	W tym grunty chłopskie – indywidualne
		indywidualne <sup>b</sup>	wspólnoty gromadzkie		
	w tysiącach hektarów			1863=100	
1863.....	4 007	3 607	400	100,0	100,0
1868.....	4 043	3 643	400	100,9	101,0
1869.....	4 362	3 962	400	108,9	109,8
1870.....	4 395	3 974	421	109,7	110,2

<sup>a</sup> Dane na pewno zaniżone (brak dokładnych pomiarów), ale porównywalne.  
<sup>b</sup> W 1846 r. chłopci użytkowali 3 753 tys. ha gruntów, tj. o ok. 6% mniej niż w 1870 r.

Na podstawie: K. Groniowski, *Wyniki reformy uwłaszczeniowej w Królestwie Polskim*, w: *Powstanie styczniowe 1863*, IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Warszawa 1963; *Postanowienija Uczređitel'nogo Komiteta w Carstwie Polskom*, tom XVII, Warszawa 1870; *Trudy Warszawskiego Statistycznego Komiteta*, tom XVII; W. Załęski, *Statystyka porównawcza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1876; obliczenia własne.



**Tabl. 20 (194). STRUKTURA GOSPODARSTW CHŁOPSKICH NA WSI  
W KRÓLESTWIE POLSKIM WEDŁUG GRUP  
OBSZAROWYCH**

Lata Gubernie	Ogółem	Gospodarstwa o powierzchni <sup>a</sup>		
		poniżej 5,5 ha	5,5–16,4	powyżej 16,4 ha
<b>Ogółem</b> ..... 1877	<b>100,0</b>	<b>40,5</b>	<b>53,1</b>	<b>6,4</b>
..... 1904	<b>100,0</b>	<b>61,5</b>	<b>33,7</b>	<b>4,8</b>
Lubelska <sup>b</sup> ..... 1877	100,0	17,8	78,9	3,3
..... 1904	100,0	67,6	30,5	1,9
Łomżyńska <sup>b</sup> ..... 1877	100,0	38,5	51,5	10,0
..... 1904	100,0	52,8	40,8	6,4
Siedlecka <sup>b</sup> ..... 1877	100,0	19,5	70,9	9,6
..... 1904	100,0	51,0	44,5	4,5
Suwalska <sup>b</sup> ..... 1877	100,0	20,2	50,1	29,7
..... 1904	100,0	43,0	35,8	21,2
Kaliska <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	57,0	40,2	2,8
..... 1904	100,0	63,1	33,2	3,7
Kielecka <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	60,8	38,5	0,7
..... 1904	100,0	76,6	23,4	0,0
Piotrkowska <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	39,1	58,4	2,5
..... 1904	100,0	65,3	32,5	2,2
Płocka <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	61,4	29,9	8,7
..... 1904	100,0	56,4	33,2	10,4
Radomska <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	39,0	58,9	2,1
..... 1904	100,0	67,5	30,3	2,2
Warszawska <sup>c</sup> ..... 1877	100,0	45,5	50,1	4,4
..... 1904	100,0	50,9	43,5	5,6

<sup>a</sup> Dane przeliczono z dziesięcin na hektary przyjmując 1 dziesięcina = ok. 1,1 ha.  
<sup>b</sup>, <sup>c</sup> Gubernie położone w części Królestwa Polskiego: *b* – wschodniej, *c* – zachodniej.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *O strukturze agrarnej Królestwa Polskiego po uwłaszczeniu*, „Przegląd Historyczny”, tom LXII, zeszyt 2, 1971.





Tabl. 21 (195). GOSPODARSTWA NA WSI W KRÓLESTWIE POLSKIM  
WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH W 1877 R.

Wyszczególnienie	Ogółem w tys. <sup>a</sup>	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni						
		poniżej 2,2 ha	2,2– 5,6	5,6– 11,2	11,2– 22,4	22,4– 56	56– 112	powyżej 112 ha
<b>Gospodarstwa</b>								
<b>Ogółem</b> .....	<b>670,3</b>	<b>13,4</b>	<b>25,6</b>	<b>37,5</b>	<b>19,7</b>	<b>2,6</b>	<b>0,2</b>	<b>1,0</b>
w tym gospodarstwa o powierzchni po- niżej 112 ha.....	663,5	13,6	25,9	37,9	19,8	2,6	0,2	x
Położone w części Królestwa Polskiego:								
wschodniej <sup>b</sup> .....	252,8	7,7	16,1	40,6	29,9	4,7	0,2	0,7
zachodniej <sup>c</sup> .....	417,5	16,9	31,4	35,6	13,3	1,3	0,2	1,2
<b>Powierzchnia gospodarstw</b>								
<b>Ogółem</b> .....	<b>10 366</b>	<b>1,2</b>	<b>6,5</b>	<b>19,9</b>	<b>18,6</b>	<b>4,9</b>	<b>1,1</b>	<b>47,8</b>
W tym gospodarstwa o powierzchni poniżej 112 ha.....	5 405	2,3	12,5	38,1	35,7	9,4	2,0	x

<sup>a</sup> W przypadku powierzchni gospodarstw – w tys. ha. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Dotyczy guberni: <sup>b</sup> – lubelskiej, łomżyńskiej, siedleckiej i suwalskiej, <sup>c</sup> – kaliskiej, kieleckiej, piotrkowskiej, płockiej, radomskiej i warszawskiej.

Na podstawie: *Statisticzeskij Wremiennik Rossijskoj Imperii*, seria III, tom XIV, Sankt Petersburg 1886; obliczenia własne.



**Tabl. 22 (196). GOSPODARSTWA DROBNEJ WŁASNOŚCI PRYWATNEJ<sup>a</sup> W GALICJI  
I ZABORZE PRUSKIM WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH**

Wyszczególnienie	Ogółem w tys. <sup>b</sup>	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni				
		do 2 ha	2–5	5–10	10–20	20–50 ha
<b>Galicja</b>						
Gospodarstwa..... 1859	793	35,7	25,4	23,6	10,8	4,5
1902	1 000	42,6	37,6	15,1	3,9	0,8
Powierzchnia gospodarstw ..... 1859	4 521	5,8	14,5	29,0	26,6	24,1
1902	4 933	11,4	35,2	30,1	15,4	7,9
<b>Zabór pruski</b>						
Gospodarstwa..... 1882	290	60,6	12,3	10,1	9,9	7,1
1907	355	56,1	13,2	12,5	12,0	6,2
Powierzchnia gospodarstw ..... 1882	1 666	5,9	8,1	14,6	28,3	43,1
1907	2 319	5,2	8,1	17,7	32,6	36,4

<sup>a</sup> Gospodarstwa o powierzchni do 50 ha. <sup>b</sup> W przypadku powierzchni gospodarstw – w tys. ha.

Na podstawie: *Historia chłopów polskich*, pod red. S. Inglota, tom II, Warszawa 1972; S. Kowal, *Spółeczeństwo Wielkopolski i Pomorza Nadwiślańskiego w latach 1871–1914*, Poznań 1982; D. Vnenchak, *Informator statystyczny do dziejów rolnictwa w Galicji*, Kraków 1983.

**Tabl. 23 (197). PRZECIĘTNA ROCZNA WARTOŚĆ ZBIORÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM**

**A. ZBIORY BRUTTO (ceny stałe<sup>a</sup>)**

Lata	Ogółem	Zboża i rośliny strączkowe	Ziemniaki i buraki cukrowe	Ogółem	Zboża i rośliny strączkowe	Ziemniaki i buraki cukrowe
				w milionach rubli srebrnych		
1867–1870.....	197,6	153,6	44,0	100,0	100,0	100,0
1871–1875.....	203,3	155,3	48,0	102,9	100,1	109,1
1876–1880.....	230,3	176,8	53,5	116,5	115,1	121,6
1881–1885.....	267,7	205,4	62,3	135,5	133,7	141,6
1885–1889.....	267,4	196,2	71,2	135,3	127,7	161,8
1889–1893.....	256,1	184,4	71,7	129,6	120,1	163,0
1893–1897.....	272,0	191,0	81,0	137,7	124,3	184,1

<sup>a</sup> Ceny średnie z lat 1875–1879.



Tabl. 23 (197). PRZECIĘTNA ROCZNA WARTOŚĆ ZBIORÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM (dok.)

B. ZBIORY NETTO<sup>b</sup> (ceny bieżące)

Lata	Ogółem	Zboża i rośliny strączkowe	Ziemniaki	Ogółem	Zboża i rośliny strączkowe	Ziemniaki
	w milionach rubli srebrnych			1880–1882=100		
1880–1882.....	253,9	191,8	62,1	100,0	100,0	100,0
1883–1885.....	227,8	169,2	58,6	89,7	88,2	94,4
1886–1888.....	209,0	152,3	56,7	82,3	79,4	91,3
1889–1891.....	187,0	131,9	55,1	73,7	68,8	88,7
1892–1894.....	197,9	135,4	62,5	77,9	70,6	100,6
1894–1896.....	175,1	111,6	63,5	69,0	58,2	102,3

<sup>b</sup> Zbiory pomniejszone o wartości zasiewów.

W Królestwie Polskim łączna wartość zbiorów brutto zbóż i ziemniaków oraz produkcji mięsa i mleka w cenach stałych (średnie ceny z lat 1911–1913) ok. 1827 r. wynosiła w rublach srebrnych 97 mln, z tego: zbóż – 54 mln, ziemniaków – 5 mln, mięsa – 14 mln oraz mleka – 24 mln, ok. 1867 r. odpowiednio: 231 mln, 116 mln, 24 mln, 28 mln oraz 63 mln rubli srebrnych, a ok. 1912 r. – 582 mln, 270 mln, 103 mln, 60 mln oraz 149 mln rubli srebrnych; w 1912 r. ogólna wartość produkcji rolniej wynosiła 936 mln rubli srebrnych (632 mln roślinna i 304 mln zwierzęca).

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Drogi rozwoju rolnictwa na ziemiach polskich*, w: *Polska XIX wieku*, wyd. 2, Warszawa 1983; *Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918.

Tabl. 24 (198). PRZECIĘTNA ROCZNA WARTOŚĆ ZBIORÓW BRUTTO ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW W GALICJI (ceny bieżące)

Lata	Ogółem	Zboża		Ziemniaki	Ogółem	Zboża		Ziemniaki
		razem	w tym 4 zboża <sup>a</sup>			razem	w tym 4 zboża <sup>a</sup>	
	w milionach guldenów				1876–1878=100			
1872–1874.....	.	.	122,2	64,7	x	x	103,0	98,2
1874–1876.....	.	.	115,5	70,6	x	x	97,4	107,1
1876–1878.....	196,5	130,6	118,6	65,9	100,0	100,0	100,0	100,0
1878–1880.....	195,9	128,0	114,8	67,9	99,7	98,0	96,8	103,0
1880–1882.....	211,9	124,2	112,6	87,7	107,8	95,1	94,9	133,1
1883–1885.....	190,3	114,6	102,9	75,7	96,8	87,7	86,8	114,9

<sup>a</sup> Pszenica, żyto, jęczmień i owies.



**Tabl. 24 (198). PRZECIĘTNA ROCZNA WARTOŚĆ ZBIORÓW BRUTTO ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW W GALICJI (dok.)**

Lata	Ogółem	Zboża		Ziemniaki	Ogółem	Zboża		Ziemniaki
		razem	w tym 4 zboża <sup>a</sup>			razem	w tym 4 zboża <sup>a</sup>	
	w milionach guldenów				1876–1878=100			
1886–1888.....	172,4	110,4	101,7	62,0	87,7	84,5	85,8	94,1
1889–1891.....	177,3	104,3	92,9	73,0	90,2	79,9	78,3	110,8
1891–1893.....	184,1	113,7	103,1	70,4	93,7	87,1	86,9	106,8
1893–1895.....	183,7	107,0	99,9	76,7	93,5	81,9	84,2	116,4

<sup>a</sup> Pszenica, żyto, jęczmień i owies.

Przeciętna roczna wartość zbiorów brutto 4 zbóż w cenach bieżących była w latach 1893–1897 w stosunku do lat 1879–1883: w Wielkim Księstwie Poznańskim – wyższa o 14%, w Galicji – niższa o 12%, a w Królestwie Polskim (wartość zbiorów netto) – niższa aż o 33%.

Przeciętna roczna wartość produkcji roślinnej w cenach stałych (średnie ceny z lat 1878–1882) była w latach 1909–1913 w stosunku do lat 1878–1882 wyższa: w Galicji – o 88%, w Królestwie Polskim – o 72%, a w zaborze pruskim – aż o 168%; łącznie na tych trzech obszarach była ponad 2-krotnie wyższa.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Drogi rozwoju rolnictwa na ziemiach polskich*, w: *Polska XIX wieku*, wyd. 2, Warszawa 1983; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968.

**Tabl. 25 (199). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Ogółem	W tym				Ogółem	W tym			
		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne
	w tysiącach hektarów					1863=100				
1827.....	.	2 208	66	161	.	x	65,0	34,6	32,1	x
1842.....	.	2 563	92	308	44	x	75,4	48,2	61,4	37,3
1863.....	4 296	3 398	191	502	118	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1887.....	5 279	3 928	190	776	280	122,9	115,6	99,5	154,6	237,3
1893.....	5 676	4 023	198	803	.	132,1	118,4	103,7	160,0	x
1900.....	5 945	4 206	194	867	570	138,4	123,8	101,6	172,7	483,1
1913.....	6 503	4 555	160	1 084	572	151,4	134,0	83,8	215,9	484,7

Na podstawie: K. Bielecka, *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969; J. Kostrowicka, *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1815–1864)*, Warszawa 1961.



Tabl. 26 (200). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW W GALICJI

Lata	Ogółem	W tym				Ogółem	W tym			
		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne
	w tysiącach hektarów					1874=100				
1874.....	2 950 <sup>a</sup>	2 201	109	295	185	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1881.....	2 980	2 121	129	337	214	101,0	96,4	118,3	114,2	115,7
1897.....	3 165	2 134	154	426	368	107,3	96,9	141,3	144,4	198,9
1913.....	3 533 <sup>a</sup>	2 392	88	521	432	119,8 <sup>b</sup>	108,7	80,7	176,6	233,5

<sup>a</sup> W tym obszar zasiewów roślin przemysłowych wynosił w 1874 r. ok. 105 tys. ha, a w 1913 r. ok. 44 tys. ha.  
<sup>b</sup> Według wyliczeń K. Bieleckiej na terenach Galicji i Śląska Cieszyńskiego, które znajdują się obecnie w granicach państwa polskiego obszar upraw ogółem w analogicznym okresie wzrósł o 26% (w tym zbóż o 21%, ziemniaków o 48%, roślin pastewnych o 79%).

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970.

Tabl. 27 (201). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW W ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Lata	Ogółem	W tym				Ogółem	W tym			
		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne		zboża	rośliny strączkowe	ziemniaki	rośliny pastewne
	w tysiącach hektarów					1878=100				
1878.....	3 247	1 923	132	503	562	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1883.....	3 390	1 999	117	538	552	104,4	104,0	88,6	107,0	98,2
1893.....	3 535	2 074	93	559	644	108,9	107,9	70,5	111,1	114,6
1900.....	3 687	2 159	63	619	652	113,6	112,3	47,7	123,1	116,0
1913.....	3 854	2 424	34	665	557	118,7	126,1	25,8	132,2	99,1

Na podstawie: K. Bielecka, *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969; obliczenia własne.



**Tabl. 28 (202). STRUKTURA POWIERZCHNI ZASIEWÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

Lata	Ogółem	Zboża	Rośliny strączkowe	Ziemniaki	Rośliny pastewne	Inne
<b>Ogółem</b>						
Ok. 1878 .....	100,0	70,3	3,8	12,3	8,3	5,3
Ok. 1900 .....	100,0	66,3	3,2	14,9	12,4	3,2
1913.....	100,0	66,9	2,3	16,2	11,2	3,4
<b>Królestwo Polskie</b>						
1863.....	100,0	79,1	4,4	11,7	2,7	2,1
1887.....	100,0	74,4	3,6	14,7	5,3	2,0
1900.....	100,0	70,7	3,3	14,6	9,6	1,8
1913.....	100,0	70,0	2,5	16,7	8,8	2,0
<b>Galicja</b>						
1874.....	100,0	74,6	3,7	10,0	6,3	5,4
1881.....	100,0	71,2	4,3	11,3	7,2	6,0
1897.....	100,0	67,4	4,9	13,5	11,6	2,6
1913.....	100,0	67,7	2,5	14,8	12,2	2,8
<b>Zabór pruski i Górny Śląsk</b>						
1878.....	100,0	59,2	4,1	15,5	17,3	3,9
1893.....	100,0	58,7	2,6	15,8	18,2	4,7
1900.....	100,0	58,6	1,7	16,8	17,7	5,2
1913.....	100,0	62,9	0,9	17,3	14,5	4,4

Na podstawie: K. Bielecka, *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970.



**Tabl. 29 (203). STRUKTURA POWIERZCHNI ZASIEWÓW ZBÓŻ W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

Lata	Ogółem	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Inne zboża
<b>Ogółem</b>						
Ok. 1878 .....	100,0	13,7	42,1	13,4	24,9	5,9
Ok. 1900 .....	100,0	13,9	43,6	12,2	25,7	4,6
1913.....	100,0	13,8	45,1	12,0	25,3	3,8
<b>Królestwo Polskie</b>						
1827.....	100,0	5,4	46,2	11,9	28,1	8,4
1842.....	100,0	8,7	44,3	11,3	29,5	6,2
1863.....	100,0	10,4	47,5	10,4	26,0	5,7
1887.....	100,0	10,4	49,4	9,0	25,0	6,2
1900.....	100,0	12,8	47,7	10,8	25,2	3,5
1913.....	100,0	11,7	48,0	11,5	25,9	2,9
<b>Galicja</b>						
1874.....	100,0	13,9	26,4	19,8	30,4	9,5
1897.....	100,0	19,0	24,8	15,7	33,0	7,5
1913.....	100,0	22,4	28,2	13,8	29,6	6,0
<b>Zabór pruski i Górny Śląsk</b>						
1878.....	100,0	11,2	55,5	10,1	21,2	2,0
1893.....	100,0	12,5	55,7	10,2	21,2	0,4
1900.....	100,0	11,2	54,1	11,5	20,0	3,2
1913.....	100,0	9,4	58,2	11,7	20,5	0,2

Na podstawie: K. Bielecka, *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970.



**Tabl. 30 (204). PRZECIĘTNE ROCZNE ZBIORY I PLONY 4 ZBÓŻ ORAZ ZIEMNIAKÓW  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

**A. ZBIORY**

Lata	4 zboża					Ziemniaki	4 zboża	Ziemniaki
	ogółem	pszenica	żyto	jęczmień	owies			
	w tysiącach ton						1863–1870=100	
1822–1827.....	1 041	93	540	167	241	512	45,9	23,1
1842–1850.....	1 253	174	576	189	314	1 242	55,3	55,9
1852–1858 <sup>a</sup> .....	1 322	229	666	199	228	1 344	58,3	60,5
1863–1870.....	2 267	357	1 099	278	533	2 221	100,0	100,0
1871–1879.....	2 536	423	1 246	285	582	3 347	111,9	150,7
1880–1888.....	3 100	564	1 435	377	724	4 253	136,7	191,5
1889–1897.....	2 918	512	1 373	355	678	5 137	128,7	231,3
1901–1905.....	3 537	520	1 732	459	826	6 980	156,0	314,3
1909–1913.....	4 641	641	2 298	591	1 111	10 153	204,4	457,1

**B. PLONY**

Lata	4 zboża					Ziemniaki
	ogółem	pszenica	żyto	jęczmień	owies	
	z 1 ha w q					
1822–1827.....	5,9	8,2	5,6	7,1	6,4	55
1842–1850.....	5,0	7,5	4,9	6,6	4,3	58
1852–1858 <sup>b</sup> .....	6,0	8,9	6,1	7,8	4,6	58
1871–1876.....	6,9	8,4	7,2	7,3	6,2	64
1878–1883.....	7,9	9,4	8,1	8,7	7,0	63
1885–1890.....	7,8	9,4	7,6	9,3	7,1	73
1893–1898.....	8,0	9,8	8,1	9,7	7,0	70
1901–1905.....	8,5	10,2	8,5	9,6	7,4	76
1909–1913.....	10,6	12,4	10,8	11,5	9,5	95

*a* Dla ziemniaków – przeciętne roczne z lat 1851–1860. *b* Dane dotyczą przeciętnych rocznych z 4 lat.

Na podstawie: J. Kostrowicka, *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1815–1864)*, Warszawa 1961; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; T. Sobczak, *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970; obliczenia własne.





Tabl. 31 (205). PRZECIĘTNE ROCZNE ZBIORY I PLONY ZBÓŻ ORAZ ZIEMNIAKÓW  
W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

A. ZBIORY

Lata	Zboża						Ziemniaki	Zboża	Ziemniaki
	ogółem	pszenica	żyto	jęczmień	owies	inne			
	w tysiącach ton						1878–1882=100 <sup>a</sup>		

**Ogółem**

1878–1882.....	5 942	1 015	2 491	795	1 366	275	8 949	100,0	100,0
1894–1898.....	6 608	1 114	2 923	843	1 511	217	13 420	111,2	150,0
1909–1913.....	10 690	1 608	4 952	1 386	2 477	267	23 146	179,9	258,6

w tym:

**Galicja**

1872–1876.....	1 508	267	376	343	392	130	2 125	91,9	87,3
1876–1880.....	1 641	295	408	315	454	169	2 433	100,0	100,0
1884–1888.....	1 801	406	464	303	471	157	3 461	109,8	142,3
1896–1900.....	1 832	382	451	381	488	131	4 316	111,7	177,4
1901–1910.....	2 292	522	619	333	620	198	5 401	139,7	222,0
1909–1913.....	2 705	623	805	381	741	155	5 657	164,8	232,5

**Zabór pruski**

1878–1882.....	1 286	192	700	145	249	0	2 578	100,0	100,0
1894–1898.....	1 648	221	953	183	292	0	3 627	128,1	140,7
1909–1913.....	3 232	344	1 849	414	625	0	7 336	251,3	284,6

B. PLONY

Lata	4 zboża					Ziemniaki
	ogółem	pszenica	żyto	jęczmień	owies	
	z 1 ha w q					

**Ogółem**

1878–1882.....	8,0	9,7	8,0	8,6	7,1	68
1894–1898.....	8,7	10,0	8,8	9,6	7,6	82
1909–1913.....	12,4	13,2	12,7	13,4	11,4	112

w tym:

**Galicja**

1872–1876.....	6,9	8,8	6,5	7,9	5,9	72
1880–1884.....	7,5	9,1	7,2	8,0	6,4	85
1884–1888.....	8,0	9,5	7,6	8,5	7,2	92

<sup>a</sup> Dla Galicji – 1876–1880=100.



**Tabl. 31 (205). PRZECIĘTNE ROCZNE ZBIORY I PŁONY ZBÓŻ ORAZ ZIEMNIAKÓW  
W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

**B. PŁONY (dok.)**

Lata	4 zboża					Ziemniaki
	ogółem	pszenica	żyto	jęczmień	owies	
	z 1 ha w q					

**Galicja (dok.)**

1894–1898.....	8,0	9,2	8,0	8,2	7,3	100
1901–1910.....	10,0	11,0	9,9	9,7	9,1	110
1909–1913.....	11,1	11,7	11,3	11,2	10,7	111

**Zabór pruski**

1878–1882.....	8,8	11,2	8,0	10,1	8,9	65
1894–1898.....	10,3	12,1	9,9	11,2	9,9	85
1909–1913.....	18,3	21,6	17,0	20,9	19,4	148

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970; obliczenia własne.

**Tabl. 32 (206). STRUKTURA PRZECIĘTNYCH ROCZNYCH ZBIORÓW ZBÓŻ  
W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Lata	Ogółem	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Inne zboża
------	--------	----------	------	----------	-------	------------

**O g ó ł e m**

1878–1882.....	100,0	17,1	41,9	13,4	23,0	4,6
1909–1913.....	100,0	15,0	46,3	13,0	23,2	2,5

**Królestwo Polskie**

1878–1882.....	100,0	17,3	45,8	11,5	22,1	3,3
1909–1913.....	100,0	13,4	48,4	12,4	23,4	2,4

**Galicja**

1878–1882.....	100,0	18,6	25,0	18,8	27,7	9,9
1909–1913.....	100,0	23,0	29,8	14,1	27,4	5,7

**Zabór pruski**

1878–1882.....	100,0	14,9	54,4	11,3	19,4	0,0
1909–1913.....	100,0	10,6	57,2	12,8	19,3	0,0

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970; obliczenia własne.



Tabl. 33 (207). UPRAWA ZBÓŻ I ZIEMNIAKÓW NA LITWIE, BIAŁORUSI I RUSI  
NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup> W LATACH 1905–1910

## A. ZBOŻA

Wyszczególnienie	Ogółem	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Inne zboża
<b>Powierzchnia zasiewów w tys. ha</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>10 312</b>	<b>1 376</b>	<b>4 344</b>	<b>1 250</b>	<b>2 484</b>	<b>858</b>
Litwa <sup>b</sup> .....	1 742	77	921	244	461	39
Białoruś .....	3 550	82	1 986	362	891	229
Ruś <sup>c</sup> .....	5 020	1 217	1 437	644	1 132	590
<b>Struktura powierzchni zasiewów</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>13,3</b>	<b>42,1</b>	<b>12,1</b>	<b>24,1</b>	<b>8,3</b>
Litwa <sup>b</sup> .....	100,0	4,4	52,9	14,0	26,5	2,2
Białoruś .....	100,0	2,3	55,9	10,2	25,1	6,5
Ruś <sup>c</sup> .....	100,0	24,2	28,6	12,8	22,6	11,8
<b>Zbiory w tys. t</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>8 215</b>	<b>1 351</b>	<b>3 121</b>	<b>1 051</b>	<b>2 031</b>	<b>662</b>
Litwa <sup>b</sup> .....	1 211	66	628	183	321	14
Białoruś .....	2 166	62	1 168	242	595	98
Ruś <sup>c</sup> .....	4 838	1 223	1 325	626	1 114	550
<b>Plony z 1 ha w q</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>8,0</b>	<b>9,8</b>	<b>7,2</b>	<b>8,4</b>	<b>8,2</b>	<b>7,7</b>
Litwa <sup>b</sup> .....	7,0	8,5	6,8	7,5	7,0	3,6
Białoruś .....	6,1	7,5	5,9	6,7	6,7	4,3
Ruś <sup>c</sup> .....	9,6	10,0	9,2	9,7	9,8	9,3

## B. ZIEMNIAKI

Wyszczególnienie	Powierzchnia zasiewów w tys. ha	Zbiory w tys. t	Plony z 1 ha w q	Wyszczególnienie	Powierzchnia zasiewów w tys. ha	Zbiory w tys. t	Plony z 1 ha w q
<b>Ogółem</b> .....	<b>980</b>	<b>6 591</b>	<b>67</b>	Białoruś .....	499	3 274	66
Litwa <sup>b</sup> .....	199	1 187	60	Ruś <sup>c</sup> .....	282	2 129	76

<sup>a</sup> Obejmujące obszar Rzeczypospolitej w granicach przed 1772 r. <sup>b</sup> Dotyczy guberni kowieńskiej i wileńskiej. <sup>c</sup> Łącznie z powiatem kijowskim, który nie leżał przed 1772 r. w granicach Rzeczypospolitej.

Uwaga. Dane dotyczą przeciętnych rocznych z lat 1905–1910.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; obliczenia własne.



Tabl. 34 (208). POGŁOWIE BYDŁA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

Wyszczególnienie	Ok. 1830 <sup>a</sup>	Ok. 1870 <sup>b</sup>	Ok. 1882 <sup>c</sup>	1900	Ok. 1912 <sup>d</sup>
------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	------	-----------------------

## W tysiącach sztuk

<b>Ogółem</b> .....	<b>3 550</b>	<b>5 310</b>	<b>6 200</b>	<b>7 180</b>	<b>6 420</b>
Królestwo Polskie.....	1 450	2 235	2 876	2 958	2 267
Galicja.....	1 468	2 072	2 243	2 715	2 503
Zabór pruski.....	632	1 002	1 081	1 507	1 649

Na 1 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w szt

<b>Ogółem</b> .....	<b>13,7</b>	<b>20,4</b>	<b>23,8</b>	<b>27,6</b>	<b>24,7</b>
Królestwo Polskie.....	11,4	17,5	22,6	23,2	17,8
Galicja.....	19,0	26,8	29,0	35,1	32,4
Zabór pruski.....	11,6	18,4	19,8	27,6	30,2

## Na 1 000 ludności w szt

<b>Ogółem</b> .....	<b>356</b>	<b>369</b>	<b>380</b>	<b>351</b>	<b>272</b>
Królestwo Polskie.....	359	367	398	306	193
Galicja.....	358	380	376	371	312
Zabór pruski.....	344	347	348	437	425

a–d W Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim dane dotyczą odpowiednio lat: a – 1827, 1830 i 1831, b – 1870, 1869 i 1873, c – 1882, 1880 i 1883, d – 1911, 1912 i 1913.

Na podstawie: S. Borowski, *Rozwarstwienie wsi wielkopolskiej w latach 1807–1914*, Poznań 1962; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; *Pomorze Gdańskie 1807–1850. Wybór źródeł*, Wrocław 1918; T. Sobczak, *Zmiany w stanie ilościowym i rejonizacji hodowli na ziemiach Polski Środkowej w XIX wieku*, Warszawa 1961.

Tabl. 35 (209). POGŁOWIE KRÓW I WOŁÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM I ZABORZE PRUSKIM

Lata	Krowy	Woły <sup>a</sup>	Krowy	Woły <sup>a</sup>
	w tysiącach sztuk		1827=100	

## Królestwo Polskie

1827.....	695	494	100,0	100,0
1848.....	732	557	105,3	112,8
1858.....	1 069	648	153,8	131,2
1870.....	1 193	759	171,7	153,6
1899.....	1 973	188	283,9	38,1
1907.....	1 765	97	254,0	19,6

a Łącznie z buhajami.



**Tabl. 35 (209). POGŁOWIE KRÓW I WOŁÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

Lata	Krowy	Woły <sup>a</sup>	Krowy	Woły <sup>a</sup>
	w tysiącach sztuk		1827=100	
<b>Zabór pruski<sup>b</sup></b>				
1867.....	538	115	100,0	100,0
1892.....	725	124	134,8	107,8
1912.....	872	91	162,1	79,1

*a* Łącznie z buhajami. *b* Dla wskaźników dynamiki podstawa 1867=100.

W Galicji w 1843 r. woły stanowiły 57,4% pogłowia krów, a w 1869 r. – ok. 35%.

W 1827 r. w Królestwie Polskim na 100 koni (bez źrebiąt) przypadały 134 woły, w 1858 r. – 106, a w 1899 r. – 16.

W Galicji na 100 koni (bez źrebiąt) wołów przypadało: w 1811 r. – 139, w 1843 r. – 104, w 1869 r. – 50, w 1900 r. – 31, a w zaborze pruskim przypadało: w 1867 r. – 30, w 1892 r. – 27, w 1912 r. – 16 wołów.

Na podstawie: W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904; T. Sobczak, *Zmiany w stanie ilościowym i rejontacji hodowli na ziemiach Polski Środkowej w XIX wieku*, Warszawa 1961; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, III, Warszawa 1964, 1970.

**Tabl. 36 (210). POGŁOWIE TRZODY CHLEWNIJ W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Wyszczególnienie	1842	Ok. 1870 <sup>a</sup>	Ok. 1890 <sup>b</sup>	1900	Ok. 1912 <sup>c</sup>
<b>W tysiącach sztuk</b>					
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>2 391</b>	<b>3 146</b>	<b>4 192</b>	.
Królestwo Polskie <sup>d</sup> .....	896	1 104	1 387	1 539	.
Galicja.....	.	735	785	1 254	1 834
Zabór pruski.....	473	552	974	1 399	2 333

*a–c* Dane dotyczą: *a* – 1870 r. w Królestwie Polskim, 1869 r. w Galicji i 1873 r. w zaborze pruskim, *b* – 1890 r. w Królestwie Polskim i Galicji oraz 1892 r. w zaborze pruskim, *c* – 1911 r. w Galicji i 1912 r. w zaborze pruskim. *d* W 1912 r. nie podano danych, gdyż po 1902 r. dane urzędowe są całkowicie niewiarygodne.



**Tabl. 36 (210). POGŁOWIE TRZODY CHLEWNEJ W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

Wyszczególnienie	1842	Ok. 1870 <sup>a</sup>	Ok. 1890 <sup>b</sup>	1900	Ok. 1912 <sup>c</sup>
<b>Na 1 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>9,2</b>	<b>12,7</b>	<b>16,5</b>	.
Królestwo Polskie <sup>d</sup> .....	7,0	8,7	10,9	12,1	.
Galicja .....	.	9,4	10,0	16,0	23,4
Zabór pruski .....	8,7	10,1	17,9	25,6	42,8
<b>Na 1 000 ludności w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>178</b>	<b>196</b>	<b>224</b>	.
Królestwo Polskie <sup>d</sup> .....	188	182	170	153	.
Galicja .....	.	135	119	169	229
Zabór pruski .....	215	191	303	406	604

a–d Notki patrz na str. 220.

Uwaga. W Królestwie Polskim w 1824 r. było ok. 617 tys. szt trzody chlewnej.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; T. Sobczak, *Zmiany w stanie ilościowym i rejonizacji hodowli na ziemiach Polski Środkowej w XIX wieku*, Warszawa 1961; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, III, Warszawa 1964, 1970; obliczenia własne.

**Tabl. 37 (211). POGŁOWIE OWIEC W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Wyszczególnienie	Ok. 1830 <sup>a</sup>	Ok. 1843 <sup>b</sup>	Ok. 1869 <sup>c</sup>	Ok. 1890 <sup>d</sup>	Ok. 1910 <sup>e</sup>
<b>W tysiącach sztuk</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>5 633</b>	<b>9 051</b>	<b>9 988</b>	<b>6 339</b>	<b>2 107</b>
Królestwo Polskie .....	2 471	3 879	4 180	3 755	1 050
Galicja .....	751	1 367	967	631	378
Zabór pruski .....	2 411	3 805	4 841	1 953	679
<b>Na 1 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>22</b>	<b>35</b>	<b>39</b>	<b>24</b>	<b>8</b>
Królestwo Polskie .....	19	30	32	29	8
Galicja .....	10	18	12	8	5
Zabór pruski .....	44	70	89	36	12

a–e W Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim dane dotyczą odpowiednio lat: a – 1827, 1832 i 1831, b – 1844, 1843 i 1842, c – 1870, 1869 i 1867, d – 1888, 1890 i 1892, e – 1910, 1910 i 1912.



**Tabl. 37 (211). POGŁOWIE OWIEC W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

Wyszczególnienie	Ok. 1830 <sup>a</sup>	Ok. 1843 <sup>b</sup>	Ok. 1869 <sup>c</sup>	Ok. 1890 <sup>d</sup>	Ok. 1910 <sup>e</sup>
<b>Na 1 000 ludności w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>561</b>	<b>782</b>	<b>696</b>	<b>352</b>	<b>90</b>
Królestwo Polskie.....	613	813	688	460	91
Galicja.....	181	207	178	95	47
Zabór pruski.....	1 298	1 730	1 717	608	176

a–e Notki patrz na str. 221.

Na podstawie: S. Borowski, *Rozwarstwienie wsi wielkopolskiej w latach 1807–1914*, Poznań 1962; Pomorze Gdańskie 1807–1850. *Wybór źródeł*, Wrocław 1918; J. Szewczuk, *Kronika klęsk elementarnych w Galicji w latach 1772–1848*, Lwów 1939; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, III, Warszawa 1964, 1970; obliczenia własne.

**Tabl. 38 (212). POGŁOWIE KONI W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

Wyszczególnienie	Ok. 1830 <sup>a</sup>	Ok. 1870 <sup>b</sup>	Ok. 1882 <sup>c</sup>	1900	Ok. 1912 <sup>d</sup>
<b>W tysiącach sztuk</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 175</b>	<b>1 938</b>	<b>2 347</b>	<b>2 884</b>	<b>2 831</b>
Królestwo Polskie.....	425	753	1 097	1 392	1 227
Galicja.....	478	696	735	865	906
Zabór pruski i Górny Śląsk.....	272	489	515	627	698
<b>Na 1 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>4,3</b>	<b>7,1</b>	<b>8,6</b>	<b>10,5</b>	<b>10,4</b>
Królestwo Polskie.....	3,3	5,9	8,6	10,9	9,6
Galicja.....	6,2	8,9	9,4	11,0	11,5
Zabór pruski i Górny Śląsk.....	4,0	7,2	7,6	9,3	10,3
<b>Na 1 000 ludności w szt</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>109</b>	<b>123</b>	<b>131</b>	<b>129</b>	<b>109</b>
Królestwo Polskie.....	105	124	150	144	105
Galicja.....	115	128	123	119	113
Zabór pruski i Górny Śląsk.....	106	116	112	118	114

a–d W Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (łącznie z Górnym Śląskiem) dane dotyczą odpowiednio lat: a – 1827, 1830 i 1831, b – 1870, 1869 i 1873, c – 1882, 1880 i 1883, d – 1911, 1912 i 1913.

Na podstawie: W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915; J. Szewczuk, *Kronika klęsk elementarnych w Galicji w latach 1772–1848*, Lwów 1939; W. Załęski, *Statystyka porównawcza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1876; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, III, Warszawa 1964, 1970.

**Tabl. 39 (213). PRZECIĘTNE ROCZNE ZBIORY, IMPORT, EKSPORT I SPOŻYCIE ZBÓŻ  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Zbiory i import			Eksport	Spożycie <sup>a</sup>	
	ogółem	zbiory	import		1827–1829= =100	
	w tysiącach ton					
1827–1829.....	1 095	1 075	20	69	1 026	100,0
1875–1877.....	2 594	2 522	72	261	2 333	227,4
1878–1883.....	3 015	2 936	79	329	2 686	261,8
1884–1889.....	3 243	3 142	101	193	3 050	297,3
1890–1895.....	3 258	3 115	143	125	3 133	305,4
1896–1898.....	3 367	3 086	281	105	3 262	317,9
1907–1910.....	4 654	4 370	284	129	4 525	441,0

<sup>a</sup> Opracowano metodą: zbiory powiększone o import i pomniejszone o eksport.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porozbiorowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; T. Sobczak, *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968; *Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918.

**Tabl. 40 (214). IMPORT I EKSPORT ZWIERZĄT GOSPODARSKICH ORAZ JAJ  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Trzoda chlewna			Bydło – import	Drób	Jaja kurze <sup>a</sup>
	import	eksport	saldo		eksport	
	w tysiącach sztuk – przeciętne roczne					
1826–1828.....	13	46	+33	26	.	.
1874–1876.....	22	128	+106	63	221	22
1877–1879.....	48	206	+158	70	417	54
1880–1885.....	39	208	+169	86	739	82
1894–1897.....	72	56	–16	101	2 835	208
1909–1911.....	126	83	–43	143	3 923	315

<sup>a</sup> W milionach sztuk.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porozbiorowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922; J. Łukasiewicz, *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968; T. Sobczak, *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968; *Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918.





Tabl. 41 (215). NARZĘDZIA I MASZYNY ROLNICZE W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1910 R.

## A. NARZĘDZIA DO ORANIA

Wyszczególnienie	Ogółem	Sochy	Plugi		Ogółem	Sochy	Plugi	
			drewnia- no- -żelazne	żelazne			drewnia- no- -żelazne	żelazne
w liczbach bezwzględnych					w odsetkach			
<b>Ogółem</b> .....	<b>827 460</b>	<b>88 153</b>	<b>276 172</b>	<b>463 135</b>	<b>100,0</b>	<b>10,6</b>	<b>33,4</b>	<b>56,0</b>
w gospodarstwach:								
Chłopskich .....	697 934	75 042	261 453	361 439	100,0	10,7	37,5	51,8
Innych.....	129 526	13 111	14 719	101 696	100,0	10,1	11,4	78,5

## B. BRONY

Wyszczególnienie	Ogółem	Drewniane	Drewnia- no- -żelazne	Żelazne	Ogółem	Drewniane	Drewnia- no- -żelazne	Żelazne
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 065 706</b>	<b>154 751</b>	<b>839 129</b>	<b>71 826</b>	<b>100,0</b>	<b>14,5</b>	<b>78,7</b>	<b>6,7</b>
w gospodarstwach:								
Chłopskich .....	879 863	118 307	726 009	35 547	100,0	13,4	82,5	4,1
Innych.....	185 843	36 444	113 120	36 279	100,0	19,6	60,9	19,5

## C. MASZYNY ROLNICZE

Wyszczególnienie	Siewniki	Żniwiarki	Grabie konne	Kosiarki	Młockarnie		Wialnie
					ręczne	inne	
<b>Ogółem</b> .....	<b>10 542</b>	<b>10 506</b>	<b>15 453</b>	<b>5 171</b>	<b>18 160</b>	<b>56 634</b>	<b>117 302</b>
w gospodarstwach:							
Chłopskich .....	1 304	2 796	5 433	1 515	16 369	44 064	100 318
Innych.....	9 238	7 710	10 020	3 656	1 791	12 570	16 984

W Królestwie Polskim w 1910 r. na 1 siewnik przypadało 656 ha gruntów ornych (w guberni płockiej – 415 ha, w guberni suwalskiej – 2 060 ha), na 1 żniwiarkę – 659 ha (w guberni lubelskiej – 325 ha, w guberni suwalskiej – 1 630 ha), na 1 młockarnię konną lub parową – 120 ha (w guberni kaliskiej – 65 ha, w guberni radomskiej – 465 ha).

W Galicji w 1907 r. na 1 siewnik przypadało 2 000 ha gruntów ornych, na 1 żniwiarkę – 3 450 ha, na 1 młockarnię – 450 ha.

Na podstawie: J. Bartyś, *Początki mechanizacji rolnictwa polskiego*, Wrocław 1966; R. Chomać, *Struktura agrarna Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1970.



**Tabl. 42 (216). GOSPODARSTWA ROLNE WYPOSAŻONE W MASZYNY ROLNICZE W ZABORZE PRUSKIM**

**A. LICZBA GOSPODARSTW WYPOSAŻONYCH W MASZYNY ROLNICZE**

Rodzaje maszyn	1882	1895	1907
Siewniki rzutowe .....	4 291	4 468	13 263
Siewniki rządowe .....		7 172	15 320
Żniwiarki .....	719	748	12 085
Młockarnie parowe .....	2 094	4 817	11 477
Młockarnie konne .....	10 853	34 379	70 280

**B. UDZIAŁ GOSPODARSTW WYPOSAŻONYCH W MASZYNY ROLNICZE W OGÓLNEJ LICZBIE DANEJ GRUPY GOSPODARSTW**

Lata Rodzaje maszyn	Gospodarstwa – w % – o powierzchni		
	powyżej 2 ha	20–100 ha	powyżej 100 ha
Siewniki rzutowe ..... 1895	3,2	4,1	66,6
	1907	8,2	19,9
Siewniki rządowe ..... 1895	5,1	11,8	61,3
	1907	9,5	29,5
Żniwiarki ..... 1895	0,5	0,8	8,0
	1907	7,5	24,3
Młockarnie parowe ..... 1895	3,4	6,1	59,5
	1907	7,1	21,2
Młockarnie konne ..... 1895	24,5	59,6	61,3
	1907	43,4	75,8

W 1907 r. w zaborze pruskim na 1 siewnik przypadło 111 ha gruntów ornych, na 1 żniwiarkę – 278 ha, a na 1 młockarnię – 39 ha.

Na podstawie: S. Borowski, *Rozwarstwienie wsi wielkopolskiej w latach 1807–1914*, Poznań 1962; K. Wajda, *Wieś pomorska na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1966.



Tabl. 43 (217). ZUŻYCIE NAWOZÓW MINERALNYCH<sup>a</sup>  
W KRÓLESTWIE POLSKIM

Nawozy	1906	1909	1912
<b>W tysiącach ton</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>32,5</b>	<b>83,4</b>	<b>185,9</b>
Fosforowe .....	27,6	61,8	122,5
Potasowe .....	3,9	16,8	41,8
Azotowe .....	1,0	4,8	21,6

**Na 1 ha gruntów ornych w kg**

<b>Ogółem</b> .....	<b>4,7</b>	<b>12,0</b>	<b>26,4</b>
---------------------	------------	-------------	-------------

<sup>a</sup> Bez żużli, saletry i mączki; wraz z nimi w 1912 r. zużycie miało wynosić 266,1 tys. t, tj. blisko 38 kg na 1 ha gruntów ornych, a w roku gospodarczym 1913/14 według I. Kosińskiego – ok. 328 tys. t, tj. ok. 46,5 kg na 1 ha.

J. Topolski szacuje, że w roku gospodarczym 1913/14 zużycie nawozów mineralnych na 1 ha gruntów ornych wynosiło: na Górnym Śląsku, w Wielkim Księstwie Poznańskim i Pomorzu Gdańskim – ok. 360 kg (w Niemczech – ok. 270 kg), w Królestwie Polskim – ok. 45 kg, a w Galicji – ok. 42 kg.

Na podstawie: *Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918; *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom III, Warszawa 1970.





## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

### PRZEMYSŁ

#### Uwaga do tablic 44–46 i 48

Dane dotyczą zakładów zatrudniających 5 i więcej robotników.

Tabl. 44 (218). ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE W ZABORZE ROSYJSKIM

Wyszczególnienie	Ogółem w liczbach bezwzględ- nych <sup>a</sup>	Zakłady – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych robotników				
		5–20	21–50	51–200	201–500	501 i więcej
<b>Królestwo Polskie</b>						
Zakłady ..... 1879	2 060	71,6	12,5	10,6	3,6	1,6
1884	2 490	74,5	11,8	8,6	3,5	1,5
1893	2 717	68,8	13,6	11,2	4,2	2,3
1900	2 761	51,2	22,6	17,0	5,9	3,2
1904	3 586	52,7	22,7	16,7	5,1	2,8
1913	3 940	47,4	24,3	18,8	5,8	3,7
Robotnicy ..... 1879	91,6	11,5	8,4	21,4	22,2	36,4
1884	120,4	10,8	8,2	18,0	24,9	38,0
1893	158,4	8,4	7,2	17,6	21,6	45,2
1900	254,1	5,6	8,0	18,3	20,6	47,5
1904	319,9	5,6	8,5	19,8	20,3	45,8
1913	412,4	5,1	7,9	19,3	19,4	48,3
<b>Litwa i Białoruś<sup>b</sup></b>						
Zakłady ..... 1912	1 424	54,1	29,1	13,7	2,2	0,9
Robotnicy ..... 1912	61,0	13,6	21,6	29,8	16,4	18,6

<sup>a</sup> Robotnicy – w tysiącach. <sup>b</sup> Na podstawie danych Inspekcji Fabrycznej (inspekcją nie objęto wszystkich zakładów, m.in. w górnictwie).



Tabl. 44 (218). ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE W ZABORZE ROSYJSKIM (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem w liczbach bezwzględ- nych <sup>a</sup>	Zakłady – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych robotników				
		5–20	21–50	51–200	201–500	501 i więcej

Ruś<sup>b</sup>

Zakłady ..... 1912	1 149	42,0	26,3	15,9	10,3	5,5
Robotnicy ..... 1912	131,1	4,9	7,3	13,2	31,5	43,1

<sup>a</sup> Robotnicy – w tysiącach. <sup>b</sup> Notka patrz na str. 227.

Uwaga. Według danych Inspekcji Fabrycznej w 1912 r. w Królestwie Polskim było 3 259 zakładów przemysłowych, w tym zatrudniających od 5 do 20 robotników było 43,2% zakładów (w nich pracowało 5,5% robotników), a zatrudniających powyżej 500 robotników – 3,4% (w nich 45,2% robotników).

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 180–181; W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 255–256.

Tabl. 45 (219). PODSTAWOWE DANE O ZAKŁADACH PRZEMYSŁOWYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM WEDŁUG ROZMIESZCZENIA

Wyszczególnienie	Ogółem	Okręg				Pozostały obszar
		łódzki	warszawski	sosnowiecko- częstochoowski	staropolski <sup>a</sup>	
w odsetkach						
Zakłady ..... 1884	100,0	17,8	17,1	6,4	7,1	51,6
..... 1913	100,0	22,4	32,9	8,3	5,3	31,1
Robotnicy ..... 1884	100,0	25,8	17,5	17,8	6,0	32,9
..... 1900	100,0	33,4	16,9	24,2	6,6	18,9
..... 1913	100,0	33,5	21,4	22,7	5,0	17,4
Moc silników zain- stalowanych 1884	100,0	18,2	10,1	46,9	7,7	17,1
..... 1913	100,0	31,1	9,7	41,6	4,0	13,6

<sup>a</sup> Okręg w okolicach Gór Świętokrzyskich.

Na podstawie: W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 30.



Tabl. 46 (220). UDZIAŁ SPÓŁEK AKCYJNYCH W PRZEMYSŁE W KRÓLESTWIE POLSKIM

Gałęzie przemysłu	1884	1913	1884	1913	1884	1913	1884	1913
	zakłady		robotnicy		wartość produkcji brutto		moc silników zainstalowanych	
	w % ogółu przemysłu							
<b>Ogółem</b> .....	<b>1,5</b>	<b>5,8</b>	<b>32,9</b>	<b>47,5</b>	<b>33,2</b>	<b>49,4</b>	<b>50,3</b>	<b>59,8</b>
w tym:								
Górnictwo.....	1,8	9,0	21,0	75,5	31,6	92,0	25,4	97,1
Przemysł:								
spożywczy.....	1,6	3,7	38,0	43,0	21,1	48,4	54,3	37,8
włókienniczy.....	0,7	7,1	18,8	48,0	22,0	47,9	29,0	46,4
skórzany.....	0,7	1,1	10,6	6,3	17,7	8,3	.	6,5
drzewny.....	0,7	2,0	17,6	21,9	12,3	19,0	.	9,5
papierniczy <sup>a</sup> .....	7,4	3,6	46,7	19,9	57,0	39,4	75,8	51,8
chemiczny.....	—	15,4	—	63,0	—	54,8	—	85,5
mineralny.....	—	4,2	—	25,6	—	27,5	—	45,9
hutniczy.....	15,1	61,5	48,1	95,1	73,2	98,7	70,7	92,0
metalowy <sup>b</sup> .....	3,0	8,3	32,5	39,6	42,2	52,9	34,7	59,0

*a, b* Łącznie: *a* – z przemysłem poligraficznym, *b* – z produkcją maszyn.

Na podstawie: W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 315–316.

Tabl. 47 (221). ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE<sup>a</sup> W GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

## A. GALICJA

Wyszczególnienie	Ogółem w liczbach bezwzględnych	Zakłady – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych robotników			
		6–20	21–50	51–300	301 i więcej
Zakłady ..... 1902	3 444	78,3	13,0	7,5	1,2
1910	2 289 <sup>b</sup>	66,4	17,8	13,6	2,2
Robotnicy ..... 1902	89 538	27,5	15,5	28,5	28,4
1910	97 213	16,2	13,9	35,3	34,6

## B. ZABÓR PRUSKI

Wyszczególnienie	Ogółem w liczbach bezwzględnych	Zakłady – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych robotników	
		6–50	51 i więcej
Zakłady ..... 1882	1 996	93,7	6,3
1895	3 902	93,6	6,4
1907	4 986	91,3	8,7
Robotnicy ..... 1882	42 648	52,7	47,3
1895	83 070	50,8	49,2
1907	121 439	45,7	54,3

<sup>a</sup> Dane dotyczą zakładów zatrudniających 6 i więcej robotników. <sup>b</sup> Dane urzędowe, na pewno niepełne (302 zakłady nie podały liczby robotników), stąd liczba zakładów wyraźnie zaniżona.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 196–205; obliczenia własne.

Tabl. 48 (222). ROBOTNICZY W PRZEMYSŁE W KRÓLESTWIE POLSKIM

Gałęzie przemysłu	1879	1884	1893	1900	1904	1913	
	w tysiącach						w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>91,6</b>	<b>120,4</b>	<b>158,4</b>	<b>254,1</b>	<b>319,9</b>	<b>412,4</b>	<b>100,0</b>
w tym:							
Górnictwo.....	11,9	10,6	21,7	26,9	28,6	33,9	8,2
Przemysł:							
spożywczy.....	22,8	27,8	27,0	25,4	30,3	40,9	9,9
włókienniczy.....	29,5	43,7	65,5	113,8	137,8	175,3	42,5
skórzany.....	2,4	3,0	3,4	4,7	5,3	9,8	2,4
drzewny.....	1,6	3,3	4,9	8,8	16,0	16,4	4,0



Tabl. 48 (222). ROBOTNICY W PRZEMYSŁE W KRÓLESTWIE POLSKIM (dok.)

Gałęzie przemysłu	1879	1884	1893	1900	1904	1913	
	w tysiącach						w odsetkach
Przemysł (dok.):							
papierniczy <sup>a</sup> .....	1,3	2,1	3,8	8,1	12,1	13,8	3,3
chemiczny .....	0,7	1,3	2,1	3,7	6,3	9,7	2,4
mineralny .....	4,6	6,8	7,2	14,8	20,2	28,6	6,9
hutniczy .....	8,1	9,9	11,2	17,9	18,1	18,9	4,6
metalowy <sup>b</sup> .....	7,6	8,8	11,6	30,1	44,9	61,9	15,0

*a, b* Łącznie: *a* – z przemysłem poligraficznym, *b* – z produkcją maszyn.

Według danych urzędowych obejmujących tylko zakłady objęte inspekcją fabryczną (m.in. nie objęto górnictwa) w 1912 r. na Litwie i Białorusi miało być 61,0 tys. robotników przemysłowych (w Królestwie Polskim – 302,9 tys.), w tym w przemyśle: włókienniczym pracować miało 22,2% robotników (na gubernię grodzieńską przypadła z tego 72%), w drzewnym – 15,9%, mineralnym – 15,1%; na Rusi było 131,1 tys. robotników, w tym w przemyśle spożywczym pracować miało 72% robotników.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 180–181; W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 87–89.

Tabl. 49 (223). ROBOTNICY W PRZEMYSŁE<sup>a</sup> W GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

Gałęzie przemysłu	1902	1910		1882	1895	1907	
	Galicja <sup>b</sup>			zabór pruski			
	w liczbach bezwzględnych		w odsetkach	w liczbach bezwzględnych			w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>89 538</b>	<b>97 213</b>	<b>100,0</b>	<b>42 648</b>	<b>83 070</b>	<b>121 439</b>	<b>100,0</b>
Górnictwo.....	22 988	12 304	12,7	1 560	1 343	2 367	1,9
Przemysł:							
spożywczy.....	15 087	19 065	19,6	12 603	28 929	28 724	23,7
włókienniczy <sup>c</sup> .....	8 781	6 076	6,2	2 794	7 559	8 523	7,0
skórzany.....	1 086	1 022	1,1	442	785	796	0,7
drzewny.....	11 156	12 320	12,7	3 721	10 139	19 369	15,9
papierniczy <sup>d</sup> .....	4 361	5 566	5,7	1 779	3 058	5 005	4,1
chemiczny .....	3 849	4 990	5,1	1 422	2 236	3 835	3,2
mineralny.....	12 003	19 516	20,1	8 087	14 154	23 699	19,5

*a* Dane dotyczą zakładów zatrudniających 6 i więcej robotników. *b* Dane nie zawsze ze sobą porównywalne z powodu m.in. rozszerzenia w 1910 r. pojęcia przemysłu mineralnego. *c, d* Łącznie z przemysłem: *c* – odzieżowym, *d* – poligraficznym.



Tabl. 49 (223). ROBOTNICY W PRZEMYSŁE<sup>a</sup> W GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)

Gałęzie przemysłu	1902	1910		1882	1895	1907	
	Galicia <sup>b</sup>			zabór pruski			
	w liczbach bezwzględnych		w odsetkach	w liczbach bezwzględnych			w odsetkach
Przemysł (dok.):							
hutniczy .....	601	1 224	1,2	–	–	–	–
metalowy <sup>e</sup> .....	9 367	11 136	11,5	10 240	14 867	29 121	24,0
inny .....	259	3 994	4,1	–	–	–	–

a, b Notki patrz na str. 231. e Łącznie z produkcją maszyn.

Na Górnym Śląsku w 1875 r. było zatrudnionych 81,3 tys. robotników w przemyśle, a w 1907 r. – 242,8 tys., w tym w górnictwie pracowało 45,6% robotników, a w przemyśle hutniczym i metalowym – 22,0%.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 196–205; S. Michalkiewicz, *Struktura klasy robotniczej na Górnym Śląsku w drugiej połowie XIX wieku*, w: *Polska klasa robotnicza, Studia historyczne*, tom III, Warszawa 1972, s. 300–311.

Tabl. 50 (224). DYNAMIKA PRODUKCJI PRZEMYSŁU BRUTTO W KRÓLESTWIE POLSKIM (ceny stałe<sup>a</sup>)

Lata	Ogółem	Górnictwo i kopalnictwo	Przetwórstwo	Lata	Ogółem	Górnictwo i kopalnictwo	Przetwórstwo
	1870=100				1870=100		
1871.....	79	94	78	1898 .....	617	1 474	571
1872.....	105	106	105	1900 .....	575	1 378	532
1874.....	90	137	87	1901 .....	705	1 302	673
1876.....	116	137	115	1902 .....	661	1 245	630
1880.....	208	351	200	1904 .....	712	1 335	678
1885.....	303	506	292	1905 .....	610	1 015	588
1889.....	371	811	347	1907 .....	736	1 403	700
1890.....	334	847	306	1908 .....	733	1 455	694
1894.....	506	1 286	464	1910 .....	844	1 436	812
1895.....	489	1 456	437	1911 .....	838	1 527	800
				1913 .....	942	1 813	895

a Ceny 1913 r.

Uwaga. Dynamika produkcji przemysłu brutto w cenach bieżących przy podstawie 1879=100 (114 mln rubli) w 1913 r. wyniosła 787 (898 mln rubli), a w cenach stałych – 485.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Dynamika rozwoju przemysłu na ziemiach polskich*, w: *Gospodarka przemysłowa i początki cywilizacji technicznej w rolniczych krajach Europy*, Wrocław 1977, s. 111; W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 228; obliczenia własne.



**Tabl. 51 (225). PRODUKCJA GÓRNICWA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI,  
ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU (ceny stałe<sup>a</sup>)**

Lata	Królestwo Polskie, Galicja i zabór pruski				Górny Śląsk	Królestwo Polskie, Galicja i zabór pruski	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	zabór pruski			
	w tysiącach marek niemieckich						
1873.....	34 067	4 819	29 094	154	82 018	97,8	91,7
1877.....	34 843	7 678	24 394	2 771	89 450	100,0	100,0
1880.....	49 676	14 187	26 384	9 105	108 228	142,6	121,0
1885.....	55 105	17 806	30 655	6 644	142 689	158,2	159,5
1890.....	62 354	25 014	30 597	6 743	185 732	179,0	207,6
1895.....	84 349	36 924	38 590	8 835	193 905	242,1	216,8
1898.....	97 558	41 148	48 682	7 728	235 717	280,0	263,5
1899.....	96 446	40 288	47 669	8 489	247 771	276,8	277,0
1900.....	103 193	41 695	52 617	8 881	257 977	296,2	288,4
1904.....	142 528	46 159	83 761	12 608	269 818	409,1	301,6
1905.....	133 111	35 761	82 924	14 426	302 198	382,0	337,8
1909.....	223 795	53 194	166 019	4 582	354 578	642,3	396,4
1910.....	204 870	52 659	147 008	5 203	351 186	588,0	392,6
1913.....	179 660	66 482	108 492	4 686	431 420	515,6	482,3

<sup>a</sup> Ceny 1913 r. (głównie górnośląskie).

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 47–50; *Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 1, Wrocław 1976, s. 146, część 2, Wrocław, 1985, s. 178; J. Łukasiewicz, *Dynamika rozwoju przemysłu na ziemiach polskich*, w: *Gospodarka przemysłowa i początki cywilizacji technicznej w rolniczych krajach Europy*, Wrocław 1977, s. 111; W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 228; obliczenia własne.



**Tabl. 52 (226). WYDOBYCIE WĘGLA KAMIENNEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

**A. OGÓŁEM**

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
	w tysiącach ton					
1820.....	27	17	10	147	3,0	1,8
1825.....	99	69	30	361	11,0	4,5
1840.....	148	118	30	539	16,4	6,6
1850.....	147	108	39	975	16,3	12,0
1855.....	144	83	61	1 807	15,9	22,3
1860.....	293	197	96	2 447	32,4	30,2
1865.....	333	206	127	4 285	36,8	52,8
1870.....	509	321	188	5 854	56,3	72,2
1875.....	705	393	312	8 252	78,0	101,7
1877.....	904	612	292	8 112	100,0	100,0
1880.....	1 587	1 268	319	10 011	175,6	123,4
1885.....	2 214	1 770	444	12 734	244,9	157,0
1890.....	3 060	2 450	610	16 863	338,5	207,9
1895.....	4 393	3 633	760	18 066	486,0	222,7
1900.....	5 203	4 036	1 167	24 829	575,6	306,1
1904.....	5 619	4 631	988	25 418	621,6	313,3
1905.....	4 607	3 489	1 118	29 015	509,6	357,7
1910.....	6 811	5 465	1 346	34 461	753,4	424,8
1913.....	8 805	6 834	1 971	43 435	974,0	535,4

**B. PRZYPADAJĄCE NA 1 ROBOTNIKA**

Lata	Królestwo Polskie	Galicja	Górny Śląsk	Lata	Królestwo Polskie	Galicja	Górny Śląsk
	w tonach – przeciętne roczne				w tonach – przeciętne roczne		
1869–1879.....	150	139	248	1895–1902 .....	273	272	340
1880–1887.....	223	248	317	1903–1909 .....	251	232	315
1888–1894.....	244	306	328	1910–1913 .....	264	252	326

Uwaga. Na Górnym Śląsku w latach 1850–1859 średnioroczne wydobycie węgla kamiennego przypadające na 1 robotnika wynosiło 174 t.

Na podstawie: J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Zagłębiu Górnos Śląskim do 1914 r.*, Wrocław 1965, s. 23–24, 44–45, 193; *Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*, pod red. J. Pazdura, tom II, Katowice 1961, s. 66.

Tabl. 53 (227). WYDOBYCIE WĘGLA KAMIENNEGO W POLSCE<sup>a</sup>

## A. OGÓŁEM

Lata	Ogółem	Górny Śląsk	Zagłębie		Ogółem 1913=100
			Dąbrowskie	Krakowskie	
	w tysiącach ton				
1913.....	41 515	32 710	6 834	1 971	100,0
1914.....	34 273	28 010	4 536	1 727	82,6
1915.....	33 092	28 658	2 791	1 643	79,7
1916.....	39 090	32 030	5 212	1 848	94,2
1917.....	39 351	32 572	4 911	1 868	94,8
1918.....	36 400	30 324	4 499	1 577	87,7
1919.....	25 327	19 364	4 614	1 349	61,0
1920.....	30 702	24 443	4 874	1 385	74,0

## B. PRZYPADAJĄCE NA 1 ROBOTNIKA

Lata	Robotnicy		Wydobycie węgla na 1 robotnika				ogółem 1913=100
			ogółem	Górny Śląsk	Zagłębie		
	Dąbrowskie	Krakowskie					
	w tys.	1913=100	w tonach				
1913.....	128,4 <sup>b</sup>	100,0	323	361	222	283	100,0
1916.....	124,8 <sup>c</sup>	97,2	313	320	277	318	96,9
1917.....	135,8	105,8	290	299	240	285	89,8
1918.....	140,5	109,4	259	274	200	220	80,2
1919.....	146,3	113,9	173	182	145	170	53,6
1920.....	166,5 <sup>d</sup>	129,7	184	193	161	146	57,0

<sup>a</sup> Polska w granicach po 1922 r. <sup>b–d</sup> Z tego zatrudnienie robotników na Górnym Śląsku, w Zagłębiu Dąbrowskim i Krakowskim wynosiło odpowiednio: <sup>b</sup> – 90,6 tys., 30,8 tys. i 7,0 tys., <sup>c</sup> – 100,2 tys. (w 1915 r. – 76,4 tys.), 18,8 tys. i 5,8 tys., <sup>d</sup> – 126,7 tys., 30,3 tys. (w 1919 r. – 31,8 tys.) i 9,5 tys.

Na podstawie: *Polska w czasie wielkiej wojny (1914–1918)*, tom III, Warszawa 1936, s. 148–149; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 132, 137.

**Tabl. 54 (228). WYDOBYCIE WĘGLA BRUNATNEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1877=100
	w tysiącach ton				
1873.....	28 103	9 879	5 513	12 711	58,2
1877.....	48 268	16 105	3 858	28 305	100,0
1880.....	54 492	17 249	8 510	28 733	112,9
1885.....	56 441	19 780	6 583	30 078	116,9
1890.....	51 950	19 752	6 951	25 247	107,6
1895.....	119 605	48 566	45 780	25 259	247,8
1900.....	228 759	88 969	76 792	62 998	473,9
1905.....	183 748	78 810	47 091	57 847	380,7
1909.....	159 269	112 950	21 813	24 506	330,0
1910.....	182 089	121 966	33 749	26 374	377,2
1913.....	220 943	155 082	37 407	28 454	457,7

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 45–46.

**Tabl. 55 (229). WYDOBYCIE ROPY NAFTOWEJ W GALICJI<sup>a</sup>**

Lata	W tys. t	1890=100	Lata	W tys. t	1890=100
1873.....	20,7	23	1900 .....	347,2	379
1877.....	23,7	26	1905 .....	794,4	866
1880.....	32,0	35	1909 .....	2 086,3	2 275
1885.....	65,0	71	1910 .....	1 766,0	1 926
1890.....	91,7	100	1913 .....	1 113,7	1 215
1895.....	188,6	206			

<sup>a</sup> Do 1885 r. dane szacunkowe.

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 70–72; *Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*, pod red. J. Pazdura, tom II, Katowice 1961, s. 132.

Tabl. 56 (230). WYDOBYCIE ROPY NAFTOWEJ W POLSCE<sup>a</sup>

Lata	W tys. t	1913=100	Lata	W tys. t	1913=100
1913.....	1 114	100,0	1916 .....	896	80,4
1914.....	656	58,9	1917 .....	807	72,4
1915.....	759	68,1	1918 .....	773	69,4

<sup>a</sup> Polska w granicach po 1922 r.

Na podstawie: *Polska w czasie wielkiej wojny (1914–1918)*, tom III, Warszawa 1936, s. 148–149; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 132–137.

Tabl. 57 (231). WYDOBYCIE RUD ŻELAZA I RUD CYNKU W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
	w tysiącach ton					

**Rudy żelaza**

1873.....	123,1	112,5	10,6	601,3	96,1	103,8
1877.....	128,1	123,7	4,4	579,1	100,0	100,0
1880.....	151,7	147,5	4,2	502,1	118,4	86,7
1885.....	163,9	135,2	28,7	756,4	127,9	130,6
1890.....	228,9	219,4	9,5	769,7	178,7	132,9
1895.....	357,9	357,2	0,7	475,7	279,4	82,1
1900.....	481,9	481,9	—	406,8	376,2	70,2
1905.....	272,9	264,8	8,1	315,0	213,0	54,4
1910.....	171,1	166,9	4,2	233,8	133,6	40,4
1913.....	329,2	310,4	18,8	138,2	257,0	23,9

**Rudy cynku**

1873.....	78,8	72,0	6,8	367,6	88,0	77,8
1877.....	89,5	76,1	13,4	472,4	100,0	100,0
1880.....	113,9	102,6	11,3	527,0	127,3	111,6
1885.....	57,6	44,5	13,1	606,6	64,4	128,4
1890.....	70,6	53,2	17,4	605,4	78,9	128,2
1895.....	63,3	56,1	7,2	540,8	70,7	114,5
1900.....	71,7	63,3	8,4	503,2	80,1	106,5
1905.....	103,0	99,4	3,6	610,7	115,1	129,3
1910.....	62,7	60,4	2,3	529,7	70,1	112,1
1913.....	70,6	69,1	1,5	508,2	78,9	107,6

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 47–50; *Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 1, Wrocław 1976, s. 146, część 2, Wrocław 1985, s.178; obliczenia własne.



Tabl. 58 (232). PRODUKCJA SOLI W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1877=100
	w tysiącach ton				
1873.....	132,1	—	131,4	0,7	107,0
1877.....	123,5	0,7	105,6	17,2	100,0
1880.....	164,9	0,7	106,3	57,9	133,5
1885.....	161,3	0,7	118,6	42,0	130,6
1890.....	173,9	2,9	128,2	42,8	140,8
1895.....	189,3	3,9	129,5	55,9	153,3
1900.....	205,2	3,8	145,8	55,6	166,2
1905.....	271,5	3,6	176,5	91,4	219,8
1910.....	192,4	3,9	155,8	32,7	155,8
1913.....	188,5	5,2	153,8	29,5	152,6

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 70–72; obliczenia własne.

Tabl. 59 (233). PRZECIĘTNA ROCZNA PRODUKCJA CUKRU W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

Lata (gospodarcze)	Ogółem	Królestwo Polskie <sup>a</sup>	Galicja	Zabór pruski		Ogółem 1871/72–1874/75=100
				Wielkie Księstwo Poznańskie	Pomorze Gdańskie	
w tysiącach ton						
1871/72–1874/75.....	41,7	39,2	2,2	—	0,3	100,0
1877/78–1880/81.....	45,9	38,8	1,3	2,7	3,1	110,1
1883/84–1886/87.....	177,0	73,4	1,4	50,0	52,2	424,5
1888/89–1891/92.....	215,6	72,8	2,4	77,7	62,7	517,0
1893/94–1896/97.....	359,1	86,3	7,4	159,8	105,6	861,2
1898/99–1901/02.....	436,5	123,8	11,0	182,1	119,6	1 047
1903/04–1906/07.....	480,2	150,1	10,1	215,0	105,0	1 152
1907/08–1910/11.....	556,5	184,0	12,8	249,4	110,3	1 335
1910/11–1913/14.....	670,1	229,2	20,0 <sup>b</sup>	284,2	136,7	1 607

a Dane nie zawsze w pełni wiarygodne. b W 1913 r. produkcja wyniosła 25 tys. t (2 cukrownie).

Na całym Śląsku przeciętna roczna produkcja cukru w latach gospodarczych 1871/72–1874/75 wynosiła 44,2 tys. t, w latach 1883/84–1886/87 – 110,4 tys. t, w latach 1893/94–1896/97 – 188,3 tys. t, w latach 1903/04–1906/07 – 213,5 tys. t, a w latach 1910/11–1913/14 – 310,5 tys. t.

Na podstawie: Materiały Zespołu Statystycznego Komisji Koordynacji Badań nad Historią Przemysłu Komitetu Nauk Historycznych PAN (maszynopis); obliczenia własne.



**Tabl. 60 (234). PRODUKCJA CUKRU SUROWEGO  
W ZABORZE ROSYJSKIM, ZABORZE PRUSKIM  
I NA GÓRNYM ŚLĄSKU<sup>a</sup>**

Lata (gospodarcze)	Ogółem	Zabór rosyjski	Zabór pruski i Górny Śląsk	Ogółem 1913/14= =100
	w tysiącach ton			
1913/14.....	629,4	191,7	437,7	100,0
1914/15.....	.	.	340,7	x
1915/16.....	216,8	29,2	187,6	34,4
1916/17.....	265,5	57,7	207,8	42,2
1917/18.....	238,8	54,5	184,3	37,9
1918/19.....	226,1	61,3	164,8	35,9

<sup>a</sup> Dotyczy obszarów znajdujących się w granicach Polski po 1922 r.

Na całym obszarze Polski (w granicach po 1922 r.) w roku gospodarczym 1913/14 miano produkować 652,4 tys. t cukru surowego (w wartości cukru białego – 571,4 tys. t), a w roku gospodarczym 1920/21 – 176,7 tys. t (152,3 tys. t cukru białego), co stanowiło 27,1% całej produkcji z roku gospodarczego 1913/14.

Na podstawie: *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 145.

**Tabl. 61 (235). GORZELNIE I PRODUKCJA WÓDKI<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI  
I ZABORZE PRUSKIM**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1872–1874= =100
	w liczbach bezwzględnych				
	przeciętne roczne				

**Gorzelnie**

1872–1874.....	2 104	960	584	560	100,0
1887–1890.....	1 706	399	593	714	81,1
1900–1903.....	1 889	340	702	847	89,8
1911–1914.....	2 207	450	850	907	104,9

**Produkcja wódki**

W tysiącach hektolitrów

1872–1874.....	806	276	206	324	100,0
1878–1881.....	967	324	219	424	120,0
1887–1890.....	1 428	401	376	651	177,2

<sup>a</sup> W przeliczeniu na 100%.





**Tabl. 61 (235). GORZELNIE I PRODUKCJA WÓDKI<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1872–1874= =100
	w liczbach bezwzględnych				
	przeciętne roczne				

**Produkcja wódki (dok.)**  
W tysiącach hektolitrow (dok.)

1893–1896.....	1 518	385	460	673	188,3
1900–1903.....	1 839	376	579	884	228,2
1908–1911.....	2 426	740	794	892	301,0
1911–1914.....	2 233	674	710	849	277,0

Na 1 gorzelnię w hl

1872–1874.....	383	287	353	578	100,0
1887–1890.....	837	1 006	634	912	218,5
1900–1903.....	974	1 106	825	1 043	254,3
1911–1914.....	1 012	1 498	835	936	264,2

<sup>a</sup> W przeliczeniu na 100%.

Uwaga. W 1844 r. w Królestwie Polskim były 2 094 gorzelnie, a w 1870 r. – 1 144; w Galicji w 1844 r. było 1 241, a w 1861 r. – 633 gorzelnie. Produkcja wódki (w przeliczeniu na 100%) w Królestwie Polskim wynosiła w latach 1844–1849 średnio 336 tys. hl, a w latach 1859–1863 – 453 tys. hl.

Na podstawie: J. Michalkiewicz, *Przemysł gorzelniany Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1988, s. 68–69, 94–95; T. Sobczak, *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968, s. 214; obliczenia własne.

**Tabl. 62 (236). BROWARY I PRODUKCJA PIWA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1876=100
	w liczbach bezwzględnych				

**Browary**

1876.....	981	485	235	261	100,0
1893.....	701	305	150	246	71,5
1907.....	504	195 <sup>a</sup>	101	208	51,4

<sup>a</sup> 1910 r.



**Tabl. 62 (236). BROWARY I PRODUKCJA PIWA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM (dok.)**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Galicja	Zabór pruski	Ogółem 1876=100
	w liczbach bezwzględnych				
<b>Produkcja piwa</b>					
W tysiącach hektolitrow					
1872.....	.	.	477	571	x
1876.....	2 125	780	596	749	100,0
1884.....	2 318	839	613	866	109,1
1893.....	2 908	869	899	1 140	136,8
1900.....	3 698	1 030	1 156	1 512	174,0
1907.....	4 231	1 459	1 370	1 402	199,1
1913.....	3 959	1 471	1 305	1 183	186,3
Na 1 browar w hl					
1876.....	2 166	1 608	2 535	2 870	100,0
1893.....	4 148	2 849	5 992	4 635	191,5
1907.....	8 367	7 412 <sup>a</sup>	13 562	6 769	386,3

<sup>a</sup> 1910 r.

Uwaga. W Królestwie Polskim produkcja piwa w 1827 r. wynosiła 983 tys. hl, a w 1865 r. – 685 tys. hl. W Galicji w 1850 r. było 365 browarów, a w 1872 r. – 245, produkcja piwa w 1850 r. wynosiła 412 tys. hl.

Na podstawie: W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 222; T. Sobczak, *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968, s. 230; obliczenia własne.

**Tabl. 63 (237). ZUŻYCIE BAWELNY SUROWEJ W PRZEMYSŁE W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	W tys. t	1876=100	Lata	W tys. t	1876=100
1871.....	3,5	50,7	1894 .....	49,3	714,5
1876.....	6,9	100,0	1896 .....	45,3	656,5
1879.....	21,0	304,3	1898 .....	48,0	695,7
1886.....	33,6	487,0	1900 .....	48,9	708,7
1888.....	38,1	552,2	1903 .....	59,3	859,4
1892.....	38,0	550,7	1910 .....	78,3	1 135

Na podstawie: W. Puś, *Przemysł włókienniczy w Królestwie Polskim w latach 1870–1900*, Łódź 1976, s. 102–103; obliczenia własne.



Tabl. 64 (238). PRODUKCJA PRZĘDZY I TKANIN W KRÓLESTWIE POLSKIM

## A. PRZĘDZA BAWELNIANA

Lata	W tonach	Lata	W tonach	Lata	W tonach
1826.....	31,8	1845 .....	162,2	1851 .....	587,7
1836.....	73,0	1849 .....	487,6	1858 .....	1 485,0

## B. TKANINY

Lata	Wełniane <sup>a</sup>	Bawełniane	Lata	Wełniane <sup>a</sup>	Bawełniane
	w tysiącach metrów			w tysiącach metrów	
1826.....	4 131	489	1841 .....	2 113	9 808
1828.....	4 427	1 448	1845 .....	1 319	9 903
1833.....	1 932	4 571	1850 .....	1 587	11 618

<sup>a</sup> Bez produkcji domowej wiejskiej (rękodzielnictwo).

Uwaga. Tkanin wełnianych w zakładach przemysłowych w 1823 r. wyprodukowano 2 131 tys. m, a w 1857 r. – 2 004 tys. m; tkanin lnianych w 1850 r. wyprodukowano 3 103 tys. m.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Przewrót techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963, s. 20, 38, 104, 118; G. Missalowa, *Studia nad powstaniem łódzkiego ośrodka przemysłowego 1815–1870*, tom I, Łódź 1964, s. 285, 289, 314.

Tabl. 65 (239). PRODUKCJA SURÓWKI ŻELAZA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
w tysiącach ton					1875=100	
1840.....	30,5	28,2	2,3	37,6	86,4	14,1
1846.....	28,2	24,6	3,6	50,0	79,9	18,7
1850.....	18,1	15,6	2,5	71,4	51,3	26,8
1852.....	21,8	18,8	3,0	.	71,5	x
1855.....	21,1	17,7	3,4	68,0	59,8	25,5
1860.....	26,4	22,8	3,6	89,3	74,8	33,5
1865.....	26,5	22,1	4,4	158,1	75,1	59,3
1870.....	32,5	28,4	4,1	230,6	92,1	86,4
1875.....	35,3	31,5	3,8	266,8	100,0	100,0
1880.....	48,3	43,9	4,4	336,1	136,8	126,0
1885.....	49,7	45,1	4,6	413,6	140,8	155,0
1890.....	130,7	127,3	3,4	508,6	370,3	190,6

**Tabl. 65 (239). PRODUKCJA SURÓWKI ŻELAZA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU (dok.)**

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
	w tysiącach ton					
1895.....	192,3	189,8	2,5	532,2	544,8	199,5
1899.....	309,6	307,9	1,7	744,5	877,1	279,0
1904.....	380,0	376,0	4,0	825,9	1 076	309,6
1905.....	246,1	244,8	1,3	861,2	697,2	322,8
1906.....	305,3	305,3	—	901,3	864,9	337,8
1908.....	201,3	201,3	—	927,5	570,3	347,6
1910.....	249,9	249,9	—	901,4	707,9	337,9
1913.....	418,4	418,4	—	994,6	1 185	372,8

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 129–131; *Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 1, Wrocław 1976, s. 146, część 2, Wrocław 1985, s.180; J. Hofman, *Przemysł żelazny w Królestwie Polskim*, „Przegląd Górniczo-Hutniczy”, 1914, s. 897.

**Tabl. 66 (240). UDZIAŁ PRODUKCJI SURÓWKI ŻELAZA PRZY WYKORZYSTANIU KOKSU W KRÓLESTWIE POLSKIM, NA GÓRNYM ŚLĄSKU, W NIEMCZECH I WE FRANCJI**

Lata	W % ogólnej produkcji surówki żelaza			
	Królestwa Polskiego <sup>a</sup>	Górnego Śląska	Niemiec	Francji
1847.....	4,8	36,8	21,8	42,6
1854.....	4,7	50,1	43,3	55,4
1861.....	9,9	68,1	70,9	66,2
1866.....	12,1	91,5	85,9	82,1
1875.....	—	96,5	95,8	89,6
1885.....	37,3	99,7	98,9	97,7
1895.....	76,0	100,0	99,7	99,3
1900.....	92,8	100,0	.	.

<sup>a</sup> W latach 1873–1879 w Królestwie Polskim nie produkowano surówki przy wykorzystaniu koksu.

Uwaga. W Królestwie Polskim w 1880 r. wyprodukowano 24,3% surówki żelaza przy wykorzystaniu koksu, w 1890 r. – 65,0%, w 1905 r. – 87,6%, a w 1910 r. – 98,2%. Na Górnym Śląsku takim sposobem wyprodukowano już w 1838 r. 30,1% surówki żelaza (we Francji – 19,0%).

Na podstawie: A. Jezierski, *Historia gospodarcza Polski 1815–1980*, Warszawa 1987, s. 57; J. Łukasiewicz, *Rozwój systemu techniczno-produkcyjnego w hutnictwie na ziemiach polskich w XIX w.*, w: *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*, Seria D, zeszyt 6, 1971, s. 92.



**Tabl. 67 (241). PRODUKCJA PÓLFABRYKATÓW HUTNICZYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

**A. OGÓLEM<sup>a</sup>**

Lata	Ogółem	Królestwo Polskie	Górny Śląsk	Ogółem	Królestwo Polskie	Górny Śląsk
	w tysiącach ton			1875=100		
1839.....	39,8	16,6	23,2	17,5	77,2	11,3
1846.....	54,0	15,9	38,1	23,8	73,9	18,5
1850.....	54,5	10,2	44,3	24,0	47,4	21,5
1861.....	.	17,6	.	x	81,9	x
1866.....	96,5	15,8	80,7	42,5	73,5	39,2
1870.....	172,7	14,5	158,2	76,0	67,4	76,9
1875.....	227,3	21,5	205,8	100,0	100,0	100,0
1880.....	357,3	99,5	257,8	157,2	462,8	125,3
1886.....	370,9	110,3	260,6	163,2	513,0	126,6
1890.....	512,4	125,0	387,4	225,4	581,4	188,2
1895.....	718,6	211,7	506,9	316,1	984,7	246,3
1900.....	1 141,4	352,7	788,7	502,2	1 640	383,2
1904.....	1 352,5	446,9	905,6	595,0	2 079	440,0
1905.....	1 305,9	333,0	972,9	574,5	1 549	472,7
1907.....	1 571,2	399,9	1 171,3	691,2	1 860	569,1
1910.....	1 563,0	404,0	1 159,0	687,6	1 879	563,2
1913.....	2 058,9	595,3	1 463,6	905,8	2 769	711,2

**B. Z OGÓLEM – STAL ZLEWNA**

Lata	Razem	Królestwo Polskie	Górny Śląsk	Razem	Królestwo Polskie	Górny Śląsk
	w tysiącach ton			w % ogólnej produkcji półfabrykatów		
1890.....	240,2	55,1	185,1	46,9	44,1	47,8
1900.....	964,8	294,6	670,2	84,5	83,5	85,0
1913.....	1 982,1	586,4	1 395,7	96,3	98,5	95,4

<sup>a</sup> Obejmuje stal zgrzewną i stal zlewną.

Na podstawie: J. Hofman, *Przemysł żelazny w Królestwie Polskim*, „Przegląd Górniczo-Hutniczy”, 1914, s. 897, 903; J. Westphal, *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Breslau 1913, s. 692–943.



**Tabl. 68 (242). PRODUKCJA STALI ZGRZEWNEJ W KRÓLESTWIE POLSKIM  
WEDŁUG METOD WYTWARZANIA**

Lata	Ogółem w tys. t	Z liczby ogółem – w % – stal		
		kuta	pudlingowa	wytapiana na węglu kamiennym
1839.....	16,6	77,7	22,3	–
1845.....	12,0	66,2	33,8	13,3
1850.....	10,2	45,5	54,5	1,3
1856.....	12,9	38,8	61,2	9,5
1862.....	19,3	27,1	72,9	13,4
1875.....	20,9	13,2	86,8	9,6
1880.....	27,9	8,4	91,6	23,8
1886 <sup>a</sup> .....	76,7	0,9	99,1	87,5

<sup>a</sup> Po 1886 r. produkcja stali zgrzewnej spada, np. w 1895 r. wynosiła 58 tys. t, a w 1910 r. – już tylko 19 tys. t, natomiast bardzo znacznie wzrasta produkcja stali zlewnej.

Na Górnym Śląsku w 1839 r. stal wytwarzana w pudlingarniach stanowiła 31,0% całej produkcji stali zgrzewnej, w 1844 r. – 37,9%, w 1854 r. – 50,9%, a w 1867 r. – 98%.

Na podstawie: A. Jezierski, S. M. Zawadzki, *Dwa wieki przemysłu w Polsce*, Warszawa 1966, s. 137; Z. Kwaśny, *Hutnictwo żelaza na Górnym Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku*, Wrocław 1968, s. 58–59; J. Łukasiewicz, *Przezwrot techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963, s. 63, 138, 222.

**Tabl. 69 (243). PRODUKCJA CYNKU W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI  
I NA GÓRNYM ŚLĄSKU**

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
	w tysiącach ton				1875=100	
1840.....	3,7	2,7	1,0	12,2	66,1	28,4
1852.....	2,4	1,7	0,7	29,0	42,9	67,6
1860.....	2,9	2,1	0,8	40,4	51,8	94,2
1870.....	4,8	3,8	1,0	36,4	85,7	84,8
1875.....	5,6	4,0	1,6	42,9	100,0	100,0
1880.....	6,3	4,4	1,9	65,8	112,5	153,4



**Tabl. 69 (243). PRODUKCJA CYNKU W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU (dok.)**

Lata	Królestwo Polskie i Galicja			Górny Śląsk	Królestwo Polskie i Galicja	Górny Śląsk
	ogółem	Królestwo Polskie	Galicja			
	w tysiącach ton					
1885.....	6,1	4,6	1,5	78,5	108,9	183,0
1890.....	6,0	3,8	2,2	88,7	107,1	206,8
1895.....	7,5	5,0	2,5	95,4	133,9	222,4
1900.....	9,4	6,0	3,4	102,2	167,9	238,2
1904.....	16,4	10,6	5,8	126,5	292,9	294,9
1905.....	14,2	7,6	6,6	129,0	253,6	300,7
1910.....	17,5	8,6	8,9	139,7	312,5	325,6
1913.....	22,8	7,6	15,2	169,4	407,1	394,9

Na podstawie: J. Bar, P. Franaszek, *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981, s. 129–131; J. Łukasiewicz, *Przezwrot techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963, s. 67, 141, 227, 254; *Uprzemysłowienie ziem polskich w XIX i XX wieku*, w: *Studia i materiały*, pod red. I. Pietrzak-Pawłowskiej, Wrocław 1970, s. 312; J. Westphal, *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Breslau 1913, s. 694–695.

**Tabl. 70 (244). PRODUKCJA HUTNICZA NA GÓRNYM ŚLĄSKU<sup>a</sup>**

Lata	Surówka	Stal surowa	Wyroby walcowane	Cynk surowy	Ołów	Surówka	Stal surowa	Wyroby walcowane	Cynk surowy	Ołów
	w tysiącach ton					1913=100				
1913.....	613	1 099	1 002	169	42	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1914.....	522	891	1 067	142	38	85,2	81,1	106,5	84,0	90,5
1915.....	457	867	794	122	29	74,6	78,9	79,2	72,2	69,0
1916.....	484	1 092	882	122	41	79,0	99,4	88,0	72,2	97,6
1917.....	475	1 046	753	129	33	77,5	95,2	75,1	76,3	78,6
1918.....	445	992	.	125	24	72,6	90,3	x	74,0	57,1

<sup>a</sup> Górny Śląsk w granicach Polski po 1922 r.

Ma podstawie: W. Kula, *Historia gospodarcza Polski 1864–1918*, Warszawa 1947, s. 146; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 133.



**Tabl. 71 (245). MOC MASZYN NAPĘDOWYCH ZAINSTALOWANYCH W PRZEMYSŁE<sup>a</sup>  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Gałęzie przemysłu	1879	1888	1900	1913	1879	1888	1900	1913
	w tysiącach KM				na 1 robotnika w KM			
<b>Ogółem</b> .....	<b>22,8<sup>b</sup></b>	<b>66,1</b>	<b>200,0</b>	<b>406,2</b>	<b>0,25<sup>b</sup></b>	<b>0,48</b>	<b>0,79</b>	<b>0,98</b>
Górnictwo.....	3,8	10,5	23,6	74,1	0,32	0,75	0,88	2,19
Przemysł:								
spożywczy.....	5,8	9,2	15,4	38,1	0,25	0,41	0,51	0,93
włókienniczy.....	6,3	24,3	89,2	151,3	0,21	0,41	0,78	0,92
skórzany.....	0,2	0,4	1,2	4,2	0,08	0,14	0,23	0,43
chemiczny .....	0,0	0,3	5,0	13,9	0,04	0,26	0,80	1,43
mineralny.....	0,1	1,0	7,6	21,4	0,02	0,12	0,38	0,75
hutniczy .....	5,7	11,6	29,9	34,1	0,70	1,31	1,67	1,80
metalowy <sup>c</sup> .....	0,9	3,6	12,9	36,9	0,12	0,33	0,29	0,60
inny.....	.	5,2	15,2	32,2	.	0,51	0,50	0,77

*a* Dane nie zawsze w pełni wiarygodne, szczególnie w 1879 r. *b* Bez przemysłu innego. *c* Łącznie z produkcją maszyn.

Początkowo mechanizacja pracy w przemyśle była związana z wykorzystaniem siły zwierząt, energii wiatru i wody (koła wodne); od początku XIX w. zaczęto korzystać z parowych silników tłokowych, w 1853 r. z silników takich w Królestwie Polskim korzystało 80 zakładów, a ich moc wynosiła ok. 2,1 tys. KM.

W Galicji w 1902 r. moc silników napędowych zainstalowanych w przemyśle wynosiła 56,1 tys. KM, tj. 0,66 KM przypadło na 1 robotnika, a w 1910 r. – 113,1 tys. KM, tj. 1,09 KM na 1 robotnika.

Później zaczęto używać nowych typów silników: w 1842 r. pojawiła się w Królestwie Polskim turbina wodna, w końcu lat sześćdziesiątych XIX w. silnik spalinowy (wysokoprężny Diesla – w 1900 r.), od 1896 r. – turbina parowa.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki nowoczesnego systemu energetycznego na ziemiach polskich*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. Rok XIX, 1974, s. 38–40; W. Puś, *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984, s. 139–228; obliczenia własne.





**Tabl. 72 (246). MOC SILNIKÓW NAPĘDOWYCH ZAINSTALOWANYCH W ELEKTROWNIACH PRZEMYSŁOWYCH<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1911 R.**

Gałęzie przemysłu	Ogółem	Turbiny		Silniki	
		parowe	wodne	spalinowe	parowo-tłokowe

**W koniach mechanicznych**

<b>Ogółem</b> .....	<b>82 542</b>	<b>37 252</b>	<b>143</b>	<b>850</b>	<b>44 297</b>
Górnictwo .....	29 960	23 715	—	—	6 245
Przemysł:					
spożywczy .....	3 720	—	—	250	3 470
włókienniczy .....	25 370	7 910	—	160	17 300
hutniczy .....	5 853	1 000	123	80	4 650
metalowy <sup>b</sup> .....	6 389	1 727	20	280	4 362
inny .....	11 250	2 900	—	80	8 270

**W odsetkach**

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>45,1</b>	<b>0,2</b>	<b>1,0</b>	<b>53,7</b>
---------------------	--------------	-------------	------------	------------	-------------

*a* Dotyczy elektrowni przy zakładach przemysłowych. *b* Łącznie z produkcją maszyn.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki nowoczesnego systemu energetycznego na ziemiach polskich*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki.” Rok XIX, 1974, nr 1, s. 41.



Tabl. 73 (247). ELEKTROWNIE PRZEMYSŁOWE<sup>a</sup>  
W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1911 R.

Gałęzie przemysłu	Elektrownie		Silniki przyłączone	
	w liczbach bezwzględnych	moc w kW	w liczbach bezwzględnych	moc w kW
<b>Ogółem</b> .....	<b>165</b>	<b>49 580</b>	<b>2 080</b>	<b>42 340</b>
Górnictwo.....	9	20 830	285	16 300
Przemysł:				
spożywczy.....	50	2 290	90	1 270
włókienniczy.....	37	11 450	635	9 530
hutniczy .....	10	4 360	460	5 100
metalowy <sup>b</sup> .....	28	4 340	480	5 300
inny.....	31	6 310	130	4 840

<sup>a</sup> Dotyczy elektrowni przy zakładach przemysłowych. <sup>b</sup> Łącznie z produkcją maszyn.

Pierwsze prądnicze przy zakładach przemysłowych w Królestwie Polskim pojawiły się w 1879 r. (w Warszawie) i początkowo służyły do celów oświetleniowych; w 1890 r. działały w 14 zakładach, w 1895 r. było 40 elektrowni przemysłowych, a w 1905 r. – 118 (energię elektryczną do napędu maszyn zaczęto stosować od 1895 r.).

Elektrownie miejskie pojawiły się później – pierwszą z nich uruchomiono we Lwowie w 1893 r., dalsze w 1894 r. – w Krakowie i Grudziądzu. Już w końcu lat dziewięćdziesiątych XIX w. elektrownie miejskie stają się głównym dostawcą energii elektrycznej w Galicji i zaborze pruskim. W Galicji w 1902 r. były czynne 33 elektrownie miejskie o mocy 1 287 KM, a w 1910 r. – 28 o mocy 16 925 KM. W zaborze pruskim w 1913 r. działało 117 elektrowni miejskich. W Królestwie Polskim pierwsza taka elektrownia powstała w 1901 r. w Radomiu, druga – w 1903 r. w Warszawie; w 1914 r. było ich w Królestwie Polskim 33, a w 1918 r. – 174.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki nowoczesnego systemu energetycznego na ziemiach polskich*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. Rok XIX, 1974, nr 1, s. 32–37.



## BUDOWNICTWO

Tabl. 74 (248). ZATRUDNIENIE  
W BUDOWNICTWIE W GALICJI

A. ZATRUDNIENIE<sup>a</sup>  
W LATACH 1890–1910

Lata	W liczbach bezwzględnych
1890.....	13 435
1900.....	15 794
1902.....	16 884
1910.....	26 020

B. ZAKŁADY I ZATRUDNIENIE W 1902 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Zakłady o liczbie zatrudnionych pracowników		Rzemiosło domowe
		5 i mniej	6 i więcej	

**W liczbach bezwzględnych**

Zakłady .....	14 353	5 367	384	8 602
Pracownicy .....	26 616	7 790	9 094	9 732

**W odsetkach**

Zakłady .....	100,0	37,4	2,7	59,9
Pracownicy .....	100,0	29,3	34,2	36,5

<sup>a</sup> Bez zatrudnionych w tzw. rzemiosle domowym.

W Królestwie Polskim w 1897 r. było ok. 37,7 tys. robotników budowlanych, a w 1910 r. – ok. 60,5 tys.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 196–197; *Polska klasa robotnicza. Zarys dziejów*, pod red. S. Kalabińskiego, tom I, część 3, Warszawa 1978, s. 135; A. Żarnowska, *Klasa robotnicza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1974, s. 52.



Tabl. 75 (249). ZAKŁADY W BUDOWNICTWIE W ZABORZE PRUSKIM

Wyszczególnienie	Ogółem	Zakłady o liczbie zatrudnionych robotników		
		5 i mniej	6–50	51 i więcej

**W liczbach bezwzględnych**

Zakłady .....	1882	4 604	4 044	482	78
	1895	7 992	6 939	883	170
	1907	8 190	6 587	1 295	308
Robotnicy .....	1882	24 157	7 300	8 229	8 628
	1895	42 751	10 526	14 742	17 483
	1907	72 693	11 509	21 175	40 009

**W odsetkach**

Zakłady .....	1882	100,0	87,8	10,5	1,7
	1895	100,0	86,8	11,1	2,1
	1907	100,0	80,4	15,8	3,8
Robotnicy .....	1882	100,0	30,2	34,1	35,7
	1895	100,0	24,6	34,5	40,9
	1907	100,0	15,8	29,2	55,0

Na Górnym Śląsku w 1882 r. było 10,9 tys. robotników budowlanych, a w 1907 r. – 42,2 tys.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 204–205; S. Michalkiewicz, *Struktura klasy robotniczej na Górnym Śląsku w drugiej połowie XIX wieku*, w: *Polska klasa robotnicza. Studia historyczne*, tom III, Warszawa 1972, s. 311.





## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

### TRANSPORT

Tabl. 76 (250). SIEĆ KOMUNIKACYJNA NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup>  
OKOŁO 1912 R.

#### A. LINIE KOLEJOWE I DROGI

Wyszczególnienie	Linie kolejowe			Drogi o twardej nawierzchni		
	w liczbach bezwzględ- nych	na 1 000 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej	na 100 tys. ludności	w liczbach bezwzględ- nych	na 1 000 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej	na 100 tys. ludności
	w kilometrach					
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>23 023</b>	<b>31,6</b>	<b>46,6</b>	<b>45 089</b>	<b>62</b>	<b>91</b>
<b>Zabór rosyjski</b> .....	<b>13 763</b>	<b>23,1</b>	<b>36,7</b>	<b>15 620</b>	<b>26</b>	<b>42</b>
Królestwo Polskie.....	3 596	28,3	28,8	9 164	74	73
Litwa i Białoruś .....	6 350	20,9	50,0	4 151	14	33
Ruś <sup>b</sup> .....	3 817	23,2	30,9	2 305	14	19
<b>Galicja</b> .....	<b>4 120</b>	<b>52,5</b>	<b>51,0</b>	<b>15 241</b>	<b>194</b>	<b>188</b>
<b>Zabór pruski</b> .....	<b>5 140</b>	<b>94,2</b>	<b>134,3</b>	<b>14 228</b>	<b>261</b>	<b>372</b>
Wielkie Księstwo Poz- nańskie .....	2 890	99,7	136,7	7 197	248	340
Pomorze Gdańskie .....	2 250	88,1	131,3	7 031	275	410

<sup>a</sup> Obejmujące obszar Rzeczypospolitej przed 1772 r. <sup>b</sup> Dotyczy guberni wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej.



Tabl. 76 (250). SIEĆ KOMUNIKACYJNA NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup>  
OKOŁO 1912 R. (dok.)

B. DROGI WODNE ŚRÓDLĄDOWE SPŁAWNE

Wyszczególnienie	Ogółem	Drogi wodne			Ogółem	
		tylko spławne	spławne i żeglowne		na 1 000 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej	na 100 tys. ludności
			razem	w tym dla statków parowych		
w kilometrach						
<b>Zabór rosyjski</b> .....	<b>21 478</b>	.	.	.	<b>36,0</b>	<b>57,3</b>
Królestwo Polskie.....	5 265	2 642	2 623	1 378	41,5	42,2
Litwa i Białoruś .....	13 044	.	.	.	42,9	102,6
Ruś <sup>b</sup> .....	3 169	.	.	.	19,2	25,7
<b>Galicja</b> .....	<b>2 198</b>	<b>1 382</b>	<b>816</b>	<b>637</b>	<b>28,0</b>	<b>27,2</b>

*a* Obejmujące obszar Rzeczypospolitej przed 1772 r. *b* Dotyczy guberni wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej.

Na podstawie: J. Drużbacki, *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Towarowy transport wodny w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1986, s. 187; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 311–315; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 71–72.

Tabl. 77 (251). LINIE KOLEJOWE NA ZIEMIACH DAWNEJ  
RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup> URUCHOMIONE DO 1862 R.

Rok uruchomienia	Trasa linii	Długość linii w km
1845.....	Warszawa–Skierniewice–Łowicz	88
1846–1847.....	Skierniewice–Częstochowa–Ząbkowice	163
1847.....	Kraków–Trzebinia–Mysłowice	67
1848.....	Poznań–Krzyż	88
1848.....	Ząbkowice–Maczki–Szczakowa	16
1851–1852.....	Krzyż–Bydgoszcz–Gdańsk	307
1852.....	Malbork–Elbląg–Braniewo	84
1856.....	Poznań–Leszno–Rawicz–(Wrocław <sup>b</sup> )	100
1856.....	(Czechowice <sup>b</sup> )–Oświęcim–Trzebinia	47

*a* Obejmujące obszar Rzeczypospolitej przed 1772 r. *b* Miejscowości leżące poza granicami dawnej Rzeczypospolitej.



**Tabl. 77 (251). LINIE KOLEJOWE NA ZIEMIACH DAWNEJ  
RZECZYSPOLITEJ<sup>a</sup> URUCHOMIONE DO 1862 R. (dok.)**

Rok uruchomienia	Trasa linii	Długość linii w km
1856.....	Kraków–Tarnów–Dębica	110
1857.....	Leszno–Wschowa–(Głogów <sup>b</sup> )	31
1857.....	Tczew–Malbork	18
1858–1859.....	Dębica–Rzeszów–Przeworsk	84
1859.....	Ząbkowice–Sosnowiec–Szopienice	19
1860–1861.....	Przeworsk–Przemysł–Lwów	148
1861.....	Bydgoszcz–Toruń	50
1861–1862.....	Łowicz–Kutno–Aleksandrów Kujawski	137
1862.....	Toruń–Aleksandrów Kujawski	17
1862.....	Warszawa–Białystok–Wilno–Dynaburg	588
1862.....	Wilno–Kowno–Wierzbolowo	180

*a* Obejmujące obszar Rzeczypospolitej przed 1772 r. *b* Miejscowości leżące poza granicami dawnej Rzeczypospolitej.

Na Górnym Śląsku w latach 1843–1848 uruchomiono linie kolejowe o długości 221 km, a w latach 1852–1859 – dalsze o długości 200 km.

Na podstawie: T. Lijewski, *Rozwój sieci kolejowej Polski*, „Dokumentacja Geograficzna”, zeszyt 5, Warszawa 1959, s. 23–52.

**Tabl. 78 (252). LINIE KOLEJOWE<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI  
I ZABORZE PRUSKIM**

Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	1848	1862	1870	1877	1887	1900	1909
------------------	------	------	------	------	------	------	------

**W kilometrach**

<b>Ogółem</b> .....	<b>484</b>	<b>1 786</b>	<b>2 571</b>	<b>4 610</b>	<b>6 929</b>	<b>9 454</b>	<b>10 817</b>
Królestwo Polskie.....	329	635	985	1 480	2 084	3 096	3 457
Galicja.....	67	456	744	1 461	2 460	3 130	3 610
Zabór pruski.....	88	695	842	1 669	2 385	3 228	3 750

*a* Dane nieco zaniżone, nie uwzględnione zostały bocznice i linie dojazdowe.



Tabl. 78 (252). LINIE KOLEJOWE<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI  
I ZABORZE PRUSKIM (dok.)

Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	1848	1862	1870	1877	1887	1900	1909
<b>Na 1 000 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km</b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>1,9</b>	<b>7,0</b>	<b>10,0</b>	<b>18,0</b>	<b>27,0</b>	<b>36,9</b>	<b>42,2</b>
Królestwo Polskie.....	2,7	5,1	8,0	12,0	16,9	25,1	28,0
Galicja.....	0,9	5,8	9,5	18,6	31,3	39,9	46,0
Zabór pruski.....	1,6	12,7	15,4	30,6	43,7	59,2	68,8

<sup>a</sup> Dane nieco zaniżone, nie uwzględnione zostały bocznice i linie dojazdowe.

Pierwsze linie kolejowe uruchomiono: w Królestwie Polskim w 1845 r. (na pozostałym obszarze zaboru rosyjskiego w 1862 r.), w Galicji w 1847 r., w zaborze pruskim w 1848 r.

Na Górnym Śląsku pierwsza linia kolejowa powstała w 1843 r.; w 1848 r. ich długość wynosiła 221 km (tj. 16,7 km przypadło na 1 000 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej), w 1870 r. – 590 km (tj. 44,6 km na 1 000 km<sup>2</sup>), w 1887 r. – 910 km (tj. 68,8 km na 1 000 km<sup>2</sup>), a w 1900 r. – 975 km (tj. 73,7 km na 1 000 km<sup>2</sup>) i pozostała do 1909 r. bez zmian.

Na podstawie: T. Lijewski, *Rozwój sieci kolejowej Polski*, „Dokumentacja Geograficzna”, zeszyt 5, Warszawa 1959, s. 23–52; obliczenia własne.





**Tabl. 79 (253). DROGI O TWARDEJ NAWIERZCHNI  
W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI  
I WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

Lata	W km	Na 1 000 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km
<b>Królestwo Polskie</b>		
1819.....	565	5
1829.....	1 622	13
1839.....	2 194	18
1859.....	3 584	28
1910.....	8 761	71
<b>Galicja</b>		
1900.....	13 917	177
1910.....	15 070	192
<b>Wielkie Księstwo Poznańskie</b>		
1843.....	698	24
1848.....	885	31
1856.....	1 743	60
1866.....	2 626	91
1875.....	3 656	126
1900.....	5 458	188
1911.....	7 167	247

Uwaga. Pierwsze drogi o utwardzonej nawierzchni w Królestwie Polskim zostały oddane do użytku w 1819 r., a w Wielkim Księstwie Poznańskim w 1827 r.

Na Pomorzu Gdańskim (prowincja Prusy Zachodnie) w 1852 r. długość dróg o twardej nawierzchni wynosiła ok. 1 100 km, tj. 43 km dróg przypadalo na 1 000 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej, na Górnym Śląsku (rejencja opolska) długość tych dróg w 1838 r. wynosiła 213 km (tj. 16 km na 1 000 km<sup>2</sup>), w 1853 r. – 397 km (tj. 30 km na 1 000 km<sup>2</sup>), a w 1912 r. – 4 590 km (tj. 347 km na 1 000 km<sup>2</sup>), zaś w rej. olsztyńskiej (Mazury) w 1912 r. długość wynosiła 3 036 km (tj. 252 km na 1 000 km<sup>2</sup>).

Na podstawie: A. Dobroński, *Potencjał militarno-gospodarczy Królestwa Polskiego w latach 1907–1914*, Warszawa 1976, s. 118; T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 13–23; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 254–257; B. Wasiutyński, *Administracja lokalna Królestwa Polskiego 1807–1905 wobec samorządu ziemskiego*, Warszawa 1906, s. 82–83.



**Tabl. 80 (254). TABOR KOLEJOWY NA LINII WARSZAWSKO-WIEDEŃSKIEJ  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Parowozy	Wagony			
		ogółem	osobowe	towarowe	ogółem 1860=100
	w liczbach bezwzględnych				
1849.....	43	408	89	319	37,4
1855.....	48	741	112	629	67,8
1860.....	65	1 092	120	972	100,0
1865.....	71	1 558	88	1 470	142,7
1870.....	78	2 121	92	2 029	194,2
1875.....	136	3 128	148	2 980	286,4
1880.....	229	4 252	168	4 084	389,4
1885.....	238	4 558	199	4 359	417,4
1890.....	261	6 306	264	6 042	577,5
1897.....	287	9 150	432	8 718	838,0

W 1868 r. w Królestwie Polskim kursowało 2 889 wagonów towarowych, z tego na linii warszawsko-wiedeńskiej – 2 100 wagonów, a na pozostałych liniach (bez warszawsko-petersburskiej) – 789, w 1885 r. odpowiednio: 9 060, 4 359 i 4 701; w 1911 r. kursowało (bez linii warszawsko-petersburskiej) 33 586 wagonów towarowych.

Na podstawie: H. Hilchen, *Historia drogi żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej (1835–1848–1898)*, Warszawa 1912, s. 88, 166; J. Łukasiewicz, *Przewód techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963, s. 304; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 311.



**Tabl. 81 (255). PRZEWOZY ŁADUNKÓW I PASAŻERÓW NA LINII KOLEJOWEJ WARSZAWSKO-WIEDEŃSKIEJ W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Ładunki		Pasażerowie w tys.	Ładunki	Pasażerowie
	ogółem w tys. t	w tym węgiel kamienny w % ogółem		1860=100	
1847.....	32	.	347	13,8	55,4
1849.....	62	.	392	26,8	62,6
1852.....	52	.	340	22,5	54,3
1855.....	87	5,0	326	37,7	52,1
1860.....	231	24,9	626	100,0	100,0
1865.....	419	42,9	651	181,4	104,0
1870.....	779	37,2	1 019	337,2	162,8
1875.....	1 137	36,6	1 461	492,2	233,4
1880.....	2 132	59,7	1 616	922,9	258,1
1885.....	2 431	59,5	1 786	1 052	285,3
1890.....	2 758	55,7	2 375	1 194	379,4
1895.....	3 952	56,5	3 031	1 711	484,2
1897.....	4 751	51,4	3 697	2 057	590,6
1898.....	5 236	.	.	2 267	x

W Królestwie Polskim w komunikacji wewnętrznej w 1858 r. przewieziono na linii kolejowej warszawsko-wiedeńskiej 133,5 tys. t ładunków, w 1880 r. – 998 tys. t (co stanowiło 46,8% ogólnych przewozów), a w 1898 r. – 3 403 tys. t (65,0%); pozostałe przewozy na tej linii obejmowały przejęcia ładunków z innych linii kolejowych oraz tranzyt (w 1880 r. na tranzyt przypadło aż 39,9% przewiezionych ładunków).

Na podstawie: H. Hilchen, *Historia drogi żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej (1835–1848–1898)*, Warszawa 1912, s. 88, 171–172; obliczenia własne.

**Tabl. 82 (256). PRZEWOZY ŁADUNKÓW NA NIEKTÓRYCH LINIACH KOLEJOWYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM**

Lata	Ogółem	Na linii				Ogółem 1867=100
		warszawsko- -bydgoskiej	fabryczno- -łódzkiej	terespolskiej	nadwiślań- skiej	
		w tysiącach ton				
1863.....	132	132	—	—	—	53,4
1867.....	247	151	45	51	—	100,0
1868.....	339	181	64	94	—	137,2
1872.....	494	241	121	132	—	200,0
1878.....	1 869	366	286	396	821	756,7
1880.....	2 110	435	412	346	917	854,3
1885.....	2 583	373	508	515	1 187	1 046

W Królestwie Polskim na wszystkich liniach kolejowych (bez linii warszawsko-petersburskiej) przewieziono w 1863 r. 493 tys. t ładunków, w 1884 r. — 4 770 tys. t. w 1909 r. — 20,1 mln t, a w 1912 r. — 27,1 mln t. Na tych samych liniach przewieziono w 1863 r. nieco ponad 1 mln osób, w 1909 r. — 18,1 mln, a w 1912 r. — 26,3 mln osób.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Przewrót techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963, s. 305; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1913*, Warszawa 1914, s. 213; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 311; *Studia z dziejów kolei żelaznych w Królestwie Polskim (1840–1914)*, Warszawa 1970, s. 75, 114.

**Tabl. 83 (257). PRZEWOZY ŁADUNKÓW TRANSPORTEM KOLEJOWYM<sup>a</sup> W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

Lata	Ogółem	Obrót wewnętrzny	Obrót zewnętrzny <sup>b</sup>			Ogółem — 1875=100
			razem	przywóz	wywóz	
			w tysiącach ton			
1875.....	1 914	.	.	.	.	100,0
1885.....	2 397	539	1 857	1 265	592	125,3
1890.....	3 415	979	2 436	1 640	796	178,4
1895.....	4 617	1 671	2 946	1 963	983	241,2
1900.....	5 889	1 897	3 992	2 846	1 146	307,7

<sup>a</sup> Dane obejmują przesyłki towarowe o wadze 500 kg i więcej; bez bydła i drobiu. <sup>b</sup> Ujęto także obroty z krajami innymi niż Niemcy.

**Tabl. 83 (257). PRZEWOZY ŁADUNKÓW TRANSPORTEM KOLEJOWYM<sup>a</sup>  
W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM (dok.)**

Lata	Ogółem	Obrót wewnętrzny	Obrót zewnętrzny <sup>b</sup>			Ogółem – 1875=100
			razem	przywóz	wywóz	
			w tysiącach ton			
1905.....	7 617	2 654	4 963	3 628	1 335	398,0
1910.....	10 896	3 778	7 118	4 843	2 275	569,3
1913.....	14 009	4 981	9 028	6 139	2 889	731,9
1914.....	9 891	3 926	5 965	3 039	2 926	516,8

a, b Notki patrz na str. 259.

Uwaga. W 1875 r. przewieziono 2 638 tys. szt bydła (w tym wywóz 1 751 tys. szt) i 1 168 tys. szt drobiu (w tym wywóz 854 tys. szt). W 1892 r. przywieziono 618 tys. szt bydła i 1 238 tys. szt drobiu.

W wywozie z Wielkiego Księstwa Poznańskiego dominowały płody rolne i produkty przemysłu spożywczego, które np. w 1892 r. wynosiły 406 tys. t (tj. 50,2% całego wywozu) oraz drewno – 196 tys. t (tj. 24,3%). W przywozie do Wielkiego Księstwa Poznańskiego przeważał węgiel kamienny, który w 1883 r. stanowił 65,6%, a w 1899 r. – 52,7% (1 425 tys. t) w ogólnych przywozach.

W 1875 r. koleje przewiozły 2 402 tys. osób; w 1913 r. tylko z 21 ważnych stacji kolejowych Wielkiego Księstwa Poznańskiego wyjechało 8 209 tys. osób, w tym z Poznania – 2 593 tys. (w 1864 r. – 116 tys., a w 1905 r. – 1 293 tys. osób).

Na podstawie: T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 203–215, 233; *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 399.

**Tabl. 84 (258). RUCH RZECZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU  
W GALICJI**

Lata	Jednostki płynące <sup>a</sup> – przeciętne roczne			
	Wisłą i jej dopływami <sup>b</sup>			Dniestrem – w dół rzeki
	w dół rzek		w górę rzek <sup>c</sup>	
	ogółem	w tym Pszemszą w % ogółem		
1876–1880.....	4 958	67,1	3 387	.
1881–1885.....	6 409	64,7	4 348	759 <sup>d</sup>
1886–1890.....	3 590	61,6	2 210	.
1891–1895.....	5 399	35,7	1 897	.

a Statki parowe, galery, krypy i tratwy. b W latach 1876–1880 przepływało średniorocznie 1 091 tratw, tj. 22% ogółu jednostek płynących w dół Wisły, a w latach 1886–1890 średnio 987 tratw, tj. 27% ogółu jednostek. c Drogi powrotne odbywały głównie galery (bez ładunków). d Przeciętne roczne z lat 1882 i 1883.

**Tabl. 84 (258). RUCH RZECZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU  
W GALICJI (dok.)**

Lata	Jednostki pływające <sup>a</sup> – przeciętne roczne			
	Wisłą i jej dopływami <sup>b</sup>			Dniestrem – w dół rzeki
	w dół rzek		w górę rzek <sup>c</sup>	
	ogółem	w tym Pszemszą w % ogółem		
1896–1900.....	7 068	31,7	1 019	.
1901–1905.....	7 184	30,7	214	1 036 <sup>e</sup>
1906–1910.....	10 774	15,2	.	446 <sup>f</sup>
1911–1913.....	10 431	16,2	.	309 <sup>f</sup>

a–c Notki patrz str. 260. e W latach 1903 i 1905 tylko tratwy. f Tylko tratwy.

Na podstawie: J. Drużbacki, *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Towarowy transport wodny w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1986, s. 115, 142–153, 181–182.

**Tabl. 85 (259). PRZEWOZY ŁADUNKÓW WISŁĄ I JEJ DOPIŁYWAMI NA OBSZARZE GALICJI**

Lata	Ogółem	Obrót wewnętrzny	Obrót zewnętrzny		Ogółem	Obrót wewnętrzny	Obrót zewnętrzny	
			przywóz	wywóz			przywóz	wywóz
	w tysiącach ton				w odsetkach			
1876–1878 <sup>a</sup> .....	152,4	5,5	26,2	120,7	100,0	3,6	17,2	79,2
1884–1885 <sup>a</sup> .....	274,2	3,6	69,8	200,7	100,0	1,3	25,5	73,2
1894.....	200,2	80,2	26,7	93,2	100,0	40,1	13,3	46,6
1903.....	290,3	122,1	21,4	146,7	100,0	42,1	7,4	50,5

a Dane dotyczą przeciętnych rocznych.

Do Galicji przywożono prawie wyłącznie węgiel kamienny i koks. W wywozie z Galicji dominowało drewno. W latach 1876–1878 wywożono średniorocznie 104,5 tys. t drewna, co stanowiło 86,6% całego wywozu z Galicji (do Królestwa Polskiego – 8,7 tys. t, a do Prus – 95,8 tys. t), w 1883 r. – 308 tys. t (do Królestwa Polskiego – 188 tys. t, a do Prus – 120 tys. t), w 1884 r. – 211 tys. t, co stanowiło aż 96,7% całego wywozu (do Królestwa – 145 tys. t, a do Prus – 66 tys. t), w 1903 r. – 121 tys. t, co stanowiło 82,5% całego wywozu.

W latach 1889–1905 znaczne ilości drewna wywożono Dniestrem (w latach 1891–1895 średniorocznie 152 tys. t, w latach 1901–1905 – 105 tys. t), później znacznie mniej (w latach 1909–1913 średniorocznie 25 tys. t); Dniestrem transportowano prawie wyłącznie drewno.

Na podstawie: J. Drużbacki, *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Towarowy transport wodny w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1986, s. 157–159, 165–170.

**Tabl. 86 (260). PRZECIĘTNE ROCZNE PRZEWOZY ŁADUNKÓW WISŁĄ I JEJ DOPIŁYWAMI  
NA OBSZARZE GALICJI WEDŁUG GRUP ŁADUNKÓW**

Lata	Ogółem	Drewno	Węgiel i koks	Sól <sup>a</sup>	Inne	Ogółem	Drewno	Węgiel i koks	Sól <sup>a</sup>	Inne
	w tysiącach ton					w odsetkach				
1854–1856.....	243,4	209,0	0,9	30,0	3,5	100,0	85,9	0,4	12,3	1,4
1862–1864.....	132,2	100,7	2,8	23,0	5,7	100,0	76,1	2,1	17,5	4,3
1876–1880.....	177,3	126,0	43,5	5,0	2,8	100,0	71,0	24,6	2,8	1,6
1881–1885.....	280,1	196,5	69,8	6,1	7,7	100,0	70,2	24,9	2,2	2,7
1886–1890.....	142,2	91,5	45,5	0,5	4,7	100,0	64,4	32,0	0,3	3,3
1891–1895.....	190,2	109,5	44,6	28,8	7,3	100,0	57,5	23,5	15,2	3,8
1896–1900.....	252,3	138,2	67,2	33,5	13,4	100,0	54,8	26,6	13,3	5,3
1901–1905.....	247,9	109,7	61,0	49,9	27,3	100,0	44,3	24,6	20,1	11,0 <sup>b</sup>
1906–1910.....	299,5	175,2	61,9	48,5	13,9	100,0	58,5	20,7	16,2	4,6
1911–1913.....	199,6	75,6	70,5	18,1	35,4	100,0	37,9	35,3	9,1	17,7 <sup>c</sup>

<sup>a</sup> Od 1891 r. – przewóz wapna. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> W tym przewóz różnych kamieni stanowił: <sup>b</sup> – 10,3%, <sup>c</sup> – 16,6%.

Uwaga. Od 1888 r. transport soli kamiennej właściwie ustał, natomiast od 1890 r. wzrosły przewozy wapna, które w latach 1886–1890 wynosiły średniorocznie 1,1 tys. t.

Na podstawie: J. Drużbacki, *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Towarowy transport wodny w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1986, s. 43–61.



Tabl. 87 (261). ŁODZIE ŻAGLOWE ZAREJESTROWANE W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM

Lata	Łodzie		Ładowność			
	w liczbach bezwzględ- nych	1819=100	ogółem		przeciętna 1 łodzi	
			w t	1819=100	w t	1819=100

**Ogółem**

1819.....	125	100,0	2 642	100,0	21	100,0
1855.....	377	301,6	18 246	690,6	48	228,6

**Rejencja bydgoska**

1819.....	56	100,0	1 310	100,0	23	100,0
1849.....	143	255,4	7 202	549,8	50	217,4
1852.....	123	219,6	5 821	444,4	47	204,3
1855.....	125	223,2	6 820	520,6	55	239,1
1858.....	148	264,3	8 659	661,0	59	256,5

**Rejencja poznańska**

1819.....	69	100,0	1 332	100,0	19	100,0
1831.....	92	133,3	2 832	212,6	31	163,2
1840.....	165	239,1	6 093	457,4	37	194,7
1855.....	252	365,2	11 426	857,8	45	236,8
1872.....	309	447,8	23 653	1 776	77	405,3

W 1849 r. w Wielkim Księstwie Poznańskim było zarejestrowanych 417 łodzi żaglowych, w tym w rejencji poznańskiej – 274 (w tym w Poznaniu – 151). Średnia ładowność 1 łodzi w rejencji poznańskiej wynosiła w 1887 r. ponad 100 t, a w 1907 r. osiągnęła 198 t.

Statki parowe pojawiły się na Noteci w 1856 r., a na Warcie w 1863 r. Szersze ich zastosowanie nastąpiło po 1882 r.

Na podstawie: T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 121–127; *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 116.



**Tabl. 88 (262). PRZECIĘTNE ROCZNE PRZEWOZY ŁADUNKÓW<sup>a</sup> WARTĄ  
NA OBSZARZE WIELKIEGO KSIĘSTWA POZNAŃSKIEGO**

Lata	Ładunki – w tys. t – płynące przez					
	Pogorzelice <sup>b</sup>			Skwierzynę <sup>c</sup>		
	ogółem	w dół Warty	w górę Warty	ogółem	w dół Warty	w górę Warty
1875–1879.....	9,0 <sup>d</sup>	6,2 <sup>d</sup>	2,8 <sup>d</sup>	47,1	40,9	6,2
1880–1884.....	.	.	.	61,2	46,3	14,9
1885–1889.....	14,9	10,8	4,1	86,6	67,4	19,2
1890–1894.....	4,8	3,1	1,7	92,4	66,1	26,3
1895–1899.....	2,7	1,9	0,8	142,8	99,4	43,4
1900–1901.....	0,3	0,2	0,1	134,7	80,9	53,8

<sup>a</sup> Statkami i barkami. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Miejscowości przy granicy: <sup>b</sup> – z Królestwem Polskim, <sup>c</sup> – z Brandenburgią.  
<sup>d</sup> Przeciętne roczne z lat 1873–1882.

Znaczne ilości drewna spławiano również tratwami, które płynęły do Wielkiego Księstwa Poznańskiego z Królestwa Polskiego (w latach 1860–1864 średniorocznie spławiano 88,5 tys. szt kłód i belek, a w latach 1889 i 1890 – 93,9 tys. t drewna). Oprócz tego spławiano drewno z lasów poznańskich – w 1887 r. wywieziono przez Skwierzynę ok. 114 tys. t drewna, a w 1890 r. – 207 tys. t.

Ważną rolę przeładunkową pełnił Poznań, gdzie średniorocznie załadowywano w latach 1897–1902 55 tys. t ładunków na 467 barek i wyładowywano 39 tys. t ładunków z 498 barek, a w latach 1909–1913 odpowiednio: 120 tys. t na 461 barek i 43 tys. t z 695 barek.

Na podstawie: T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 147–150; *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 402.

**Tabl. 89 (263). TRATWY PRZEPLYWAJĄCE PRZEZ UJŚCIE BRDY  
DO WISŁY**

Lata	Ogółem w liczbach bezwzględnych	Tratwy – w odsetkach – płynące w kierunku	
		Kanału Bydgoskiego	Gdańska
	przeciętne roczne		
1881–1884.....	1 980	59,5	40,5
1885–1889.....	1 726	67,9	32,1
1890–1894.....	1 685	62,4	37,6
1895–1899.....	1 834	62,4	37,6
1900–1904.....	1 572	73,3	26,7
1905–1909.....	1 833	75,9	24,1

Na podstawie: *Wisła – Monografia rzeki*, Warszawa, 1982; *Wisła środkowa – wybrane problemy*, Warszawa 1986.

**Tabl. 90 (264). RUCH RZECZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU ZAREJESTROWANY NA II ŚLŹIE KANAŁU BYDGOSKIEGO**

Lata	Płynące w kierunku Noteci (Odry)				Płynące w kierunku Brdy (Wisły)		
	statki		przewozy ładunków w tys. t		statki		przewozy ładunków statkami w tys. t
	puste	załadowane	statkami	tratwami	puste	załadowane	
	przeciętne roczne						
1873–1874.....	155	1 222	71,7	453,8	924	487	21,2
1876–1878.....	190	665	48,1	343,1	447	485	25,7
1879–1888.....	314	697	57,1	399,1	366	499	34,1
1889–1898.....	440	570	58,4	413,8	314	425	18,7
1899–1905.....	540	1 006	117,2	366,4	660	825	86,6

Uwaga. Notowania przy II śluzie były najbardziej miarodajne dla trasy Wisła–Odra.

W latach 1908–1912 transportowano na statkach w obydwu kierunkach średniorocznie 290,9 tys. t ładunków.

W latach 1873–1912 w strukturze przewozów ładunków przez Kanał Bydgoski w kierunku zachodnim udział drewna wynosił aż 94,3%, w kierunku na wschód pierwsze miejsce zajmował cukier (32,9%).

W latach 1863–1867 średniorocznie przepływały przez śluzę 952 tratwy, a w latach 1868–1872 – 1 225.

Na podstawie: T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 152–153.

**Tabl. 91 (265). RUCH RZECZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU W GDAŃSKU<sup>a</sup>**

Lata	Płynące Wisłą do Gdańska				Płynące Wisłą z Gdańska – statki
	statki			tratwy	
	ogółem	żaglowe	parowe		
	przeciętne roczne				
1856–1859.....	2 402	2 263	139	1 037	.
1861–1865.....	4 023	3 853	170	1 470	.
1866–1870.....	.	5 883	.	.	.
1871–1873.....	.	6 696	.	.	.
1874–1878.....	5 757	5 227	530	1 243	5 686
1879–1883.....	6 455	4 488	1 967	854	6 411

<sup>a</sup> Zarejestrowany na śluzie w Przegalinie (przed Gdańskiem).

Tabl. 91 (265). RUCH RZECZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU W GDAŃSKU<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Płynące Wisłą do Gdańska				Płynące Wisłą z Gdańska – statki
	statki			tratwy	
	ogółem	żaglowe	parowe		
	przeciętne roczne				
1884–1888.....	9 582	4 496	5 086	519	9 668
1889–1893.....	9 198	4 388	4 810	653	9 298
1894–1898.....	6 966	3 261	3 705	617	7 031
1899–1903.....	6 200	2 673	3 527	554	6 264
1904–1908.....	6 117	2 691	3 426	471	6 123
1909–1913.....	5 649	2 642	3 007	.	5 675
1914–1918.....	2 962	1 373	1 589	.	2 980

<sup>a</sup> Zarejestrowany na służbie w Przegalinie (przed Gdańskiem).

W 1819 r. do portu gdańskiego weszło 1 460 statków rzecznych i 738 tratw. W 1900 r. po Wiśle pływało 135 parowców, w tym na Wiśle pomorskiej było zarejestrowanych 75, w Królestwie Polskim 55, w Galicji 5. W tym czasie po Odrze pływało 226 parowców, a na Łabie 923.

Na podstawie: S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 179, 189.

Tabl. 92 (266). PRZYWOZY ZBÓŻ<sup>a</sup> DO GDAŃSKA

Lata	Ogółem	W tym przywóz				Z ogółem – w tys. t <sup>b</sup> – przywóz z		Galicji
		wozami	Wisłą	koleją		zaboru		
	w tysiącach ton <sup>b</sup>			w % ogółem	rosyjskiego	pruskiego		
	przeciętne roczne							
1849–1850 <sup>c</sup> .....	113,2	17,7	95,5	–	–	44,4	68,8	–
1852, 1854.....	78,0	11,3	58,9	7,8	10,0	28,7	49,3	–
1856, 1858.....	117,5	10,4	81,3	25,8	21,9	61,4	56,1	–
1860, 1862.....	294,3	24,3	215,0	55,0	18,7	141,7	152,1	–
1864, 1866.....	241,1	13,4	150,7	77,0	31,9	.	.	.
1868, 1870.....	227,5	9,3	139,9	78,2	34,4	.	.	.

<sup>a</sup> Łącznie z roślinami strączkowymi i ziarnem roślin oleistych. <sup>b</sup> Dane za lata 1849–1868 przeliczono z łasztów na tony. <sup>c</sup> Dane dotyczą 4 zbóż (pszenica, żyto, jęczmień i owies).

Tabl. 92 (266). PRZYWOZY ZBÓŻ<sup>a</sup> DO GDAŃSKA (dok.)

Lata	Ogółem	W tym przywóz				Z ogółem – w tys. t <sup>b</sup> – przywóz z		
		wozami	Wisłą	koleją	zaboru		Galicji	
	w tysiącach ton <sup>b</sup>				w % ogółem	rosyjskiego		pruskiego
	przeciętne roczne							
1889–1891.....	204,3	.	.	.	.	134,9	69,4	–
1893 <sup>d</sup> .....	213,3	16,5	79,1	117,7	55,2	.	.	.
1895, 1897.....	219,7	16,2	42,2	150,8	68,6	111,0	100,3	8,3
1899, 1901.....	229,9	16,5	25,9	166,0	72,2	49,3	170,8	9,8
1903, 1905.....	223,5	13,1	22,1	180,3	80,7	53,0	164,1	6,4
1907, 1909.....	334,8	13,2	27,4	270,4	80,8	112,2	219,5	3,2
1911, 1913.....	547,7	37,9 <sup>e</sup>	52,3	444,8	81,2	102,5	443,2	2,0

a, b Notki patrz na str. 266. d W ciągu roku. e Łącznie z transportem kolejowym wąskotorowym.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu zbożowego Gdańska w latach 1816–1918*, w: *Studia z historii gospodarczej i demografii historycznej*, Kraków 1975, s. 229–238; S. Gierszewski, *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982, s. 164; J. Stanielewicz, *Rola portów bałtyckich Szczecina, Gdańska i Królewca na tle zaplecza i przedpola portowego w latach 1815–1914*, Szczecin 1976, s. 21–22, 50–51, 110–112.

Tabl. 93 (267). PRZYWOZY 4 ZBÓŻ DO GDAŃSKA<sup>a</sup>

Lata	Ogółem		Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
	w tys. t <sup>b</sup>	1801–1805= =100	w tysiącach ton <sup>b</sup>				w % ogółem			
	przeciętne roczne									
1796–1800.....	106,8	69,8	72,2	27,8	5,0	1,8	67,6	26,0	4,7	1,7
1801–1805.....	153,0	100,0	102,9	40,7	7,4	1,9	67,3	26,6	4,9	1,2
1843–1845.....	148,3	96,9	109,7	33,8	4,7	0,2	74,0	22,8	3,1	0,1
1846–1850.....	87,3	57,1	69,6	10,2	7,0	0,5	79,7	11,7	8,0	0,6
1851–1855.....	79,7	52,1	63,2	11,6	3,5	1,4	79,3	14,6	4,4	1,7
1856–1860.....	138,5	90,5	81,8	46,0	7,4	3,2	59,1	33,2	5,3	2,4
1861–1865.....	272,5	178,1	172,5	85,8	11,2	2,9	63,3	31,5	4,1	1,1
1866–1870.....	183,8	120,1	122,7	43,8	13,2	4,1	66,7	23,9	7,2	2,2

a Bez przywozu drogą morską. b Dane za lata 1796–1869 przeliczono z łasztów na tony przyjmując 1 łaszt (3 298 l): pszenicy = 2 450 kg, żyta = 2 300 kg, jęczmienia = 1 850 kg, owsa = 1 450 kg.

Tabl. 93 (267). PRZYWOZY 4 ZBÓŻ DO GDAŃSKA<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Ogółem		Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
	w tys. t <sup>b</sup>	1801– –1805= =100	w tysiącach ton <sup>b</sup>				w % ogółem			
	przeciętne roczne									
1871–1875.....	181,0	118,3	137,0	30,8	9,1	4,1	75,7	17,0	5,0	2,3
1876–1880.....	253,5	165,7	192,6	37,6	18,9	4,4	76,0	14,8	7,5	1,7
1881–1885.....	240,2	157,0	161,2	49,8	22,5	6,7	67,1	20,7	9,4	2,8
1886–1890.....	207,4	135,6	135,1	32,1	33,9	6,4	65,1	15,5	16,3	3,1
1891–1895.....	160,3	104,8	84,4	50,4	19,0	6,5	52,7	31,4	11,9	4,0
1896–1900.....	173,2	113,2	78,6	48,5	28,3	17,7	45,4	28,0	16,3	10,2
1901–1905.....	181,3	118,5	60,1	59,3	36,9	25,0	33,1	32,7	20,4	13,8
1906–1907.....	204,1	133,4	43,1	51,7	60,1	49,1	21,1	25,3	29,5	24,1
1909–1912.....	473,0	309,1	78,2	194,3	132,6	67,9	16,5	41,1	28,0	14,4

<sup>a</sup> Bez przywozu drogą morską. <sup>b</sup> Notka patrz na str. 267.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962, s. 282–283; Cz. Biernat, *Statystyka obrotu zbożowego Gdańska w latach 1816–1918*, w: *Studia z historii gospodarczej i demografii historycznej*, Kraków 1975, s. 229–238; obliczenia własne.

Tabl. 94 (268). MORSKA FLOTA GDAŃSKA I ELBLĄGA

Lata	Statki			Pojemność statków				
	ogółem	Gdańsk	Elbląg	ogółem	Gdańsk	Elbląg	ogółem	w tym Gdańsk
				w tysiącach BRT			1805=100	
1793.....	.	71	.	.	20,7	.	x	56,7
1805.....	125	114	11	40,9	36,5	4,4	100,0	100,0
1815.....	.	79	.	.	26,2	.	x	71,8
1825.....	79	67	12	20,6	18,5	2,1	50,4	50,7
1831.....	96	76	20	28,6	23,9	4,7	69,9	65,5
1839.....	67	61	6	20,0	18,5	1,5	48,9	50,7
1845.....	.	77	.	.	23,4	.	x	64,1
1855.....	108	100	8	42,0	38,7	3,3	102,7	106,0



Tabl. 94 (268). MORSKA FLOTA GDAŃSKA I ELBLĄGA (dok.)

Lata	Statki			Pojemność statków				
	ogółem	Gdańsk	Elbląg	ogółem	Gdańsk	Elbląg	ogółem	w tym Gdańsk
				w tysiącach BRT			1805=100	
1861.....	139	124	15	47,4	45,0	2,4	116,0	123,3
1870.....	164	140	24	59,9	57,0	2,9	146,5	156,2
1881.....	145	126	19	45,2	43,6	1,6	110,5	119,5
1890.....	170	145	25	38,6	37,6	1,0	94,4	103,0
1900.....	143	118	25	22,2	20,5	1,7	54,3	56,2

W 1861 r. armatorzy tych portów mieli 4 statki parowe (w tym 3 były w Gdańsku) o pojemności 1,0 tys. BRT, w 1881 r. – 13 takich statków (w tym 10 w Gdańsku) o pojemności 4,9 tys. BRT, w 1900 r. – 36 statków (w tym 29 w Gdańsku) o pojemności 15,2 tys. BRT; w 1910 r. tylko gdańscy armatorzy mieli 21 statków parowych o pojemności 19,8 tys. BRT (w 1900 r. – 14 tys. BRT).

Na podstawie: E. Cieślak, Cz. Biernat, *Dzieje Gdańska*, Gdańsk 1969, s. 369, 406; E. Włodarczyk, *Rozwój gospodarczy miast portowych pruskich prowincji nadbałtyckich w latach 1808–1914*, Wrocław 1987, s. 59, 110, 111, 164, 241.

Tabl. 95 (269). STATKI MORSKIE WYPŁYWAJĄCE Z PORTU GDAŃSKIEGO

## A. W LATACH 1796–1859

Lata	W liczbach bezwzględnych	1801–1805=100
	przeciętne roczne	
1796–1800.....	937	60,0
1801–1805.....	1 562	100,0
1808–1811.....	125	8,0
1816–1820.....	749	48,0
1826–1830.....	1 052	67,3
1831–1835.....	601	38,5
1841–1845.....	1 428	91,4
1854–1859 <sup>a</sup> .....	1 623	103,9

<sup>a</sup> Dane dotyczą przeciętnych rocznych z 4 lat.



Tabl. 95 (269). STATKI MORSKIE WYPŁYWAJĄCE Z PORTU GDAŃSKIEGO (dok.)

## B. W LATACH 1861–1914

Lata	Statki		Pojemność statków			
	ogółem	w tym parowe	ogółem	w tym parowych		ogółem 1861–1870= =100
			w tys. BRT		w % ogółem	
	przeciętne roczne					
1861–1870.....	2 262	220	403,6	73,5	18,2	100,0
1871–1880.....	1 851	426	427,4	132,5	31,0	105,9
1881–1890.....	1 874	1 023	582,6	434,2	74,5	144,4
1891–1900.....	1 753	1 252	650,5	579,7	89,1	161,2
1901–1910.....	2 166	1 859	776,1	734,9	94,7	192,3
1911–1914.....	2 856	2 366	968,4	918,0	94,8	240,0

Uwaga. Statki kierowały się głównie do Anglii: w latach 1796–1805 płynęło tam 37,5% statków, w latach 1861–1865 aż 46,3%, a w latach 1886–1890 – 23,7%.

Na podstawie: E. Cieślak, Cz. Biernat, *Dzieje Gdańska*, Gdańsk 1969, s. 322, 365, 403; E. Włodarczyk, *Rozwój gospodarczy miast portowych pruskich prowincji nadbałtyckich w latach 1808–1914*, Wrocław 1987, s. 109, 244.

Tabl. 96 (270). PRZECIĘTNE ROCZNE OGÓLNE OBROTY PORTU GDAŃSKIEGO

Lata	Ogółem	Przywóz	Wywóz	Ogółem 1882–1885= =100
	w tysiącach ton			
1882–1885.....	1 058	499	559	100,0
1886–1890.....	984	438	546	93,0
1891–1895.....	1 239	672	567	117,1
1896–1900.....	1 445	784	661	136,6
1901–1905.....	1 477	857	620	139,6
1906–1910.....	1 838	1 031	807	173,7
1911–1913.....	2 269	1 138	1 131	214,5

Uwaga. Dla porównania przeciętne roczne ogólne obroty Szczecina wynosiły: w latach 1882–1885 – 1 417 tys. t (wywóz 467 tys. t, a przywóz 950 tys. t), w latach 1896–1900 – 3 067 tys. t (wywóz 779 tys. t, a przywóz 2 288 tys. t), a w latach 1911–1913 – 5 756 tys. t (wywóz 1 634 tys. t, a przywóz 4 122 tys. t).

Na podstawie: J. Stanielewicz, *Rola portów bałtyckich Szczecina, Gdańska i Królewca na tle zaplecza i przedpola portowego w latach 1815–1914*, Szczecin 1976, s. 172–175.



Tabl. 97 (271). WYWOZY 4 ZBÓŻ DROGĄ MORSKĄ Z PORTU GDAŃSKIEGO

Lata	Ogółem		Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
	w tys. t <sup>a</sup>	1801– –1805= =100	w tysiącach ton <sup>a</sup>				w % ogółem			
	przeciętne roczne									
1796–1800.....	86,8	65,4	65,8	18,9	1,8	0,3	75,8	21,8	2,1	0,3
1801–1805.....	132,7	100,0	97,0	31,8	3,5	0,4	73,1	24,0	2,6	0,3
1816–1820.....	71,4	53,8	49,2	16,0	5,0	1,3	68,8	22,4	6,9	1,9
1821–1825.....	28,2	21,2	18,8	6,1	2,2	1,1	66,8	21,5	7,9	3,8
1826–1830.....	78,5	59,2	64,6	10,2	1,2	2,5	82,2	13,1	1,5	3,2
1831–1835.....	27,2	20,5	22,8	3,7	0,5	0,2	83,6	13,7	1,9	0,8
1836–1840.....	104,1	78,4	79,6	19,8	3,9	0,7	76,5	19,0	3,8	0,7
1841–1845.....	120,4	90,7	96,5	21,9	1,8	0,2	80,2	18,2	1,5	0,1
1846–1850.....	83,5	62,9	75,2	5,1	3,0	0,2	90,0	6,1	3,6	0,3
1851–1855.....	64,5	48,6	58,2	5,4	0,8	0,1	90,2	8,4	1,3	0,1
1856–1860.....	118,0	88,9	74,1	37,5	4,7	1,7	62,8	31,8	4,0	1,4
1861–1865.....	246,3	185,6	161,3	76,8	7,7	0,5	65,5	31,2	3,1	0,2
1866–1870.....	158,7	119,6	119,3	28,9	9,7	0,8	75,2	18,2	6,1	0,5
1871–1875.....	143,8	108,4	123,9	15,2	4,1	0,6	86,1	10,6	2,9	0,4
1876–1880.....	204,5	154,1	178,9	15,0	10,3	0,3	87,5	7,3	5,0	0,1
1881–1885.....	187,2	141,0	134,9	34,8	15,8	1,7	72,1	18,6	8,4	0,9
1886–1890.....	153,9	115,9	105,0	21,4	25,5	2,0	68,2	13,9	16,6	1,3
1891–1895.....	71,5	53,9	35,2	26,2	8,9	1,1	49,3	36,7	12,4	1,6
1896–1900.....	86,4	65,1	44,8	25,2	8,0	8,4	51,9	29,2	9,2	9,7
1901–1905.....	109,2	82,3	31,9	42,5	19,5	15,4	29,2	38,9	17,8	14,1
1906–1909.....	184,2	138,8	27,7	78,8	35,3	42,4	15,0	42,8	19,2	23,0
1910–1913.....	365,7	275,6	45,7	168,7	82,0	69,3	12,5	46,1	22,4	19,0

<sup>a</sup> Dane za lata 1796–1869 przeliczono z lasztów okrętowych na tony przyjmując 1 laszt (3 105 l): pszenicy = 2 300 kg, żyta = 2 200 kg, jęczmienia = 1 750 kg, owsa = 1 350 kg.

Na podstawie: Cz. Biernat, *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962, s. 282–287; Cz. Biernat, *Statystyka obrotu zbożowego Gdańska w latach 1816–1918*, w: *Studia z historii gospodarczej i demografii historycznej*, Kraków 1975, s. 229–238; obliczenia własne.





## ŁĄCZNOŚĆ

Tabl. 98 (272). TELEGRAF NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup>  
URUCHOMIONY DO 1880 R.

Rok uruchomienia	Linie telegraficzne
<b>Telegraf optyczny</b>	
1830.....	Telegraf na linii Warszawa—Modlin
1839.....	Telegraf na linii Warszawa—Petersburg
<b>Telegraf elektryczny</b>	
1849 lub 1850.....	Pierwsze linie telegraficzne w zaborze pruskim <sup>b</sup>
1850.....	Pierwsza linia telegraficzna w Galicji: Wiedeń—Kraków
1852.....	Pierwsza linia telegraficzna w Królestwie Polskim: Warszawa—stacja kolejowa przy granicy z Galicją (Maczki)
1857.....	Linie telegraficzne: Warszawa—Petersburg, Wilno—Wierzbolów
1870.....	Linia telegraficzna transkontynentalna: Londyn—Berlin—Piła—Toruń—Warszawa—Brześć—Zdobunów—Krym—Kaukaz—Teheran do Karaczi (nieco później przedłużona do Kalkuty i Rangun)
1880.....	Linia telegraficzna: Berlin—Poznań—Bydgoszcz—Gdańsk
1880.....	Linia telegraficzna: Słupsk—Kartuzy—Gdańsk—Królewiec

<sup>a</sup> Obejmujące obszar Rzeczypospolitej w granicach przed 1772 r. <sup>b</sup> W 1863 r. w Wielkim Księstwie Poznańskim czynnych było 20 stacji telegrafu elektrycznego (w 1861 r. – 2).

Na podstawie: *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.*, tom II, Warszawa 1981, s. 383; *Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974, s. 47–48; J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953, s. 392.



**Tabl. 99 (273). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEGRAFICZNEJ (bez kolejowej)  
W GALICJI**

Lata	Stacje telegraficzne	Linie	Przewody	Powierzchnia ogólna na 1 stację telegraficzną w km <sup>2</sup>	Nadane telegramy <sup>a</sup>	
		telegraficzne w km			w tys.	na 1 000 ludności
1875.....	131	3 942	8 478	599	385	68
1880.....	150	4 066	8 712	523	456	76
1885.....	177	4 418	9 437	443	551	89
1890.....	232	5 033	10 791	338	772	117
1895.....	293	5 405	14 274	268	1 091	158
1902.....	407	.	.	193	1 412	189
1905.....	442	.	.	178	1 647	215
1909.....	390	.	.	201	2 341	294
1911.....	508	9 712	23 400	155	2 434	302

<sup>a</sup> Dotyczy telegramów opłaconych.

Uwaga. Kolejowych stacji telegraficznych było: 103 w 1875 r., 204 w 1885 r., 354 w 1905 r., 381 w 1911 r.

W Galicji w 1875 r. na 1 stację telegraficzną (bez kolejowej) przypadało 42,8 tys. ludności, w 1885 r. – 34,9 tys., w 1895 r. – 23,5 tys., w 1905 r. – 17,3 tys., a w 1911 r. – 15,9 tys. ludności.

W 1875 r. w austriackiej części monarchii austro-węgierskiej na 1 stację telegraficzną przypadało średnio 136 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej i 9,6 tys. ludności, a w części węgierskiej – 367 km<sup>2</sup> i 17,6 tys. ludności.

Na podstawie: *Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974, s. 44–48; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 257.

**Tabl. 100 (274). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEGRAFICZNEJ (bez kolejowej)  
W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

Wyszczególnienie	1877	1890	1910
Stacje telegraficzne .....	115	645	1 304
Powierzchnia ogólna na 1 stację telegraficzną w km <sup>2</sup> .....	252	45	22
Ludność na 1 stację telegraficzną w tys. ....	14,3	2,7	1,6
Linie telegraficzne w km.....	2 334	5 518	9 678

**Tabl. 100 (274). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEGRAFICZNEJ (bez kolejowej) W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM (dok.)**

Wyszczególnienie	1877	1890	1910
Przewody telegraficzne w km:			
w liczbach bezwzględnych .....	7 443	13 216	47 293
na 10 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej .....	2,6	4,6	16,3
Nadane telegramy <sup>a</sup> w tys. ....	.	499	986

<sup>a</sup> Dotyczy telegramów opłaconych.

W Wielkim Księstwie Poznańskim w 1869 r. było 56 stacji telegraficznych, w 1890 r. jeden nadany telegram przypadł średnio na 3,5 mieszkańca, w 1910 r. – na 2,1.

W rejencji opolskiej w 1905 r. było 559 stacji telegraficznych; na 1 stację telegraficzną przypadały średnio 24 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej i 3,6 tys. ludności; nadano 647 tys. telegramów, tj. średnio 1 telegram przypadł na 3,1 mieszkańca.

Na podstawie: *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 411; *Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 2, Wrocław 1985, s. 225.

**Tabl. 101 (275). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEGRAFICZNEJ (bez kolejowej) W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU OKOŁO 1913 R.**

Wyszczególnienie	Stacje telegraficzne	Linie	Przewody	Powierzchnia ogólna w km <sup>2</sup>	Ludność w tys.	Nadane telegramy <sup>a</sup>	
						telegraficzne w tys. km	na 1 stację telegraficzną
Królestwo Polskie.....	630	8,0	26,0	202	12,8	4,5	36
Galicja.....	508	9,7	23,4	155	15,9	2,4	30
Zabór pruski <sup>b</sup> .....	535	12,3	22,6	80	5,0	1,2	44
Górny Śląsk <sup>b</sup> .....	100	1,5	4,6	32	9,0	0,7	78

<sup>a</sup> Dotyczy telegramów opłaconych. <sup>b</sup> W granicach Polski po 1922 r.; dane szacunkowe.

Na 1 km linii telegraficznych przypadł obszar: w Królestwie Polskim – 16 km<sup>2</sup>, w Galicji – 8,3 km<sup>2</sup>, a w zaborze pruskim – 3,5 km<sup>2</sup>, natomiast w austriackiej części monarchii austro-węgierskiej przypadało 6,3 km<sup>2</sup>, a w części węgierskiej – 12,2 km<sup>2</sup>.

Na podstawie: *Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974, s. 44–45, 49.

**Tabl. 102 (276). SIEĆ TELEFONICZNA W KRÓLESTWIE POLSKIM I GALICJI URUCHOMIONA DO 1909 R.**

Rok uruchomienia	Miejska sieć telefoniczna
<b>Królestwo Polskie</b>	
1881.....	W Warszawie (w 1886 r. – 600 abonentów, w 1900 r. – 2 022, w 1906 r. – 7 789, w 1910 r. – 22 449 abonentów)
1883.....	W Łodzi
1896.....	W Lublinie
1908.....	W Kutnie (w 1910 r. – 133 abonentów)
1909.....	W Piotrkowie i Zamościu
<b>Galicja</b>	
1882.....	We Lwowie (w 1886 r. – 198 abonentów, w 1895 r. – 550)
1893.....	W Krakowie (w 1895 r. – 252 abonentów, w 1909 r. – ok. 700)
1894.....	W Stanisławowie, Rzeszowie i Przemyślu (w 1895 r. – łącznie 61 abonentów)
1895.....	W Tarnowie i Kołomyi

Uwaga. Od 1878 r. rozpoczęto wprowadzanie łączności telefonicznej na kolejach w Królestwie Polskim i Galicji.

W zaborze pruskim pierwsze linie telefoniczne uruchomiono w 1882 r.

Na podstawie: *Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974, s. 92–96; J. Piłatowicz, *Dzieje elektryfikacji Warszawy*, Warszawa 1984, s. 85.

**Tabl. 103 (277). APARATY TELEFONICZNE W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1912 R.**

Gubernie	Aparaty telefoniczne	Ludność na 1 aparat telefoniczny
<b>Ogółem</b> .....	<b>43 311</b>	<b>290</b>
Kaliska .....	899	1 352
Kielecka.....	251	3 954
Lubelska .....	1 091	1 444
Łomżyńska .....	173	3 757

**Tabl. 103 (277). APARATY TELEFONICZNE W KRÓLESTWIE POLSKIM  
W 1912 R. (dok.)**

Gubernie	Aparaty telefoniczne	Ludność na 1 aparat telefoniczny
Piotrkowska.....	7 217	279
Płocka .....	463	1 525
Radomska .....	416	2 728
Siedlecka.....	171	5 988
Suwalska.....	59	11 051
Warszawska .....	32 571	80

Na podstawie: A. Dobroński, *Potencjał militarno-gospodarczy Królestwa Polskiego w latach 1907–1914*, Warszawa 1976, s. 124; obliczenia własne.

**Tabl. 104 (278). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEFONICZNEJ  
W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

Wyszczególnienie	1890	1910
Miejscowości z telefonami .....	.	1 285
w tym z siecią miejscową .....	2	407
Rozmównice .....	169	17 715
Abonenci:		
w liczbach bezwzględnych .....	140	12 256
na 1 000 ludności.....	0,1	5,8
Przeprowadzone rozmowy w tys. ....	.	29 005
miejscowe .....	249	25 449
zamiejscowe.....	.	3 556

W rejencji opolskiej w 1905 r. było: 548 miejscowości z telefonami, 6 707 rozmównic, 7 002 aparatów telefonicznych; przeprowadzono 8,9 mln rozmów.

Na podstawie: *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 411; *Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 2, Wrocław 1985, s. 225.



**Tabl. 105 (279). PODSTAWOWE DANE O ŁĄCZNOŚCI TELEFONICZNEJ W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU W 1913 R.**

Wyszczególnienie	Stacje telefoniczne	Aparaty telefoniczne	Przewody telefoniczne w tys. km			Aparaty telefoniczne	Przewody telefoniczne w km
			ogółem	w sieci			
				miejskiej	między-miastowej	na 1 000 ludności	
Królestwo Polskie.....	42	46 849	137	135	2	3,4	11
Galicja <sup>a</sup> .....	230	7 400	36	19	17	0,9	4
Zabór pruski <sup>b</sup> .....	490	25 000	110	80	30	9,3	41
Górny Śląsk <sup>b</sup> .....	29	9 000	35	25	10	10,0	39

<sup>a</sup> Miejscowości z lokalną siecią telefoniczną w 1909 r. było 81, a w 1911 r. – 87; liczba rozmów telefonicznych na 1 000 ludności w 1909 r. wynosiła 874, w 1911 r. już 2 938. <sup>b</sup> W granicach Polski po 1922 r.; dane szacunkowe.

W 1913 r. w austriackiej części monarchii austro-węgierskiej na 1 000 ludności przypadało 6 aparatów i 20 km przewodów telefonicznych, a w części węgierskiej – 4 aparaty i 21 km przewodów, w Niemczech zaś przypadały 22 aparaty i 102 km przewodów.

Na podstawie: *Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974, s. 90–91; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 257.



**Tabl. 106 (280). PLACÓWKI POCZTOWE W KRÓLESTWIE POLSKIM,  
GALICJI I WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

**A. KRÓLESTWO POLSKIE**

Lata	Placówki pocztowe	Powierzchnia ogólna w km <sup>2</sup>	Ludność
		na 1 placówkę pocztową	
1816.....	178	715	19 320
1858.....	269	473	17 810
1866.....	345	369	15 620

**B. GALICJA**

Lata	Placówki pocztowe	Powierzchnia ogólna w km <sup>2</sup>	Ludność	Nadane przesyłki pocztowe na 1 000 ludności
		na 1 placówkę pocztową		
1902.....	1 190	66	6 276	2 314
1905.....	1 224	64	6 258	2 562
1909.....	1 423	55	5 596	3 177
1911.....	1 519	52	5 321	3 896

**C. WIELKIE KSIĘSTWO POZNAŃSKIE**

Lata	Placówki pocztowe	Powierzchnia ogólna w km <sup>2</sup>	Ludność	Skrzynki pocztowe
		na 1 placówkę pocztową		
1815.....	68	426	12 060	.
1850.....	121	240	11 420	143
1871.....	231	126	6 860	612
1877.....	283	103	5 800	.
1890.....	828	35	2 120	ok. 1 600
1910.....	1 160	25	1 810	ok. 2 700

Uwaga. W Wielkim Księstwie Poznańskim w 1850 r. nadano 3,5 mln przesyłek pocztowych, w 1874 r. – 15,1 mln, w 1877 r. – 17,2 mln, a w 1910 r. – 105 mln.

Na podstawie: *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973, s. 121, 410; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 257.



**Tabl. 107 (281). PRZEWOZY OSÓB POCZTĄ KONNĄ  
W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM**

Lata	Ogółem	W tym w rejencji poznańskiej	
		razem	w tym wyjeżdżający z Poznania
1842.....	.	.	18 684 <sup>a</sup>
1861.....	.	102 990	21 401 <sup>b</sup>
1864.....	.	115 969	24 793
1876.....	119 245	70 360	6 280
1877.....	.	64 225	5 407
1886.....	.	49 322	2 204
1910.....	33 531	11 292	.

<sup>a</sup> Dane dotyczą tylko wyjazdów w kierunkach na: Berlin, Frankfurt nad Odrą, Bydgoszcz i Toruń; do Poznania w tym samym roku z powyższych kierunków przyjechało 17 131 osób, łącznie więc przewieziono 35 815 osób. <sup>b</sup> 1862 r.

Uwaga. Najwięcej wyjazdów z Poznania było w 1868 r. — dylizansami pocztowymi wyjechało wówczas 27 937 osób.

Pierwsze regularne dylizanse na ziemiach polskich zaczęły kursować w 1808 r. na trasie Warszawa–Poznań; pierwszą pocztę pośpieszną (tzw. skorochod) w Wielkim Księstwie Poznańskim uruchomiono na trasie Bydgoszcz–Poznań–Berlin w 1826 r. Podróż „skorochodem” na tej trasie trwała początkowo 44 godziny, a po wybudowaniu szosy Poznań–Kostrzyń (w 1835 r.) tylko 26 godzin. Zwyczajnym dylizansem w 1838 r. podróż z Poznania do Bydgoszczy trwała niecałe 24 godziny. Na niektórych trasach regularną komunikację osobową obsługiwali prywatni przewoźnicy. W 1852 r. omnibusy konne tego typu kursowały dwa razy dziennie między Ostrowem a Wrocławiem. W 1876 r. było 15 tras kursów, w 1898 r. — 28, a w 1903 r. — 35 (długość tras jednak zmniejszała się).

Na podstawie: T. Dohnalowa, *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976, s. 59, 61–63.



## HANDEL WEWNĘTRZNY

Tabl. 108 (282). JARMARKI W MIASTACH GUBERNI LUBELSKIEJ<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM

Lata	Miasta organizujące jarmarki	Jarmarki	Towary na jarmarkach		
			przywiezione	sprzedane	
			w tysiącach rubli srebrnych		w % przywiezionych
1844.....	31	171	1 210	903	74,6
1845.....	32	193	413	272	65,9
1846.....	33	194	399	261	65,4
1851.....	34	164	361	260	72,0
1852.....	33	146	266	188	70,7
1853.....	32	146	237	192	81,0
1857.....	34	158	334	193	57,8
1858.....	34	158	340	186	54,7
1859.....	34	155	350	224	64,0
1860.....	34	159	369	234	63,4
1862.....	34	.	344	218	63,4
1863.....	34	.	266	160	60,2
1864.....	34	.	300	216	72,0
1866.....	34	.	328	230	70,1

<sup>a</sup> Dotyczy jarmarków organizowanych w powiatach: siedleckim, łukowskim, radzyńskim i białskim b. województwa podlaskiego.

Na jarmark berdyczowski (w guberni kijowskiej) wartość przywożonych towarów w tys. rubli srebrnych wynosiła w 1827 r. – 3 200, w 1832 r. – 5 833, w 1843 r. – 243, a w 1846 r. – 600.

W Wielkim Księstwie Poznańskim w 1816 r. było 756 jarmarków, a w 1861 r. już tylko 362 w 92 miastach.

Na podstawie: J. Kazimierski, *Miasta i miasteczka na Podlasiu (1808–1914)*, Warszawa 1994, s. 293–302; J. Rutkowski, *Historia gospodarcza polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953, s. 392; J. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warszawa 1937, s. 426.



Tabl. 109 (283). PRACUJĄCY W HANDLU I GASTRONOMII W WARSZAWIE W 1862 R.

Stanowiska społeczne Handel i gastronomia	Ogółem	Wyznanie		
		chrześcijańskie	mojżeszowe	
			w liczbach bezwzględnych	w % ogółem
<b>Ogółem</b> .....	<b>28 195</b>	<b>8 131</b>	<b>20 064</b>	<b>71,2</b>
samodzielni <sup>a</sup> .....	7 209	2 661	4 548	63,1
personel pomocniczy .....	3 410	1 307	2 103	61,7
pomagający członkowie rodzin .....	17 576	4 163	13 413	76,3
Handel zagraniczny .....	884	303	581	67,5
Handel hurtowy i średni <sup>b</sup> .....	4 544	1 740	2 804	61,7
Handel artykułami monopoli państwowych <sup>c</sup>	4 937	2 537	2 400	48,6
Handel drobny:				
kramarze .....	5 686	596	5 090	89,5
przekupnie .....	5 541	1 396	4 145	74,8
tandeciarze .....	1 112	—	1 112	100,0
inny .....	929	422	507	54,6
Faktorzy <sup>d</sup> .....	2 487	160	2 327	93,6
Szynkarze i oberżyści .....	2 075	977	1 098	52,9

<sup>a</sup> Dotyczy pracodawców i pracujących na własny rachunek. <sup>b</sup> Handlem zbożem, bydłem i końmi zajmowały się 533 osoby, w tym 516 osób było wyznania mojżeszowego. <sup>c</sup> Handlem wódką zajmowało się 3 615 osób, w tym 1 596 osób (tj. 44,1%) było wyznania mojżeszowego. <sup>d</sup> Pośrednicy handlowi.

Uwaga. Wśród osób pracujących samodzielnie w 1843 r. były 2 533 osoby wyznania mojżeszowego, a w 1862 r. (koniec roku) — 4 945 osób (wzrost o 95%); spośród grupy osób wyznania mojżeszowego drobni kupcy, kramarze i przekupnie stanowili w 1843 r. 69,3% (1 756 osób), a w 1862 r. — 74,7% (3 694 osoby).

W Łodzi w 1862 r. handlem i gastronomią zajmowało się 685 osób pracujących samodzielnie, w tym osoby wyznania mojżeszowego stanowiły 55,2% (378 osób); wódką handlowało 67 osób pracujących samodzielnie, w tym 2 osoby były wyznania mojżeszowego.

Na podstawie: J. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warszawa 1937, s. 466–477.



Tabl. 110 (284). LUDNOŚĆ CZYNNIA I BIERNA ZAWODOWO W HANDLU I GASTRONOMII  
W KRÓLESTWIE POLSKIM W 1897 R.

Branże	Ogółem		W tym czynni zawodowo		Z liczby ogółem – w % – wyznaczenie		
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	chrześcijańskie	możliwe	inne
<b>Ogółem</b> .....	<b>621 000</b>	<b>100,0</b>	<b>153 550</b>	<b>100,0</b>	<b>17,3</b>	<b>79,5</b>	<b>3,2</b>
Artykuły rolne i bydło .....	219 791	35,4	52 000	33,9	15,1	82,7	2,2
Tkaniny, odzież.....	41 730	6,7	10 534	6,9	10,4	86,3	3,3
Inne towary .....	68 902	11,1	16 452	10,7	16,6	81,7	1,7
Bez specjalizacji.....	166 958	26,9	42 337	27,6	14,0	82,9	3,1
Handel wędrowny .....	33 178	5,3	9 893	6,4	7,7	91,4	0,9
Pośrednictwo handlowe .....	24 504	4,0	5 870	3,8	17,8	77,5	4,7
Gastronomia i handel alkoholem	65 937	10,6	16 464	10,7	42,6	48,3	9,1

Według danych urzędowych w 1897 r. handel i gastronomia stanowiły główne źródło utrzymania dla 6,7% ludności Królestwa Polskiego, a wśród czynnych zawodowo handlem i gastronomią zajmowało się 5,7% ludności.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1913*, Warszawa 1914, s. 55–58.

Tabl. 111 (285). LICZBA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM

Lata Gubernie	Ogółem	Zakłady <sup>a</sup>				
		duże	średnie	małe	osobiste <sup>b</sup>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>1908</b>	<b>117 503</b>	<b>915</b>	<b>10 856</b>	<b>88 422</b>	<b>17 310</b>
	<b>1912</b>	<b>150 266</b>	<b>1 135</b>	<b>15 172</b>	<b>112 594</b>	<b>21 365</b>
Kaliska .....	1908	9 164	34	937	7 595	598
	1912	11 183	49	1 362	9 017	755
Kielecka.....	1908	6 701	16	505	5 756	424
	1912	8 513	29	689	7 326	469
Lubelska .....	1908	10 607	42	885	8 548	1 132
	1912	12 603	49	1 139	10 093	1 322
Łomżyńska .....	1908	4 794	10	328	4 048	408
	1912	5 157	12	359	4 373	413
Piotrkowska.....	1908	22 032	287	2 516	15 152	4 077
	1912	32 507	359	3 831	23 207	5 110

<sup>a</sup> Do zakładów dużych zaliczono te, które wówczas miały I, II i III kategorię świadectw przemysłowo-handlowych lub I kategorię świadectw handlowych, do zakładów średnich – IV, V i VI kategorię świadectw przemysłowo-handlowych lub II kategorię świadectw handlowych, do zakładów małych – wszystkie pozostałe kategorie świadectw.  
<sup>b</sup> Obejmują: agentów giełdowych, ekspedytorów, agentów handlowych, pełnomocników, komiwojażerów.



Tabl. 111 (285). LICZBA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM (dok.)

Lata Gubernie	Ogółem	Zakłady <sup>a</sup>			
		duże	średnie	małe	osobiste <sup>b</sup>
Płocka ..... 1908	5 687	14	422	4 953	298
..... 1912	6 112	20	458	5 327	307
Radomska ..... 1908	8 053	24	521	6 921	587
..... 1912	9 471	24	672	8 122	653
Siedlecka ..... 1908	4 831	24	363	3 636	808
..... 1912	4 805	34	413	3 584	774
Suwalska ..... 1908	5 751	9	362	4 938	442
..... 1912	7 793	14	547	6 603	629
Warszawska ..... 1908	39 883	455	4 017	26 875	8 536
..... 1912	52 122	545	5 702	34 942	10 933

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Notki patrz na str. 282.

Uwaga. Ogólna suma podatków płaconych przez wszystkie zakłady w 1908 r. wynosiła 8 378 tys. rubli, w 1910 r. – 10 798 tys. rubli (134 817 zakładów), a w 1912 r. – 12 059 tys. rubli.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1913*, Warszawa 1914, s. 174–179; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1914*, Warszawa 1915, s. 143–147.

Tabl. 112 (286). STRUKTURA PRACUJĄCYCH W HANDLU W GALICJI WEDŁUG WYZNANIA I STANOWISK SPOŁECZNYCH W 1900 R.

Stanowiska społeczne	Ogółem	Wyznanie		
		rzymskokatolickie	greckokatolickie	mojżeszowe
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Samodzielni <sup>a</sup> .....	52,1	51,1	37,1	67,5
Pomagający członkowie rodzin	12,3	12,4	11,5	16,6
Urzednicy .....	9,0	9,6	7,6	3,2
Robotnicy .....	26,6	26,9	43,8	12,7

<sup>a</sup> Dotyczy pracodawców i pracujących na własny rachunek.

W Galicji w 1910 r. wśród osób wyznania mojżeszowego pracujących w handlu, pracujący samodzielnie stanowili 51,8%, pomagający członkowie rodzin aż 28,6%, urzędnicy 3,7%, a robotnicy 15,9%.

Na podstawie: J. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warszawa 1937, s. 448–454.



Tabl. 113 (287). ZAKŁADY W HANDLU I GASTRONOMII W GALICJI W 1902 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Zakłady o liczbie zatrudnionych robotników				
		1	2–5	6–10	11–20	21 i więcej
<b>Zakłady</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>93 267</b>	<b>47 764</b>	<b>44 112</b>	<b>1 101</b>	<b>233</b>	<b>57</b>
Handel <sup>a</sup> .....	70 933	37 799	32 288	669	147	30
Gastronomia.....	17 251	5 252	11 490	406	79	24
Zakłady pomocnicze w handlu	5 083	4 713	334	26	7	3
<b>Robotnicy</b>						
W liczbach bezwzględnych						
<b>Ogółem</b> .....	<b>167 171</b>	<b>47 764</b>	<b>106 439</b>	<b>7 861</b>	<b>3 244</b>	<b>1 863</b>
Handel <sup>a</sup> .....	121 817	37 799	76 203	4 760	2 073	982
Gastronomia.....	39 428	5 252	29 398	2 909	1 081	788
Zakłady pomocnicze w handlu	5 926	4 713	838	192	90	93
W odsetkach						
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>28,6</b>	<b>63,7</b>	<b>4,7</b>	<b>1,9</b>	<b>1,1</b>

<sup>a</sup> Łącznie z handlem wędrownym (1 657 zakładów z 1 960 robotnikami, w tym zakładów zatrudniających 1 robotnika było 1 430).

W Galicji w 1910 r. czynnych zawodowo w handlu i gastronomii było 189 050 osób, z tego osób wyznania chrześcijańskiego było 31 598, a wyznania mojżeszowego – 157 452, tj. 83,3%.

W 1900 r. z handlu utrzymywało się 4,0% ludności Galicji.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 196–197; J. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warszawa 1937, s. 453.



Tabl. 114 (288). ZAKŁADY W HANDLU I GASTRONOMII W ZABORZE PRUSKIM

Wyszczególnienie	Zakłady					Robotnicy			
	ogółem	o liczbie zatrudnionych robotników			ogółem	w zakładach o liczbie zatrudnionych robotników			
		do 5	6–50	51 i więcej		do 5	6–50	51 i więcej	
<b>Ogółem</b>									
<b>Ogółem</b> .....	1882	29 593	29 009	571	13	52 877	45 238	6 629	1 010
	1895	32 135	30 525	1 598	12	71 549	55 593	15 136	820
	<b>1907</b>	<b>40 744</b>	<b>38 379</b>	<b>2 328</b>	<b>37</b>	<b>94 646</b>	<b>66 898</b>	<b>24 410</b>	<b>3 338</b>
Wielkie Księstwo Poznańskie	1882	15 936	15 712	218	6	27 060	24 025	2 487	548
	1895	18 179	17 444	732	3	38 463	31 617	6 631	215
	1907	22 936	21 808	1 111	17	50 499	37 860	11 207	1 432
Pomorze Gdańskie	1882	13 657	13 297	353	7	25 817	21 213	4 142	462
	1895	13 956	13 081	866	9	33 086	23 976	8 505	605
	1907	17 808	16 571	1 217	20	44 147	29 038	13 203	1 906
<b>Handel</b>									
<b>Razem</b> .....	1882	20 899	20 444	442	13	38 047	31 888	5 149	1 010
	1895	21 987	20 806	1 170	11	47 171	35 183	11 223	765
	<b>1907</b>	<b>28 565</b>	<b>26 704</b>	<b>1 829</b>	<b>32</b>	<b>68 031</b>	<b>45 695</b>	<b>19 307</b>	<b>3 029</b>
<b>Gastronomia</b>									
<b>Razem</b> .....	1882	8 694	8 565	129	–	14 830	13 350	1 480	–
	1895	10 148	9 719	428	1	24 378	20 410	3 913	55
	<b>1907</b>	<b>12 179</b>	<b>11 675</b>	<b>499</b>	<b>5</b>	<b>26 615</b>	<b>21 203</b>	<b>5 103</b>	<b>309</b>

W Wielkim Księstwie Poznańskim w 1875 r., ściśle w handlu (bez zakładów pomocniczych), było 10 514 zakładów, a w 1907 r. – 14 899, w tym 52% prowadziło handel artykułami spożywczymi i ziemiopłodami. Wśród pracowników osoby wyznania mojżeszowego stanowiły w 1882 r. 47,8%, a w 1895 r. – 35,2%, Polacy odpowiednio: 27,6% i 37,4% (w 1907 r. – 49,2%), Niemcy: 24,6% i 27,4%.

Na podstawie: W. Jaworski, *Handel und Gewerbe in Nationalitätzkampf, Studien zur Wirtschaftsgesinnung der Polen in der Provinz Posen (1871–1914)*, Göttingen 1986, s. 34; A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 204–205.



**Tabl. 115 (289). SPÓŁDZIELNIE SPOŻYWCÓW  
I SYNDYKATY ROLNICZE  
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

**A. SPÓŁDZIELNIE SPOŻYWCÓW**

Lata	W liczbach bezwzględnych
1901.....	44
1904.....	49
1906.....	68
1908.....	670
1913.....	800

**B. SYNDYKATY ROLNICZE**

Lata	Syndykaty	Członkowie syndykatów	Sprzedaż towarów w tys. rubli
1901.....	5	1 024	803
1905.....	9	1 878	1 920
1908.....	12	2 240	4 285
1910.....	13	2 446	7 399
1913.....	13	3 092	13 318

Pierwsza spółdzielnia spóżywców powstała w Warszawie w 1869 r. Wszystkie spółdzielnie spóżywców w 1908 r. miały ok. 90 tys. członków. W 1911 r. powstał Warszawski Związek Stowarzyszeń Spółdzielczych, który objął początkowo 219 spółdzielni spóżywców z 28 313 członkami, w 1913 r. – 274 spółdzielnie z 40 371 członkami, a w 1918 r. zrzeszał już 462 spółdzielnie z 69 205 członkami.

Na podstawie: *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego*, część 1 do 1918 r., pod red. S. Ingłota, Warszawa 1971, s. 245–247, 266–268, 297.

**Tabl. 116 (290). LICZBA SKLEPÓW KÓLEK ROLNICZYCH  
W GALICJI**

Wyszczególnienie	Ogółem	W zarządzie własnym	Wydzierżawione
<b>Ogółem</b> .....	1887	149	.
	1892	525	.
	1898	498	319
	1899	439 <sup>a</sup>	299
			179
			140

<sup>a</sup> Dane po weryfikacji kółek rolniczych.



Tabl. 116 (290). LICZBA SKLEPÓW KÓLEK ROLNICZYCH  
W GALICJI (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	W zarządzie własnym	Wydzierżawione
<b>Ogółem (dok.)</b> ..... 1902	705	456	249
..... 1908	843	397	446
..... <b>1913</b>	<b>908</b>	<b>478</b>	<b>430</b>
Galicja: Zachodnia.....	627	324	303
Wschodnia.....	281	154	127

W Galicji w 1912 r. działało 66 polskich spółdzielni spóżywców, z tego 18 o charakterze powszechnym, pozostałe (48) o charakterze środowiskowym, m.in. 25 kolejarskich. W 51 spółdzielniach (o znanej liczbie członków) było 10 779 członków.

Na podstawie: A. Górnicz, *Kółka rolnicze w Galicji*, Warszawa 1967, s. 249, 252; *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego*, część 1 do 1918 r., pod red. S. Inglota, Warszawa 1971, s. 102–122.

Tabl. 117 (291). SPÓLDZIELNIE ZAOPATRZENIA I ZBYTU „ROLNIK”  
W ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Lata (gospodarcze)	Spółdzielnie	Członkowie spółdzielni	Udziały w tys. marek niemieckich	
			własne	obce
1900/01.....	1	64	1	15
1905/06.....	21	2 011	77	1 591
1910/11.....	54	6 880	660	8 556
1913/14.....	60	9 681	1 218	11 662
1917/18.....	63	8 093	.	.

Uwaga. Na Górnym Śląsku pierwsza taka spółdzielnia powstała w 1909 r.; w następnych latach działało po kilka spółdzielni, np. w 1913 r. tylko 3.

W roku gospodarczym 1913/14 ogólne obroty spółdzielni „Rolnik” w zaborze pruskim i na Górnym Śląsku wynosiły ponad 427 tys. t, w tym przypadają na: zboża – 176 tys. t, nawozy – 110 tys. t, węgiel kamienny – 69 tys. t, ziemniaki – 29 tys. t. W roku gospodarczym 1917/18 obrót ziemniakami wyniósł 174 tys. t.

Na podstawie: *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego*, część 1 do 1918 r., pod red. S. Inglota, Warszawa 1971, s. 129–131, 142–143.



**HANDEL ZAGRANICZNY****Tabl. 118 (292). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO****A. OGÓLEM**

Wyszczególnienie	1807/08	1808/09	1810/11	
	6 departamentów		10 departamentów <sup>a</sup>	
	w tysiącach złotych polskich			
<b>Obroty</b> .....	<b>52 580</b>	<b>74 172</b>	<b>54 081</b>	<b>73 119</b>
Import .....	33 348	51 098	21 636	32 955
Eksport .....	19 232	23 074	32 445	40 164
<b>Saldo</b> .....	<b>-14 116</b>	<b>-28 024</b>	<b>+10 809</b>	<b>+7 209</b>

**B. WEDŁUG KRAJÓW<sup>b</sup>**

Wyszczególnienie	Ogółem	Rosja	Prusy	Saksonia	Austria	Francja
------------------	--------	-------	-------	----------	---------	---------

**W tysiącach złotych polskich**

<b>Obroty</b> .....	<b>1808/09</b>	<b>74 172</b>	<b>12 345</b>	<b>50 698</b>	<b>2 099</b>	<b>9 030</b>	—
	<b>1810/11</b>	<b>73 119</b>	<b>18 366</b>	<b>41 799</b>	<b>3 652</b>	<b>8 722</b>	<b>580</b>
Import .....	1808/09	51 098	8 769	32 396	1 470	8 463	—
	1810/11	32 955	8 872	15 477	2 305	5 721	580
Eksport .....	1808/09	23 074	3 576	18 302	629	567	—
	1810/11	40 164	9 494	26 322	1 347	3 001	—
<b>Saldo</b> .....	<b>1808/09</b>	<b>-28 024</b>	<b>-5 193</b>	<b>-14 094</b>	<b>-841</b>	<b>-7 896</b>	—
	<b>1810/11</b>	<b>+7 209</b>	<b>+622</b>	<b>+10 845</b>	<b>-958</b>	<b>-2 720</b>	<b>-580</b>

<sup>a</sup> Po uwzględnieniu przyłączonych w 1809 r. nowych terenów (powstały dalsze 4 departamenty). <sup>b</sup> W roku budżetowym 1808/09 dane dotyczą 6 departamentów, a w 1810/11 – 10 departamentów.



**Tabl. 118 (292). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO (dok.)**

**B. WEDŁUG KRAJÓW<sup>b</sup> (dok.)**

Wyszczególnienie	Ogółem	Rosja	Prusy	Saksonia	Austria	Francja
<b>W odsetkach</b>						
<b>Obroty</b> ..... <b>1808/09</b>	<b>100,0</b>	<b>16,6</b>	<b>68,4</b>	<b>2,8</b>	<b>12,2</b>	–
<b>1810/11</b>	<b>100,0</b>	<b>25,1</b>	<b>57,2</b>	<b>5,0</b>	<b>11,9</b>	<b>0,8</b>
Import ..... 1808/09	100,0	17,1	63,4	2,9	16,6	–
1810/11	100,0	26,9	47,0	7,0	17,4	1,7
Eksport ..... 1808/09	100,0	15,5	79,3	2,7	2,5	–
1810/11	100,0	23,6	65,5	3,4	7,5	–

<sup>b</sup> W roku budżetowym 1808/09 dane dotyczą 6 departamentów, a w 1810/11 – 10 departamentów.

Uwaga. Dane dotyczą lat budżetowych.

Na podstawie: B. Grochulska, *Handel zagraniczny Księstwa Warszawskiego*, Warszawa 1967, s. 269–270.

**Tabl. 119 (293). PRZECIĘTNE ROCZNE OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
KRÓLESTWA POLSKIEGO**

Lata	Obroty						Saldo
	ogółem	Rosja	Prusy <sup>a</sup>	Austria <sup>b</sup>	z liczby ogółem		
					import	eksport	
w tysiącach rubli srebrnych <sup>c</sup>							
1817–1820.....	11 078	.	.	.	8 980	2 098	–6 882
1821–1825.....	11 334	3 246	5 633	2 455	7 283	4 051	–3 232
1826–1830.....	12 357	4 334	6 144	1 878	6 902	5 455	–1 477
1833–1835.....	12 161	4 602	6 062	1 497	8 089	4 072	–4 017
1836–1839.....	14 434	3 361	9 512	1 561	8 430	6 004	–2 426
1841–1845.....	15 948	3 578	10 582	1 789	7 776	8 172	+396
1846–1850.....	15 047	3 761	9 578	1 708	8 250	6 797	–1 453

<sup>a</sup> W eksporcie łącznie z tranzytem do innych krajów. <sup>b</sup> Łącznie z Wolnym Miastem Krakowem. <sup>c</sup> Przeliczone ze złotych polskich przy przyjęciu 1 złoty polski = 15 kopiejkom srebrnym.

Na podstawie: A. Jezierski, *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967, s. 34–41.



**Tabl. 120 (294). PRZECIĘTNE ROCZNE OBROTY  
HANDLU ZAGRANICZNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO  
WEDŁUG KRAJÓW**

Lata	Ogółem	Rosja	Prusy <sup>a</sup>	Austria <sup>b</sup>
<b>W tysiącach rubli srebrnych<sup>c</sup></b>				
Import				
1821–1830.....	7 092	2 000	3 512	1 580
1833–1839.....	8 283	3 126	4 041	1 116
1841–1850.....	8 014	2 631	4 159	1 224
Eksport				
1821–1830.....	4 754	1 790	2 377	587
1833–1839.....	5 176	766	3 993	417
1841–1850.....	7 484	1 039	5 921	524
Saldo				
1821–1830.....	–2 338	–210	–1 135	–993
1833–1839.....	–3 107	–2 360	–48	–699
1841–1850.....	–530	–1 592	+1 762	–700
<b>W odsetkach</b>				
Import				
1821–1830.....	100,0	28,2	49,5	22,3
1833–1839.....	100,0	37,7	48,8	13,5
1841–1850.....	100,0	32,8	51,9	15,3
Eksport				
1821–1830.....	100,0	37,7	50,0	12,3
1833–1839.....	100,0	14,8	77,1	8,1
1841–1850.....	100,0	13,9	79,1	7,0

<sup>a</sup> W eksporcie łącznie z tranzytem do innych krajów. <sup>b</sup> łącznie z Wolnym Miastem Krakowem. <sup>c</sup> Patrz notka c do tabl. 119 na str. 289.

Na podstawie: A. Jeziński, *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967, s. 34, 37.



Tabl. 121 (295). PRZECIĘTNE ROCZNE OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO  
KRÓLESTWA POLSKIEGO WEDŁUG KRAJÓW I GRUP TOWARÓW

A. IMPORT

Grupy towarów	1817–1820	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830
	ogółem			Rosja		inne kraje	

W tysiącach złotych polskich

<b>Ogółem</b> .....	<b>60 514</b>	<b>44 853</b>	<b>46 012</b>	<b>12 223</b>	<b>14 471</b>	<b>32 630</b>	<b>31 541</b>
Spożywcze .....	22 147	17 553	16 733	3 173	3 722	14 380	13 011
Zwierzęce.....	6 468	3 167	6 084	2 694	5 284	473	800
Drzewne .....	258	360	528	44	291	316	237
Włókiennicze <sup>a</sup> .....	22 410	12 509	10 546	3 299	1 899	9 210	8 647
Metalowe .....	2 147	2 621	4 559	698	995	1 923	3 564
Chemiczne.....	2 533	4 361	5 091	740	1 083	3 621	4 008
Inne.....	4 551	4 282	2 471	1 575	1 197	2 707	1 274

W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Spożywcze .....	36,7	39,1	36,4	26,0	25,7	44,1	41,3
Zwierzęce.....	10,7	7,1	13,2	22,0	36,5	1,4	2,5
Drzewne .....	0,4	0,8	1,1	0,4	2,0	1,0	0,8
Włókiennicze <sup>a</sup> .....	37,0	27,9	22,9	27,0	13,1	28,2	27,4
Metalowe .....	3,5	5,8	9,9	5,7	6,9	5,9	11,3
Chemiczne.....	4,2	9,7	11,1	6,0	7,5	11,1	12,7
Inne.....	7,5	9,6	5,4	12,9	8,3	8,3	4,0

B. EKSPORT

Grupy towarów	1817–1820	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830
	ogółem			Rosja		inne kraje	

W tysiącach złotych polskich

<b>Ogółem</b> .....	<b>13 958</b>	<b>28 407</b>	<b>36 349</b>	<b>9 931</b>	<b>14 426</b>	<b>18 476</b>	<b>21 923</b>
Spożywcze .....	8 572	6 221	13 451	337	431	5 884	13 020
Zwierzęce.....	1 686	5 253	3 564	173	256	5 080	3 308
Drzewne .....	1 233	2 430	2 914	36	17	2 394	2 897
Włókiennicze .....	1 103	10 779	14 561	8 676	13 136	2 103	1 425
Metalowe .....	499	2 019	961	455	472	1 564	489
Chemiczne.....	400	959	574	55	49	904	525
Inne.....	465	746	324	199	65	547	259

<sup>a</sup> W latach późniejszych następował dalszy spadek znaczenia importu towarów włókienniczych, w 1845 r. wynosił 18,5% ogólnej wartości importu, a w 1850 r. – 16,1%. Zmieniała się również jego struktura: w 1822 r. aż 91,5% stanowiły tkaniny (głównie bawełniane), a w 1850 r. już tylko 51,2%, przy czym były to tkaniny jedwabne i wełniane.



Tabl. 121 (295). PRZECIĘTNE ROCZNE OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO  
KRÓLESTWA POLSKIEGO WEDŁUG KRAJÓW I GRUP TOWARÓW (dok.)

B. EKSPORT (dok.)

Grupy towarów	1817–1820	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830
	ogółem			Rosja		inne kraje	

**W odsetkach**

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Spożywcze .....	61,4	21,9	37,0	3,4	3,0	31,8	59,4
Zwierzęce.....	12,1	18,5	9,8	1,7	1,8	27,5	15,1
Drzewne .....	8,8	8,6	8,0	0,4	0,1	13,0	13,2
Włókiennicze .....	7,9	37,9	40,1	87,4	91,1	11,4	6,5
Metalowe .....	3,6	7,1	2,6	4,6	3,3	8,5	2,2
Chemiczne.....	2,9	3,4	1,6	0,5	0,3	4,9	2,4
Inne.....	3,3	2,6	0,9	2,0	0,4	2,9	1,2

C. SALDO

Grupy towarów	1817–1820	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830	1822–1825	1826–1830
	ogółem			Rosja		inne kraje	
w tysiącach złotych polskich							
<b>Ogółem</b> .....	<b>–46 556</b>	<b>–16 446</b>	<b>–9 663</b>	<b>–2 292</b>	<b>–45</b>	<b>–14 154</b>	<b>–9 618</b>
Spożywcze .....	–13 575	–11 332	–3 282	–2 836	–3 291	–8 496	+9
Zwierzęce.....	–4 782	+2 086	–2 520	–2 521	–5 028	+4 607	+2 508
Drzewne .....	+975	+2 070	+2 386	–8	–274	+2 078	+2 660
Włókiennicze .....	–21 307	–1 730	+4 015	+5 377	+11 237	–7 107	–7 222
Metalowe .....	–1 648	–602	–3 598	–243	–523	–359	–3 075
Chemiczne.....	–2 133	–3 402	–4 517	–685	–1 034	–2 717	–3 483
Inne.....	–4 086	–3 536	–2 147	–1 376	–1 132	–2 160	–1 015

Na podstawie: A. Jezierski, *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967, s. 48–51; Cz. Strzeszewski, *Handel zagraniczny Królestwa Kongresowego (1815–1830)*, Lublin 1937, s. 86–87, 108, 114–126; obliczenia własne.



**Tabl. 122 (296). OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO W PODZIALE NA TOWARY ROLNICZE I PRZEMYSŁOWE**

**A. W TYSIĄCACH RUBLI SREBRNYCH<sup>a</sup>**

Lata Kraje	Import			Eksport			Saldo		
	ogółem	towary		ogółem	towary		ogółem	towary	
		rolnicze	przemysłowe		rolnicze	przemysłowe		rolnicze	przemysłowe
1817–1819.....	8 786	3 523	5 263	2 105	1 806	299	–6 681	–1 717	–4 964
1820–1825 <sup>b</sup> .....	7 373	2 989	4 384	3 821	2 114	1 707	–3 552	–875	–2 677
Rosja .....	1 881	1 119	762	1 205	61	1 144	–676	–1 058	+382
inne kraje .....	5 492	1 870	3 622	2 616	2 053	563	–2 876	+183	–3 059
1826–1830.....	6 902	2 786	4 116	5 455	3 107	2 348	–1 447	+321	–1 768
Rosja .....	2 171	1 335	836	2 164	85	2 079	–7	–1 250	+1 243
inne kraje .....	4 731	1 451	3 280	3 291	3 022	269	–1 440	+1 571	–3 011
1850.....	10 383	3 865	6 518	5 247	4 223	1 024	–5 136	+358	–5 494
Rosja .....	2 886	2 797	89	958	33	925	–1 828	–2 764	+836
inne kraje .....	7 497	1 068	6 429	4 289	4 190	99	–3 208	+3 122	–6 330

**B. W ODSETKACH**

Lata Kraje	Import			Eksport		
	ogółem	towary		ogółem	towary	
		rolnicze	przemysłowe		rolnicze	przemysłowe
1817–1819.....	100,0	40,1	59,9	100,0	85,8	14,2
1820–1825 <sup>b</sup> .....	100,0	40,5	59,5	100,0	55,3	44,7
Rosja .....	100,0	59,5	40,5	100,0	5,0	95,0
inne kraje .....	100,0	34,0	66,0	100,0	78,5	21,5
1826–1830.....	100,0	40,4	59,6	100,0	57,0	43,0
Rosja .....	100,0	61,5	38,5	100,0	3,9	96,1
inne kraje .....	100,0	30,7	69,3	100,0	91,8	8,2
1850.....	100,0	37,2	62,8	100,0	80,5	19,5
Rosja .....	100,0	96,9	3,1	100,0	3,4	96,6
inne kraje .....	100,0	14,2	85,8	100,0	97,7	2,3

<sup>a</sup> Patrz notka c do tabl. 119 na str. 289. <sup>b</sup> Bez 1821 r.

Uwaga. W wieloleciach dane dotyczą przeciętnych rocznych.

Na podstawie: A. Jezierski, *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967, s. 47–48; Cz. Strzeszewski, *Handel zagraniczny Królestwa Kongresowego (1815–1830)*, Lublin 1937, s. 129–131.

**Uwaga do tablic 123–128**

Termin „handel zewnętrzny” odnosi się do okresów, w których nie istniały granice celne między terytoriami będącymi pod zaborami a państwami, których część stanowiły; w przypadku Królestwa Polskiego (tabl. 123 i 124) granice celne z Rosją zostały zniesione w 1851 r.

**Tabl. 123 (297). PRZECIĘTNE ROCZNE OBROTY I SALDO  
HANDLU ZEWNĘTRZNEGO<sup>a</sup> KRÓLESTWA POLSKIEGO  
W LATACH 1874–1876**

Wyszczególnienie	Ogółem	Rosja	Inne kraje
<b>W tysiącach rubli srebrnych</b>			
<b>Obroty</b> .....	<b>169 218</b>	<b>62 964</b>	<b>106 254</b>
Przywóz .....	84 958	24 278	60 680
Wywóz .....	84 260	38 686	45 574
<b>Saldo</b> .....	<b>–698</b>	<b>+14 408</b>	<b>–15 106</b>
<b>W odsetkach</b>			
<b>Obroty</b> .....	<b>100,0</b>	<b>37,2</b>	<b>62,8</b>
Przywóz .....	100,0	28,6	71,4
Wywóz .....	100,0	45,9	54,1

<sup>a</sup> W handlu z Rosją uwzględniono tylko przewozy kolejowe (dwie linie).

Uwaga. W wywozie do Rosji tkaniny stanowiły blisko 21%, półfabrykaty żelazne, aparaty i maszyny blisko 26%, cukier ok. 17%; w wywozie do innych krajów przeważały produkty żywnościowe, surowce i półfabrykaty, a w przywozie z tych krajów surowce i półfabrykaty przemysłowe stanowiły 47%, a gotowe wyroby przemysłowe – 24%.

Na podstawie: A. Jezierski, *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967, s. 83, 86, 89, 112–115; J. Łukasiewicz, *Zmiany kierunków szlaków handlowych w Królestwie Polskim w II połowie XIX wieku*, „Przegląd Historyczny”, tom LXIV, 1973, s. 825, 832.



**Tabl. 124 (298). OBROT Y I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO<sup>a</sup> KRÓLESTWA POLSKIEGO OKOŁO 1910 R.**

Kraje Grupy towarów	Obroty			Saldo			Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz	ogółem	Rosja <sup>b</sup>	inne kraje <sup>c</sup>		
	w milionach rubli							
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 304,7</b>	<b>613,0</b>	<b>691,7</b>	<b>+78,7</b>	<b>+300,5</b>	<b>-221,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Rosja <sup>b</sup> .....	930,5	315,0	615,5	+300,5	x	x	51,4	89,0
inne kraje <sup>c</sup> .....	374,2	298,0	76,2	-221,8	x	x	48,6	11,0
Paliwa .....	23,5	15,1	8,4	-6,7	-1,5	-5,2	2,5	1,2
Produkty rolnictwa <sup>d</sup> .....	85,3	48,3	37,0	-11,3	-37,6	+26,3	7,9	5,4
roślinne .....	45,6	25,8	19,8	-6,0	-15,8	+9,8	4,2	2,9
zwierzęce .....	39,7	22,5	17,2	-5,3	-21,8	+16,5	3,7	2,5
Surowce przemysłowe <sup>e</sup> .....	159,5	153,3	6,2	-147,1	-56,3	-90,8	25,0	0,9
włókiennicze .....	122,9	122,9	–	-122,9	-41,5	-81,4	20,0	–
inne .....	36,6	30,4	6,2	-24,2	-14,8	-9,4	5,0	0,9
Wyroby przemysłowe ....	1 036,4	396,3	640,1	+243,8	+395,9	-152,1	64,6	92,5
spożywcze .....	102,0	55,7	46,3	-9,4	-24,0	+14,6	9,1	6,7
włókiennicze <sup>f</sup> .....	597,7	151,6	446,1	+294,5	+361,0	-66,5	24,7	64,4
metalowe .....	156,8	87,8	69,0	-18,8	+42,0	-60,8	14,3	10,0
inne .....	179,9	101,2	78,7	-22,5	+16,9	-39,4	16,5	11,4

<sup>a</sup> Tylko w przewozach kolejowych, co obniża obroty produktami rolnictwa, głównie w wywozie. <sup>b</sup> Bez obrotów wyrobami skórzanymi oraz jedwabnymi; łącznie z nimi przywóz wynosił ok. 335 mln rubli, wywóz 620 mln rubli, saldo +285 mln rubli. <sup>c</sup> Po uwzględnieniu przewozów innych niż kolejowe, przywóz wynosił ok. 310 mln rubli, wywóz 110 mln rubli, a saldo -200 mln rubli. <sup>d</sup> Surowce spożywcze. <sup>e</sup> Bez surowców dla przemysłu spożywczego. <sup>f</sup> Łącznie z odzieżą.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porzbiiorowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922, s. 366–371; obliczenia własne.





**Tabl. 125 (299). OBROTY I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO<sup>a</sup> ZABORU PRUSKIEGO  
I GÓRNEGO ŚLĄSKA OKOŁO 1910 R.**

Grupy towarów	Obroty			Saldo	Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz			
	w milionach marek niemieckich				w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 016,4</b>	<b>1 186,3</b>	<b>1 830,1</b>	<b>+643,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Surowce spożywcze.....	262,3	76,3	185,9	+109,6	6,4	10,2
Zwierzęta.....	373,3	80,1	293,2	+213,0	6,8	16,0
Spożywcze przetworzone	482,1	247,5	234,6	-12,9	20,9	12,8
cukier.....	111,8	17,9	93,9	+76,0	1,5	5,1
inne.....	370,3	229,6	140,7	-88,9	19,4	7,7
Paliwa .....	374,3	11,2	363,1	+351,8	0,9	19,8
Inne surowce i półfabry- katy.....	962,1	457,2	504,9	+47,7	38,5	27,6
rudę metali.....	145,0	126,1	18,9	-107,2	10,6	1,0
półfabrykaty hutnicze	188,5	35,4	153,1	+117,7	3,0	8,4
skóry surowe .....	327,8	145,8	182,0	+36,2	12,3	9,9
włókiennicze .....	102,8	52,1	50,7	-1,4	4,4	2,8
inne.....	198,0	97,8	100,2	+2,4	8,2	5,5
Przemysłowe gotowe .....	562,4	313,9	248,5	-65,4	26,5	13,6
metalowe .....	274,3	155,7	118,6	-37,1	13,1	6,5
nawozy sztuczne.....	78,7	62,6	16,1	-46,5	5,3	0,9
inne.....	209,4	95,6	113,8	+18,2	8,1	6,2

<sup>a</sup> Bez obrotu nabiałem oraz gotowymi wyrobami włókienniczymi i konfekcyjnymi; dane podaje się po wyeliminowaniu obrotów pomiędzy prowincjami.

Uwaga. Ok. 80% obrotu przypadło na inne prowincje państwa niemieckiego, a tylko 20% na inne kraje.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porzbiiorowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922, s. 407–411.



Tabl. 126 (300). OBROTY I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO<sup>a</sup>  
WIELKIEGO KSIĘSTWA POZNAŃSKIEGO OKOŁO 1910 R.

Grupy towarów	Obroty			Saldo	Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz			
	w milionach marek niemieckich				w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 101,9</b>	<b>505,6</b>	<b>596,3</b>	<b>+90,7</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Surowce spożywcze.....	137,9	27,9	110,0	+82,1	5,5	18,4
Zwierzęta.....	176,5	34,5	142,0	+107,5	6,8	23,8
Spożywcze przetworzone	236,2	104,6	131,6	+27,0	20,7	22,1
cukier.....	52,4	6,5	45,9	+39,4	1,3	7,7
inne.....	183,8	98,1	85,7	-12,4	19,4	14,4
Paliwa .....	42,5	42,2	0,3	-41,9	8,4	0,1
Inne surowce i półfabry-						
katy.....	283,1	144,1	139,0	-5,1	28,5	23,3
skóry surowe .....	147,0	74,8	72,2	-2,6	14,8	12,1
włókiennicze .....	49,6	20,8	28,8	+8,0	4,1	4,8
drewno .....	48,2	18,6	29,6	+11,0	3,7	5,0
inne.....	38,3	29,9	8,4	-21,5	5,9	1,4
Przemysłowe gotowe .....	225,7	152,3	73,4	-78,9	30,1	12,3
metalowe .....	117,6	80,4	37,2	-43,2	15,9	6,2
nawozy sztuczne.....	39,9	36,6	3,3	-33,3	7,2	0,6
inne.....	68,2	35,3	32,9	-2,4	7,0	5,5

<sup>a</sup> Bez obrotu nabiałem oraz gotowymi wyrobami włókienniczymi i konfekcyjnymi.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porzbirowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922, s. 407–411.

Tabl. 127 (301). OBROTY I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO POMORZA GDAŃSKIEGO<sup>a</sup>  
OKOŁO 1910 R.

Grupy towarów	Obroty			Saldo	Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz			
	w milionach marek niemieckich				w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>835,0</b>	<b>364,4</b>	<b>470,6</b>	<b>+106,2</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Surowce spożywcze.....	108,1	37,1	71,0	+33,9	10,2	15,1
Zwierzęta.....	181,4	28,4	153,0	+124,6	7,8	32,5
Spożywcze przetworzone	177,1	79,8	97,3	+17,5	21,9	20,7
cukier.....	56,1	10,3	45,8	+35,5	2,8	9,7
inne.....	121,0	69,5	51,5	-18,0	19,1	11,0
Paliwa .....	20,1	19,7	0,4	-19,3	5,4	0,1

<sup>a</sup> Dotyczy rejencji gdańskiej i kwidzyńskiej w zaborze pruskim; dane nie obejmują obrotu nabiałem oraz gotowymi wyrobami włókienniczymi i konfekcyjnymi.



**Tabl. 127 (301). OBROTY I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO POMORZA GDAŃSKIEGO<sup>a</sup>  
OKOŁO 1910 R. (dok.)**

Grupy towarów	Obroty			Saldo	Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz			
	w milionach marek niemieckich				w odsetkach	
Inne surowce i półfabrykaty .....	209,0	101,1	107,9	+6,8	27,7	22,9
skóry surowe .....	118,4	55,0	63,4	+8,4	15,1	13,4
drewno .....	51,4	20,4	31,0	+10,6	5,6	6,6
inne .....	39,2	25,7	13,5	-12,2	7,0	2,9
Przemysłowe gotowe .....	139,3	98,3	41,0	-57,3	27,0	8,7
metalowe .....	58,5	42,7	15,8	-26,9	11,7	3,4
nawozy sztuczne .....	19,7	17,7	2,0	-15,7	4,9	0,4
inne .....	61,1	37,9	23,2	-14,7	10,4	4,9

<sup>a</sup> Dotyczy rejencji gdańskiej i kwidzyńskiej w zaborze pruskim; dane nie obejmują obrotu nabiałem oraz gotowymi wyrobami włókienniczymi i konfekcyjnymi.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porzbirowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922, s. 407–411.

**Tabl. 128 (302). OBROTY I SALDO HANDLU ZEWNĘTRZNEGO<sup>a</sup> GÓRNEGO ŚLĄSKA OKOŁO 1910 R.**

Grupy towarów	Obroty			Saldo	Przywóz	Wywóz
	ogółem	przywóz	wywóz			
	w milionach marek niemieckich				w odsetkach	
<b>Ogółem .....</b>	<b>1 473,6</b>	<b>514,1</b>	<b>959,5</b>	<b>+445,4</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Surowce spożywcze .....	51,6	29,0	22,6	-6,4	5,6	2,4
Zwierzęta .....	56,0	37,5	18,5	-19,0	7,3	1,9
Spożywcze przetworzone .....	133,5	95,2	38,3	-56,9	18,5	4,0
Paliwa .....	416,9	2,1	414,8	+412,7	0,4	43,2
Inne surowce i półfabrykaty .....	548,7	251,5	297,2	+45,7	48,9	31,0
rudz metalu .....	145,2	126,3	18,9	-107,4	24,6	2,0
półfabrykaty hutnicze .....	186,9	28,7	158,2	+129,5	5,6	16,5
skóry surowe .....	83,2	26,4	56,8	+30,4	5,1	5,9
inne .....	133,4	70,1	63,3	-6,8	13,6	6,6
Przemysłowe gotowe .....	266,9	98,8	168,1	+69,3	19,2	17,5
metalowe .....	132,8	50,4	82,4	+32,0	9,8	8,6
inne .....	134,1	48,4	85,7	+37,3	9,4	8,9

<sup>a</sup> Bez obrotu nabiałem oraz gotowymi wyrobami włókienniczymi i konfekcyjnymi.

Na podstawie: *Dzieje gospodarcze Polski porzbirowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, Warszawa 1922, s. 407–411.

## FINANSE

## INSTYTUCJE PIENIĘŻNO-KREDYTOWE

Tabl. 129 (303). KAPITAŁ ZAKŁADOWY, DEPOZYTY  
I WKŁADY W BANKU POLSKIM<sup>a</sup>  
KRÓLESTWA POLSKIEGO

Stan w końcu roku

Lata	Kapitał zakładowy <sup>b</sup>	Depozyty i wkłady		
		ogółem	depozyty	wkłady
w tysiącach rubli srebrnych				
1828.....	2 715	370	299	71
1830.....	4 500	15 728	4 507	11 221
1840.....	6 300	12 155	4 359	7 796
1850.....	8 000	40 154	26 559	13 595
1860.....	8 000	37 678	22 640	15 038
1870.....	8 000	74 717	60 113 <sup>c</sup>	14 604
1880.....	8 000	56 944	34 404	22 540
1885.....	8 000	49 525	30 440	19 085

<sup>a</sup> Bank działał od 6 V 1828 r. do końca 1885 r. <sup>b</sup> Zwiększenie kapitału nastąpiło w latach: 1829, 1830, 1834 i 1841. <sup>c</sup> Napływ depozytów z Niemiec.

Na podstawie: H. Radziszewski, *Bank Polski*, Warszawa 1910, s. 107–114, 154, 476–477.



**Tabl. 130 (304). ZYSK I DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKU POLSKIEGO  
KRÓLESTWA POLSKIEGO**

Lata	Zysk netto	Pożyczki pieniężne				Dyskonto weksli	Stan portfela wekslowego w końcu okresu
		ogółem <sup>a</sup>	na rozwój przemysłu <sup>b</sup>	handlowe na towary			
	przemysłowe			rolne			
przeciętne roczne <sup>c</sup>							
w tysiącach rubli srebrnych							
1828.....	192	872	851	2	19	458	231
1829–1830.....	449	888	802	20	66	1 394	877
1831.....	38	6	–	5	1	504	197
1832–1835.....	453	382	242	63	77	3 479	1 202
1836–1840.....	564	322	74	121	127	3 751	871
1841–1845.....	440	280	57	135	88	1 827	437
1846–1850.....	402	328	158	86	84	1 380	439
1851–1855.....	437	450	178	104	168	2 310	506
1856–1860.....	506	1 123	363	416	344	2 488	819
1861–1865.....	633	1 341	229	614	498	4 017	1 325
1866–1870.....	878	1 377	156	498	723	12 613	2 695
1871–1875.....	909	1 127	–	445	682	33 686	10 053
1876–1880.....	902	1 062	–	425	637	51 839	15 482
1881–1885.....	983	1 422	–	917	505	54 654	14 706

<sup>a</sup> Bez krótkoterminowych pożyczek dla zakładów przemysłowych, których w latach 1828–1850 udzielono łącznie 1 488 tys. rubli srebrnych (tj. średniorocznie po 68 tys. rubli srebrnych). <sup>b</sup> Od 1870 r. Bank Polski został pozbawiony prawa udzielania pożyczek zakładom przemysłowym; do tego roku suma udzielonych pożyczek długoterminowych wyniosła łącznie 9 503 tys. rubli srebrnych. <sup>c</sup> Z wyjątkiem danych za lata 1828 i 1831.

Na podstawie: *Bank Polski 1828–1928*, Warszawa 1928, s. 113; H. Radziszewski, *Bank Polski*, Warszawa 1910, s. 415–417, 440–443, 481–482.



**Tabl. 131 (305). POŻYCZKI UDZIELONE PRZEZ TOWARZYSTWO  
KREDYTOWE ZIEMSKIE<sup>a</sup> KRÓLESTWA POLSKIEGO**

Stan w końcu roku

Lata	Ogółem	Wzrost (+) lub spadek (–) w stosunku do danego roku poprzedniego
		w tysiącach rubli
1826.....	8 874	.
1828.....	18 778	+9 904
1830.....	26 247	+7 469
1835.....	38 045	+11 798
1840.....	45 510	+7 465
1845.....	50 951	+5 441
1850.....	50 934	–17
1855.....	52 343	+1 409
1860.....	55 189	+2 846
1865.....	76 394	+21 205
1870.....	74 854	–1 540
1875.....	87 677	+12 823
1880.....	96 976	+9 299
1885.....	108 350	+11 374
1890.....	127 050	+18 700
1895.....	136 317	+9 267
1900.....	139 642	+3 325
1905.....	170 848	+31 206
1910.....	178 855	+8 007
1912.....	199 272	+20 417
1914.....	201 460	+2 188
1916.....	203 468	+2 008

<sup>a</sup> Towarzystwo powstało 13 VI 1825 r.; liczba majątków ziemskich zrzeszonych w Towarzystwie wynosiła: w 1838 r. – 4 143, w 1844 r. – 5 746, w 1860 r. – 6 427, w 1875 r. – 7 060, w 1885 r. – 7 893, w 1890 r. – 9 048, a w 1916 r. – 9 863.

Na podstawie: R. Chomać, *Struktura agrarna Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1970, s. 30–31; *Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918, s. 225.



Tabl. 132 (306). BANKI AKCYJNE W KRÓLESTWIE POLSKIM

Stan na początku roku

Lata	Banki	Kapitały własne i wkłady			Dyskonto weksli
		ogółem	kapitały własne	wkłady	
		w tysiącach rubli			
1907.....	4	114 820	34 493	80 327	35 111
1908.....	4	118 312	34 534	83 778	42 383
1909.....	4	133 153	34 653	98 500	49 764
1910.....	4	148 461	34 884	113 577	60 026
1911.....	6	174 796	40 847	133 949	78 664
1912.....	7	222 527	66 302	156 225	95 853
1913.....	7	241 839	70 659	171 180	100 625
1914.....	8	274 553	82 358	192 195	127 273
1915.....	9	280 617	87 650	192 967	151 469

Uwaga. Kapitał zakładowy tych banków wynosił w rublach: w 1907 r. – 23,0 mln, w 1911 r. – 27,5 mln, w 1912 r. – 45,5 mln, a w 1915 r. – 63,5 mln. Największym z nich był Bank Handlowy w Warszawie, działający od 15 VII 1870 r., którego kapitał własny wynosił w rublach: w 1877 r. – 6,5 mln (w tym kapitał zakładowy 6 mln), w 1906 r. – 18,5 mln (w tym kapitał zakładowy 12 mln), a w 1914 r. – 31,7 mln (w tym kapitał zakładowy 20 mln); wkłady wynosiły w rublach: na początku 1907 r. – 52,6 mln, w 1910 r. – 86,0 mln, w 1914 r. – 111,7 mln (łącznie z kapitałem własnym – 143,4 mln, tj. 52,2% wszystkich 8 banków).

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Bank Handlowy w Warszawie S.A.*, Warszawa 1970, s. 31–56; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1914*, Warszawa 1915, s. 152; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 265.

Tabl. 133 (307). SPÓLDZIELCZE TOWARZYSTWA KREDYTOWE<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM

Stan w końcu roku

Lata	Towarzystwa zrzeszone	Członkowie towarzystw zrzeszonych	Kapitały własne	Wkłady	Pożyczki	
			w tysiącach rubli			
<b>Ogółem</b> .....	1903	135	60 087	9 393	21 177	33 632
	1904	158	96 704	9 968	22 577	32 504
	1905	173	109 393	10 954	30 668	34 340
	1906	187	118 849	11 259	31 263	37 054
	1907	237	146 393	12 502	40 578	46 296
	1908	324	198 490	14 945	51 994	63 201

<sup>a</sup> Obejmują tylko towarzystwa zrzeszone w: Towarzystwie Wzajemnego Kredytu, Spółdzielczym Towarzystwie Oszczędnościowo-Pożyczkowym i Spółdzielczym Towarzystwie Kredytowym.

Tabl. 133 (307). SPÓLDZIELCZE TOWARZYSTWA KREDYTOWE<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM (dok.)

Stan w końcu roku

Lata Towarzystwa	Towarzystwa zrzeszone	Członkowie towarzystw zrzeszone	Kapitały własne	Wkłady	Pożyczki	
						w tysiącach rubli
<b>Ogółem (dok.)</b> .....	1909	412	260 785	17 619	66 131	78 986
	1910	515	322 173	22 126	84 274	104 461
	1911	666	429 910	27 092	109 498	138 413
	<b>1912</b>	<b>799</b>	<b>526 090</b>	<b>30 385</b>	<b>117 876</b>	<b>148 910</b>
Towarzystwo Wzajemnego Kredytu <sup>b</sup> ...		92	48 317	15 183	59 893	85 255
Spółdzielcze Towarzystwo Oszczędnościowo-Pożyczkowe .....		620	406 446	14 754	51 805	57 736
Spółdzielcze Towarzystwo Kredytowe		87	71 327	448	6 178	5 919

<sup>a</sup> Obejmują tylko towarzystwa zrzeszone w: Towarzystwie Wzajemnego Kredytu, Spółdzielczym Towarzystwie Oszczędnościowo-Pożyczkowym i Spółdzielczym Towarzystwie Kredytowym. <sup>b</sup> Pośród towarzystw zrzeszonych pierwsze powstało w 1872 r. w Warszawie, drugie w 1897 r. w Płocku.

W Królestwie Polskim od 1870 r. działały też kasy pożyczkowe przemysłowców (było ich 5), w 1903 r. miały 18 057 członków, ich kapitał własny wynosił 1 871 tys. rubli, wkłady wynosiły 8 227 tys. rubli, a pożyczki – 9 382 tys. rubli, w 1913 r. miały 26 017 członków, a ich kapitał własny, wkłady i pożyczki wynosiły w rublach odpowiednio: 4 078 tys., 17 579 tys. i 19 994 tys.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915, Warszawa 1916, s. 273–276.*

Tabl. 134 ( 308). WKŁADY PIENIĘŻNE W PAŃSTWOWYCH I GMINNYCH KASACH OSZCZĘDNOŚCI W KRÓLESTWIE POLSKIM

Stan na początku roku

Gubernie	1905	1910	1905	1910	1905	1910
	ogółem		w tym w kasach gminnych		ogółem na 1 mieszkańca	
	w tysiącach rubli					
<b>Ogółem</b> .....	<b>49 278</b>	<b>81 911</b>	<b>18 472</b>	<b>22 642</b>	<b>4,36</b>	<b>6,71</b>
Kaliska .....	2 657	3 733	1 311	1 373	2,41	3,04
Kielecka.....	3 307	4 901	2 607	3 362	3,67	4,97
Lubelska .....	7 289	7 255	4 678	3 152	5,25	4,84
Łomżyńska .....	2 953	5 328	1 529	1 684	4,84	8,39
Piotrkowska.....	6 963	12 725	1 873	2 757	4,02	6,40



**Tabl. 134 (308). WKŁADY PIENIĘŻNE W PAŃSTWOWYCH I GMINNYCH KASACH OSZCZĘDNOŚCI W KRÓLESTWIE POLSKIM (dok.)**

Stan na początku roku

Gubernie	1905	1910	1905	1910	1905	1910
	ogółem		w tym w kasach gminnych		ogółem na 1 mieszkańca	
	w tysiącach rubli					
Płocka .....	1 696	3 946	515	1 105	2,51	5,74
Radomska .....	2 950	4 469	2 023	2 607	2,94	4,12
Siedlecka .....	3 457	6 557	1 820	2 762	3,82	6,06
Suwalska .....	2 139	4 841	609	1 042	3,47	7,61
Warszawska .....	15 868	28 156	1 508	2 798	6,66	11,29

W 1910 r. było 556 kas w państwowych kasach oszczędności i 384 tys. książeczek oszczędnościowych (z wkładami wynoszącymi 59 269 tys. rubli wobec 30 806 tys. rubli w 1905 r.), w 1914 r. kas już było 608, a książeczek 445 tys. (wkłady wynosiły 75 511 tys. rubli). Na 1 książeczkę przeciętnie przypadają w 1910 r. 154 ruble, w 1914 r. – 170 rubli.

W 1905 r. było 1 320 kas gminnych, a suma udzielonych pożyczek wynosiła 18 939 tys. rubli, w 1910 r. – 1 355 kas, z sumą udzielonych pożyczek na początku roku w wysokości 36 025 tys. rubli, w 1913 r. – 1 217 kas, stan udzielonych pożyczek wynosił 56 767 tys. rubli.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1914*, Warszawa 1915, s. 149–150, 162; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1915*, Piotrogród 1916, s. 54–55; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 247–249.

**Tabl. 135 (309). BANK KRAJOWY KRÓLESTWA GALICJI I LODOMERII Z W. KS. KRAKOWSKIM<sup>a</sup>**

Stan w końcu roku

Lata	Kapitały			Pożyczki <sup>b</sup>	Weksle
	ogółem	własny	obcy		
	w tysiącach koron				
1884.....	8 317	2 098	6 219	2 645	3 123
1886.....	16 001	2 330	13 671	19 270	4 591
1892.....	23 294	3 594	19 700	49 660	8 413
1895.....	30 307	4 708	25 599	76 316	10 674
1900.....	50 109	6 369	43 740	119 703	11 552
1905.....	72 394	8 538	63 856	153 366	26 992

<sup>a</sup> Nazwę banku podano za źródłem; bank działał od 1883 r. <sup>b</sup> Były to głównie pożyczki w listach zastawnych (w 1866 r. – 17,3 mln koron, w 1900 r. – 89,7 mln koron, a w 1912 r. – 213,4 mln koron), w obligacjach komunalnych (w 1886 r. – 1,0 mln koron, w 1900 r. – 14,7 mln koron) oraz od 1897 r. w obligacjach kolejowych (w 1900 r. – 15,2 mln koron, a w 1912 r. – 88,5 mln koron).



**Tabl. 135 (309). BANK KRAJOWY KRÓLESTWA GALICJI I LODOMERII  
Z W. KS. KRAKOWSKIM<sup>a</sup> (dok.)**

Stan w końcu roku

Lata	Kapitały			Pożyczki <sup>b</sup>	Weksle
	ogółem	własny	obcy		
	w tysiącach koron				
1908.....	110 694	20 948	89 746	201 370	36 950
1909.....	132 449	21 273	111 176	241 026	45 447
1910.....	145 845	22 342	123 503	297 856	38 630
1911.....	156 518	22 721	133 797	327 503	39 120
1912.....	163 113	22 601	140 512	347 442	52 998

*a, b* Notki patrz na str. 304.

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 217, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 258; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 229.

**Tabl. 136 (310). BANKI W GALICJI**

Stan w końcu roku

Lata	Banki <sup>a</sup>	Suma bilansowa	Kapitały własne	Listy zastawne	Udzielone pożyczki <sup>b</sup>	Weksle
		w tysiącach koron				
1875.....	7	170 332	16 810	123 600	125 880	10 974
1880.....	6	226 659	16 688	170 110	168 436	12 153
1886.....	6	312 600	16 058	255 516	231 810	14 582
1890.....	5	333 116	17 584	255 352	252 818	17 512
1895.....	5	487 158	26 506	376 696	381 432	28 028
1900.....	5	586 990	41 161	469 573	471 610	26 725
1905.....	6	671 361	40 882	537 532	529 942	51 442
1908.....	6	783 395	56 341	607 569	616 830	62 247
1909.....	5	828 875	42 350	662 029	674 006	82 520

*a* W tym banków akcyjnych było: w latach 1875–1888 – 4, w latach 1889–1901 – 3, w latach 1902–1908 – 4, w 1909 r. – znów 3; w 1910 r. było 8 banków, w tym 6 akcyjnych. *b* Prawie wyłącznie hipoteczne.

Uwaga. Ponadto działały filie banków niegalicyjskich, których było: w 1900 r. – 13 (w tym 8 filii Banku Austro-Węgierskiego), w 1905 r. – 19, w 1909 r. – 20, a w 1910 r. – 24.

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 216, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 357; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 224–228.



**Tabl. 137 (311). DZIAŁALNOŚĆ GALICYJSKIEGO TOWARZYSTWA  
KREDYTOWEGO ZIEMSKIEGO<sup>a</sup>**

Stan w końcu roku

Lata	Pożyczki				
	udzielone	spłacone	do spłacenia		
			ogółem	wzrost (+) lub spadek (–) w stosunku do danego roku poprzed- niego	
w liczbach bezwzględ- nych	w tysiącach koron				
1844.....	266	7 346	50	7 296	.
1850.....	944	23 358	1 278	22 080	+14 784
1855.....	1 072	27 300	3 822	23 478	+1 398
1860.....	1 316	32 854	6 450	26 404	+2 926
1865.....	1 817	44 412	10 710	33 702	+7 298
1870.....	2 176	56 926	19 673	37 253	+3 551
1875.....	2 745	88 139	27 931	60 208	+22 955
1880.....	3 375	125 596	36 567	89 030	+28 822
1885.....	4 362	191 859	55 084	136 775	+47 745
1890.....	6 158	287 612	138 022	149 590	+12 815
1895.....	7 554	369 575	166 772	202 803	+53 213
1900.....	8 259	413 212	192 501	220 711	+17 908
1905.....	9 013	467 235	224 523	242 711	+22 000
1909.....	9 549	511 731	262 301	249 430	+6 719
1911.....	9 762	531 361	282 226	249 135	–295 <sup>b</sup>

<sup>a</sup> Towarzystwo powstało w 1841 r. <sup>b</sup> W stosunku do 1910 r. nastąpił spadek zadłużenia o 1 207 tys. koron (w 1910 r. stan pożyczek niespłaconych wynosił 250 342 tys. koron).

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 218, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 259; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 230.



Tabl. 138 (312). PAŃSTWOWE KASY OSZCZĘDNOŚCI W GALICJI

Stan w końcu roku

Lata	Kasy	Książeczki	Wkłady	Aktywa				
				ogółem	pożyczki	weksle	papiery wartościowe	inne
				w tysiącach koron				
1845.....	1	.	3 587	.	.	.	.	.
1860.....	1	.	7 346	.	.	.	.	.
1865.....	3	.	6 064	.	.	.	.	.
1870.....	10	.	14 870	16 301	8 110	1 547	4 165	2 479
1875.....	13	.	31 638	34 940	17 958	4 151	4 707	8 123
1881.....	16	82 853	58 348	64 746	30 936	11 166	9 354	13 290
1885.....	23	104 518	75 612	84 892	44 545	13 848	9 893	16 606
1891.....	26	153 505	114 620	131 014	71 650	15 916	19 036	24 412
1895.....	29	186 266	146 360	165 144	91 906	16 552	28 378	28 308
1900.....	44	222 923	187 479	205 286	117 367	25 192	28 217	34 510
1905.....	46	276 624	250 792	282 103	155 842	38 190	48 288	39 783
1910.....	52	332 208	318 775	350 381	209 876	52 714	46 505	41 286

Pierwsza kasa oszczędności powstała we Lwowie w 1844 r., następne w Tarnowie w 1861 r. i w Rzeszowie w 1862 r.

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 219–220, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 260–261; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 231–235.

Tabl. 139 (313). SPÓLDZIELCZE TOWARZYSTWA ZALICZKOWE I KREDYTOWE<sup>a</sup> W GALICJI

Stan w końcu roku

Lata	Towarzystwa	Członkowie towarzystw	Suma bilansowa	Fundusze własne	Wkłady	Pożyczki udzielone <sup>b</sup>
			w tysiącach koron			
1874.....	71	13 496	4 135	1 499	2 368	3 677
1880.....	112	54 991	19 238	5 378	10 748	18 001
1885.....	182	111 085	33 920	9 741	17 393	31 386
1890.....	196	145 205	47 228	11 792	28 104	42 662
1897.....	406	307 681	105 309	22 801	56 409	94 324
1900.....	579	423 275	131 300	28 266	75 543	114 571
1905.....	1 154	652 456	260 038	47 132	151 294	234 241
1909.....	1 970	1 005 058	484 264	84 188	242 013	436 457
1910.....	2 462	1 092 606	559 745	93 644	289 760	503 527
1911.....	2 648	1 253 917	677 097	106 112	353 860	601 112

<sup>a</sup> Dane dotyczą towarzystw, które złożyły bilans (ogólna liczba towarzystw wynosiła: w 1885 r. – 197, w 1897 r. – 438, w 1911 r. – 2 707, w 1912 r. – 2 974 z 1 305 217 członkami). <sup>b</sup> Do 1911 r. łącznie udzielono pożyczek na ogólną sumę 1 051,8 mln koron (z której spłacono 450,6 mln koron, tj. 42,8%), z tego do 1890 r. udzielono pożyczek na sumę 83,3 mln koron, w latach 1891–1901 – 154,8 mln koron, a w latach 1902–1911 – aż 813,7 mln koron.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 236; *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część I, Lwów 1903, s. 222, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 263; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 236–237.

Tabl. 140 (314). BANKI POLSKIE<sup>a</sup> W ZABORZE PRUSKIM

Stan w końcu roku

Lata	Kapitały własne i wkłady			Pożyczki	Weksle	Obroty roczne <sup>b</sup>
	ogółem	kapitały własne	wkłady			
	w tysiącach marek niemieckich					
1880.....	5 143	3 189	1 954	3 083	1 680	29 990
1885.....	8 374	3 176	5 198	5 677	2 162	115 024
1890.....	10 330	3 797	6 533	6 863	4 250	211 056
1895.....	14 923	4 414	10 509	7 831	7 232	195 768

<sup>a</sup> Banki działające na rzecz ludności polskiej; dane opracowano na podstawie bilansów: Banku Przemysłowców w Poznaniu, Banku Kwilecki, Potocki i S-ka (założony w 1870 r.), Banku Włościańskiego (założony w 1872 r.) oraz od 1890 r. również Banku Związku Spółek Zarobkowych. <sup>b</sup> W ciągu roku.

Tabl. 140 (314). BANKI POLSKIE<sup>a</sup> W ZABORZE PRUSKIM (dok.)

Stan w końcu roku

Lata	Kapitały własne i wkłady			Pożyczki	Weksle	Obroty roczne <sup>b</sup>
	ogółem	kapitały własne	wkłady			
	w tysiącach marek niemieckich					
1900.....	20 450	5 762	14 688	10 955	9 793	294 411
1905.....	45 304	9 268	36 036	13 610	28 905	519 301
1910.....	85 948	16 761	69 187	17 318	57 897	975 147
1913.....	107 749	19 973	87 776	24 024	72 282	1 222 331

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Notki patrz na str. 308.

Uwaga. Największymi bankami były: Bank Przemysłowców i Bank Związku Spółek Zarobkowych.

Bank Przemysłowców powstał jako spółdzielnia kredytowa w 1861 r. pod nazwą „Towarzystwo Pożyczkowe dla Przemysłowców miasta Poznania”, od 1872 r. stał się spółką, a od 1884 r. przyjął nazwę „Bank Przemysłowców w Poznaniu”; jego kapitały własne wzrosły z 152 tys. w 1880 r. do 8 932 tys. marek niemieckich w 1913 r., a wkłady odpowiednio: z 666 tys. do 33 608 tys. marek niemieckich.

Bank Związku Spółek Zarobkowych powstał w 1886 r. jako centrala finansowa polskiej spółdzielczości; jego kapitał własny wzrósł z 42 tys. w 1887 r. do 7 560 tys. marek niemieckich w 1913 r., a wkłady (kapitały obce) odpowiednio: z 548 tys. do 41 652 tys. marek niemieckich (obroty ogółem z 9 933 tys. do 762 626 tys. marek niemieckich).

Na podstawie: *Bank Polski 1828–1928*, Warszawa 1928, s. 148; *Bank Przemysłowców w Poznaniu*, Poznań 1911, s. 5, 12, 21, 58–59; H. Nowak, *Bankowość w Polsce*, Wrocław 1932, s. 356; H. Sitarek, *Rola kredytu w rozwoju gospodarki Wielkopolski na przełomie XIX i XX wieku*, Poznań 1977, s. 138–141, 180.



Tabl. 141 (315). POLSKIE SPÓŁDZIELNIE KREDYTOWE W ZABORZE PRUSKIM

Stan w końcu roku

Lata	Spółdzielnie	Członkowie spółdzielni	Kapitał obrotowy	Kapitał własny	Wkłady	Kredyty udzielone	Zysk netto <sup>a</sup>
			w tysiącach marek niemieckich				
1893 <sup>b</sup> .....	81	28 099	18 106	4 585	13 067	16 597	283
1895 <sup>b</sup> .....	90	31 096	22 496	5 385	16 760	20 293	301
1900.....	112	47 890	46 440	8 996	36 813	42 188	596
1902.....	122	55 355	58 194	10 941	46 376	53 503	685
1905.....	141	71 222	98 738	16 039	81 455	87 669	1 082
1908.....	172	91 018	163 289	23 574	138 504	145 059	1 888
1910.....	185	107 707	224 762	29 902	192 145	207 204	2 456
1912.....	197	121 875	274 757	35 602	232 291	255 532	2 798
1913.....	204	125 868	295 517	38 336	253 288	270 750	3 209
1914.....	208	129 448	316 356	41 437	271 013	280 127	2 988
1915.....	209	126 448	349 683	42 772	306 121	271 658	2 550
1916.....	209	123 597	387 560	44 273	343 201	268 395	2 840
1917.....	212	125 186	480 418	48 241	432 161	279 290	2 969

<sup>a</sup> W ciągu roku. <sup>b</sup> W części dotyczącej kapitałów, wkładów, kredytów i zysku dane nie obejmują 2 spółdzielni (nie złożyły sprawozdań).

Uwaga. W 1893 r. wszystkie polskie spółdzielnie kredytowe należały do polskiego Związku Spółek Zarobkowych, ale już w 1902 r. do Związku nie należało 13 spółdzielni, w 1911 r. – 28; w latach 1912 i 1913 należały znów wszystkie spółdzielnie, w 1914 r. nie należało 8, a w 1917 r. – 19. W 1895 r. cała suma bilansowa wynosiła 23 mln marek niemieckich, w 1910 r. – 227,5 mln, a w 1917 r. – 485,3 mln.

W 1908 r. wszystkich spółdzielni kredytowych (łącznie z niemieckimi) było 1 010 z 209 291 członkami.

Na podstawie: S. Ochociński, *Podstawy i zasady wielkopolskiej spółdzielni kredytowej do roku 1918*, Poznań 1965, s. 105, 168, 175, 183, 187.



**Tabl. 142 (316). PAŃSTWOWE KASY OSZCZĘDNOŚCI W ZABORZE PRUSKIM,  
NA GÓRNYM ŚLĄSKU I MAZURACH W 1912 R.**

Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Kasy	Oddziały	Książeczki		Wkłady		
			w liczbach bezwzględ- nych	na 1 000 ludności	w mln marek niemieckich	na 1	na 1
						książeczkę	mieszkańca
				w markach niemieckich			
<b>Zabór pruski</b> .....	<b>147</b>	<b>522</b>	<b>657 443</b>	<b>170</b>	<b>512,0<sup>a</sup></b>	<b>779</b>	<b>133</b>
rejencje:							
Bydgoska.....	28	62	115 490	148	103,7	898	133
Poznańska.....	66	203	196 875	144	159,5	810	117
Gdańska.....	18	146	179 532	237	119,2	665	158
Kwidzyńska.....	35	111	165 546	170	129,6	784	133
<b>Górny Śląsk</b> – rejencja opolska.....	<b>57</b>	<b>217</b>	<b>302 309</b>	<b>132</b>	<b>244,3</b>	<b>813</b>	<b>107</b>
<b>Mazury</b> – rejencja olsz- tyńska.....	<b>22</b>	<b>160</b>	<b>60 319</b>	<b>110</b>	<b>50,0</b>	<b>828</b>	<b>91</b>

<sup>a</sup> W 1914 r. stan wkładów wynosił 567,4 mln marek niemieckich.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 249; M. Scheffs, *Ziemstwa kredytowe i kredyt rolniczy w dzielnicy pruskiej*, Poznań 1918, s. 112.

**Tabl. 143 (317). KSIĄŻECZKI I WKŁADY OSZCZĘDNOŚCIOWE W PAŃSTWOWYCH KASACH  
OSZCZĘDNOŚCI NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ<sup>a</sup> W 1912 R.**

Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Książeczki na 1 000 ludności	Wkłady w koronach <sup>b</sup>	
		na 1 książeczkę	na 1 mieszkańca
Zabór rosyjski <sup>c</sup> :			
Królestwo Polskie.....	32,4	434	14,1
Litwa i Białoruś.....	40,7	526	21,4
Ruś.....	36,6	412	15,1
Galicja <sup>d</sup> .....	41,4	960	39,7
Zabór pruski.....	170,2	919	156,9
Wielkie Księstwo Poznańskie.....	146,2	994	145,4
Pomorze Gdańskie.....	199,8	851	174,2

<sup>a</sup> Obejmujące obszar Rzeczypospolitej przed 1772 r. <sup>b</sup> Dane dla zaboru rosyjskiego i pruskiego przeliczono na korony przyjmując: 1 rubel = 2,53 korony, 1 marka niemiecka = 1,18 korony. <sup>c</sup> Królestwo Polskie – stan na początku roku; dla Litwy, Białorusi i Rusi w źródle nie określono stanu. <sup>d</sup> Dane za 1910 r.; w 1885 r. na 1 mieszkańca przypadało 12,2 korony wkładów oszczędnościowych.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 249; *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 260–261; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 247–249.





**Tabl. 144 (318). SPÓLDZIELCZE INSTYTUCJE KREDYTOWE W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM**

Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	1900	1905	1910	1912
<b>Członkowie spółdzielni na 1 000 ludności</b>				
Królestwo Polskie.....	7,8	11,4	26,6	45,0
Galicja.....	57,9	85,2	136,1	161,3
Zabór pruski <sup>a</sup> .....	28,2	39,9	57,4	63,9
<b>Wkłady w koronach<sup>b</sup></b> Na 1 członka spółdzielni				
Królestwo Polskie.....	952	762	782	620
Galicja.....	178	232	265	271
Zabór pruski <sup>a</sup> .....	907	1 350	2 105	2 249
Na 1 mieszkańca				
Królestwo Polskie.....	7,4	8,7	20,8	27,9
Galicja.....	10,3	19,8	36,1	43,7
Zabór pruski <sup>a</sup> .....	25,6	53,8	120,7	143,7
<b>Pożyczki na 1 mieszkańca w koronach<sup>b</sup></b>				
Królestwo Polskie.....	10,9	10,6	25,4	34,8
Galicja.....	15,7	30,6	62,7	74,6
Zabór pruski <sup>a</sup> .....	29,3	57,9	130,2	158,1

<sup>a</sup> Dane dotyczą polskich spółdzielni kredytowych. <sup>b</sup> Dane dla Królestwa Polskiego i zaboru pruskiego przeliczono na korony przyjmując: 1 rubel = 2,53 korony, 1 marka niemiecka = 1,18 korony

Na Górnym Śląsku w 1903 r. było 459 spółdzielni kredytowych z 67 294 członkami, tj. 34,2 członka przypadającego na 1 000 ludności, na 1 mieszkańca przypadowało średnio 43,8 korony pożyczek.

Na Litwie i Białorusi w 1910 r. w spółdzielniach kredytowych na 1 mieszkańca przypadowało średnio 3,5 korony wkładów, a na Rusi – 6,9 korony; na Litwie i Białorusi przypadowało 13 członków tych spółdzielni na 1 000 ludności, a na Rusi – 18.

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 232–244; *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 222, tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 263; *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916, s. 272–288; W Tomaszewski, *Pół wieku polskich spółek zarobkowych i gospodarczych w Wielkim Księstwie Poznańskim, Prusach Zachodnich i na Górnym Śląsku*, tom II, Poznań 1912, s. 213; S. Zyga, *Polskie banki ludowe na Górnym Śląsku pod panowaniem niemieckim w latach 1895–1939*, Warszawa 1967, s. 82, 120, 265–266; obliczenia własne.



## INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE

Tabl. 145 (319). DZIAŁALNOŚĆ TOWARZYSTWA OGNIOWEGO MIAST I WSI<sup>a</sup>  
W KSIĘSTWIE WARSZAWSKIM I KRÓLESTWIE POLSKIM

Lata	Składki ubezpieczeniowe	Odszkodowania	Suma ubezpieczeń nieruchomości (stan w końcu okresu)	
	przeciętne roczne <sup>b</sup>		ogółem	w tym na wsi
	w tysiącach złotych polskich			
<b>Księstwo Warszawskie</b>				
1807/08 <sup>c</sup> .....	55	18	.	.
1808/09–1809/10 <sup>cd</sup> .....	555	521	.	.
1810/11–1811/12 <sup>c</sup> .....	790	750	.	.
1812/13 <sup>c</sup> .....	312	269	.	.
1813/14–1814/15 <sup>c</sup> .....	757	692	.	.
<b>Królestwo Polskie</b>				
1817.....	505	436 <sup>e</sup>	131 663	44 748
1818–1820.....	907	880 <sup>e</sup>	255 283	112 889
1821–1824.....	1 532	1 352	314 074	156 486
1825–1830.....	2 044	1 671	439 880	241 460
1831–1832.....	1 754	3 038	463 161	274 101
1833–1835.....	3 102	3 085	524 197	300 815
1836–1840.....	3 525	2 699	601 867	351 239

<sup>a</sup> Dane dotyczą ubezpieczeń od nieruchomości. <sup>b</sup> Z wyjątkiem danych za lata budżetowe 1807/08 i 1812/13 oraz 1817 r. <sup>c</sup> Lata budżetowe (od 1 VII do 30 VI następnego roku). <sup>d</sup> Dane dotyczą tylko 3 departamentów: poznańskiego, kaliskiego i warszawskiego. <sup>e</sup> Łącznie z pensjami urzędników.

Uwaga. Ponadto działało Towarzystwo Ogniove Własności Ruchomej; w latach 1834–1835 (przeciętnie rocznie) składki ubezpieczeniowe wynosiły 123 tys. złp, a odszkodowania – 245 tys. złp, suma ubezpieczeń (stan w końcu 1835 r.) – 16 403 tys. złp; w latach 1836–1840 (przeciętne roczne) składki i odszkodowania wynosiły odpowiednio: 226 tys. złp i 109 tys. złp, a suma ubezpieczeń (stan w końcu 1840 r.) – 18 880 tys. złp.

W 1804 r. rozpoczęło działalność Towarzystwo Ogniove Prus Południowych i działało do 15 II 1807 r. W Księstwie Warszawskim Towarzystwo Ogniove zaczęło działać od 4 VI 1807 r., przymus ubezpieczenia obejmował tylko miasta, stąd np. w 1819 r. w Królestwie Polskim ok. 33% budynków na wsi nie było ubezpieczonych.

Na podstawie: K. Krzeczkowski, *Rozwój ubezpieczeń publicznych w Polsce*, tom I, Warszawa 1931, s. 37, 73, 116–117, 187–188, 195, 284–285.



Tabl. 146 (320). DZIAŁALNOŚĆ DYREKCJI UBEZPIECZEŃ W KRÓLESTWIE POLSKIM

## A. SUMA UBEZPIECZEŃ

Stan w końcu roku

Rodzaje ubezpieczeń	1843	1845	1850	1855	1860	1863	1866
	w tysiącach rubli						
<b>Ogółem</b> .....	<b>104 171</b>	<b>115 021</b>	<b>184 645</b>	<b>218 776</b>	<b>316 536</b>	<b>405 425</b>	<b>424 555</b>
Od nieruchomości .....	98 380	103 760	147 928	160 556	182 295	205 558	240 974
Od ruchomości .....	5 790	8 994	32 497	50 860	76 510	117 943	115 917
Od transportu .....	—	2 164	3 888	6 768	6 289	10 698	2 983
Za żywy inwentarz .....	—	—	—	—	50 681	70 445	63 612
Na życie .....	—	103	332	592	762	782	1 069

B. PRZECIĘTNE ROCZNE<sup>a</sup> SKŁADKI I ODSZKODOWANIA

Rodzaje ubezpieczeń	1843	1844– –1845	1846– –1850	1851– –1855	1856– –1860	1861– –1863 <sup>b</sup>	1864– –1866
	w tysiącach rubli						

## Zapłacone składki ubezpieczeniowe

<b>Ogółem</b> .....	<b>523</b>	<b>566</b>	<b>769</b>	<b>1 070</b>	<b>1 117</b>	<b>1 283</b>	<b>2 274</b>
Od nieruchomości .....	472	501	561	757	678	670	1 126
Od ruchomości .....	50	50	176	270	249	448	764
Od transportu .....	—	12	23	25	43	42	18
Za żywy inwentarz .....	—	—	—	—	120	93	333
Na życie .....	—	4	9	19	27	30	33

## Wypłacone odszkodowania

<b>Ogółem</b> .....	<b>420</b>	<b>515</b>	<b>693</b>	<b>922</b>	<b>1 011</b>	<b>1 560</b>	<b>1 783</b>
Od nieruchomości .....	416	467	540	679	649	929	1 023
Od ruchomości .....	4	37	128	209	177	421	437
Od transportu .....	—	8	25	27	32	40	10
Za żywy inwentarz .....	—	—	—	—	135	138	286
Na życie .....	—	3	1	7	19	31	27

<sup>a</sup> Z wyjątkiem danych za 1843 r. b W 1863 r. składki wyniosły 1 536 tys. rubli, odszkodowania zaś — 2 141 tys. rubli.

Uwaga. Dyrekcję Ubezpieczeń zlikwidowano w 1867 r.

Na podstawie: K. Krzeczkowski, *Rozwój ubezpieczeń publicznych w Polsce*, tom II, część 1, Warszawa 1935, s. 49, 127–128, 182–183, 210, 238–239, 284, 292–293, 326–331, 393–397.



Tabl. 147 (321). DZIAŁALNOŚĆ KRAKOWSKIEGO TOWARZYSTWA WZAJEMNYCH UBEZPIECZEŃ

Lata	Liczba polis	Suma ubezpieczeń w tys. koron	Składki ubezpieczeniowe	Odszkodowania
	stan w końcu okresu		w tys. koron – przeciętne roczne <sup>a</sup>	
<b>Dział ubezpieczeń od ognia</b>				
1861/62 <sup>b</sup> .....	8 111	63 587	546	164
1862/63–1864/65 <sup>b</sup> .....	20 227	105 745	885	541
1865/66–1868/69 <sup>b</sup> .....	53 245	211 567	1 249	876
1869/70–1873/74 <sup>b</sup> .....	81 181	419 957	2 512	1 686
1874–1880.....	135 855	555 367	3 672	1 881
1881–1885.....	188 616	704 095	5 226	2 601
1886–1890.....	275 658	918 869	5 860	3 337
1891–1895.....	360 286	1 106 254	7 369	4 183
1896–1900.....	426 088	1 183 852	8 010	4 596
1901–1905.....	509 733	1 670 420	9 808	6 909
1906–1909.....	520 726	2 005 359	11 913	7 215
1910–1911.....	574 684	2 359 352	13 139	8 923
<b>Dział ubezpieczeń od gradobicia</b>				
1864/65 <sup>b</sup> .....	618	5 238	118	32
1865/66–1868/69 <sup>b</sup> .....	1 419	10 858	186	119
1869/70–1873/74 <sup>b</sup> .....	3 601	51 455	499	462
1874–1880.....	3 963	59 978	1 015	911
1881–1885.....	5 136	36 047	853	844
1886–1890.....	8 779	46 124	739	673
1891–1895.....	3 386	31 365	954	1 004
1896–1900.....	4 799	33 116	828	650
1901–1905.....	8 940	53 568	972	744
1906–1909.....	12 157	82 897	1 385	1 473
1910–1911.....	12 768	90 425	1 914	2 038

<sup>a</sup> Z wyjątkiem danych za lata budżetowe 1861/62 i 1864/65 oraz 1874 r. <sup>b</sup> Lata budżetowe.



**Tabl. 147 (321). DZIAŁALNOŚĆ KRAKOWSKIEGO TOWARZYSTWA WZAJEMNYCH UBEZPIECZEŃ (dok.)**

Lata	Liczba polis	Suma ubezpieczeń w tys. koron	Składki ubezpieczeniowe	Odszkodowania
	stan w końcu okresu		w tys. koron – przeciętne roczne <sup>a</sup>	

**Dział ubezpieczeń na życie**

1874.....	2 139	7 067	749	111
1875–1880.....	8 337	21 329	538	110
1881–1885.....	9 122	35 394	1 172	254
1886–1890.....	11 430	44 096	1 712	452
1891–1895.....	16 489	60 001	2 519	834
1896–1900.....	24 966	82 175	3 329	1 567
1901–1902.....	30 666	94 934	4 461	1 960

<sup>a</sup> Notka patrz str. 315.

W 1910 r. suma ubezpieczeń od ognia w Królestwie Polskim w towarzystwach akcyjnych wynosiła 2 079 217 tys. koron (co stanowiło 63% wartości nieruchomości).

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 232–234, tom IX, część 2, Lwów 1913, s. 275–276; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 246–247.

**Tabl. 148 (322). UBEZPIECZENIA OD WYPADKÓW W GALICJI**

Lata	Ubezpieczeni od wypadków	Wypadki zgłoszone	Renty wypłacone
	w liczbach bezwzględnych		
1890.....	71 315	.	.
1893.....	81 753	.	.
1895.....	97 324	1 496	806
1897.....	108 624	1 701	699
1900.....	111 985	1 979	876
1903.....	122 348	2 984	1 354
1905.....	134 917	3 271	1 502



Tabl. 148 (322). UBEZPIECZENIA OD WYPADKÓW W GALICJI (dok.)

Lata	Ubezpieczeni od wypadków	Wypadki zgłoszone	Renty wypłacone
	w liczbach bezwzględnych		
1907.....	151 057	3 594	1 546
1909.....	174 129	3 679	1 400
1910.....	180 784	3 545	1 291
1911.....	191 591	3 279	1 142
1912.....	222 003	.	.

Obowiązek ubezpieczania od wypadków w Galicji wprowadzono w 1888 r. i objęto nim gospodarstwa rolne używające maszyn poruszanych silnikami (z ubezpieczenia korzystały też zakłady przemysłowe, handlowe, transportowe i budowlane). W 1902 r. obowiązkowym ubezpieczeniem poza rolnictwem objęto 8 074 zakłady, a w 1912 r. – 10 900 zakładów. Faktycznie w 1912 r. ubezpieczeniami było objętych 22 401 gospodarstw rolnych z 82 371 pracownikami, tj. 4 247 urzędników i 78 124 robotników (55 585 mężczyzn, 22 460 kobiet i 79 dzieci) oraz 14 286 zakładów pracy (poza rolnictwem) z 139 632 pracownikami, tj. 5 312 urzędników i 134 320 robotników (117 450 mężczyzn, 13 998 kobiet oraz 2 872 dzieci).

Na podstawie: A. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 219–222; *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, s. 187–189, 206.

## FINANSE PUBLICZNE

Tabl. 149 (323). DOCHODY BUDŻETU<sup>a</sup> KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO

Wyszczególnienie	1809/10 <sup>b</sup>			1810/11 <sup>b</sup>		
	plan	wykonanie		plan	wykonanie	
	w tysiącach złotych polskich	w odsetkach		w tysiącach złotych polskich	w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>37 653</b>	<b>22 113</b>	<b>100,0</b>	<b>21 390</b>	<b>10 601</b>	<b>100,0</b>
Podatki dawne .....	7 516	4 817	21,8	6 455	5 092	48,0
w tym:						
podymne .....	3 052	2 388	10,8	2 377	1 773	16,6
ofiara z dóbr duchownych...	280	156	0,7	1 109	880	8,3
ofiara z dóbr szlacheckich...	2 752	1 602	7,2	2 676	2 345	22,1

<sup>a</sup> Bez dochodów z monopolu solnego; w roku budżetowym 1809/10 dotyczy 6 departamentów, a w roku budżetowym 1810/11 – 4 nowych departamentów włączonych do Księstwa Warszawskiego w 1809 r. <sup>b</sup> Lata budżetowe.

Tabl. 149 (323). DOCHODY BUDŻETU<sup>a</sup> KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO (dok.)

Wyszczególnienie	1809/10 <sup>b</sup>			1810/11 <sup>b</sup>		
	plan	wykonanie		plan	wykonanie	
	w tysiącach złotych polskich	w odsetkach		w tysiącach złotych polskich	w odsetkach	
Podatki nowe .....	12 066	3 747	16,9	6 864	976	9,2
w tym:						
podymne nowe.....	1 501	249	1,1	803	98	0,9
ofiara powiększona .....	3 948	731	3,3	2 292	271	2,6
osobisty na fortyfikacje .....	2 300	857	3,9	1 645	24	0,2
koszerne .....	3 191	1 582	7,2	1 776	583	5,5
Dochody stałe .....	7 869	4 289	19,4	3 465	1 586	15,0
w tym z dzierżawy dóbr .....	5 825	3 099	14,0	2 950	1 361	12,8
Dochody niestałe .....	10 202	9 259	41,9	4 605	2 947	27,8
w tym:						
cło .....	4 866	4 058	18,4	2 756	1 481	14,0
opłaty konsumpcyjne.....	3 724	3 784	17,1	1 598	1 215	11,5

<sup>a</sup> Bez dochodów z monopolu solnego; w roku budżetowym 1809/10 dotyczy 6 departamentów, a w roku budżetowym 1810/11 – 4 nowych departamentów włączonych do Księstwa Warszawskiego w 1809 r. <sup>b</sup> Lata budżetowe.

Uwaga. Dochody ogółem (łącznie z dochodami z monopolu solnego) wynosiły: w roku budżetowym 1807/08 (6 departamentów) – ok. 13 mln złp, w 1809/10 (10 departamentów) – ok. 32 mln złp (preliminarz – 52,7 mln złp), a w 1810/11 (10 departamentów) – ok. 49 mln złp (w tym ok. 9 mln złp z monopolu solnego).

Na podstawie: J. Godlewski, *Głosy posła mariampolskiego na sejmie roku 1811 w Warszawie*, Warszawa 1814, s. 17–32; J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953, s. 447–448.

Tabl. 150 (324). WYDATKI BUDŻETU KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO W ROKU BUDŻETOWYM 1810/11<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>73 961</b>	<b>100,0</b>
Dla Księcia .....	3 500	4,7
Władze wyższe .....	1 163	1,6
Wydział wojskowy .....	46 095	62,3
Wydział spraw wewnętrznych i policji.....	7 082	9,6
Wydział skarbowy .....	5 013	6,8

<sup>a</sup> Dotyczy 10 departamentów.



**Tabl. 150 (324). WYDATKI BUDŻETU KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO  
W ROKU BUDŻETOWYM 1810/11<sup>a</sup> (dok.)**

Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach
Wydział sprawiedliwości.....	3 509	4,7
Wydział edukacji.....	1 945	2,6
Dobra i lasy .....	2 948	4,0
Inne wydatki.....	2 706	3,7

<sup>a</sup> Dotyczy 10 departamentów.

Uwaga. W roku budżetowym 1807/08 (6 departamentów) wydatki wynosiły 29,9 mln złp (w tym na wojsko przeznaczono 20,9 mln złp, tj. ok. 70%), a deficyt – ok. 17 mln złp. W roku budżetowym 1810/11 (10 departamentów) deficyt wynosił ok. 25 mln złp, a długi – 91 mln złp.

W 1811 r. planowano zmniejszyć wydatki; w roku budżetowym 1811/12 preliminowano wydatki w wysokości 68 133 tys. złp (w tym na wojsko – 42 611 tys. złp).

Na podstawie: J. Godlewski, *Głosy posła mariampolskiego na sejmie roku 1811 w Warszawie*, Warszawa 1814, s. 33; J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953, s. 447–448.

**Tabl. 151 (325). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU  
KRÓLESTWA POLSKIEGO W LATACH 1821–1829**

Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach
	przeciętne roczne	

**Dochody**

<b>Ogółem .....</b>	<b>74 536</b>	<b>100,0</b>
<b>Dochody bieżące .....</b>	<b>66 838</b>	<b>89,7</b>
Dochody stałe .....	16 582	22,2
w tym podatki:		
gruntowe .....	11 323	15,2
mieszkaniowe .....	4 572	6,1
Dochody niestałe .....	39 268	52,7
cło .....	7 659	10,3
opłaty solne .....	15 802	21,2
opłaty od wódki i mięsa.....	10 543	14,1
inne.....	5 264	7,1
Dochody z dóbr.....	6 657	8,9
Inne dochody.....	4 331	5,8
<b>Dochody z lat ubiegłych<sup>a</sup> .....</b>	<b>7 697</b>	<b>10,3</b>

<sup>a</sup> Nie były rozdzielone na poszczególne rodzaje.





Tabl. 151 (325). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU  
KRÓLESTWA POLSKIEGO W LATACH 1821–1829 (dok.)

Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach
	przeciętne roczne	
<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>71 356</b>	<b>100,0</b>
<b>Wydatki z dochodów bieżących</b> .....	<b>61 231</b>	<b>85,8</b>
Władze wyższe .....	3 202	4,5
Wojsko .....	31 955	44,8 <sup>b</sup>
Wydziałowe .....	21 817	30,6
wydziały:		
skarbowy .....	10 621	14,9
spraw wewnętrznych .....	4 973	7,0
oświecenia publicznego .....	3 573	5,0
sprawiedliwości .....	2 651	3,7
Inne wydatki .....	4 256	6,0
<b>Wydatki z dochodów lat ubiegłych</b> <sup>a</sup> .....	<b>10 125</b>	<b>14,2</b>

<sup>a</sup> Nie były rozdzielone na poszczególne rodzaje. <sup>b</sup> Udział w wydatkach z dochodów bieżących – 52,2%.

Uwaga. Wynik budżetu w tych latach był dodatni i wynosił średniorocznie 3 180 tys. złp (stanowił 4,3% ogólnych dochodów).

Wynik budżetu Królestwa Polskiego w latach 1817–1820 był ujemny i wynosił średniorocznie 3 968 tys. złp. Dochody stale rosły: w latach 1817–1820 przeciętny roczny dochód wynosił 55 061 tys. złp, w latach 1821–1824 wynosił średnio 69 053 tys. złp, a w latach 1825–1829 już 78 922 tys. złp.

Od 1 VI 1815 r. do 1820 r. w dochodach bieżących dochody stałe stanowiły 32,5%, niestałe (pośrednie) – 43,1%, a z dóbr – 16,9%, w latach 1821–1829 odpowiednio: 24,8%, 58,7% i 10,0%.

Na podstawie: J. Bloch, *Finanse Królestwa Polskiego za cały czas istnienia skarbu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1883, tabl. I, II, V, XII, XIII.

Tabl. 152 (326). BUDŻET KRÓLESTWA POLSKIEGO W CZASIE POWSTANIA LISTOPADOWEGO<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach	Wyszczególnienie	W tys. złp	W odsetkach
<b>Dochody</b>			<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem .....</b>	<b>99 938</b>	<b>100,0</b>	<b>Ogółem .....</b>	<b>109 203</b>	<b>100,0</b>
<b>Dochody bieżące .....</b>	<b>96 548</b>	<b>96,6</b>	<b>Wydatki z dochodów bieżących .....</b>	<b>105 385</b>	<b>96,5</b>
Dochody stałe.....	7 146	7,2	Władze wyższe.....	1 363	1,2
podatki:			Wojsko .....	80 324	73,6
gruntowe .....	4 508	4,5	Wydziałowe .....	11 531	10,6
mieszaniowe .....	1 357	1,4	wydziały:		
inne.....	1 281	1,3	skarbowy.....	5 827	5,3
Dochody niestałe .....	21 525	21,5	spraw wewnętrznych .....	2 448	2,2
cło.....	3 156	3,2	oświecenia publicznego	1 823	1,7
opłaty solne .....	10 244	10,2	sprawiedliwości .....	1 433	1,3
opłaty od wódki i mięsa	5 920	5,9	Splata długu zagranicznego	2 504	2,3
opłaty od tytoniu .....	1 151	1,2	Splata długu wewnętrznego	3 062	2,8
inne.....	1 054	1,0	Inne wydatki .....	6 601	6,0
Dochody z dóbr.....	1 777	1,8	<b>Wydatki z dochodów lat ubiegłych.....</b>	<b>3 818</b>	<b>3,5</b>
Dochody nadzwyczajne .....	58 317	58,3	<b>Wynik budżetu</b>		
Inne dochody.....	7 783	7,8	<b>Deficyt (-).....</b>	<b>-9 265</b>	<b>x</b>
<b>Dochody z lat ubiegłych ...</b>	<b>3 390</b>	<b>3,4</b>			

<sup>a</sup> Dane dotyczą okresu od 1 XII 1830 r. do 15 IX 1831 r.

Uwaga. Długi do spłaty wynosiły w 1830 r. (stan w dniu 30 XI) 116 730 tys. złp, a w 1831 r. (stan w dniu 15 IX) – 139 093 tys. złp.

Na podstawie: J. Bloch, *Finanse Królestwa Polskiego za cały czas istnienia skarbu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1883, tabl. I, II, VI–IX, XII, XIII.



Tabl. 153 (327). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU KRÓLESTWA POLSKIEGO

Wyszczególnienie	1832–1835	1836–1850	1851–1865	1832–1835	1836–1850	1851–1865
	w tysiącach rubli srebrnych <sup>a</sup>			w odsetkach		
	przeciętne roczne					
<b>Dochody</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>17 608</b>	<b>19 071</b>	<b>20 204</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Dochody bieżące</b> .....	<b>15 642</b>	<b>15 057</b>	<b>17 557</b>	<b>88,8</b>	<b>79,0</b>	<b>86,9</b>
Dochody stałe.....	2 483	2 693	3 693	14,1	14,1	18,3
w tym podatki:						
gruntowe .....	1 704	1 937	2 517	9,7	10,2	12,5
podymne .....	673	693	1 126	3,8	3,6	5,6
Dochody niestałe .....	6 855	8 045	10 243	38,9	42,2	50,7
cło <sup>b</sup> .....	1 356	1 475	1 339	7,7	7,7	6,6
opłaty solne .....	2 679	3 049	3 903	15,2	16,0	19,3
opłaty od wódki i mięsa.....	1 874	2 435	3 607	10,6	12,8	17,9
inne.....	945	1 086	1 394	5,4	5,7	6,9
Dochody z dóbr.....	1 223	1 113	1 196	6,9	5,8	5,9
Inne dochody.....	5 082	3 206	2 424	28,9	16,8	12,0
<b>Dochody z lat ubiegłych</b> .....	<b>1 966</b>	<b>4 014</b>	<b>2 647</b>	<b>11,2</b>	<b>21,0</b>	<b>13,1</b>
<b>Wydatki</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>19 381</b>	<b>19 068</b>	<b>20 041</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Wydatki z dochodów bieżących</b>	<b>14 196</b>	<b>14 929</b>	<b>17 086</b>	<b>73,2</b>	<b>78,3</b>	<b>85,3</b>
Skarb Cesarstwa .....	—	3 114	3 105	—	16,3	15,5
Władze wyższe .....	417	697	1 082	2,2	3,7	5,4
Wojsko .....	6 922	1 810	1 608	35,7	9,5	8,0
Wydziałowe.....	3 647	4 656	5 847	18,8	24,4	29,2
wydziały:						
skarbowy .....	1 387	2 361	2 993	7,2	12,4	14,9
oświecenia i wyznań .....	433	619	897	2,2	3,2	4,5
spraw wewnętrznych.....	1 399	1 147	1 311	7,2	6,0	6,5
sprawiedliwości.....	429	529	647	2,2	2,8	3,2
Komunikacja .....	425	745	878	2,2	3,9	4,4
Splata długu zewnętrznego <sup>c</sup> .....	1 023	1 660	1 350	5,3	8,7	6,7
Splata długu wewnętrznego <sup>c</sup> .....	706	1 488	2 340	3,6	7,8	11,7
Inne wydatki.....	1 056	759	876	5,4	4,0	4,4
<b>Splata długu z lat ubiegłych</b>	<b>5 185</b>	<b>4 139</b>	<b>2 955</b>	<b>26,8</b>	<b>21,7</b>	<b>14,7</b>

<sup>a</sup> W latach 1832–1841 źródłowe dane w złotych polskich przeliczono na ruble srebrne przyjmując 1 złoty polski = 0,15 rubla srebrnego. <sup>b</sup> Od 1851 r. indemnizacja (odszkodowanie) ze Skarbu Cesarstwa za utracone dochody celne. <sup>c</sup> Bez spłacania długów w tzw. „służbie lat ubiegłych”.

Na podstawie: J. Bloch, *Finanse Królestwa Polskiego za cały czas istnienia skarbu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1883, tabl. I, II, V, X, XII.



Tabl. 154 (328). ZADŁUŻENIE KRÓLESTWA POLSKIEGO

Stan w końcu roku

Lata	Ogółem	Długi zewnętrzne		Długi wewnętrzne		
		razem	w tym wobec Skarbu Rosji	razem	w tym wobec	
					Banku Polskiego	Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego
w tysiącach rubli srebrnych						
1829.....	25 062 <sup>a</sup>	15 898	9 598	9 164 <sup>a</sup>	—	9 164
1834.....	31 236	20 087	14 148	11 148	1 500	8 148
1835.....	39 084	28 228	22 394	10 856	1 454	7 820
1837.....	37 576	27 529	21 949	10 047	1 356	7 159
1838.....	39 685	27 144	21 712	12 540	1 304	9 706
1841.....	37 574	25 836	20 937	11 738	1 128	9 073
1842.....	45 626	25 339	20 656	20 287	9 926	8 829
1843.....	44 684	24 810	20 363	19 874	9 761	8 581
1844.....	62 106	24 250	20 058	37 856	28 058	8 307
1845.....	64 250	23 654	19 738	40 596	28 461	8 057
1848.....	62 952	21 639	18 697	41 313	28 078	7 231
1850.....	61 575	20 065	17 924	41 510	27 796	6 780
1855.....	54 265	15 681	15 681	38 584	26 985	4 990
1860.....	48 641	12 907	12 907	35 734	25 996	6 745
1866.....	41 934	8 700	8 700	33 234	24 519	4 604

<sup>a</sup> Dane nie obejmują wszystkich zadłużeń, część z nich została umieszczona w tzw. nadbudżecie lub w tzw. „służbie lat ubiegłych” (tj. bez długów Księstwa Warszawskiego).

Na podstawie: J. Bloch, *Finanse Królestwa Polskiego za cały czas istnienia skarbu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1883, tabl. XI; H. Radziszewski, *Skarb i organizacja władz skarbowych w Królestwie Polskim*, tom I (1815–1830), Warszawa 1907, s. 280–281.



**Tabl. 155 (329). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU ZARZĄDU CYWILNEGO  
PRZY GENERAL-GUBERNATORSTWIE WARSZAWSKIM<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1916/17 <sup>b</sup>	1917/18 <sup>b</sup>	1916/17 <sup>b</sup>	1917/18 <sup>b</sup>
	w tysiącach marek niemieckich		w odsetkach	
<b>Dochody</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>155 793</b>	<b>246 325</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Podatki bezpośrednie .....	32 834	51 129	21,1	20,8
Podatki pośrednie <sup>c</sup> .....	46 104	69 787	29,6	28,3
Cło .....	21 589	17 203	13,9	7,0
Wpływy z majątku państwowego <sup>d</sup> .....	18 292	39 081	11,7	15,9
Opłaty administracyjne .....	11 056	23 735	7,1	9,6
Opłaty i kary sądowe i policyjne .....	9 886	17 606	6,3	7,1
Zwrot pożyczek .....	4 146	9 410	2,7	3,8
Inne dochody .....	11 886	18 374	7,6	7,5
<b>Wydatki</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>166 208</b>	<b>246 843</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Wojsko niemieckie .....	34 980	97 761	21,0	39,6
Wojsko polskie .....	247	3 801	0,2	1,5
Władze polskie .....	—	2 521	—	1,0
Administracja ogólna .....	38 547	55 359	23,2	22,4
Zarząd skarbowy .....	1 715	14 141	1,0	5,7
Drogi bite i wodne .....	53 258	23 476	32,0	9,5
Koleje .....	7 097	6 331	4,3	2,6
Rolnictwo i górnictwo .....	4 040	5 474	2,4	2,2
Lasy .....	4 968	8 299	3,0	3,4
Sądownictwo .....	13 312	15 203	8,0	6,2
Kościół i szkoły .....	6 136	11 478	3,7	4,7
Inne wydatki .....	1 908	2 999	1,2	1,2

<sup>a</sup> Dane dotyczą części Królestwa Polskiego znajdującej się pod okupacją niemiecką. <sup>b</sup> Lata budżetowe (od 1 IV do 31 III następnego roku). <sup>c</sup> W tym dochody z monopolii w ujęciu netto. <sup>d</sup> Łącznie z wpływami z majątku pod przymusowym zarządem państwowym; wpływy z majątku państwowego w ujęciu netto.

Uwaga. Dochody ogółem — po uwzględnieniu dochodów z monopolii i majątku państwowego w ujęciu brutto — w roku budżetowym 1916/17 wynosiły 160 122 tys. marek niemieckich, a w roku budżetowym 1917/18 — 254 058 tys. marek niemieckich.

Na podstawie: *Historia Polski*, wyd. Instytut Historii PAN, tom III, część 3, Warszawa 1974, s. 496–497; *Polska w czasie wielkiej wojny (1914–1918)*, tom IV, Warszawa 1939, s. 116–117, 134–135.

Tabl. 156 (330). PAŃSTWOWE DOCHODY I WYDATKI GALICJI<sup>a</sup> W 1911 R.

Wyszczególnienie	W mln koron	W odsetkach	Wyszczególnienie	W mln koron	W odsetkach
<b>Dochody</b>			<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>396,3</b>	<b>100,0</b>	<b>Ogółem</b> .....	<b>293,7</b>	<b>100,0</b>
Ministerstwo Finansów	225,5	56,9	Ministerstwo Finansów	88,8	30,2
podatki bezpośrednie	34,9	8,8	ogólny zarząd .....	20,3	6,9
podatki pośrednie .....	143,5	36,2	obsługa monopolii .....	29,5	10,0
cło .....	10,7	2,7	emerytury cywilne ....	18,9	6,4
podatki konsumpcyjne <sup>b</sup> .....	71,3	18,0	inne wydatki.....	20,1	6,8
monopol soli .....	17,8	4,5	Ministerstwo Handlu .....	16,7	5,7
monopol tytoniu	43,7	11,0	Ministerstwo Kolei .....	96,3	32,8
opłaty stemplowe .....	35,4	8,9	Ministerstwo Oświaty i Wyznań .....	22,6	7,7
inne dochody .....	11,7	3,0	Ministerstwo Robót Publicznych .....	28,6	9,7
Ministerstwo Kolei .....	128,0	32,3	Ministerstwo Rolnictwa	8,7	3,0
Inne ministerstwa .....	42,8	10,8	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych .....	8,1	2,8
			Ministerstwo Sprawiedliwości .....	23,9	8,1

<sup>a</sup> W ramach budżetu Austrii dzielonego terytorialnie. <sup>b</sup> Z tego: od artykułów spożywczych (głównie cukru) – 10,9 mln koron, od wyrobów alkoholowych – 44,7 mln koron i od nafty – 15,7 mln koron.

Uwaga. W 1911 r. w budżecie całej Austrii dochody dzielone terytorialnie stanowiły 90,9% ogólnych dochodów, a także wydatki – 64% ogólnych wydatków. Na Galicję przypadało 14,1% podzielonych dochodów, a 15,1% wydatków. W latach poprzednich proporcje te były mniejsze, np. w 1902 r. dochody dzielone terytorialnie stanowiły 61,6% ogólnych dochodów, a także wydatki – 41,9% ogólnych wydatków, stąd też państwowe dochody Galicji wynosiły w tym roku 122,4 mln koron, a wydatki – tylko 107,3 mln koron; w 1890 r. państwowe dochody Galicji wynosiły 133,3 mln koron, a wydatki – 98,4 mln koron.

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 2, Lwów 1904, s. 236–239; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 88–89.



Tabl. 157 (331). DOCHODY I WYDATKI KRAJOWEGO BUDŻETU GALICJI

## A. W LATACH 1867–1906

Wyszczególnienie	1867–1873	1874–1880	1881–1890	1891–1895	1896–1900	1901–1906
	przeciętne roczne					
<b>Dochody</b>						
W tysiącach koron						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 547</b>	<b>5 680</b>	<b>8 336</b>	<b>17 739</b>	<b>21 118</b>	<b>26 316</b>
Pozostałość z lat ubiegłych.....	169	211	86	863	1 078	241
Subwencje państwowe <sup>a</sup>	–	–	–	1 207	1 710	908
Dodatki do podatków państwowych.....	2 146	4 646	6 035	10 753	14 560	15 985
Opłaty konsumpcyjne <sup>b</sup> ...	–	–	–	806	1 659	6 519
Opłaty drogowe.....	115	376	468	454	566	619
Pożyczki .....	–	245	1 210	962	74	540
Inne dochody.....	116	201	537	2 695	1 470	1 505
W odsetkach						
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Pozostałość z lat ubiegłych.....	6,6	3,7	1,0	4,9	5,1	0,9
Subwencje państwowe <sup>a</sup>	–	–	–	6,8	8,1	3,4
Dodatki do podatków państwowych.....	84,3	81,8	72,4	60,6	68,9	60,7
Opłaty konsumpcyjne <sup>b</sup> ...	–	–	–	4,5	7,9	24,8
Opłaty drogowe.....	4,5	6,6	5,6	2,6	2,7	2,4
Pożyczki .....	–	4,3	14,5	5,4	0,3	2,1
Inne dochody.....	4,6	3,5	6,4	15,2	7,0	5,7
<b>Wydatki</b>						
W tysiącach koron						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 382</b>	<b>5 468</b>	<b>8 338</b>	<b>16 380</b>	<b>20 535</b>	<b>26 100</b>
Zarząd i bezpieczeństwo	381	802	955	1 225	1 418	1 687
Służba zdrowia .....	777	1 574	1 671	2 312	2 682	3 316
Oświata i kultura.....	138	755	1 309	3 411	5 615	9 772
Komunikacja .....	934	1 823	1 972	2 359	3 063	3 698
Inne cele gospodarcze ....	29	148	1 105	1 917	2 630	4 091
Obsługa zadłużenia .....	16	297	844	4 730	4 580	3 017
Inne wydatki.....	107	70	482	426	546	519

<sup>a</sup> Z budżetu Austrii. <sup>b</sup> Wprowadzone w 1891 r.



Tabl. 157 (331). DOCHODY I WYDATKI KRAJOWEGO BUDŻETU GALICJI (dok.)

## A. W LATACH 1867–1906 (dok.)

Wyszczególnienie	1867–1873	1874–1880	1881–1890	1891–1895	1896–1900	1901–1906
	przeciętne roczne					

**Wydatki (dok.)**

W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Zarząd i bezpieczeństwo	16,0	14,7	11,4	7,5	6,9	6,5
Służba zdrowia .....	32,6	28,8	20,0	14,1	13,1	12,7
Oświata i kultura.....	5,8	13,8	15,7	20,8	27,3	37,4
Komunikacja .....	39,2	33,3	23,7	14,4	14,9	14,2
Inne cele gospodarcze ....	1,2	2,7	13,3	11,7	12,8	15,7
Obsługa zadłużenia .....	0,7	5,4	10,1	28,9	22,3	11,5
Inne wydatki.....	4,5	1,3	5,8	2,6	2,7	2,0

## B. W LATACH 1907–1911

Wyszczególnienie	W tys. koron	W odsetkach	Wyszczególnienie	W tys. koron	W odsetkach
	przeciętne roczne			przeciętne roczne	

**Dochody**

<b>Ogółem</b> .....	<b>57 129</b>	<b>100,0</b>
Zarząd i bezpieczeństwo	774	1,4
Służba zdrowia .....	2 388	4,2
Oświata i kultura.....	4 673	8,2
Komunikacja .....	700	1,2
Budownictwo wodne .....	4 200	7,3
Rolnictwo .....	1 322	2,3
Przemysł.....	709	1,2
Pożyczki .....	8 158	14,3
Dodatki do podatków.....	22 205	38,9
Opłaty konsumpcyjne....	11 020	19,3
Inne dochody.....	980	1,7

**Wydatki**

<b>Ogółem</b> .....	<b>57 107</b>	<b>100,0</b>
Zarząd i bezpieczeństwo	3 234	5,7
Służba zdrowia.....	6 689	11,7
Oświata i kultura .....	23 716	41,5
Komunikacja.....	5 185	9,1
Budownictwo wodne.....	6 815	11,9
Rolnictwo .....	3 440	6,0
Przemysł .....	2 048	3,6
Obsługa zadłużenia .....	4 676	8,2
Inne wydatki .....	1 304	2,3

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 2, Lwów 1904, s. 288–291, tom VIII, część 2, Lwów 1908, s. 298–299, 301; tom IX, część 1, Lwów 1913, s. 318–319; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 272–273, tom II, Lwów 1889, s. 278–281, tom III, Lwów 1891, s. 286–291, tom V, Lwów 1898, s. 328–331; obliczenia własne.





Tabl. 158 (332). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETOWE W GALICJI

Budżety	Ok. 1886 <sup>a</sup>	1897	1901	1906	1911	1901	1906	1911
	w tysiącach koron					w odsetkach		
<b>Dochody</b>								
<b>Ogółem</b> .....	.	.	<b>60 057</b>	<b>77 422</b>	<b>167 365</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Krajowy .....	7 644	23 048	21 920	30 710	65 538	36,5	39,7	39,2
Powiatów .....	2 415	7 014	8 973	11 328	21 121	14,9	14,6	12,6
Lwowa i Krakowa.....	3 992	7 543	9 456	9 589	39 809	15,8	12,4	23,8
30 większych miast.....	3 323	.	8 898	11 263	19 652	14,8	14,5	11,7
Gmin i pozostałych miast	.	10 024 <sup>b</sup>	10 810	14 532 <sup>c</sup>	21 245 <sup>d</sup>	18,0	18,8	12,7
<b>Wydatki</b>								
<b>Ogółem</b> .....	.	.	<b>60 098</b>	<b>77 721</b>	<b>148 974</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Krajowy .....	7 240	21 168	21 742	30 710	65 538	36,2	39,5	44,0
Powiatów .....	2 094	7 023	8 952	11 016	20 766	14,9	14,2	13,9
Lwowa i Krakowa.....	4 078	7 539	9 172	9 571	25 300	15,2	12,3	17,0
30 większych miast.....	4 659	.	9 201	11 544	17 746	15,3	14,9	11,9
Gmin i pozostałych miast	.	10 340 <sup>b</sup>	11 031	14 880 <sup>c</sup>	19 624 <sup>d</sup>	18,4	19,1	13,2

<sup>a</sup> Dane dla budżetów: krajowego i 30 większych miast – za 1886 r., powiatów – za 1884 r., Lwowa i Krakowa – za 1888 r. <sup>b</sup> 1896 r. <sup>c</sup> 1905 r. <sup>d</sup> 1909 r., niepełne dane.

Uwaga. Dane o budżecie krajowym oraz w 1911 r. o pozostałych budżetach – według zamknięć rachunkowych, w latach 1886–1906 dane o budżetach powiatów i gmin – według sprawozdań, a o budżetach Lwowa i Krakowa oraz 30 większych miast – według preliminarzy.

W 1911 r. ogólne dochody Galicji (tj. budżetu państwowego i krajowego oraz budżetów powiatów, miast i gmin) wynosiły blisko 564 mln koron (w tym budżet państwowy stanowił 70%), a wydatki – 443 mln koron (w tym budżet państwowy – 66%).

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 2, Lwów 1904, s. 288–311, tom VIII, część 2, Lwów 1908, s. 299–315, tom IX, część 2, Lwów 1913, s. 278–337; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom II, Lwów 1889, s. 281–294, tom III, Lwów 1891, s. 277–279, tom V, Lwów 1898, s. 339–347; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 88–90.



**Tabl. 159 (333). WYDATKI BUDŻETOWE NA OŚWIATĘ, KULTURĘ, DROGI I MELIORACJE  
W GALICJI WEDŁUG ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA**

Źródła finansowania	1886	1896	1902	1906	1911
	w tysiącach koron				

**Wydatki na oświatę i kulturę**

<b>Ogółem</b> .....	.	.	<b>22 298</b>	<b>29 362</b>	<b>49 825</b>
Władza państwowa <sup>a</sup> .....	3 991	5 801	9 403	11 239	14 865
Władze terytorialne .....	.	.	12 895	18 123	34 960
budżety:					
krajowy .....	1 010	4 694	8 208	12 287	27 546
powiatów .....	29	120	127	192	414
Lwowa i Krakowa .....	679 <sup>b</sup>	1 221	1 497	1 909	3 278
30 większych miast .....	503	.	918	1 131	1 375
gmin i pozostałych miast .....	.	1 655	2 145	2 604	2 347 <sup>c</sup>

**Wydatki na drogi lądowe i wodne oraz melioracje**

<b>Ogółem</b> .....	.	.	<b>20 871</b>	<b>26 422</b>	<b>41 143</b>
Władza państwowa <sup>a</sup> .....	3 627	4 150	6 920	8 284	10 433
Władze terytorialne .....	.	.	13 951	18 138	30 710
budżety:					
krajowy .....	2 021	3 805	5 121	6 591	14 480
powiatów .....	1 169	4 557	5 932	8 008	11 045
Lwowa i Krakowa .....	488 <sup>b</sup>	715	732	1 037	3 278
30 większych miast .....	229	.	660	598	1 054
gmin i pozostałych miast .....	.	2 196	1 506	1 904	853 <sup>c</sup>

*a* Subwencje z budżetu Austrii. *b* 1888 r. *c* 1909 r., niepełne dane.

Uwaga. Dane o wydatkach budżetu krajowego oraz w 1911 r. pozostałych budżetów – na podstawie faktycznie poniesionych, o wydatkach (bez budżetu krajowego) w latach 1886–1906 – na podstawie preliminarzy.

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 2, Lwów 1904, s. 290–309, tom VIII, część 2, Lwów 1908, s. 259–264, 301–310, tom IX, część 2, Lwów 1913, s. 278–319; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, Lwów 1887, s. 253–270, tom II, Lwów 1889, s. 281–293; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 88–90.



Tabl. 160 (334). WYDATKI BUDŻETOWE POWIATÓW W GALICJI

Wyszczególnienie	1884	1897	1902	1906	1911
<b>W tysiącach koron</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 094</b>	<b>7 023</b>	<b>9 036</b>	<b>11 016</b>	<b>20 766</b>
Zarząd .....	537	808	1 013	1 276	3 272
Służba zdrowia .....	41	156	248	324	198
Oświata i kultura .....	30	120	127	192	414
Drogi i budowlę wodne...	1 169	4 557	5 929	8 007	11 045
Obsługa zadłużenia .....	147	498	778	564	3 340
Inne wydatki .....	170	884	941	654	2 497
<b>W odsetkach</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Zarząd .....	25,7	11,5	11,2	11,6	15,8
Służba zdrowia .....	2,0	2,2	2,7	2,9	1,0
Oświata i kultura .....	1,4	1,7	1,4	1,8	1,9
Drogi i budowlę wodne...	55,8	64,9	65,6	72,7	53,2
Obsługa zadłużenia .....	7,0	7,1	8,6	5,1	16,1
Inne wydatki .....	8,1	12,6	10,4	5,9	12,0

Na podstawie: *Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 2, Lwów 1904, s. 287, tom VIII, część 2, Lwów 1908, s. 307; *Rocznik Statystyki Galicji*, tom II, Lwów 1889, s. 287, tom V, Lwów 1898, s. 339; E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 89.

Tabl. 161 (335). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETOWE MIAST KRÓLESTWA POLSKIEGO, GALICJI I ZABORU PRUSKIEGO W 1911 R.<sup>a</sup>

## A. DOCHODY

Wyszczególnienie	Ogółem w tys. koron <sup>b</sup>	Z podatków i opłat	Z majątku	Inne dochody	Ogółem na 1 miesz- kańca miast w koronach <sup>b</sup>
					w odsetkach
Królestwo Polskie .....	46 197	45	23	32	18
Galicja .....	59 441	31	23	46	64
Zabór pruski:					
Wielkie Księstwo Poznańskie .....	61 892	28	33	39	84
Pomorze Gdańskie .....	69 894	25	32	43	116

<sup>a</sup> Dla Królestwa Polskiego dane za 1909 r. <sup>b</sup> Dane dla Królestwa Polskiego i zaboru pruskiego przeliczono na korony przyjmując: 1 rubel = 2,53 korony, 1 marka niemiecka = 1,18 korony.

**Tabl. 161 (335). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETOWE MIAST KRÓLESTWA POLSKIEGO, GALICJI I ZABORU PRUSKIEGO W 1911 R. <sup>a</sup> (dok.)**

**B. WYDATKI**

Wyszczególnienie	Ogółem w tys. koron <sup>b</sup>	Na zarząd, policję	Na oświatę	Na spłatę długu	Inne wydatki	Ogółem na 1 miesz- kańca miast w koronach <sup>b</sup>
		w odsetkach				
Królestwo Polskie.....	32 885	20	25	12	43	13
Galicja.....	43 046	16	11	20	53	44
Zabór pruski:						
Wielkie Księstwo Poznańskie.....	64 462	29	13	17	41	87
Pomorze Gdańskie .....	61 886	17	19	15	49	103

<sup>a</sup> Dla Królestwa Polskiego dane za 1909 r. <sup>b</sup> Notka patrz na str. 330.

Uwaga. Dane w Królestwie Polskim dotyczą 116 miast, w Galicji – tylko Lwowa i Krakowa oraz 30 większych miast, w Wielkim Księstwie Poznańskim – 129 miast, na Pomorzu Gdańskim – 57 miast.

W Prusach (1 276 miast) na 1 mieszkańca miast przypadało 152 korony dochodów i 138 koron wydatków, w Rosji europejskiej (657 miast) – 28 koron dochodów i 29 koron wydatków.

Na podstawie: E. Romer, I. Weinfeld, *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917, s. 91.





Okres 1918–2000







## UWAGI OGÓLNE

W niniejszej części publikacji dane zaprezentowano w obowiązującym dla całego tomu układzie działowym. Wewnątrz każdego działu tablice pogrupowano, tak jak w tomie I „Państwo. Społeczeństwo”, według kryterium chronologicznego, wyodrębniając następujące podokresy: 1918–1939, 1939–1945, 1945–2000 (dane dotyczą państwa polskiego w każdorazowych granicach, przy czym dla lat 1939–1945 – jeśli nie zaznaczono inaczej – są to granice II Rzeczypospolitej). Przyjęcie powyższego kryterium wynikało z kilku przesłanek, przy czym najważniejszymi były: odmiennosc systemów gospodarczych i ich podstawowych cech oraz pewna specyfika podokresów wynikająca z przebiegu koniunktury. Można je było próbować pominąć i, wzorem niektórych monografii, zestawiać w tablicach dane dotyczące poszczególnych dziedzin gospodarki na przestrzeni całego okresu 1918–2000, jednak ujęcie takie – ze względu na ograniczoną porównywalność danych – musiałyby zostać zredukowane do niewielkiej grupy prostych, jednorodnych kategorii.

System gospodarczy II Rzeczypospolitej (lata 1918–1939) opierał się na zasadach gospodarki rynkowej, aczkolwiek ze znaczącą rolą państwa jako właściciela majątku produkcyjnego oraz regulatora procesów gospodarczych. Pierwsza dekada niepodległości zdominowana była przez procesy odbudowy, integracji i unifikacji. Na początku lat dwudziestych odbywały się one przy załamaniu finansów państwa, co spowodowało potężny deficyt budżetu, inflację i hiperinflację. Następne lata (1926–1929) cechowała dobra koniunktura, stabilny pieniądz i zrównoważony budżet. Druga dekada niepodległości (lata trzydzieste) najpierw stała pod znakiem wielkiego kryzysu (lata 1930–1933) charakteryzującego się spadkiem: cen (zwłaszcza produktów rolnych), produkcji, obrotów handlowych, inwestycji oraz bankructwem sporej liczby przedsiębiorstw i deficytem budżetu. Przewyciężenie tego załamania przyniosło wzrost ingerencji państwa w gospodarkę – interwencjonizm państwowy. Został on nasilony w drugiej połowie lat trzydziestych w związku z koniecznością modernizacji polskiej armii.



Powyższe procesy starano się uwypuklić prezentując dane najczęściej w 4–5 przekrojach czasowych, tj. początek, połowa i koniec lat dwudziestych oraz połowa i koniec lat trzydziestych.

Gospodarka okresu II wojny światowej (lata 1939–1945) podporządkowana była jej celom (gospodarka wojenna). Na ziemiach polskich dokonano zasadniczych zmian własnościowych oraz zmieniono porządek instytucjonalny na obowiązujący w kraju okupującym. Na obszarach anektowanych przez ZSRR przeprowadzono nacjonalizację przedsiębiorstw przemysłowych, transportowych, handlowych i banków. Skonfiskowano ziemię wielkiej własności i tzw. ziemię kułacką, a w 1940 r. rozpoczęto kolektywizację gospodarstw chłopskich. Niemcy na terenach wcielonych do Rzeszy różnicowali politykę własnościową w zależności od narodowości. Polacy niewpisani na volkslisty (listy określające przynależność do narodu niemieckiego) tracili gospodarstwa rolne, zakłady przemysłowe, transportowe, handlowe itd. Nieco odmiennie wyglądała sytuacja w Generalnej Guberni. Przedsiębiorstwa państwowe i duże prywatne zostały przejęte przez okupanta, średnie zakłady czy majątki ziemskie znalazły się pod niemiecką kontrolą, natomiast małe gospodarstwa rolne, warsztaty rzemieślnicze, sklepy zostały zachowane. Nie dotyczyło to własności żydowskiej, która w całości została skonfiskowana.

Specyfikę czasu wojny trudno jest oddać w zestawieniach tabelarycznych. Oficjalna statystyka nie rejestrowała wielu zjawisk gospodarczych, brakuje ciągłych i wiarygodnych danych, często są one fragmentaryczne i mają jednostkowy charakter. Dotyczy to zwłaszcza obszarów, które znajdowały się pod okupacją ZSRR. W sumie danych odnoszących się do okresu II wojny światowej jest niewiele i dotyczą one cen, rolnictwa, przemysłu, transportu i łączności. Zrezygnowano – z uwagi na ograniczone dane – z prezentacji informacji o handlu wewnętrznym<sup>1</sup>. Na okupowanych obszarach Polski dystrybucja towarów prowadzona była w systemie reglamentacji, istotną rolę odgrywał obrót nielegalny, w tym dowóz żywności ze wsi do miast. W przypadku finansów potencjalnie mogłyby być zamieszczone jedynie tablice dotyczące Banku Emisyjnego w Polsce<sup>2</sup>, założonego przez niemieckie władze okupacyjne w 1939 r. dla Generalnej Guberni.

Dane dla okresu 1945–2000 w zasadzie w każdym dziale prezentuje się w następujących przedziałach czasowych: 1945–1950, 1950–1990, 1990–2000 lub 1995–2000, co podykto-

<sup>1</sup> Na obszarach okupowanych przez ZSRR i ziemiach wcielonych do Rzeszy polski handel został zlikwidowany. W Generalnej Guberni polskie sklepy prywatne oraz spółdzielczość handlowa funkcjonowały – według oficjalnych danych liczba zakładów handlowych w X 1941 r. wynosiła 90 tys., liczba zatrudnionych w handlu w 1943 r. – 92 tys. osób. Pełnej likwidacji uległ handel prowadzony przez Żydów. Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, Warszawa 1970, tom I, s. 584; tom II, s. 17, 21.

<sup>2</sup> Wyposażono go w przywilej emisji waluty okupacyjnej złotego (tzw. złoty krakowski), która służyła przede wszystkim finansowaniu wydatków wojennych Rzeszy (obieg biletów banku: XII 1940 r. – 1,3 mld zł, I 1945 r. – 11,3 mld zł); bank prowadził też działalność kredytową oraz obsługę różnych instytucji Generalnej Guberni. F. Skalniak, *Bank Emisyjny w Polsce 1939–1945*, Warszawa 1966, s. 90, 108–110, 120.



wane zostało przede wszystkim nieporównywalnością wielu kategorii (nawet przy podobnym nazewnictwie) oraz brakiem ciągłości informacji statystycznej na przestrzeni całego okresu 1945–2000. Wynikało to z jednej strony z odmienności systemów gospodarczych w wymienionych podokresach, z drugiej – ze zmian metodologii badań statystycznych, w tym zasad grupowania podmiotów w ramach działów gospodarki narodowej<sup>3</sup>.

W pięcioleciu 1945–1950 miały miejsce istotne zmiany własnościowe, rozpoczęto też budowę struktur gospodarki socjalistycznej. Równocześnie prowadzona była powojenna odbudowa kraju połączona z integracją ziem poniemieckich. Czterdziestolecie 1950–1989 obejmuje gospodarkę centralnie planowaną (nazywaną też socjalistyczną, nakazowo-rozdziałową, monocentryczną, gospodarką niedoboru), z kolei dziesięciolecie 1990–2000 stało pod znakiem przekształceń własnościowych oraz budowy instytucji gospodarki rynkowej<sup>4</sup>. Cezura 1989–1990 pełni w wielu tabelach podwójną rolę: w jednych zamyka gospodarkę socjalistyczną, w innych otwiera gospodarkę rynkową.

Mamy świadomość, że za pomocą liczb nie da się pokazać wszystkich zmian jakościowych, w tym cech systemowych. Częściowo wskazują na nie uwagi i komentarze pod tablicami. Mamy jednak nadzieję, że uważny Czytelnik dostrzeże, iż na przykład zmiany poziomu i struktury cen w okresie międzywojennym i w latach 1990–2000 wskazują na rynkowy charakter gospodarki w tych okresach, zaś brak takich zjawisk w latach 1950–1989 – na brak wolnego rynku (ceny towarów krajowych i importowanych, surowców, energii itd. określało państwo). Z innych danych dotyczących na przykład przemysłu wynika, że w latach 1950–1989 przedsiębiorstwa miały charakter uspołeczniony, nie występował kapitał zagraniczny, następował przyrost zatrudnienia zgodnie z prowadzoną przez państwo polityką pełnego zatrudnienia i jedynie w kilku latach występowały bezwzględne spadki produkcji. Niestety z tych samych danych nie wynika, że z powodu braku wolnego rynku nie istniała weryfikacja jakości i przydatności produktów, z kolei rosnące zatrudnienie miało związek z niską wydajnością pracy. Specyfika systemu gospodarczego PRL zmusza do ostrożnego interpretowania danych.

---

<sup>3</sup> Za zmianami ustroju gospodarczego szły zmiany metodologii badań statystycznych. Od końca lat czterdziestych dostosowywano ją do wymogów gospodarki socjalistycznej, po roku 1990 – do wymogów gospodarki rynkowej i standardów europejskich. Dane do 1990 r. prezentuje się w układzie Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (zmienionym od I I 1971 r.), dla lat 1991–2000 – Polskiej Klasyfikacji Działalności opracowanej na podstawie wydawnictwa EUROSTAT-u – NACE rev. 1.

<sup>4</sup> W związku z nowelizacją Kodeksu cywilnego z dniem 10 IX 1990 r. w polskim systemie prawnym przestało obowiązywać pojęcie własność społeczna. W związku z tym z terminologii stosowanej w statystyce zniknął podział na sektor uspołeczniony (jednostki państwowe, spółdzielnie, jednostki organizacji społecznych, politycznych i związków zawodowych) i nieuspołeczniony (prywatny), wprowadzono natomiast podział na sektor publiczny i prywatny. Sektor publiczny obejmuje własność: państwową, jednostek samorządu terytorialnego i „mieszana” z przewagą kapitału podmiotów sektora publicznego, sektor prywatny – własność prywatną krajową, zagraniczną oraz „mieszana” z przewagą kapitału podmiotów sektora prywatnego; spółdzielczość – zgodnie z nowym grupowaniem własności – została zaliczona do sektora prywatnego.



Statystyka gospodarcza dotycząca lat 1918–2000 – poza II wojną światową – jest bardzo bogata, zamieszczają ją wydawnictwa Głównego Urzędu Statystycznego, jak też liczne opracowania i monografie, dla których pierwotnym źródłem są w dużym stopniu wydawnictwa GUS<sup>5</sup>. Siłą rzeczy konieczna była selekcja informacji. Jej kryteria podyktowane zostały celami niniejszej publikacji oraz przyjętymi w niej zasadami prezentacji statystycznej. Dążeniem autorów było przede wszystkim pokazanie tych zjawisk i kategorii, które da się opisać za pomocą porównywalnych danych w możliwie długich okresach, zarówno w latach 1918–1939 jak i w latach 1945–2000, z zachowaniem – o czym już wspomniano – w miarę jednolitych przedziałów czasowych. Metody prezentacji statystycznej starano się dostosować do obecnie obowiązujących. Dotyczy to szczególnie okresu 1945–2000<sup>6</sup>. Z tych powodów musiano często rezygnować z tabel zamieszczonych w monografiach historycznych i wiele zestawień budować na nowo w oparciu o statystykę GUS.

Nazewnictwo kategorii przyjmowano zasadniczo za źródłem, jednak w przypadkach, gdy uniemożliwiało to sporządzenie zestawienia, a różnice miały głównie charakter semantyczny, stosowano określenia z ostatniego, tj. najpóźniej wydanego źródła bądź nazwy właściwe dla największej liczby lat prezentowanych w tablicy.

Zestawienia tabelaryczne operują dwoma typami ujęć danych: rzeczowym i wartościowym. To pierwsze nie nastrocza problemów, stosowane miary są jednorodne i zrozumiałe dla współczesnego czytelnika. Ujęcie wartościowe stwarzało więcej trudności z powodu zmian poziomu cen, klasyfikacji i metod grupowania produktów, zmieniających się metod budowy wskaźników syntetycznych itd. Z tych względów dane w ujęciu wartościowym – w obowiązującej w danym okresie jednostce monetarnej – zestawiano jedynie dla najważniejszych kategorii. Znacznie częściej dane podawano w ujęciu względnym w postaci wskaźników dynamiki bądź struktury. Dla lat międzywojennych w większości przypadków możliwe było prezentowanie jednopodstawowych wskaźników dynamiki przy przyjęciu za podstawę roku 1928 lub 1929=100, dla lat powojennych – z uwagi na zmiany m.in. kategorii ceny przyjmowanej

---

<sup>5</sup> Częstym źródłem danych są spisy powszechne: Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 IX 1921 r., Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 XII 1931 r., Powszechny Sumaryczny Spis Ludności z dnia 14 II 1946 r., Narodowy Spis Powszechny z dnia 3 XII 1950 r., Spis Powszechny z dnia 6 XII 1960 r., Narodowy Spis Powszechny z dnia 8 XII 1970 r., Narodowy Spis Powszechny z dnia 7 XII 1978 r., Narodowy Spis Powszechny z dnia 7 XII 1988 r.

<sup>6</sup> Liczby podawane w publikacjach GUS w wielu wypadkach weryfikowano przy przyjęciu zasady prezentacji danych z ostatnich edycji roczników korygujących wcześniej opublikowane dane oraz w oparciu o prowadzony przez GUS „Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”. Dane dla lat 1995–2000 oparto w zasadzie o roczniki GUS z roku 2001 lub 2002; prezentowane dane za te lata mogą się różnić od danych publikowanych w rocznikach wydawanych po 2002 r. z uwagi na wprowadzane zmiany metodologiczne, klasyfikacyjne itp.



do wyceny produkcji i systemu cen stałych – wskaźniki dynamiki zaprezentowano przy podstawie rok poprzedni=100<sup>7</sup>.

Dane zamieszczone w tablicach działu „Ceny” zaprezentowano zarówno w ujęciu bezwzględnym (ceny dóbr w określonej jednostce monetarnej), jak i za pomocą wskaźników. Dla okresu międzywojennego charakterystyczne były bardzo silne wahania cen: inflacja i hiperinflacja w latach 1919–1923, stabilizacja w 1924 r., ponowna inflacja w 1925 r., stabilizacja w latach 1926–1930, deflacja w czasie kryzysu lat 30. i stabilizacja w drugiej połowie lat 30. Metody budowy wskaźników pokazujących ogólny poziom cen ulegały w okresie międzywojennym istotnym zmianom, stąd nie dysponujemy porównywalnymi danymi dla całego okresu, dotyczy to zwłaszcza lat inflacji 1919–1923.

Zrezygnowano z pokazywania cen towarów w obrocie reglamentowanym, który istniał bezpośrednio po I i po II wojnie światowej, wprowadzony też był na początku lat 50. oraz od drugiej połowy lat 70.<sup>8</sup> XX w. Oznaczałoby to bowiem umieszczanie długich wykazów towarów przeznaczonych do sprzedaży w systemie kartkowym bądź rozprowadzanych inną drogą.

Dział „Rolnictwo i leśnictwo. Rybołówstwo” poświęcony jest przede wszystkim rolnictwu. W obu podokresach (1918–1939 i 1945–2000) prezentuje się dane dotyczące powierzchni użytkowanych gruntów, stosunków własnościowych, produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz wyposażenia rolnictwa w środki do produkcji rolnej. Niestety w tej ostatniej dziedzinie dla okresu 1918–1939 dysponujemy bardzo skąpych informacjami, niepozwalającymi na nakreślenie obrazu zmian jakościowych. Spora część tablic pokazuje zróżnicowanie powyższych kategorii w układzie wojewódzkim.

W okresie II Rzeczypospolitej charakterystyczny był podział na gospodarstwa chłopskie (drobna własność o powierzchni ogólnej do 50 ha) i gospodarstwa ziemiańskie (większa własność o powierzchni ogólnej powyżej 50 ha) będący dziedzictwem reform uwłaszczeniowych z XIX w. W wyniku reform rolnych po II wojnie światowej gospodarstwa większej własności zostały rozparcelowane między chłopów. Cechą charakterystyczną stosunków własnościowych okresu PRL był podział na gospodarstwa uspołecznione (państwowe, spółdzielcze i kółek rolniczych) oraz indywidualne (gospodarstwa prywatne). W latach 1949–1956 te drugie usiłowano skolektywizować, po 1956 r. od „forsownej kolektywizacji” odstąpiono, podejmowano natomiast różne inne próby ich uspołecznienia. Szereg danych zestawianych według form własności pokazuje różnice między tymi grupami gospodarstw.

<sup>7</sup> Wskaźniki jednopodstawowe obliczono metodą nawiązania łańcuchowego.

<sup>8</sup> Dla „dóbr wyższego rzędu” zaczęto wprowadzać wtedy tzw. ceny komercyjne, w 1976 r. systemem kartkowym objęto sprzedaż cukru, w 1981 r. — sprzedaż mięsa i jego przetworów oraz artykułów zbożowych i tłuszczów, a od 1982 r. — całą grupę towarów przemysłowych. W 1982 r. wprowadzono też 3 kategorie cen: umowne, urzędowe i regulowane.



Prezentowane dane na temat przemysłu dla podokresów 1918–1939 i 1945–2000 dotyczą wielu zagadnień wspólnych, takich jak: produkcja i jej struktura branżowa oraz własnościowa, zatrudnienie, produkcja ważniejszych wyrobów, wielkość zakładów przemysłowych. Informacje o okresie międzywojennym rozszerzono ponadto o pewne elementy charakterystyczne, tj. kapitał zagraniczny, kartelizację, źródła zaopatrzenia zakładów w energię (silniki parowe, spalinowe, elektryczne). W przemyśle II Rzeczypospolitej dominował sektor prywatny, choć w wielu gałęziach duże znaczenie miał sektor państwowy. W okresie po II wojnie światowej w wyniku procesu nacjonalizacji wielkie i średnie zakłady przemysłowe stały się własnością państwa, własność prywatna została ograniczona do małych zakładów wytwórczych, głównie rzemieślniczych. Struktura własnościowa uległa zasadniczej zmianie po 1990 r., głównie w wyniku procesu prywatyzacji.

Dane o przemyśle w układzie przestrzennym pokazano za pomocą wykresów. Dla okresu międzywojennego charakterystyczny był podział na Polskę A (województwa zachodnie i część centralnych), na którą przypadało 90% krajowej produkcji przemysłowej, Polskę B (województwa południowo-wschodnie i centralne na wschód od Wisły) skupiającą niemal cały pozostały przemysł i Polskę C (województwa północno-wschodnie i wschodnie) w zasadzie pozbawione przemysłu. Różnice przestrzenne, choć przy innym terytorium państwa, utrzymały się w drugiej połowie XX w.

Dane na temat budownictwa odnoszą się zarówno do budownictwa mieszkalnego, jak i niemieszkalnego i dotyczą liczby budynków i ich kubatury, zakładów budowlanych i liczby zatrudnionych. Dla okresu międzywojennego dysponujemy informacjami jedynie dla miast, brak jest danych o rozmiarach budownictwa wiejskiego.

W tablicach działu „Transport i łączność” zaprezentowano informacje dotyczące sieci komunikacyjnej zarówno w ujęciu ogólnym – dla całego państwa, jak i przestrzennym – wojewódzkim. Zamieszczono też dane wskazujące na zmianę znaczenia poszczególnych rodzajów transportu: kolejowego, samochodowego, morskiego, śródlądowego i lotniczego. W zestawieniach dotyczących okresu międzywojennego pokazano ponadto rozwój sieci połączeń lotniczych powstałego w 1928 r. przedsiębiorstwa Polskie Linie Lotnicze „Lot” oraz rozbudowę rodzącej się wówczas polskiej morskiej floty handlowej. Na okres ten przypadają także początki transportu samochodowego. Tablice odnoszące się do okresu 1945–2000 charakteryzują zmiany zachodzące w każdej z dziedzin transportu, przy czym tablice syntetyczne zwracają uwagę na rosnącą rolę transportu samochodowego.

Handel wewnętrzny jest jednym z działów, w którym różnice w sposobach prezentacji danych dla okresu międzywojennego i powojennego są dość istotne. W II Rzeczypospolitej prowadzenie działalności handlowej wiązało się z obowiązkiem wykupienia świadectwa



przemysłowego i na statystyce tych świadectw oparte są informacje o zakładach handlowych. Istotne znaczenie odgrywały także targi i spółdzielczość handlowa. W latach 1947 i 1948 po tzw. „bitwie o handel” nastąpiła całkowita zmiana zasad funkcjonowania handlu. Większość zakładów prywatnych (cały hurt, większy i średni detal) zostało zlikwidowanych bądź przejętych przez państwo i włączonych w struktury handlu spółdzielczego bądź państwowego, zmieniono również zasady działalności spółdzielczości handlowej. W latach następnych handel został podzielony na dwa sektory: uspołeczniony i nieuspołeczniony (prywatny), przy czym temu ostatniemu pozostawiono margines sprzedaży detalicznej. Z powodu owych zmian nieporównywalną – w stosunku do przedwojennej – stała się struktura własnościowa i branżowa zakładów handlowych oraz zasady prowadzenia działalności. Odrodzenie handlu prywatnego nastąpiło po 1989 r.

Dobór tematyki w dziale „Handel zagraniczny” nie nastęczał większych trudności, a prezentowane dane dotyczą podobnych zagadnień, takich jak: wielkość obrotów, ich struktura towarowa, kierunki geograficzne handlu, import i eksport ważniejszych towarów, terms of trade. Z powodu braku porównywalnych dla całego okresu danych zrezygnowano z zamieszczenia tabel pokazujących relacje między eksportem a produkcją najważniejszych towarów i między importem a konsumpcją. Należy przy tym zwrócić uwagę Czytelnika na fakt, iż wartość obrotów handlowych w okresie PRL obliczana była na zupełnie odmiennych zasadach cenowych i kursowych niż w okresie przedwojennym czy w latach 1991–2000, przez co porównywanie wprost tych wartości nie jest wskazane.

W dziale „Finanse” zagadnienia dotyczące pieniądza i banków w latach 1918–1939 i 1945–2000 zostały scharakteryzowane poprzez: sieć instytucji kredytowych, obieg pieniężny, kursy walut oraz bilanse banków emisyjnych, przy czym w okresie międzywojennym, w związku ze zmianą systemu pieniężnego i finansowego w 1924 r. i niepełną porównywalnością danych, konieczne stało się wydzielenie danych dla lat 1919–1923. W grupie tablic dotyczących okresu 1950–2000 znalazły się ponadto bilanse zbiorcze podmiotów całego systemu bankowego, których niestety – z powodu braku danych – nie można sporządzić dla lat 1918–1938; dlatego też zamieszczono jedynie bilanse banków państwowych i prywatnych i odrębnie pokazano rozmiary łącznej działalności kredytowej i depozytowej niemal wszystkich podmiotów działających na rynku. Jest to kolejny dział, w którym sposób prezentacji i zakres informacji odnoszących się do okresu przedwojennego i powojennego różnią się między sobą.

Kolejny fragment tego działu stanowią „Instytucje ubezpieczeniowe”, gdzie znalazły się dane o liczbie zakładów ubezpieczeń w II Rzeczypospolitej, ich bilansach, rachunkach strat i zysków oraz poszczególnych rodzajach ubezpieczeń. Z braku porównywalnych danych nie





zamieszczono informacji dotyczących początku lat 20. Dla okresu 1945–2000 zestawienia są podobne, aczkolwiek dla lat 1950–1989 dotyczą one dwóch podmiotów: PZU i Warta S.A.

W trzeciej części działu obejmującej finanse publiczne prezentowane dane dotyczą zasadniczo 3 grup zagadnień: budżetu państwa (w okresie międzywojennym – podobnie jak w przypadku pieniądza i banków – wydzielono dane dla lat 1919–1923), budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz długów państwowych. Dla okresu II Rzeczypospolitej dodatkowo zamieszczono informacje o Skarbie Śląskim.

W dziale „Dochód narodowy” dane dotyczące okresu międzywojennego mogły zostać zaprezentowane w ograniczonym zakresie z uwagi na brak dostatecznej liczby informacji – dysponujemy jedynie szacunkami dochodu narodowego sporządzonymi dla wybranych lat według różnych metodologii. Zasób danych dla okresu 1945–2000 jest bez porównania bogatszy, aby jednak zachować pewne proporcje w stosunku do okresu międzywojennego, zaprezentowano jedynie te, które odnoszą się do najważniejszych zagadnień (dynamika, struktura i podział dochodu narodowego)<sup>9</sup>.

Materiał zaprezentowano w postaci 261 zestawień tabelarycznych i 15 wykresów.

Cecylia Leszczyńska

---

<sup>9</sup> Dla lat powojennych dysponujemy szacunkami dochodu zestawionymi według metodologii przedwojennej. Dane dla lat 1948–1990 opierają się na metodzie liczenia dochodu narodowego wytworzonego w tzw. sferze produkcji materialnej – MPS (Material Product System); z kolei dane dla lat 1991–2000 dotyczą produktu krajowego brutto liczonego według zasad systemu rachunków narodowych, zgodnie z zaleceniami „SNA 1993” (System of National Accounts 1993) i „ESA 1995” (European System of Accounts 1995).



## JEDNOSTKI PIENIĘŻNE W LATACH 1918–2000

### Lata 1918–1939

1. Marka polska – wprowadzona do obiegu na obszarze Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego przez władze niemieckie w czasie I wojny światowej. Instytucją emisyjną była Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa założona w grudniu 1916 r. Na mocy dekretu z 7 XII 1918 r. marka polska została uznana za środek płatniczy niepodległej Polski. Instytucją emisyjną – do czasu powołania Banku Polskiego S.A. – pozostawała Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa.
2. Złoty – wprowadzony do obiegu w kwietniu 1924 r., w ramach reformy systemu pieniężnego, w miejsce marki polskiej w relacji 1,8 mln mkp = 1 zł. Parytet złotego określono na 0,29 g złota (1 kg czystego złota = 3 444 zł), w październiku 1927 r. obniżono go do 0,17 g złota (1 kg czystego złota = 5924 zł). Instytucją emisyjną był Bank Polski S.A. założony w kwietniu 1924 r.

### Lata 1939–1945

1. Marka niemiecka – wprowadzona do obiegu w okresie wrzesień–listopad 1939 r. na obszarze ziem wcielonych do Rzeszy w miejsce złotego zasadniczo w relacji 2 zł = 1 marka. Wymiana ograniczona była do określonych kwot.
2. Rubel rosyjski – wprowadzony do obiegu w grudniu 1939 r. na obszarze ziem wcielonych do ZSRR w miejsce złotego w relacji 1 rubel = 1 zł. Wymiana ograniczona była do określonych kwot.
3. Złoty „krakowski” – wprowadzony do obiegu w okresie kwiecień–maj 1940 r. na obszarze Generalnej Guberni w miejsce złotego w relacji 1:1 (unieważniono niektóre nominały złotego). Instytucją emisyjną był Bank Emisyjny w Polsce założony w grudniu 1939 r.





### Lata 1945–2000

1. Złoty – wprowadzony do obiegu w pierwszej połowie 1945 r. w miejsce jednostek pieniężnych z okresu wojny w relacji 1 złoty „krakowski” = 1 zł, 2 marki niemieckie = 1 zł, 1 rubel = 1 zł. Wymiana ograniczona była do określonych kwot. Instytucją emisyjną był Narodowy Bank Polski założony w styczniu 1945 r.
2. Złoty – wprowadzony do obiegu w październiku 1950 r. w relacji 100 starych zł = 1 nowy zł (do przeliczenia cen, płac, emerytur, zobowiązań publicznych obowiązywała relacja 100:3). Nie było ograniczeń kwot wymiany. Instytucją emisyjną był Narodowy Bank Polski.
3. Złoty – wprowadzony do obiegu w styczniu 1995 r. w relacji 10 000 starych zł = 1 nowy zł (denominacja). Przelicznik 10 000:1 był powszechny, nie było też ograniczeń kwot wymiany. Instytucją emisyjną był Narodowy Bank Polski.

Uwaga. Jeśli nie zaznaczono inaczej, dane w ujęciu wartościowym prezentuje się w jednostkach pieniężnych obowiązujących w danych latach.

Na podstawie: H. Cywiński, *Dziesięć wieków pieniądza polskiego*, Warszawa 1987; Z. Karpiński, *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*, Warszawa 1968; G. Wójtowicz, A. Wójtowicz, *Historia monetarna Polski*, Warszawa 2003.

## CENY

## Lata 1918–1939

Tabl. 1 (336). PRZECIĘTNE CENY WYRAŻONE W ZŁOCIE

Wyszczególnienie	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
	w złotych (według parytetu z 1927 r.)						

## Ceny miejscowe płacone producentom

Pszonica – za 100 kg .....	31,67	26,83	38,20	49,87	40,98	51,80	50,67
Żyto – za 100 kg .....	21,98	16,89	26,20	36,12	27,91	41,54	41,61
Jęczmień na kaszę – za 100 kg	20,19	15,31	27,37	36,69	26,41	37,19	38,96
Owies – za 100 kg .....	22,39	17,41	24,49	39,15	27,46	36,14	38,45
Ziemiaki jadalne – za 100 kg	5,59	2,79	7,00	7,26	6,36	10,28	9,69

Ceny hurtowe (loco Warszawa<sup>a</sup>)

Pszonica <sup>b</sup> – za 100 kg .....	34,58	29,45	37,20	51,20	44,30	50,36	47,39
Mąka pszenna 65% <sup>b</sup> – za 100 kg	53,60	51,95	66,83	81,00	68,03	75,60	68,60
Wieprz żywej wagi – za 1 kg .....	1,26	1,88	2,52	2,34	2,18	2,57	2,12
Masło – za 1 kg .....	4,28	3,45	8,50	7,91	5,95	6,48	6,88
Mleko – za 1 l .....	0,23	0,23	0,50	0,46	0,34	0,40	0,42
Jaja świeże – za 1 kg .....	1,46	1,42	3,47	3,70	3,18	3,44	3,54
Cukier kryształ – za 100 kg .....	106,76	86,34	170,07	169,52	124,28	134,84	141,30

<sup>a</sup> Z wyjątkiem pszenicy i mąki pszennej. <sup>b</sup> Giełda poznańska.



Tabl. 1 (336). PRZECIĘTNE CENY WYRAŻONE W ZŁOCIE (dok.)

Wyszczególnienie	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
	w złotych (według parytetu z 1927 r.)						

**Ceny detaliczne w Warszawie**

Chleb żytni – za 1 kg.....	0,41	0,43	0,62	0,78	0,55	0,66	0,62
Mąka pszenna – za 1 kg.....	0,66	0,76	1,00	1,07	0,90	0,98	0,98
Mięso wołowe – za 1 kg.....	1,22	1,94	3,87	3,19	2,37	3,13	3,19
Mięso wieprzowe – za 1 kg.....	1,52	2,21	3,56	3,38	2,78	3,31	3,17
Słonina – za 1 kg.....	2,32	2,86	3,82	3,79	3,34	3,92	3,47
Masło – za 1 kg.....	4,50	4,59	9,05	8,78	6,59	7,24	7,62
Mleko – za 1 l.....	0,29	0,29	0,64	0,63	0,45	0,51	0,53
Jaja – za 1 kg.....	1,92	1,89	4,93	4,97	3,90	3,90	4,20
Cukier – za 1 kg.....	1,21	1,41	1,94	1,83	1,36	1,47	1,56
Węgiel – za 10 kg.....	0,48	0,55	1,00	0,79	0,57	0,61	0,69
Nafta – za 1 l.....	0,27	0,33	0,48	0,59	0,48	0,53	0,58
Madapolam <sup>c</sup> – za 1 m.....	2,14	2,89	2,66	2,70	2,26	2,21	2,27

<sup>c</sup> Rodzaj tkaniny.

Uwaga. Z powodu zmian w strukturze i poziomie cen, jakie przyniosła I wojna światowa, a następnie dwukrotna inflacja, do analizy ruchu cen stosowano ceny wyrażone w złocie (współcześnie można to porównać z cenami wyrażonymi w walucie o stałej sile nabywczej).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 256.

Tabl. 2 (337). WSKAŹNIKI CEN W ROLNICTWIE

Lata	Wskaźniki cen artykułów nabywanych przez rolników	Wskaźniki cen produktów sprzedawanych przez rolników		
		ogółem	w tym	
			zboża	żywiec
1928=100				
1922.....	82,4	60,0	.	.
1923.....	102,5	57,3	.	.
1924.....	110,4	88,8	.	.
1925.....	105,9	102,2	.	.
1926.....	90,0	84,1	.	.
1927.....	96,1	102,9	.	.
1928.....	100,0	100,0	100,0	100,0
1929.....	100,7	89,5	73,8	105,5
1930.....	98,5	67,6	50,8	86,9



Tabl. 2 (337). WSKAŹNIKI CEN W ROLNICTWIE (dok.)

Lata	Wskaźniki cen artykułów nabywanych przez rolników	Wskaźniki cen produktów sprzedawanych przez rolników		
		ogółem	w tym	
			zboża	żywiec
1928=100				
1931.....	90,4	59,5	54,5	56,7
1932.....	81,0	48,9	49,4	43,8
1933.....	72,6	42,6	42,0	42,5
1934.....	70,3	37,0	35,0	36,7
1935.....	66,3	35,8	32,8	35,5
1936.....	64,6	38,7	37,7	38,7
1937.....	66,2	49,2	55,8	43,5
1938.....	65,0	43,8	44,1	42,1

Na podstawie: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1938*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939, s. 22; W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986, s. 112. Por. też „Nożyce cen”, *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, tom I, Warszawa 1981, s. 582.

Tabl. 3 (338). RELACJE PRZECIĘTNYCH CEN DETALICZNYCH NIEKTÓRYCH WYROBÓW PRZEMYSŁOWYCH<sup>a</sup> DO CEN NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH PŁACONYCH PRODUCENTOM

Wyroby przemysłowe	1913 lub 1914	1927/28 <sup>b</sup>	1935/36 <sup>b</sup>	1937/38 <sup>b</sup>
	ceny wyrobów przemysłowych wyrażone			

**W kg żyta**

Pług – 1 szt.....	134	100	270	141
Superfosfat 16% – 100 kg.....	57	31	81	46
Garnek emaliowany – 10 szt.....	61	51	182	97
Kamasze – 1 para.....	78	99	205	121
Madapolam <sup>c</sup> – 10 m.....	61	53	111	68
Nici nr 50 – 10 szpul.....	17	20	52	30
Cukier – 10 kg.....	46	36	92	48
Sól – 10 kg.....	6	8	29	16
Wódka – 1 l.....	11	14	35	20
Tytoń – 1 kg.....	115	141	640	366
Mydło – 10 kg.....	51	52	112	69
Węgiel – 100 kg.....	23	15	43	23
Nafta – 10 l.....	13	13	33	18

<sup>a</sup> Według notowań w Warszawie. <sup>b</sup> Lata gospodarcze (od 1 VIII do 31 VII następnego roku). <sup>c</sup> Rodzaj tkaniny.



**Tabl. 3 (338). RELACJE PRZECIĘTNYCH CEN DETALICZNYCH NIEKTÓRYCH WYROBÓW PRZEMYSŁOWYCH<sup>a</sup> DO CEN NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH PŁACONYCH PRODUCENTOM (dok.)**

Wyroby przemysłowe	1913 lub 1914	1927/28 <sup>b</sup>	1935/36 <sup>b</sup>	1937/38 <sup>b</sup>
	ceny wyrobów przemysłowych wyrażone			

**W kg wieprza żywej wagi**

Plug – 1 szt.....	23,0	20,8	41,5	33,7
Superfosfat 16% – 100 kg.....	9,7	6,5	12,5	11,1
Garnek emaliowany – 10 szt.....	10,5	10,6	27,9	23,3
Kamasze – 1 para.....	13,4	20,7	31,5	29,0
Madapolam <sup>c</sup> – 10 m.....	10,5	11,1	17,0	16,3
Nici nr 50 – 10 szpul.....	2,9	4,2	7,9	7,1
Cukier – 10 kg.....	7,8	7,4	14,1	11,6
Sól – 10 kg.....	1,0	1,7	4,4	3,7
Wódka – 1 l.....	1,8	2,9	5,3	4,8
Tytoń – 1 kg.....	19,7	29,4	98,1	87,8
Mydło – 10 kg.....	8,7	10,9	17,1	16,7
Węgiel – 100 kg.....	3,9	3,1	6,6	5,6
Nafta – 10 l.....	2,2	2,6	5,1	4,4

**W l mleka**

Plug – 1 szt.....	.	141	228	193
Superfosfat 16% – 100 kg.....	.	44	69	64
Garnek emaliowany – 10 szt.....	.	72	154	133
Kamasze – 1 para.....	.	141	173	166
Madapolam <sup>c</sup> – 10 m.....	.	75	93	93
Nici nr 50 – 10 szpul.....	.	28	44	41
Cukier – 10 kg.....	.	50	77	67
Sól – 10 kg.....	.	12	24	21
Wódka – 1 l.....	.	20	29	27
Tytoń – 1 kg.....	.	200	540	504
Mydło – 10 kg.....	.	74	94	96
Węgiel – 100 kg.....	.	21	36	32
Nafta – 10 l.....	.	18	28	25

<sup>a</sup> Według notowań w Warszawie. <sup>b</sup> Lata gospodarcze (od 1 VIII do 31 VII następnego roku). <sup>c</sup> Rodzaj tkaniny.

Uwaga. Za 100 zł w latach 1913–1914 można było kupić 343 kg żyta lub 59 kg wieprza (żywej wagi), w roku gospodarczym 1927/28 – 235 kg żyta lub 49 kg wieprza (żywej wagi) lub 333 l mleka, w roku gospodarczym 1935/36 odpowiednio: 847 kg, 130 kg i 714 l, zaś w roku gospodarczym 1937/38 odpowiednio: 485 kg, 116 kg i 667 l.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 257.

Tabl. 4 (339). PRZECIĘTNE CENY ZIEMI FOLWARCZNEJ<sup>a</sup>

Województwa	1920	1928	1933	1937
	za 1 ha w zł			
Województwa centralne:				
warszawskie .....	310	2 400	1 570	1 580
łódzkie .....				
kieleckie .....			1 030	
lubelskie .....				
białostockie .....				
Województwa wschodnie:				
wileńskie .....	150	1 250	740	780
nowogródzkie .....				
poleskie .....			1 270	
wołyńskie .....				
Województwa zachodnie:				
poznańskie .....	540	2 400	1 430	1 330
pomorskie .....				
śląskie .....			2 210	
Województwa południowe:				
krakowskie .....	230	3 120	2 120	1 680
lwowskie .....				
stanisławowskie .....			1 550	
tarnopolskie .....				

<sup>a</sup> Łącznie z budynkami, inwentarzem i zapasami.

Uwaga. Istniało też zróżnicowanie cen ziemi folwarcznej i włościańskiej, gdzie ta druga była wyższa. Ceny ziemi zależały od jej klasy i regionu.

Na podstawie: W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986, s. 113.



**Tabl. 5 (340). WSKAŹNIKI CEN HURTOWYCH ŻYWNOSCI ORAZ SUROWCÓW I PÓLFABRYKATÓW PRZEMYSŁOWYCH**

Lata	Ogółem	Żywność				Surowce i półfabrykaty przemysłowe
		razem	w tym			
			zboża	zwierzęta rzeźne	nabiał	
1928=100						
1924.....	59	52	41	65	68	64
1925.....	68	66	65	63	73	69
1926.....	88	85	79	85	87	91
1927.....	99	103	102	106	96	96
1928.....	100	100	100	100	100	100
1929.....	95	92	74	105	98	97
1930.....	81	76	51	87	79	86
1931.....	69	66	54	57	70	73
1932.....	60	56	49	44	55	64
1933.....	54	51	42	43	47	59
1934.....	50	45	35	37	41	57
1935.....	48	43	33	35	41	55
1936.....	50	45	38	39	40	56
1937.....	57	53	56	44	48	61
1938.....	53	49	44	42	48	57

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 245.

**Tabl. 6 (341). PRZECIĘTNE CENY DETALICZNE ARTYKUŁÓW PIERWSZEJ POTRZEBY W NAJWIĘKSZYCH MIASTACH**

Wyszczególnienie	Warszawa	Łódź	Wilno	Poznań	Gdynia	Katowice	Kraków	Lwów
	w złotych							
Chleb żytni pytłowy – za 1 kg .... 1928	0,62	0,61	0,65	0,62	.	0,63	0,62	0,61
1938	0,31	0,31	0,31	0,31	0,34	0,33	0,34	0,31
Mąka pszenna – za 1 kg ..... 1928	0,98	0,87	1,07	0,91	.	0,96	0,92	0,94
1938	0,49	0,47	0,48	0,45	0,50	0,49	0,44	0,42
Ziemniaki – za 1 kg ..... 1928	0,19	0,20	0,19	0,16	.	0,15	0,17	0,16
1938	0,10	0,09	0,06	0,07	0,08	0,10	0,09	0,08



**Tabl. 6 (341). PRZECIĘTNE CENY DETALICZNE ARTYKUŁÓW PIERWSZEJ POTRZEBY  
W NAJWIĘKSZYCH MIASTACH (dok.)**

Wyszczególnienie	Warszawa	Łódź	Wilno	Poznań	Gdynia	Katowice	Kraków	Lwów
	w złotych							
Mięso wołowe – za 1 kg ..... 1928	3,19	2,84	2,61	3,27	.	3,14	2,73	2,55
1938	1,50	1,28	0,99	1,53	1,45	1,39	1,16	0,79
Mięso wieprzowe – za 1 kg..... 1928	3,17	2,63	3,30	1,60	.	2,98	2,97	3,19
1938	1,47	1,58	1,37	1,38	1,67	1,42	1,41	1,32
Słonina – za 1 kg ..... 1928	3,47	3,47	4,20	3,17	.	3,47	3,56	3,38
1938	1,61	1,79	1,60	1,59	1,85	1,63	1,82	1,65
Masło – za 1 kg ..... 1928	7,62	7,04	6,79	7,55	.	7,83	6,36	6,89
1938	3,54	3,69	3,38	3,57	3,79	3,68	3,31	3,35
Mleko – za 1 l..... 1928	0,53	0,46	0,42	0,40	.	0,48	0,46	0,44
1938	0,27	0,29	0,20	0,22	0,24	0,28	0,21	0,20
Jaja – za 1 kg..... 1928	4,20	4,60	4,00	4,20	.	4,20	4,00	3,80
1938	1,90	2,06	1,62	1,90	1,96	1,82	1,82	1,58
Cukier – za 1 kg..... 1928	1,56	1,49	1,58	1,42	.	1,51	1,57	1,58
1938	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Węgiel – za 10 kg ..... 1928	0,69	0,68	0,57	0,65	.	0,36	0,49	0,67
1938	0,48	0,48	0,31	0,44	0,45	0,28	0,34	0,48
Nafta – za 1 l..... 1928	0,58	0,58	0,58	0,58	.	0,68	0,70	0,54
1938	0,38	0,37	0,35	0,40	0,42	0,38	0,35	0,34
Elektryczność – za 10 kW·h <sup>a</sup> ..... 1928	9,05	7,67	10,30	6,75	.	3,93	7,00	7,10
1938	5,30	6,13	7,00	5,72	6,00	3,53	6,00	6,30
Gaz – za 10 m <sup>3b</sup> ..... 1928	4,58	3,56	7,50	2,94	.	3,50	3,90	3,50
1938	3,20	3,00	5,00	2,63	3,20	4,00	4,20	3,00

*a, b* Obliczono przy przeciętnym spożyciu miesięcznym: *a* – 10 kW·h, *b* – 20 m<sup>3</sup>.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 254–255.





**Tabl. 7 (342). PORÓWNANIE KOSZTÓW ŻYWNOŚCI W MIASTACH  
Z KOSZTAMI ŻYWNOŚCI W WARSZAWIE**

Wyszczególnienie	1914	1928	1932	1938
	koszty żywności w Warszawie=100			
<b>Województwa centralne</b>				
miasta o liczbie ludności <sup>a</sup> w tys.:				
Poniżej 25.....	.	82	82	86
25–100 .....	87	84	86	87
100 i więcej .....	97	96	95	98
Częstochowa.....	94	84	88	90
Lublin.....	86	85	88	88
Łódź .....	94	93	90	100
Sosnowiec.....	98	91	89	94
Warszawa .....	100	100	100	100
<b>Województwa wschodnie</b>				
miasta o liczbie ludności <sup>a</sup> w tys.:				
Poniżej 25.....	.	82	81	82
25–100 .....	87	81	83	85
100 i więcej – Wilno .....	84	92	92	89
<b>Województwa zachodnie</b>				
miasta o liczbie ludności <sup>a</sup> w tys.:				
Poniżej 25.....	.	86	86	89
25–100 .....	105	92	91	94
100 i więcej .....	115	91	94	96
Bydgoszcz.....	119	89	92	96
Gdynia .....	x	x	x	101
Katowice.....	118	95	98	100
Poznań .....	110	90	91	93
<b>Województwa południowe</b>				
miasta o liczbie ludności <sup>a</sup> w tys.:				
Poniżej 25.....	.	81	84	86
25–100 .....	106	84	87	87
100 i więcej .....	127	90	95	92
Kraków.....	123	90	99	96
Lwów.....	130	89	92	89

<sup>a</sup> Grupy miast i miasta według liczby ludności na podstawie powszechnego spisu ludności 1931 r., z wyjątkiem Gdyni, która liczbę 100 tys. mieszkańców przekroczyła w końcu lat trzydziestych.

Uwaga. Obliczeń dokonano według norm typowego budżetu rodziny robotniczej.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 255.

**Tabl. 8 (343). WSKAŹNIKI CEN  
W HANDLU ZAGRANICZNYM**

Lata	Import	Eksport	Terms of trade <sup>a</sup>
	1928=100		
1930.....	86	81	94
1933.....	46	51	111
1934.....	42	47	112
1937.....	54	56	104
1938.....	48	57	118

<sup>a</sup> Wskaźnik „terms of trade” jest to stosunek zmian cen towarów eksportowanych do zmian cen towarów importowanych.

Na podstawie: „Zeszyt Specjalny Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1938 r., s. 39.

### Lata 1939–1945

**Tabl. 9 (344). WSKAŹNIKI CEN DETALICZNYCH URZĘDOWYCH  
I CZARNORYNKOWYCH NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW  
W GENERALNEJ GUBERNI**

A. W 1944 R.

Artykuły	Ceny urzędowe	Ceny czarnorynkowe
	1937=100	
Chleb .....	182	2 153
Mąka pszenna .....	118	3 685
Ziemniaki .....	1 180	1 730
Mięso:		
wołowe .....	189	2 904
wieprzowe .....	250	5 819
Masło .....	179	4 154
Jaja .....	169	2 977
Mleko .....	138	2 635
Cukier .....	180	7 624
Węgiel.....	200	1 571



**Tabl. 9 (344). WSKAŹNIKI CEN DETALICZNYCH URZĘDOWYCH  
I CZARNORYNKOWYCH NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW  
W GENERALNEJ GUBERNI (dok.)**

**B. W LATACH 1942, 1943 I 1944**

Artykuły	Ceny urzędowe			Ceny czarnorynkowe		
	1942	1943	1944 <sup>a</sup>	1942	1943	1944 <sup>a</sup>
	1941=100 <sup>b</sup>					
Chleb żytni .....	102,0	122,0	126,0	133,6	150,8	122,2
Mąka pszenna .....	94,7	109,3	110,7	145,7	191,4	176,1
Kasza jęczmienna .....	110,4	119,4	122,4	147,9	167,8	151,4
Kasza manna.....	107,6	115,2	147,8	154,8	181,2	183,4
Groch .....	103,2	105,5	93,0	155,4	179,0	170,1
Fasola .....	94,1	115,1	99,1	157,6	185,3	167,3
Ziemniaki .....	84,2	89,5	78,9	139,2	130,8	133,1
Kapusta.....	112,0	91,4	100,0	138,3	199,3	250,7
Mięso:						
wołowe z kością .....	107,2	107,2	116,6	190,0	480,5	512,3
cielęce z kością .....	109,1	113,5	124,0	193,1	457,2	485,6
wieprzowe z kością....	102,6	106,6	119,9	234,7	587,8	558,4
Kielbasa .....	106,8	102,1	113,9	208,5	547,3	582,1
Słonina.....	96,7	106,3	129,6	244,6	513,6	500,0
Masło wyborowe .....	100,2	105,9	113,5	232,0	452,8	498,5
Masło osełkowe.....	108,5	115,9	122,1	232,0	418,6	498,5
Mleko pełne .....	115,6	109,4	125,0	249,7	399,3	526,9
Ser .....	195,6	174,8	192,8	174,8	345,9	405,3
Jaja .....	135,3	129,4	129,4	212,6	384,6	496,2
Cukier .....	101,2	104,8	109,1	268,1	475,7	487,5
Marmolada .....	98,3	107,3	105,1	196,5	368,9	365,8
Sól.....	96,6	103,4	105,2	198,6	284,0	278,7
Piwo jasne .....	100,0	105,2	110,5	147,6	306,1	391,0
Wódka czysta 45%.....	116,4	135,1	142,6	257,8	351,6	332,3

*a, b Średnie z okresu: a – styczeń–czerwiec, b – marzec–grudzień.*

Uwaga. Ceny urzędowe dotyczyły produktów objętych systemem reglamentacji.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 418–419; tenże, *Polityka ekonomiczna Trzeciej Rzeszy w latach drugiej wojny światowej*, Poznań 1982, s. 335–336.



**Tabl. 10 (345). RELACJE CEN DETALICZNYCH CZARNORYNKOWYCH DO CEN URZĘDOWYCH NIEKTÓRYCH ARTYKUŁÓW W GENERALNEJ GUBERNI<sup>a</sup>**

Artykuły	1941	1942	1943	1944
	ceny urzędowe=100			
Chleb .....	1 198	1 569	1 480	1 162
Mąka pszenna .....	1 451	2 232	2 539	2 308
Ziemniaki .....	684	1 131	1 000	1 153
Mięso:				
wołowe .....	350	620	1 567	1 537
wieprzowe .....	500	1 144	2 758	2 331
Masło .....	491	1 229	2 255	2 318
Jaja .....	459	722	1 364	1 759
Cukier .....	948	2 511	4 300	4 236
Węgiel.....	511	730	927	785

<sup>a</sup> Patrz uwaga do tabl. 9 na str. 354.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 339.

## Lata 1945–2000

**Tabl. 11 (346). PRZECIĘTNE CENY SKUPU WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH I CENY UZYSKIWANE PRZEZ ROLNIKÓW NA TARGOWISKACH**

### A. W LATACH 1955–1990

Wyszczególnienie	1955	1960	1970	1980	1990
	w złotych				

#### Ceny skupu<sup>a</sup>

Ziarno zbóż (bez siewnego) – za 1 dt:					
pszenicy .....	322	262	365	521	80 710
żyta .....	231	160	251	425	60 496
jęczmienia .....	253	277	331	507	71 225
owsa i mieszanek zbożowych.....	213	134	231	425	46 735

<sup>a</sup> Ceny płacone bezpośrednio producentom rolnym: w latach 1955–1980 przez uspołecznione jednostki skupu – w 1955 r. za dostawy ponadobowiązkowe (ceny w dostawach obowiązkowych były 2–4-krotnie niższe), w latach 1960, 1970 i 1980 – za produkty kontraktowane i niekontraktowane (ceny za produkty kontraktowane były wyższe) oraz w 1990 r. – przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne.



**Tabl. 11 (346). PRZECIĘTNE CENY SKUPU WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH  
I CENY UZYSKIWANE PRZEZ ROLNIKÓW NA TARGOWISKACH (cd.)**

A. W LATACH 1955–1990 (dok.)

Wyszczególnienie	1955	1960	1970	1980	1990
	w złotych				

**Ceny skupu<sup>a</sup> (dok.)**

Ziemniaki jadalne (bez wczesnych) – za 1 dt .....	57	67	89	455	22 129
Żywiec rzeźny – za 1 kg:					
bydło (bez cieląt) .....	6,20	10	13	33	4 256
cielęta .....	6,80	9,26	12	36	11 679
trzoda chlewna .....	13	16	21	48	7 931
Mleko krowie – za 1 l.....	1,82	2,34	2,65	6,57	627
Jaja kurze spożywcze – za 1 szt.....	1,12	1,46	1,70	2,94	358

**Ceny uzyskiwane na targowiskach<sup>b</sup>**

Ziarno zbóż – za 1 dt:					
pszenicy .....	387	373	461	897	84 300 <sup>c</sup>
żyta .....	307	274	363	732	64 400 <sup>c</sup>
jęczmienia .....	313	299	382	793	70 500 <sup>c</sup>
owsa .....	301	287	362	770	63 200 <sup>c</sup>
Ziemniaki (w latach 1980 i 1990 – bez jadalnych wczesnych) – za 1 dt.....	93	118	119	417	29 100 <sup>c</sup>
Żywiec rzeźny – za 1 kg:					
bydło (bez cieląt) .....	.	8,95	12	32	3 939 <sup>d</sup>
cielęta .....	.	13	18	46	8 419
trzoda chlewna .....	.	20	24	58	8 556
Mleko krowie – za 1 l.....	.	.	.	6,8	762
Jaja kurze – za 1 szt .....	.	.	.	3,9	449

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 355. <sup>b</sup> Do 1989 r. ceny uzyskiwane w transakcjach wolnorynkowych; głównym źródłem informacji są miesięczne sprawozdania korespondentów rolnych Głównego Urzędu Statystycznego. <sup>c</sup> Dane zaokrąglone. <sup>d</sup> Średnia cena krowy rzeźnej.



**Tabl. 11 (346). PRZECIĘTNE CENY SKUPU WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH  
I CENY UZYSKIWANE PRZEZ ROLNIKÓW NA TARGOWISKACH (dok.)**

B. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
	w złotych	

**Ceny skupu<sup>a</sup>**

Ziarno zbóż (bez siewnego) – za 1 dt:		
pszenicy .....	35,36	50,82
żyta .....	22,54	36,15
jęczmienia .....	30,20	50,11
owsa i mieszanek zbożowych.....	24,19	38,89
Ziemniaki jadalne (bez wczesnych) – za 1 dt .....	30,29	34,86
Żywiec rzeźny – za 1 kg:		
bydło (bez cieląt) .....	2,32	2,90
cielęta .....	4,20	6,00
trzoda chlewna .....	2,58	3,68
Mleko krowie – za 1 l.....	0,44	0,78
Jaja kurze spożywcze – za 1 szt.....	0,14	0,21

**Ceny uzyskiwane na targowiskach<sup>b</sup>**

Ziarno zbóż – za 1 dt:		
pszenicy .....	37,20	56,11
żyta .....	26,84	41,51
jęczmienia .....	32,22	48,41
owsa .....	29,62	42,22
Ziemniaki (bez jadalnych wczesnych) – za 1 dt .....	46,39	41,33
Żywiec rzeźny – za 1 kg:		
bydło (bez cieląt) <sup>c</sup> .....	2,26	2,79
cielęta .....	3,43	4,90
trzoda chlewna .....	2,59	3,60
Mleko krowie – za 1 l.....	0,51	0,95
Jaja kurze – za 1 szt .....	0,22	0,32

<sup>a</sup> Ceny płacone bezpośrednio producentom rolnym przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne.

<sup>b</sup> Głównym źródłem informacji są miesięczne sprawozdania korespondentów rolnych Głównego Urzędu Statystycznego. <sup>c</sup> Średnia ważona cena bydła rzeźnego obliczona na podstawie struktury ilości skupu młodego bydła i krów rzeźnych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1957*, Warszawa 1957, s. 234–245; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 233; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 468; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 424; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 177, 179; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 310, 312; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 325, 327.



**Tabl. 12 (347). RELACJE PRZECIĘTNYCH CEN DETALICZNYCH  
NIEKTÓRYCH WYROBÓW PRZEMYSŁOWYCH  
DO CEN NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH**

Wyroby przemysłowe	1946	1947
	ceny wyrobów przemysłowych wyrażone	

**W kg żyta**

Pług – szt .....	133	92
Superfosfat – dt .....	35	25
Buty z cholewami – 1 para .....	710	652
Cukier – 10 kg .....	125	60
Sól – 10 kg .....	9	4
Mydło – 10 kg .....	159	137
Węgiel – dt .....	15	14
Nafta – 10 l .....	41	15

**W kg wieprza (w wadze żywej)**

Pług – szt .....	13	18
Superfosfat – dt .....	3	5
Buty z cholewami – 1 para .....	70	124
Cukier – 10 kg .....	12	12
Sól – 10 kg .....	0,9	0,8
Mydło – 10 kg .....	16	26
Węgiel – dt .....	2	3
Nafta – 10 l .....	4	3

**W l mleka**

Pług – szt .....	114	118
Superfosfat – dt .....	30	32
Buty z cholewami – 1 para .....	609	829
Cukier – 10 kg .....	107	77
Sól – 10 kg .....	8	5
Mydło – 10 kg .....	137	175
Węgiel – dt .....	13	18
Nafta – 10 l .....	36	19

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 157.



**Tabl. 13 (348). RELACJE PRZECIĘTNYCH CEN DETALICZNYCH  
NIEKTÓRYCH ŚRODKÓW PRODUKCJI DLA ROLNICTWA  
DO CEN SKUPU NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH**

**A. W LATACH 1960–1990**

Środki produkcji	1960	1970	1980	1990
	ceny środków produkcji wyrażone			

**W dt żyta**

Ciągnik „Ursus” C 330 – szt .....	–	378	341	484
Siewnik zbożowy ciągnikowy <sup>a</sup> – szt .....	22,5	14,3	48,2	105
Kopaczka ciągnikowa – szt .....	93,8	91,6	69,4	112 <sup>b</sup>
Plug 2-skibowy ciągnikowy – szt.....	21,9	13,4	18,3	35,6 <sup>c</sup>
Sól potasowa – dt.....	0,6	0,4	0,3	0,6
Cement – t .....	3,6	2,3	2,3	6,3
Superfosfat granulowany 19% – dt.....	0,6	0,4	0,2	0,82

**W kg żywca rzeźnego wieprzowego**

Ciągnik „Ursus” C 330 – szt .....	–	4 523,8	3 020,1	3 693
Siewnik zbożowy ciągnikowy <sup>a</sup> – szt .....	222,4	171,4	427,1	803
Kopaczka ciągnikowa – szt .....	926,5	1 095,2	614,6	857 <sup>b</sup>
Plug 2-skibowy ciągnikowy – szt.....	216,2	160,5	162,5	272 <sup>c</sup>
Sól potasowa – dt.....	5,4	4,2	2,7	4,9
Cement – t .....	35,6	27,4	20,0	47,8
Superfosfat granulowany 19% – dt.....	5,5	4,3	1,9	6,3

**B. W LATACH 1990 I 2000**

Wyszczególnienie	1990	2000	1990	2000	1990	2000
	ceny środków produkcji wyrażone					
	w dt pszenicy		w kg żywca rzeźnego wieprzowego		w l mleka krowiego	
Ciągnik „Ursus” 2812 – szt.....	363 <sup>d</sup>	684	3 693 <sup>d</sup>	9 441	46 712 <sup>d</sup>	44 540
Siewnik zbożowy ciągnikowy zawieszany – szt .....	78,9	117	803	1 618	10 159	7 635
Kopaczka do ziemniaków ciągnikowa elewatorowa, półzawieszana – szt.....	84,2	103	857	1 421	10 837	6 703
Plug ciągnikowy 2-skibowy, zawieszany – szt.....	26,7	21,5	272	297	3 440	1 403
Saletra amonowa 34% N – dt.....	0,78	0,88	8,0	12,2	101	57,5
Superfosfat granulowany 19% P <sub>2</sub> O <sub>5</sub> – dt.....	0,62	0,88	6,3	12,2	79,5	57,3
Olej napędowy letni – hl.....	2,6	5,0	26,7	69,0	337	326

<sup>a</sup> W latach 1960 i 1970 siewnik zbożowy konny, w 1990 r. siewnik zbożowy ciągnikowy zawieszany. <sup>b–d</sup> Dotyczy: <sup>b</sup> – kopaczki do ziemniaków ciągnikowej, elewatorowej, półzawieszanej, <sup>c</sup> – pluga ciągnikowego 2-skibowego, zawieszanego, <sup>d</sup> – ciągnika „Ursus” C 330.





**Tabl. 13 (348). RELACJE PRZECIĘTNYCH CEN DETALICZNYCH  
NIEKTÓRYCH ŚRODKÓW PRODUKCJI DLA ROLNICTWA  
DO CEN SKUPU NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH (dok.)**

B. W LATACH 1990 I 2000 (dok.)

Wyszczególnienie	1990	2000	1990	2000	1990	2000
	ceny środków produkcji wyrażone					
	w dt pszenicy		w kg żywca rzeźnego wieprzowego		w l mleka krowiego	
Węgiel kamienny – t.....	3,3	7,6	33,7	105	427	495
Cement portlandzki „35” – t.....	4,9	4,7	50,1	65,2	634	307
Mieszanki paszowe – dt:						
„T-2” dla tuczników.....	1,5	1,5	14,9	20,4	189	96,1
„B” dla bydła.....	1,2	1,4	12,2	19,1	154	90,3
Pszenica (ziarno siewne) – dt.....	1,5	1,7	15,6	23,1	197	109
Ziemniaki (sadzeniaki) – dt.....	0,44	1,6	4,5	21,7	56,8	102
Buhaje hodowlane – szt.....	37,8	107	385	1 478	4 867	6 972

Uwaga. Wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) produktów rolnych sprzedawanych do towarów i usług zakupywanych przez gospodarstwa indywidualne w rolnictwie przy przyjęciu 1990=100 wynosił: w 1970 r. – 149,7, w 1980 r. – 208,8, w 2000 r. – 74,0; wskaźniki obliczono przyjmując system wag: w 1970 r. – z 1965 r., w 1980 r. – z 1975 r., w 1990 r. – z 1985 r., w 2000 r. – z roku poprzedzającego rok badany.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 390, 397; *Rocznik Statystyczny 1983*, Warszawa 1983, s. 376, 379; *Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992, s. 166, 167, 177; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. XLIV–XLV, 326–327; obliczenia własne.

**Tabl. 14 (349). PRZECIĘTNE CENY GRUNTÓW ORNYCH W OBROTCIE PRYWATNYM**

Lata	Za 1 ha – wyrażone w dt		Lata	Za 1 ha – wyrażone w dt	
	żyta	żywca rzeźnego wieprzowego		żyta	żywca rzeźnego wieprzowego
1948.....	46,4	6,9	1980.....	38,1	4,8
1950.....	56,8	7,4	1990.....	68,2	5,1
1960.....	101,8	14,2	2000.....	115,3	13,3
1970.....	66,7	10,1			

Uwaga. Ceny dotyczą gruntów bez zabudowań. Do 1970 r. dane obejmują notowania cen ziemi jedynie z obszarów tzw. ziem dawnych, tj. II Rzeczypospolitej pozostałych w granicach Polski po 1945 r. Dla porównania, w II Rzeczypospolitej w 1928 r. 1 ha gruntów ornych stanowił równowartość 52,1 dt żyta lub 11,6 dt żywca, w 1937 r. odpowiednio: 43,8 dt i 11,7 dt.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 143; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 191; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 328.

Tabl. 15 (350). WSKAŹNIKI CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU<sup>a</sup>

A. W LATACH 1957–1990 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Lata	Ogółem	Grupy gałęzi – przemysł								
		paliwowo-energetyczny	metalurgiczny	elektro-maszynowy	chemiczny	mineralny	drzewno-papierniczy	lekki	spożywczy	pozostałe gałęzie przemysłu
rok poprzedni=100										
1957.....	107,9	99,7	100,3	102,9	104,9	142,2	193,7	101,6	104,8	199,4
1958.....	100,6	101,4	101,3	102,3	99,8	101,2	100,8	95,8	101,4	101,0
1959.....	103,3	161,9	100,0	98,4	97,0	108,4	170,8	96,4	102,7	103,9
1960.....	107,1	111,1	130,0	107,5	109,4	108,6	104,2	97,7	104,3	100,3
1961.....	99,9	99,6	99,3	99,8	99,3	99,5	99,4	100,1	99,5	99,7
1962.....	100,3	99,4	101,1	98,8	100,6	99,3	100,6	101,0	102,1	106,8
1963.....	99,9	101,8	100,2	97,4	97,5	99,2	100,6	99,6	101,6	100,2
1964.....	100,8	101,3	100,1	99,4	97,6	99,5	100,9	99,9	103,3	99,9
1965.....	99,8	99,9	100,2	99,8	97,8	97,2	98,9	100,5	100,3	103,0
1966.....	100,1	100,1	100,0	99,5	98,7	99,3	99,8	100,1	101,0	105,0
1967.....	100,2	100,5	106,2	95,7	99,6	97,7	100,2	103,2	101,4	99,8
1968.....	101,1	100,0	100,4	100,5	100,2	97,6	99,8	100,5	103,6	100,3
1969.....	100,3	99,9	100,1	99,7	99,3	100,6	102,6	100,6	100,8	100,7
1970.....	100,5	100,2	100,3	101,0	98,5	101,3	105,8	99,4	100,2	100,9
1971.....	104,0	109,2	117,4	102,2	95,2	107,6	113,8	102,7	101,2	108,1
1972.....	99,4	100,1	99,8	98,4	99,4	100,9	100,0	99,8	99,0	100,0
1973.....	99,6	100,0	100,0	98,3	99,0	99,9	99,6	100,7	100,1	99,9
1974.....	105,0	126,1	102,6	100,7	101,4	100,1	100,0	107,3	106,8	104,7
1975.....	102,3	103,6	100,0	101,8	104,6	101,3	100,5	104,3	101,9	100,4
1976.....	108,5	117,4	117,7	106,7	107,4	112,0	117,0	105,3	102,2	116,2
1977.....	103,9	100,0	100,6	105,9	103,6	113,6	100,8	105,6	101,7	116,0
1978.....	104,7	100,5	101,0	108,1	104,1	103,0	100,5	105,9	105,6	101,2
1979.....	102,0	101,3	100,3	101,1	100,5	101,0	100,7	102,5	104,7	100,9
1980.....	104,2	101,1	111,9	101,3	102,7	100,3	101,8	106,2	106,6	101,1
1981.....	109,2	108,2	102,2	103,5	101,3	100,7	102,6	106,3	126,2	127,5
1982.....	222,3	342,5	225,4	199,2	214,2	281,2	225,9	166,6	230,8	190,6
1983.....	115,3	112,7	117,5	112,1	110,5	114,3	106,2	126,7	118,8	110,7
1984.....	114,5	115,5	124,5	113,2	114,4	115,3	112,0	115,2	112,2	112,3
1985.....	118,3	120,7	120,8	117,8	121,3	116,2	120,2	121,9	113,1	117,2
1986.....	117,8	122,5	122,0	115,8	119,7	116,8	117,8	118,5	113,8	117,8
1987.....	126,6	131,2	137,4	123,8	130,1	128,1	130,3	124,4	120,9	121,9
1988.....	159,8	170,2	167,5	155,5	162,2	156,3	148,3	157,2	157,4	159,2
1989.....	312,8	238,3	332,8	303,2	295,0	301,3	332,6	324,0	390,9	279,0
1990.....	722,4	1 033	883,3	653,6	776,0	726,4	659,7	508,3	628,0	642,7

<sup>a</sup> Do 1984 r. – ceny zbytu, w latach 1985–1993 – ceny realizacji (określane jako faktycznie uzyskiwane przez podmioty gospodarcze), w latach 1994 i 1995 – ceny producenta, od 1996 r. – ceny bazowe.

Tabl. 15 (350). WSKAŹNIKI CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU<sup>a</sup> (cd.)

B. W LATACH 1991–2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności

Sektory i działy	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	rok poprzedni = 100									
<b>O g ó l e m</b> .....	<b>140,9</b>	<b>134,5</b>	<b>131,9</b>	<b>125,3</b>	<b>125,4</b>	<b>112,4</b>	<b>112,2</b>	<b>107,3</b>	<b>105,7</b>	<b>107,8</b>
<b>Górnictwo i kopalnictwo</b> .....	<b>177,8</b>	<b>131,2</b>	<b>148,0</b>	<b>140,5</b>	<b>122,9</b>	<b>111,8</b>	<b>116,4</b>	<b>108,5</b>	<b>105,0</b>	<b>110,7</b>
W tym górnictwo węgla kamiennego i brunatnego; wydobywanie torfu.....	208,9	131,5	154,2	143,5	119,2	112,6	116,6	110,0	102,5	108,5
<b>Przetwórstwo przemysłowe</b> .....	<b>139,6</b>	<b>126,8</b>	<b>129,3</b>	<b>124,2</b>	<b>125,9</b>	<b>110,7</b>	<b>108,7</b>	<b>106,5</b>	<b>105,0</b>	<b>107,5</b>
Produkcja artykułów spożywczych i napojów.....	150,5	136,8	125,6	122,5	127,5	116,3	108,9	106,3	102,9	109,4
Produkcja wyrobów tytoniowych .....	193,8	151,9	130,7	125,7	147,7	131,1	132,3	118,3	111,4	106,7
Włókiennictwo .....	128,3	118,7	125,5	125,6	124,2	110,5	107,6	106,2	102,5	102,3
Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich .....	143,4	124,1	129,2	117,4	118,2	108,2	107,0	109,4	106,1	101,7
Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych.....	136,8	118,4	129,3	122,9	117,1	109,8	108,6	108,3	106,3	105,9
Produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz z korka (oprócz mebli), artykułów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania.....	145,3	118,3	135,3	133,7	134,3	109,4	108,1	106,6	102,7	103,9
Produkcja masy włóknistej, papieru oraz wyrobów z papieru .....	121,4	123,5	129,2	133,9	158,8	94,3	100,5	105,4	103,7	113,1
Działalność wydawnicza, poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji .....	183,6	131,9	111,4	133,5	126,9	112,5	105,1	106,8	104,6	105,3
Wytwarzanie koksu, produktów rafinacji ropy naftowej i paliw jądrowych .....	157,3	143,5	137,1	113,3	116,8	109,0	121,8	105,3	124,5	138,2
Produkcja wyrobów chemicznych.....	138,5	125,7	130,6	129,7	131,7	106,6	107,8	107,5	107,0	107,8
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych.....	136,3	119,3	129,6	125,5	127,1	106,7	105,0	104,8	102,8	103,6
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych.....	145,2	123,5	127,0	130,6	125,4	114,7	109,2	106,1	106,1	105,2
Produkcja metali.....	118,1	115,1	134,8	128,4	123,7	106,6	108,6	107,4	102,5	107,9
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyjątkiem maszyn i urządzeń.....	131,4	121,5	126,7	123,9	120,0	110,0	105,3	105,8	103,7	101,4

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 361.

**Tabl. 15 (350). WSKAŹNIKI CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU<sup>a</sup> (dok.)**

B. W LATACH 1991–2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności (dok.)

Sektory i działy	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	rok poprzedni = 100									
<b>Przetwórstwo przemysłowe (dok.)</b>										
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	137,8	119,4	129,0	123,1	120,8	112,5	107,8	106,3	104,3	102,2
Produkcja maszyn biurowych i komputerów .....	112,9	115,3	109,0	97,8	108,4	101,0	99,9	97,1	94,2	100,0
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	126,8	120,5	132,6	123,5	127,1	109,3	106,2	103,6	102,9	102,7
Produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych .....	124,3	112,3	124,8	121,5	119,8	106,3	106,6	105,6	106,4	103,7
Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków .....	138,2	125,3	129,6	118,0	120,1	112,7	108,2	106,4	104,3	102,9
Produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep .....	143,9	128,8	135,6	123,4	125,8	111,7	108,2	105,3	103,1	102,7
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego ...	153,5	108,2	134,0	123,8	120,5	116,6	108,4	106,0	106,9	103,0
Produkcja mebli; działalność produkcyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	152,0	125,2	127,0	126,8	123,2	107,3	107,3	107,3	104,8	103,7
Zagospodarowanie odpadów .....	107,4	111,8	144,8	136,3	130,0	109,1	109,2	108,0	105,2	112,7
<b>Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę</b> .....	<b>140,5</b>	<b>186,7</b>	<b>140,1</b>	<b>123,6</b>	<b>127,1</b>	<b>115,1</b>	<b>111,3</b>	<b>110,0</b>	<b>109,6</b>	<b>108,4</b>
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę .....	135,9	191,1	140,6	123,5	127,7	114,7	110,9	109,9	109,6	108,7
Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody .....	202,8	143,7	134,1	124,7	120,5	120,4	116,3	110,7	110,9	107,3

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 361.

Uwaga. W latach 1991–1999 dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 5 osób, a w 2000 r. – 9 osób.

 Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”, GUS; Rocznik Statystyczny 1996, Warszawa 1996, s. 316; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1999, Warszawa 1999, s. 342; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, Warszawa 2001, s. 328.*

Tabl. 16 (351). WSKAŹNIKI CEN WOLNORYNKOWYCH ARTYKUŁÓW KONSUMPCYJNYCH

Lata	Ogółem	W tym	
		żywność	odzież i obuwie
	kwiecień 1945=100		
1945.....	77	71	88
1946.....	97	83	170
1947.....	134	107	261
1948.....	139	109	271
1949.....	145	116	251

W latach 1945 i 1946 istniały dwa systemy cen: administracyjnie ustalanych (sztywnych) na towary reglamentowane i ceny wolnorynkowe. W kwietniu 1947 r. wprowadzono jednolite ceny wyjściowe na niektóre towary, dla których specjalne komisje cennikowe ustalały maksymalny poziom – w ten sposób pojawił się trzeci system cen – maksymalnych. Ceny wolnorynkowe były wyższe zarówno od maksymalnych, jak i sztywnych. Od maja 1947 r. rozpoczęło działalność Biuro Cen, którego jednym z zadań było ujednoczenie poziomu cen w kraju i ich stabilizacja. W czerwcu rząd uzyskał specjalne pełnomocnictwa do zwalczania drożyzny i nadmiernych zysków w handlu, co wraz z działaniem Biura Cen oraz komisji specjalnych do walki z nadużyciami i spekulacją doprowadziło do zahamowania wzrostu poziomu cen, ich ujednoczenia i pełnej kontroli.

Na podstawie: L. Beskid, *System cen detalicznych w Polsce*, Warszawa 1962, s. 53.



Tabl. 17 (352). WSKAŹNIKI CEN TOWARÓW I USŁUG NABYWANYCH PRZEZ LUDNOŚĆ

Lata	Ogółem	Towary i usługi konsumpcyjne					Towary i usługi niekonsumpcyjne		
		razem	towary			usługi	razem	towary	usługi
			razem	w tym					
				żywność i napoje bezalkoholowe	towary nieżywnościowe				
rok poprzedni=100									
1950.....	107,6	107,5	108,5	109,4	109,4	100,9	111,9	111,9	100,9
1951.....	.	109,6	110,4	.	.	.	.	.	.
1952.....	.	114,5	116,1	.	.	.	.	.	.
1953.....	142,4	141,9	141,8	153,8	134,1	141,0	191,2	191,5	141,0
1954.....	93,9	93,7	93,3	94,4	91,0	98,3	98,7	98,6	99,3
1955.....	.	97,6	97,4	100,3	.	99,1	99,6	.	.
1956.....	99,0	99,0	98,9	99,4	98,2	99,9	99,8	99,9	99,4
1957.....	106,9	105,4	105,4	101,8	108,9	105,5	136,6	151,2	109,4
1958.....	103,0	102,7	102,5	100,6	102,8	105,8	105,1	104,1	107,6
1959.....	101,1	101,1	100,8	103,8	98,1	105,6	100,9	100,0	103,4
1960.....	101,8	101,8	101,6	104,8	98,7	103,8	101,8	101,7	102,1
1961.....	100,8	100,7	100,6	100,5	99,9	101,2	102,1	102,0	102,6
1962.....	102,5	102,5	102,6	103,9	100,2	100,8	103,0	103,4	101,8
1963.....	100,9	100,8	100,4	97,1	103,1	105,2	101,0	100,5	102,5
1964.....	101,2	101,2	101,1	99,6	101,1	101,7	100,7	100,4	101,7
1965.....	100,9	100,9	100,7	101,6	100,0	102,6	100,5	100,6	100,3
1966.....	101,2	101,2	100,0	98,8	101,3	110,2	101,5	101,8	100,5
1967.....	101,5	101,5	101,4	101,7	101,4	102,9	101,0	100,5	102,7
1968.....	101,5	101,6	101,5	103,3	100,0	102,9	100,8	100,3	102,2
1969.....	101,3	101,4	101,5	102,1	100,1	100,1	100,4	100,1	101,1
1970.....	101,1	101,1	101,2	100,4	99,9	100,5	101,1	100,8	101,9
1971.....	100,4	99,9	99,8	102,5	97,2	100,3	104,2	105,7	101,1
1972.....	100,0	100,0	99,9	99,9	99,9	100,6	100,4	100,1	100,9
1973.....	102,7	102,8	103,0	101,1	105,8	101,9	101,7	101,0	103,2
1974.....	106,6	107,1	107,2	106,2	103,6	106,5	103,1	102,1	105,3
1975.....	102,9	103,0	103,2	100,5	106,3	101,7	102,3	101,0	105,2
1976.....	105,6	104,4	104,6	104,6	106,0	103,2	113,7	116,8	105,4
1977.....	106,3	104,9	105,0	107,4	104,7	104,8	114,7	115,6	112,0
1978.....	107,4	108,1	108,8	107,4	107,3	103,9	102,8	101,8	105,8
1979.....	106,6	107,0	107,1	107,4	105,9	106,9	103,7	102,1	108,0
1980.....	108,9	109,4	109,6	112,8	108,5	108,2	105,2	103,9	108,4
1981.....	121,2	121,2	122,1	122,5	113,1	115,3	121,2	118,6	127,1
1982.....	204,5	200,8	206,8	236,3	185,4	162,9	228,1	236,1	202,1



Tabl. 17 (352). WSKAŹNIKI CEN TOWARÓW I USŁUG NABYWANYCH PRZEZ LUDNOŚĆ (dok.)

Lata	Ogółem	Towary i usługi konsumpcyjne				Towary i usługi niekonsumpcyjne			
		razem	towary		usługi	razem	towary	usługi	
			razem	w tym					
				żywność i napoje bezalkoholowe					towary nieżywnościowe
rok poprzedni=100									
1983.....	121,4	122,1	121,0	111,9	122,5	131,5	116,8	114,2	126,3
1984.....	114,8	115,0	114,7	116,8	116,1	117,2	113,5	110,9	121,3
1985.....	115,0	115,1	114,0	114,9	116,7	122,6	114,4	112,3	120,7
1986.....	117,5	117,7	117,5	114,6	120,1	119,4	116,2	116,7	114,8
1987.....	125,3	125,2	124,3	121,7	125,5	130,9	126,0	128,8	117,9
1988.....	161,3	160,2	159,6	149,4	165,3	163,5	169,0	171,6	161,2
1989.....	343,8	351,1	364,3	420,1	326,7	270,9	296,2	287,1	324,5
1990.....	717,8	685,8	659,8	674,7	691,2	880,7	936,4	990,5	760,8
1991.....	171,1	170,3	160,0	146,1	175,8	231,5	177,5	175,6	179,4
1992.....	142,4	143,0	136,7	136,9	136,5	167,6	138,1	134,8	140,4
1993.....	134,6	135,3	133,9	133,0	137,3	138,5	130,6	138,2	124,7
1994.....	130,7	132,2	132,1	132,9	131,4	132,6	122,4	123,6	121,6
1995.....	126,8	127,8	127,1	126,8	126,3	129,4	120,9	124,0	118,7
1996.....	119,4	119,9	119,8	118,4	118,9	120,1	117,0	118,7	115,7
1997.....	114,8	114,9	113,1	112,3	113,3	119,3	114,3	112,1	116,0
1998.....	111,6	111,8	109,5	107,1	110,7	117,3	110,8	107,7	112,9
1999.....	107,4	107,3	105,5	101,5	108,7	111,1	107,6	109,0	106,4
2000.....	110,4	110,1	109,6	110,0	109,6	111,0	111,7	114,7	109,4

## Uwaga.

1. Podstawę informacji o cenach stanowią cenniki oraz notowania cen dokonywane bezpośrednio w punktach sprzedaży detalicznej, w zakładach gastronomicznych, na targowiskach i w placówkach usługowych; przedmiotem obserwacji są ściśle określone asortymenty towarów.

2. Wskaźnik ogólny jest średnim ważonym wskaźnikiem czterech wskaźników: wskaźnika cen towarów i usług nabywanych przez ludność w handlu detalicznym, wskaźnika cen w zakładach gastronomicznych, wskaźnika cen targowiskowych artykułów żywnościowych i wskaźnika cen usług nabywanych przez ludność. Wskaźniki cen obliczono przyjmując system wag: do 1965 r. z roku badanego, dla lat 1966–1970 z 1965 r., dla lat 1971–1975 z 1970 r., dla lat 1976–1979 z 1975 r., od 1980 r. z roku poprzedzającego rok badany.

3. Od 1993 r. grupowania towarów i usług konsumpcyjnych dokonuje się na podstawie Klasyfikacji Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP) z tym, że w stosunku do obowiązującej klasyfikacji zachowano grupowania: towary (w tym nieżywnościowe) i usługi; od 1993 r. w żywności i napojach bezalkoholowych nie ujmuje się placówek gastronomicznych, a w towarach nieżywnościowych – wyrobów tytoniowych.

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”*, GUS; *Rocznik Statystyczny 1995*, Warszawa 1995, s. 316; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 329.

**Tabl. 18 (353). PRZECIĘTNE CENY DETALICZNE NIEKTÓRYCH TOWARÓW  
KONSUMPCYJNYCH**

A. W LATACH 1953–1990<sup>a</sup>

Stan w końcu grudnia

Wyszczególnienie	1953	1960	1970	1980	1990
	w złotych				
Chleb <sup>b</sup> – za 0,8 kg .....	3,50	4,00	4,00	6,70	2 312
Mąka pszenna „wrocławska” – za 1 kg.....	7,00	6,70	7,80	6,70	3 205
Ryż – za 1 kg.....	22,50	8,00	8,00	10,00	6 436
Mięso wieprzowe (łopatka z kością) – za 1 kg .....	27,00	36,00	50,00	59,00	24 756
Masło ekstra wyborowe <sup>c</sup> – za 1 kg.....	60,00	75,00	75,00	100,00	24 664
Mleko spożywcze o zawartości 2% tłuszczu, butelkowane <sup>d</sup> – za 1 l.....	2,50	2,70	3,30	2,90	908
Jaja kurze świeże – za 1 szt.....	1,35	2,30	2,70	4,20	1 137
Cukier kryształ zwykły – za 1 kg .....	13,00	12,00	10,50	10,50	4 925
Kawa naturalna ziarnista palona <sup>e</sup> – za 100 g.....	39,00	25,00	40,00	60,00	3 832
Sól biała drobna – za 1 kg .....	1,20	1,20	1,20	1,76 <sup>f</sup>	1 788 <sup>f</sup>
Wódka czysta 40% – za 0,5 l .....	31,10	36,00	55,00	120	21 600
Ubranie męskie dwuczęściowe z wełny czesankowej 100% – za 1 kpl .....	.	1 890	1 890	3 200	572 799
Półbuty męskie skórzane na podeszwie nieskórzaney – za 1 parę .....	330	180	180	350	155 616
Odbiornik radiofoniczny stołowy popularny – za 1 szt	–	810	1 050	1 650	234 656
Odbiornik telewizyjny do odbioru czarno-białego – za 1 szt.....	–	9 000	7 800	6 700	998 256
Węgiel kamienny klasa I – za 1 t.....	270	250	550	550	426 332

<sup>a</sup> Do 1980 r. – na podstawie badania cen w jednostkach państwowych i spółdzielniach. <sup>b</sup> W latach 1953 i 1960 chleb pszenno-żytni „sandomierski” o wadze 1 kg, w 1970 r. chleb „mazowiecki”, w 1980 r. chleb „zwykły”, w 1990 r. chleb mieszany zwykły. <sup>c</sup> W 1990 r. masło śmietankowe o zawartości tłuszczu 82,5%. <sup>d</sup> W latach 1953 i 1960 mleko o zawartości 2,5% tłuszczu. <sup>e</sup> W 1990 r. kawa „Ekstra Selekt”. <sup>f</sup> Sól warzona; w 1980 r. – za 1,25 kg.



**Tabl. 18 (353). PRZECIĘTNE CENY DETALICZNE NIEKTÓRYCH TOWARÓW  
KONSUMPCYJNYCH (dok.)**

B. W LATACH 1995 I 2000

W grudniu

Wyszczególnienie	1995	2000
	w złotych	
Ryż – za 1 kg.....	2,21	2,35
Chleb pszenno-żytni – za 0,5 kg.....	0,59	1,30
Mąka pszenna „Poznańska” – za 1 kg.....	1,07	1,77
Mięso wieprzowe z kością (schab środkowy) – za 1 kg.....	9,24	14,28
Kurczęta patroszone – za 1 kg.....	5,45	5,88
Szynka wieprzowa gotowana – za 1 kg.....	14,32	19,89
Mleko krowie spożywcze o zawartości tłuszczu 3–3,5%, sterylizowane – za 1 l	1,73	2,20
Ser twarogowy półtłusty – za 1 kg.....	5,59	8,52
Jaja kurze świeże – za 1 szt.....	0,29	0,36
Masło świeże o zawartości tłuszczu 82,5% – za 200 g.....	1,53	2,71
Pomarańcze – za 1 kg.....	3,39	4,18
Ziemniaki – za 1 kg.....	0,55	0,54
Cukier biały kryształ – za 1 kg.....	1,90	2,67
Sól warzona – za 1 kg.....	0,53	0,73
Kawa naturalna mielona „Tchibo Family” <sup>g</sup> – za 250 g.....	5,80	6,22
Wódka czysta „Polonaise – Polish Vodka” 50% – za 0,5 l.....	16,02	25,43
Ubranie męskie 2-częściowe, z elanowełny – za 1 kpl.....	277,97	442,66
Obuwie męskie skórzane (półbuty) na podeszwie nieskórzanej – za 1 parę....	69,43	127,92
Pralka automatyczna typu domowego, na 5 kg suchej bielizny.....	938,97	1 476
Proszek do prania – za 0,6 kg.....	2,81	5,45
Odbiornik telewizji kolorowej 21 cali.....	1 100	1 019
Mydło toaletowe – za 100 g.....	0,88	1,51

<sup>g</sup> W 1995 r. kawa ziarnista.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 402–404; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 384–390; *Rocznik Statystyczny 1983*, Warszawa 1983, s. 370–375; *Rocznik Statystyczny 1993*, Warszawa 1993, s. 180–187; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 332–335.

**Tabl. 19 (354). UDZIAŁ DOTACJI DO CEN TOWARÓW ŻYWNOŚCIOWYCH W WYDATKACH BIEŻĄCYCH BUDŻETU PAŃSTWA**

Wyszczególnienie	1970	1975	1980	1985	1990
	w %				
Dotacje do artykułów żywnościowych	2,3	8,8	14,4	8,9	0,9
w tym:					
mięso i przetwory mięsne .....	—	4,1	5,8	1,8	0,0
produkty mleczarskie.....	0,2	1,6	3,9	3,8	0,8
przetwory zbożowe .....	1,7	1,2	1,6	2,2	0,0

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 147, 149; *Teoria i praktyka podziału*, praca zbiorowa pod red. Z. Moreckiej, Warszawa 1988, s. 321.

**Tabl. 20 (355). WSKAŹNIKI CEN W HANDLU ZAGRANICZNYM<sup>a</sup>****A. W LATACH 1947–1970<sup>b</sup>**

Lata	Import	Ekspert	Terms of trade <sup>c</sup>
	1960=100		
1947.....	107,0	70,0	65,3
1948.....	119,4	91,6	76,7
1949.....	110,4	92,3	83,6
1950.....	101,4	84,6	83,4
1951.....	118,3	104,3	88,2
1952.....	117,5	101,3	86,2
1953.....	103,6	96,9	93,5
1954.....	103,2	103,3	100,1
1955.....	102,6	106,3	103,6
1956.....	102,9	117,9	114,6
1957.....	105,4	121,3	115,1
1958.....	99,8	104,0	104,2
1959.....	100,0	100,7	100,7
1960.....	100,0	100,0	100,0
1961.....	99,3	99,2	99,9
1962.....	98,8	97,8	99,0

<sup>a</sup> Do 1989 r. bez handlu prywatnego. <sup>b</sup> Wskaźniki obliczono w oparciu o ceny wyrażone w złotych dewizowych (przeliczeń z walut obcych na złote dewizowe dokonywano według kursu: 1 złoty dewizowy = 0,225 rubla oraz 0,25 dolara USA). <sup>c</sup> Wskaźnik „terms of trade” jest to stosunek zmian cen towarów eksportowanych do zmian cen towarów importowanych.

Tabl. 20 (355). WSKAŹNIKI CEN W HANDLU ZAGRANICZNYM<sup>a</sup> (cd.)A. W LATACH 1947–1970<sup>b</sup> (dok.)

Lata	Import	Eksport	Terms of trade <sup>c</sup>
	1960=100		
1963.....	98,2	100,6	102,4
1964.....	99,8	100,9	101,1
1965.....	97,9	99,3	101,4
1966.....	96,6	97,4	100,9
1967.....	95,3	96,8	101,6
1968.....	94,9	94,8	99,9
1969.....	96,5	96,8	100,3
1970.....	98,2	100,5	102,4

B. W LATACH 1971–2000 – wskaźniki cen transakcyjnych<sup>d</sup>

Lata	Import	Eksport	Terms of trade <sup>c</sup>
	rok poprzedni=100		
1971.....	99,6	103,4	103,8
1972.....	102,1	101,0	98,9
1973.....	113,1	107,1	94,7
1974.....	121,0	119,6	98,8
1975.....	110,6	113,5	102,6
1976.....	91,0	94,7	104,1
1977.....	104,1	102,8	98,8
1978.....	103,3	103,6	100,3
1979.....	108,1	105,3	97,4
1980.....	116,1	115,7	99,7
1981.....	108,9	108,5	99,6
1982.....	161,5	160,0	99,1

<sup>a-c</sup> Notki patrz na str. 369. <sup>d</sup> Wskaźniki cen transakcyjnych określają zmiany cen wyrażonych w złotych: do 1982 r. wskaźniki wyliczono jako iloraz wskaźnika wartości obrotów w cenach transakcyjnych i wskaźnika wolumenu obrotów; dla lat 1983–2000 – wskaźniki uzyskano z badań cenowych; obserwacja cen w eksporcie prowadzona jest na warunkach fob, w imporcie na warunkach cif; wskaźniki cen transakcyjnych obejmują łącznie dynamikę cen dewizowych oraz zmiany kursów walut obcych w złotych.

Tabl. 20 (355). WSKAŹNIKI CEN W HANDLU ZAGRANICZNYM<sup>a</sup> (dok.)

B. W LATACH 1971–2000 – wskaźniki cen  
transakcyjnych<sup>d</sup> (dok.)

Lata	Import	Eksport	Terms of trade <sup>c</sup>
	rok poprzedni=100		
1983.....	105,3	101,1	96,0
1984.....	114,7	113,1	98,6
1985.....	122,0	125,0	102,5
1986.....	117,1	119,3	101,9
1987.....	140,8	146,0	103,7
1988.....	165,7	170,1	102,7
1989.....	277,4	323,4	116,6
1990.....	734,1	614,4	83,7
1991.....	130,2	118,7	91,2
1992.....	116,5	127,6	109,5
1993.....	116,5	125,6	107,8
1994.....	127,2	128,8	101,3
1995.....	119,2	121,2	101,7
1996.....	111,1	108,1	97,3
1997.....	113,6	112,9	99,4
1998.....	102,4	106,8	104,3
1999.....	107,2	108,1	100,8
2000.....	105,4	101,2	96,0

a, c, d Notki patrz: a, c – na str. 369, d – na str. 370.

Na podstawie: P. Bożyk, B. Wojciechowski, *Handel zagraniczny Polski 1945–1969*, Warszawa 1971, s. 186; *Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 6; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 403; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 7.

**ROLNICTWO I LEŚNICTWO. RYBOŁÓWSTWO****ROLNICTWO****Lata 1918–1939****Tabl. 21 (356). UŻYTKOWANIE GRUNTÓW WEDŁUG RODZAJÓW UŻYTKÓW I WOJEWÓDZTW<sup>a</sup>****A. OGÓLEM**

Wyszczególnienie	1921	1931
<b>W tysiącach hektarów</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>37 661</b>	<b>37 897</b>
Użytki rolne .....	24 674	25 589
grunty orne .....	18 308	18 557
sady i ogrody .....		552
łąki .....	3 838	3 804
pastwiska .....	2 528	2 676
Lasy .....	9 062	8 322
Inne grunty <sup>b</sup> i nieużytki .....	3 925	3 986
<b>W odsetkach</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Użytki rolne .....	65,5	67,5
grunty orne .....	48,6	49,0
sady i ogrody .....		1,5
łąki .....	10,2	10,0
pastwiska .....	6,7	7,0
Lasy .....	24,1	22,0
Inne grunty <sup>b</sup> i nieużytki .....	10,4	10,5

<sup>a</sup> Dane dla 1921 r. zostały opracowane przez Główny Urząd Statystyczny w oparciu o materiały urzędowe sprzed I wojny światowej, dane dla 1931 r. pochodzą z rejestracji przeprowadzonej przez zarządy gmin w 1931 r. <sup>b</sup> Wody, grunty pod zabudowaniami, podwórzami, drogami, cmentarzami itp.



**Tabl. 21 (356). UŻYTKOWANIE GRUNTÓW WEDŁUG RODZAJÓW  
UŻYTKÓW I WOJEWÓDZTW<sup>a</sup> (dok.)**

**B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 1931 R.<sup>c</sup>**

Województwa	Powierzchnia ogólna w tys. ha	Użytki rolne					Lasy	Inne grunty <sup>b</sup> i nieużytki
		razem	grunty orne	sady i ogrody	łąki	pastwiska		
		w % powierzchni ogólnej						
<b>Polska .....</b>	<b>37 897,2</b>	<b>67,5</b>	<b>49,0</b>	<b>1,5</b>	<b>10,0</b>	<b>7,0</b>	<b>22,0</b>	<b>10,5</b>
M.st. Warszawa ...	12,2	26,6	15,4	6,2	3,9	1,1	0,0	73,4
Województwa cen- tralne:								
warszawskie ...	2 898,0	77,7	64,3	0,9	6,0	6,5	12,9	9,4
łódzkie.....	1 888,4	73,8	60,1	0,9	6,4	6,4	16,4	9,8
kieleckie .....	2 539,2	68,4	56,6	0,9	5,7	5,2	22,5	9,1
lubelskie.....	3 045,9	72,6	55,7	1,4	9,7	5,8	19,1	8,3
białostockie ....	3 095,9	64,8	46,2	1,3	10,2	7,1	23,9	11,3
Województwa wschodnie:								
wileńskie .....	2 725,6	64,3	39,1	1,9	12,4	10,9	19,3	16,4
nowogródzkie..	2 126,2	65,9	42,5	1,9	13,0	8,5	24,3	9,8
poleskie .....	3 542,9	53,6	22,8	0,9	19,5	10,4	25,8	20,6
wołyńskie .....	3 449,1	64,0	43,5	2,4	12,6	5,5	23,2	12,8
Województwa za- chodnie:								
poznańskie .....	2 657,4	74,0	62,9	1,2	7,5	2,4	18,9	7,1
pomorskie.....	1 637,2	65,1	54,4	0,9	6,4	3,4	24,6	10,3
śląskie .....	421,4	57,0	42,5	1,4	7,3	5,8	32,7	10,3
Województwa po- łudniowe:								
krakowskie .....	1 732,0	69,2	52,2	1,2	6,4	9,4	23,0	7,8
lwowskie.....	2 814,9	69,8	50,2	1,6	9,7	8,3	24,8	5,4
stanisławowskie	1 688,2	59,7	34,1	1,7	11,9	12,0	34,8	5,5
tarnopolskie ...	1 622,7	79,3	66,8	2,8	6,0	3,7	16,4	4,3

*a, b* Notki patrz na str. 372. *c* W podziale administracyjnym z 1 I 1938 r.

Uwaga. Dane w tablicy dotyczące powierzchni państwa i województw różnią się od danych prezentowanych w tomie I „Historia Polski w liczbach”.

Na podstawie: *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 138; *Statystyka Rolnicza 1937*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 92, Warszawa 1938, s. 11.

Tabl. 22 (357). REFORMA ROLNA (parcelacja) W LATACH 1919–1937

Wyszczególnienie	Polska	Grupy województw			
		centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
Obszar rozparcelowany w tys. ha .....	2 535,6 <sup>a</sup>	827,9	977,8	347,3	382,6
Działki utworzone w wyniku parcelacji w tys. ....	696,4 <sup>b</sup>	219,6	200,0	66,3	210,5
kolonie samodzielne.....	145,6	56,2	47,0	16,4	26,0
parcele dodatkowe .....	476,4	124,9	146,5	30,0	175,0
ośrodki i kolonie specjalne .....	3,6	1,6	0,5	0,7	0,8
parcele robotnicze, urzędnicze, rzemieślnicze, budowlane, letniskowe .....	70,8	36,9	6,0	19,2	8,7
Obszar działek w tys. ha .....	2 535,6	827,9	977,8	347,3	382,6
kolonie samodzielne.....	1 366,9	467,8	575,7	198,8	124,6
parcele dodatkowe .....	958,5	285,6	367,0	81,6	224,3
ośrodki i kolonie specjalne .....	86,3	25,6	14,4	29,9	16,4
parcele robotnicze, urzędnicze, rzemieślnicze, budowlane, letniskowe .....	55,0	26,9	4,6	17,9	5,6
obszar wydzielony na cele samorządowe, państwowe, inne .....	68,9	22,0	16,1	19,1	11,7
Nabywcy gruntów w tys. <sup>c</sup> .....	629,9	196,5	185,4	54,9	193,1
rolnicy: pełnorolni.....	37,7	15,3	9,7	3,7	9,0
małorolni.....	407,1	100,2	129,8	22,7	154,4
bezrolni .....	124,1	48,4	39,6	12,3	23,8
nierolnicy .....	61,0	32,6	6,3	16,2	5,9

*a, b* W latach 1919–1938: *a* – obszar rozparcelowany wyniósł 2 654,8 tys. ha, *b* – utworzono 734,1 tys. działek. *c* Dotyczy lat 1919–1935.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 66; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 70–71.

Tabl. 23 (358). ZNOSZENIE SERWITUTÓW<sup>a</sup> W LATACH 1919–1938

Lata	Liczba gospodarstw korzystających z akcji w tys.	Otrzymana ziemia w tys. ha	Wynagrodzenie <sup>b</sup> w tys. zł
<b>Ogółem</b> .....	<b>280,5</b>	<b>595,3</b>	<b>3 889,1</b>
1919–1923.....	5,4	16,1	—
1924–1928.....	94,6	263,9	844,3
1929–1933.....	137,8	271,5	2 588,1
1934–1938.....	42,7	43,8	456,7

<sup>a</sup> Serwituty to pozostałość nieuregulowanych stosunków w zakresie praw własności ziemi, oznaczały one posiadanie przez chłopów praw do korzystania, na określonych zasadach, z części gruntów dworskich (głównie pastwisk i obszarów leśnych); znoszenie serwitutów oznaczało likwidację tych uprawnień i rozstrzyganie praw własności odnośnie tych gruntów oraz wypłatę odszkodowań stronie tracącej uprawnienia; mogły one mieć postać rzeczową (odstępowana ziemia folwarczna) bądź pieniężną.

<sup>b</sup> Odszkodowanie za utracone prawa do użytkowania gruntów.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 70.

Tabl. 24 (359). UŻYTKOWANIE GRUNTÓW WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI I GRUP OBSZAROWYCH GOSPODARSTW<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1921	1931	1938
<b>W tysiącach hektarów</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>37 935</b>	<b>37 897</b>	<b>37 875</b>
Własność prywatna.....	31 108	31 597	31 714
gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha .....	19 611	21 817	22 531
gospodarstwa o powierzchni ogólnej 50 ha i więcej.....	11 497	9 780	9 183
Własność związków prawa publicznego <sup>b</sup> .....	6 827	6 300	6 161
<b>W odsetkach</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Własność prywatna.....	82,0	83,4	83,7
gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha .....	51,7	57,6	59,5
gospodarstwa o powierzchni ogólnej 50 ha i więcej.....	30,3	25,8	24,2
Własność związków prawa publicznego <sup>b</sup> .....	18,0	16,6	16,3

<sup>a</sup> Podstawą wyjściową dla danych w tablicy były informacje z rejestracji produkcji rolnej z 1931 r. o stanie posiadania według grup własności z korektą, by dane dotyczące powierzchni według własności zgadzały się z ogólną powierzchnią zarejestrowanych gruntów, przy czym dane dla 1921 r. oparte o spis powszechny zostały skorygowane o powierzchnię gospodarstw nieobjętych spisem z uwzględnieniem parcelacji ziemi z lat 1922–1931, a dane dla 1938 r. zostały opracowane w oparciu o informacje z rejestracji 1931 r. z uwzględnieniem parcelacji z lat 1932–1938. <sup>b</sup> Grunty we władaniu związków publicznych (państwa, w tym lasy państwowe, samorządów, kościoła oraz chłopskie wspólnoty gruntowe).

Na podstawie: M. Mieszczankowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960, s. 67; tenże, *Rolnictwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1983, s. 71.



Tabl. 25 (360). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W 1931 R.

## A. OGÓLEM

Wyszczególnienie	Według form własności					Według rodzajów użytków				
	ogółem	własność prywatna			własność związków prawa publicz- nego <sup>a</sup>	ogółem	własność prywatna			własność związków prawa publicz- nego <sup>a</sup>
		razem	gospodarstwa o powierzchni ogólnej				razem	gospodarstwa o powierzchni ogólnej		
			poniżej 50 ha	50 ha i więcej				poniżej 50 ha	50 ha i więcej	
<b>Powierzchnia ogólna ....</b>	<b>100,0</b>	<b>83,4</b>	<b>57,6</b>	<b>25,8</b>	<b>16,6</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Użytki rolne .....	100,0	94,3	76,3	18,0	5,7	67,5	76,4	89,4	47,2	23,0
grunty orne.....	100,0	97,6	80,3	17,3	2,4	49,0	57,3	68,3	32,9	7,2
sady i ogrody .....	100,0	96,5	83,5	13,0	3,5	1,5	1,7	2,1	0,7	0,3
łąki.....	100,0	93,1	71,4	21,7	6,9	10,0	11,2	12,4	8,4	4,1
pastwiska .....	100,0	73,1	54,0	19,1	26,9	7,0	6,2	6,6	5,2	11,4
Lasy .....	100,0	62,6	12,5	50,1	37,4	22,0	16,5	4,8	42,6	49,5
Inne grunty <sup>b</sup> i nieużytki	100,0	56,5	31,6	24,9	43,5	10,5	7,1	5,8	10,2	27,5

 B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>c</sup>

Województwa	Powierzchnia ogólna		W tym									
			użytki rolne						lasy			
	ogółem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej		razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej		razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej		razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej	
		poniżej 50 ha	50 ha i więcej		poniżej 50 ha	50 ha i więcej		poniżej 50 ha	50 ha i więcej		poniżej 50 ha	50 ha i więcej
<b>Polska .....</b>		<b>100,0</b>	<b>57,6</b>		<b>25,8</b>	<b>100,0</b>		<b>76,3</b>	<b>18,0</b>		<b>100,0</b>	<b>80,3</b>

## Województwa centralne

Warszawskie.....	100,0	64,2	25,8	100,0	74,8	23,2	100,0	75,6	23,5	100,0	17,4	47,8
Łódzkie.....	100,0	67,7	21,4	100,0	80,7	16,2	100,0	82,7	16,2	100,0	20,7	49,2
Kieleckie .....	100,0	64,6	17,2	100,0	84,2	10,7	100,0	87,8	10,7	100,0	14,8	38,6
Lubelskie.....	100,0	70,0	20,8	100,0	83,4	12,9	100,0	85,8	13,0	100,0	30,1	52,1
Białostockie .....	100,0	63,9	11,6	100,0	86,8	9,3	100,0	89,9	8,9	100,0	14,5	19,5

a Patrz notka b do tabl. 24 na str. 375. b Patrz notka b do tabl. 21 na str. 372. c W podziale administracyjnym z 1 IV 1932 r.

Tabl. 25 (360). STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W 1931 R. (dok.)

B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>c</sup> (dok.)

Województwa	Powierzchnia ogólna		W tym									
	ogółem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha i więcej	użytki rolne			lasy						
			razem		w tym grunty orne		razem		w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej			
			razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha i więcej	razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha i więcej	razem	w tym gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha i więcej				
100,0	57,9	28,3	100,0	78,4	19,1	100,0	81,9	16,6	100,0	11,5	52,1	
100,0	57,9	27,7	100,0	79,9	16,4	100,0	84,6	13,9	100,0	6,8	60,8	
100,0	42,5	38,6	100,0	68,4	22,0	100,0	85,7	11,8	100,0	8,0	66,2	
100,0	57,0	22,7	100,0	81,9	11,1	100,0	88,1	9,1	100,0	8,2	54,4	
<b>Województwa wschodnie</b>												
Wileńskie.....	100,0	57,9	28,3	100,0	78,4	19,1	100,0	81,9	16,6	100,0	11,5	52,1
Nowogrodzkie .....	100,0	57,9	27,7	100,0	79,9	16,4	100,0	84,6	13,9	100,0	6,8	60,8
Poleskie .....	100,0	42,5	38,6	100,0	68,4	22,0	100,0	85,7	11,8	100,0	8,0	66,2
Wołyńskie.....	100,0	57,0	22,7	100,0	81,9	11,1	100,0	88,1	9,1	100,0	8,2	54,4
<b>Województwa zachodnie</b>												
Poznańskie.....	100,0	42,2	41,6	100,0	52,6	41,4	100,0	52,6	41,8	100,0	7,0	47,4
Pomorskie.....	100,0	43,8	29,5	100,0	60,0	33,6	100,0	60,3	34,4	100,0	6,5	20,9
Śląskie .....	100,0	44,9	38,4	100,0	70,9	23,4	100,0	72,3	22,8	100,0	5,3	68,7
<b>Województwa południowe</b>												
Krakowskie.....	100,0	70,1	17,7	100,0	87,4	7,3	100,0	91,3	6,8	100,0	27,3	51,8
Lwowskie.....	100,0	57,0	27,8	100,0	76,1	13,5	100,0	84,4	12,1	100,0	8,3	71,0
Stanisławowskie	100,0	47,2	22,5	100,0	71,8	15,5	100,0	83,9	12,5	100,0	8,4	36,5
Tarnopolskie.....	100,0	61,7	28,7	100,0	73,9	19,3	100,0	77,5	18,8	100,0	11,0	76,9

c W podziale administracyjnym z 1 IV 1932 r.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 72; *Statystyka Rolnicza 1931/32*, „Statystyka Polski”, seria B, zeszyt 10, Warszawa 1933, s. 17.

Tabl. 26 (361). GOSPODARSTWA O POWIERZCHNI OGÓLNEJ PONIŻEJ 50 ha<sup>a</sup>

Grupy gospodarstw	1921	1931	1938	1921	1931	1938
	gospodarstwa w tys.			powierzchnia w tys. ha		
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 460,6</b>	<b>4 163,0</b>	<b>4 511,6</b>	<b>19 684,4<sup>b</sup></b>	<b>21 817,0</b>	<b>22 538,4<sup>b</sup></b>
o powierzchni ogólnej:						
0– 2 ha .....	1 013,4	1 261,6	1 382,4	1 060,7	1 255,7	1 325,8
2– 5 .....	1 138,5	1 398,1	1 526,0	4 248,3	4 944,3	5 201,0
5–10 .....	861,1	1 006,5	1 079,9	6 562,6	7 341,2	7 593,8
10–20 .....	360,0	404,5	428,2	5 201,7	5 629,5	5 767,4
20–50 ha .....	87,6	92,3	95,1	2 611,1	2 646,3	2 650,4

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 24 na str. 375. <sup>b</sup> Dane różnią się od liczb prezentowanych w tabl. 24. na str. 375 dla tej grupy gospodarstw; źródło nie wyjaśnia przyczyn tych różnic.

Na podstawie: M. Mieszczankowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960, s. 329, 333.

Tabl. 27 (362). GOSPODARSTWA O POWIERZCHNI OGÓLNEJ 50 ha I WIĘCEJ

## A. OGÓLEM

Grupy gospodarstw	1921				1939			
	gospodarstwa		powierzchnia		gospodarstwa		powierzchnia	
	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w tys. ha	w odsetkach	w liczbach bezwzględ- nych	w odsetkach	w tys. ha	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>19 454</b>	<b>100,0</b>	<b>11 532,9<sup>ab</sup></b>	<b>100,0</b>	<b>17 639</b>	<b>100,0</b>	<b>9 213,2</b>	<b>100,0</b>
o powierzchni ogólnej:								
50– 100 ha...	6 253	32,1	484,5	4,2	6 079	34,5	442,2	4,8
100– 500 .....	8 945	46,0	2 330,0	20,2	8 566	48,5	2 413,9	26,2
500–1 000 .....	2 292	11,8	1 753,5	15,2	1 730	9,8	1 538,6	16,7
1 000 ha i więcej	1 964	10,1	6 983,1	60,4	1 264	7,2	4 818,5	52,3

<sup>a</sup> Dane skorygowane o wyniki spisu wielkiej własności ziemskiej z 1921 r. i różnią się od liczb prezentowanych w tabl. 24 na str. 375 dla tej grupy gospodarstw. <sup>b</sup> Powierzchnia ogółem różni się od sumy składników; źródło nie wyjaśnia przyczyn różnic.



Tabl. 27 (362). GOSPODARSTWA O POWIERZCHNI OGÓLNEJ 50 ha I WIĘCEJ (dok.)

## B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Województwa	1921	1939	Województwa	1921	1939
<b>W % ogólnej liczby gospodarstw</b>			<b>W % powierzchni ogólnej (dok.)</b>		
<b>Polska</b> .....	<b>0,6</b>	<b>0,4</b>	Wschodnie .....	35,8	27,6
Centralne .....	0,5	0,3	wileńskie .....	32,0	26,3
Wschodnie.....	0,8	0,4	nowogródzkie .....	35,1	25,7
Zachodnie.....	1,5	1,4	poleskie .....	50,8	36,0
Południowe.....	0,2	0,2	wołyńskie .....	23,7	21,2
<b>W % powierzchni ogólnej</b>			Zachodnie .....	38,2	35,5
<b>Polska</b> .....	<b>30,4<sup>a</sup></b>	<b>24,3</b>	poznańskie .....	40,3	37,3
Centralne .....	24,4	17,8	pomorskie .....	19,7	18,1
warszawskie .....	30,4	22,2	śląskie .....	44,8	42,5
łódzkie .....	24,7	18,4	Południowe.....	27,5	23,5
kieleckie .....	25,3	18,4	krakowskie.....	21,9	16,9
lubelskie.....	32,2	22,7	lwowskie.....	30,0	26,5
białostockie .....	18,1	13,6	stanisławowskie .....	22,7	21,5
			tarnopolskie .....	34,3	27,4

<sup>a</sup> Dane skorygowane o wyniki spisu wielkiej własności ziemskiej z 1921 r. i różnią się od liczb prezentowanych w tabl. 24 na str. 375 dla tej grupy gospodarstw.

Na podstawie: W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986, s. 37, 44.



Tabl. 28 (363). GOSPODARSTWA ROLNE WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH  
I WOJEWÓDZTW W 1931 R.

A. OGÓLEM

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni użytków rolnych w ha						
		poniżej 2	2–5	5–10	10–15	15–50	50 i więcej	nie wia- domo
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 196,0</b>	<b>23,4</b>	<b>35,5</b>	<b>22,8</b>	<b>6,0</b>	<b>3,7</b>	<b>0,5</b>	<b>8,1</b>
Gospodarstwa zatrudniające pra- cowników najemnych.....	299,4	7,9	23,7	26,9	13,3	15,2	4,9	8,0
Gospodarstwa niezatrudniające pra- cowników najemnych.....	2 896,6	25,0	36,8	22,4	5,2	2,5	–	8,1

B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup>

Województwa	Ogółem w tys.	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni użytków rolnych w ha						
		poniżej 2	2–5	5–10	10–15	15–50	50 i więcej	nie wia- domo
<b>Polska</b> .....	<b>3 196,0</b>	<b>23,4</b>	<b>35,5</b>	<b>22,8</b>	<b>6,0</b>	<b>3,7</b>	<b>0,5</b>	<b>8,1</b>

**Województwa centralne**

Warszawskie.....	234,2	11,2	30,2	33,5	11,1	6,8	0,7	6,5
Łódzkie.....	203,8	18,9	38,4	29,8	5,9	1,7	0,3	5,0
Kieleckie.....	241,4	18,6	45,0	26,0	3,1	0,7	0,2	6,4
Lubelskie.....	262,0	17,0	39,1	28,5	5,5	1,8	0,2	7,9
Białostockie.....	150,0	7,5	28,9	36,3	13,2	7,9	0,5	5,7

**Województwa wschodnie**

Wileńskie.....	170,3	8,1	30,7	29,2	8,6	7,1	0,8	15,4
Nowogródzkie .....	162,4	10,8	38,8	30,3	7,4	4,9	0,6	7,2
Poleskie .....	169,0	13,0	34,4	28,2	8,8	6,3	0,4	8,9
Wołyńskie.....	304,5	14,5	42,5	27,4	5,3	2,2	0,2	7,9

**Województwa zachodnie**

Poznańskie .....	130,7	11,1	22,8	30,1	17,0	14,8	1,8	2,4
Pomorskie .....	101,0	9,5	20,1	27,5	17,6	18,7	3,0	3,6
Śląskie .....	21,0	22,4	36,2	25,2	6,2	3,8	0,5	5,7

<sup>a</sup> W podziale administracyjnym z 1 IV 1939 r.



**Tabl. 28 (363). GOSPODARSTWA ROLNE WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH I WOJEWÓDZTW W 1931 R. (dok.)**

**B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup> (dok.)**

Województwa	Ogółem w tys.	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni użytków rolnych w ha						nie wiadomo
		poniżej 2	2–5	5–10	10–15	15–50	50 i więcej	

**Województwa południowe**

Krakowskie.....	240,7	38,4	41,5	11,5	1,5	0,5	0,1	6,5
Lwowskie.....	367,4	41,1	37,8	9,3	1,0	0,3	0,2	10,3
Stanisławowskie.....	210,2	58,0	25,0	5,4	0,8	0,4	0,1	10,3
Tarnopolskie.....	227,4	39,5	35,4	9,7	1,3	0,4	0,2	13,5

<sup>a</sup> W podziale administracyjnym z 1 IV 1939 r.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 68; M. Mieszczankowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960, s. 224, 244–245, 337–340.

**Tabl. 29 (364). WARTOŚĆ PRODUKCJI ROLNICZEJ**

**A. DYNAMIKA PRODUKCJI GLOBALNEJ (ceny stałe)**

Lata	1908–1913 <sup>a</sup> =100	Lata	1908–1913 <sup>a</sup> =100
1927.....	98,7	1932.....	104,7
1929.....	117,7	1938.....	124,8

**B. PRODUKCJA POŁOWA I ŁĄKOWA ORAZ PRODUKCJA MIĘSA (ceny bieżące)**

Lata	Ogółem	Produkcja polowa i łąkowa	Produkcja mięsa
1928.....	10 019	8 610	1 409
1929.....	7 604	5 889	1 715
1930.....	7 111	5 643	1 468
1931.....	6 016	4 975	1 041
1932.....	4 197	3 462	735

<sup>a</sup> Przeciętne roczne.



Tabl. 29 (364). WARTOŚĆ PRODUKCJI ROLNICZEJ (dok.)

B. PRODUKCJA POŁOWA I ŁĄKOWA  
ORAZ PRODUKCJA MIĘSA (dok.)

Lata	Ogółem	Produkcja	Produkcja mięsa
		polowa i łąkowa	
w milionach złotych			
1933.....	3 939	3 231	708
1934.....	3 835	3 235	600
1935.....	3 788	3 193	595
1936.....	.	4 567	.
1937.....	.	4 763	.
1938.....	.	4 027	.

Uwaga. Wszystkie dane prezentowane w tablicy mają charakter szacunkowy i są niewystarczające dla oceny całkowitej produkcji rolnej, pozwalają jednak na określenie kierunków jej zmian. Spadek wartości produkcji po 1929 r. wynikał przede wszystkim ze spadku cen produktów rolnych; gdyby przyjąć ceny stałe przy założeniu, że rok gospodarczy 1928/29=100, wówczas wskaźniki dynamiki produkcji polowej i łąkowej wynosiłyby w latach gospodarczych: 1931/32 – 96,2, 1932/33 – 89,9, 1933/34 – 97,6, 1934/35 – 97,8, 1935/36 – 101,4, zaś produkcji mięsnej odpowiednio: 99,4, 90,0, 104,5, 106,4, 115,1.

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom III 1930–1935, Warszawa 1982, s. 208–209; M. Mieszczankowski, *Rolnictwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1983, s. 199–200.

Tabl. 30 (365). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY  
GŁÓWNYCH ZIEMIOPŁODÓW

Wyszczególnienie	1922	1924–1928	1929–1933	1934–1938
		przeciętne roczne		

## Powierzchnia zasiewów w tys. ha

<b>Ogółem</b> .....	<b>14 830<sup>a</sup></b>	<b>15 767</b>	<b>16 809</b>	<b>17 328</b>
w tym:				
Pszenica .....	1 042	1 307	1 662	1 738
Żyto .....	4 543	5 552	5 777	5 774
Jęczmień .....	1 143	1 118	1 228	1 199
Owies .....	2 379	1 978	2 195	2 250
Ziemniaki .....	2 189	2 423	2 696	2 899
Buraki cukrowe .....	109	195	158	130

<sup>a</sup> Dane przybliżone.



**Tabl. 30 (365). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY  
GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW (dok.)**

Wyszczególnienie	1922	1924–1928	1929–1933	1934–1938
		przeciętne roczne		

**Zbiory w tys. q**

Pszenica .....	11 533	14 921	19 637	20 644
Żyto.....	50 135	55 354	65 708	64 672
Jęczmień .....	12 968	12 535	14 872	14 114
Owies .....	25 056	20 420	25 368	25 576
Ziemniaki .....	332 190	246 316	303 890	350 065
Buraki cukrowe .....	26 714	39 050	33 359	28 061

**Plony z 1 ha w q**

Pszenica .....	11,1	11,4	11,8	11,9
Żyto.....	11,0	10,0	11,4	11,2
Jęczmień .....	11,3	11,2	12,1	11,8
Owies .....	10,5	10,3	11,6	11,4
Ziemniaki .....	152	102	113	121
Buraki cukrowe .....	244	200	212	216

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 77; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927*, Warszawa 1927, s. 118–119.

**Tabl. 31 (366). PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW  
W LATACH 1928–1937**

Województwa	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies		Ziemniaki	
	z 1 ha w q w gospodarstwach rolnych o powierzchni ogólnej									
	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej
<b>Polska .....</b>	<b>11,3</b>	<b>14,6</b>	<b>10,9</b>	<b>13,5</b>	<b>11,4</b>	<b>15,5</b>	<b>11,1</b>	<b>13,9</b>	<b>113,0</b>	<b>136,0</b>

**Województwa centralne**

Warszawskie.....	12,5	14,4	11,5	13,6	14,0	16,6	13,6	15,3	116,0	135,0
Łódzkie.....	13,8	16,1	12,6	15,5	13,4	16,6	14,6	17,2	133,0	155,0
Kieleckie.....	12,5	15,1	11,4	14,3	12,3	15,3	13,5	16,4	121,0	146,0
Lubelskie.....	12,0	14,0	11,2	13,3	12,9	14,7	12,8	14,9	131,0	145,0
Białostockie.....	10,4	11,4	9,8	10,7	9,6	10,5	9,7	10,4	110,0	123,0



**Tabl. 31 (366). PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPŁODÓW  
W LATACH 1928–1937 (dok.)**

Województwa	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies		Ziemniaki	
	z 1 ha w q w gospodarstwach rolnych o powierzchni ogólnej									
	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej	poniżej 50 ha	50 ha i więcej
<b>Województwa wschodnie</b>										
Wileńskie.....	7,7	8,8	7,2	8,2	7,3	8,1	6,6	8,1	87,0	98,0
Nowogródzkie .....	10,3	10,9	9,3	10,3	10,0	10,9	8,4	10,3	108,0	120,0
Poleskie .....	9,3	9,9	9,2	10,1	8,2	9,1	8,6	9,7	95,0	106,0
Wołyńskie.....	11,3	12,5	10,4	11,6	12,3	13,3	11,0	12,0	98,0	111,0
<b>Województwa zachodnie</b>										
Poznańskie .....	15,7	18,4	13,5	16,0	16,1	18,7	15,2	17,8	132,0	148,0
Pomorskie .....	16,1	17,8	11,4	13,4	16,1	17,9	13,3	16,1	111,0	131,0
Śląskie .....	13,9	17,9	13,9	17,2	13,8	18,1	13,9	17,1	125,0	150,0
<b>Województwa południowe</b>										
Krakowskie.....	9,4	11,6	10,4	12,2	9,8	12,0	10,2	13,2	95,0	118,0
Lwowskie.....	9,6	11,4	9,5	11,2	9,9	11,5	9,2	11,5	102,0	120,0
Stanisławowskie	10,0	11,7	10,2	11,1	9,7	11,1	9,7	11,5	104,0	121,0
Tarnopolskie.....	10,3	11,2	10,3	11,0	10,4	11,2	10,7	11,4	116,0	122,0

Na podstawie: M. Czerniewska, *Grunty orne, struktura zasiewów i plony w latach 1928–1937*, „Statystyka Rolnicza” 1937, s. 121, tabl. XVI.

**Tabl. 32 (367). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH**

Stan w dniu 30 VI

A. OGÓLEM

Lata	Bydło	Trzoda chlewna	Owce	Konie
	w tysiącach sztuk			
1921 <sup>a</sup> .....	7 897	5 174	2 179	3 280
1927 <sup>b</sup> .....	8 602	6 333	1 918	4 127
1931.....	9 786	7 321	2 599	4 124
1935.....	9 759	6 723	2 802	3 760
1938.....	10 554	7 525	3 411	3 916

<sup>a</sup> Dane na podstawie spisu zwierząt gospodarskich z 30 IX; bez Górnego Śląska, miasta Wilna i powiatów: Oszmiana, Święciany, Wilno-Troki. <sup>b</sup> Stan w dniu 30 XI.



Tabl. 32 (367). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH (dok.)

Stan w dniu 30 VI

B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>c</sup>

Województwa	Bydło		Trzoda chlewna		Owce		Konie	
	1921 <sup>a</sup>	1938	1921 <sup>a</sup>	1938	1921 <sup>a</sup>	1938	1921 <sup>a</sup>	1938
	na 100 ha użytków rolnych w szt							
<b>Polska</b> .....	<b>33,2</b>	<b>41,2</b>	<b>21,8</b>	<b>29,4</b>	<b>9,2</b>	<b>13,3</b>	<b>13,5</b>	<b>15,3</b>
<b>Województwa centralne</b>								
Warszawskie.....	33,9	37,1	21,6	31,8	5,1	3,3	12,8	14,8
Łódzkie.....	40,6	43,7	20,1	29,1	7,9	7,0	15,3	15,1
Kieleckie.....	38,4	47,1	17,0	25,8	6,2	2,9	15,6	16,1
Lubelskie.....	31,1	39,6	21,0	38,2	5,6	5,0	15,4	17,5
Białostockie <sup>d</sup> .....	21,1	31,6	17,1	29,6	14,9	22,8	11,5	15,7
<b>Województwa wschodnie</b>								
Wileńskie.....	18,9	29,3	19,3	22,5	18,0	37,0	9,3	12,5
Nowogródzkie .....	17,0	33,9	15,2	27,4	11,3	30,8	9,6	13,8
Poleskie .....	18,4	34,7	10,1	22,9	6,8	28,5	5,4	9,9
Wołyńskie.....	30,0	41,5	23,6	32,1	6,0	12,6	18,2	18,8
<b>Województwa zachodnie</b>								
Poznańskie .....	42,5	40,9	45,8	45,1	16,0	5,9	13,5	14,5
Pomorskie .....	36,6	37,6	42,5	39,8	26,9	12,5	13,0	14,7
Śląskie .....	.	53,1	.	32,8	.	2,9	.	13,7
<b>Województwa południowe</b>								
Krakowskie.....	56,9	67,4	20,7	20,7	5,9	7,5	12,2	13,1
Lwowskie.....	45,1	54,5	18,8	18,2	2,9	5,7	18,8	18,3
Stanisławowskie .....	37,4	46,4	11,6	19,4	10,6	18,5	11,5	13,8
Tarnopolskie.....	29,4	41,3	17,5	25,4	3,1	7,5	18,0	19,5

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 384. <sup>c</sup> W 1938 r. w podziale administracyjnym z 1 IV 1939 r. <sup>d</sup> Dla niektórych powiatów tego województwa dane dla 1921 r. pochodzą z 1900 r.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 91; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 44; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1929*, Warszawa 1929, s. 48–49.

Tabl. 33 (368). MASZYNY I NARZĘDZIA ROLNICZE

## A. SPRZEDAŻ MASZYN I NARZĘDZI ORAZ WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyszczególnienie	1929	1937	1921	1927	
	sprzedaż		wyposażenie w maszyny i narzędzia – gospodarstwa		
			o powierzchni ogólnej 50 ha i więcej	ogółem	w tym o powierzchni ogólnej 100 ha i więcej
	w tysiącach sztuk				
Pługi motorowe (ciągniki) .....	.	.	1,7	.	.
Siewniki do nawozów .....	0,6	0,02	7,3	9,0	9,0
Siewniki do zbóż konne .....	4,9	1,2	22,7	.	.
Pługi konne jednoskobowe .....	} 57,2	31,6	150,9	1 127,0	71,0
Pługi konne dwuskobowe .....				121,0	71,0
Brony zwykłe .....	137,2	28,4	.	1 115,0	58,0
Brony sprężynowe .....	49,5	21,1	.	556,0	35,0
Sieczkarnie .....	58,8	47,2	.	1 083,0	26,0
Młockarnie parowe .....	} 15,1	8,9	5,9	6,0	6,0
Młockarnie konne .....			12,0	782,6	18,0
Kieraty .....	23,0	16,6	16,8	782,6	18,0
Żniwiarki .....	.	.	19,0	.	.
Snopowiązałki .....	.	.	3,0	.	.
Kosiarki .....	.	.	11,9	.	.
Obsypniki .....	.	.	.	627,0	106,0
Parniki do kartofli .....	.	.	.	29,0	9,0

## B. MASZYNY I NARZĘDZIA NA 100 GOSPODARSTW ROLNYCH O POWIERZCHNI OGÓLNEJ PONIŻEJ 50 ha W 1935 R.

Wyszczególnienie	Według Instytutu Gospodarstwa Społecznego <sup>a</sup>						Według Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach – gospodarstwa o powierzchni ogólnej 2–50 ha <sup>b</sup>
	ogółem	gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha					
		do 2	2–5	5–10	10–20	20–50	
Siewniki do zbóż konne	2,7	–	0,3	1,8	9,5	13,4	28,6
Pługi .....	85,4	10,7	58,3	96,4	123,2	159,1	167,6
Brony zwykłe .....	95,1	10,7	61,7	109,3	145,4	168,5	174,1

<sup>a</sup> Dane pochodzą z ankiety przeprowadzonej w 1935 r., objęła ona 53 wsie reprezentujące wszystkie województwa. <sup>b</sup> Dane dotyczą tzw. gospodarstw puławskich prowadzących, na potrzeby Instytutu, rachunkowość rolniczą i lepiej – od przeciętnych – wyposażonych w maszyny i narzędzia rolnicze.



Tabl. 33 (368). MASZYNY I NARZĘDZIA ROLNICZE (dok.)

B. MASZYNY I NARZĘDZIA NA 100 GOSPODARSTW ROLNYCH  
O POWIERZCHNI OGÓLNEJ PONIŻEJ 50 ha W 1935 R. (dok.)

Wyszczególnienie	Według Instytutu Gospodarstwa Społecznego <sup>a</sup>						Według Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach – gospodarstwa o powierzchni ogólnej 2–50 ha <sup>b</sup>
	ogółem	gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha					
		do 2	2–5	5–10	10–20	20–50	
Brony sprężynowe.....	26,1	1,3	10,7	31,0	51,8	66,2	63,9
Sieczkarnie.....	66,6	26,8	55,9	78,1	82,2	74,8	87,8
Młockarnie.....	16,5	0,2	4,3	20,7	38,2	40,9	54,8
Kieraty.....	21,7	0,4	5,9	25,3	51,3	63,8	59,4
Żniwiarki.....	1,2	–	–	0,3	4,6	11,0	14,7
Wialnie i młynki.....	30,4	5,3	19,4	35,2	47,5	52,0	78,3

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Notki patrz na str. 386.

Na podstawie: W. Błażejowski, *Przewidywane zapotrzebowanie na maszyny i narzędzia rolnicze w Polsce*, „Maszyny Rolnicze” nr 3, 1927, s. 29; K. Czerniewski, *Maszyny i narzędzia rolnicze w gospodarce mniejszej własności*, Warszawa 1938, s. 73–76; M. Mieszczankowski, *Rolnictwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1983, s. 159; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 140–141; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1924*, Warszawa 1925, s. 44; *Wielka własność rolna*, „Statystyka Polska”, tom V, Warszawa 1925, s. XVII.

Tabl. 34 (369). MELIORACJE<sup>a</sup>

## A. OGÓŁEM W LATACH 1927–1937

Lata	Na obszarze tys. ha	W tysiącach kilometrów
<b>Ogółem</b> .....	<b>548,7</b>	<b>19,0</b>
1927–1929.....	46,9	1,7
1930–1933.....	230,4	7,1
1934–1937.....	271,4	10,2

<sup>a</sup> Dane dotyczą regulacji rzek i kanałów oraz osuszania rowami przeprowadzonych w związku z przebudową ustroju rolnego.

Tabl. 34 (369). MELIORACJE<sup>a</sup> (dok.)

## B. WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH 1927–1936

Województwa	Na obszarze tys. ha	W tysiącach kilometrów
<b>Polska</b> .....	<b>451,4</b>	<b>15,4</b>
Województwa centralne.....	197,1	7,3
warszawskie .....	33,4	1,3
łódzkie .....	30,3	1,2
kieleckie .....	26,0	1,0
lubelskie.....	69,3	2,5
białostockie .....	38,1	1,3
Województwa wschodnie.....	232,6	7,5
wileńskie .....	38,0	1,8
nowogródzkie.....	43,3	2,0
poleskie .....	58,5	1,3
wołyńskie .....	92,8	2,4
Województwa zachodnie <sup>b</sup> .....	14,6	0,4
poznańskie .....	8,8	0,1
pomorskie.....	5,6	0,3
śląskie .....	0,2	0,0
Województwa południowe .....	7,1	0,2
krakowskie .....	2,4	0,1
lwowskie.....	2,7	0,1
stanisławowskie.....	1,1	0,0
tarnopolskie .....	0,9	0,0

<sup>a</sup> Dane dotyczą regulacji rzek i kanałów oraz osuszania rowami przeprowadzonych w związku z przebudową ustroju rolnego. <sup>b</sup> Na terenach województw zachodnich melioracje zostały przeprowadzone w dużej skali przed 1914 r.

Według przybliżonych szacunków w latach 1914–1925 przeprowadzono prace melioracyjne na obszarze 18–20 tys. ha. Według stanu w końcu 1928 r. powierzchnię gruntów wymagających melioracji szacowano na 18,6 mln ha.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 65; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 70; B. Powierza, *Nasze melioracje w roku jubileuszowym 10-lecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1928*, Warszawa 1929, s. 13–14; S. Turynowicz, *Melioracje*, w: *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918–1928*, Kraków 1928, s. 989.



**Tabl. 35 (370). ZUŻYCIĘ NAWOZÓW MINERALNYCH LUB CHEMICZNYCH ORAZ WAPNIOWYCH W PRZELICZENIU NA CZYSTY SKŁADNIK**

Wyszczególnienie	1924/25	1929/30	1937/38
<b>W tysiącach ton</b>			
Nawozy mineralne lub chemiczne .....	105,7	168,8	125,1
azotowe .....	23,8	39,2	30,1
fosforowe .....	29,7	76,8	54,4
potasowe .....	52,5	52,8	40,6
Nawozy wapniowe .....	.	.	9,1
<b>Na 1 ha użytków rolnych w kg</b>			
Nawozy mineralne lub chemiczne .....	4,3	6,6	4,9
azotowe .....	1,0	1,5	1,2
fosforowe .....	1,2	3,0	2,1
potasowe .....	2,1	2,1	1,6
Nawozy wapniowe .....	.	.	0,4
<b>Na 1 ha powierzchni zasiewów w kg</b>			
Nawozy mineralne lub chemiczne .....	6,6	10,0	7,1
azotowe .....	1,5	2,3	1,7
fosforowe .....	1,8	4,6	3,1
potasowe .....	3,3	3,1	2,3
Nawozy wapniowe .....	.	.	0,5

Uwaga. Dane dotyczą lat gospodarczych obejmujących okres od 1 VIII do 31 VII następnego roku.

Zużycie nawozów było zróżnicowane w zależności od wielkości gospodarstw rolnych. W gospodarstwach o powierzchni ogólnej 50 ha i więcej zużycie nawozów na 1 ha użytków rolnych ponad dwukrotnie przewyższało zużycie w gospodarstwach o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 142; W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986, s. 141.

## Lata 1939–1945

Tabl. 36 (371). KONFISKATA POLSKICH GOSPODARSTW ROLNYCH NA ZIEMIACH WCIELONYCH DO RZESZY

Wyszczególnienie	Gospodarstwa skonfiskowane		
	do 28 II 1942 r.		do 1 VII 1942 r.
	liczba	powierzchnia w tys. ha	
<b>Ogółem</b> .....	<b>897 020</b>	<b>8 163,5</b>	<b>9 220,4</b>
obszary włączone do:			
Kraju Warty .....	382 385	3 709,8	4 392,1
Okręgu Gdańsk – Prusy Zachodnie .....	123 149	1 938,4	2 125,0
Rejencji katowickiej i opolskiej .....	257 275	1 008,1	1 061,5
Prus Wschodnich .....	134 211	1 507,2	1 641,8

Uwaga. Na ziemiach wcielonych do Rzeszy konfiskata objęła prawie wszystkie gospodarstwa ziemiańskie i państwowe oraz duże i średnie gospodarstwa chłopskie. Proces konfiskaty zakończono na przełomie lat 1942 i 1943. W Generalnej Guberni do końca 1941 r. skonfiskowano 746 majątków prywatnych i państwowych o obszarze stanowiącym 1/3 stanu posiadania tych grup właścicielskich, ponadto w latach 1942–1944 dokonano konfiskaty kilkunastu tysięcy gospodarstw chłopskich.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce, Poznań 1979*, s. 236–238; Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, tom I, Warszawa 1970, s. 300–305, 532–536.

Tabl. 37 (372). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW W GENERALNEJ GUBERNI<sup>a</sup>

Lata (gospodarcze)	Pszenvica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	Buraki cukrowe
-----------------------	-----------	------	----------	-------	-----------	-------------------

Powierzchnia zasiewów w tys. ha<sup>b</sup>

1939/40 .....	581	1 699	336	544	995	38,3
1942/43 .....	597	1 383	447	705	866	77,6
1943/44 .....	557	1 439	440	753	919	84,1

<sup>a</sup> W latach gospodarczych 1939/40–1941/42 bez dystryktu Galicja. <sup>b</sup> Ogólna powierzchnia zasiewów w roku gospodarczym 1942/43 wynosiła 5 721 tys. ha, w roku gospodarczym 1943/44 – 5 903 tys. ha.



**Tabl. 37 (372). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW  
W GENERALNEJ GUBERNII<sup>a</sup> (dok.)**

Lata (gospodarcze)	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	Buraki cukrowe
<b>Zbiory<sup>c</sup> w tys. t</b>						
1939/40.....		4 160			.	573,5
1940/41.....		3 600			.	635,9
1941/42.....		2 824			6 028	554,4
1942/43.....	517	1 275	487	761	10 116	1 099
1943/44.....	586	1 600	494	897	8 990	1 009
<b>Ploны z 1 ha w q</b>						
1939/40.....	.	.	.	.	122,0	149,7
1940/41.....	8,4	8,7	8,7	8,7	90,0	149,0
1941/42.....	7,7	8,2	8,9	9,6	106,0	103,2
1942/43.....	8,7	9,2	10,9	10,8	116,7	141,6
1943/44.....	10,5	11,1	11,2	11,9	97,8	120,0

<sup>a</sup> W latach gospodarczych 1939/40–1941/42 bez dystryktu Galicja. <sup>c</sup> Zbiory pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa łącznie ze zbiorami innych zbóż pastewnych wynoszących w roku gospodarczym 1942/43 – 396 tys. t, w roku gospodarczym 1943/44 – 332 tys. t.

Uwaga. Dane prezentowane w tablicy są zapewne zaniżone.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 265, 267, 270.





**Tabl. 38 (373). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPŁODÓW  
NA ZIEMIACH WCIELONYCH DO RZESZY<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	Pszenvica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	Buraki cukrowe
------------------	-----------	------	----------	-------	-----------	-------------------

**Powierzchnia zasiewów w tys. ha**

Kraj Warty .....	1939/40	136,2	1 072,1	135,8	204,4	473,9	76,2
	1940/41	.	1 067,5	141,5	204,5	492,1	82,0
	1941/42	83,9	884,6	138,3	198,7	441,3	79,2
	1942/43	81,1	978,7	110,7	214,1	416,9	78,9
Okręg Gdańsk – Prusy Zachodnie	1939/40	68,9	438,6	112,1	100,4	204,2	35,9
	1940/41	67,9	479,3	100,1	104,5	218,7	39,9

**Zbiory w tys. t**

Kraj Warty .....	1939/40	235	1 544	263	352	8 057	1 803
	1940/41	218	1 536	259	363	6 480	1 804
	1941/42	138	1 200	269	378	6 632	1 180
	1942/43	153	1 514	199	368	6 227	1 499
Okręg Gdańsk – Prusy Zachodnie	1939/40	120	648	204	170	3 624	926
	1940/41	136	762	204	196	.	958

**Plony z 1 ha w q**

Kraj Warty .....	1939/40	17,3	14,4	19,3	17,2	170,0	236,0
	1940/41	.	14,4	18,3	17,8	134,0	220,0
	1941/42	16,2	13,5	19,3	18,9	150,0	149,3
	1942/43	18,8	15,4	17,9	17,2	149,3	189,7
Okręg Gdańsk – Prusy Zachodnie	1939/40	17,3	14,7	18,3	16,9	177,6	257,0
	1940/41	19,0	13,5	20,2	18,9	.	239,5

<sup>a</sup> Wobec istotnego braku zgodności między powierzchnią zasiewów, zbiorami i plonami dla Okręgu Gdańsk – Prusy Zachodnie w roku gospodarczym 1940/41 nie podano za źródłem wielkości zbiorów ziemniaków (2 787 tys. t) i ich plonów (188,5 q); skorygowano też wielkość zbiorów ziemniaków w Kraju Warty w roku gospodarczym 1941/42 (w źródle podano 4 227 tys. t); w przypadku pozostałych lat gospodarczych oraz ziemniaków brak zgodności między powierzchnią zasiewów, zbiorami i plonami również występuje, przy czym różnice nie są tak istotne.

Uwaga. Dane dotyczą lat gospodarczych.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 266, 268, 271.

**Tabl. 39 (374). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH W GENERALNEJ GUBERNII I NA ZIEMIACH WCIELONYCH DO RZESZY**

Stan w grudniu

Wyszczególnienie		Bydło	Trzoda chlewna	Owce	Konie	Kozy
		w tysiącach sztuk				
Generalna Gubernia <sup>a</sup> .....	1941	3 886	1 333	519	1 433	115
	1942	3 607	902	550	1 353	115
	1943	3 733	1 138	596	1 315	140
Ziemie wcielone do Rzeszy .....	1941	2 558	2 586	578	865	323
	1942	2 584	2 762	725	884	377
	1943	2 574	3 148	876	885	438
w tym do Kraju Warty .....	1941	1 313	1 603	275	445	174
	1942	1 256	1 464	334	437	198
	1943	1 267	1 719	409	436	235

<sup>a</sup> Dane zapewne zaniżone.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 272; Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, tom I, Warszawa 1970, s. 543.

**Tabl. 40 (375). KONTYNGENTY NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW ROLNYCH I HODOWLANÝCH W GENERALNEJ GUBERNII<sup>a</sup>**

Lata (gospodarcze)	Kontyngent						
	wyznaczony	zrealizowany					jaja w mln szt
	4 zboża <sup>b</sup>	ziemniaki	buraki cukrowe	mięso	mleko w mln l		
						w tysiącach ton	
1940/41 .....	1 000	455	552	647	43	85	590
1941/42 .....	1 070	701	808	580	70	131	359
1942/43 .....	1 400	1 243	1 590	807	110	210	270
1943/44 .....	1 600	1 500	1 612	847	85	272	.
1944/45 .....	1 700 <sup>c</sup>	269	.	.	.	.	.

<sup>a</sup> W latach gospodarczych 1940/41 i 1941/42 bez dystryktu Galicja. <sup>b</sup> Pszenica, żyto, jęczmień i owies. <sup>c</sup> Kontyngent dla Generalnej Guberni w granicach z 28 VI 1944 r.

Uwaga. Przedstawione w tablicy dane są niepełne, nie obejmują też wszystkich podlegających kontyngentom (przymusowym dostawom) produktów rolnych, jak też prowadzonych rekwizycji. Dane dla ziem wcielonych do Rzeszy są także fragmentaryczne. Ze sporządzanych wyliczeń wynika, że kontyngenty w roku gospodarczym 1943/44 miały obejmować: 55 tys. t jęczmienia, 63 tys. t owsa, 135,6 tys. t trzody chlewnej, a w roku gospodarczym 1944/45 łącznie 2 485 tys. t zbóż chlebowych.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 400–401.



## Lata 1945–2000

Tabl. 41 (376). UŻYTKOWANIE GRUNTÓW WEDŁUG RODZAJÓW UŻYTKÓW

Stan w czerwcu

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>W tysiącach hektarów</b>						
<b>Powierzchnia ogólna .....</b>	<b>31 267,7<sup>a</sup></b>	<b>31 267,7<sup>a</sup></b>	<b>31 267,7<sup>a</sup></b>	<b>31 268,3</b>	<b>31 268,3</b>	<b>31 268,5</b>
Użytki rolne .....	20 440,2	20 402,8	19 543,2	18 946,9	18 719,8	18 413,2
grunty orne .....	15 985,7	15 961,1	15 087,9	14 620,7	14 387,8	14 062,8
sady .....	298,7	262,1	238,1	279,9	271,8	267,5
łąki.....	2 398,1	2 389,9	2 522,7	2 503,5	2 475,4	2 608,2
pastwiska .....	1 757,7	1 789,7	1 694,5	1 542,8	1 584,8	1 474,7
Lasy .....	} 10 732,8	7 651,2	8 546,1	8 683,9	8 754,0	9 003,9
Pozostałe grunty i nieużytki .....		3 119,0	3 083,7	3 637,5	3 794,5	3 851,4
<b>W odsetkach</b>						
<b>Powierzchnia ogólna .....</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Użytki rolne .....	65,6	65,4	62,7	60,6	59,9	58,9
grunty orne .....	51,3	51,2	48,4	46,8	46,0	45,0
sady .....	1,0	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
łąki.....	7,7	7,7	8,1	8,0	7,9	8,3
pastwiska .....	5,6	5,8	5,4	4,9	5,1	4,7
Lasy .....	} 34,4	24,6	27,4	27,8	28,0	28,8
Pozostałe grunty i nieużytki .....		10,0	9,9	11,6	12,1	12,3

<sup>a</sup> W podziale według rodzajów użytków przyjęto powierzchnię 31 173,0 tys. ha.

Uwaga. Dane dla 1946 r. podawane przez Główny Urząd Statystyczny są takie same, jak dla roku 1950, dlatego też zrezygnowano z ich zamieszczania. Warto dodać, że w okresie bezpośredniego powojennym część gruntów ornych nie była uprawiana, stanowiąc ugory i odłogi. Ich likwidacja trwała do 1950 r.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 10; *Wyniki spisu rolniczego 1988*, Warszawa 1988, s. 2–4.



Tabl. 42 (377). REFORMA ROLNA W LATACH 1945–1949

Wyszczególnienie	Ogółem
Gospodarstwa nadzielone w tys. ....	1 068,4
nowo utworzone.....	814,0
powiększone .....	254,4
Rozdzielona powierzchnia między gospodarstwa w tys. ha....	6 070,1
nowo utworzone.....	5 576,0
powiększone .....	494,1
Przeciętna powierzchnia gospodarstwa w ha:	
nowo utworzonego .....	6,9
powiększonego.....	1,9

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s.132.

Tabl. 43 (378). UŻYTKI ROLNE WEDŁUG GRUP UŻYTKOWNIKÓW

Stan w czerwcu

A. W LATACH 1946–1980

Wyszczególnienie	1946	1950	1955 <sup>a</sup>	1960	1970	1980
<b>W tysiącach hektarów</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>20 440,2</b>	<b>20 440,2</b>	<b>20 402,8</b>	<b>20 402,8</b>	<b>19 543,2</b>	<b>18 946,9</b>
Gospodarstwa indywidualne ....	19 047,3	18 301,3	15 767,9	17 726,6 <sup>b</sup>	15 832,7	14 118,6
Gospodarstwa uspołecznione ...	1 392,9	2 138,9	4 634,9	2 676,2	3 710,5	4 828,3
w tym:						
spółdzielnie produkcyjne.....	—	166,7	1 875,0	251,3	246,1	754,9
kółka rolnicze <sup>c</sup> .....	—	—	—	.	98,6	273,2
gospodarstwa państwowe....	1 392,9	1 972,2	2 759,9	2 424,9	3 006,2	3 698,1
<b>W odsetkach</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Gospodarstwa indywidualne ....	93,2	89,6	77,3	86,9 <sup>b</sup>	81,0	74,5
Gospodarstwa uspołecznione ...	6,8	10,4	22,7	13,1	19,0	25,5
w tym:						
spółdzielnie produkcyjne.....	—	0,8	9,2	1,2	1,3	4,0
kółka rolnicze <sup>c</sup> .....	—	—	—	.	0,5	1,4
gospodarstwa państwowe....	6,8	9,6	13,5	11,9	15,4	19,5

<sup>a</sup> Rok 1955 został celowo zamieszczony dla pokazania wpływu kolektywizacji na strukturę użytkowania użytków rolnych. <sup>b</sup> Łącznie z gospodarką zespołową kółek rolniczych. <sup>c</sup> Łącznie ze spółdzielniami i innymi organizacjami zrzeszonymi w związkach kółek rolniczych.



Tabl. 43 (378). UŻYTKI ROLNE WEDŁUG GRUP UŻYTKOWNIKÓW (dok.)

Stan w czerwcu

B. W LATACH 1990 I 2000

Wyszczególnienie	1990	2000
<b>W tysiącach hektarów</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>18 720</b>	<b>18 413</b>
Sektor prywatny .....	14 978	16 975
gospodarstwa indywidualne .....	14 228	15 456
spółdzielnie produkcji rolniczej <sup>d</sup> .....	750	366
inne .....	x	1 153
Sektor publiczny .....	3 742	1 438
<b>W odsetkach</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Sektor prywatny .....	80,0	92,2
gospodarstwa indywidualne .....	76,0	83,9
spółdzielnie produkcji rolniczej <sup>d</sup> .....	4,0	2,0
inne .....	x	6,3
Sektor publiczny .....	20,0	7,8

<sup>d</sup> Obejmują spółdzielnie produkcyjne, kółka rolnicze i inne gospodarstwa spółdzielcze o przeważającej działalności rolniczej.

Gospodarstwa indywidualne obejmują:

- indywidualne gospodarstwa rolne prowadzone przez rolników na gruntach własnych i niewłasnych,
- indywidualne działki rolne użytkowane rolniczo przez osoby fizyczne (np. działki służbowe, działki i ogrody przydomowe), a także indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 1998*, Warszawa 1999, s. 9; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 11; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1978*, Warszawa 1978, s. 85–86; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1986*, Warszawa 1987, s. 70; *Rolniczy Rocznik Statystyczny 1945–1965*, Warszawa 1966, s. 46.

Tabl. 44 (379). INDYWIDUALNE GOSPODARSTWA ROLNE<sup>a</sup> WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCHA. W LATACH 1950, 1960 I 1970<sup>b</sup>

Lata	Ogółem w tys.	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni ogólnej w ha						
		0,51–2 <sup>c</sup>	2–5	5–7	7–10	10–15	15–20	20 i więcej
1950.....	3 169	25,9	31,3	15,1	15,7	7,8 <sup>d</sup>	2,9 <sup>e</sup>	1,3
1960.....	3 592	32,8	30,4	13,2	12,9	7,9	1,8	1,0
1970.....	3 399	33,4	28,4	13,0	13,1	8,7	2,3	1,1

## B. W LATACH 1980, 1990 I 2000

## Stan w czerwcu

Lata	Ogółem w tys.	Gospodarstwa – w % ogółem – o powierzchni użytków rolnych w ha				
		1,01–1,99	2,00–4,99	5,00–9,99	10,00–14,99	15,00 i więcej
1980.....	2 390	18,7	37,0	30,0	10,0	4,3
1990.....	2 138	17,7	35,1	29,8	11,3	6,1
2000.....	1 881	23,8	32,6	23,8	9,9	9,9

<sup>a</sup> Obejmują gospodarstwa: w latach 1950, 1960 i 1970 – o powierzchni ogólnej powyżej 0,5 ha według tytułu władania, w latach 1980, 1990 i 2000 – o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha według użytkowania. <sup>b</sup> Dane spisów powszechnych (3 XII 1950 r., 6 XII 1960 r. i 8 XII 1970 r.). <sup>c</sup> Łącznie z indywidualnymi działkami rolnymi o powierzchni ogólnej od 0,1 do 0,5 ha, stanowiącymi: w 1950 r. – 6,3% ogólnej liczby gospodarstw, w 1960 r. – 9,7% i w 1970 r. – 11,1%. <sup>d</sup> 10–14 ha. <sup>e</sup> 14–20 ha.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 131; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 27; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1986*, Warszawa 1987, s. 86–87; *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa 1986–1990*, Warszawa 1992, s. 98; *Rolniczy Rocznik Statystyczny 1945–1965*, Warszawa 1966, s. 117–118.

Tabl. 45 (380). STRUKTURA POWIERZCHNI INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH<sup>a</sup> WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCHA. W LATACH 1950, 1960 I 1970<sup>b</sup>

Lata	Powierz- chnia ogólna	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha						
		0,51–2 <sup>c</sup>	2–5	5–7	7–10	10–15	15–20	20 i więcej
1950.....	100,0	4,9	20,1	16,9	25,0	17,1 <sup>d</sup>	9,1 <sup>e</sup>	6,9
1960.....	100,0	6,3	21,7	16,7	22,8	20,1	6,7	5,7
1970.....	100,0	6,1	19,9	15,9	22,6	21,6	7,9	6,0

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Patrz notki <sup>a</sup>, <sup>b</sup> do tabl. 44. <sup>c</sup> Łącznie z indywidualnymi działkami rolnymi o powierzchni ogólnej od 0,1 do 0,5 ha, w których posiadaniu było ok. 1% gruntów. <sup>d</sup> 10–14 ha. <sup>e</sup> 14–20 ha.

**Tabl. 45 (380). STRUKTURA POWIERZCHNI INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH<sup>a</sup> WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH (dok.)**

B. W LATACH 1980, 1990 I 2000

Stan w czerwcu

Lata	Powierzchnia użytków rolnych ogółem	Gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych w ha				
		1,01–1,99	2,00–4,99	5,00–9,99	10,00–14,99	15,00 i więcej
1980.....	100,0	5,0	21,7	37,6	21,2	14,5
1990.....	100,0	4,2	18,7	34,5	22,4	20,2
2000.....	100,0	4,8	14,7	23,6	16,6	40,3

<sup>a</sup> Patrz notka a do tabl. 44 na str. 397.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 132; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 27; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1986*, Warszawa 1987, s. 86–87; *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa 1986–1990*, Warszawa 1992, s. 98.

**Tabl. 46 (381). DYNAMIKA PRODUKCJI ROLNICZEJ<sup>a</sup> (ceny stałe)**

Lata	Produkcja globalna			Produkcja towarowa		
	ogółem	roślinna	zwierzęca	ogółem	roślinna	zwierzęca
	rok poprzedni = 100					
1947.....	140,9	142,4	137,9	.	.	.
1948.....	117,1	115,4	120,9	.	.	.
1949.....	118,7	115,7	125,0	.	.	.
1950.....	107,5	101,2	119,8	124,0	109,5	137,3
1951.....	92,6	90,2	95,6	98,6	100,3	97,4
1952.....	101,9	103,4	99,5	98,4	97,7	98,9
1953.....	102,7	100,0	106,9	106,0	97,8	112,2
1954.....	105,9	108,2	102,5	102,7	103,9	101,8
1955.....	102,5	100,6	105,5	109,9	110,2	109,7
1956.....	107,4	108,1	106,4	103,9	94,7	110,0
1957.....	104,1	101,9	107,5	106,0	100,0	109,5
1958.....	103,0	102,1	104,3	109,5	106,1	111,3
1959.....	99,1	98,6	99,8	97,9	96,6	98,5

<sup>a</sup> Grupowanie metodą rodzaju działalności.

Tabl. 46 (381). DYNAMIKA PRODUKCJI ROLNICZEJ<sup>a</sup> (cd.)

Lata	Produkcja globalna			Produkcja towarowa		
	ogółem	roślinna	zwierzęca	ogółem	roślinna	zwierzęca
	rok poprzedni = 100					
1960.....	105,4	107,9	101,9	106,3	114,3	102,3
1961.....	110,4	111,6	108,6	111,5	114,9	109,7
1962.....	91,7	85,7	100,9	96,6	89,3	100,9
1963.....	104,1	111,9	93,6	100,2	117,8	91,1
1964.....	101,2	100,6	102,3	105,4	110,2	102,2
1965.....	107,7	108,4	106,6	108,1	104,0	111,1
1966.....	105,2	105,1	105,4	107,9	111,9	105,1
1967.....	102,4	103,7	100,4	103,3	105,2	101,8
1968.....	104,4	105,2	103,1	104,3	108,7	100,9
1969.....	95,3	92,3	100,3	96,6	87,7	103,8
1970.....	102,2	104,3	98,9	103,4	107,2	100,8
1971.....	103,6	101,1	106,6	104,6	106,4	103,5
1972.....	108,4	107,8	109,0	110,1	97,1	117,9
1973.....	107,3	106,5	108,2	109,6	109,4	109,7
1974.....	101,6	99,3	104,2	105,3	95,6	110,0
1975.....	97,9	97,0	99,0	101,3	103,8	100,2
1976.....	98,9	104,9	91,3	100,4	104,1	98,4
1977.....	101,4	92,8	113,7	102,4	101,3	102,9
1978.....	104,1	105,4	102,6	107,5	105,5	108,6
1979.....	95,5	96,3	101,3	99,7	92,7	103,5
1980.....	89,3	84,9	94,4	94,0	84,8	98,4
1981.....	103,8	118,9	91,1	88,6	109,5	82,2
1982.....	97,2	97,5	96,8	104,6	114,7	100,5
1983.....	103,3	105,9	100,4	104,6	114,6	99,9
1984.....	105,7	107,4	103,7	104,6	105,3	103,4
1985.....	100,7	98,0	104,0	104,3	100,0	106,6

<sup>a</sup> Grupowanie metodą rodzaju działalności.



Tabl. 46 (381). DYNAMIKA PRODUKCJI ROLNICZEJ<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Produkcja globalna			Produkcja towarowa		
	ogółem	roślinna	zwierzęca	ogółem	roślinna	zwierzęca
	rok poprzedni = 100					
1986.....	105,0	106,3	103,2	106,2	106,8	105,9
1987.....	97,7	98,0	97,3	97,5	95,0	99,1
1988.....	101,2	99,7	103,2	102,9	105,3	101,5
1989.....	101,5	102,8	99,9	98,6	95,9	100,2
1990.....	97,8	100,1	94,9	97,7	98,1	97,6
1991.....	98,4	97,2	99,6	96,2	92,1	98,2
1992.....	87,3	78,8	95,9	93,1	88,1	95,3
1993.....	106,8	123,2	88,9	99,8	115,2	91,5
1994.....	90,7	85,1	99,3	90,3	86,5	92,8
1995.....	110,7	112,2	108,7	109,3	113,7	106,7
1996.....	100,7	101,7	99,2	105,4	104,4	106,0
1997.....	99,8	95,8	105,4	101,2	99,5	102,3
1998.....	105,9	109,2	102,2	105,3	104,8	105,6
1999.....	94,8	91,3	99,1	101,0	100,4	101,3
2000.....	94,4	94,2	94,7	96,0	97,9	94,8

<sup>a</sup> Grupowanie metodą rodzaju działalności.

Uwaga. W produkcji zwierzęcej od 1990 r. nie ujmuje się – zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności – połowów ryb słodkowodnych, z wyjątkiem gospodarstw indywidualnych, dla których dane do 1993 r. podawano łącznie z tymi połowami.

Globalna produkcja rolnicza obejmuje produkcję roślinną, tj. surowe (nieprzetworzone) produkty pochodzenia roślinnego (zbiory danego roku) oraz produkcję zwierzęcą, tj. produkcję żywca rzeźnego oraz surowych (nieprzetworzonych) produktów pochodzenia zwierzęcego i przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (stada podstawowego i obrotowego).

Towarowa produkcja rolnicza obejmuje sprzedaż produktów rolnych i stanowi sumę sprzedaży produktów rolnych do skupu i na targowiskach.

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”*, GUS; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1999*, Warszawa 1999, s. 360–361; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 346–347.



Tabl. 47 (382). STRUKTURA GLOBALNEJ PRODUKCJI ROLNICZEJ

Wyszczególnienie	1946–1950	1951–1960	1961–1970	1971–1980	1990	2000
	przeciętne roczne – ceny stałe				ceny bieżące	
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Produkcja roślinna .....	66,0	59,8	53,8	50,2	50,6	53,2
zboża .....	21,3	20,6	16,2	16,4	19,2	18,0
ziemniaki .....	19,3	15,7	14,7	11,4	6,3	10,8
przemysłowe .....	2,9	3,4	5,6	5,1	5,7	4,2
w tym buraki cukrowe ...	1,8	2,0	3,0	2,7	3,2	2,4
pozostałe <sup>a</sup> .....	22,5	20,1	17,3	17,3	19,4	20,2
Produkcja zwierzęca .....	34,0	40,2	46,2	49,8	49,4	46,8
żywiec rzeźny <sup>b</sup> .....	10,9	16,2	22,3	25,5	34,2	25,8
w tym:						
bydło .....	} 1,6	2,1	4,8	6,1	6,7	3,3
cielęta .....			1,1	0,7	1,1	0,8
trzoda chlewna .....			9,3	13,0	14,3	15,2
mleko krowie .....	10,0	13,0	15,8	15,2	11,1	16,6
jaja kurze .....	2,7	3,3	4,2	4,3	3,6	3,7
pozostałe <sup>c</sup> .....	10,4	7,7	3,9	4,8	0,5	0,7

<sup>a</sup> W tym warzywa, owoce i siano łąkowe. <sup>b</sup> Bydło, cielęta, trzoda chlewna, owce, konie, drób, kozy i króliki.  
<sup>c</sup> W tym przyrost stada, wełna i obornik; spadek udziału grupy „pozostałe” w latach 1990 i 2000 wynikał z ujemnego przyrostu stada.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 134; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 347–348.



Tabl. 48 (383). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLÓDÓW

Wyszczególnienie	1946 <sup>a</sup>	1950–1955	1956–1960	1961–1965	1966–1970	1971–1975
		przeciętne roczne				
<b>Powierzchnia zasiewów<sup>b</sup> w tys. ha</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>10 002</b>	<b>15 244</b>	<b>15 383</b>	<b>15 304</b>	<b>15 176</b>	<b>14 750</b>
w tym:						
Pszenica .....	700	1 496	1 436	1 524	1 859	1 987
Żyto .....	3 083	4 835	5 115	4 572	4 112	3 320
Jęczmień .....	748	864	754	706	732	1 113
Owies .....	1 100	1 662	1 674	1 551	1 428	1 287
Ziemniaki .....	1 665	2 638	2 780	2 840	2 745	2 654
Buraki cukrowe .....	170	378	367	428	434	448
<b>Zbiory w tys. t</b>						
Pszenica .....	619	1 961	2 310	2 988	4 260	5 605
Żyto .....	2 763	6 085	7 463	7 466	7 469	7 679
Jęczmień .....	674	1 121	1 184	1 368	1 673	3 181
Owies .....	1 017	2 164	2 545	2 641	2 893	3 158
Ziemniaki .....	18 710	30 839	36 302	43 682	47 906	47 083
Buraki cukrowe .....	2 983	6 503	7 743	11 436	13 601	13 848
<b>Plony z 1 ha w dt</b>						
Pszenica .....	8,8	13,1	16,1	19,7	23,2	28,2
Żyto .....	9,0	12,3	14,6	16,4	18,3	23,1
Jęczmień .....	9,0	13,4	16,2	19,4	23,0	28,6
Owies .....	9,2	13,0	15,2	17,1	20,5	24,5
Ziemniaki .....	112	117	131	154	176	177
Buraki cukrowe .....	176	187	211	267	324	309

(cd.)

Wyszczególnienie	1976–1980	1981–1985	1986–1990	1991–1995	1996–2000
	przeciętne roczne				
<b>Powierzchnia zasiewów<sup>b</sup> w tys. ha</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>14 609</b>	<b>14 466</b>	<b>14 350</b>	<b>13 389</b>	<b>12 457</b>
w tym:					
Pszenica .....	1 735	1 600	2 162	2 427	2 577
Żyto .....	2 997	3 270	2 464	2 305	2 275
Jęczmień .....	1 288	1 185	1 244	1 136	1 143
Owies .....	1 067	1 042	836	642	590
Ziemniaki .....	2 409	2 179	1 900	1 694	1 292
Buraki cukrowe .....	507	472	424	1 920	395

<sup>a</sup> Dane szacunkowe. <sup>b</sup> Stan w czerwcu; dla okresu 1950–1955 średnia z lat 1953–1955.



Tabl. 48 (383). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW, ZBIORY I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW (dok.)

Wyszczególnienie	1976–1980	1981–1985	1986–1990	1991–1995	1996–2000
	przeciętne roczne				
<b>Zbiory w tys. t</b>					
Pszenica .....	5 089	5 263	8 103	8 241	8 772
Żyto.....	6 474	8 089	6 330	5 292	5 160
Jęczmień .....	3 560	3 618	4 135	3 259	3 420
Owies .....	2 434	2 600	2 288	1 467	1 437
Ziemniaki .....	42 742	36 594	36 140	27 329	23 620
Buraki cukrowe .....	14 149	15 606	14 674	12 614	14 920
<b>Plony z 1 ha w dt</b>					
Pszenica .....	29,3	32,9	37,5	34,0	34,0
Żyto.....	21,6	24,7	25,7	23,2	22,7
Jęczmień .....	27,6	30,5	33,2	28,7	29,9
Owies .....	22,8	24,9	27,4	22,9	24,4
Ziemniaki .....	177	168	190	161	183
Buraki cukrowe .....	280	331	346	328	377

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 48; *Rocznik Statystyczny 1955*, Warszawa 1955, s. 112; *Rocznik Statystyczny 1956*, Warszawa 1956, s. 131; *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 186; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 262–263; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 301–303; *Rocznik Statystyczny 1989*, Warszawa 1989, s. 304–307; *Rocznik Statystyczny 1993*, Warszawa 1993, s. 330, 332; *Rocznik Statystyczny 1995*, Warszawa 1995, s. 347, 350; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 335–337; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1999*, Warszawa 1999, s. 364–366; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 356–357; obliczenia własne.

Tabl. 49 (384). PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLODÓW

Wyszczególnienie	1950–1955	1956–1960	1961–1965	1966–1970	1971–1975	1976–1980	1981–1985	1986–1990	1991–1995	1996–2000
	z 1 ha w dt									
<b>Pszenica</b>										
<b>Ogółem</b> .....	<b>13,1</b>	<b>16,1</b>	<b>19,7</b>	<b>23,2</b>	<b>28,2</b>	<b>29,3</b>	<b>32,9</b>	<b>37,5</b>	<b>34,0</b>	<b>34,0</b>
w tym:										
Gospodarstwa indywidualne ....	12,8	16,2	19,6	23,1	27,7	28,0	31,0	34,4	31,7	32,3
Spółdzielnie produkcyjne <sup>a</sup> .....	14,4	15,9	21,6	23,7	30,0	33,4	36,9	42,1	39,4	40,0
Gospodarstwa państwowe.....	14,2	15,7	19,9	23,7	30,8	35,5	39,9	47,5	42,2	.

<sup>a</sup> Od 1990 r. spółdzielnie produkcji rolniczej; patrz notka *d* do tabl. 43 na str. 396.



Tabl. 49 (384). PRZECIĘTNE ROCZNE PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPLÓDÓW (dok.)

Wyszczególnienie	1950–	1956–	1961–	1966–	1971–	1976–	1981–	1986–	1991–	1996–
	–1955	–1960	–1965	–1970	–1975	–1980	–1985	–1990	–1995	–2000
	z 1 ha w dt									
<b>Żyto</b>										
<b>Ogółem</b> .....	<b>12,3</b>	<b>14,6</b>	<b>16,4</b>	<b>18,3</b>	<b>23,1</b>	<b>21,6</b>	<b>24,7</b>	<b>25,7</b>	<b>23,2</b>	<b>22,7</b>
w tym:										
Gospodarstwa indywidualne ....	12,3	14,7	16,4	18,3	22,8	21,1	24,3	25,2	22,8	22,5
Spółdzielnie produkcyjne <sup>a</sup> .....	12,9	13,7	17,8	19,7	26,5	23,7	25,2	25,5	23,5	22,4
Gospodarstwa państwowe.....	12,0	13,5	15,8	18,3	26,6	25,8	28,4	30,1	26,4	.
<b>Jęczmień</b>										
<b>Ogółem</b> .....	<b>13,4</b>	<b>16,2</b>	<b>19,4</b>	<b>23,0</b>	<b>28,6</b>	<b>27,6</b>	<b>30,5</b>	<b>33,2</b>	<b>28,7</b>	<b>29,9</b>
w tym:										
Gospodarstwa indywidualne ....	13,2	16,3	19,5	22,9	28,2	26,9	29,9	32,1	27,8	29,5
Spółdzielnie produkcyjne <sup>a</sup> .....	15,0	16,8	21,6	24,5	30,1	29,4	30,2	33,2	30,8	31,7
Gospodarstwa państwowe.....	13,5	15,7	19,1	23,4	30,0	29,7	32,0	36,4	31,6	.
<b>Ziemniaki</b>										
<b>Ogółem</b> .....	<b>117</b>	<b>131</b>	<b>154</b>	<b>176</b>	<b>177</b>	<b>177</b>	<b>168</b>	<b>190</b>	<b>161</b>	<b>183</b>
w tym:										
Gospodarstwa indywidualne ....	119	132	155	176	178	178	168	189	162	182
Spółdzielnie produkcyjne <sup>a</sup> .....	105	128	146	173	175	172	163	200	154	197
Gospodarstwa państwowe.....	97	117	141	168	171	176	166	208	146	.
<b>Buraki cukrowe</b>										
<b>Ogółem</b> .....	<b>187</b>	<b>211</b>	<b>267</b>	<b>324</b>	<b>309</b>	<b>280</b>	<b>331</b>	<b>346</b>	<b>328</b>	<b>377</b>
w tym:										
Gospodarstwa indywidualne ....	199	224	275	328	318	292	343	352	330	373
Spółdzielnie produkcyjne <sup>a</sup> .....	158	138	239	296	278	243	297	331	330	391
Gospodarstwa państwowe.....	153	168	223	296	272	246	284	316	312	.

<sup>a</sup> Od 1990 r. spółdzielnie produkcji rolniczej; patrz notka d do tabl. 43 na str. 396.

Uwaga. Dane dla spółdzielni produkcyjnych łącznie z działkami przyzagrodowymi.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 186; *Rocznik Statystyczny 1972*, Warszawa 1972, s. 261; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 318, 330, 336, 343; *Rocznik Statystyczny 1989*, Warszawa 1989, s. 305–306; *Rocznik Statystyczny 1993*, Warszawa 1993, s. 332; *Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997, s. 331–332; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 1998*, Warszawa 1999, s. 244; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 126–127, 134, 137; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 356–357.



Tabl. 50 (385). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPŁODÓW  
WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup>

Województwa	Powierzchnia zasiewów (stan w czerwcu)				Plony z 1 ha w dt		
	ogółem <sup>b</sup> w tys. ha	w tym w % ogółem			zboża pod- stawowe <sup>c</sup>	ziemniaki	buraki cukrowe
		zboża pod- stawowe <sup>c</sup>	ziemniaki	buraki cukrowe			
<b>1955</b>							
<b>Polska</b> .....	<b>11 940,1</b>	<b>74,1</b>	<b>22,6</b>	<b>3,3</b>	<b>14,3</b>	<b>100</b>	<b>186</b>
Białostockie .....	811,9	77,8	21,4	0,8	12,6	93	132
Bydgoskie .....	880,8	71,6	20,9	7,5	16,4	110	201
Gdańskie .....	360,1	73,0	22,6	4,4	12,4	90	173
Katowickie <sup>d</sup> .....	310,6	69,2	29,6	1,2	14,8	74	141
Kieleckie .....	845,0	72,7	26,1	1,2	14,1	99	192
Koszalińskie .....	532,3	75,8	22,3	1,9	11,4	80	132
Krakowskie .....	600,8	75,7	23,4	0,9	14,0	78	163
Lubelskie .....	1 071,0	76,2	21,1	2,7	14,0	120	193
Łódzkie <sup>e</sup> .....	780,6	71,1	26,9	2,0	14,8	115	216
Olsztyńskie .....	677,2	78,8	19,1	2,1	12,1	73	124
Opolskie .....	388,6	72,1	21,0	6,9	16,2	109	183
Poznańskie .....	1 215,9	71,6	23,1	5,3	17,0	118	208
Rzeszowskie .....	671,7	77,4	20,8	1,7	12,7	62	144
Szczecińskie .....	416,0	75,4	20,4	4,2	13,9	85	158
Warszawskie <sup>f</sup> .....	1 325,7	72,8	24,9	2,3	14,9	114	220
Wrocławskie .....	681,2	73,4	19,0	7,6	15,1	101	172
Zielonogórskie .....	370,7	75,3	21,2	3,5	14,1	100	181
<b>2000</b>							
<b>Polska</b> .....	<b>12 408,2</b>	<b>57,4</b>	<b>10,1</b>	<b>2,7</b>	<b>25,6</b>	<b>194</b>	<b>394</b>
Dolnośląskie .....	770,4	62,3	7,2	4,0	35,2	233	409
Kujawsko-pomorskie .....	962,3	59,0	5,5	6,0	25,5	202	411
Lubelskie .....	1 257,0	57,5	10,9	3,9	25,0	182	387
Lubuskie .....	291,8	66,0	5,5	1,2	22,5	201	317
Łódzkie .....	928,0	56,2	16,8	1,4	20,3	189	382
Małopolskie .....	525,3	46,2	17,1	0,3	27,6	178	393
Mazowieckie .....	1 590,1	56,6	14,2	1,9	19,9	187	317
Opolskie .....	473,3	58,5	5,5	5,0	39,5	219	475
Podkarpackie .....	505,0	50,6	17,7	1,6	25,4	188	307

<sup>a</sup> W 2000 r. dane w województwach według siedziby użytkownika gospodarstwa. <sup>b</sup> W 1955 r. dane dotyczą powierzchni zasiewów zbóż podstawowych (bez mieszanek zbożowych), ziemniaków i buraków cukrowych, które łącznie zajmowały 77,6% ogólnej powierzchni zasiewów. <sup>c</sup> Pszenica, żyto, jęczmień i owies oraz w 2000 r. pszenżyto; bez mieszanek zbożowych. <sup>d</sup> W latach 1953–1956 województwo stalinogrodzkie. <sup>e</sup>, <sup>f</sup> Łącznie z miastami stanowiącymi województwa: <sup>e</sup> – Łódź, <sup>f</sup> – Warszawa.

**Tabl. 50 (385). POWIERZCHNIA ZASIEWÓW I PLONY GŁÓWNYCH ZIEMIOPŁODÓW WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup> (dok.)**

Województwa	Powierzchnia zasiewów (stan w czerwcu)			Plony z 1 ha w dt		
	ogółem <sup>b</sup> w tys. ha	w tym w % ogółem		zboża pod- stawowe <sup>c</sup>	ziemniaki	buraki cukrowe
		zboża pod- stawowe <sup>c</sup>	ziemniaki			

**2000 (dok.)**

Podlaskie.....	742,5	43,6	10,3	0,7	15,8	194	326
Pomorskie .....	617,5	64,3	6,6	2,6	27,7	208	352
Śląskie .....	330,3	54,9	12,6	1,0	29,0	197	496
Świętokrzyskie.....	485,8	56,4	15,1	2,3	22,0	175	378
Warmińsko-mazurskie...	729,7	57,7	4,9	0,9	26,7	206	337
Wielkopolskie .....	1 502,9	58,7	6,7	3,9	27,8	212	429
Zachodniopomorskie.....	696,3	69,5	4,8	2,0	26,9	218	378

a–c Notki patrz na str. 405.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1956*, Warszawa 1956, s. 133; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LXX–LXXVII.

**Tabl. 51 (386). ZBIORY I PLONY OWOCÓW Z DRZEW**

Wyszczególnienie	1947	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>a</sup>	2000
------------------	------	------	------	------	------	-------------------	------

**Zbiory w tys. t**

Jabłka .....	214	113	627	691	1 844	812	1 450
Gruszki .....	68	34	190	118	81	35	82
Śliwki .....	50	36	168	134	210	43	107
Wiśnie .....	69	27	81	30	42	77	139
Czereśnie.....	22	15	41	29	25	9	39

**Plony z 1 drzewa owocującego w kg**

Jabłka .....	49	43	59	45	26	27	.
Gruszki .....	45	35	55	28	14	9	.
Śliwki .....	22	20	33	17	15	6	.
Wiśnie .....	25	16	19	5	5	9	.
Czereśnie.....	25	20	23	13	10	6	.

<sup>a</sup> Spadek zbiorów był skutkiem ostrej zimy na przełomie lat 1986 i 1987, kiedy liczba drzew owocujących spadła o połowę (15% całkowicie wymarzło).

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 136; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 336; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 358; obliczenia własne.



Tabl. 52 (387). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH

A. W 1945 R.<sup>a</sup>

Stan na jesieni

Wyszczególnienie	Polska	Ziemie dawne <sup>b</sup>	Ziemie odzyskane <sup>c</sup>
<b>W tysiącach sztuk</b>			
Bydło.....	3 322,8	3 049,8	273,0
Trzoda chlewna .....	1 697,4	1 502,4	195,0
Owce .....	707,2	680,2	27,0
Konie.....	1 394,9	1 305,9	89,0
<b>1938=100<sup>d</sup></b>			
Bydło.....	33,5	47,8	7,7
Trzoda chlewna .....	17,5	31,3	4,0
Owce .....	36,4	65,6	3,0
Konie.....	44,3	57,8	10,0

B. W LATACH 1946–2000

Stan w czerwcu

Lata	Bydło		Trzoda chlewna <sup>e</sup>	Owce	Konie <sup>f</sup>
	ogółem	w tym krowy			
<b>W tysiącach sztuk</b>					
Ogółem					
1946.....	3 911	2 748	2 674	727	1 730
1950.....	7 200	4 850	9 350	2 199	2 800
1960.....	8 695	5 885	12 615	3 662	2 805
1970.....	10 844	6 082	13 446	3 199	2 585
1980.....	12 649	5 956	21 326	4 207	1 780
1990.....	10 049	4 919	19 464	4 159	941
2000.....	6 083	3 098	17 122	362	550
w tym:					
Gospodarstwa indywidualne					
1950.....	6 798	4 645	8 758	2 047	2 660
1960.....	7 697	5 340	11 285	3 228	2 610
1970.....	8 964	5 411	11 734	2 682	2 493

<sup>a</sup> Dane przybliżone. <sup>b</sup> Ziemie należące do II Rzeczypospolitej, które pozostały w granicach Polski po 1945 r. <sup>c</sup> Ziemie północne i zachodnie, które znalazły się w granicach Polski po 1945 r. <sup>d</sup> W granicach powojennych, na porównywalnym w stosunku do 1945 r. obszarze. <sup>e</sup> W 2000 r. stan w końcu lipca. <sup>f</sup> W latach 1990 i 2000 dane szacunkowe.





Tabl. 52 (387). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH (cd.)

B. W LATACH 1946–2000 (cd.)

Stan w czerwcu

Lata	Bydło		Trzoda chlewna <sup>a</sup>	Owce	Konie <sup>b</sup>
	ogółem	w tym krowy			

**W tysiącach sztuk (dok.)**  
Gospodarstwa indywidualne (dok.)

1980.....	9 212	5 098	15 281	2 642	1 741
1990.....	8 320	4 362	13 948	2 781	917
2000.....	5 734	2 955	15 447	313	541

Spółdzielnie produkcyjne<sup>c</sup>

1950.....	36	26	40	11	14
1960.....	92	58	143	53	22
1970.....	136	53	112	38	7,6
1980.....	432	99	1 097	322	4,3
1990.....	190	56	1 028	241	2,1
2000.....	65	26	580	13	0,4

## Gospodarstwa państwowe

1950.....	366	179	552	141	126
1960.....	906	486	1 187	381	174
1970.....	1 737	616	1 599	471	84
1980.....	2 913	755	4 399	1 121	35
1990.....	1 539	501	4 488	1 137	22
2000.....	.	.	.	.	.

<sup>a</sup> W 2000 r. stan w końcu lipca. <sup>b</sup> W latach 1990 i 2000 dane szacunkowe. <sup>c</sup> W latach 1990 i 2000 – spółdzielnie produkcji rolniczej; patrz notka *d* do tabl. 43 na str. 396.



Tabl. 52 (387). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH (cd.)

B. W LATACH 1946–2000 (cd.)

Stan w czerwcu

Lata	Bydło		Trzoda chlewna <sup>a</sup>	Owce	Konie <sup>b</sup>
	ogółem	w tym krowy			

**Na 100 ha użytków rolnych w sztukach**  
Ogółem

1946.....	19	13	13	3,6	8,5
1950.....	35	24	46	11	14
1960.....	43	29	62	18	14
1970.....	56	31	69	16	13
1980.....	67	31	113	22	9,4
1990.....	54	26	104	22	5,0
2000.....	33	17	93	2,0	3,0

w tym:

## Gospodarstwa indywidualne

1950.....	39	27	51	12	15
1960.....	46	32	67	19	16
1970.....	58	35	76	17	16
1980.....	65	36	108	19	12
1990.....	59	31	98	20	6,4
2000.....	37	19	100	2,0	3,5

Spółdzielnie produkcyjne<sup>c</sup>

1950.....	22	16	24	6,5	8,6
1960.....	37	23	57	21	8,5
1970.....	55	22	45	15	3,1
1980.....	57	13	145	43	0,6
1990.....	25	7,5	137	32	0,3
2000.....	18	7,0	158	34	0,1

<sup>a</sup> W 2000 r. stan w końcu lipca. <sup>b</sup> W latach 1990 i 2000 dane szacunkowe. <sup>c</sup> W latach 1990 i 2000 – spółdzielnie produkcji rolniczej; patrz notka *d* do tabl. 43 na str. 396.



Tabl. 52 (387). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH (dok.)

B. W LATACH 1946–2000 (dok.)

Stan w czerwcu

Lata	Bydło		Trzoda chlewna <sup>a</sup>	Owce	Konie <sup>b</sup>
	ogółem	w tym krowy			

**Na 100 ha użytków rolnych w sztukach (dok.)**

Gospodarstwa państwowe

1950.....	19	9,1	26	7,1	6,4
1960.....	36	19	36	14	6,4
1970.....	57	20	39	15	2,6
1980.....	79	20	111	30	0,8
1990.....	44	14	129	31	0,6
2000.....	.	.	.	.	.

<sup>a</sup> W 2000 r. stan w końcu lipca. <sup>b</sup> W latach 1990 i 2000 dane szacunkowe.

Na podstawie: Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 642; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 183; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 267; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 321; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 337; *Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997, s. 334; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 354.

Tabl. 53 (388). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH NA 100 ha  
UŻYTKÓW ROLNYCH WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup>

Stan w czerwcu

Województwa	Bydło		Trzoda chlewna <sup>b</sup>
	ogółem	w tym krowy	
	w sztukach		

**1955**

<b>Polska</b> .....	<b>38,8</b>	<b>26,7</b>	<b>53,4</b>
Białostockie .....	28,8	19,0	39,2
Bydgoskie .....	33,9	23,0	64,3
Gdańskie .....	34,7	21,0	55,7
Katowickie <sup>c</sup> .....	49,9	37,0	56,9
Kieleckie .....	48,6	33,9	46,6
Koszalińskie .....	25,5	15,2	41,7
Krakowskie .....	63,9	48,4	42,3

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> W 2000 r.: <sup>a</sup> – dane w województwach według siedziby użytkownika gospodarstwa, <sup>b</sup> – stan w końcu lipca. <sup>c</sup> W latach 1953–1956 województwo stalinogrodzkie.



Tabl. 53 (388). POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH NA 100 ha  
UŻYTKÓW ROLNYCH WEDŁUG WOJEWÓDZTW<sup>a</sup> (dok.)

Stan w czerwcu

Województwa	Bydło		Trzoda chlewna <sup>b</sup>
	ogółem	w tym krowy	
	w sztukach		
<b>1955 (dok.)</b>			
Lubelskie.....	38,0	27,5	56,1
Łódzkie <sup>d</sup> .....	43,8	31,8	59,2
Olsztyńskie.....	29,0	17,7	40,6
Opolskie.....	47,5	30,3	76,8
Poznańskie.....	38,9	26,4	75,9
Rzeszowskie.....	54,8	40,4	37,4
Szczecińskie.....	27,5	15,7	45,9
Warszawskie <sup>e</sup> .....	34,9	25,7	55,2
Wrocławskie.....	37,0	23,7	56,0
Zielonogórskie.....	33,3	21,3	53,9
<b>2000</b>			
<b>Polska</b> .....	<b>33,0</b>	<b>16,8</b>	<b>93,0</b>
Dolnośląskie.....	14,5	6,4	40,6
Kujawsko-pomorskie.....	36,2	15,2	174,1
Lubelskie.....	29,3	16,5	69,7
Lubuskie.....	14,6	5,9	52,7
Łódzkie.....	37,0	20,5	96,0
Małopolskie.....	44,3	26,5	54,1
Mazowieckie.....	38,4	22,7	75,4
Opolskie.....	24,9	10,4	118,8
Podkarpackie.....	30,6	21,0	40,8
Podlaskie.....	55,4	30,0	78,7
Pomorskie.....	27,3	11,0	102,9
Śląskie.....	27,3	13,1	59,9
Świętokrzyskie.....	35,5	20,1	55,1
Warmińsko-mazurskie.....	32,6	13,4	62,8
Wielkopolskie.....	41,2	16,3	236,3
Zachodniopomorskie.....	13,9	5,7	54,4

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> W 2000 r.: <sup>a</sup> – dane w województwach według siedziby użytkownika gospodarstwa, <sup>b</sup> – stan w końcu lipca. <sup>d</sup>, <sup>e</sup> Łącznie z miastami stanowiącymi województwa: <sup>d</sup> – Łodzią, <sup>e</sup> – Warszawą.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1956*, Warszawa 1956, s. 137; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LXXIV–LXXXVII.



Tabl. 54 (389). PRODUKCJA MIĘSA, MLEKA, JAJ I WEŁNY

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Ogółem</b>							
Żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami) <sup>a</sup> w tys. t ....	337	1 323	1 756	2 187	3 148	3 325	3 119
w tym:							
wołowe .....	53	162	236	465	698	793	331
cielęce .....	19	57	98	82	44	63	50
wieprzowe .....	201	958	1 177	1 279	1 711	1 841	1 951
baranie .....	2	5	28	23	26	44	3
drobiowe .....	19	33	62	128	419	332	584
Mleko krowie w mld l .....	3,3	7,8	12,1	14,5	16,0	15,4	11,5
Jaja kurze w mln szt .....	1 100	3 400	5 589	6 941	8 902	7 597	7 621
Wełna nieprana owcza w t .....	950	4 396	9 042	8 939	12 725	14 783	1 322
<b>Na 1 mieszkańca</b>							
Żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami) <sup>a</sup> w kg .....	14,2	53,3	59,1	67,2	88,5	87,2	80,7
w tym:							
wołowe .....	2,2	6,5	7,9	14,3	19,6	20,8	8,6
cielęce .....	0,8	2,3	3,3	2,5	1,2	1,7	1,3
wieprzowe .....	8,4	38,6	39,6	39,3	48,1	48,3	50,5
baranie .....	0,1	0,2	0,9	0,7	0,8	1,1	0,1
drobiowe .....	0,8	1,4	2,1	3,9	11,8	8,7	15,1
Mleko krowie w l .....	138	313	408	446	450	403	299
Jaja kurze w szt .....	46	137	188	213	250	199	197
Wełna nieprana owcza w kg .....	0,04	0,18	0,30	0,27	0,36	0,39	0,03
<b>Na 1 ha użytków rolnych</b>							
Żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami) <sup>a</sup> w kg .....	16,5	64,7	86,0	111,9	166,2	177,6	169,4
w tym:							
wołowe .....	2,6	8,0	11,5	23,8	36,8	42,3	18,0
cielęce .....	0,9	2,8	4,8	4,2	2,3	3,4	2,7
wieprzowe .....	9,8	46,9	57,7	65,4	90,4	98,4	105,9
baranie .....	0,1	0,2	1,3	1,2	1,4	2,3	0,2
drobiowe .....	0,9	1,6	3,1	6,5	22,1	17,8	31,7
Mleko krowie w l .....	161	380	594	742	844	823	627
Wełna nieprana owcza w kg .....	0,05	0,22	0,44	0,46	0,67	0,79	0,07

<sup>a</sup> Wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna; w wadze poubojowej ciepłej.

Tabl. 54 (389). PRODUKCJA MIĘSA, MLEKA, JAJ I WEŁNY (dok.)

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Przeciętna roczna wydajność</b>							
Udój mleka od jednej krowy w l.....	1 200	1 600	2 060	2 384	2 730	3 151	3 668
Liczba jaj od jednej kury noski w szt.....	72	81	94	100	126	157	182
Ilość wełny od jednej owcy w kg.....	1,3	2,0	2,5	2,8	3,1	3,6	3,7

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 138; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 338–339; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 355–356; obliczenia własne.

Tabl. 55 (390). CIĄGNIKI ROLNICZE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Ciągniki w tys. szt.....	28,4	62,8	224,5	619,4	1 185,0	1 306,7 <sup>a</sup>
w tym:						
gospodarstwa indywidualne	—	13,3	54,6	378,0	1 016,7	1 257,5
spółdzielnie produkcyjne.....	0,1	2,1	5,8	27,5	25,2	18,5 <sup>b</sup>
kółka rolnicze.....	—	6,9	91,9	114,6	53,5	.
gospodarstwa państwowe....	20,6 <sup>c</sup>	28,6	66,1	99,3	89,6	14,8
Powierzchnia użytków rolnych <sup>d</sup> na 1 ciągnik w ha.....	720	325	87	31	16	14

<sup>a</sup> Łącznie z ciągnikami ogrodniczymi. <sup>b</sup> Dane dotyczą spółdzielni produkcji rolniczej; patrz notka <sup>d</sup> do tabl. 43 na str. 396. <sup>c</sup> Dane dotyczą państwowych gospodarstw rolnych Min. Rolnictwa. <sup>d</sup> W latach 1990 i 2000 nie uwzględniono gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 140; *Rocznik Statystyczny 1972*, Warszawa 1972, s. 299; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 345; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 102; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 358.

Tabl. 56 (391). ZASOBY SIŁY POCIAGOWEJ<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Jednostki pociągowe<sup>b</sup> w tys.</b>					
Siła pociągowa.....	2 691	3 464	5 759	9 064	10 050
żywa .....	2 305	2 135	1 468	877	472
mechaniczna .....	386	1 329	4 291	8 187	9 578
w tym w gospodarstwach indywidualnych .....	2 291	2 877	4 547	7 847	9 675
żywa .....	2 159	2 065	1 437	860	467
mechaniczna .....	132	812	3 110	6 987	9 208
<b>Jednostki pociągowe na 100 ha użytków rolnych<sup>c</sup></b>					
Siła pociągowa.....	13,2	17,7	30,4	48,4	56,4
żywa .....	11,3	10,9	7,7	4,7	2,6
mechaniczna .....	1,9	6,8	22,7	43,7	53,8
w tym w gospodarstwach indywidualnych .....	12,9	17,5	31,6	54,9	62,6
żywa .....	12,2	12,6	10,0	6,0	3,0
mechaniczna .....	0,7	4,9	21,6	48,9	59,6

<sup>a</sup> Dane dotyczące żywej siły pociągowej wykazano według stanu w czerwcu, mechanicznej – według stanu w dniu 31 XII. <sup>b</sup> Jako jednostkę siły pociągowej przyjmuje się 1 konia roboczego; w danych o zasobach żywej siły pociągowej wykazano konie 3-letnie i starsze; przeliczeń mechanicznej siły pociągowej dokonano następująco: dla lat 1960 i 1970 przyjęto, że jeden traktor przeliczeniowy równa się 5 jednostkom pociagowym, dla lat 1980, 1990 i 2000 przyjęto jako jednostkę siły pociągowej moc ciągnika na zaczepie równą 2,2 kW; w latach 1960 i 1970 traktory ośrodków maszynowych dodano do zasobów siły pociągowej poszczególnych grup użytkowników proporcjonalnie do prac wykonywanych w ich gospodarstwach; w latach 1980 i 1990 ciągniki spółdzielni usług rolniczych i kółek rolniczych zaliczono w całości do zasobów mechanicznej siły pociągowej gospodarstw indywidualnych. <sup>c</sup> W latach 1990 i 2000 nie uwzględniono gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 315; *Rocznik Statystyczny 1993*, Warszawa 1993, s. 342; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 358.

Tabl. 57 (392). MELIORACJE ODDANE DO UŻYTKU<sup>a</sup>

## A. W LATACH 1951–1990

Wyszczególnienie	1951–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990
------------------	-----------	-----------	-----------	-----------

**Melioracje szczegółowe w tys. ha**

Melioracje użytków rolnych.....	1 250,4	2 568,9	1 710,8	877,2
w tym drenowania nowe .....	301,3 <sup>b</sup>	1 337,7 <sup>b</sup>	1 207,9	650,3
Nawadnianie gruntów za pomocą deszczowni.....	.	.	35,2	22,4
Zagospodarowanie zmeliorowanych łąk i pastwisk	887,5	1 339,2	481,6	254,4

**Melioracje podstawowe w ha**

Regulacja rzek i kanałów .....	10 092	16 526	9 119	6 718
Obwałowania.....	1 710	923	1 154	1 305

## B. W LATACH 1990 I 2000

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	2000
Użytki rolne zmeliorowane w tys. ha .....	6 654	6 661
grunty orne .....	4 688	4 725
w tym: zdrenowane .....	3 940	3 980
nawadniane .....	63	53
łąki i pastwiska.....	1 966	1 936
w tym: zdrenowane .....	394	403
nawadniane .....	428	401
Rzeki i kanały uregulowane w km .....	37 923	39 019
Wały: długość w km.....	8 148	8 448
obszar chroniony w tys. ha .....	1 004	1 063
Użytki rolne zmeliorowane w %:		
ogólnej powierzchni użytków rolnych .....	35,5	36,2
powierzchni użytków rolnych wymagających melioracji.....	70,0	72,3

<sup>a</sup> W latach 1951–1970 uwzględniono również inwestycje rozpoczęte. <sup>b</sup> Drenowania nowe gruntów ornych.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 141; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 346; *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 21–22; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 359.





**Tabl. 58 (393). ZUŻYCIĘ NAWOZÓW MINERALNYCH LUB CHEMICZNYCH ORAZ WAPNIOWYCH W PRZELICZENIU NA CZYSTY SKŁADNIK**

Wyszczególnienie	1945/46	1949/50	1959/60	1969/70	1979/80	1989/90	1999/2000
------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

**W tysiącach ton**

Nawozy mineralne lub chemiczne <sup>a</sup> .....	89	363	745	2 416	3 635	3 029	1 527
azotowe .....	39	94	251	785	1 313	1 274	861
fosforowe .....	15	103	180	595	968	752	297
potasowe .....	35	166	313	1 036	1 354	1 003	369
Nawozy wapniowe .....	.	128	252	1 776	3 009	3 371	1 694

**Na 1 ha użytków rolnych<sup>b</sup> w kg**

Nawozy mineralne lub chemiczne <sup>a</sup> .....	4,3	17,7	36,5	123,6	192,9	164	85,8
azotowe .....	1,9	4,6	12,3	40,2	69,6	69	48,4
fosforowe .....	0,7	5,0	8,9	30,4	51,4	41	16,7
potasowe .....	1,7	8,1	15,3	53,0	71,9	54	20,7
Nawozy wapniowe .....	.	6,2	12,4	90,9	159,7	182	95,1

**Na 1 ha powierzchni zasiewów w kg**

Nawozy mineralne lub chemiczne <sup>a</sup> .....	8,9	24,1	48,6	161,5	250,5	212,7	123,1
azotowe .....	3,9	6,2	16,4	52,5	90,5	89,4	69,4
fosforowe .....	1,5	6,8	11,8	39,8	66,7	52,8	23,9
potasowe .....	3,5	11,1	20,4	69,2	93,3	70,4	29,7
Nawozy wapniowe .....	.	8,5	16,5	118,7	207,4	236,7	136,5

<sup>a</sup> Łącznie z wieloskładnikowymi. <sup>b</sup> Od roku gospodarczego 1979/80 bez gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

Uwaga. Dane dotyczą lat gospodarczych i obejmują okres od 1 VII do 30 VI następnego roku.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 142; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 346; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 359; obliczenia własne.

Tabl. 59 (394). ELEKTRYFIKACJA INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH<sup>a</sup>

Lata	Gospodarstwa rolne korzystające z energii elektrycznej w % ogółu gospodarstw	Lata	Gospodarstwa rolne korzystające z energii elektrycznej w % ogółu gospodarstw
1945.....	2,2	1960 .....	58,2
1950.....	19,0	1970 .....	90,8

a Łącznie z gospodarstwami członków spółdzielni produkcyjnych.

Uwaga. W 1938 r. (w granicach II Rzeczypospolitej) z energii elektrycznej korzystało 1,8% gospodarstw. Badania z zakresu elektryfikacji gospodarstw rolnych oparte na czerwcowych spisach rolniczych zakończono w 1970 r. W 1986 r. przeprowadzono badanie indywidualnych gospodarstw rolnych wyposażonych w urządzenia wysokiego napięcia elektrycznego – ich udział w ogólnej liczbie indywidualnych gospodarstw rolnych wynosił 70,1%.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 142.

Tabl. 60 (395). SKUP WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH

Wyszczególnienie	1950	1955	1960	1970	1980	1990	2000
Zboża podstawowe <sup>a</sup> w tys. t	2 398	2 829,2	2 282,8	4 288,4	4 085,0	6 339,3	6 579,0
pszenica .....	658	577,0	514,8	1 830,5	1 148,1	3 463,4	5 265,2
żyto .....	1 446	1 709,0	1 251,6	1 232,0	1 507,3	1 682,6	687,8
jęczmień .....	194	314,4	387,0	736,4	1 105,7	789,1	382,8
owies i mieszanki zbożowe .....	100	228,8	129,4	489,5	323,9	141,6	71,8
pszenżyto.....	—	—	—	—	—	262,6	171,4
Ziemniaki w tys. t.....	2 704,3	2 758,2	3 471,8	5 407,5	3 420,5	3 512,7	1 278,5
Buraki cukrowe w tys. t.....	6 880,7 <sup>b</sup>	7 286,1	10 262,3	12 742,2	10 139,0	16 720,9	13 134,4
Rzepak i rzepik w tys. t.....	44,8 <sup>b</sup>	106,9	111,4	522,5	572,8	1 013,4	898,5
Żywiec rzeźny <sup>c</sup> w tys. t.....	1 193,6	947,9	1 562,4	2 215,3	3 796,5	2 578,6	2 683,9
w tym:							
bydło (bez cieląt).....	303,9	197,3	418,6	835,4	1 281,9	964,7	423,7
cielęta.....	76,7	75,4	98,7	72,4	40,5	39,1	19,4
trzoda chlewna .....	784,6	619,3	961,1	1 139,7	1 877,5	1 197,5	1 484,6
drób .....	20,9	16,4	30,2	89,2	489,3	306,5	721,5

a W 1950 r. bez ziarna siewnego, w 1980 r. łącznie ze zbożami dostarczonymi do mieszalni pasz państwowych gospodarstw rolnych Min. Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. b 1953 r. c W wadze żywej; obejmuje: bydło, cielęta, trzodę chlewną, owce, konie i drób.



Tabl. 60 (395). SKUP WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH (dok.)

Wyszczególnienie	1950	1955	1960	1970	1980	1990	2000
Mleko w mln l.....	1 375,5	2 452,9	3 729,2	5 309,1	10 012,9	9 828,6	6 583,1
Jaja w mln szt.....	1 219,8	1 635,5	2 528,3	2 509,4	3 600,0	790,6	552,2
Wełna w t.....	1 672	8 448	8 100	8 643	12 486	6 496	333

Uwaga. Skup zbóż podstawowych (łącznie z mieszankami zbożowymi) bez ziarna siewnego wynosił: w 1955 r. – 2 782 tys. t, w 1960 r. – 2 213 tys. t, w 1970 r. – 3 843 tys. t, w 1980 r. – 3 527 tys. t, w 1990 r. – 6 063 tys. t, a w 2000 r. – 6 462 tys. t.

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”*, GUS; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 327; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. XLVI–XLVII, 367.

Tabl. 61 (396). UDZIAŁ DOSTAW OBOWIĄZKOWYCH W SKUPIE WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1952	1955	1960	1965	1970
	w %				
Zboża podstawowe <sup>b</sup> .....	92,6	84,2	64,7	57,7	39,3
pszenica.....	91,3	74,6	43,5	33,7	27,2
żyto.....	91,3	83,9	78,4	72,4	53,8
jęczmień.....	97,9	94,4	40,6	52,3	32,2
owies i mieszanki zbożowe.....	95,9	89,4	80,1	55,5	52,2
Ziemniaki.....	.	84,0	54,3	46,0	47,7
w tym jadalne.....	77,7	82,4	53,6	40,8	45,4
Bydło (bez cieląt).....	45,0	34,8	23,2	32,4	27,6
Cielęta.....	69,1	89,9	45,4	68,1	83,4
Trzoda chlewna:					
mięсно-słoninowa.....	55,3	48,4	28,2	20,5	15,6
beconowa.....	37,0	41,2	26,5	15,2	10,3
Mleko.....	50,8	44,1	–	–	–

<sup>a</sup> Obliczono na podstawie danych ilościowych; w latach 1952 i 1955 – bez dostaw z gospodarstw państwowych nadzorowanych przez Generalny Inspektorat PGR, w 1960 r. – bez dostaw z gospodarstw państwowych Min. Rolnictwa, w latach 1965 i 1970 – bez dostaw ze wszystkich gospodarstw państwowych. <sup>b</sup> Bez ziarna siewnego.

Uwaga. Dostawy obowiązkowe – wprowadzane od 1951 r. – realizowane były po cenach niższych od cen skupu, największe różnice dotyczyły bydła i trzody chlewnej. Zostały ostatecznie zniesione z dniem 1 I 1972 r.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 231, 233; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 332; obliczenia własne.



## LEŚNICTWO

## Lata 1918–1939

Tabl. 62 (397). POWIERZCHNIA LASÓW WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Województwa	1923	1937		1923	1937	1923		1937	
	ogółem			lasy państwowe		lasy niepaństwowe			
	w tys. ha		w % ogólnej powierz- chni	w tysiącach hektarów					
	razem	w tym o powie- rzchni poniżej 30 ha <sup>a</sup>	razem	w tym o powie- rzchni poniżej 30 ha <sup>a</sup>					
<b>Polska</b> .....	<b>9 062</b>	<b>8 624</b>	<b>22,2</b>	<b>2 603</b>	<b>3 339</b>	<b>6 459</b>	<b>2 264</b>	<b>5 285</b>	<b>930</b>
<b>Województwa centralne</b>									
Warszawskie.....	} 2 531	335	11,4	} 1 016	130	} 1 515	516	206	41
Łódzkie.....		279	14,7		78			201	57
Kieleckie.....		543	21,2		252			291	82
Lubelskie.....		517	16,6		103			414	198
Białostockie.....		791	24,4		532			259	132
<b>Województwa wschodnie</b>									
Wileńskie.....	} 3 516	614	21,7	} 806	257	} 2 710	1 046	356	39
Nowogródzkie .....		552	24,1		222			331	51
Poleskie .....		1 222	33,3		451			771	38
Wołyńskie.....		849	23,7		367			482	42
<b>Województwa zachodnie</b>									
Poznańskie .....	} 994	525	19,8	} 488	265	} 506	107	261	33
Pomorskie .....		438	26,7		333			105	24
Śląskie .....		118	27,9		31			87	8

<sup>a</sup> W województwach wschodnich o powierzchni poniżej 50 ha.



Tabl. 62 (397). POWIERZCHNIA LASÓW WEDŁUG WOJEWÓDZTW (dok.)

Województwa	1923	1937		1923	1937	1923		1937	
	ogółem		lasy państwowe		lasy niepaństwowe				
					razem	w tym o powierzchni poniżej 30 ha <sup>a</sup>	razem	w tym o powierzchni poniżej 30 ha <sup>a</sup>	
	w tys. ha	w % ogólnej powierzchni		w tysiącach hektarów					

## Województwa południowe

Krakowskie.....	} 2 021	363	20,9	} 293	32	} 1 728	595	331	84
Lwowskie.....		662	23,3		27			634	45
Stanisławowskie		575	34,0		260			315	26
Tarnopolskie.....		241	14,6		0			241	30

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 419.

Na podstawie: *Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce*, Warszawa 1965, s. 310; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s.87.

Tabl. 63 (398). EKSPLOATACJA LASÓW PAŃSTWOWYCH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Powierzchnia wyrębana <sup>b</sup> w tys. ha.....	24,2	22,0	23,2	25,7	25,2	24,9	23,1	23,3
Wyrąb roczny grubizny (drewna opałowego i użytkowego) w mln m <sup>3</sup>	6,4	7,0	6,4	7,4	7,8	8,0	8,6	8,8
Sprzedana masa grubizny, drobnicy i karpiny w mln m <sup>3</sup> .....	8,3	7,8	8,0	8,2	9,2	9,7	9,8	10,4
Powierzchnia zalesiona <sup>c</sup> w tys. ha.....	69,7	42,0	35,8	33,4	32,8	35,8	33,8	34,1
Dochody lasów państwowych w mln zł.....	.	120,2	128,4	.	181,3	210,0	287,6	374,1
w tym z drewna .....	.	91,7	108,1	.	154,7	189,2	261,3	339,6

<sup>a</sup> Dotyczy okresów od 1 X do 30 IX następnego roku. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> W latach 1920/21 i 1925/26 powierzchnia wyrębana i zalesiona wynosiła: <sup>b</sup> – 14,6 tys. ha w roku 1920/21 i 52,3 tys. ha w roku 1925/26, <sup>c</sup> – 12 tys. ha w roku 1920/21 i 43 tys. ha w roku 1925/26.

Tabl. 63 (398). EKSPLOATACJA LASÓW PAŃSTWOWYCH<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Wydatki lasów państwowych w mln zł.....	.	108,9	129,5	.	158,6	172,0	221,8	311,9
w tym:								
na pozyskanie i przerób drewna .....	.	48,8	57,8	.	87,2	100,1	135,4	200,7
na odnowienia lasu...	.	4,2	3,9	.	4,1	4,4	5,2	5,9

<sup>a</sup> Dotyczy okresów od 1 X do 30 IX następnego roku.

Na podstawie: *Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce*, Warszawa 1965, s. 340; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 89, 387.

## Lata 1945–2000

Tabl. 64 (399). POWIERZCHNIA LASÓW

Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	Lasy państwowe <sup>a</sup>	Lasy niepaństwowe <sup>b</sup>	Lesistość <sup>c</sup> w %
	w tysiącach hektarów			
1946 <sup>d</sup> .....	7 083	6 021	1 062	20,8
1950.....	6 915	5 888	1 027	22,2
1960.....	7 684	6 331	1 353	24,6
1970.....	8 432	6 801	1 631	27,0
1980.....	8 622	7 067	1 555	27,6
1990.....	8 694	7 219 <sup>e</sup>	1 475	27,8
2000.....	8 865	7 341 <sup>e</sup>	1 524	28,4

<sup>a</sup> W latach 1990 i 2000 lasy publiczne, tj. lasy Skarbu Państwa i gmin. <sup>b</sup> W latach 1946–1980 lasy: prywatne, rolniczych spółdzielni produkcyjnych, gmin i wspólnot (w grupie tej dominowały lasy prywatne – ok. 92%), w latach 1990 i 2000 – lasy prywatne (stanowiące własność osób fizycznych, wspólnot gruntowych, spółdzielni produkcji rolniczej i innych osób prawnych). <sup>c</sup> Obliczono jako stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni kraju. <sup>d</sup> Powierzchnia leśna i nieleśna (nieużytki, drogi leśne, wody). <sup>e</sup> W tym lasy gmin: w 1990 r. – 45 tys. ha, w 2000 r. – 79 tys. ha.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 220; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 373; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 353; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 364.

**Tabl. 65 (400). ODNOWIENIA I ZALESIENIA ORAZ INNE PRACE HODOWLANE**

Lata	Powierzchnia produkcyjna szkółek leśnych <sup>a</sup>	Odnowienia i zalesienia	Pielęgnowanie <sup>b</sup>	Melioracje
	w tysiącach hektarów			
1950.....	.	193,0	.	.
1960.....	3,9	172,4	393,3	42,6
1970.....	4,3	114,9	556,8	124,0
1980.....	3,7	94,9	580,3	155,7
1990.....	3,3	66,8	449,3	45,6
2000.....	3,4	68,9	333,3	41,6

<sup>a</sup> Stan w dniu 31 XII. <sup>b</sup> Prace hodowlane związane z pielęgnowaniem gleby i drzewostanu.

Uwaga. Odnowienia to zakładanie młodego drzewostanu w miejsce drzewostanu usuwanego lub usuniętego. Zalesienia polegają na zakładaniu upraw leśnych na gruntach pozostających wcześniej pod uprawą leśną.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 223; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 375; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 354; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 369.

**Tabl. 66 (401). POZYSKIWANIE DREWNA**

Lata	Ogółem	Grubizna	Drewno małowymiarowe <sup>a</sup>	Karpina <sup>a</sup>	Grubizna na 100 ha powierzchni lasów w m <sup>3</sup>
	w dam <sup>3</sup>				
1950.....	15 259	13 704	1 462	93	198,2
1960.....	18 629	15 895	2 579	155	206,8
1970.....	21 190	18 473	2 609	108	219,0
1980.....	22 290	20 822	1 449	19	241,5
1990.....	18 676	17 617	1 056	3,3	202,6
2000.....	27 659	26 025	1 634	0,3	293,6

<sup>a</sup> W latach 1950–1980 – w lasach państwowych, w latach 1990 i 2000 – w lasach publicznych (Skarbu Państwa i gmin).

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 222; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 373–374; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 353; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 368.

## RYBOŁÓWSTWO

## Lata 1918–1939

Tabl. 67 (402). RYBOŁÓWSTWO MORSKIE

Wyszczególnienie	1929	1931	1933	1935	1937	1938
Liczba rybaków.....	1 370	1 587	1 631	1 730	1 822	1 955
Liczba łodzi:						
motorowych.....	125	142	173	206	209	191
niemotorowych.....	906	885	713	603	744	691
Sieci w tys. szt.....	31,8	31,4	32,6	33,0	25,6	26,7
Połowy w tys. q.....	27,8	57,7	139,6	171,1	140,1	125,2
Połowy w tys. zł.....	3 630,7	2 393,7	4 589,4	3 431,7	5 127,3	7 181,7
Przeciętny w roku połów jednego rybaka:						
w kwintalach.....	20,3	36,1	85,6	98,9	76,9	64,0
w tysiącach złotych.....	2,6	1,5	2,8	2,0	2,8	3,7

Uwaga. W 1920 r. w rybołówstwie zatrudnionych było 936 rybaków, liczba kutrów wynosiła 70, a łodzi wiosłowo-żaglowych – 800.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 94; W. Wawrzyniak, *Polskie rybołówstwo morskie*, <http://www.univ.szczecin.pl/WNP/ZTIKM/>.





Tabl. 68 (403). POŁOWY RYB MORSKICH WEDŁUG GATUNKÓW RYB

Wyszczególnienie	1922	1929	1931	1934	1937	1938
	w tysiącach kwintali					
<b>Ogółem</b> .....	<b>37,7<sup>a</sup></b>	<b>27,8</b>	<b>57,7</b>	<b>145,0</b>	<b>140,1</b>	<b>125,2</b>
<b>Połowy przybrzeżne</b>						
Śledzie.....	6,6	2,9	1,9	6,5	8,4	3,3
Płastugi.....	9,1	10,0	9,6	8,4	11,2	4,1
Łososie.....	2,2	1,3	0,8	0,7	0,3	0,3
Pomuchle.....	.	2,4	1,7	5,4	17,3	12,3
Szproty.....	17,1	7,8	40,9	74,4	29,1	1,4
Węgorze.....	0,8	1,4	1,3	1,4	1,5	1,4
Inne.....	1,9	2,0	1,5	1,7	2,7	2,2
<b>Połowy dalekomorskie</b>						
Śledzie.....	–	–	–	46,5	68,7	95,6
Inne.....	–	–	–	–	0,9	4,6

(dok.)

Wyszczególnienie	1929	1931	1934	1937	1938
	w tysiącach złotych				
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 630,7</b>	<b>2 393,7</b>	<b>3 991,8</b>	<b>5 127,3</b>	<b>7 181,7</b>
<b>Połowy przybrzeżne</b>					
Śledzie.....	275,1	143,4	215,5	264,0	101,5
Płastugi.....	1 091,1	627,0	335,3	410,0	166,3
Łososie.....	667,3	452,8	278,6	175,4	151,8
Pomuchle.....	241,6	121,8	116,8	276,5	271,9
Szproty.....	291,5	417,0	901,8	560,6	56,6
Węgorze.....	648,4	413,4	269,0	312,1	262,4
Inne.....	415,7	218,3	124,8	183,0	159,3
<b>Połowy dalekomorskie</b>					
Śledzie.....	–	–	1 750,0	2 897,9	5 776,4
Inne.....	–	–	–	47,8	235,5

<sup>a</sup> Bez pomuchli.Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 94; W. Wawrzyniak, *Polskie rybołówstwo morskie*, <http://www.univ.szczecin.pl/WNP/ZTIKM/>.



## Lata 1945–2000

Tabl. 69 (404). RYBOŁÓWSTWO

## A. RYBOŁÓWSTWO MORSKIE

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
------------------	------	------	------	------	------	------	------

## Jednostki pływające – stan w dniu 31 XII

W sztukach

<b>Ogółem</b> .....	.	<b>2 212</b>	<b>1 648</b>	<b>1 660</b>	<b>1 478</b>	<b>1 321</b>	<b>1 417</b>
Statki .....	6	27	123	151	126	93	26
w tym statki dalekomorskie połowowe <sup>a</sup> .....	6	27	120	147	116	77	26
Kutry .....	118	338	532	545	515	441	417
Łodzie rybackie .....	.	1 847	993	964	837	787	974
motorowe .....	.	.	570	800	756	708	859
wiosłowe .....	.	.	423	164	81	79	115

Pojemność w tys. BRT<sup>b</sup>

<b>Ogółem</b> <sup>c</sup> .....	<b>4,8</b>	<b>18,2</b>	<b>87,6</b>	<b>243,1</b>	<b>336,7</b>	<b>325,8</b>	<b>120,6</b>
państwowe przedsiębiorstwa połowowe .....	.	12,2	81,0	232,2	325,0	309,8	85,5 <sup>d</sup>
spółdzielnie połowowe .....	.	2,2	3,5	6,5	6,4	4,2	} 35,1 <sup>e</sup>
rybacy indywidualni .....	.	3,8	3,1	4,4	5,3	11,9	
Statki .....	.	8,3	69,1	217,2	303,2	292,8	87,7
w tym statki dalekomorskie połowowe <sup>a</sup> .....	.	8,3	51,1	178,0	232,3	183,2	87,7
Kutry .....	.	9,9	18,5	25,9	33,5	33,0	32,8

<sup>a</sup> Obejmują trawlerzy oraz w latach 1946, 1950 i 1960 również lugry (po 3 jednostki), a w latach 1960 i 1970 – lugrotrawlery (odpowiednio 50 i 25 jednostek). <sup>b</sup> W 2000 r. pojemność brutto (GT) w tys. <sup>c</sup> Bez łodzi rybackich. <sup>d</sup>, <sup>e</sup> Dane dotyczą sektora: *d* – publicznego, *e* – prywatnego.

Tabl. 69 (404). RYBOŁÓWSTWO (dok.)

## A. RYBOŁÓWSTWO MORSKIE (dok.)

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Połowy ryb w tys. t</b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>23,3</b>	<b>66,2</b>	<b>168,0</b>	<b>451,3</b>	<b>791,0</b>	<b>429,8</b>	<b>200,1</b>
państwowe przedsiębiorstwa połowowe .....	.	28,2	127,3	398,8	713,2	393,5	67,6 <sup>d</sup>
spółdzielnie połowowe .....	.	8,1	21,1	31,9	45,6	19,3	} 132,5 <sup>e</sup>
rybacy indywidualni .....	.	29,9	19,6	20,6	32,2	17,0	
Z ogółem: dorsze .....	19,3	48,2	51,1	126,3	63,3 <sup>f</sup>	28,8	23,3
mintaje .....	.	.	.	.	146,7 <sup>f</sup>	223,5	33,2
śledzie .....	1,5	9,5	93,6	114,7	85,9 <sup>f</sup>	60,9	24,5
szproty .....	0,1	1,2	9,9	20,2	22,2 <sup>f</sup>	14,3	84,3

## B. RYBOŁÓWSTWO ŚRÓDLĄDOWE

Lata	Połowy ryb śłodkowodnych <sup>g</sup> w tys. t	Lata	Połowy ryb śłodkowodnych <sup>g</sup> w tys. t
1949 .....	14,2	1980 .....	26,7
1960 .....	18,7	1990 .....	48,9
1970 .....	21,6	2000 .....	46,1

<sup>d</sup>, <sup>e</sup> Dane dotyczą sektora: <sup>d</sup> – publicznego, <sup>e</sup> – prywatnego. <sup>f</sup> 1985 r. <sup>g</sup> Łącznie z produkcją materiału zarybieniowego w stawach.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 144; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 235, 288; *Rocznik Statystyczny 1978*, Warszawa 1978, s. 165; *Rocznik Statystyczny 1986*, Warszawa 1986, s. 263, 310; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1996*, Warszawa 1996, s. XLII–XLIII, 125, 127, 137–138, 162–163; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2004*, Warszawa–Szczecin 2004, s. XXIV–XXV, 175–176, 179, 180, 184; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 372.

## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

### PRZEMYSŁ

#### Lata 1918–1939

Tabl. 70 (405). DYNAMIKA PRODUKCJI PRZEMYSŁU<sup>a</sup> (ceny stałe)

Lata	Ogółem	Na 1 mieszkańca	Lata	Ogółem	Na 1 mieszkańca
	1928=100			1928=100	
1929.....	102	101	1934 .....	79	73
1930.....	90	87	1935 .....	85	78
1931.....	78	75	1936 .....	94	85
1932.....	64	61	1937 .....	111	99
1933.....	70	66	1938 .....	119	106

<sup>a</sup> Bez przemysłu budowlanego; dane dotyczą zakładów zatrudniających 5 i więcej robotników.

Uwaga. Dynamika produkcji przemysłu ogółem przy podstawie 1928=100 wynosiła: w 1921 r. – 56, w 1922 r. – 78, w 1923 r. – 85, w 1924 r. – 72, w 1925 r. – 73, w 1926 r. – 71, a w 1927 r. – 88.

Na podstawie: E. Lipiński, *Nowy wskaźnik produkcji a rozwój gospodarczy Polski*, w: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1939*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badań Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939, s. 10; *Materiały do badań nad gospodarką Polski*, część 1 1918–1939, Warszawa 1956, s. 165.



Tabl. 71 (406). DYNAMIKA PRODUKCJI PRZEMYSŁU  
WEDŁUG DÓBR I GAŁĘZI<sup>a</sup> (ceny stałe)

Wyszczególnienie	1930	1938
	1928=100	
<b>Ogółem</b> .....	<b>89,7</b>	<b>119,3</b>
dobra wytwórcze .....	86,9	139,8
dobra spożycia.....	90,0	109,2
dobra pozostałe (energetyczne i eksportowe).....	93,5	103,2
Górnictwo:		
węgiel kamienny .....	92,2	93,9
ropa naftowa .....	89,5	68,4
gaz ziemny.....	106,2	127,4
rudę żelaza .....	68,1	125,5
rudę cynku i ołowiu .....	95,6	45,4
sole potasowe .....	89,2	163,4
sól kamienna i warzona .....	97,3	129,9
Hutnictwo:		
żelaza .....	83,6	102,8
cynku .....	108,1	66,9
Elektrownie .....	111,3	152,6
Przemysł przetwórczy:		
mineralny .....	75,8	115,1
maszynowy i metalowy.....	82,8	148,6
elektrotechniczny.....	88,1	374,9
chemiczny .....	99,5	143,4
włókienniczy .....	71,0	113,2
papierniczy .....	97,7	156,5
skórzany.....	81,9	133,1
odzieżowy .....	89,2	107,2
drzewny .....	73,3	104,0
spożywczy.....	108,2	94,9
poligraficzny .....	99,9	135,3

<sup>a</sup> Bez przemysłu budowlanego; dane dotyczą zakładów zatrudniających 5 i więcej robotników.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 111.

Tabl. 72 (407). PRODUKCJA NETTO PRZEMYSŁU WEDŁUG GAŁĘZI<sup>a</sup>  
W 1935 R.

Gałęzie przemysłu	W milionach złotych	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 128</b>	<b>100,0</b>
Górnictwo.....	400	12,8
Hutnictwo.....	211	6,7
Elektrownie .....	181	5,8
Przemysł przetwórczy:		
mineralny .....	143	4,6
maszynowy i metalowy.....	373	11,9
elektrotechniczny.....	81	2,6
chemiczny .....	411	13,1
włókienniczy .....	560	17,9
papierniczy .....	83	2,6
odzieżowy <sup>b</sup> .....	58	1,9
drzewny .....	113	3,6
spożywczy.....	450	14,4
poligraficzny .....	64	2,1

<sup>a</sup> Bez przemysłu budowlanego. <sup>b</sup> Łącznie z przemysłem skórzanym.

Uwaga. Produkcja netto stanowi część produkcji brutto jaka pozostała po odliczeniu wartości zużycia energii i surowców; dane pochodzą z szacunku przeprowadzonego przez Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen na podstawie reprezentacyjnego badania Głównego Urzędu Statystycznego z 1937 r. oraz innych materiałów.

Na podstawie: E. Lipiński, *Nowy wskaźnik produkcji a rozwój gospodarczy Polski*, w: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1939*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939, s. 45.



**Tabl. 73 (408). UDZIAŁ PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH<sup>a</sup>  
W PRODUKCJI PRZEMYSŁU W LATACH 1935–1936**

Wyszczególnienie	W %
Górnictwo:	
soli potasowej .....	100,0
soli kamiennej .....	84,4
gazu ziemnego .....	22,8
węgla kamiennego .....	18,9
ropy naftowej .....	0,8
Hutnictwo.....	55,0
Produkcja energii elektrycznej.....	7,9
Przemysł przetwórczy:	
samochodowy .....	100,0
lotniczy .....	100,0
spirytusowy <sup>b</sup> .....	100,0
tytoniowy .....	100,0
elektrotechniczny.....	12,5
w tym:	
teletechniczny.....	84,0
radiotechniczny .....	17,0
produkcja klinkierni .....	40,0
produkcja z kamieniołomów.....	32,2
produkcja obrabiarek .....	29,3
chemiczny .....	20–25
przerób ropy naftowej .....	19,4
tartaczny .....	17,3
bawełniany .....	3,2

<sup>a</sup> Dotyczy przedsiębiorstw, w których państwo posiadało co najmniej 75% kapitału zakładowego. <sup>b</sup> Produkcja czystych wódek, spirytusu i denaturatu.

Uwaga. Znaczna część produkcji przemysłowej powstawała w zakładach mających charakter monopolu bądź należących do porozumień o charakterze monopolistycznym (kartele). Według szacunków R. Battaglia na 5 977 mln zł wartości produkcji przemysłowej w 1929 r. aż 1 445 mln zł (24,2%) wytwarzane było przez przedsiębiorstwa państwowe mające status monopolu, 2 310 mln zł (38,6%) – przez przedsiębiorstwa prywatne skartelizowane i 2 222 mln zł (37,2%) – przez przedsiębiorstwa prywatne nienależące do porozumień kartelowych.

Na podstawie: R. Battaglia, *Zagadnienia kartelizacji w Polsce*, Warszawa 1933, s. 198–199; J. Gołębiowski, *Sektor państwowy w gospodarce Pol-  
ski międzywojennej*, Warszawa 1985, s. 281–282.



Tabl. 74 (409). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH WEDŁUG KATEGORII

Kategorie	1926	1929	1932	1935	1938
<b>Ogółem</b> .....	<b>208 466</b>	<b>182 930</b>	<b>203 434</b>	<b>221 710</b>	<b>272 540</b>
I .....	} 618	282	202	202	210
II .....		188	129	122	138
III .....		452	293	354	389
IV .....	} 5 754	2 989	1 916	1 902	1 910
V .....		5 265	3 762	3 438	4 131
VI .....	} 21 435	8 634	7 575	7 758	8 718
VII .....		16 851	12 651	12 735	15 013
VIII .....	180 659	148 269	176 906	195 199	242 031

Obowiązek wykupu świadectw przemysłowych obejmował zakłady przemysłowe podzielone na 8 kategorii. Przynależność do danej kategorii regulowały ustawy o podatku przemysłowym, zasadniczo zależała ona od wielkości zatrudnienia, bądź (i) rozmiarów produkcji, zdolności produkcyjnych oraz wyposażenia (lub nie) w silniki mechaniczne. W latach 30. do poszczególnych kategorii w zasadzie należały zakłady o wielkości zatrudnienia: do I kategorii zatrudniające ponad 1 000 robotników, do II – ponad 500 do 1 000 robotników, do III – ponad 200 do 500 robotników, do IV – od 26 do 100 lub 200 robotników, do V – od 11 do 26 robotników, do VI–VII – od 5 do 11 robotników, do VIII – do 1931 r. zatrudniające ponad 1 do 4 robotników, od 1932 r. zatrudniające od 1 do 4 robotników wliczając również właścicieli i członków rodzin.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1935*, Warszawa 1935, s. 62; *Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937, s. 87; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 96; *Statystyka Przemysłowa. Produkcja i zatrudnienie w zakładach I–VII kategorii 1935*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 52, Warszawa 1937.

Tabl. 75 (410). ZATRUDNIENIE W PRZEMYŚLE

A. W LATACH 1920 I 1922<sup>a</sup>

Gałęzie przemysłu	1920	1922
	w tysiącach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>202,1</b>	<b>470,9</b>
w tym:		
Górnictwo .....	62,0	91,6
Hutnictwo .....	10,3	17,8
Przemysł przetwórczy:		
mineralny .....	19,6	36,2
maszynowy i metalowy .....	18,9	66,0

<sup>a</sup> Bez Górnego Śląska.





Tabl. 75 (410). ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE (dok.)

A. W LATACH 1920 I 1922<sup>a</sup> (dok.)

Gałęzie przemysłu	1920	1922
	w tysiącach	
Przemysł przetwórczy (dok.)		
chemiczny .....	6,7	15,2
włókienniczy .....	43,5	144,5
papierniczy <sup>b</sup> .....	5,9	13,2
drzewny .....	12,3	36,7
spożywczy .....	22,9	49,3

## B. W LATACH 1929–1938

## Stan w końcu września

Gałęzie przemysłu	1929	1932	1935	1938
	w tysiącach			
<b>Ogółem</b> .....	<b>877,6</b>	<b>562,1</b>	<b>660,1</b>	<b>857,6</b>
Górnictwo .....	153,1	105,9	89,9	109,6
Hutnictwo .....	63,5	33,0	38,6	53,0
Elektrownie <sup>c</sup> .....	8,1	6,9	7,9	9,6
Przemysł przetwórczy .....	652,9	416,2	523,7	685,4
mineralny .....	78,4	38,5	61,0	82,1
maszynowy i metalowy .....	150,0	97,0	112,8	167,6
elektrotechniczny .....	7,1	4,4	10,3	19,4
chemiczny .....	41,8	31,9	37,8	49,7
włókienniczy .....	162,2	122,2	144,3	161,1
papierniczy .....	13,8	11,6	13,4	16,9
skórzany .....	5,2	5,0	6,4	6,8
odzieżowy .....	17,8	10,3	14,3	17,5
drzewny .....	51,9	25,8	40,1	49,5
spożywczy .....	60,4	45,5	49,1	60,6
poligraficzny .....	11,7	8,9	10,3	12,5
budowlany .....	52,6	15,1	23,8	41,7

<sup>a</sup> Bez Górnego Śląska. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Łącznie z: <sup>b</sup> – przemysłem poligraficznym, <sup>c</sup> – wodociągami.

Uwaga. Dane w części A nie są porównywalne z danymi w części B i jedynie orientacyjnie pokazują stan zatrudnienia w przemyśle. Dane w części B oparte są na informacjach prezentowanych w „Statystyce Pracy” i odnoszą się do zakładów zatrudniających 20 i więcej robotników.

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom I 1918–1923, Warszawa 1967, s. 93; „Statystyka Pracy”, zeszyt 2, 1937, s. 87–90; „Statystyka Pracy”, zeszyt 4, 1938, s. 246.



Tabl. 76 (411). ZAKŁADY PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII

Lata Gałęzie przemysłu	Zakłady czynne <sup>a</sup>	Zatrudnieni pracownicy najemni w tys.	
		fizyczni <sup>b</sup>	umysłowi <sup>c</sup>
<b>Ogółem<sup>d</sup>..... 1934</b>	<b>12 814</b>	<b>476,0</b>	<b>41,2</b>
<b>..... 1937</b>	<b>24 362</b>	<b>730,1</b>	<b>64,7</b>
Przemysł mineralny ..... 1930	2 184	64,6	2,4 <sup>e</sup>
..... 1934	1 708	53,5	2,6
..... 1937	2 053	81,0	3,3
Przemysł maszynowy i metalowy <sup>f</sup> ..... 1930	2 340	138,4	10,0 <sup>e</sup>
..... 1934	1 447	101,6	12,2
..... 1937	1 753	155,7	17,1
Przemysł elektrotechniczny ..... 1930	158	8,2	1,6 <sup>e</sup>
..... 1934	197	8,9	1,9
..... 1937	211	17,5	3,3
Przemysł chemiczny ..... 1930	1 007	50,0	6,8 <sup>e</sup>
..... 1934	892	45,6	7,3
..... 1937	992	54,6	9,1
Przemysł włókienniczy ..... 1930	2 665	145,3	7,3 <sup>e</sup>
..... 1934	2 393	140,8	7,4
..... 1937	2 384	157,1	8,6
Przemysł papierniczy ..... 1933	279	13,0	1,2
..... 1934	274	14,1	1,3
..... 1937	294	17,3	1,4
Przemysł skórzany ..... 1932	450	7,1	0,7
..... 1934	423	8,1	0,7
..... 1937	474	10,4	0,9
Przemysł odzieżowy ..... 1932	1 001	10,3	1,5
..... 1934	1 249	16,6	1,3
..... 1937	1 554	17,1	1,4
Przemysł drzewny ..... 1930	3 423	59,7	3,4 <sup>e</sup>
..... 1934	2 368	50,7	3,3
..... 1937	2 581	68,1	4,0

<sup>a</sup> W ciągu roku. <sup>b</sup> Przeciętne w roku. <sup>c</sup> Stan w dniu 31 XII. <sup>d</sup> W 1934 r. bez przemysłu spożywczego i warsztatów kolejowych, w 1937 r. bez warsztatów kolejowych, łącznie z przemysłem zabawkarskim nieuwzględnionym w dalszym podziale. <sup>e</sup> 1932 r. <sup>f</sup> Bez warsztatów kolejowych.



Tabl. 76 (411). ZAKŁADY PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII (dok.)

Lata Gałęzie przemysłu	Zakłady czynne <sup>a</sup>	Zatrudnieni pracownicy najemni w tys.	
		fizyczny <sup>b</sup>	umysłowi <sup>c</sup>
Przemysł spożywczy ..... 1935	9 360	81,4	9,9
..... 1937	9 342	86,5	11,2
Przemysł poligraficzny ..... 1932	742	12,3	2,6
..... 1934	640	12,2	1,4
..... 1937	677	14,1	1,4
Przemysł budowlany ..... 1934	1 223	23,9	1,8
..... 1937	2 019	50,3	2,9

<sup>a</sup> W ciągu roku. <sup>b</sup> Przeciętne w roku. <sup>c</sup> Stan w dniu 31 XII.

Uwaga. W 1937 r. z 730,1 tys. robotników aż 56,7% zatrudnionych było w zakładach położonych w województwach centralnych (w tym 12,0% w Warszawie), 4,8% – w zakładach położonych w województwach wschodnich, 23,8% – w zakładach województw zachodnich (w tym 11,6% w województwie śląskim) i 14,7% – w zakładach województw południowych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 130–133, 138.

Tabl. 77 (412). ZAKŁADY PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII WEDŁUG LICZBY ROBOTNIKÓW W 1935 R.

Gałęzie przemysłu	Zakłady ogółem	O liczbie przeciętnie zatrudnionych robotników							
		do 4	5–9	10–14	15–49	50–199	200–499	500–999	1 000 i więcej
<b>W liczbach bezwzględnych</b>									
<b>Ogółem<sup>a</sup></b> .....	<b>22 789</b>	<b>6 151</b>	<b>6 134</b>	<b>2 885</b>	<b>4 844</b>	<b>1 997</b>	<b>505</b>	<b>172</b>	<b>101</b>
w tym:									
Przemysł mineralny .....	1 733	71	299	224	718	339	64	12	6
Przemysł maszynowy i metalowy <sup>a</sup> .....	1 564	116	422	243	457	203	73	24	26
Przemysł elektrotechniczny .....	192	10	46	28	57	31	16	3	1
Przemysł chemiczny .....	957	169	250	133	242	101	45	10	7
Przemysł włókienniczy .....	2 291	164	690	359	577	356	89	29	27
Przemysł papierniczy .....	288	9	75	54	75	55	15	4	1
Przemysł skórzaný .....	416	46	123	82	96	66	3	–	–
Przemysł odzieżowy .....	1 342	308	598	206	177	42	8	3	–
Przemysł drzewny .....	2 388	181	828	440	656	229	42	10	2
Przemysł spożywczy .....	9 360	4 959	2 317	783	1 036	161	25	58	21
Przemysł poligraficzny .....	649	58	240	117	166	60	8	–	–
Przemysł budowlany .....	1 587	60	239	206	585	351	117	19	10

<sup>a</sup> Bez warsztatów kolejowych.



Tabl. 77 (412). ZAKŁADY PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII  
WEDŁUG LICZBY ROBOTNIKÓW W 1935 R. (dok.)

Gałęzie przemysłu	Zakłady ogółem	O liczbie przeciętnie zatrudnionych robotników							
		do 4	5–9	10–14	15–49	50–199	200–499	500–999	1 000 i więcej
<b>W odsetkach</b>									
<b>Ogółem</b> <sup>a</sup> .....	<b>100,0</b>	<b>27,0</b>	<b>26,9</b>	<b>12,7</b>	<b>21,3</b>	<b>8,8</b>	<b>2,2</b>	<b>0,7</b>	<b>0,4</b>
w tym:									
Przemysł mineralny .....	100,0	4,1	17,3	12,9	41,4	19,6	3,7	0,7	0,3
Przemysł maszynowy i metalowy <sup>a</sup> .....	100,0	7,4	27,0	15,5	29,2	13,0	4,7	1,5	1,7
Przemysł elektrotechniczny .....	100,0	5,2	24,0	14,6	29,7	16,1	8,3	1,6	0,5
Przemysł chemiczny .....	100,0	17,7	26,1	13,9	25,3	10,6	4,7	1,0	0,7
Przemysł włókienniczy .....	100,0	7,1	30,1	15,7	25,2	15,5	3,9	1,3	1,2
Przemysł papierniczy .....	100,0	3,1	26,0	18,8	26,0	19,1	5,2	1,4	0,4
Przemysł skórzaný .....	100,0	11,0	29,6	19,7	23,1	15,9	0,7	–	–
Przemysł odzieżowy .....	100,0	23,0	44,6	15,3	13,2	3,1	0,6	0,2	–
Przemysł drzewny .....	100,0	7,6	34,7	18,4	27,5	9,6	1,7	0,4	0,1
Przemysł spożywczy .....	100,0	53,0	24,7	8,4	11,1	1,7	0,3	0,6	0,2
Przemysł poligraficzny .....	100,0	8,9	37,0	18,0	25,6	9,3	1,2	–	–
Przemysł budowlany .....	100,0	3,8	15,0	13,0	36,9	22,1	7,4	1,2	0,6

<sup>a</sup> Bez warsztatów kolejowych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 134.

Tabl. 78 (413). WYDANE KARTY RZEMIEŚLNICZE<sup>a</sup>  
WEDŁUG RODZAJÓW RZEMIOSŁ

Wyszczególnienie	1921	1929	1934	1937
<b>W liczbach bezwzględnych</b>				
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>197 802</b>	<b>329 772</b>	<b>373 529</b>
<b>W odsetkach</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:				
Krawiectwo .....	22,8	16,1	15,8	15,4
Szewstwo .....	21,7	18,3	16,2	15,3
Rzeźnictwo .....	6,5	7,5	9,2	} 12,7
Wędliniarstwo .....	.	2,8	3,0	

<sup>a</sup> Karty rzemieślnicze wydawane były przez izby rzemieślnicze i uprawniały do legalnego prowadzenia działalności; posiadacze kart mogli również wykupywać dodatkowo świadectwa przemysłowe (najczęściej V–VII kategorii).



**Tabl. 78 (413). WYDANE KARTY RZEMIEŚLNICZE<sup>a</sup>  
WEDŁUG RODZAJÓW RZEMIOSŁ (dok.)**

Wyszczególnienie	1921	1929	1934	1937
<b>W odsetkach (dok.)</b>				
Kowalstwo .....	6,0	8,5	8,3	8,7
Stolarstwo .....	6,9	8,0	7,8	7,9
Piekarstwo.....	4,6	5,9	5,3	5,1
Fryzjerstwo .....	2,0	3,4	4,0	4,2
Mularstwo .....	1,3	2,0	3,5	3,6
Ślusarstwo .....	2,7	2,7	2,8	2,9
Ciesielstwo .....	.	1,5	2,3	2,5

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 435.

Uwaga. Dane prezentowane w tablicy nie obejmują zakładów prowadzonych nielegalnie; szacuje się, że w czasie kryzysu ich liczba mogła sięgać nawet 150 tys., w okresie przedkryzysowym i pokryzysowym – zapewne ponad 50 tys. Według danych szacunkowych w 1928 r. działalność legalną i nielegalną prowadziło łącznie ok. 320 tys. warsztatów, w 1937 r. – ponad 420 tys. Zatrudniały one odpowiednio ponad 880 tys. osób i ok. 1 mln osób. W końcu lat 30. wartość produkcji rzemieślniczej sięgała 3 mld zł.

Na podstawie: *Encyklopedia Historii Gospodarczej Polski do 1945 roku*, tom II, Warszawa 1981, s. 246; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom I, Warszawa 1967, s. 111, tom III 1930–1935, Warszawa 1982, s. 103–107; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 106.

**Tabl. 79 (414). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW**

Wyroby	1928	1935	1938
Węgiel kamienny w mln t.....	40,6	28,5	38,1
Węgiel brunatny w mln t.....	0,1	0,0	0,0
Brykiety z węgla kamiennego i brunatnego w tys. t .....	355 <sup>a</sup>	192	223
Koks z węgla kamiennego (bez formowanego) w mln t.....	1,7	1,6	2,3
Ropa naftowa w tys. t .....	743	515	507
Przerób ropy naftowej w mln t.....	0,7	0,5	0,5
Benzyna w tys. t.....	96,7	86,0	141
Nafta w tys. t.....	217	147	141

<sup>a</sup> 1929 r.



Tabl. 79 (414). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW (cd.)

Wyroby	1928	1935	1938
Gaz ziemny w hm <sup>3</sup> .....	459	486	584
Oleje smarowe i specjalne w tys. t .....	108	72	47
Energia elektryczna w TW·h .....	2,6	2,8	4,0
Rudy żelaza surowe w tys. t .....	699	332	872
Stal surowa w tys. t .....	1 438	946	1 441
Wyroby walcowane w tys. t .....	1 048	674	1 074
Rury stalowe w tys. t .....	112	60	80,3
Drut stalowy ciągniony (na zbyt) w tys. t .....	24,4 <sup>a</sup>	55,0	83,0
Cynk w tys. t .....	162	85	108
Ołów w tys. t .....	37	19	20
Obrabiarki do metali w tys. szt .....	3,6	1,3	4,3 <sup>b</sup>
Maszyny i urządzenia w tys. t – dla:			
przemysłu włókienniczego (bez dziewiarskiego) .....	.	1,6	4,3 <sup>b</sup>
przemysłu spożywczego .....	.	.	2,0 <sup>b</sup>
Maszyny, urządzenia i narzędzia rolnicze i dla gospodarki leśnej w tys. t	49,4	5,0	21,9
w tym:			
pługi konne w tys. szt .....	51,0 <sup>a</sup>	14,4	41,8
brony konne w tys. szt .....	99,1 <sup>a</sup>	3,1	28,7
młockarnie w tys. szt .....	26,8	2,0	10,4
wialnie, młynki w tys. szt .....	23,7 <sup>a</sup>	1,6 <sup>c</sup>	9,4
Lokomotywy parowe (bez wąskotorowych) w szt .....	156	21	28
Wagony kolejowe (bez wąskotorowych):			
ruchu pasażerskiego w szt .....	.	.	93 <sup>b</sup>
towarowe w tys. szt .....	3,5 <sup>a</sup>	0,5	0,6
Samochody osobowe ogólnego przeznaczenia w tys. szt .....	.	.	1,9
Samochody ciężarowe i ciągniki drogowe w tys. szt .....	.	.	1,8
Rowery w tys. szt .....	11,9 <sup>a</sup>	20,9	39,1 <sup>b</sup>
Maszyny elektryczne wirujące w tys. szt .....	8,8	12,8	26,9 <sup>b</sup>
Transformatory o mocy powyżej 20 kV·A w tys. szt .....	.	.	0,6 <sup>b</sup>
Kable silnoprądowe w tys. km .....	.	.	1,7 <sup>b</sup>
Aparaty telefoniczne w tys. szt .....	25,5	16,2	15,4 <sup>b</sup>
Odbiorniki radiofoniczne (łącznie z zestawami) w tys. szt .....	.	91,0	142
Żarówki elektryczne w mln szt .....	5,5 <sup>a</sup>	10,0	11,9
Sól w tys. t .....	548	515	643
Kwas siarkowy w przeliczeniu na 100% w tys. t .....	222	112	189 <sup>b</sup>

a 1929 r. b 1937 r. c 1934 r.



Tabl. 79 (414). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW (cd.)

Wyroby	1928	1935	1938
Nawozy sztuczne (bez wapniowych) w przeliczeniu na czysty składnik w tys. t .....	444 <sup>a</sup>	255 <sup>a</sup>	85,9
azotowe (łącznie z wieloskładnikowymi) .....	155 <sup>a</sup>	150 <sup>a</sup>	42,9
fosforowe (łącznie z wieloskładnikowymi) .....	289 <sup>a</sup>	105 <sup>a</sup>	43,0
Barwniki organiczne syntetyczne w tys. t .....	1,1	1,9	2,0
Przędza jedwabiu sztucznego w tys. t .....	2,4	5,1	7,6 <sup>bc</sup>
Mydła w tys. t .....	27,9	39,7	49,4 <sup>b</sup>
Proszki i granulki do prania w tys. t .....	5,4	6,6	6,6 <sup>b</sup>
Wyroby gumowe (łącznie z obuwiem) w tys. t .....	.	.	10,2 <sup>b</sup>
Cement w mln t .....	1,1	0,8	1,7
Wapno palone w bryłach w tys. t .....	688	479	764 <sup>b</sup>
Cegła w mln szt .....	1 851	1 314	1 820 <sup>b</sup>
Dachówka wypalana z gliny (łącznie z gasiorami) w mln szt .....	.	.	45,4 <sup>b</sup>
Papa w km <sup>2</sup> .....	.	.	23,2 <sup>b</sup>
Szkło: okienne ciągnięte w przeliczeniu na 2 mm w km <sup>2</sup> .....	.	.	5,0
gospodarcze w tys. t .....	.	.	10,8
Opakowania szklane w tys. t .....	56,2	42,0	76,9
Porcelana w tys. t:			
stołowa .....	8,3	2,8	3,7
elektrotechniczna i techniczna .....	1,2	1,2	2,1
Fajans w tys. t:			
stołowy .....	4,4	8,6	9,6
sanitarny .....	0,9	1,7	2,4
Tarcica w dam <sup>3</sup> .....	.	.	4 840 <sup>b</sup>
Sklejki w dam <sup>3</sup> .....	72,0	136	165
Okleiny w km <sup>2</sup> .....	.	.	8,5 <sup>b</sup>
Mebłe gięte w tys. szt .....	2 164	1 591	1 764
Celuloza w tys. t .....	58,6	72,8	109
Papier w tys. t .....	122	137	205
Tektura w tys. t .....	33,6	35,3	42,2
Przędza w tys. t:			
bawełniana i bawełnopodobna .....	78,8	72,0	84,7
wełniana i wełnopodobna .....	31,8	30,1	34,2 <sup>b</sup>
Tkaniny (bez surowych) w tys. km:			
bawełniane i bawełnopodobne .....	.	565	288
wełniane i wełnopodobne .....	.	76,0	37,7
lniane i konopne .....	.	41,8	21,5 <sup>b</sup>
jedwabne i jedwabopodobne .....	.	81,3	23,2

*a* W wadze rzeczywistej. *b* 1937 r. *c* Włókna chemiczne.



Tabl. 79 (414). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW (dok.)

Wyroby	1928	1935	1938
Wyroby pończosznicze w mln par .....	.	.	31,5
Skóry twarde w tys. t .....	15,8	18,9	24,2
w tym do produkcji obuwia .....	15,5	18,7	23,6
Skóry miękkie w km <sup>2</sup> .....	2,0	3,1	4,0 <sup>a</sup>
Mięso i tłuszcze (ubój przemysłowy) <sup>b</sup> w tys. t .....	.	.	210
Ryby morskie (połów) w tys. t .....	2,3	17,1	12,5
Mleko spożywcze w mln l .....	.	.	118
Masło w tys. t .....	.	.	64,0
Przemiał zbóż <sup>c</sup> w tys. t .....	3 106 <sup>d</sup>	4 202	4 114 <sup>a</sup>
Cukier (w przeliczeniu na cukier biały) w tys. t .....	671	400	491
Wyroby spirytusowe czyste i gatunkowe w przeliczeniu na 100° w mln l .....	.	.	37,4 <sup>a</sup>
Wina i miody pitne w mln l .....	3,4	0,7	2,7 <sup>a</sup>
Piwo w mln hl .....	2,5	1,2	1,5
Tłuszcze roślinne konsumpcyjne w tys. t .....	.	.	7,0 <sup>a</sup>
Papierosy w mld szt .....	10,3	5,9	9,4

*a* 1937 r. *b* W wadze poubojowej cieplej. *c* Przemiał pszenicy, żyta i jęczmienia oraz w latach 1935 i 1937 innych zbóż (w 1935 r. – 243 tys. t, w 1937 r. – 246 tys. t). *d* 1929 r.

Uwaga. Produkcja dotyczy zakładów I–VII kategorii.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 128–129, 139–142; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 114–120.

Tabl. 80 (415). GÓRNICITWO

Wyszczególnienie	1913 <sup>a</sup>	1923	1928	1934	1938
<b>Kopalnie węgla kamiennego</b>					
Zakłady czynne .....	90	125	96	77	60
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys. ....	123,4	225,1	117,2	75,1	80,7
Wydobycie w mln t .....	41,0	36,1	40,6	29,2	38,1
w tym zagłębie śląskie .....	32,2	26,6	30,5	22,0	28,8
Wydobycie na 1 robotnika w t .....	332	160	346	389	472

*a* W granicach II Rzeczypospolitej. *b* Stan w dniu 31 XII.





Tabl. 80 (415). GÓRNICtwo (dok.)

Wyszczególnienie	1913 <sup>a</sup>	1923	1928	1934	1938
<b>Kopalnie ropy naftowej</b>					
Zakłady czynne.....	444	474	642	785	854
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys. ....	8,6	14,0	11,4	8,9	10,7
Wydobycie w tys. t.....	1 114	737	743	529	507
w tym okręg drohobycki.....	1 004	649	624	399	325
Wydobycie na 1 robotnika w t.....	130	53	65	59	47
<b>Kopalnie soli kamiennej i warzelnie</b>					
Zakłady czynne.....	12	15	15	13	11
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys. ....	.	4,0	3,6	2,8	2,8
Produkcja: w tysiącach ton .....	.	468	548	506	643
na 1 robotnika w t.....	.	117	152	181	230
<b>Kopalnie soli potasowych</b>					
Zakłady czynne.....	1	2	2	3	3
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys. ....	.	0,5	1,3	1,4	2,3
Wydobycie: w tysiącach ton .....	14	62	342	302	567
na 1 robotnika w t.....	.	124	263	216	247
<b>Kopalnie rud żelaza</b>					
Zakłady czynne.....	37	34	25	15	26
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys. ....	4,4	6,7	6,1	2,1	7,5
Wydobycie: w tysiącach ton .....	493	449	699	247	872
na 1 robotnika w t.....	112	67	115	118	116
<b>Kopalnie rud cynku i ołowiu</b>					
Zakłady czynne.....	18	8	13	5	4
Zatrudnieni robotnicy <sup>b</sup> w tys.....	13,3	9,4	6,9	1,3	2,1
Produkcja koncentratów rud w tys. t:					
cynku .....	502	280	321	161	498
ołowiu .....	57	15	17	8,4	44
Produkcja na 1 robotnika koncentratów rud cynku i ołowiu w t.....	42	31	49	130	258

*a* W granicach II Rzeczypospolitej. *b* Stan w dniu 31 XII.

Uwaga. W tablicy uwzględniono te kopaliny, których Polska była znaczącym producentem. Pominięto m.in. górnictwo węgla brunatnego (w 1938 r. 7 kopalń zatrudniających 0,1 tys. robotników przy wydobyciu 10 tys. t) i gazu ziemnego (w 1938 r. wydobycie wynosiło 584 hm<sup>3</sup>).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 128–129; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 127–128; obliczenia własne.



Tabl. 81 (416). RAFINERIE

Lata	Zakłady (stan w dniu 31 XII)	Przerób ropy naftowej	Produkcja			Zatrud- nieni robotnicy (stan w dniu 31 XII) w tys.
			benzyny	nafty	olejów smaro- wych i specjal- nych	
			w tysiącach ton			
1922.....	32	730	79,8	205	.	7,9
1928.....	26	723	96,7	217	108	4,7
1935.....	26	509	86,0	147	72	3,2
1938.....	27	502	141	141	47	3,2

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 114, 127.

Tabl. 82 (417). HUTNICTWO ŻELAZA

Lata	Huty	Wielkie piece	Piece marte- nowskie	Produkcja w tys. t					Zatrud- nieni robotnicy (stan w dniu 31 XII) w tys.	
				stan w dniu 31 XII	surówki	stali surowej	wyrobów walcowa- nych	rur stalo- wych		drotu stalowego ciągnio- nego (na zbyt)
1922.....	29	27	.	480	1 004	753	.	.	52,7	
1928.....	28	15	.	684	1 438	1 048	112	24,4 <sup>a</sup>	53,8	
1935.....	24	.	.	394	946	674	60	55,0	33,4	
1938.....	23	18	52	879	1 441	1 074	80,3	83,0	46,6	

<sup>a</sup> 1929 r.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 129; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 128.

Tabl. 83 (418). HUTNICTWO CYNKU I OŁOWIU

Lata	Huty (stan w dniu 31 XII)	Produkcja w tys. t		Zatrudnieni robotnicy (stan w dniu 31 XII) w tys.
		cynku	ołowiu	
1923.....	26	97	20	13,2
1928.....	19	162	37	12,9
1934.....	10	93	10	4,8
1938.....	10	108	20	5,3

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 129.



Tabl. 84 (419). ELEKTROWNIE

Lata	Elektrownie	Moc zainstalowa- na w MW	Produkcja energii elektrycznej w GW·h
	stan w dniu 31 XII		
<b>Ogółem</b>			
1925.....	835	831	1 800
1928.....	1 645	1 020	2 618
1935.....	2 839	1 551	2 817
1938.....	3 198	1 692	3 977
<b>W tym elektrownie o mocy od 0,1 MW</b>			
1925.....	635	824	.
1928.....	832	1 005	2 579
1935.....	1 021	1 525	2 784
1938.....	998	1 663	3 945

Uwaga. Dane dotyczą elektrowni zawodowych i niezawodowych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 127.

Tabl. 85 (420). MOC SILNIKÓW ZAINSTALOWANYCH W ZAKŁADACH PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII W 1936 R.

Stan w dniu 31 XII

Głęzie przemysłu	Ogółem	Turbiny parowe	Maszyny parowe	Lokomo- bile	Turbiny wodne i koła wodne	Silniki spalinowe	Silniki elektryczne na energię	
							zakupiona	własna
<b>W tysiącach KM</b>								
<b>Ogółem<sup>ab</sup></b> .....	<b>2 450,9</b>	<b>552,5</b>	<b>457,6</b>	<b>113,8</b>	<b>96,7</b>	<b>157,9</b>	<b>416,7</b>	<b>655,7</b>
Mineralny .....	174,1	39,9	29,1	15,9	0,4	8,6	34,8	45,4
Maszynowy i metalowy <sup>b</sup> .....	650,7	119,1	107,3	5,7	16,4	30,3	146,1	225,8
Elektrotechniczny .....	21,2	1,5	1,7	0,0	0,1	1,1	14,4	2,4
Chemiczny .....	428,6	189,2	33,7	4,0	3,9	8,2	76,7	112,9
Włókienniczy .....	332,7	63,6	103,6	4,8	0,4	3,1	56,0	101,2
Papierniczy .....	160,5	62,2	17,3	2,4	6,4	1,3	18,0	52,9
Skórzany .....	24,0	—	6,2	3,6	0,0	0,9	7,8	5,5
Drzewny .....	136,6	0,8	51,3	52,3	3,1	2,0	11,9	15,2
Spożywczy .....	512,0	76,2	107,1	25,1	66,0	101,7	42,2	93,7
Poligraficzny .....	10,5	—	0,3	—	—	0,7	8,8	0,7

a, b Bez: a – przemysłu odzieżowego i budowlanego, b – warsztatów kolejowych.



Tabl. 85 (420). MOC SILNIKÓW ZAINSTALOWANYCH W ZAKŁADACH PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO I–VII KATEGORII W 1936 R. (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Gałęzie przemysłu	Ogółem	Turbiny parowe	Maszyny parowe	Lokomobile	Turbiny wodne i koła wodne	Silniki spalinowe	Silniki elektryczne na energię	
							zakupioną	własną

**W odsetkach**

<b>Ogółem</b> <sup>ab</sup> .....	<b>100,0</b>	<b>22,5</b>	<b>18,7</b>	<b>4,6</b>	<b>4,0</b>	<b>6,4</b>	<b>17,0</b>	<b>26,8</b>
Mineralny .....	100,0	22,9	16,7	9,1	0,2	4,9	20,0	26,1
Maszynowy i metalowy <sup>b</sup> .....	100,0	18,3	16,5	0,9	2,5	4,7	22,4	34,7
Elektrotechniczny .....	100,0	7,1	8,0	0,0	0,5	5,2	67,9	11,3
Chemiczny .....	100,0	44,1	7,9	0,9	0,9	1,9	17,9	26,3
Włókienniczy .....	100,0	19,1	31,1	1,4	0,1	1,0	16,8	30,4
Papierniczy .....	100,0	38,8	10,8	1,5	4,0	0,8	11,2	32,9
Skórzany .....	100,0	—	25,8	15,0	0,0	3,8	32,5	22,9
Drzewny .....	100,0	0,6	37,5	38,3	2,3	1,5	8,7	11,1
Spożywczy .....	100,0	14,9	20,9	4,9	12,9	19,9	8,2	18,3
Poligraficzny .....	100,0	—	2,8	—	—	6,7	83,8	6,7

*a, b* Bez: *a* – przemysłu odzieżowego i budowlanego, *b* – warsztatów kolejowych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 124; obliczenia własne.



**Tabl. 86 (421). UDZIAŁ KAPITAŁÓW ZAGRANICZNYCH  
W KAPITAŁACH ZAKŁADOWYCH SPÓŁEK AKCYJNYCH  
W NIEKTÓRYCH GAŁĘZIACH PRZEMYSŁU<sup>a</sup>**

Gałęzie przemysłu	1925	1928	1935	1937
	w %			
<b>Ogółem</b> .....	<b>26,7</b>	<b>43,7</b>	<b>31,8</b>	<b>29,1</b>
Górnictwo .....	30,5	34,5	} 29,5	25,0
Hutnictwo .....	28,9	35,4		
Przemysł przetwórczy:				
maszynowy i metalowy .....	38,5	54,2	40,3	42,8
chemiczny .....	45,0	41,8	32,1	29,0
włókienniczy .....	43,6	40,7	35,0	29,7
odzieżowy .....	44,8	55,1	42,5	23,1
drzewny .....	62,2	70,7	59,8	58,0
spożywczy .....	42,6	57,3	23,5	23,0

<sup>a</sup> Dane szacunkowe.

Uwaga. Szacunki na temat udziału kapitału zagranicznego w polskim przemyśle podawane przez różne źródła są rozbieżne, zarówno w odniesieniu do całego przemysłu jak i poszczególnych gałęzi.

Na podstawie: R. Gradowski, *Polska 1918–1939*, Warszawa 1959, s. 118.

**Tabl. 87 (422). KARTELIZACJA W PRZEMYSŁE**

Lata	Porozumienia kartelowe <sup>a</sup>		Produkcja przemysłowa <sup>b</sup> – 1928=100		
	krajowe	międzynarodowe	ogółem	skartelizowana	nieskartelizowana
1921.....	13	4	x	x	x
1928.....	77	23	100,0	100,0	100,0
1935.....	268	104	84,9	74,9	89,4
1938.....	.	.	119,3	98,3	130,7

<sup>a</sup> Stan w dniu 1 I; bez porozumień w dziedzinie transportu morskiego (daty przystąpienia polskich przedsiębiorstw są nieznane). <sup>b</sup> W cenach stałych.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 110.

**Lata 1939–1945****Tabl. 88 (423). WYDOBYCIE WĘGLA KAMIENNEGO  
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ**

Lata	Ogółem	Zagłębie		
		Krakowskie	Dąbrowskie	Śląskie <sup>a</sup>
w tysiącach ton				
1939 <sup>b</sup> .....	34 093	2 419	5 345	26 329
1940.....	45 724	3 872	8 402	33 450
1941.....	46 885	4 019	8 873	33 994
1942.....	52 383	4 703	10 080	37 600
1943.....	57 477	5 150	10 825	41 502
1944.....	54 618	4 852	9 957	39 809
1945 <sup>c</sup> .....	19 377	1 476	3 271	14 630

<sup>a</sup> W granicach II Rzeczypospolitej. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Dane dotyczą okresu: <sup>b</sup> – I–XII, <sup>c</sup> – I–V.

Na podstawie: J. Jaros, *Górnictwo w czasie II wojny światowej*, w: *Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*, tom II, Katowice 1961, s. 259.

**Tabl. 89 (424). GÓRNICIWO ROPY NAFTOWEJ  
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ<sup>a</sup>**

Lata	Czynne odwierty	Robotnicy	Wydobycie ropy w tys. t
1939 <sup>b</sup> .....	2 011	1 353	160,4
1940.....	2 186	6 062	148,4
1941.....	2 291	5 670	151,6
1942.....	2 355	5 691	141,1
1943.....	2 443	6 193	142,5
1944 <sup>c</sup> .....	2 202	5 955	110,9

<sup>a</sup> Dotyczy rejonu Gorlic, Jasła, Krosna i Sanoka. <sup>b</sup> Dane dotyczą okresu I–XII. <sup>c</sup> Dane za pierwsze półrocze.

Na podstawie: E. Dałek, *Węzłowe problemy ekonomiczne polskiego przemysłu naftowego w dobie kapitalizmu do 1945 roku*, Częstochowa 1985, s. 271.



Tabl. 90 (425). PRODUKCJA CUKRU  
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

Lata (gospodarcze)	W tysiącach ton	1938=100
1940/41 .....	330	67,2
1941/42 .....	332	67,6
1942/43 .....	346	70,4
1943/44 .....	435	88,5

Na podstawie: *Dzieje cukrownictwa w Polsce*, Poznań  
1981, s. 208, 342.

Tabl. 91 (426). STRATY WOJENNE W ZAKŁADACH PRZEMYSŁOWYCH<sup>a</sup>

Stan w lipcu 1945 r.

Wyszczególnienie	Zakłady		Budynki			Urządzenia energetyczne		Maszyny i urządzenia (poza energetycznymi)	
	ogółem	zniszczone							
		w liczbach bezwzględnych	w % ogółem	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia
<b>Ogółem</b> .....	<b>30 017</b>	<b>19 592</b>	<b>65,3</b>	<b>11 620</b>	<b>35,1</b>	<b>6 008</b>	<b>52,1</b>	<b>13 877</b>	<b>45,4</b>
Górnictwo <sup>b</sup> .....	476	301	63,2	176	41,3	125	48,8	215	51,3
Przemysł:									
hutniczy i metalowy	3 355	2 420	72,1	1 390	33,3	718	61,4	1 740	52,1
elektrotechniczny.....	290	188	64,8	118	34,0	67	64,1	144	58,2
precyzyjny i optyczny	104	61	58,7	31	34,4	15	69,0	42	57,9
chemiczny <sup>c</sup> .....	819	520	63,5	347	36,4	188	56,9	383	50,3
mineralny .....	2 296	1 802	78,5	1 291	39,1	588	51,7	1 251	46,6
budowlany .....	1 471	824	56,0	430	44,7	211	65,8	575	59,6
drzewny .....	3 667	2 604	71,0	1 609	36,2	976	52,1	1 802	46,6
papierniczy .....	238	134	56,3	80	39,3	45	58,4	100	45,5
włókienniczy .....	1 142	553	48,4	298	28,6	191	43,0	394	39,1
odzieżowy .....	806	415	51,5	171	32,5	89	61,3	246	50,2
skórzany .....	330	205	62,1	137	37,0	91	60,1	134	50,7

<sup>a</sup> Dane dotyczą zakładów zatrudniających 5 i więcej robotników. <sup>b</sup> Łącznie z wydobywaniem żwiru, piasku, kamieniółomami itp. <sup>c</sup> Łącznie z rafineriami ropy.

Tabl. 91 (426). STRATY WOJENNE W ZAKŁADACH PRZEMYSŁOWYCH<sup>a</sup> (dok.)

Stan w lipcu 1945 r.

Wyszczególnienie	Zakłady		Budynki			Urządzenia energetyczne		Maszyny i urządzenia (poza energetycznymi)	
	ogółem	zniszczone							
		w liczbach bezwzględnych	w % ogółem	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia	w liczbach bezwzględnych	przeciętny % zniszczenia
Przemysł (dok.)									
przetwórczo-rolny i spożywczy .....	13 601	8 710	64,0	5 098	34,0	2 405	48,2	6 221	41,3
poligraficzny .....	504	276	54,8	117	38,9	59	57,2	207	43,1
instrumentów muzycznych i zabawek	30	14	46,7	10	34,1	5	74,0	12	62,8
Elektrownie, gazownie, wodociągi.....	888	565	63,6	317	26,2	235	43,5	411	39,8

<sup>a</sup> Dane dotyczą zakładów zatrudniających 5 i więcej robotników.

Uwaga. Dane opracowano na podstawie spisu zakładów przemysłowych przeprowadzonego w lipcu 1945 r.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 109–110.**Lata 1945–2000**

Tabl. 92 (427). DYNAMIKA PRODUKCJI GLOBALNEJ PRZEMYSŁU (ceny stałe)

A. W LATACH 1950–1992 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Lata	Rok poprzedni= =100	Lata	Rok poprzedni= =100	Lata	Rok poprzedni= =100
1950.....	119,6	1956 .....	108,8	1962 .....	108,4
1951.....	118,8	1957 .....	110,4	1963 .....	105,4
1952.....	117,3	1958 .....	109,8	1964 .....	109,2
1953.....	116,0	1959 .....	108,9	1965 .....	108,9
1954.....	111,2	1960 .....	110,7	1966 .....	107,5
1955.....	110,9	1961 .....	110,2	1967 .....	107,9





Tabl. 92 (427). DYNAMIKA PRODUKCJI GLOBALNEJ PRZEMYSŁU (dok.)

## A. W LATACH 1950–1992 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (dok.)

Lata	Rok poprzedni= =100	Lata	Rok poprzedni= =100	Lata	Rok poprzedni= =100
1968.....	109,4	1977 .....	106,9	1985 .....	104,5
1969.....	108,8	1978 .....	104,9	1986 .....	104,6
1970.....	108,1	1979 .....	102,7	1987 .....	103,0
1971.....	107,9	1980 .....	100,0	1988 .....	105,1
1972.....	110,7	1981 .....	89,2	1989 .....	100,2
1973.....	111,2	1982 .....	97,9	1990 .....	77,9
1974.....	111,4	1983 .....	106,4	1991 .....	89,2
1975.....	110,9	1984 .....	105,2	1992 .....	101,6
1976.....	109,3				

B. W LATACH 1993–2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	Górnictwo i kopalnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę
1993.....	107,6	95,1	112,0	87,7
1994.....	111,0	101,5	112,9	103,8
1995.....	110,4	101,2	112,9	99,4
1996.....	107,9	102,5	109,3	100,2
1997.....	111,3	101,0	113,2	103,4
1998.....	103,9	86,8	105,8	99,6
1999.....	102,2	96,9	102,4	104,2
2000.....	107,4	98,2	108,0	106,9

<sup>a</sup> Dane w podziale na sekcje opracowano metodą przedsiębiorstw.

Produkcja globalna charakteryzuje rezultat przemysłowego procesu produkcyjnego prowadzonego przez przedsiębiorstwo przemysłowe i obejmuje: przychody ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług) własnej produkcji, marżę zrealizowaną na sprzedaży towarów zakupionych z przeznaczeniem do odsprzedaży, wartość produktów w formie rozliczeń w naturze, produkty przeznaczone na powiększenie wartości własnych środków trwałych oraz przyrost zapasów wyrobów gotowych i produkcji niezakończonych.

Na podstawie: *Przemysł 1992*, Warszawa 1992, s. 17; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. XXXVI–XXXVII; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. XXXIV–XXXV; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1988*, Warszawa 1988, s. 24; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1994*, Warszawa 1994, s. 17; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002*, Warszawa 2002, s. 47, 49; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 2005*, Warszawa 2005, s. 88.

Tabl. 93 (428). STRUKTURA PRODUKCJI GLOBALNEJ PRZEMYSŁU<sup>a</sup>  
WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI

A. W LATACH 1950–1985 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1985
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Przemysł uspołeczniony .....	96,8	99,4	99,7	98,0	97,0
w tym:					
państwowy .....	89,3	89,2	89,6	85,2	83,4
spółdzielczy .....	7,5	10,0	9,8	12,4	13,2
Przemysł nieuspołeczniony .....	3,2	0,6	0,3	2,0	3,0

B. W LATACH 1995 I 2000 – przemysł według Polskiej  
Klasyfikacji Działalności

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Sektor publiczny .....	51,3	28,2
Sektor prywatny .....	48,7	71,8

<sup>a</sup> W latach 1950–1985 wskaźniki struktury obliczono z wartości w cenach stałych (w latach 1950, 1960 i 1970 – ceny 1960 r., w 1980 r. – ceny 1979 r., w 1985 r. – ceny 1982 r.), w latach 1995 i 2000 – w cenach bieżących.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1968*, Warszawa 1968, s. 110; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 174; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 228; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1986*, Warszawa 1986, s. 39; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005, s. 676, 681.

**Tabl. 94 (429). DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU**  
(ceny stałe)

A. W LATACH 1971–1990 – przemysł według Klasyfikacji  
Gospodarki Narodowej<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	Przemysł	
		wydobywczy	przetwórczy
rok poprzedni=100			
1971.....	108,4	108,9	108,8
1972.....	110,1	109,4	110,3
1973.....	110,9	105,8	111,5
1974.....	111,2	108,6	111,5
1975.....	110,9	109,6	111,1
1976.....	108,3	104,2	108,6
1977.....	106,3	104,0	106,5
1978.....	103,7	102,8	103,6
1979.....	102,1	102,6	101,9
1980.....	99,2	92,8	99,5
1981.....	86,8	86,1	86,5
1982.....	98,5	110,8	97,5
1983.....	106,6	102,5	106,7
1984.....	105,6	103,2	105,5
1985.....	104,1	99,5	104,5
1986.....	104,4	100,8	104,7
1987.....	103,4	100,0	103,6
1988.....	105,3	99,4	105,7
1989.....	99,5	101,5	99,4
1990.....	75,8	74,0	75,9

<sup>a</sup> Dane w podziale na przemysł wydobywczy i przetwórczy opracowano metodą przedsiębiorstw i zakładów samodzielnie bilansujących.



Tabl. 94 (429). DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU (dok.)

B. W LATACH 1991–2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności<sup>b</sup>

Lata	Ogółem	Górnictwo i kopalnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę
1991.....	92,0	97,4	89,7	103,5
1992.....	102,8	94,7	105,1	95,4
1993.....	106,4	95,9	110,4	88,8
1994.....	112,1	104,6	113,7	104,7
1995.....	109,7	99,4	111,6	100,9
1996.....	108,3	102,5	109,8	100,3
1997.....	111,5	100,5	113,4	103,4
1998.....	103,5	87,2	105,3	99,6
1999.....	103,6	97,4	103,6	104,4
2000.....	106,7	97,4	107,3	107,0

<sup>b</sup> Dane w podziale na sekcje opracowano metodą przedsiębiorstw.

Produkcja sprzedana dotyczy całokształtu działalności przedsiębiorstwa przemysłowego, tj. zarówno działalności przemysłowej, jak i nieprzemysłowej i obejmuje: wartość sprzedanych wyrobów gotowych, półfabrykatów i części własnej produkcji, wartość robót i usług świadczonych odpłatnie, wartość produktów w formie rozliczeń w naturze, produkty przeznaczone na powiększenie wartości własnych środków trwałych oraz zryczałtowaną odpłatność agenta (w przypadku zawarcia umowy na warunkach zlecenia) lub pełne przychody agenta (w przypadku zawarcia umowy agencyjnej).

Produkcja sprzedana w latach 1971–1990 obejmowała ponadto wartość obrotów pomiędzy zakładami w kombinatach i przedsiębiorstwach wielozakładowych.

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”*, GUS; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXVI–XXVII, 275; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 361; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 382.



**Tabl. 95 (430). STRUKTURA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU  
WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI (ceny bieżące)**

A. W LATACH 1971, 1980 I 1988 – przemysł  
według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1971	1980	1988
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Przemysł uspołeczniony .....	98,3	98,0	94,4 <sup>a</sup>
w tym:			
państwowy .....	87,2	86,7	86,6
spółdzielczy .....	10,7	10,9	7,3
Przemysł nieuspołeczniony .....	1,7	2,0	5,6 <sup>b</sup>

B. W LATACH 1995 I 2000 – przemysł według Polskiej  
Klasyfikacji Działalności

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Sektor publiczny .....	53,1	28,7
w tym własność państwowa .....	49,0	21,3
w tym:		
własność Skarbu Państwa .....	27,5	15,6
przedsiębiorstwa państwowe .....	20,8	2,0
Sektor prywatny .....	46,9	71,3
w tym własność:		
prywatna krajowa .....	32,1	37,6
w tym spółdzielnie .....	3,4	2,3
zagraniczna .....	5,6	17,1

*a, b* Łącznie: *a* – ze spółkami prawa handlowego z udziałem Skarbu Państwa (stanowiącymi 0,1% produkcji ogółem), *b* – z zagranicznymi przedsiębiorstwami drobnej wytwórczości (stanowiącymi 1,4%).

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”, GUS; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002, Warszawa 2002, s. 382.*



Tabl. 96 (431). STRUKTURA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU (ceny bieżące)

A. W LATACH 1950–1990 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1950 <sup>b</sup>	1960 <sup>b</sup>	1971	1980	1990
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
przemysł wydobywczy .....	.	.	6,4	4,0	6,1
przemysł przetwórczy .....	.	.	93,6	96,0	93,9
Przemysł paliwowo-energetyczny .....	18,0	11,8	10,0	8,9	15,9
węglowy .....	14,6	7,7	4,5	3,1	4,0
paliw .....	1,8	2,0	3,1	3,7	6,9
energetyczny .....	1,6	2,1	2,4	2,1	5,0
Przemysł metalurgiczny .....	13,4	12,6	10,2	8,9	12,7
hutnictwa żelaza .....	10,3	9,6	7,4	5,3	7,8
hutnictwa metali nieżelaznych .....	3,1	3,0	2,8	3,6	4,9
Przemysł elektromaszynowy .....	6,2	15,9	24,5	28,3	24,2
metalowy .....	.	3,3	4,5	5,3	4,9
maszynowy .....	.	4,5	6,2	7,8	6,6
precyzyjny .....	.	0,4	0,9	1,3	1,1
środków transportu .....	.	5,5	8,6	8,7	6,8
elektrotechniczny i elektroniczny .....	.	2,2	4,3	5,2	4,8
Przemysł chemiczny .....	3,4	5,6	8,7	9,0	9,5
Przemysł mineralny .....	3,2	4,2	3,7	3,3	4,2
materiałów budowlanych .....	2,8	3,5	3,0	2,4	3,1
szklarski .....	.	0,5	0,6	0,7	0,8
ceramiki szlachetnej .....	.	0,2	0,1	0,2	0,3
Przemysł drzewno-papierniczy .....	5,6	6,2	5,0	4,6	4,8
drzewny .....	4,0	4,4	3,6	3,6	3,5
papierniczy .....	1,6	1,8	1,4	1,0	1,3
Przemysł lekki .....	15,3	15,5	14,6	13,9	8,1
włókienniczy .....	10,2	9,9	9,0	8,4	3,8
odzieżowy .....	2,7	2,9	3,3	3,3	2,4
skórzany .....	2,4	2,7	2,3	2,2	1,9
Przemysł spożywczy .....	34,1	26,8	21,2	20,5	18,6
Pozostałe gałęzie przemysłu .....	0,8	1,4	2,1	2,6	2,0
paszowy i utylizacyjny .....	.	0,6	1,1	1,3	0,3
poligraficzny .....	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6
pozostałe branże przemysłu .....	.	0,4	0,6	0,8	1,1

<sup>a</sup> Dane w podziale na przemysł wydobywczy i przetwórczy oraz według gałęzi przemysłu opracowano: w latach 1950 i 1960 – metodą przedsiębiorstw, w latach 1971, 1980 i 1990 – metodą przedsiębiorstw i zakładów samodzielnie bilansujących. <sup>b</sup> Produkcja globalna przemysłu uspołecznionego w cenach stałych (ceny 1971 r.).



Tabl. 96 (431). STRUKTURA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 — przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności<sup>c</sup>

Sekcje i działy	1995	2000
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Górnictwo i kopalnictwo</b> .....	<b>8,0</b>	<b>5,6</b>
W tym górnictwo węgla kamiennego i brunatnego, wydobywanie torfu .....	5,9	3,8
<b>Przetwórstwo przemysłowe</b> .....	<b>82,0</b>	<b>84,3</b>
Produkcja artykułów spożywczych i napojów.....	19,1	18,2
Produkcja wyrobów tytoniowych .....	0,8	0,8
Włókiennictwo .....	2,6	1,8
Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich .....	2,6	1,9
Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych .....	1,1	0,7
Produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz z korka (oprócz mebli), artykułów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania .....	2,8	3,2
Produkcja masy włóknistej, papieru oraz wyrobów z papieru.....	2,2	2,1
Działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji .....	2,7	3,4
Wytwarzanie koksu, produktów rafinacji ropy naftowej i paliw jądrowych ....	4,1	5,3
Produkcja wyrobów chemicznych.....	6,8	5,7
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych .....	3,2	3,8
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych .....	3,7	4,6
Produkcja metali .....	6,6	4,8
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyjątkiem maszyn i urządzeń	3,8	4,8
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana.....	5,6	4,6
Produkcja maszyn biurowych i komputerów .....	0,2	0,3
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej, gdzie indziej niesklasyfikowana	2,5	2,9
Produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych .....	1,4	1,9
Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków .....	0,9	1,0
Produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep.....	3,6	6,3
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego .....	2,3	2,2
Produkcja mebli; działalność produkcyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana	3,1	3,7
Zagospodarowanie odpadów .....	0,3	0,3
<b>Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę</b> .....	<b>10,0</b>	<b>10,1</b>
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę .....	9,2	9,2
Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody .....	0,8	0,9

<sup>c</sup> Dane według sekcji i działów opracowano metodą przedsiębiorstw.

Na podstawie: *Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”*, GUS; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 113; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 276; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 383.

Tabl. 97 (432). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW<sup>a</sup>

Wyroby	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1999
Węgiel kamienny w mln t.....	47,3	78,0	104	140	193	148	112
Węgiel brunatny w mln t.....	1,5	4,8	9,3	32,8	36,9	67,6	60,8
Brykiety z węgla kamiennego i brunatnego w tys. t.....	569	796	1 032	1 832	1 730	199	63,8 <sup>b</sup>
Koks z węgla kamiennego (bez formowanego) w mln t.....	3,6	6,0	11,9	16,5	19,8	13,7	8,5
Ropa naftowa w tys. t.....	117	162	194	424	329	163	425
Przerób ropy naftowej w mln t.....	0,1	0,3	0,9	7,5	16,1	12,9	16,8
Nafta w tys. t.....	17,4	34,9	101	149	224	59,4	11,9
Gaz ziemny w hm <sup>3</sup> .....	149	183	549	5 182	6 329	3 867	4 757
Paliwa do silników samoczynnych (wysokoprężnych) w tys. t.....	26,1	55,0	252	2 239	5 093	3 905	6 041
Oleje w tys. t:							
opałowe.....	—	3,6	65,0	2 000	3 938	2 883	4 758
smarowe i specjalne.....	20,9	53,6	165	303	505	317	247
Energia elektryczna w TW·h.....	5,8	9,4	29,3	64,5	122	136	142
Stal surowa w tys. t.....	1 219	2 515	6 681	11 795	19 485	13 625	8 853
Wyroby walcowane na gorąco w tys. t	767	1 728	4 422	8 136	13 551	9 836	6 991
Rury stalowe w tys. t.....	55,1	121	366	723	1 133	567	484
Drut stalowy ciągniony (na zbyt) w tys. t	23,3	46,1	98,6	269	369	97,7	207 <sup>b</sup>
Rudy w tys. t:							
miedzi.....	—	69,8	1 760	6 552	26 568	24 359	28 395
cynkowo-ołowiowe <sup>c</sup> .....	628	1 284	2 461	3 583	5 510	4 875	5 068
Miedź elektrolityczna w tys. t.....	—	10,5	21,7	72,2	357	346	470
Cynk w tys. t.....	46,0	114	176	209	217	132	178
Ołów w tys. t.....	11,0	22,2	39,7	54,5	82,0	64,8	64,0
Aluminium hutnicze w tys. t.....	—	—	26,0	98,8	95,1	46,0	51,0
Pralki i wirówki elektryczne domowe w tys. szt.....	—	—	531	423	809	482	448
w tym automaty pralnicze.....	—	—	—	—	360	144	349
Odkurzacze elektryczne domowe w tys. szt.....	—	—	85,5	383	961	913	1996
Chłodziarki i zamrażarki domowe w tys. szt.....	—	—	37,7	444	694	604	726

<sup>a</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 5 osób, a w 1999 r. — 9 osób. <sup>b</sup> 1998 r. <sup>c</sup> Dotyczy wydobycia górniczego, bez rud uzyskanych z eksploatacji hałd.



Tabl. 97 (432). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW<sup>a</sup> (cd.)

Wyroby	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1999
Silniki spalinowe tłokowe wysoko- prężne (bez samochodowych i cią- gnikowych) w tys. szt.....	—	1,2	4,1	15,3	38,5	21,0	18,2
Obrabiarki do metali w tys. szt .....	1,6	4,1	25,9	36,3	38,3	27,6	16,5
w tym skrawające .....	1,6	3,8	22,5	29,7	28,2	25,8	11,5
Maszyny i urządzenia w tys. t:							
przemysłu spożywczego .....	0,5	1,4	27,7	56,9	73,2	36,7	15,9
do obróbki mechanicznej drewna	0,3	0,6	4,0	9,1	15,0	10,5	2,9
do robót budowlanych, drogowych i melioracyjnych .....	0,1	3,6	35,3	107	181	99,5	27,9
Maszyny, urządzenia i narzędzia rolni- cze i dla gospodarki leśnej w tys. t	23,5	39,6	129	227	343	266	70,7
w tym:							
plugi ciągnikowe w tys. szt.....	0,1	8,6	19,5	28,1	30,0	31,1	5,8
siewniki polowe zbożowe ciągni- kowe w tys. szt .....	—	0,0	3,8	3,2	13,4	13,0	1,5
kombajny żniwno-omłotowe w tys. szt	—	—	0,6	2,2	4,6	5,0	0,2
Lokomotywy (bez wąskotorowych) w szt:							
spalinowe .....	154 <sup>b</sup>	240 <sup>b</sup>	144	351	121	31	.
elektryczne .....	—	—	38	75	125	20	2 <sup>c</sup>
Wagony kolejowe (bez wąskotorowych):							
ruchu pasażerskiego w szt .....	5	158	660	569	328	160	9 <sup>c</sup>
towarowe tys. szt .....	5,1	13,9	13,9	15,5	15,2	4,2	1,4 <sup>c</sup>
Samochody osobowe ogólnego prze- znaczenia w tys. szt .....	—	—	12,2	64,2	351	266	647
Autobusy w tys. szt.....	—	—	2,4	9,0	13,1	3,9	1,8
Samochody ciężarowe i ciągniki dro- gowe w tys. szt.....	—	0,8	19,8	41,0	53,7	39,0	62,7
Ciągniki uniwersalne rolnicze (dwu- osiowe) w tys. szt .....	0,2 <sup>d</sup>	4,0	7,7	38,7	57,5	35,4	8,5
Rowery w tys. szt.....	34,2	99,0	626	903	1 637	1 339	1 352
Statki morskie oddane do eksploata- cji (od 100 DWT):							
w sztukach .....	—	3	72	57	61	35	33
w tys. DWT .....	—	7,6	256	518	392	134	776
w tys. BRT .....	—	5,9	212	434	359	140	641

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 455. <sup>b</sup> Lokomotywy parowe. <sup>c</sup> 1998 r. <sup>d</sup> 1947 r.

Tabl. 97 (432). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW<sup>a</sup> (cd.)

Wyroby	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1999
Maszyny elektryczne wirujące w tys. szt	8,7	76,5	1 107	3 668	12 335	10 434	4 981
Transformatory o mocy powyżej 20 kV·A w tys. szt .....	0,6	2,7	8,4	15,5	17,3	10,8	5,6
Kable silnoprądowe w tys. km.....	4,4 <sup>b</sup>	7,7	20,8	75,1	161	286	506
Aparaty telefoniczne w tys. szt .....	1,4	28,8	116	635	1 520	1 589	505
Odbiorniki radiofoniczne (łącznie z zestawami) w tys. szt .....	7,4 <sup>b</sup>	116	627	987	2 695	1 433	138
Odbiorniki telewizyjne w tys. szt .....	—	2,2 <sup>c</sup>	171	616	900	748	5 121
w tym z ekranem do odbioru kolorowego .....	—	—	—	—	147	338	5 121
Żarówki oświetleniowe (głównego szeregu) w mln szt .....	4,7	26,0	48,7	142	154	213	282
Lampy elektronowe w mln szt .....	—	0,7	7,4	26,7	10,7	1,8	4,3
Przyrządy półprzewodnikowe w mln szt	—	—	2,6	26,5	262	208	1,3
Siarka w przeliczeniu na 100% w tys. t	.	10,6	26,2	2 683	5 164	4 660	1 248
Sól w tys. t .....	514	866	1 946	2 904	4 533	4 055	4 213
Chlor gazowy w przeliczeniu na 100% w tys. t .....	1,7	5,3	55,2	188	309	340	311
Kwas siarkowy w przeliczeniu na 100% w tys. t .....	124	285	685	1 901	3 019	1 721	1 482
Soda kaustyczna w przeliczeniu na 96% w tys. t.....	15,4	64,6	174	326	433	404	377
Nawozy sztuczne (bez wapniowych) w przeliczeniu na czysty składnik w tys. t .....	62,9	160	477	1 629	2 237	1 855	2 081
w tym:							
azotowe (łącznie z wieloskładnikowymi).....	35,1	77,8	270	1 030	1 290	1 303	1 272
fosforowe (łącznie z wieloskładnikowymi).....	27,8	82,5	207	599	843	467	535
Barwniki organiczne syntetyczne w tys. t .....	1,6	4,2	9,8	21,0	25,1	10,1	3,6
Pestycydy (środki ochrony roślin i inne — bez koncentratów) w tys. t ....	.	3,8	69,3	59,9	34,5	19,7	30,2
Tworzywa sztuczne w tys. t .....	0,2	2,0	40,1	224	549	627	1 010
Włókna chemiczne w tys. t.....	8,7	24,8	77,8	138	256	150	88,5
Mydła w tys. t.....	5,2	61,9	85,6	65,9	72,2	56,9	41,4
Proszki i granulki do prania w tys. t	18,0	38,9	88,9	122	188	158	232

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 455. <sup>b</sup> 1947 r. <sup>c</sup> 1956 r.

Tabl. 97 (432). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW<sup>a</sup> (cd.)

Wyroby	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1999
Wyroby gumowe (łącznie z obuwiem gumowym i tekstylno-gumowym) w tys. t .....	9,4 <sup>b</sup>	27,7	130	280	401	204	290
w tym opony do pojazdów samochodowych w tys. szt .....	24,3	189	1 223	2 995	6 533	4 704	14 660
Cement w mln t .....	1,4	2,5	6,6	12,2	18,4	12,5	15,6
Wapno w tys. t .....	577 <sup>c</sup>	932 <sup>c</sup>	2 196	3 599	4 830	3 200	2 299
Cegła w mln ceg. ....	506	1 407	3 463	3 724	2 058	1 234	918
Elementy dachowe ceramiczne w mln szt .....	31,5	72,6	100	82,9	24,6	20,9	74,2
Papa w km <sup>2</sup> .....	.	45,2	98,9	170	175	85,1	98,0
Szkło: budowlane płaskie ciągnięte w przeliczeniu na 2 mm w km <sup>2</sup> gospodarcze w tys. t .....	8,1	12,3	22,5	48,5	69,5	57,2	17,0
Opakowania szklane w tys. t .....	50,0	87,2	228	425	638	577	928
Porcelana w tys. t:							
stołowa i galanteria porcelanowa..	2,9 <sup>d</sup>	6,9 <sup>d</sup>	11,2	19,8	36,2	33,2	40,6
elektrotechniczna i techniczna .....	1,8	7,9	12,6	20,4	17,2	10,2	6,0
Wyroby sanitarne ceramiczne w tys. t	0,9 <sup>e</sup>	2,7 <sup>e</sup>	6,0 <sup>e</sup>	10,6	24,5	17,2	48,5
Tarcica w dam <sup>3</sup> .....	1 962	4 319	6 272	6 818	7 428	3 995	3 485
Płyty pilśniowe w km <sup>2</sup> .....	0,1	0,4	27,7	74,0	116	92,8	110
Sklejki w dam <sup>3</sup> .....	.	44,8	72,7	99,2	131	96,5	137
Okleiny w km <sup>2</sup> .....	.	5,1	18,3	44,5	55,8	18,8	27,8
Celuloza w tys. t .....	55,8	130	291	470	526	523	701
Papier w tys. t .....	143	270	495	764	1 033	924	1 633
Tektura w tys. t .....	29,9	77,8	146	197	244	141	206
Przędza w tys. t:							
bawełniana i bawełnopodobna .....	46,5	92,1	153	208	217	127	67,3
wełniana i wełnopodobna .....	22,2	41,9	58,5	84,4	107	55	18,2
Tkaniny (bez surowych) w tys. km:							
bawełniane i bawełnopodobne .....	203	432	665	881	903	428	179
wełniane i wełnopodobne .....	22,9	56,3	78,9	99,0	121	64,7	22,4
jedwabne i jedwabopodobne .....	6,6	54,4	112	156	163	88,3	51,8

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 455. <sup>b</sup> 1947 r. <sup>c</sup> Wapno palone w bryłach. <sup>d</sup> Bez galanterii porcelanowej. <sup>e</sup> Fajans sanitarny.

Tabl. 97 (432). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH WYROBÓW<sup>a</sup> (dok.)

Wyroby	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1999
Wyroby dziewiarskie (bez dzianiny metrażowej) w tys. t .....	2,1	7,3	18,2	33,4	46,7	27,5	32,4
w tym bielizna osobista w mln szt	.	19,9	68,7	139	196	81,8	70,4
Wyroby pończosznice w mln par .....	20,6	56,5	98,1	135	259	262	167
Skóry twarde w tys. t .....	4,5	14,2	20,0	11,9	9,2	4,0	0,3
Skóry miękkie w km <sup>2</sup> .....	1,3	5,1	12,2	21,9	31,8	20,2	8,9
Obuwie (z gumowym i tekstylno-gumowym) w mln par .....	4,6	28,7	82,4	142	162	105	50,4
w tym z cholewką skórzaną .....	3,6	11,5	39,0	62,2	72,4	43,3	22,6
Mięso i tłuszcz <sup>b</sup> (ubój w przetwórstwie przemysłowym) w tys. t .....	169	653	1 004	1 376	2 459	1 628	1 554
w tym wieprzowe .....	.	487	716	878	1 446	963	824
Wędliny <sup>c</sup> w tys. t .....	.	204	314	528	811	714	873
Ryby morskie (połów) w tys. t .....	23,3	66,2	168	451	791	430	222
Mleko spożywcze normalizowane w mln l	.	458	965	1 501	2 680	2 037	1 310
Masło w tys. t .....	5,2	32,2	96,0	127	253	272	135
Przemiał zbóż w tys. t .....	2 918	4 960	6 360	6 414	7 721	3 845	3 135
Cukier (w przeliczeniu na cukier biały) w tys. t .....	387	955	1 381	1 385	1 043	1 971	1 821
Wyroby spirytusowe czyste i gatunkowe w przeliczeniu na 100° w mln l	35,1	57,0	73,7	110	212	151	85,7
Wina i miody pitne w mln l .....	1,9	22,1	142	181	304	211	449
Piwo w mln hl .....	1,3	3,5	6,7	10,4	11,2	11,3	23,4
Tłuszcze roślinne konsumpcyjne w tys. t	2,0	37,6	102	213	275	279	705
Papierosy w mld szt .....	5,4	25,3	44,1	69,2	93,4	91,5	95,1

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 455. <sup>b</sup> W wadze poubojowej cieplej. <sup>c</sup> Bez końskich, drobiowych, z dziczyzny i królików.

Uwaga. Grupowania wyrobów dokonano na podstawie Systematycznego Wykazu Wyrobów.

Na podstawie: *Podstawowe dane statystyczne o Polsce 1946–1990*, Warszawa 1991, s. 10–13; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 114–120; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000*, Warszawa 2000, s. 371–376.



Tabl. 98 (433). PRACUJĄCY W PRZEMYŚLE

## A. W LATACH 1946–1990 – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990
	w tysiącach					
<b>Ogółem (przeciętne w roku)</b> .....	<b>1 407</b>	<b>2 107</b>	<b>3 158</b>	<b>4 453</b>	<b>5 245</b>	<b>4 620</b>
<b>Przemysł uspołeczniony</b> .....	<b>1 071</b>	<b>1 944</b>	<b>2 996</b>	<b>4 249</b>	<b>4 973</b>	<b>3 765</b>
Zatrudnieni na podstawie stosunku pracy ...	1 071	1 936	2 949	4 072	4 760	3 681
w tym w przedsiębiorstwach i zakładach przemysłowych .....	1 071	1 936	2 928	4 044	4 741	.
pracownicy na stanowiskach:						
robotniczych .....	953	1 682	2 510	3 328	3 834	.
nierobotniczych .....	118	254	439	744	926	.
Osoby wykonujące pracę nakładczą .....	—	8	47	160	206	70
Agenci .....	—	—	—	17	7	14
<b>Przemysł nieuspołeczniony</b> .....	<b>336</b>	<b>163</b>	<b>162</b>	<b>204</b>	<b>272</b>	<b>855</b>

## B. W LATACH 1995 I 2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności

Wyszczególnienie	1995	2000
	w tysiącach	

## Stan w dniu 31 XII

<b>Ogółem</b> .....	<b>3 728,8</b>	<b>3 134,4</b>
<b>Sektor publiczny</b> .....	<b>1 845,0</b>	<b>788,6</b>
Górnictwo i kopalnictwo .....	346,0	192,0
Przetwórstwo przemysłowe .....	1 239,7	376,4
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę .....	259,3	220,2
<b>Sektor prywatny</b> .....	<b>1 883,8</b>	<b>2 345,8</b>
Górnictwo i kopalnictwo .....	11,1	31,2
Przetwórstwo przemysłowe .....	1 862,8	2 298,3
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę .....	9,9	16,3

## Przeciętne w roku

<b>Ogółem</b> .....	<b>3 756,9</b>	<b>3 223,1</b>
w tym:		
zatrudnieni na podstawie stosunku pracy .....	3 461,1	2 955,0
pracodawcy i pracujący na własny rachunek .....	281,7	258,2
osoby wykonujące pracę nakładczą .....	8,4	4,0
agenci .....	5,3	5,7



Tabl. 98 (433). PRACUJĄCY W PRZEMYSŁE (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności (dok.)

Wyszczególnienie	1995	2000
	w tysiącach	
<b>Przeciętne w roku (dok.)</b>		
Górnictwo i kopalnictwo .....	375,3	240,9
w tym zatrudnieni na podstawie stosunku pracy.....	374,4	239,7
Przetwórstwo przemysłowe.....	3 103,5	2 732,9
w tym zatrudnieni na podstawie stosunku pracy.....	2 809,2	2 467,1
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę.....	278,1	249,3
w tym zatrudnieni na podstawie stosunku pracy.....	277,5	248,2

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 122; *Przemysł 1991*, Warszawa 1991, s. 102–103; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXVIII–XXIX, 97; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 137, 140.

Tabl. 99 (434). ZAKŁADY I ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1946	1949	1960	1970	1980	1985
	w tysiącach					
<b>Zakłady</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>130,4</b>	<b>123,5</b>	<b>154,3</b>	<b>167,5</b>	<b>205,3</b>	<b>261,1</b>
Uspolecznione zakłady przemysłowe	21,0 <sup>a</sup>	13,9	37,8	51,3	58,0	53,5
zaliczane do działu przemysł.....	.	.	35,9	43,8	45,4	36,4
państwowe.....	.	.	13,5	14,4	9,9	9,8
spółdzielcze.....	.	.	22,1	29,1	35,2	26,3
organizacji społecznych.....	x	x	0,3	0,3	0,3	0,3
pomocnicze.....	x	x	1,9	7,5	12,6	17,1
państwowe.....	x	x	1,9	5,7	9,4	9,8
spółdzielcze.....	x	x	–	1,8	3,2	7,3
Nieuspolecznione zakłady przemysłowe	.	109,6	116,4	116,2	147,3	207,6 <sup>b</sup>
prywatne .....	.	11,9	10,1	8,7	.	.
prywatne rzemiosło przemysłowe	109,4	97,7	106,3	107,5	.	.

<sup>a</sup> Łącznie z prywatnym przemysłem. <sup>b</sup> Łącznie z zagranicznymi przedsiębiorstwami drobnej wytwórczości.



Tabl. 99 (434). ZAKŁADY I ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1946	1949	1960	1970	1980	1985
	w tysiącach					
<b>Zatrudnienie</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 460,2</b>	<b>2 040,3</b>	<b>3 212,3</b>	<b>4 464,0</b>	<b>5 419,8</b>	<b>5 120,3<sup>c</sup></b>
Uspolecznione zakłady przemysłowe <sup>d</sup>	1 235,5 <sup>a</sup>	1 774,4	3 050,6	4 274,7	5 137,1	4 674,3
zaliczane do działu przemysł .....	.	.	3 006,9	4 104,4	4 803,9	4 380,7
państwowe .....	.	.	2 628,2	3 567,8	4 059,5	3 691,7
spółdzielcze .....	.	.	367,4	516,9	717,8	663,8
organizacji społecznych .....	x	x	11,3	19,7	26,6	25,2
pomocnicze .....	x	x	43,7	170,3	333,2	293,6
państwowe .....	x	x	43,7	156,9	302,3	250,0
spółdzielcze .....	x	x	—	13,2	30,7	43,1
Nieuspolecznione zakłady przemysłowe <sup>e</sup>	.	265,9	161,7	189,3	282,7	446,0 <sup>b</sup>
prywatne .....	.	73,0	24,4	24,6	.	.
prywatne rzemiosło przemysłowe	224,7	192,9	137,3	164,7	.	.

*a* Łącznie z prywatnym przemysłem. *b* Łącznie z zagranicznymi przedsiębiorstwami drobnej wytwórczości. *c* Przeciętne w roku. *d* Dotyczy zatrudnionych na podstawie stosunku pracy pracowników grupy przemysłowej i nieprzemysłowej (grupa nieprzemysłowa to zatrudnieni przy inwestycjach wykonywanych systemem gospodarczym, w sklepach fabrycznych, obsłudze socjalnej i bytowej itp. działalności w przedsiębiorstwach i zakładach przemysłowych); w latach 1946 i 1949 łącznie z uczniami. *e* Łącznie z właścicielami i współwłaścicielami zakładów oraz członkami ich rodzin.

**Zakład przemysłowy** to jednostka organizacyjna stanowiąca samodzielne przedsiębiorstwo lub część przedsiębiorstwa, którego produkcja powinna charakteryzować się związkiem technologicznym czy podobieństwem przeznaczenia produkowanych towarów lub usług. Ponadto warunkiem traktowania zakładu jako części organizacyjnej przedsiębiorstwa jest jego położenie – musi znajdować się na tym samym terenie (ten sam adres). Za odrębne zakłady uważano zakłady remontowe (jeśli ich usługi świadczone były na zewnątrz) czy elektrownie przemysłowe o mocy powyżej 0,5 MW. **Zakłady pomocnicze** obejmowały zakłady przemysłowe w przedsiębiorstwach budowlanych, montażowych i innych nieprzemysłowych oraz zakłady przemysłowe podległe niektórym jednostkom budżetowym, ich produkcja zaliczana była do działalności podstawowej przedsiębiorstw, których część stanowiły.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 198; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 262; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 251; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1945–1965*, Warszawa 1967, s. 2, 6, 33, 714.



Tabl. 100 (435). PODMIOTY GOSPODARCZE I PRACUJĄCY W PRZEMYSŁE – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności

Wyszczególnienie	1995	2000
	w tysiącach	
<b>Podmioty prowadzące działalność gospodarczą w ciągu roku</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>214,0</b>	<b>231,4</b>
<b>Sektor publiczny</b> .....	<b>4,5</b>	<b>3,0</b>
w tym własność:		
Państwowa .....	3,3	1,5
w tym:		
własność Skarbu Państwa .....	1,3	0,7
przedsiębiorstwa państwowe .....	1,8	0,4
Jednostek samorządu terytorialnego .....	0,8	1,3
<b>Sektor prywatny</b> .....	<b>209,5</b>	<b>228,4</b>
w tym własność:		
Prywatna krajowa .....	200,9	223,2
w tym spółdzielnie .....	2,0	1,2
Zagraniczna .....	4,2	4,1
<b>Pracujący – przeciętne w roku</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 756,9</b>	<b>3 223,1</b>
<b>Sektor publiczny</b> .....	<b>1 892,0</b>	<b>839,1</b>
w tym własność:		
Państwowa .....	1 726,3	673,3
w tym:		
własność Skarbu Państwa .....	969,5	464,8
przedsiębiorstwa państwowe .....	722,1	96,4
Jednostek samorządu terytorialnego .....	93,5	90,7
<b>Sektor prywatny</b> .....	<b>1 864,9</b>	<b>2 384,0</b>
w tym własność:		
Prywatna krajowa .....	1 497,8	1 673,0
w tym spółdzielnie .....	208,9	130,2
Zagraniczna .....	150,4	306,9

Podmioty gospodarcze to podmioty prowadzące działalność gospodarczą (produkcyjną i usługową) w celach zarobkowych i na własny rachunek.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1996*, Warszawa 1996, s. 2; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1998*, Warszawa 1998, s. 2; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 2001*, Warszawa 2001, s. 3.





Tabl. 101 (436). USPOŁECZNIONE ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE<sup>a</sup> WEDŁUG LICZBY ZATRUDNIONYCH – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1956	1960	1970	1980	1985
------------------	------	------	------	------	------

**Zakłady**

W liczbach bezwzględnych

<b>Ogółem</b> .....	<b>38 775</b>	<b>37 838</b>	<b>43 786</b>	<b>45 390</b>	<b>36 354</b>
---------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
o liczbie zatrudnionych:					
4 osoby i mniej .....	34,3	31,3	39,8	43,3	33,7
5– 10 .....	23,6	23,1	18,6	13,6	14,4
11– 15 .....	7,9	7,8	7,2	7,2	8,8
16– 50 .....	17,7	19,3	15,4	16,0	19,1
51– 100 .....	6,9	7,7	7,0	6,6	7,9
101– 200 .....	3,9	4,3	4,9	5,2	6,4
201– 500 .....	3,1	3,5	3,6	4,3	5,5
501–1 000 .....	1,4	1,6	1,8	1,9	2,2
1 001–2 000.....	0,7	0,8	0,9	1,1	1,2
2 001–5 000.....	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6
5 001 osób i więcej .....	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

**Zatrudnienie**

W tysiącach

<b>Ogółem</b> .....	<b>2 831,4<sup>b</sup></b>	<b>3 105,8<sup>b</sup></b>	<b>4 104,4</b>	<b>4 803,9</b>	<b>4 380,7<sup>c</sup></b>
---------------------	----------------------------	----------------------------	----------------	----------------	----------------------------

W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w zakładach o liczbie zatrudnionych:					
4 osoby i mniej .....	1,2	0,9	0,9	0,8	0,5
5–10 .....	2,4	2,1	1,5	1,0	1,0
11–15 .....	1,4	1,3	1,1	0,9	1,0
16–50 .....	7,3	7,2	5,1	4,6	4,8

<sup>a</sup> W latach 1970, 1980 i 1985 zaliczane do działu przemysł. <sup>b</sup> Łącznie z uczniami. <sup>c</sup> Przeciętne w roku.



**Tabl. 101 (436). USPOŁECZNIONE ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE<sup>a</sup> WEDŁUG LICZBY ZATRUDNIONYCH – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (dok.)**  
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1956	1960	1970	1980	1985
<b>Zatrudnienie (dok.)</b> W odsetkach (dok.)					
51– 100 .....	6,9	6,9	5,8	4,9	5,2
101– 200 .....	7,7	7,8	7,9	7,6	8,3
201– 500 .....	13,8	13,9	13,0	14,0	15,8
501–1 000 .....	13,7	14,1	14,6	14,0	14,1
1 001–2 000.....	13,6	13,9	14,6	16,0	15,4
2 001–5 000.....	19,6	19,1	19,5	18,2	17,3
5 001 osób i więcej .....	12,4	12,8	16,0	18,0	16,6

<sup>a</sup> W latach 1970, 1980 i 1985 zaliczane do działu przemysł.

Uwaga. W grupie prywatnego przemysłu dominowały małe zakłady (do 4 zatrudnionych) stanowiąc ponad 90% zakładów i zatrudniając ponad 60% ogółu zatrudnionych w tej grupie.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1969*, Warszawa 1969, s. 162; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1945–1965*, Warszawa 1967, s. 2–7, 33; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1986*, Warszawa 1986, s. 10–11.

**Tabl. 102 (437). PODMIOTY GOSPODARCZE W PRZEMYSŁE WEDŁUG LICZBY ZATRUDNIONYCH – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności**  
A. W 1995 R.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Podmioty – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych				
		100 i mniej	101–200	201–500	501–1 000	1 001 i więcej
Liczba podmiotów prowadzących działalność w ciągu roku.....	7 586	38,5	26,2	21,5	7,7	6,1
Przeciętne zatrudnienie w tys. ....	2 711,5	6,8	10,4	18,5	15,2	49,1

<sup>a</sup> Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących w sekcjach „Górnictwo i kopalnictwo” i „Przetwórstwo przemysłowe” przekracza 50 osób, a w sekcji „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę” – 20 osób.



Tabl. 102 (437). **PODMIOTY GOSPODARCZE W PRZEMYSŁE WEDŁUG LICZBY ZATRUDNIONYCH – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności (dok.)**

B. W 2000 R.<sup>b</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Podmioty – w % ogółem – o liczbie zatrudnionych				
		99 i mniej	100–199	200–499	500–999	1 000 i więcej
Liczba podmiotów prowadzących działalność w ciągu roku.....	9 430	46,8	26,2	18,5	5,3	3,2
Przeciętne zatrudnienie w tys. ....	2 279,1	12,7	15,2	23,0	14,9	34,2

<sup>b</sup> Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 49 osób.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1996*, Warszawa 1996, s. 412; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 385.

Tabl. 103 (438). **PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE ROBOTNIKÓW GRUPY PRZEMYSŁOWEJ W PRZEMYSŁE USPOŁECZNIONYM – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej**

A. W TYSIĄCACH

Gałęzie przemysłu	1960	1970	1980	1990	
				ogółem	w tym robotnicy bezpośrednio produkcyjni
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 332</b>	<b>3 124</b>	<b>3 520</b>	<b>2 607</b>	<b>1 569</b>
Przemysł paliwowo-energetyczny.....	332	370	422	457	307
węglowy .....	282	292	329	346	235
paliw .....	20	34	37	36	18
energetyczny.....	30	44	56	75	54
Przemysł metalurgiczny .....	144	189	196	145	60
hutnictwa żelaza.....	113	148	142	101	41
hutnictwa metali nieżelaznych .....	31	41	54	44	19
Przemysł elektromaszynowy.....	552	920	1 156	800	456
metalowy .....	119	194	231	147	77
maszynowy .....	161	255	352	252	146
precyzyjny .....	25	43	62	41	25
środków transportu .....	166	275	303	203	114
elektrotechniczny i elektroniczny	81	153	208	157	94
Przemysł chemiczny.....	146	218	236	174	85
Przemysł mineralny .....	180	214	208	144	84
materiałów budowlanych .....	134	153	135	89	50
szklarski.....	32	43	50	36	22
ceramiki szlachetnej .....	14	18	23	19	12



Tabl. 103 (438). PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE ROBOTNIKÓW GRUPY PRZEMYSŁOWEJ  
W PRZEMYSŁE USPOŁECZNIONYM – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki  
Narodowej (cd.)

A. W TYSIĄCACH (dok.)

Gałęzie przemysłu	1960	1970	1980	1990	
				ogółem	w tym robotnicy bezpośrednio produkcyjni
Przemysł drzewno-papierniczy .....	161	200	198	136	87
drzewny .....	125	155	158	104	70
papierniczy .....	36	45	40	32	17
Przemysł lekki .....	510	614	644	438	303
włókienniczy .....	316	358	352	221	133
odzieżowy .....	108	146	170	123	100
skórzany .....	86	110	122	94	70
Przemysł spożywczy .....	258	323	369	252	145
Pozostałe gałęzie przemysłu .....	49	76	91	61	42
paszowy i utylizacyjny .....	3	11	16	3	1
poligraficzny .....	27	37	39	31	24
pozostałe branże przemysłu .....	19	28	36	27	17

B. W ODSETKACH

Gałęzie przemysłu	1960	1970	1980	1990
<b>Ogółem .....</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Przemysł paliwowo-energetyczny .....	14,2	11,8	12,0	17,5
węglowy .....	12,1	9,3	9,4	13,2
paliw .....	0,8	1,1	1,0	1,4
energetyczny .....	1,3	1,4	1,6	2,9
Przemysł metalurgiczny .....	6,2	6,0	5,5	5,6
hutnictwa żelaza .....	4,9	4,7	4,0	3,9
hutnictwa metali nieżelaznych .....	1,3	1,3	1,5	1,7
Przemysł elektromaszynowy .....	23,6	29,5	32,9	30,7
metalowy .....	5,1	6,2	6,6	5,6
maszynowy .....	6,9	8,2	10,0	9,7
precyzyjny .....	1,1	1,4	1,8	1,6
środków transportu .....	7,1	8,8	8,6	7,8
elektrotechniczny i elektroniczny .....	3,4	4,9	5,9	6,0
Przemysł chemiczny .....	6,3	7,0	6,7	6,7



**Tabl. 103 (438). PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE ROBOTNIKÓW GRUPY PRZEMYSŁOWEJ  
W PRZEMYSŁE USPOŁECZNIONYM – przemysł według Klasyfikacji Gospodarki  
Narodowej (dok.)**

**B. W ODSETKACH (dok.)**

Gałęzie przemysłu	1960	1970	1980	1990
Przemysł mineralny .....	7,7	6,9	5,9	5,5
materiałów budowlanych .....	5,7	4,9	3,8	3,4
szklarski .....	1,4	1,4	1,4	1,4
ceramiki szlachetnej .....	0,6	0,6	0,7	0,7
Przemysł drzewno-papierniczy .....	6,9	6,4	5,6	5,2
drzewny .....	5,3	5,0	4,5	4,0
papierniczy .....	1,6	1,4	1,1	1,2
Przemysł lekki .....	21,9	19,7	18,3	16,8
włókienniczy .....	13,6	11,5	10,0	8,5
odzieżowy .....	4,6	4,7	4,8	4,7
skórzany .....	3,7	3,5	3,5	3,6
Przemysł spożywczy .....	11,1	10,3	10,5	9,7
Pozostałe gałęzie przemysłu .....	2,1	2,4	2,6	2,3
paszowy i utylizacyjny .....	0,1	0,3	0,5	0,1
poligraficzny .....	1,2	1,2	1,1	1,2
pozostałe branże przemysłu .....	0,8	0,9	1,0	1,0

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 124; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 97.

**Tabl. 104 (439). PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE NA STANOWISKACH ROBOTNICZYCH  
W PRZEMYSŁE<sup>a</sup> – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności**

Sekcje i działy	1995 <sup>b</sup>	2000 <sup>c</sup>
	w tysiącach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 136,8</b>	<b>2 077,9</b>
<b>Górnictwo i kopalnictwo</b> .....	<b>314,4</b>	<b>193,7</b>
W tym górnictwo węgla kamiennego i brunatnego, wydobywanie torfu .....	263,9	156,8
<b>Przetwórstwo przemysłowe</b> .....	<b>1 622,6</b>	<b>1 717,1</b>
Produkcja artykułów spożywczych i napojów .....	246,9	319,4
Produkcja wyrobów tytoniowych .....	9,6	5,4
Włókiennictwo .....	115,7	74,2

<sup>a</sup> Bez zatrudnionych za granicą. <sup>b</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących w sekcjach „Górnictwo i kopalnictwo” i „Przetwórstwo przemysłowe” przekracza 50 osób, a w sekcji „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę” – 20 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących. <sup>c</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących.



Tabl. 104 (439). PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE NA STANOWISKACH ROBOTNICZYCH  
W PRZEMYSŁE<sup>a</sup> – przemysł według Polskiej Klasyfikacji Działalności (dok.)

Sekcje i działy	1995 <sup>b</sup>	2000 <sup>c</sup>
	w tysiącach	
<b>Przetwórstwo przemysłowe (dok.)</b>		
Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich .....	139,8	162,9
Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych .....	46,1	33,7
Produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz z korka (oprócz mebli), artykułów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania .....	47,3	86,1
Produkcja masy włóknistej, papieru oraz wyrobów z papieru.....	24,3	28,5
Działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji .....	19,0	32,7
Wytwarzanie koksu, produktów rafinacji ropy naftowej i paliw jądrowych .....	17,8	14,8
Produkcja wyrobów chemicznych.....	96,2	69,7
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych .....	40,9	75,0
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych .....	98,3	108,8
Produkcja metali .....	118,4	76,1
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyjątkiem maszyn i urządzeń .....	74,9	119,6
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	194,1	150,7
Produkcja maszyn biurowych i komputerów .....	1,5	1,7
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	56,5	64,0
Produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych.....	26,1	21,2
Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków .....	21,3	21,4
Produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep.....	66,9	72,6
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego .....	80,0	56,7
Produkcja mebli; działalność produkcyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana .....	78,4	117,7
Zagospodarowanie odpadów .....	2,6	4,2
<b>Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę .....</b>	<b>199,8</b>	<b>167,1</b>
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę .....	158,2	124,9
Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody .....	41,6	42,2

a–c Notki patrz na str. 468.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1996*, Warszawa 1996, s. 101–102; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 140–141.

Tabl. 105 (440). ELEKTROWNIE<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Moc zainstalowana w elektrowniach w MW<sup>b</sup></b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 553</b>	<b>2 743</b>	<b>6 316</b>	<b>13 891</b>	<b>25 292</b>	<b>31 952</b>	<b>34 595<sup>c</sup></b>
Elektrownie zawodowe .....	1 296	1 570	4 479	11 637	22 264	28 786	31 895
w tym wodne .....	162	161	261	770	1 327	2 005	2 116
Elektrownie niezawodowe .....	1 257	1 173	1 837	2 254	3 028	3 166	2 647
<b>Produkcja energii elektrycznej w TW·h</b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>5,8</b>	<b>9,4</b>	<b>29,3</b>	<b>64,5</b>	<b>121,9</b>	<b>136,3</b>	<b>145,2<sup>c</sup></b>
Elektrownie zawodowe .....	3,4	5,7	22,4	56,0	111,5	128,2	137,9
w tym wodne .....	0,4	0,4	0,7	1,9	3,3	3,3	4,1
Elektrownie niezawodowe .....	2,4	3,6	6,9	8,5	10,3	8,1	7,3

<sup>a</sup> Dane dotyczą elektrowni zawodowych oraz niezawodowych o mocy zainstalowanej powyżej 0,5 MW. <sup>b</sup> Stan w dniu 31 XII. <sup>c</sup> Łącznie z elektrowniami wiatrowymi i biogazowymi, z tym że w przypadku mocy zainstalowanej – nieuwzględnionymi w dalszym podziale (53 MW).

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 127; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 258; *Rocznik Statystyczny Przemysłu 1945–1965*, Warszawa 1967, s. 547; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 394, 396.

Tabl. 106 (441). RZEMIOSŁO<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Lata	Zakłady	Pracujący <sup>b</sup>	
	w tysiącach	na 1 zakład	
1946.....	120,1	262,0	2,2
1950.....	92,8	157,7	1,7
1960.....	147,9	251,0	1,7
1970.....	176,3	342,0	1,9
1980.....	226,6	474,9	2,1
1988.....	388,4	972,8	2,5

<sup>a</sup> Łącznie z rzemiosłem nieprzemysłowym. <sup>b</sup> Obejmują właścicieli i współwłaścicieli, pomagających członków rodzin, zatrudnionych oraz uczniów.

Uwaga. Według danych Związku Rzemiosła Polskiego liczba zakładów rzemieślniczych w 2000 r. wynosiła ok. 300 tys., natomiast liczba zatrudnionych w 2001 r. – ok. 376 tys. osób.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1975*, Warszawa 1975, s. 387; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 450; *Rocznik Statystyczny 1989*, Warszawa 1989, s. 402; *Rzemiosło w Polsce Ludowej*, Warszawa 1972, wkładka s. 3–4.



## BUDOWNICTWO

## Lata 1918–1939

Tabl. 107 (442). BUDYNKI I KUBATURA BUDYNKÓW W MIASTACH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1931	1935	1936	1937
<b>Budynki rozpoczęte</b>				
Liczba budynków:				
mieszkalne .....	9 927	13 823	16 462	13 884
niemieszkalne .....	1 786	3 044	4 020	4 300
Kubatura budynków w dam <sup>3</sup> :				
mieszkalne .....	6 504	10 282	14 437	11 981
niemieszkalne .....	1 197	1 760	2 027	2 439
W tym w miastach o liczbie ludności 20 tys. i więcej				
Liczba budynków:				
mieszkalne .....	4 749	.	9 432	7 527
niemieszkalne .....	919	.	1 452	1 473
Kubatura budynków w dam <sup>3</sup> :				
mieszkalne .....	4 250	.	11 672	9 087
niemieszkalne .....	854	.	1 349	1 584
<b>Budynki zakończone</b>				
Liczba izb w budynkach mieszkalnych	44 105	70 073	77 488	101 744
Kubatura budynków niemieszkalnych w dam <sup>3</sup> .....	998	1 084	1 075	1 358
W tym w miastach o liczbie ludności 20 tys. i więcej				
Liczba izb w budynkach mieszkalnych	31 732	.	61 481	80 633
Kubatura budynków niemieszkalnych w dam <sup>3</sup> .....	703	.	684	874

<sup>a</sup> Bez miast poniżej 20 tys. ludności w województwie śląskim; bez budynków wojskowych i górniczych oraz niektórych przemysłowych i użyteczności publicznej.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 62–63.





**Tabl. 108 (443). BUDYNKI I KUBATURA BUDYNKÓW ODDANYCH DO UŻYTKU W MIASTACH<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1931	1937
<b>Ogółem</b>		
Budynki .....	6 926	14 721
w tym mieszkalne .....	5 594	12 067
Kubatura budynków w dam <sup>3</sup> .....	5 583	12 665
w tym mieszkalnych .....	4 585	11 307
<b>W tym w miastach o liczbie ludności 20 tys. i więcej</b>		
Budynki .....	3 517	8 272
w tym mieszkalne .....	2 919	7 370
Kubatura budynków w dam <sup>3</sup> .....	4 145	10 215
w tym mieszkalnych .....	3 442	9 341

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 107 na str. 471.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 130.

**Tabl. 109 (444). ZAKŁADY I PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE BUDOWLANYM<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	1926	1928	1937
Zakłady .....	1 136	1 419 <sup>b</sup>	2 019 <sup>b</sup>
Przeciętne zatrudnienie w tys. ....	36,9	53,4	53,2
w tym robotników .....	33,3	49,2	50,3 <sup>c</sup>
w tym w wielkim i średnim przemyśle budowlanym <sup>d</sup> .....	.	40,7	23,6

<sup>a</sup> W zakładach zatrudniających 4 pracowników i więcej. <sup>b</sup> Zakłady czynne. <sup>c</sup> Z tego 31,4% zatrudnionych było w m.st. Warszawie, 18,7% w woj. śląskim, 17,9% w województwach pomorskim i poznańskim, 16% w województwach centralnych, 7,8% w województwach: lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim, 6,8% w woj. krakowskim i 1,4% w województwach wschodnich. <sup>d</sup> Zakłady zatrudniające powyżej 20 robotników.

W 1935 r. na ogólną liczbę 1 587 zakładów przemysłu budowlanego przypadało na zakłady zatrudniające przeciętnie: do 4 robotników – 60 zakładów, 5–9 robotników – 239 zakładów, 10–14 robotników – 206 zakładów, 15–49 robotników – 585 zakładów, 50–199 robotników – 351 zakładów, 200–499 robotników – 117 zakładów i 500 i więcej robotników – 29 zakładów.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 124, 134, 262; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 129.

## Lata 1945–2000

Tabl. 110 (445). DYNAMIKA PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ (ceny stałe)

A. W LATACH 1950–1990<sup>a</sup>

Lata	Ogółem	W tym przedsiębiorstwa budowlano- -montażowe	Lata	Ogółem	W tym przedsiębiorstwa budowlano- -montażowe
1950.....	177,0	.	1971 .....	106,7	108,8
1951.....	151,1	160,1	1972 .....	117,5	114,8
1952.....	123,1	126,1	1973 .....	120,8	121,1
1953.....	120,5	119,8	1974 .....	119,1	117,6
1954.....	102,3	101,7	1975 .....	111,2	112,4
1955.....	103,6	102,5	1976 .....	102,0	104,8
1956.....	102,4	99,6	1977 .....	109,1	102,2
1957.....	102,4	99,3	1978 .....	102,8	102,6
1958.....	107,3	108,1	1979 .....	97,1	94,1
1959.....	115,1	119,1	1980 .....	92,3	89,1
1960.....	107,6	105,4	1981 .....	82,2	78,7
1961.....	106,8	105,4	1982 .....	87,7	93,9
1962.....	110,0	110,0	1983 .....	107,2	105,0
1963.....	102,2	102,8	1984 .....	109,0	107,7
1964.....	108,2	106,2	1985 .....	104,5	104,2
1965.....	107,1	106,9	1986 .....	104,5	102,0
1966.....	109,4	108,2	1987 .....	102,8	97,8
1967.....	110,8	110,6	1988 .....	102,7	101,7
1968.....	110,2	109,3	1989 .....	92,6	90,2
1969.....	105,7	105,3	1990 .....	88,3	82,4
1970.....	104,5	104,3			

<sup>a</sup> Dane dotyczą robót wykonanych siłami własnymi przez jednostki uspołecznione zaliczane do działu budownictwo według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (przedsiębiorstwa budowlano-montażowe) oraz zaliczane do działów poza budownictwem (jednostki systemu gospodarczego); w latach 1989 i 1990 łącznie z jednostkami o kapitale mieszanym; dane częściowo szacunkowe.

Tabl. 110 (445). DYNAMIKA PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ (dok.)

B. W LATACH 1991–2000<sup>b</sup>

Lata	Ogółem	System zleceńowy <sup>c</sup>		System gospodarczy <sup>d</sup>
		razem	w tym podmioty budowlane	
rok poprzedni=100				
1991.....	101,1	108,4	111,4	86,1
1992.....	98,7	105,6	106,6	80,3
1993.....	104,5	107,8	108,0	92,9
1994.....	100,3	100,6	100,5	99,0
1995.....	105,6	109,5	108,1	90,2
1996.....	103,0	107,0	104,6	83,5
1997.....	116,5	117,3	117,1	111,8
1998.....	112,4	112,8	111,0	109,8
1999.....	106,2	105,2	109,4	113,1
2000.....	101,0	103,0	101,4	88,7

<sup>b</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych zaliczanych do sekcji budownictwo według Polskiej Klasyfikacji Działalności (podmioty budowlane) oraz jednostek zaliczanych do sekcji poza budownictwem. <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Dotyczy produkcji wykonanej siłami własnymi: <sup>c</sup> – przez jednostki na rzecz obcych zleceniodawców, <sup>d</sup> – na potrzeby własne przez wszystkie jednostki oraz przez ludność we własnym zakresie; dane częściowo szacunkowe.

Produkcja budowlano-montażowa obejmuje roboty budowlane o charakterze inwestycyjnym, remontowym i konserwacyjnym oraz budownictwo tymczasowe na placach budów – wykonane na terenie kraju.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. XL–XLI; *Rocznik Statystyczny 1984*, Warszawa 1984, s. XL–XLI; *Rocznik Statystyczny 1989*, Warszawa 1989, s. XXXVIII–XXXIX; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXX–XXXI; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 379; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 401.



Tabl. 111 (446). BUDYNKI I KUBATURA BUDYNKÓW ODDANYCH DO UŻYTKU

Wyszczególnienie	1951–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000
	przeciętne roczne				
<b>Budynki<sup>a</sup></b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>80 408</b>	<b>126 227</b>	<b>157 462</b>	<b>120 517</b>	<b>63 877</b>
w tym budynki mieszkalne jednorodzinne oraz o dwóch mieszkaniach i wielomieszkaniowe <sup>b</sup> .....	38 586	50 115	63 585	59 472	36 136
miasta .....	.	26 622	40 587	40 197	29 774
wieś .....	.	99 605	116 875	80 320	34 103
W tym budynki indywidualne <sup>c</sup> .....	62 013	107 429	138 605	108 484	56 609
w tym mieszkalne jednorodzinne oraz o dwóch mieszkaniach i wielomieszkaniowe <sup>b</sup> .....	32 576	44 968	58 686	54 922	33 003
miasta .....	7 820	18 180	30 587	32 766	24 052
wieś .....	54 193	89 249	108 018	75 718	32 557
<b>Kubatura<sup>a</sup> w hm<sup>3</sup></b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>54,8</b>	<b>103,7</b>	<b>184,1</b>	<b>132,1</b>	<b>73,7</b>
w tym budynki mieszkalne jednorodzinne oraz o dwóch mieszkaniach i wielomieszkaniowe <sup>b</sup> .....	23,8	42,1	74,0	69,7	40,1
miasta .....	.	52,9	92,0	68,0	45,4
wieś .....	.	50,8	92,1	64,1	28,3
W tym budynki indywidualne <sup>c</sup> .....	17,6	44,5	83,7	70,2	38,8
w tym mieszkalne jednorodzinne oraz o dwóch mieszkaniach i wielomieszkaniowe <sup>b</sup> .....	9,1	18,6	34,4	36,7	23,7
miasta .....	3,0	7,8	15,0	17,5	15,8
wieś .....	14,6	36,7	68,7	52,7	23,0

*a* Do 1999 r. łącznie z budynkami hydroforni. *b* Do 1995 r. określane jako budynki mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze, a w latach 1996–1999 – jako budynki mieszkalne rodzinne – stałego zamieszkania; do 1999 r. łącznie z budynkami plebanii i kurii biskupich. *c* Realizowane przez osoby fizyczne, kościoły i związki wyznaniowe.

Uwaga. Do 1997 r. dane o liczbie budynków dotyczą budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych, od 1998 r. – nowo wybudowanych; dane o kubaturze dotyczą budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części dotyczącej rozbudowy).

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 130; *Rocznik Statystyczny 1968*, Warszawa 1968, s. 202; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 234; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 286; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 306–307; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 381–382; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000*, Warszawa 2000, s. 389–390; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 398–399.



Tabl. 112 (447). PRZEDSIĘBIORSTWA I ZAKŁADY ORAZ ZATRUDNIENIE W BUDOWNICTWIE  
– budownictwo, dział według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990
<b>Liczba przedsiębiorstw – stan w dniu 31 XII</b>				
Uspolecznione przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	1 490	1 459	1 338	2 003
w tym państwowe .....	1 078	1 229	1 208	1 340
Zakłady prywatnego rzemiosła budowlanego .....	17 276	45 010	63 827	146 709 <sup>a</sup>
<b>Przeciętne zatrudnienie w tys.</b>				
Uspolecznione przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	688,4	835,3	1 028,5	639,3
w tym państwowe .....	645,4	807,6	991,8	596,5
Zakłady prywatnego rzemiosła budowlanego <sup>b</sup> .....	27,7 <sup>c</sup>	70,1	102,4	354,5 <sup>a</sup>
w tym zatrudnieni na podstawie umowy o pracę .....	9,4	20,9	35,7	194,0 <sup>a</sup>

<sup>a</sup> 1989 r. <sup>b</sup> Łącznie z właścicielami i współwłaścicielami oraz pomagającymi członkami rodzin. <sup>c</sup> Stan w dniu 31 XII.

Uwaga. W 1950 r. liczba zatrudnionych w uspołecznionych przedsiębiorstwach budowlano-montażowych wynosiła 457,5 tys.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 142; *Rocznik Statystyczny 1975*, Warszawa 1975, s. 223; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 271–273; *Rocznik Statystyczny 1990*, Warszawa 1990, s. 312, 314; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 309.

Tabl. 113 (448). USPOLECZNIONE PRZEDSIĘBIORSTWA BUDOWLANO-MONTAŻOWE  
WEDŁUG LICZBY ZATRUDNIONYCH – budownictwo, dział według Klasyfikacji  
Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1980		1990	
	liczba przedsiębiorstw (stan w dniu 31 XII)	przeciętne zatrudnienie w tys.	liczba przedsiębiorstw (stan w dniu 31 XII)	przeciętne zatrudnienie w tys.
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 338</b>	<b>1 028,5</b>	<b>2 003</b>	<b>639,3</b>
przedsiębiorstwa o liczbie zatrudnionych:				
50 osób i mniej .....	61	1,6	447	11,4
51– 100 .....	48	3,4	286	20,9
101– 200 .....	157	25,5	427	63,4
201– 500 .....	477	149,5	454	140,6
501–1 000 .....	240	173,2	245	175,5
1 001 osób i więcej .....	355	675,3	144	227,5

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 289; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 309.

Tabl. 114 (449). PODMIOTY BUDOWLANE WEDŁUG LICZBY PRACUJĄCYCH W 2000 R. – budownictwo, sekcja według Polskiej Klasyfikacji Działalności

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów prowadzących działalność w ciągu roku	Przeciętne zatrudnienie w tys.
<b>Ogółem</b> .....	<b>208 054</b>	<b>628,3</b>
podmioty o liczbie pracujących:		
19 osób i mniej .....	202 830	198,6
20– 49 .....	3 046	90,6
50– 99 .....	1 161	84,4
100–499 .....	933	183,2
500 osób i więcej .....	84	71,5

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 397.



## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

### TRANSPORT

Lata 1918–1939

Tabl. 115 (450). SIEĆ KOMUNIKACYJNA

Przeciętne w roku

Wyszczególnienie	1921	1928	1938
Linie kolejowe eksploatowane:			
w tysiącach kilometrów.....	18,0	19,5	20,4
w tym normalnotorowe .....	15,4	17,2	18,3
w tym zelektryfikowane.....	.	.	0,1
na 100 km <sup>2</sup> w km .....	4,6	5,0	5,2
Drogi kołowe o twardej nawierzchni <sup>a</sup> :			
w tysiącach kilometrów.....	44,5 <sup>b</sup>	46,8	63,2 <sup>c</sup>
na 100 km <sup>2</sup> w km .....	11,4 <sup>b</sup>	12,0	16,3 <sup>c</sup>
Drogi kołowe pokryte siecią linii regularnej komunikacji autobusowej:			
w tysiącach kilometrów.....	.	20,3 <sup>d</sup>	29,4 <sup>d</sup>
w % ogólnej sieci dróg kołowych o twardej nawierzchni .....	.	43,3	46,5
na 100 km <sup>2</sup> w km .....	.	5,2	7,6
Trasy lotnicze PLL „LOT” <sup>e</sup> w tys. km.....	—	2,9 <sup>f</sup>	6,3
w tym zagraniczne .....	—	0,6 <sup>f</sup>	4,4
Drogi wodne śródlądowe żeglowne w tys. km.....	.	.	6,3

<sup>a</sup> W latach 1921 i 1928 dane szacunkowe. <sup>b</sup> 1924 r. <sup>c</sup> Stan w dniu 1 IV. <sup>d</sup> Stan w dniu 1 I następnego roku. <sup>e</sup> Długość liniowa odcinków niepowtarzających się. <sup>f</sup> 1929 r.

Uwaga. Dane o liniach kolejowych oraz przewozach pasażerów i ładunków dotyczy PKP łącznie z kolejami prywatnymi pozostającymi pod zarządem PKP oraz w 1938 r. łącznie z Koleją Francusko-Polską, łączącą Herby Nowe z Gdynią, oddaną do eksploatacji w 1933 r.

Na podstawie: K. Jasiewicz, *Transport i łączność*, w: *Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989, s. 206; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 146; *Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925, s. 55.



Tabl. 116 (451). PRZEWOZY PASAŻERÓW

Wyszczególnienie	1921	1928	1935	1938
Transport kolejowy <sup>a</sup> w mln.....	129,6	175,9	145,2	227,5
w tym normalnotorowy .....	127,0	174,4	144,2	225,9
Transport samochodowy publiczny w mln.....	.	.	.	40,9
Transport lotniczy w tys. ....	0,7 <sup>b</sup>	6,9	22,2	35,4
Żegluga śródlądowa w tys. ....	.	.	695	991
Żegluga morska <sup>c</sup> w tys. ....	.	13,7 <sup>d</sup>	47,3	58,2

*a* Patrz uwaga do tabl. 115 na str. 478; bez osób korzystających z bezpłatnych przejazdów. *b* 1922 r. *c* Pasażerowie przewiezieni statkami polskiej pełnomorskiej floty handlowej, łącznie z wycieczkami morskimi, bez ruchu przybrzeżnego. *d* 1929 r.

Na podstawie: E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982, s. 355; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 147.

Tabl. 117 (452). PRZEWOZY ŁADUNKÓW

Wyszczególnienie	1921	1928	1935	1938
Transport kolejowy <sup>a</sup> w mln t .....	30,9	85,8	58,5	78,5
w tym normalnotorowy .....	29,9	80,7	56,2	75,1
obrót wewnętrzny (łącznie z Wolnym Miastem Gdańskim).....	.	52,0	36,7	51,5
nadanie za granicę i do portów Gdynia i Gdańsk.....	.	20,2	12,7	15,1
przyjęcie z zagranicy i z portów Gdynia i Gdańsk.....	.	2,6	1,6	2,3
tranzyt.....	.	5,9	5,2	6,2
Transport lotniczy w tys. t .....	.	0,2	0,4	1,0
Żegluga śródlądowa w tys. t.....	.	.	713 <sup>b</sup>	742 <sup>b</sup>
Żegluga morska <sup>c</sup> w tys. t.....	.	527	1 200	1 718

*a* Patrz uwaga do tabl. 115 na str. 478. *b* Bez ładunków o wadze poniżej 500 kg, ładunków przewożonych na odległość do 10 km oraz przewozów tranzytowych. *c* Bez żeglugi przybrzeżnej; ładunki przewiezione statkami polskiej floty handlowej w żegludze liniowej i trampowej, łącznie z przewozami między obcymi portami.

Na podstawie: E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982, s. 402; *Maty Rocznik Statystyczny Polski wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, Londyn 1941 – tłumaczenie Warszawa 1990 r. z oryginału „Concise Statistical Year-book of Poland September 1939 – June 1941”, s. 83; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 146.



Tabl. 118 (453). STRUKTURA PRZEWOZU ŁADUNKÓW WEDŁUG RODZAJÓW TRANSPORTU<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1925	1930	1935	1938
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Transport kolejowy .....	98,1	98,9	98,9	99,0
normalnotorowy.....	97,6	98,7	98,7	98,7
wąskotorowy.....	0,5	0,2	0,2	0,3
Żegluga śródlądowa.....	1,6	0,6	0,7	0,7
Transport samochodowy.....	0,3	0,5	0,4	0,4

<sup>a</sup> Liczona z tonokilometrów.

Na podstawie: E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982, s. 358.

Tabl. 119 (454). LINIE KOLEJOWE<sup>a</sup> WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 1937 R.

Stan w dniu 31 XII

Województwa <sup>b</sup>	Ogółem	Na 100 km <sup>2</sup>	Województwa <sup>b</sup>	Ogółem	Na 100 km <sup>2</sup>
	w kilometrach			w kilometrach	
<b>Polska</b> .....	<b>20 118</b>	<b>5,2</b>	<b>Województwa zachodnie</b>		
<b>Województwa centralne</b>			Poznańskie .....	2 684	10,1
Warszawskie <sup>c</sup> .....	1 548	5,2	Pomorskie .....	1 887	11,4
Łódzkie.....	909	4,8	Śląskie .....	781	18,5
Kieleckie.....	1 254	4,9	<b>Województwa południowe</b>		
Lubelskie.....	1 236	4,0	Krakowskie .....	1 138	6,5
Białostockie.....	1 377	4,2	Lwowskie .....	1 534	5,4
<b>Województwa wschodnie</b>			Stanisławowskie.....	755	4,5
Wileńskie.....	1 097	3,8	Tarnopolskie .....	931	5,6
Nowogródzkie .....	713	3,1			
Poleskie .....	1 063	2,9			
Wołyńskie.....	1 211	3,4			

<sup>a</sup> Normalnotorowe i wąskotorowe, bez dojazdowych samorządowych i prywatnych. <sup>b</sup> Według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 31 III 1938 r. <sup>c</sup> Łącznie z m.st. Warszawa.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 188.

Tabl. 120 (455). TRANSPORT KOLEJOWY NORMALNOTOROWY<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1919	1928	1938
Długość eksploatacyjna linii <sup>b</sup> w km....	7 177	17 208	18 313
Tabor kolejowy <sup>c</sup> :			
lokomotywy .....	1 933	5 244	5 176
wagonów osobowych .....	.	10 060	10 543
wagonów towarowych.....	39 751	141 862	152 662
Personel w tys. <sup>b</sup> .....	.	214,4	194,5

<sup>a</sup> Patrz uwaga do tabl. 115 na str. 478. <sup>b</sup> Przeciętne w roku. <sup>c</sup> Stan w końcu roku.

Uwaga. Część taboru Polska przejęła po byłych państwach zaborczych, tj.: 4 762 parowozy (w tym od Niemiec 3 012), 10 379 wagonów osobowych (w tym od Niemiec 5 301 i Austrii 4 378) oraz 111 092 wagony towarowe (z tego od Niemiec 72 483, od Austrii 23 781, od Rosji 14 828). W latach 1918–1938 w Polsce wyprodukowano 1 202 parowozy, 1 811 wagonów osobowych i 44 467 wagonów towarowych, zakupiono za granicą 667 parowozów, 237 wagonów osobowych i 15 550 wagonów towarowych. W tym samym czasie część zużytego sprzętu skreślono z inwentarza.

Na podstawie: T. Bissaga, *Geografia kolejowa Polski*, Warszawa 1938, s. 91; K. Jasiewicz, *Transport i łączność, w: Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989, s. 201; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 189.

Tabl. 121 (456). NOWO ZBUDOWANE LINIE KOLEJOWE  
W LATACH 1921–1939<sup>a</sup>

Rok otwarcia	Trasy	Długość linii w km
1921.....	Kutno–Strzałków (Strzałkowo)	111
	Kokoszki–Osowa–Gdynia	26
1922.....	Kutno–Płock	46
	Puck–Hel	44
1924.....	Nasielsk–Sierpc	88
1925.....	Kutno–Zgierz	57
1926.....	Kalety–Podzamcze (Wieruszów)	115
1928.....	Łuck–Stojanów	85
	Czersk–Kościerzyna	43
1929.....	Warszawa–Palmiry	20
	Warszawa–Grodzisk Mazowiecki (EKD)	34

<sup>a</sup> Uwzględniono odcinki normalnotorowe o długości co najmniej 20 km.



**Tabl. 121 (456). NOWO ZBUDOWANE LINIE KOLEJOWE  
W LATACH 1921–1939<sup>a</sup> (dok.)**

Rok otwarcia	Trasy	Długość linii w km
1930.....	Herby Nowe–Zduńska Wola	103
	Maksymilianowo–Bak (woj. pomorskie)	83
	Kościerzyna–Gdynia	64
	Bydgoszcz Wschodnia–Nowa Wieś Wielka	22
1932.....	Woropajewo–Druja	89
1933.....	Karsznice–Inowrocław	155
1934.....	Płock–Sierpc	36
	Kraków–Miechów–Tunel	51
	Warszawa–Radom	103
1936.....	Thuszcz–Wieliszew	32
	Sierpc–Toruń	79
1937.....	Sierpc–Brodnica	55
1938.....	Żory–Pszczyna	22
1939.....	Częstochowa–Siemkowice	52

<sup>a</sup> Uwzględniono odcinki normalnotorowe o długości co najmniej 20 km.

Na podstawie: „Dokumentacja Geograficzna”, zeszyt 5, 1959, s. 62–66; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 188.

**Tabl. 122 (457). DROGI KOŁOWE O TWARDEJ NAWIERZCHNI<sup>a</sup> WEDŁUG WOJEWÓDZTW**

Województwa	1924		1938				1924–1938 drogi wybudowane	
	ogółem	na 100 km <sup>2</sup>	ogółem	państwowe	woje- wódzkie i powiatowe	gminne		na 100 km <sup>2</sup>
	w kilometrach							
<b>Polska</b> .....	<b>44 477</b>	<b>11,4</b>	<b>63 169</b>	<b>14 709</b>	<b>34 333</b>	<b>14 127</b>	<b>16,3</b>	<b>17 572</b>
<b>Województwa centralne</b>								
Warszawskie <sup>b</sup> .....	4 476	17,8	6 024	1 160	2 963	1 901	24,0	2 414
Łódzkie .....	2 656	20,9	3 134	524	1 547	1 063	24,7	2 006
Kieleckie .....	2 275	8,9	4 777	941	2 488	1 348	18,7	2 674
Lubelskie .....	1 698	5,5	3 846	1 127	1 853	866	12,3	2 403
Białostockie .....	2 702	8,3	3 642	1 352	1 570	720	11,2	852

<sup>a</sup> W 1924 r. – przeciętne w roku, w 1938 r. – stan w dniu 1 IV. <sup>b</sup> Łącznie z m.st. Warszawa.

Tabl. 122 (457). DROGI KOŁOWE O TWARDEJ NAWIERZCHNI<sup>a</sup> WEDŁUG WOJEWÓDZTW (dok.)

Województwa	1924		1938				1924–1938 drogi wybudowane	
	ogółem	na 100 km <sup>2</sup>	ogółem	państwowe	woje- wódzkie i powiatowe	gminne		na 100 km <sup>2</sup>
	w kilometrach							

**Województwa wschodnie**

Wileńskie.....	971	3,3	2 067	748	574	745	7,1	1 632
Nowogródzkie .....	804	3,5	2 214	822	512	880	9,6	1 531
Poleskie .....	818	2,2	1 087	720	258	109	3,0	231
Wołyńskie.....	340	1,0	1 492	795	484	213	4,2	873

**Województwa zachodnie**

Poznańskie .....	8 305	29,6	9 085	1 117	5 335	2 633	32,3	870
Pomorskie .....	5 020	19,5	6 463	1 397	4 373	693	25,2	301
Śląskie .....	671	15,9	2 258 <sup>c</sup>	350 <sup>c</sup>	1 107 <sup>c</sup>	801 <sup>c</sup>	53,8 <sup>c</sup>	138 <sup>d</sup>

**Województwa południowe**

Krakowskie.....	5 029	28,9	5 181	1 064	3 560	557	29,8	435
Lwowskie.....	4 110	14,5	5 396	1 200	3 616	580	19,0	455
Stanisławowskie ..	2 004	11,9	3 010	635	2 172	203	17,8	197
Tarnopolskie.....	2 598	15,7	3 493	757	1 921	815	21,1	560

<sup>a</sup> W 1924 r. – przeciętne w roku, w 1938 r. – stan w dniu 1 IV. <sup>c</sup> Stan w dniu 1 IV 1936 r. <sup>d</sup> W latach 1924–1936.

W latach budżetowych 1927/28–1937/38 na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg o twardej nawierzchni i gruntowych (bez woj. śląskiego) wydatkowano 1 368 mln zł, z tego wydatki na drogi państwowe to 685 mln zł (z tego na budowę i przebudowę – 366 mln zł i na konserwację – 319 mln zł), wydatki na drogi samorządowe to 683 mln zł (z tego na budowę i przebudowę – 313 mln zł i na konserwację 370 mln zł). Na kwotę 1 368 mln zł złożyły się wydatki Skarbu Państwa – 282 mln zł, Państwowego Funduszu Drogowego – 353 mln zł, Funduszu Pracy i Funduszu Bezrobocia – 90 mln zł, związków samorządowych – 569 mln zł oraz świadczenia w naturze (szarwark) – 66 mln zł, inne – 8 mln zł.

Na podstawie: K. Jasiewicz, *Transport i łączność, w: Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989, s. 206; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 197–198.

Tabl. 123 (458). ZAREJESTROWANE<sup>a</sup> POJAZDY SAMOCHODOWE, MOTOCYKLE I ROWERY

Stan w dniu 1 I

Lata Województwa	Samochody						na 10 tys. ludności	Motocykle	Rowery
	ogółem <sup>b</sup>	w tym				ciężarowe			
		osobowe							
		razem	w tym						
taksówki	autobusy								
<b>Polska</b> .....	1926	14 670	11 807	2 283	756	2 811	4,9	2 481	.
	1930	37 418	30 258	7 332	4 048	6 738	11,8	5 901	.
	1935	25 868	19 876	4 578	1 542	4 945	7,8	8 305	.
	<b>1939</b>	<b>41 948</b>	<b>31 804</b>	<b>5 216</b>	<b>2 038</b>	<b>8 609</b>	<b>12,1</b>	<b>12 061</b>	<b>1 336 119</b>
M.st. Warszawa ...		9 747	7 576	2 399	310	1 932	83,3	1 791	36 179
Województwa cen- tralne:									
warszawskie ...		1 762	1 242	75	97	436	8,3	825	120 819
łódzkie .....		3 168	2 293	298	203	722	15,8	707	82 593
kieleckie .....		2 164	1 555	189	145	508	7,4	685	95 733
lubelskie .....		1 152	863	55	146	220	4,7	358	68 792
białostockie ...		762	512	80	67	213	4,6	415	53 988
Województwa wschodnie:									
wileńskie .....		546	384	53	56	97	4,3	290	34 201
nowogródzkie		420	293	36	68	95	4,0	170	30 532
poleskie .....		358	268	16	35	62	3,2	145	31 391
wołyńskie .....		567	433	23	82	97	2,7	222	42 703
Województwa za- chodnie:									
poznańskie .....		5 167	4 096	483	215	955	22,1	1 525	243 692
pomorskie .....		5 085	3 732	481	181	1 222	27,0	1 589	161 844
śląskie .....		4 821	3 691	190	142	983	37,1	1 538	186 289
Województwa po- łudniowe:									
krakowskie .....		2 923	2 243	342	100	554	12,7	922	71 050
lwowskie .....		2 461	1 918	371	124	412	7,9	613	40 258
stanisławowskie		495	413	101	30	55	3,3	153	20 609
tarnopolskie ...		350	292	24	37	46	2,2	113	15 446

<sup>a</sup> Bez wojskowych. <sup>b</sup> Łącznie z cysternami pożarniczymi, sikawkami, traktorami, sanitarkami itp.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 199.



Tabl. 124 (459). MIĘDZYMIASTOWA KOMUNIKACJA AUTOBUSOWA

Wyszczególnienie	1928	1932	1936	1938
Liczba linii autobusowych <sup>a</sup> .....	2 041	1 193	799	972
Długość obsługiwanych dróg <sup>a</sup> w tys. km .....	20,3	22,2	22,6	29,4
Liczba autobusów <sup>a</sup> .....	2 121	2 170	1 238	1 734
Przewozy pasażerów w:				
tysiącach .....	.	.	23 506	40 914
milionach pasażerokilometrów .....	.	.	500	867
Przeciętna opłata za 1 osobokilometr w groszach...	10	9	7,5	7

<sup>a</sup> Stan w dniu 1 I następnego roku.

Uwaga. Stan międzymiastowej komunikacji autobusowej był zróżnicowany w skali kraju. W 1928 r. na ogólną długość 20 281 km dróg obsługiwanych przez autobusy na województwa centralne przypadało 10 810 km, na województwa wschodnie – 2 621 km, na województwa zachodnie – 2 496 km, a na województwa południowe – 4 354 km. Około 12% dróg, po których kursowały autobusy stanowiły drogi gruntowe, przy czym np. w województwie nowogrodzkim odsetek ten sięgał 68%, a wileńskim – 82%, z kolei w województwach południowych i zachodnich nie było komunikacji autobusowej na drogach gruntowych.

Na podstawie: J. B. Ćwikiel, *Komunikacja autobusowa na drogach publicznych w Polsce w 1929 r.*, Warszawa 1930, s. 6; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 199.

Tabl. 125 (460). MIEJSKIE TRAMWAJE ELEKTRYCZNE<sup>a</sup>

Lata Miasta	Długość eksploatacyjna linii w km	Liczba wozów	Przewozy pasażerów w mln	Lata Miasta	Długość eksploatacyjna linii w km	Liczba wozów	Przewozy pasażerów w mln
<b>Ogółem</b> ... 1928	239,5	1 500	468,1 <sup>b</sup>	Kraków.....	23,2	99	18,3
1932	265,0	1 778	348,3 <sup>b</sup>	Lwów.....	32,8	212	39,9
<b>1938</b>	<b>303,3</b>	<b>1 790</b>	<b>414,7</b>	Łódź <sup>c</sup> .....	50,2	322	69,2
Bielsko-Biała .....	4,8	28	2,1	Poznań .....	31,2	206	28,2
Bydgoszcz.....	13,9	79	5,8	Tarnów.....	2,6	5	0,7
Grudziądz.....	8,2	28	2,2	Toruń.....	13,7	45	5,1
Inowrocław .....	2,7	9	0,3	Warszawa.....	120,0	757	242,9

<sup>a</sup> Bez dojazdowych kolei elektrycznych. <sup>b</sup> Dane nieporównywalne z danymi za 1938 r. z powodu odmiennych metod obliczeń. <sup>c</sup> Z siecią tramwajową powiązane były łódzkie koleje dojazdowe o długości ok. 80 km.

Uwaga. W tablicy pominięto kolej elektryczną województwa śląskiego odpowiadającą komunikacji tramwajowej w innych miastach. Liczyła ona ok. 160 km.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 198.

Tabl. 126 (461). EKSPLOATOWANE POŁĄCZENIA LOTNICZE PLL „LOT”<sup>a</sup>

Trasy	Data otwarcia	Data zamknięcia
<b>Warszawa–Lwów–Czerniowce–Bukareszt–Sofia–Saloniki–Ateny– –Rodos–Lydda–Bejrut</b>		
odcinki:		
Warszawa–Lwów .....	5 IX 1922	
Lwów–Czerniowce–Bukareszt .....	1 VI 1930	
Bukareszt–Sofia–Saloniki .....	27 VI 1931	
Saloniki–Ateny .....	4 X 1936	
Ateny–Rodos–Lydda (Tel Awiw) .....	4 IV 1937	10 IX 1938
Ateny–Lydda (Tel Awiw) .....	6 XI 1938	
Lydda (Tel Awiw)–Bejrut .....	1 III 1939	
<b>Warszawa–Kraków–Budapeszt–Belgrad–Wenecja–Rzym</b>		
odcinki:		
Warszawa–Kraków .....	18 VII 1923	
Kraków–Budapeszt .....	1 VII 1938	
Budapeszt–Belgrad .....	14 VI 1939	
Budapeszt–Wenecja–Rzym .....	14 VI 1939	
<b>Warszawa–Gdańsk/Gdynia–Kopenhaga</b>		
odcinki:		
Warszawa–Gdańsk/Gdynia .....	5 IX 1922	
Gdynia–Kopenhaga .....	15 V 1939	
<b>Warszawa–Poznań–Berlin</b>		
odcinki:		
Warszawa–Poznań .....	23 V 1925	
Poznań–Berlin .....	1 V 1934	
<b>Warszawa–Wilno–Ryga–Tallin–Helsinki</b>		
odcinki:		
Warszawa–Wilno–Ryga–Tallin .....	17 VIII 1932	
Tallin–Helsinki .....	29 IV 1937	
<b>Warszawa–Kowno<sup>b</sup>–Ryga</b>	15 VII 1938	
<b>Inne trasy</b>		
odcinki zagraniczne:		
Kraków–Wiedeń .....	27 IV 1925	31 XII 1928
Kraków–Brno–Wiedeń .....	18 X 1927	1 VI 1935
Katowice–Brno–Wiedeń .....	2 I 1929	30 IV 1933
Katowice–Wiedeń .....	1 II 1929	31 VIII 1930
Warszawa–Bukareszt .....	6 XI 1938	15 IV 1939

<sup>a</sup> Linie lotnicze mogły składać się z jednego lub więcej odcinków. <sup>b</sup> Odcinek Warszawa–Kowno został zamknięty 14 IV 1939 r., a 15 IV 1939 r. uruchomiony został odcinek Wilno–Kowno.

Tabl. 126 (461). EKSPLOATOWANE POŁĄCZENIA LOTNICZE PLL „LOT”<sup>a</sup> (dok.)

Trasy	Data otwarcia	Data zamknięcia
<b>Inne trasy (dok.)</b>		
odcinki krajowe:		
Warszawa–Katowice .....	2 I 1929	
Kraków–Katowice .....	2 I 1929	1 III 1934
Poznań–Katowice .....	27 V 1929	31 X 1929
Bydgoszcz–Gdańsk .....	1 VI 1929	30 IV 1933
Poznań–Bydgoszcz .....	1 VI 1929	30 IX 1932
Warszawa–Bydgoszcz .....	1 XI 1929	1 IX 1933

<sup>a</sup> Linie lotnicze mogły składać się z jednego lub więcej odcinków.

Spółka o nazwie Polskie Linie Lotnicze „LOT” powstała na mocy rozporządzenia prezydenta RP z marca 1928 r.; działalność rozpoczęła od 1 I 1929 r. jako spółka akcyjna (udziałowcami był Skarb Państwa i samorządy kilku miast); nazwa PLL „LOT” istnieje od 1929 r.; informacje odnoszące się do lat poprzednich dotyczą spółki Polska Linia Lotnicza „Aerolloyd” (do 1924 r.) oraz spółki akcyjnej „Aerolot” (w latach 1925–1928). Długość tras lotniczych PLL „LOT” w 1929 r. wynosiła 2 870 km (w tym 2 268 km w kraju), w 1939 r. – 10 250 km (w tym 1 843 km w kraju – według danych z 1938 r.). W 1939 r. PLL „LOT” przewiozły ok. 65 tys. pasażerów.

Na podstawie: *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, tom II, Warszawa 1981, s. 107–108; M. Mikulski, A. Glass, *Polski transport lotniczy 1918–1978*, Warszawa 1980.

Tabl. 127 (462). DROGI WODNE ŚRÓDLĄDOWE W 1938 R.

Drogi wodne	Ogółem	Spławne	Żeglowne						
			razem	maksymalna nośność statków w t					
				do 50	51– –100	101– –200	201– –400	401– –600	601 i więcej
w kilometrach									
<b>Ogółem</b> .....	<b>14 603</b>	<b>8 353</b>	<b>6 250</b>	<b>1 628</b>	<b>1 309</b>	<b>2 052</b>	<b>496</b>	<b>733</b>	<b>32</b>
Rzeki z dopływami .....	13 716	8 353	5 363	1 610	1 276	1 540	351	554	32
Wisła .....	5 338	2 823	2 515	794	148	1 070	77	394	32
w tym dopływy .....	4 398	2 823	1 575	794	148	556	77	–	–
Niemen .....	3 153	2 548	605	116	245	160	84	–	–
Prypeć .....	2 831	1 574	1 257	409	505	227	90	26	–
Dniestr .....	1 016	655	361	99	262	–	–	–	–
Warta .....	582	156	426	192	–	–	100	134	–
Dźwina .....	582	383	199	–	116	83	–	–	–
Pрут .....	214	214	–	–	–	–	–	–	–





Tabl. 127 (462). DROGI WODNE ŚRÓDLĄDOWE W 1938 R. (dok.)

Drogi wodne	Ogółem	Spławne	Żeglowne						
			razem	maksymalna nośność statków w t					
				do 50	51– –100	101– –200	201– –400	401– –600	601 i więcej
				w kilometrach					
Inne drogi wodne .....	887	x	887	18	33	512	145	179	–
rzeki skanalizowane	504	x	504	–	–	300	50	154	–
kanały .....	268	x	268	–	33	182	28	25	–
jeziora.....	115	x	115	18	–	30	67	–	–

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 202.

Tabl. 128 (463). RZECZNA FLOTA HANDLOWA POLSKI<sup>a</sup>

Stan w dniu 1 I

Wyszczególnienie	1928	1935	1938
Statki .....	1 509	3 069	2 794
drewniane.....	1 213	2 707	2 395
żelazne .....	296	362	399
z własnym napędem mechanicznym.....	142	173	173
parowe.....	118	134	127
motorowe.....	24	39	46
bez własnego napędu mechanicznego <sup>b</sup> .....	1 367	2 896	2 621
Zdolność przewozowa w tys. t .....	104,9	138,2	157,1
statków z własnym napędem mechanicznym....	5,2	5,9	7,7
w tym parowych.....	4,9	5,4	6,5
statków bez własnego napędu mechanicznego <sup>b</sup>	99,7	132,3	149,4
Moc maszyn w tys. KM .....	14,0	14,2	15,7
w tym statków parowych.....	13,0	12,5	13,0

<sup>a</sup> Bez taboru rzeczny Wolnego Miasta Gdańska, który w 1938 r. liczył 490 statków (w tym 100 z własnym napędem, w tym 81 parowych) o zdolności przewozowej 59,7 tys. t. <sup>b</sup> Dotyczy barek, kryp, galarów, łodzi przewozowych oraz statków niesłużących do przewozów.

Uwaga. W czerwcu 1935 r. wprowadzono nowe zasady rejestracji statków i łodzi żeglugi śródlądowej oraz nowe wzory wykazów, przez co dane za lata poprzednie nie są w pełni porównywalne.

Na podstawie: E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982, s. 157, 159; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 200.

Tabl. 129 (464). MORSKA FLOTA HANDLOWA<sup>a</sup> POLSKI I WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA

Stan w dniu 1 I

Wyszczególnienie	1930	1935	1939	Wyszczególnienie	1930	1935	1939
<b>Polska</b>				<b>Wolne Miasto Gdańsk</b>			
Liczba statków.....	25	57	71	Liczba statków .....	46	52	26
Pojemność w tys. BRT	41	65	102	Pojemność w tys. BRT	151	276	8

<sup>a</sup> Statki o napędzie mechanicznym o pojemności powyżej 100 BRT.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 201.

Tabl. 130 (465). MORSKA FLOTA HANDLOWA POLSKI<sup>a</sup> ORAZ PRZEWOZY ŁADUNKÓW I PASAŻERÓW STATKAMI POLSKIMI

Stan w dniu 1 I

Wyszczególnienie	1927	1930	1935	1939
Statki <sup>b</sup> .....	6	22	25	38
o pojemności w BRT:				
do 500.....	—	—	—	1
500—1 000.....	—	3	3	4
1 000—2 000.....	1	4	11	16
2 000—4 000.....	5	12	7	11
4 000—8 000.....	—	3	3	2
8 000 i więcej.....	—	—	1	4
towarowe .....	6	15	20	31
pasażerskie.....	—	7	5	7
Pojemność statków <sup>b</sup> w tys. BRT .....	12,6	60,7	70,0	121,0
towarowych .....	12,6	29,2	32,5	54,3
pasażerskich.....	—	31,5	37,5	66,7
Nośność statków <sup>b</sup> w tys. DWT .....	19,1	75,9	73,1	119,7
towarowych .....	19,1	44,9	47,2	79,2
pasażerskich.....	—	31,0	25,9	40,5
Przewozy pasażerów <sup>c</sup> (w ciągu roku) w tys. ....	.	22,5	47,3	58,2 <sup>d</sup>
w tym do i z portów Gdynia-Gdańsk.....	.	13,7	13,3	35,1 <sup>d</sup>
Przewozy ładunków <sup>e</sup> (w ciągu roku) w tys. t .....	315	879	1 200	1 718 <sup>d</sup>
w tym przez porty polskie.....	263	790	1 160	1 565 <sup>d</sup>
Przewozy ładunków polskiego handlu zagranicznego przechodzące przez porty polskie (w ciągu roku) w mln t.....	10,1 <sup>f</sup>	11,3	11,8	14,7
w tym przez statki polskie.....	0,5 <sup>f</sup>	0,8	1,2	1,6

<sup>a</sup> Bez żeglugi przybrzeżnej. <sup>b</sup> W 1939 r. — stan w dniu 1 IX. <sup>c</sup> Statkami polskiej pełnomorskiej floty handlowej, łącznie z wycieczkami. <sup>d</sup> 1938 r. <sup>e</sup> W żegludze liniowej i trampowej, łącznie z przewozami między obcymi portami. <sup>f</sup> 1928 r.

Na podstawie: E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982, s. 239, 355, 402; W. Czerwińska, *Polska żegluga morska w latach II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1971, s. 85, 87, 104–105.

Tabl. 131 (466). MORSKA FLOTA HANDLOWA POLSKI<sup>a</sup> WEDŁUG ARMATORÓW

Stan w dniu 1 I

Armatorzy	1927	1930	1935	1939 <sup>b</sup>
<b>Statki</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>6</b>	<b>22</b>	<b>25</b>	<b>38</b>
Żegluga Polska .....	6	10	12	16
Polsko-Brytyjskie Towarzystwo Okrętowe „Polbryt” S.A. ....	–	4	4	5
Gdynia–Ameryka Linie Żeglugowe S.A. (GAL – Gdynia–América Line).....	–	3	4	8
Polsko-Skandynawskie Towarzystwo Transportowe „Polskarob” S.A.	–	4	4	5
Inne spółki prywatne .....	–	1	1	4 <sup>c</sup>
<b>Pojemność w tys. BRT</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>12,6</b>	<b>60,7</b>	<b>70,0</b>	<b>121,0</b>
Żegluga Polska .....	12,6	20,5	19,7	25,1
Polsko-Brytyjskie Towarzystwo Okrętowe „Polbryt” S.A. ....	–	10,8	6,9	8,2
Gdynia–Ameryka Linie Żeglugowe S.A. (GAL – Gdynia–América Line).....	–	20,7	35,0	70,7
Polsko-Skandynawskie Towarzystwo Transportowe „Polskarob” S.A.	–	7,9	7,9	10,8
Inne spółki prywatne .....	–	0,8	0,5	6,2
<b>Nośność w tys. DWT</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>19,1</b>	<b>75,9</b>	<b>73,1</b>	<b>119,7</b>
Żegluga Polska .....	19,1	31,7	28,5	36,7
Polsko-Brytyjskie Towarzystwo Okrętowe „Polbryt” S.A. ....	–	14,1	9,5	11,7
Gdynia–Ameryka Linie Żeglugowe S.A. (GAL – Gdynia–América Line).....	–	16,8	22,4	46,2
Polsko-Skandynawskie Towarzystwo Transportowe „Polskarob” S.A.	–	12,2	12,1	16,5
Inne spółki prywatne .....	–	1,1	0,6	8,6

<sup>a</sup> Bez żeglugi przybrzeżnej. <sup>b</sup> Stan w dniu 1 IX. <sup>c</sup> W tym 3 statki Bałtyckiej Spółki Okrętowej.

Na podstawie: W. Czerwińska, *Polska żegluga morska w latach II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1971, s. 83.

## Lata 1939–1945

Tabl. 132 (467). ZNISZCZENIA WOJENNE W TRANSPORCIE<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	W % stanu z 1939 r.	Wyszczególnienie	W % stanu z 1939 r.
Linie kolejowe .....	38	Urządzenia portów morskich (dok.)	
Mosty i wiadukty kolejowe .....	46	urządzenia przeładunkowe:	
Urządzenia zabezpieczające ruch kolei	72	w Gdyni.....	100
Budynki kolejowe .....	37	w Gdańsku.....	100
Nawierzchnia dróg kołowych.....	30	magazyny:	
Mosty drogowe:		w Gdyni.....	100
stalowe .....	55	w Gdańsku.....	100
żelbetonowe i betonowe.....	49	Polska flota handlowa <sup>b</sup> .....	45
drewniane.....	39	statki pełnomorskie spółek żegluga- gowych <sup>c</sup> .....	38
Urządzenia portów morskich.....	42	statki żeglugi przybrzeżnej (towa- rowo-pasażerskie).....	100
falochrony:		tabor portowy i specjalny.....	100
w Gdyni.....	87	flota rybołówstwa morskiego.....	72
w Gdańsku .....	15	jachty morskie.....	100
nabrzeża:			
w Gdyni.....	59		
w Gdańsku .....	16		

<sup>a</sup> Według stanu w maju 1945 r., wielkości przybliżone; zniszczenia dotyczą obszaru państwa w granicach powojennych. <sup>b</sup> Odsetek zniszczeń – z wyjątkiem jachtów – obliczono w oparciu o pojemność statków mierzoną w BRT, a jachtów – w oparciu o liczbę jachtów. <sup>c</sup> Dotyczy spółek: Żegluga Polska, Polsko-Brytyjskie Towarzystwo Okrętowe „Polbryt” S.A., Gdynia–Ameryka Linie Żeglugowe S.A. (GAL), Polsko-Skandynawskie Towarzystwo Transportowe „Polskarob” S.A. oraz Bałtycka Spółka Okrętowa.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 104; J. K. Sawicki, *Odrodzenie żeglugi morskiej w Polsce*, Gdańsk 1988, s. 5, 203; *Struktura gospodarki narodowej*, Warszawa 1969, s. 228.

**Tabl. 133 (468). ZNISZCZENIA WOJENNE WAŻNIEJSZYCH OBIEKTÓW KOLEJOWYCH**

Wyszczególnienie	Na ziemiach dawnych <sup>a</sup>	Na ziemiach odzyskanych <sup>b</sup>
	w % stanu z 1939 r.	
Tunele kolejowe .....	62	47
Mosty kolejowe o rozpiętości:		
do 20 m .....	27	13
ponad 20 m .....	58	44
Wiadukty nad torami .....	15	10
Szyny ze złączami .....	25	50
Dworce i zabudowania gospodarcze .....	29	40
Nastawnie .....	23	60
Magazyny i warsztaty służby drogowej .....	18	52
Wieże ciśnień .....	48	67
Stacje pomp .....	19	33
Budynki liniowej służby drogowej .....	31	56

<sup>a</sup> Tereny należące do II Rzeczypospolitej, które pozostały w granicach Polski po 1945 r. <sup>b</sup> Ziemie północne i zachodnie, które znalazły się w granicach Polski po 1945 r.

Uwaga. Stan zniszczeń według stanu w dniu 8 V 1945 r.; nie uwzględniono ubytków wynikających z demontażu dokonanego przez Armię Czerwoną.

Na podstawie: S. Zamkowska, *Odbudowa i funkcjonowanie kolei polskich 1944–1949*, Warszawa 1984, s. 25.

**Tabl. 134 (469). ZMIANY W STANIE TABORU NORMALNOTOROWEGO PKP W 1945 R. W STOSUNKU DO 1939 R.**

Wyszczególnienie	Parowozy, lokomotywy spalinowe i elektryczne	Wagony w tys.		
		osobowe, bagażowe i pocztowe	towarowe	motorowe i elektryczne
Stan w dniu 31 VIII 1939 r. <sup>a</sup> .....	5 110	10,7	159,9	0,3
Stan w dniu 8 V 1945 r. ....	1 400	2,6	65,0	0,0
na ziemiach dawnych <sup>b</sup> .....	1 000	1,0	25,0	—
na ziemiach odzyskanych <sup>c</sup> .....	400	1,6	40,0	0,0

<sup>a</sup> W granicach II Rzeczypospolitej. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Patrz odpowiednio notki <sup>a</sup>, <sup>b</sup> do tabl. 133.

Na podstawie: S. Zamkowska, *Odbudowa i funkcjonowanie kolei polskich 1944–1949*, Warszawa 1984, s. 29.

**Tabl. 135 (470). ZMIANY DŁUGOŚCI LINII KOLEJOWYCH NORMALNOTOROWYCH W 1945 R.<sup>a</sup> W STOSUNKU DO 1939 R.**

Wyszczególnienie	Długość linii			Długość torów stacyjnych
	ogółem	jednotorowych	dwutorowych	
	w kilometrach			
Linie kolejowe w 1939 r. <sup>b</sup> .....	18 155	13 428	4 727	8 533
Linie kolejowe w 1945 r. ....	22 924	14 736	8 188	11 729
na ziemiach dawnych <sup>c</sup> .....	11 748	8 738	3 010	5 522
na ziemiach odzyskanych <sup>d</sup> .....	11 176	5 998	5 178	6 207

<sup>a</sup> Łącznie z liniami szerokotorowymi (1 524 mm) poszerzonymi z normalnotorowych dla potrzeb transportu frontowego i gospodarczego Armii Czerwonej; do 22 VII 1945 r. poszerzono 5 034 km linii kolejowych; po 15 VIII 1945 r., PKP rozpoczęły samodzielnie sprawować zarząd nad kolejami i linie te zaczęto dostosowywać do szerokości toru normalnego (1 435 mm). <sup>b</sup> W granicach II Rzeczypospolitej. <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Patrz odpowiednio notki *a*, *b* do tabl. 133 na str. 492.

Na podstawie: S. Zamkowska, *Rozwój transportu kolejowego Polski Ludowej 1944–1984*, Zeszyty Naukowe WSI w Radomiu, Transport, nr 10, 1991, s. 22, 29–30.

**Tabl. 136 (471). STRATY WOJENNE W POLSKIEJ FLOCIE**

Wyszczególnienie	Statki	Pojemność w tys. BRT
------------------	--------	----------------------

**Flota – stan w dniu 31 VIII 1939 r.**

<b>Ogółem</b> .....	<b>230<sup>a</sup></b>	<b>164,4</b>
Statki pełnomorskie spółek żeglugowych <sup>b</sup> .....	37	120,2
Statki żeglugi przybrzeżnej (towarowo-pasażerskie) .....	10	2,7
Statki żeglugi pełnomorskiej w budowie <sup>c</sup> .....	9	20,9
Jednostki szkolne .....	2	1,7
Tabor portowy i specjalny .....	92	8,7
Flota rybołówstwa morskiego .....	.	10,2
Jachty morskie .....	80	x

<sup>a</sup> Bez floty rybołówstwa morskiego. <sup>b</sup> Patrz notka *c* do tabl. 132 na str. 491. <sup>c</sup> Łącznie z motorowcem „Bug”, na budowę którego wpłacono zaliczkę przed 1 IX 1939 r.

Tabl. 136 (471). STRATY WOJENNE W POLSKIEJ FLOCIE (dok.)

Wyszczególnienie	Statki	Pojemność w tys. BRT
<b>Statki nabyte podczas wojny</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>15</b>	<b>68,9</b>
Zakupione .....	8	48,8
Wydzierżawione .....	7	20,1
<b>Straty wojenne – według stanu w dniu 8 V 1945 r.</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>211<sup>a</sup></b>	<b>104,4</b>
Statki pełnomorskie spółek żeglugowych <sup>b</sup> .....	15	45,4
Statki żeglugi przybrzeżnej (towarowo-pasażerskie) .....	10	2,7
Statki żeglugi pełnomorskiej w budowie <sup>c</sup> .....	8	20,4
Jednostki szkolne <sup>d</sup> .....	2	1,7
Tabor portowy i specjalny .....	92	8,7
Flota rybołówstwa morskiego .....	.	7,4
Jachty morskie .....	80	x
Statki nabyte podczas wojny .....	4	18,1
zakupione .....	3	14,5
wydzierżawione .....	1	3,6

*a* Bez floty rybołówstwa morskiego. *b* Patrz notka c do tabl. 132 na str. 491.  
*c* Łącznie z motorowcem „Bug”, na budowę którego wpłacono zaliczkę przed 1 IX 1939 r.  
*d* W tym statek szkolny „Dar Pomorza” był internowany w Szwecji, a jego zwrot uzależniano od pokrycia kosztów postoju; ostatecznie rząd Szwecji koszty te anulował i statek wrócił do kraju po wojnie.

Na podstawie: J. K. Sawicki, *Odrodzenie żeglugi morskiej w Polsce*, Gdańsk 1988, s. 203.



## Lata 1945–2000

Tabl. 137 (472). SIEĆ KOMUNIKACYJNA

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Linie kolejowe eksploatowane <sup>a</sup> :							
w tysiącach kilometrów.....	23,2	26,3	26,9	26,7	27,2	26,2	22,6
w tym normalnotorowe .....	20,8	22,5	23,2	23,3	24,4	24,0	21,6
w tym zelektryfikowane.....	0,1	0,2	1,0	3,9	6,9	11,4	11,9
na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km ...	7,5	8,4	8,6	8,5	8,7	8,4	7,2
Drogi publiczne o twardej nawierzchni (miejskie i zamiejskie) <sup>b</sup> :							
w tysiącach kilometrów.....	95,8 <sup>c</sup>	112,7	124,1	154,2	180,0	218,4	249,9
w tym o nawierzchni ulepszonej.....	.	.	45,6	90,5	142,4	182,9	206,3
na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km ...	30,7 <sup>c</sup>	36,0	39,7	49,3	57,6	69,9	79,9
Drogi publiczne o twardej nawierzchni zamiejskie <sup>b</sup> :							
w tysiącach kilometrów.....	95,8	97,4	104,4	130,4	147,7	178,1	201,1
w tym o nawierzchni ulepszonej.....	22,9	21,8	37,1	76,1	117,7	144,9	162,3
na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km ...	30,7	31,2	33,5	41,9	47,5	56,9	64,3
Drogi publiczne pokryte siecią regularnej komunikacji autobusowej <sup>d</sup> :							
w tysiącach kilometrów.....	8,5	26,7	58,4	88,4	109,3	122,1	124,8
w % ogólnej sieci dróg publicznych zamiejskich o twardej nawierzchni .....	8,9	27,4	55,9	66,7	74,0	68,5	62,1
na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w km ...	2,7	8,6	18,7	28,3	35,0	39,0	39,9
Linie lotnicze PLL „LOT” <sup>e</sup> w tys. km.....	5,2	8,4	14,4	40,7	92,8	116,6	90,0
w tym zagraniczne .....	3,2	5,8	12,6	36,0	87,6	114,6	87,3
Drogi wodne śródlądowe żeglowne w tys. km	4,8	4,6	4,6	4,6	4,0	4,0	3,8
Rurociągi do przetwarzania ropy naftowej i produktów naftowych <sup>f</sup> w km .....	–	–	–	900	1 975	2 039	2 278

<sup>a</sup> W 1946 r. przeciętne w roku. <sup>b</sup> Do 1990 r. bez dróg zakładowych. <sup>c</sup> Bez dróg miejskich. <sup>d</sup> Linie krajowe. <sup>e</sup> Długość liniowa odcinków niepowtarzających się. <sup>f</sup> Łączna długość budowlana magistralnych odcinków rurociągów (pierwszy uruchomiono w 1964 r. o długości 670 km).

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 146; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 385; *Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992, s. XXXIV–XXXV, 349; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 6–7; *Transport – wyniki działalności w 1990 r.*, część 1, Warszawa 1991, s. 7, 12; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 21, 24, 35; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 2–3, 12.



Tabl. 138 (473). PRZEWOZY PASAŻERÓW<sup>a</sup>

## A. W TYSIĄCACH

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
------------------	------	------	------	------	------	------	------

## W liczbach bezwzględnych

<b>Ogółem</b> .....	<b>268 886</b>	<b>690 044</b>	<b>1 153 230</b>	<b>2 439 153</b>	<b>3 491 246</b>	<b>2 880 730</b>	<b>1 319 972</b>
Transport kolejowy <sup>b</sup> .....	261 656	612 841	816 581	1 056 479	1 100 508	789 922	360 687
w tym normalnotorowy ...	244 928	581 083	788 650	1 036 041	1 093 499	787 518	360 154
Transport samochodowy <sup>c</sup> .....	6 916 <sup>d</sup>	74 216	333 760	1 373 644	2 379 252	2 084 708	954 515
Transport morski	3	16	15	104	303	569	625
Śródlądowy transport wodny .....	256	2 882	2 698	7 967	9 355	3 816	1 265
Transport lotniczy <sup>e</sup>	55	89	176	959	1 828	1 715	2 880

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Transport kolejowy <sup>b</sup> .....	97,3	88,8	70,8	43,3	31,5	27,4	27,3
w tym normalnotorowy ...	91,1	84,2	68,4	42,5	31,3	27,3	27,3
Transport samochodowy <sup>c</sup> .....	2,6 <sup>d</sup>	10,8	28,9	56,3	68,1	72,4	72,3
Transport morski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Śródlądowy transport wodny .....	0,1	0,4	0,2	0,3	0,3	0,1	0,1
Transport lotniczy <sup>e</sup>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2

<sup>a</sup> Do 1980 r. dane dotyczą transportu uspołecznionego. <sup>b</sup> Do 1990 r. bez pasażerów korzystających z bezpłatnych przejazdów. <sup>c</sup> Bez przewozów taborem komunikacji miejskiej. <sup>d</sup> Dane dotyczą transportu państwowego. <sup>e</sup> Dane dotyczą przewozów transportem lotniczym PLL „LOT” oraz w 2000 r. – przewozów transportem lotniczym również innych przewoźników dokonujących zarobkowo przewozu pasażerów i ładunków.

Tabl. 138 (473). PRZEWOZY PASAŻERÓW<sup>a</sup> (dok.)

## B. W MILIONACH PASAŻEROKILOMETRÓW

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
------------------	------	------	------	------	------	------	------

## W liczbach bezwzględnych

<b>Ogółem</b> .....	.	<b>29 022</b>	<b>38 834</b>	<b>66 932</b>	<b>98 661</b>	<b>101 623</b>	<b>62 055</b>
Transport kolejowy <sup>b</sup> .....	15 933	27 124	30 942	36 891	46 325	50 373	24 092
w tym normalnotorowy ...	15 621	26 569	30 511	36 614	46 245	50 339	24 084
Transport samochodowy <sup>c</sup> .....	333 <sup>d</sup>	1 724	7 594	29 140	49 223	46 599	31 735
Transport morski	.	99	98	150	272	193	168
Śródlądowy transport wodny .....	12	45	90	139	127	28	26
Transport lotniczy <sup>e</sup>	17	30	109	610	2 714	4 430	6 034

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	.	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Transport kolejowy <sup>b</sup> .....	.	93,5	79,7	55,1	47,0	49,6	38,8
w tym normalnotorowy ...	.	91,5	78,6	54,7	46,9	49,5	38,8
Transport samochodowy <sup>c</sup> .....	.	5,9	19,5	43,5	49,9	45,8	51,1
Transport morski	.	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3
Śródlądowy transport wodny .....	.	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1
Transport lotniczy <sup>e</sup>	.	0,1	0,3	0,9	2,7	4,4	9,7

<sup>a–e</sup> Notki patrz na str. 496.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 353; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 393; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 412; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 12; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 4–5.

Tabl. 139 (474). PRZEWOZY ŁADUNKÓW<sup>a</sup>

## A. W TYSIĄCACH TON

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>W liczbach bezwzględnych</b>							
<b>Ogółem</b> <sup>b</sup> .....	<b>74 250,4</b>	<b>342 067</b>	<b>719 869</b>	<b>1 289 484</b>	<b>2 753 334</b>	<b>1 645 542</b>	<b>1 347 895</b>
Transport kolejowy .....	73 147	160 365	286 882	382 307	482 062	281 658	187 247
w tym normalnotorowy ...	67 002	150 321	273 664	370 658	473 145	278 139	186 905
Transport samochodowy .....	446 <sup>c</sup>	110 000	408 150	862 579	2 167 946	1 292 358	1 083 071
w tym zarobkowy .....	446	12 531	109 423	369 717	1 079 897	347 108	375 976
Transport rurociągowy .....	—	—	—	15 363	40 696	32 995	44 342
Transport morski	506	2 459	6 011	17 626	39 572	28 477	22 774
Śródlądowy transport wodny .....	151	1 242	2 951	8 837	22 247	9 795	10 433
Transport lotniczy <sup>d</sup>	0,4	1	4	13	17	14	28
<b>W odsetkach</b>							
<b>Ogółem</b> <sup>b</sup> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Transport kolejowy .....	98,5	46,9	39,9	29,6	17,5	17,1	13,9
w tym normalnotorowy ...	90,2	43,9	38,0	28,7	17,2	16,9	13,9
Transport samochodowy .....	0,6 <sup>c</sup>	32,1	56,7	66,9	78,7	78,5	80,3
w tym zarobkowy .....	0,6	3,7	15,2	28,7	39,2	21,1	27,9
Transport rurociągowy .....	—	—	—	1,2	1,5	2,0	3,3
Transport morski	0,7	0,7	0,8	1,4	1,4	1,7	1,7
Śródlądowy transport wodny .....	0,2	0,4	0,4	0,7	0,8	0,6	0,8
Transport lotniczy <sup>d</sup>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

<sup>a</sup> Do 1980 r. dane dotyczą transportu uspołecznionego. <sup>b</sup> W latach 1950–1990 łącznie z transportem konnym, nieujęty w dalszym podziale. <sup>c</sup> Dane dotyczą transportu państwowego. <sup>d</sup> Patrz notka e do tabl. 138 na str. 496.

Tabl. 139 (474). PRZEWOZY ŁADUNKÓW<sup>a</sup> (dok.)

## B. W MILIONACH TONOKILOMETRÓW

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>W liczbach bezwzględnych</b>							
<b>Ogółem<sup>b</sup> .....</b>	<b>21 111,7</b>	<b>46 106</b>	<b>108 013</b>	<b>230 933</b>	<b>456 183</b>	<b>346 232</b>	<b>282 559</b>
Transport kolejowy .....	19 473	35 139	66 547	99 262	134 737	83 530	54 448
w tym normalnotorowy ...	19 366	34 951	66 265	98 976	134 520	83 462	54 439
Transport samochodowy .....	40,0 <sup>c</sup>	1 409	5692	15 761	44 546	40 293	72 842
w tym zarobkowy .....	40,0	210	2058	8 670	26 223	19 131	46 892
Transport rurociągowy .....	—	—	—	6 978	17 115	13 887	20 354
Transport morski	1 545	9 089	34828	106 620	257 428	207 430	133 654
Śródlądowy transport wodny .....	53,5	264	904	2 295	2 325	1 034	1 173
Transport lotniczy <sup>d</sup>	0,2	1	2	10	30	57	88
<b>W odsetkach</b>							
<b>Ogółem<sup>b</sup> .....</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Transport kolejowy .....	92,2	76,2	61,6	43,0	29,5	24,1	19,3
w tym normalnotorowy ...	91,7	75,8	61,3	42,9	29,5	24,1	19,3
Transport samochodowy .....	0,2 <sup>c</sup>	3,1	5,3	6,8	9,8	11,6	25,8
w tym zarobkowy .....	0,2	0,5	1,9	3,8	5,7	5,5	16,6
Transport rurociągowy .....	—	—	—	3,0	3,8	4,0	7,2
Transport morski	7,3	19,7	32,2	46,2	56,4	59,9	47,3
Śródlądowy transport wodny .....	0,3	0,6	0,8	1,0	0,5	0,3	0,4
Transport lotniczy <sup>d</sup>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

<sup>a</sup> Do 1980 r. dane dotyczą transportu uspołecznionego. <sup>b</sup> W latach 1950–1990 łącznie z transportem konnym, nieujęty w dalszym podziale. <sup>c</sup> Dane dotyczą transportu państwowego. <sup>d</sup> Patrz notka e do tabl. 138 na str. 496.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 146; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 10, 352; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 392; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 363–364; *Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992, s. 349–350; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 406; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 10; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 4–5.



**Tabl. 140 (475). LINIE KOLEJOWE NORMALNOTOROWE EKSPLOATOWANE  
WEDŁUG WOJEWÓDZTW**

Stan w dniu 31 XII

Województwa	Ogółem	Na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej	Województwa	Ogółem	Na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej
	w kilometrach			w kilometrach	
<b>1958</b>			<b>2000</b>		
<b>Polska</b> .....	<b>23 263</b>	<b>7,5</b>	<b>Polska</b> .....	<b>21 575</b>	<b>6,9</b>
Białostockie .....	939	4,1	Dolnośląskie.....	1 970	9,9
Bydgoskie .....	2 009	9,7	Kujawsko-pomorskie .....	1 412	7,9
Gdańskie .....	1 183	10,8	Lubelskie .....	1 043	4,2
Katowickie .....	1 515	15,9	Lubuskie .....	1 210	8,7
Kieleckie .....	671	3,5	Łódzkie.....	1 074	5,9
Koszalińskie .....	1 185	6,6	Małopolskie .....	1 141	7,5
Krakowskie <sup>a</sup> .....	1 162	7,5	Mazowieckie .....	1 782	5,0
Lubelskie.....	855	3,4	Opolskie .....	896	9,5
Łódzkie <sup>b</sup> .....	889	5,1	Podkarpackie .....	992	5,5
Olsztyńskie.....	1 460	6,9	Podlaskie.....	783	3,9
Opolskie .....	1 209	12,7	Pomorskie .....	1 490	8,1
Poznańskie <sup>c</sup> .....	2 446	9,1	Śląskie .....	1 918	15,6
Rzeszowskie.....	844	4,5	Świętokrzyskie .....	722	6,2
Szczecińskie .....	1 129	8,9	Warmińsko-mazurskie...	1 461	6,0
Warszawskie <sup>d</sup> .....	1 438	4,8	Wielkopolskie .....	2 295	7,7
Wrocławskie <sup>e</sup> .....	2 628	13,8	Zachodniopomorskie .....	1 386	6,1
Zielonogórskie .....	1 701	11,7			

*a–e* Łącznie z miastami stanowiącymi województwa: *a* – Krakowem, *b* – Łodzią, *c* – Poznaniem, *d* – Warszawą, *e* – Wrocławiem.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 14–18, 225–226; *Rocznik Statystyczny Województw 2001*, Warszawa 2001, s. 257; obliczenia własne.



**Tabl. 141 (476). PRZEWOZY ŁADUNKÓW TRANSPORTEM KOLEJOWYM NORMALNOTOROWYM WEDŁUG GRUP ŁADUNKÓW<sup>a</sup>**

Grupy ładunków	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>W tysiącach ton</b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>67 002</b>	<b>150 321</b>	<b>273 664</b>	<b>370 658</b>	<b>473 145</b>	<b>278 139</b>	<b>186 905</b>
w tym:							
Węgiel i koks <sup>b</sup> .....	27 886	65 971	102 668	141 036	180 301	131 331	89 171
Rudy .....	1 567	6 286	13 743	19 904	26 941	18 014	13 428
Kamienie, piasek i żwir	2 424	13 078	37 152	36 606	52 565	15 756	17 654
Ropa i przetwory naftowe	663	1 154	4 107	11 493	16 625	11 870	13 170
Cement .....	1 281	2 773	5 443	8 980	10 230	4 857	3 815
Nawozy .....	689	3 082	4 272	12 124	13 674	6 413	4 069
Zboże.....	2 074	3 489	5 781	5 888	8 945	2 445	1 798
Ziemniaki .....	871	1 353	1 975	2 028	1 016	937	34
Drewno i wyroby z drewna	2 323	10 190	13 268	12 598	13 174	6 247	3540
<b>W odsetkach</b>							
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:							
Węgiel i koks <sup>b</sup> .....	41,6	43,9	37,5	38,1	38,1	47,2	47,7
Rudy .....	2,3	4,2	5,0	5,4	5,7	6,5	7,2
Kamienie, piasek i żwir	3,6	8,7	13,6	9,9	11,1	5,7	9,4
Ropa i przetwory naftowe	1,0	0,8	1,5	3,1	3,5	4,3	7,0
Cement .....	1,9	1,8	2,0	2,4	2,2	1,7	2,0
Nawozy .....	1,0	2,1	1,6	3,3	2,9	2,3	2,2
Zboże.....	3,1	2,3	2,1	1,6	1,9	0,9	1,0
Ziemniaki .....	1,3	0,9	0,7	0,5	0,2	0,3	0,0
Drewno i wyroby z drewna	3,5	6,8	4,8	3,4	2,8	2,2	1,9

<sup>a</sup> Wymienione grupy ładunków bez przesyłek tranzytowych, wojskowych i stacyjnych. <sup>b</sup> Łącznie z przesyłkami stacyjnymi.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 147; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 366; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 408.



Tabl. 142 (477). POLSKIE KOLEJE PAŃSTWOWE

Wyszczególnienie	1946	1960	1970	1980	1990	2000
Linie kolejowe eksploatowane (stan w dniu 31 XII) <sup>a</sup> w tys. km.....	23,2	26,9	26,7	27,2	26,2	22,6
w tym normalnotorowe .....	20,8	23,2	23,3	24,4	24,0	21,6
w tym zelektryfikowane.....	0,1	1,0	3,9	6,9	11,4	11,9
Średni dobowy czynny tabor kolejowy normalnotorowy <sup>b</sup> :						
lokomotywy:						
parowe.....	2 800	.	3 462	1 442	103	3
elektryczne .....	16 <sup>c</sup>	80	665	1 406	1 705	1 266
spalinowe .....	22 <sup>c</sup>	.	947	2 832	2 268	1 293
wagony towarowe <sup>d</sup> .....	105 000	182 682	197 263	194 854	89 940	66 377
wagony do przewozu podróźnych ..	4 000	9 770	7 426	5 734	5 515	3 769
elektryczne zespoły trakcyjne.....	23 <sup>c</sup>	174	425	887	1 052	912
Przeciętna szybkość w km/h:						
pociągu pasażerskiego:						
techniczna .....	40,7 <sup>e</sup>	45,5	48,2	47,4	54,5	60,0 <sup>f</sup>
handlowa.....	34,3 <sup>e</sup>	38,0	40,1	38,6	44,9	50,6 <sup>f</sup>
pociągu towarowego:						
techniczna .....	30,1 <sup>e</sup>	32,5	37,4	38,0	41,7	41,3 <sup>f</sup>
handlowa.....	17,4 <sup>e</sup>	17,8	19,1	18,7	23,9	29,1 <sup>f</sup>
Przeciętne zatrudnienie w tys. ....	336,3	349,9	361,0	372,0	337,3	169,5 <sup>g</sup>

<sup>a</sup> W 1946 r. przeciętne w roku. <sup>b</sup> W latach 1946 i 1947 dane przybliżone. <sup>c</sup> 1947 r. <sup>d</sup> Łącznie z zagranicznymi znajdującymi się na sieci PKP. <sup>e</sup> 1950 r. <sup>f</sup> 1999 r. <sup>g</sup> Stan w dniu 31 XII.

W latach 1949–2000 do uruchomionych ważniejszych połączeń kolejowych (odcinki ponad 20 km) zaliczyć należy: Tomaszów Mazowiecki–Radom, Skierniewice–Pilawa–Łuków, Pilawa–Mińsk Mazowiecki–Tuszczy (odbudowa), Sitkówka–Busko, Kochłowice–Katowice Muchowiec–Maczki, Mydlniki–Nowa Huta–Podłęże, Tychy–Wesoła–Łędziny, Tychy–Bieruń Stary–Łędziny, Sokółka–Kamienna Nowa, Rzeszów–Dęba Rozalin, Zwierzyniec–Biłgoraj (przeróbka z wąskotorówki), Biłgoraj–Stalowa Wola, Włoszczowice–Staszów, Zawiercie–Radzice–Grodzisk Mazowiecki, Hrubieszów–Sławków (szerokotorowa Linia Hutniczo-Siarkowa), Piotrków–Bełchatów.

Na podstawie: *Raport roczny grupy PKP 2001*, <http://www.pkp.pl/aktualności/raport2001>; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1948, s. 119, 122, 126; *Rocznik Statystyczny 1968*, Warszawa 1968, s. 313; *Rocznik Statystyczny 1972*, Warszawa 1972, s. 346; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 388, 402; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 407; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 302–303; *Statystyka transportu kolejowego*, „Statystyka Polski”, zeszyt 25, Warszawa 1968, s. 1, 76, zeszyt 43, Warszawa 1969, s. 86, zeszyt 67, Warszawa 1970, s. 89; *Transport*, część 1, Warszawa 1992, s. 6–7, 36–37; *Transport w 1999 r. (wyniki działalności)*, Warszawa 2000, s. 23–24.



Tabl. 143 (478). DROGI PUBLICZNE O TWARDEJ NAWIERZCHNI<sup>a</sup>  
WEDŁUG WOJEWÓDZTW

A. W 1947 R.<sup>b</sup>

Stan w dniu 1 XI

Województwa	Ogółem	Na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej
	w kilometrach	
<b>Polska</b> .....	<b>96 605</b>	<b>31,0</b>
Białostockie .....	3 254	14,0
Gdańskie .....	4 211	39,4
Kieleckie .....	3 390	18,7
Krakowskie .....	6 154	38,7
Lubelskie .....	3 546	12,8
Łódzkie .....	5 969	29,5
Olsztyńskie .....	6 828	35,4
Pomorskie .....	5 897	29,5
Poznańskie .....	13 503	34,4
Rzeszowskie .....	4 385	24,1
Szczecińskie .....	10 996	36,3
Śląskie .....	8 693	56,4
Warszawskie .....	6 050	21,3
Wrocławskie .....	13 729	55,6

B. W 2000 R.

Stan w dniu 31 XII

Województwa	Ogółem	W tym o nawierzchni ulepszonej	Ogółem na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej
	w kilometrach		
<b>Polska</b> .....	<b>249 934</b>	<b>206 288</b>	<b>79,9</b>
Dolnośląskie .....	18 218	16 498	91,3
Kujawsko-pomorskie .....	13 767	11 912	76,6
Lubelskie .....	18 154	15 130	72,3
Lubuskie .....	8 164	6 287	58,4
Łódzkie .....	16 370	13 824	89,9
Małopolskie .....	21 784	17 071	143,8
Mazowieckie .....	28 545	23 598	80,2
Opolskie .....	8 460	7 440	89,9
Podkarpackie .....	14 511	11 889	80,9

<sup>a</sup> Miejskie i zamiejskie; w 1947 r. bez dróg miejskich i dróg zakładowych. <sup>b</sup> Dane przybliżone.





Tabl. 143 (478). DROGI PUBLICZNE O TWARDEJ NAWIERZCHNI<sup>a</sup>  
WEDŁUG WOJEWÓDZTW (dok.)

B. W 2000 R. (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Województwa	Ogółem	W tym o nawierzchni ulepszonej	Ogółem na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej
Podlaskie .....	10 569	7 610	52,4
Pomorskie .....	11 519	10 177	63,0
Śląskie .....	19 630	15 336	159,7
Świętokrzyskie .....	11 332	8 922	96,9
Warmińsko-mazurskie .....	12 257	10 384	50,6
Wielkopolskie .....	23 681	19 919	79,4
Zachodniopomorskie .....	12 973	10 291	56,6

<sup>a</sup> Miejskie i zamiejskie; w 1947 r. bez dróg miejskich i dróg zakładowych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 17, 128; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LXXVIII–LXXXI.

Tabl. 144 (479). DROGI PUBLICZNE O TWARDEJ NAWIERZCHNI ZAMIEJSKIE<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1950–1980

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980
	w kilometrach			
<b>Ogółem</b> .....	<b>97 434</b>	<b>104 439</b>	<b>130 432</b>	<b>147 680</b>
o nawierzchni:				
ulepszonej .....	21 849	37 061	76 139	117 653
nieulepszonej .....	75 585	67 378	54 293	30 027
Drogi państwowe .....	71 698	62 491	64 348	65 651
o nawierzchni:				
ulepszonej .....	20 176	35 006	56 617	63 553
nieulepszonej .....	51 522	27 485	7 731	2 098
Drogi lokalne .....	25 736	41 948	66 084	82 029
o nawierzchni:				
ulepszonej .....	1 673	2 055	19 522	54 100
nieulepszonej .....	24 063	39 893	46 562	27 929

<sup>a</sup> Do 1990 r. bez dróg zakładowych.

Tabl. 144 (479). DROGI PUBLICZNE O TWARDEJ NAWIERZCHNI ZAMIEJSKIE<sup>a</sup> (dok.)

Stan w dniu 31 XII

B. W LATACH 1990 I 2000

Wyszczególnienie	1990	2000	Wyszczególnienie	1990	2000
	w kilometrach			w kilometrach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>178 093</b>	<b>201 135</b>	Drogi powiatowe .....	x	98 784
o nawierzchni:			o nawierzchni:		
ulepszonej .....	144 916	162 256	ulepszonej .....	x	87 420
nieulepszonej.....	33 177	38 879	nieulepszonej .....	x	11 364
Drogi krajowe .....	38 131	13 874	Drogi gminne.....	43 790	64 440
o nawierzchni:			o nawierzchni:		
ulepszonej .....	38 038	13 874	ulepszonej .....	20 175	37 889
nieulepszonej.....	93	—	nieulepszonej .....	23 615	26 551
Drogi wojewódzkie .....	96 172	24 037			
o nawierzchni:					
ulepszonej .....	86 703	23 073			
nieulepszonej.....	9 469	964			

<sup>a</sup> Do 1990 r. bez dróg zakładowych.

Uwaga. Według szacunków ogólna długość wszystkich dróg publicznych o nawierzchni twardej i gruntowej wynosiła według stanu w dniu 31 XII: w 1970 r. – 270,6 tys. km, w 2000 r. – 373,0 tys. km.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 351; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 409; *Rocznik Statystyczny Transportu 1981*, Warszawa 1982, s. 9; *Transport – wyniki działalności w 1990 r.*, część 1, Warszawa 1991, s. 12; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 21.

Tabl. 145 (480). POJAZDY SAMOCHODOWE ZAREJESTROWANE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Samochody osobowe:							
w tysiącach sztuk .....	23,0	40,1	117,4	479,4	2 383,0	5 260,6	9 991,3
na 10 tys. ludności w szt ....	10	16	39	147	667	1 380	2 585
Autobusy w tys. szt.....	0,7	2,8	10,9	33,2	66,4	92,1	82,4
Samochody ciężarowe i ciągniki siodłowe <sup>a</sup> w tys. szt.....	36,9	43,6	129,9	274,2	617,8	1 044,6	1 879,1
Motocykle i skutery w tys. szt ..	18,8	58,9	771,4	1 789,4	1 722,7	1 357,0	803,0

<sup>a</sup> W latach 1990 i 2000 r. łącznie z samochodami ciężarowo-osobowymi.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 148; *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 109; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 373; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 414; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 4–5.



Tabl. 146 (481). KOMUNIKACJA AUTOBUSOWA PKS

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Sieć linii regularnej komunikacji autobusowej (stan w dniu 31 XII) w tys. km <sup>a</sup> .....	8,5	26,7	58,4	88,4	109,3	122,1	124,8
Liczba autobusów (stan w dniu 31 XII).....	453	.	4 845	14 336	23 414	21 223	19 738 <sup>b</sup>
Przewozy pasażerów:							
w tysiącach.....	6 916	68 893	322 176	1 355 521	2 365 256	2 054 064	886 936
w milionach pasażerokilometrów .....	.	1 617,7	7 288,9	28 720,3	48 863,5	45 884,0	27 093,9

*a* Linie krajowe. *b* Dane dotyczą również innych przewoźników, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, prowadzących regularną komunikację w ruchu krajowym i zagranicznym.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 109; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 350; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 385, 392, 395; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 363–366; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 35, 43, 45.

Tabl. 147 (482). KOMUNIKACJA MIEJSKA

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1947	1949	1960	1970	1980	1990	2000 <sup>a</sup>
Miasta obsługiwane przez komunikację miejską.....	18 <sup>b</sup>	.	149	181	226	275	261
Ludność w miastach obsługiwanych przez zakłady komunikacji miejskiej w tys. ....	3 150 <sup>c</sup>	.	9 246	11 359	16 173	18 778	18 404
Linie komunikacyjne w km .....	638	.	8 127	15 617	35 522	44 036	49 763
Czynne trasy w km:							
autobusowe .....	148	1 400	4 033	7 028	13 367	19 937	24 120
tramwajowe .....	717	758	920	902	933	921	934
trolejbusowe .....	46	87	96	96	45	103	119

*a* Dane dotyczą miast obsługiwanych przez przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. *b* Miasta aglomeracji śląskiej i łódzkiej włączono do Katowic i Łodzi; Gdańsk-Gdynię potraktowano jako jedno miasto. *c* Dane szacunkowe.



Tabl. 147 (482). KOMUNIKACJA MIEJSKA (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1947	1949	1960	1970	1980	1990	2000 <sup>a</sup>
Tabor:							
autobusy .....	91	490	2 971	6 435	12 580	14 158	11 605
tramwaje .....	1 805	2 542	4 123	4 540	4 911	4 547	3 768
trolejbusy .....	76	136	255	308	139	248	203
Przewozy pasażerów <sup>c</sup> (w ciągu roku) w mln .....	791	1 457	3 634	4 730	7 370	7 264	4 954

<sup>a</sup> Dane dotyczą miast obsługiwanych przez przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. <sup>c</sup> Dane szacunkowe.

W kwietniu 1995 r. w Warszawie uruchomiona została linia metra na odcinku o długości 11 km; w 2000 r. (stan w dniu 31 XII) długość odcinka wynosiła 13 km. W 1995 r. (IV–XII) metrem przewieziono 19,9 mln pasażerów, a w ciągu 2000 r. – 57,6 mln pasażerów.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 127–128; *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 312; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 474; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 402; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 222; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 36, 47, 48.

Tabl. 148 (483). POWOJENNA ODBUDOWA MORSKIEJ FLOTY HANDLOWEJ  
W LATACH 1945–1947

Wyszczególnienie	Liczba jednostek	Pojemność w tys. BRT	Nośność w tys. DWT
<b>Ogółem</b> .....	<b>49</b>	<b>167,6</b>	<b>213,3</b>
Polskie statki, które powróciły z W. Brytanii.....	23	90,3	106,1
Rewindykacja statków polskich i gdańskich zagarniętych przez Niemcy w czasie wojny .....	4	8,6	11,6
Odszkodowania wojenne <sup>a</sup> z tonażu niemieckiej floty handlowej	14	52,6	73,1
Wydobycie wraków .....	2	2,5	3,5
Statki zakupione.....	3	10,6	15,0
Statki zamówione w W. Brytanii.....	3	3,0	4,0

<sup>a</sup> Polska określiła swoje straty na 97,1 tys. BRT (tonaż rybacki był wyłączony z programu reparacji wojennych); do 30 VIII 1947 r. otrzymano statki o łącznej pojemności 52 627 BRT o oszacowanej równowartości 896 tys. funtów szterlingów.

Na podstawie: J. K. Sawicki, *Odrodzenie żeglugi morskiej w Polsce*, Gdańsk 1988, s. 265, 374.



**Tabl. 149 (484). MORSKA FLOTA TRANSPORTOWA PLYWAJĄCA POD BANDERĄ POLSKĄ<sup>a</sup>  
ORAZ PRZEŁADUNEK W MORSKICH PORTACH HANDLOWYCH**

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Morska flota handlowa – stan w dniu 31 XII</b>							
Liczba statków.....	26	52	138	259	331	247	128
w tym:							
statki towarowe .....	.	.	137	256	322	238	120
statki do przewozu ładunków sta- łych .....	.	.	132	252	309	230	113
w tym masow- ce .....	.	.	.	23	78	91	79
zbiornikowce.....	—	—	5	4	13	8	7
promy.....	—	—	—	2	8	9	8
Nośność w tys. DWT .....	114	236	824	1 926	4 524	4 059	2 551
Przeciętny wiek statków w latach.....	.	.	11 <sup>b</sup>	9	8	12	16

**Przeładunek w morskich portach handlowych w tys. t**

<b>Ogółem .....</b>	<b>7 782</b>	<b>15 665</b>	<b>21 864</b>	<b>36 344</b>	<b>61 492</b>	<b>47 039</b>	<b>47 871</b>
w tym:							
Gdańsk .....	3 994	5 046	5 914	10 199	23 088	18 613	16 712
Gdynia .....	3 743	5 082	7 063	9 515	13 154	9 987	8 397
Szczecin <sup>c</sup> .....	} 45	} 5 195	} 8 818	} 16 495	} 14 767	} 9 718	} 13 591
Świnoujście .....							

<sup>a</sup> W 2000 r. również statki polskie pływające pod banderą obcą (41 pod banderą polską i 87 pod banderą obcą).  
<sup>b</sup> 1965 r. <sup>c</sup> Do 1970 r. Szczecin–Świnoujście, od 1980 r. łącznie z Policami oraz w 2000 r. łącznie ze Stepnicą.

Na podstawie: T. Bialecki, *Szczecin*, Poznań 1977, s. 115; *Morski Rocznik Statystyczny*, Gdynia 1960, s. 4; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 399, 400; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1983*, Warszawa 1983, s. 38; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 437; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 414, 416; *Transport*, część 1, Warszawa 1992, s. 8–9; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 2–5, 57.



Tabl. 150 (485). STATKI WCHODZĄCE DO MORSKICH PORTÓW HANDLOWYCH

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Ogółem</b>							
Liczba statków.....	4 709	9 513	10 477	11 491	11 195	10 402	35 238
Pojemność w tys. NRT....	4 960	7 524	10 967	15 645	30 604	28 024	40 479
w tym: <b>Gdańsk</b>							
Liczba statków.....	2 018	1 927	2 717	3 217	2 889	1 991	2 572
Pojemność w tys. NRT....	2 432	2 130	2 715	4 323	11 616	9 570	9 485
<b>Gdynia</b>							
Liczba statków.....	2 467	2 711	2 266	2 591	2 018	2 157	2 943
Pojemność w tys. NRT....	2 338	2 978	4 339	4 636	7 257	6 287	10 585
<b>Szczecin<sup>a</sup></b>							
Liczba statków.....	224 <sup>b</sup>	3 618	5 353	5 474	3 407	3 321	3 445
Pojemność w tys. NRT....	190 <sup>b</sup>	2 263	3 886	6 650	6 028	4 162	5 351
<b>Świnoujście</b>							
Liczba statków.....	x	x	x	x	2 227	2 525	9 621
Pojemność w tys. NRT....	x	x	x	x	5 519	7 909	13 755

<sup>a</sup> Do 1970 r. Szczecin–Świnoujście, od 1980 r. łącznie z Policami oraz w 2000 r. łącznie ze Stepnicą. <sup>b</sup> Dane dotyczą okresu IV–XII; nadbrzeże w Szczecinie władze polskie zaczęły przejmować od kwietnia 1946 r.

Na podstawie: *Morski Rocznik Statystyczny*, Gdynia 1960, s. 4; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 134; *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 363; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 401; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 416; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1983*, Warszawa 1983, s. 84; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 463, 476; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 4–5, 61.

Tabl. 151 (486). PRZEWOZY ŁADUNKÓW TRANSPORTEM MORSKIM

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990	2000
	w tysiącach ton				
<b>Ogółem</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>6 011</b>	<b>17 626</b>	<b>39 572</b>	<b>28 477</b>	<b>22 774</b>
<b>Według grup ładunków</b>					
Węgiel i koks .....	2 799 <sup>a</sup>	7 322	11 742	5 120	4 150
Rudy .....	814 <sup>a</sup>	1 964	4 138	1 042	1 275
Zboże.....	178 <sup>a</sup>	43	6 345	9 849	4 975

<sup>a</sup> 1961 r.



Tabl. 151 (486). PRZEWOZY ŁADUNKÓW TRANSPORTEM MORSKIM (dok.)

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990	2000
	w tysiącach ton				
<b>Według grup ładunków (dok.)</b>					
Drewno.....	91 <sup>a</sup>	125	203	42	26
Ładunki płynne .....	1 496 <sup>a</sup>	889	6 959	892	708
Inne masowe .....		2 787	4 174	4 342	5 665
Drobnica .....	2 831 <sup>a</sup>	4 496	6 011	7 190	5 975
<b>Według rodzajów żeglugi i zasięgu pływania</b>					
Żegluga regularna.....	2 831	4 398	5 464	6 794	4 855
zasięg: oceaniczny.....	1 634	2 879	3 339	4 213	1 144
europejski .....	998	1 021	987	983	1 004
bałtycki.....	199	498	1 138	1 598	2 707
Żegluga nieregularna.....	3 180	13 228	34 108	21 683	17 919
zasięg: oceaniczny.....	34	1 027	11 642	11 100	8 310
europejski .....	1 067	8 103	18 425	9 666	9 530
bałtycki.....	2 079	4 098	4 041	917	79
<b>Według relacji przewozów</b>					
W relacji z portami polskimi.....	7 162 <sup>a</sup>	15 157	32 359	13 087	9 240
Pomiędzy portami:					
zagranicznymi .....	990 <sup>a</sup>	2 469	7 107	15 390	13 509
polskimi .....	57 <sup>a</sup>	0	106	—	25
<b>W podziale na ładunki polskiego handlu zagranicznego i obce</b>					
Przewozy ładunków polskiego handlu zagranicznego .....	.	13 743	31 108	11 208	6 819
Przewozy ładunków obcych przechodzących tranzytem przez porty polskie.....	.	1 403	1 460	1 638	850
Przewozy ładunków obcych pomiędzy portami zagranicznymi .....	.	2 469	6 976	15 367	13 509
Przewozy pozostałych ładunków.....	.	11	28	264	1 596 <sup>b</sup>
<b>Według rodzaju statków</b>					
Własne .....	5 776	17 512	38 669	28 049	18 681
Dzierżawione .....	235	114	903	428	4 093

a 1961 r. b W tym przewozy ładunków obcych pomiędzy portami polskimi – 25 tys. t.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 362–363; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 352; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 369–370; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1945–1968*, Warszawa 1969, s. 21–24; *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1983*, Warszawa 1983, s. 44–47; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 410–411; *Transport – wyniki działalności w 1990 r.*, część 1, Warszawa 1991, s. 27–28; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 58–59.



Tabl. 152 (487). DROGI WODNE ŚRÓDLĄDOWE ŻEGLOWNE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1957	1960	1970	1980	1990	2000
	w kilometrach					
<b>Ogółem</b> .....	<b>4 560</b>	<b>4 576</b>	<b>3 712<sup>a</sup></b>	<b>3 813<sup>a</sup></b>	<b>3 997</b>	<b>3 813<sup>b</sup></b>
Rzeki żeglowne .....	3 400	3 420	2 780	2 490	.	2 553
Sztuczne drogi wodne ....	1 160	1 156	932	1 323	.	945

*a* Maksymalna długość w okresie nawigacji. *b* W tym jeziora żeglowne – 315 km, nieujęte w dalszym podziale.

Uwaga. Długość dróg wodnych śródlądowych żeglownych w 1947 r. wynosiła 4 979 km, z tego: 266 km kanałów (bez kanału Warta–Gopło i Mazurskiego, które były w budowie), 499 km rzek skanalizowanych i 3 890 km rzek oraz 324 km jezior żeglownych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 138; *Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967, s. 585; *Rocznik Statystyczny Transportu 1986*, Warszawa 1987, s. 15; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 54.

Tabl. 153 (488). TABOR PŁYWAJĄCY ŚRÓDLĄDOWEGO TRANSPORTU WODNEGO

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1947	1960	1970	1980	1990	2000
<b>Holowniki:</b>						
liczba.....	60	150	101	39	25	9
moc w kW <sup>a</sup> .....	12 770	32 496	15 779	6 344	4 240	1 615
<b>Pchacze:</b>						
liczba.....	.	2	180	386	386	236
moc w kW <sup>a</sup> .....	.	330	35 789	99 123	101 520	67 387
<b>Barki:</b>						
liczba.....	581	583	1 263 <sup>b</sup>	1 570	1 337	492
nośność w tys. t wymierzonych <sup>c</sup>	145,2	221,2	513,6	689,2	619,0	254,6
<b>z własnym napędem:</b>						
liczba.....	12	58	345 <sup>b</sup>	331	319	105
nośność w tys. t wymierzonych <sup>c</sup>	3,2	22,2	158,4 <sup>b</sup>	154,0	148,0	49,1

*a* W latach 1947 i 1960 w KM. *b* Łącznie ze statkami towarowymi zakwalifikowanymi do żeglugi na wodach morskich. *c* Tona wymierzona – tona nośności ładunkowej barki.



**Tabl. 153 (488). TABOR PLYWAJĄCY ŚRÓDLADOWEGO TRANSPORTU WODNEGO (dok.)**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1947	1960	1970	1980	1990	2000
Barki (dok.)						
bez własnego napędu:						
liczba.....	569	525	918	1 239	1 018	387
nośność w tys. t wymierzonych <sup>c</sup>	142,0	199,0	355,2	535,2	471,0	205,5
Statki pasażerskie:						
liczba.....	24	74	93	98	57	81
miejsca pasażerskie ..	4 365	13 350	18 087	17 330	11 167	9 439

<sup>c</sup> Tona wymierzona – tona nośności ładunkowej barki.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 137; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 397; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 350; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 368; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 412; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 54.

**Tabl. 154 (489). TRANSPORT LOTNICZY ROZKŁADOWY PLL „LOT”**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Liczba samolotów .....	59	40	36	46	41	47
Miejsca pasażerskie .....	.	984	2 062	3 927	4 680	4 823
Długość linii lotniczych w km.....	8 408	14 381	40 694	92 760	116 645	89 975
w tym krajowych.....	2 632	1 808	4 669	5 127	2 030	2 687
Liczba linii lotniczych .....	15	17	37	56	51	68
w tym krajowych.....	8	5	12	13	5	10
Liczba państw, z którymi utrzymywana jest komunikacja regularna.....	8	16	24	34	33	29
Liczba miast, z którymi utrzymywana jest komunikacja regularna.....	17	24	40	56	52	51
w tym w kraju.....	9	7	10	12	7	9
Przewozy pasażerów (w ciągu roku) w tys. ...	89	176	959	1 828	1 715	2 791
w tym na liniach krajowych w ruchu regularnym.....	83	110	634	761	225	451

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971, s. 360; *Rocznik Statystyczny Transportu 1981*, Warszawa 1982, s. 167; *Transport – wyniki działalności w 1990 r.*, część 1, Warszawa 1991, s. 35; *Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 51; *Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002, s. 2–5; <http://www.lot.com/app/index>.



## ŁĄCZNOŚĆ

## Lata 1918–1939

Tabl. 155 (490). POCZTA, TELEFON, TELEGRAF

## A. OGÓLEM

Wyszczególnienie	1923	1930	1935	1938 <sup>a</sup>
<b>Poczta</b>				
Liczba instytucji ze służbą pocztową i telekomunikacyjną <sup>bc</sup> .....	3 766	4 459	4 623	5 086
Przesyłki listowe w mln szt.....	673	978	735	1 002
Listy wartościowe i paczki w mln szt	8,2	17,4	13,9	15,7
Przekazy wpłacone:				
w milionach sztuk.....	7,7	16,8	15,5	21,8
w milionach złotych .....	69	1 843	1 149	1 766
<b>Telefon</b>				
Aparaty <sup>c</sup> .....	110	199	230	299
Abonenci <sup>c</sup> .....	99	146	174	225
Rozmowy w mln.....	475	792	518	619
w tym miejscowe.....	461	763	493	589
<b>Telegraf<sup>d</sup></b>				
Nadane telegramy (krajowe i międzynarodowe) w mln .....	6,4	5,9	3,7	3,7

*a* Łącznie z Zaolziem. *b* Grupa ta obejmuje: urzędy pocztowe, agencje, pośrednictwa oraz poczty peronowe. *c* Stan w dniu 31 III następnego roku. *d* Dane dotyczą wielu typów aparatów telegraficznych (Morse'a, „stukawki”, dalekopisy, dalekopisy Hughesa, największą liczbę stanowiły aparaty Morse'a).



Tabl. 155 (490). POCZTA, TELEFON, TELEGRAF (dok.)

B. WOJEWÓDZIWA W 1939 R.<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 III

Województwa	Instytucje pocztowe <sup>b</sup>		
	ogółem	na 100 km <sup>2</sup>	na 10 tys. ludności
<b>Polska</b> .....	<b>5 035</b>	<b>1,3</b>	<b>1,6</b>
<b>Województwa centralne</b>			
Warszawskie <sup>e</sup> .....	351	1,4	1,1
Łódzkie .....	157	1,2	0,8
Kieleckie .....	331	1,3	1,1
Lubelskie .....	315	1,0	1,3
Białostockie .....	225	0,7	1,4
<b>Województwa wschodnie</b>			
Wileńskie .....	202	0,7	1,6
Nowogródzkie .....	163	0,7	1,5
Poleskie .....	139	0,4	1,2
Wołyńskie .....	236	0,7	1,1
<b>Województwa zachodnie</b>			
Poznańskie .....	628	2,2	2,7
Pomorskie .....	641	2,5	3,4
Śląskie .....	295	7,0	2,3
<b>Województwa południowe</b>			
Krakowskie .....	521	3,0	2,3
Lwowskie .....	445	1,6	1,4
Stanisławowskie .....	178	1,1	1,2
Tarnopolskie .....	208	1,3	1,3

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Notki patrz na str. 513. <sup>e</sup> Łącznie z m. st. Warszawą.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 188, 206; *Statystyka pocztowa, telegraficzna i telefoniczna*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 25, Warszawa 1935, s. 1, 44; *Statystyka pocztowa, telefoniczna i telegraficzna*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 108, Warszawa 1939, s. 3.

**Lata 1939–1945****Tabl. 156 (491). ZNISZCZENIA WOJENNE W ŁĄCZNOŚCI<sup>a</sup>**

Wyszczególnienie	W % stanu z 1939 r.
Linie napowietrzne i sieć miejscowa łączności .....	50
Pojemność central i stacji telefonicznych.....	80
Urządzenia telegraficzne .....	90
Urządzenia radiokomunikacyjne .....	100

<sup>a</sup> Wielkości przybliżone; dane dotyczą obszaru państwa w granicach powojennych.

Na podstawie: *Struktura gospodarki narodowej*, Warszawa 1969, s. 228.

**Lata 1945–2000****Tabl. 157 (492). WAŻNIEJSZE DANE O ŁĄCZNOŚCI**

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Placówki pocztowo-telekomunikacyjne <sup>a</sup> (stan w dniu 31 XII):							
liczba placówek.....	3 919	4 940	6 953	7 574	8 147	8 041	8 549
placówki na 10 tys. ludności....	1,7	2,0	2,3	2,3	2,3	2,1	2,2
Listonosze (przeciętne w grudniu) na 10 tys. ludności .....	.	7,3	7,9	7,8	7,2	6,9	6,7
Przesyłki listowe nadane w mln.....	310	512	922	1 526	1 402	828	2 341
Przesyłki listowe nadane w obrocie krajowym na 100 ludności w tys. ....	.	.	3,0	4,6	3,7	1,9	6,0
Telegramy nadane:							
w milionach .....	5,9	7,2	10,0	16,7	19,0	11,7	3,2
na 100 ludności w szt.....	25	29	33	51	54	31	8

<sup>a</sup> W 2000 r. – placówki pocztowe i placówki usług telekomunikacyjnych.



Tabl. 157 (492). WAŻNIEJSZE DANE O ŁĄCZNOŚCI (dok.)

Wyszczególnienie	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Abonenci telefonii przewodowej <sup>b</sup> (stan w dniu 31 XII):							
w tysiącach.....	118	194	535	1 070	1 943	3 293	10 740
na 1 000 ludności.....	5,0	7,7	17,9	32,8	54,4	86,2	277,9

<sup>b</sup> Standardowe łącza główne.

Na podstawie: *Polska 1918–1989*, Warszawa 1989, s. 149; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 375–376; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LX–LXI, 416–417.

Tabl. 158 (493). NIEKTÓRE DANE O ŁĄCZNOŚCI  
WEDŁUG WOJEWÓDZTWA

Stan w dniu 31 XII

Województwa	Placówki pocztowo- -telekomunikacyjne <sup>a</sup> na 10 tys. ludności	Abonenci telefonii przewodowej <sup>b</sup> na 1 000 ludności
-------------	--	---

**1958**

<b>Polska</b> .....	<b>2,4</b>	<b>15,4</b>
M.st. Warszawa .....	0,9	50,1
M. Kraków .....	0,8	42,3
M. Łódź .....	0,5	33,4
M. Poznań .....	1,1	33,8
M. Wrocław .....	0,8	25,3
Białostockie .....	3,0	9,2
Bydgoskie .....	2,6	15,4
Gdańskie .....	2,5	22,9
Katowickie .....	1,4	14,3
Kieleckie .....	2,3	8,7
Koszalińskie .....	4,0	18,8
Krakowskie .....	2,4	7,8
Lubelskie .....	2,8	8,6
Łódzkie .....	2,3	9,3
Olsztyńskie .....	3,6	15,2
Opolskie .....	3,0	14,4
Poznańskie .....	3,0	12,1

<sup>a</sup> W 2000 r. – placówki pocztowe i placówki usług telekomunikacyjnych. <sup>b</sup> Standardowe łącza główne.



Tabl. 158 (493). NIEKTÓRE DANE O ŁĄCZNOŚCI  
WEDŁUG WOJEWÓDZTW (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Województwa	Placówki pocztowo- -telekomunikacyjne <sup>a</sup> na 10 tys. ludności	Abonenci telefonii przewodowej <sup>b</sup> na 1 000 ludności
<b>1958 (dok.)</b>		
Rzeszowskie.....	2,6	7,8
Szczecińskie .....	2,7	25,4
Warszawskie.....	2,4	8,6
Wrocławskie .....	2,8	16,4
Zielonogórskie .....	3,1	17,2
<b>2000</b>		
<b>Polska</b> .....	<b>2,2</b>	<b>277,9</b>
Dolnośląskie .....	2,6	300,9
Kujawsko-pomorskie .....	2,2	276,9
Lubelskie.....	3,0	246,4
Lubuskie .....	2,6	265,8
Łódzkie.....	1,8	285,6
Małopolskie .....	2,0	256,5
Mazowieckie .....	1,7	339,4
Opolskie .....	2,7	241,0
Podkarpackie.....	2,4	220,1
Podlaskie.....	2,8	273,3
Pomorskie .....	2,2	289,5
Śląskie .....	1,6	276,2
Świętokrzyskie.....	2,4	216,2
Warmińsko-mazurskie.....	3,0	246,9
Wielkopolskie .....	2,2	278,1
Zachodniopomorskie.....	2,3	296,8

a, b Notki patrz na str. 516.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 235–236; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LXXVIII–LXXXI.

## HANDEL WEWNĘTRZNY

Lata 1918–1939

Tabl. 159 (494). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA LATA 1924–1938 WYKUPIONE  
DLA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH WEDŁUG KATEGORII ŚWIADECTW

Lata	Ogółem w tys.	W % ogółem – kategorie świadectw przemysłowych				
		I	II	III	IV	V
1924.....	391,5	0,8	10,9	50,0	34,0	4,3
1928.....	466,0	0,3	7,8	47,6	41,7	2,6
1930.....	455,3	0,3	8,6	51,0	37,7	2,4
1932.....	427,9 <sup>a</sup>	0,2	5,7	37,4	55,4	1,3
1935.....	417,0 <sup>a</sup>	0,1	4,6	24,4	69,9	1,0
1938.....	462,2 <sup>a</sup>	0,3	8,6	51,0	37,7	2,4

<sup>a</sup> Łącznie z żegluga – statki.

Statystyka handlu opierała się na wykupionych przez zakłady handlowe świadectwach przemysłowych. Zasady ich wydawania określały ustawy. Wszystkie przedsiębiorstwa kierujące się w swojej działalności zyskiem zobowiązane były do wykupywania świadectw przemysłowych. W grupie przedsiębiorstw handlowych przewidziano 5 kategorii świadectw: I – handel hurtowy, II – większy handel detaliczny, sprzedaż wyrobów luksusowych i innych wymienionych w ustawie, III – drobna sprzedaż w zakładach składających się z jednego pomieszczenia i zatrudniających najwyżej jednego dorosłego pracownika, IV – sprzedaż towarów w pomieszczeniach „nieposiadających charakteru pokoju” i bez pomocy dorosłych pracowników najemnych, V – handel obwoźny i obnośny. Przepisy dotyczące wykupywania świadectw ulegały zmianom, zmienił się też zakres kategorii „handel wewnętrzny” oraz klasyfikacja branżowa przedsiębiorstw handlowych. Dlatego też dane nie są w pełni porównywalne.

Na podstawie: J. Chodorowski, *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*, Warszawa 1938, s. 43; *Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937, s. 90; J. Żarnowski, *Spoleczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1973, s. 233–234.



Tabl. 160 (495). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA 1928 R. WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH WEDŁUG GRUP WOJEWÓDZTW I BRANŻ

Branże	Ogółem	Grupy województw			
		centralne <sup>a</sup>	wschodnie	zachodnie	południowe
<b>Ogółem</b> .....	<b>465 955</b>	<b>208 947</b>	<b>61 708</b>	<b>75 218</b>	<b>120 082</b>
Handel towarowy .....	422 440	194 363	56 210	64 588	107 279
skup towarów .....	33 323	13 120	5 021	6 160	9 022
sprzedaż towarów .....	389 117	181 243	51 189	58 428	98 257
w tym:					
artykuły spożywcze i kolonialne (wyłącznie)	168 253	78 392	25 636	21 014	43 211
wina i wódki (ewentualnie z towarami spożywczo-kolonialnymi).....	4 329	1 986	821	426	1 096
specjalna sprzedaż wyrobów monopolu tytoniowego <sup>b</sup> .....	13 349	2 511	796	1 189	8 853
manufaktura .....	26 316	12 674	3 638	2 295	7 709
konfekcja i galanteria.....	24 800	13 856	2 633	3 780	4 531
ubrania, futra, wyroby skórzane .....	8 505	5 569	781	594	1 561
obuwie i skóry .....	17 063	8 980	2 053	1 888	4 142
maszyny, narzędzia, artykuły techniczne z wyjątkiem rolniczych .....	2 249	833	130	822	464
artykuły budowlane i opałowe.....	11 018	6 005	683	1 263	3 067
żelazo, wyroby żelazne, emaliowane, aluminiowe itp. ....	6 398	3 180	984	532	1 702
wyroby porcelanowe, szklane itp. ....	5 456	2 708	703	759	1 286
mydło, świece, farby, pokosty itp. <sup>b</sup> .....	3 729	2 122	407	345	855
apteki i składy apteczne.....	3 982	1 750	778	837	617
książki, artykuły piśmiennicze .....	4 317	2 160	441	937	779
Zakłady gastronomiczne z wyszynkiem i bez wyszynku .....	33 144	11 185	4 462	8 601	8 896
Banki, spółdzielnie kredytowe, kantory itp. ....	1 400	477	186	462	275
Hotele, pensjonaty, pokoje umeblowane.....	3 365	872	441	451	1 601
Przedsiębiorstwa ekspedycyjne i przewozowe.....	3 193	1 617	286	680	610
Syndykaty i spółdzielnie rolnicze, nasiona, ma- szyny rolnicze itp. ....	2 413	433	123	436	1 421

<sup>a</sup> Łącznie z m.st. Warszawą. <sup>b</sup> 1929 r.

Na podstawie: *Statystyka przedsiębiorstw handlowych w Polsce 1932*, „Statystyka Polski”, seria B, zeszyt 5, Warszawa 1932, s. 13–15.





Tabl. 161 (496). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA 1938 R. WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW DZIAŁALNOŚCI HANDLOWEJ WEDŁUG GRUP WOJEWÓDZTW I BRANŻ

Branże	Ogółem	M.st. Warszawa	Grupy województw			
			centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
<b>Ogółem</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>468 774</b>	<b>34 185</b>	<b>164 412</b>	<b>64 858</b>	<b>90 070</b>	<b>115 249</b>
Zakłady handlowe.....	461 794	33 058	162 791	63 936	88 229	113 780
Zajęcia przemysłowe .....	6 529	1 070	1 598	870	1 530	1 461
Żegluga – statki .....	451	57	23	52	311	8
<b>W tym zakłady handlowe</b>						
<b>Razem</b> .....	<b>461 794</b>	<b>33 058</b>	<b>162 791</b>	<b>63 936</b>	<b>88 229</b>	<b>113 780</b>
Handel towarowy .....	404 049	28 148	147 307	56 688	73 181	98 725
skup towarów .....	29 894	481	11 563	7 025	4 292	6 533
w tym:						
zboże .....	6 974	6	3 258	1 493	506	1 711
zwierzęta żywe .....	6 277	54	2 401	1 078	1 529	1 215
sprzedaż towarów .....	374 155	27 667	135 744	49 663	68 889	92 192
surowce rolne i artykuły dla potrzeb rolnictwa .....	7 698	472	2 204	970	2 181	1 871
artykuły żywnościowe .....	212 014	12 281	82 481	31 796	40 497	44 959
w tym:						
pieczywo .....	5 003	424	1 823	564	1 204	988
nabiał .....	5 052	576	1 109	217	2 105	1 045
mięso .....	25 300	1 994	9 477	3 249	4 483	6 097
owoce, warzywa .....	8 647	1 100	3 122	930	2 417	1 078
słodcyce .....	12 966	1 694	5 076	1 529	2 146	2 521
napoje alkoholowe .....	4 010	179	1 968	467	807	589
wyroby tytoniowe .....	7 104	509	1 509	756	1 295	3 035
artykuły odzieżowe .....	76 596	5 762	30 269	9 406	12 902	18 257
w tym:						
tkaniny .....	26 523	985	10 600	3 386	4 197	7 355
odzież, futra .....	8 832	1 073	2 854	1 235	1 242	2 428
bielizna, trykotaże, galanteria	22 860	2 100	10 138	2 407	4 281	3 934
obuwie .....	5 781	521	2 320	639	1 266	1 035
skóry, wyroby ze skóry .....	9 936	810	3 334	1 555	1 234	3 003



Tabl. 161 (496). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA 1938 R. WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW  
DZIAŁALNOŚCI HANDLOWEJ WEDŁUG GRUP WOJEWÓDZTW I BRANŻ (dok.)

Branże	Ogółem	M.st. Warszawa	Grupy województw			
			centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
<b>W tym zakłady handlowe (dok.)</b>						
Handel towarowy (dok.)						
sprzedaż towarów (dok.)						
meble, sprzęty, naczynia .....	9 594	933	3 155	1 014	1 904	2 588
artykuły chemiczne <sup>a</sup> .....	12 319	2 440	3 677	1 576	2 429	2 197
papier i wyroby z papieru .....	4 771	944	1 344	400	1 119	964
książki, czasopisma, dzieła sztuki	3 313	421	915	546	708	723
żelazo, metale, wyroby .....	14 319	1 963	4 242	1 701	3 127	3 286
materiały budowlane i opałowe	16 652	2 140	6 203	1 460	2 748	4 101
w tym węgiel .....	8 182	1 570	3 141	452	1 340	1 679
artykuły różne i nieokreślone ...	16 879	311	1 254	794	1 274	13 246
Zakłady gastronomiczne i wynajem pomieszczeń .....	39 598	2 006	10 199	4 850	10 824	11 719
Handel pieniężny i ubezpieczenia .....	1 956	252	494	152	743	315
Biura wszelkie .....	1 633	418	283	93	464	375
Wypożyczalnie .....	4 749	944	1 621	577	1 210	397
Transport, komunikacja, ekspedycja	2 813	361	926	353	723	450
Przedsiębiorstwa rozrywkowe .....	1 354	125	383	199	399	248
Lecznictwo i higiena .....	876	227	206	107	125	211
Inne i nieokreślone .....	4 766	577	1 372	917	560	1 340

<sup>a</sup> W tym 2 213 aptek.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 99–100.

Tabl. 162 (497). ŚWIADCTWA PRZEMYSŁOWE NA LATA 1935 I 1938 WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH WEDŁUG KATEGORII ŚWIADCTW I BRANŻ

Branże	Ogółem		Kategorie świadectw przemysłowych					
	1935	1938	I i II		III		IV i V	
			1935	1938	1935	1938	1935	1938
<b>Ogółem</b> .....	<b>415 351</b>	<b>461 794</b>	<b>19 803</b>	<b>26 453</b>	<b>100 923</b>	<b>96 415</b>	<b>294 625</b>	<b>338 926</b>
Handel towarowy <sup>a</sup> .....	365 138	404 049	15 737	21 859	84 379	80 567	265 022	301 623
skup towarów .....	25 950	29 894	733	1 122	3 215	3 645	22 002	25 127
sprzedaż towarów .....	339 188	374 155	15 004	20 737	81 164	76 922	243 020	276 496
w tym:								
surowce rolne i artykuły dla potrzeb rolnictwa.....	x	7 698	x	993	x	1 868	x	4 837
artykuły żywnościowe .....	169 333	212 014	4 240	5 366	36 775	36 305	128 318	170 343
w tym:								
pieczywo i nabiał.....	10 302	10 055	.	142	.	1 801	.	8 112
mięso.....	35 537	25 300	.	450	.	5 578	.	19 272
słodyczne, owoce, warzywa....	19 780	21 613	.	366	.	1 789	.	19 458
napoje alkoholowe .....	5 570	4 010	.	247	.	2 543	.	1 220
wyroby tytoniowe .....	5 293	7 104	.	407	.	813	.	5 884
artykuły odzieżowe.....	68 687	76 596	4 296	6 780	10 691	17 385	48 700	52 431
w tym:								
tkaniny .....	19 000	26 523	.	3 521	.	6 303	.	16 699
odzież, futra.....	7 035	8 832	.	815	.	2 451	.	5 566
obuwie.....	6 972	5 781	.	254	.	1 592	.	3 935
skóry, wyroby ze skóry .....	8 122	9 936	.	742	.	2 648	.	6 546
meble, sprzęty, naczynia .....	9 081	9 594	571	719	2 331	2 322	6 179	6 553

<sup>a</sup> W 1935 r. uwzględniono te branże, w których liczba wykupionych świadectw wynosiła 5 000 i więcej.

Tabl. 162 (497). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA LATA 1935 I 1938 WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH WEDŁUG KATEGORII ŚWIADECTW I BRANŻ (dok.)

Branże	Ogółem		Kategorie świadectw przemysłowych								
	1935	1938	I i II		III		IV i V				
			1935	1938	1935	1938	1935	1938			
Handel towarowy <sup>a</sup> (dok.)											
sprzedaż towarów (dok.)											
artykuły chemiczne <sup>b</sup> .....	10 350	12 319	1 350	1 656	5 997	6 227	3 003	4 436			
papier i wyroby z papieru .....	4 771	4 771	446	446	2 184	1 241	4 702	3 084			
książki, czasopisma, dzieła sztuki .....	7 305	3 313	419	104		966		2 243			
żelazo, metale, wyroby <sup>c</sup> .....	9 904	14 319	1 641	2 642	4 241	5 651	4 022	6 026			
materiały budowlane i opałowe	13 220	16 652	956	1 527	3 125	3 513	9 139	11 612			
w tym:											
materiały budowlane .....	5 903	3 935	.	552	.	1 310	.	2 073			
węgiel .....	7 317	8 182	.	267	.	752	.	7 163			
artykuły różne i nieokreślone ...	50 568	16 879	1 486	504	10 537	1 444	38 545	14 931			
Zakłady gastronomiczne i wynajem pomieszczeń .....	33 067	39 598	1 666	1 832	12 263	11 744	19 138	26 022			
Handel pieniężny i ubezpieczenia .....	1 773	1 956	494	459	236	277	1 043	1 220			
Biura wszelkie <sup>d</sup> .....	4 169	1 633	725	698	1 273	510	2 171	425			
Wypożyczalnie .....	4 088	4 749	67	75	186	165	3 835	4 509			
Transport, komunikacja, ekspedycja	2 654	2 813	619	798	1 153	1 356	882	659			
Przedsiębiorstwa rozrywkowe .....	1 116	1 354	205	333	317	272	594	749			
Lecznictwo i higiena .....	629	876	68	115	294	360	267	401			
Inne i nieokreślone .....	2 717	4 766	222	284	822	1 164	1 673	3 318			

<sup>a</sup> W 1935 r. uwzględniono te branże, w których liczba wykupionych świadectw wynosiła 5 000 i więcej. <sup>b</sup> W tym apteki: 2 051 w 1935 r. i 2 213 w 1938 r. <sup>c</sup> W 1935 r. kategoria: maszyny, instrumenty, narzędzia. <sup>d</sup> W 1935 r. – pośrednictwo.

Na podstawie: J. Chodorowski, *Struktura wewnętrznej handlu towarowego w Polsce*, Warszawa 1938, s. 36–37; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 98–100; *Statystyka zakładów przemysłowych i handlowych 1935*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 89, Warszawa 1938, s. 69.



Tabl. 163 (498). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA 1938 R. WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW  
DZIAŁALNOŚCI HANDLOWEJ<sup>a</sup> WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI  
I WOJEWÓDZTW

Województwa <sup>b</sup>	Ogółem	Zakłady stanowiące własność			
		spółek <sup>c</sup>	spółdzielni	osób fizycznych	inną i o niewiadomej formie prawnej
<b>Polska</b> .....	<b>468 774</b>	<b>21 900</b>	<b>14 465</b>	<b>429 608</b>	<b>2 801</b>
M.st. Warszawa .....	34 185	4 231	248	29 517	189
Województwa centralne:					
warszawskie .....	36 351	862	541	34 830	118
łódzkie.....	44 912	2 117	616	42 004	175
kieleckie .....	37 163	1 012	700	35 318	133
lubelskie.....	29 090	1 102	1 217	26 636	135
białostockie .....	16 896	757	396	15 629	114
Województwa wschodnie:					
wileńskie .....	15 596	1 197	348	13 921	130
nowogródzkie.....	11 297	601	333	10 258	105
poleskie .....	11 839	617	394	10 742	86
wołyńskie .....	26 126	927	844	24 198	157
Województwa zachodnie:					
poznańskie .....	35 949	1 172	847	33 775	155
pomorskie.....	31 590	1 478	577	29 355	180
śląskie .....	22 531	1 343	423	20 592	173
Województwa południowe:					
krakowskie .....	36 435	1 490	600	33 820	525
lwowskie.....	41 885	1 703	2 877	37 040	265
stanisławowskie.....	18 203	640	1 437	16 028	98
tarnopolskie .....	18 726	651	2 067	15 945	63

<sup>a</sup> Dotyczy zakładów handlowych (461 794 świadectwa), zajęć przemysłowych (6 529 świadectw) oraz żeglugi – statki (451 świadectw). <sup>b</sup> Według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 1 IV 1939 r. <sup>c</sup> Dotyczy spółek: akcyjnych (2 886), z ograniczoną odpowiedzialnością (4 127), komandytowych (184) i firmowych (14 703).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 101–103.



Tabl. 164 (499). ŚWIADECTWA PRZEMYSŁOWE NA 1938 R. WYKUPIONE DLA ZAKŁADÓW HANDLOWYCH WEDŁUG SIEDZIBY

Województwa <sup>a</sup>	Ogółem	Miasta	Wieś	Handel bez stałej siedziby <sup>b</sup>	Ogółem <sup>c</sup>	
	w liczbach bezwzględnych				na 1 000 ludności	na 100 km <sup>2</sup> powierzchni
<b>Polska</b> .....	<b>462 245<sup>d</sup></b>	<b>267 337</b>	<b>158 088</b>	<b>36 820</b>	<b>13,6</b>	<b>120</b>
M.st. Warszawa .....	33 115	32 695	x	420	26,9	x
Województwa centralne:						
warszawskie .....	36 218	16 350	16 153	3 715	13,6	123
łódzkie .....	44 249	30 338	10 892	3 019	15,8	237
kieleckie .....	36 765	19 489	13 390	3 886	12,9	144
lubelskie .....	28 941	13 348	12 820	2 773	12,7	93
białostockie .....	16 641	9 836	5 235	1 570	12,1	53
Województwa wschodnie:						
wileńskie .....	15 380	7 413	5 266	2 701	11,6	55
nowogródzkie .....	11 178	4 068	5 374	1 736	9,7	48
poleskie .....	11 703	5 358	5 026	1 319	9,4	33
wołyńskie .....	25 727	11 190	11 536	3 001	11,5	73
Województwa zachodnie:						
poznańskie .....	35 516	21 965	10 520	3 031	14,3	136
pomorskie .....	31 094	19 664	9 432	1 998	15,4	195
śląskie .....	21 930	9 869	8 987	3 074	16,1	548
Województwa południowe:						
krakowskie .....	35 825	20 951	12 508	2 366	14,6	207
lwowskie .....	41 351	25 623	14 839	889	12,5	148
stanisławowskie .....	18 017	9 655	7 621	741	11,5	107
tarnopolskie .....	18 595	9 525	8 489	581	11,0	117

<sup>a</sup> Według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 1 IV 1939 r. <sup>b</sup> Obszar działalności zakładów obejmował więcej niż jedną miejscowość, prowadziły one skup zawodowy oraz sprzedaż: z wozu, na targach i jarmarkach. <sup>c</sup> Łącznie z zajęciami przemysłowymi (6 529 świadectw) i żegluga – statki (451 świadectw). <sup>d</sup> Łącznie z żegluga – statki (451 świadectw).

Uwaga. W 1935 r. na ogólną liczbę zakładów handlowych i żegluga – statki (416 970) na terenie miast znajdowało się 59,4% zakładów, na terenach wiejskich – 31,6%, stałej siedziby nie miało 9% zakładów. Według badań W. Ormickiego, dotyczących czterech województw wschodnich, w 1932 r. na 5 873 kupców wędrownych 36,3% pracowało na terenie miejsca zamieszkania, 28,4% – na terenie powiatu, 11,6% – na terenie kilku powiatów, 15,3% – na terenie województwa, pozostali – na terenie kilku województw bądź na terenie całego kraju.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 95, 155; W. Ormicki, *Skup zawodowy i handel obnośny w woj. wileńskim, nowogródzkim, poleskim i wołyńskim. Studium geograficzno-gospodarcze*, Wilno 1938, s. 9; obliczenia własne.



Tabl. 165 (500). MIEJSCOWOŚCI TARGOWE WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 1930 R.

Województwa	Ogółem	Miejscowości urządzające targi								
		małe	wielkie	małe i wielkie	małe (w tygodniu)			wielkie (w roku)		
					2 razy i częściej	1 raz	rządziej	do 6 razy	7–12 razy	powyżej 12 razy
<b>Polska</b> .....	<b>1 310</b>	<b>410</b>	<b>299</b>	<b>601</b>	<b>241</b>	<b>703</b>	<b>67</b>	<b>383</b>	<b>272</b>	<b>245</b>
Województwa centralne:										
warszawskie <sup>a</sup> .....	124	20	27	77	44	48	5	17	57	30
łódzkie .....	91	10	19	62	19	49	4	20	51	10
kieleckie .....	97	64	14	19	9	72	2	11	3	19
lubelskie .....	103	46	18	39	10	71	4	26	10	21
białostockie .....	90	28	19	43	22	43	6	26	26	10
Województwa wschodnie:										
wileńskie .....	75	44	3	28	12	59	1	13	10	8
nowogródzkie .....	48	9	21	18	3	24	—	9	2	28
poleskie .....	48	2	25	21	7	13	3	15	16	15
wołyńskie .....	66	35	20	11	6	33	7	3	2	26
Województwa zachodnie:										
poznańskie .....	136	4	27	105	44	65	—	105	27	—
pomorskie .....	96	3	49	44	30	15	2	71	20	2
śląskie .....	51	29	4	18	22	23	2	11	5	6
Województwa południowe:										
krakowskie .....	98	39	34	25	4	39	21	2	13	44
lwowskie .....	88	34	4	50	3	80	1	27	17	10
stanisławowskie .....	43	12	7	24	4	28	4	12	11	8
tarnopolskie .....	56	31	8	17	2	41	5	15	2	8

<sup>a</sup> Łącznie z m.st. Warszawą.

Uwaga. W 1937 r. było 1 328 miejscowości targowych (w tym 737 wiejskich), targi wielkie urządzało 877 miejscowości. Na ogólną liczbę 87 448 targów (w tym 32 654 na wsi), 15 979 stanowiły targi wielkie.

Na podstawie: M. Doskocz, *Targi małe i wielkie*, „Kwartalnik Statystyczny”, tom VIII, zeszyt 4, Warszawa 1931, s. 968; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 156.



Tabl. 166 (501). SPÓŁDZIELNIE HANDLOWE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	Spółdzielnie		
		spożywców	rolniczo- -spożywcze	rolniczo- -handlowe

**Liczba spółdzielni**

Ogółem

<b>Ogółem</b> .....	1928	3 546	1 185	2 022	339
	1933	4 211	1 253	2 580	378
	1937	5 187	1 804	2 973	410

Według grup województw w 1937 r.

Centralne <sup>a</sup> .....		1 179	970	130	79
Wschodnie .....		736	386	305	45
Zachodnie .....		395	149	—	246
Południowe .....		2 877	299	2 538	40

Według związków rewizyjnych

Polskie .....	1928	1 533	1 130	132	271
	1937	2 471	1 661	582	228
Żydowskie .....	1928	10	—	—	10
	1937	9	—	—	9
Ukraiński i ruski .....	1928	1 944	54	1 890	—
	1937	2 530	139	2 391	—
Niemieckie .....	1928	59	1	—	58
	1937	177	4	—	173

**Członkowie spółdzielni w tys.**

Ogółem

<b>Ogółem</b> .....	1928	869	519	252	98
	1933	706	355	292	59
	1937	795	366	353	76

<sup>a</sup> Łącznie z m.st. Warszawą.





Tabl. 166 (501). SPÓLDZIELNIE HANDLOWE (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	Spółdzielnie		
		spożywców	rolniczo- -spożywcze	rolniczo- -handlowe

**Członkowie spółdzielni w tys. (dok.)**

Według grup województw w 1937 r.

Centralne <sup>a</sup> .....	237	202	9	26
Wschodnie .....	109	48	48	13
Zachodnie .....	82	62	—	20
Południowe .....	367	54	296	17

Według grup zawodowych w 1937 r.

Rolnicy .....	532	152	315	65
Robotnicy .....	118	104	13	1
Rzemieślnicy, kupcy, przemysłowcy .....	8	1	5	2
Urzędnicy i wolne zawody .....	85	75	8	2
Inne i nieokreślone .....	52	34	12	6

Według związków rewizyjnych

Polskie .....	1928	692	510	97	85
	1937	500	348	88	64
Żydowskie .....	1928	1	—	—	1
	1937	1	—	—	1
Ukraiński i ruski .....	1928	164	9	155	—
	1937	283	18	265	—
Niemieckie .....	1928	12	0	—	12
	1937	11	0	—	11

<sup>a</sup> Łącznie z m.st. Warszawą.Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 115–116.

Tabl. 167 (502). LUDNOŚĆ CZYNNA ZAWODOWO W HANDLU I UBEZPIECZENIACH W 1921 R.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Samodzielni	Personel pomocniczy <sup>b</sup>	Robotnicy i chałupnicy <sup>c</sup>	Pomagający członkowie rodzin	Nieznane stanowisko społeczne
	w tysiącach					
<b>Ogółem</b> .....	<b>518,8</b>	<b>325,2<sup>d</sup></b>	<b>49,7</b>	<b>90,5</b>	<b>52,9</b>	<b>0,5</b>
Handel towarowy .....	391,3	283,3	18,7	41,9	47,0	0,3
w tym:						
płodami rolnymi .....	28,9	23,4	0,9	1,5	3,0	0,1
surowcami, materiałami budowlanymi, półfabrykatami.....	33,2	20,8	3,7	5,0	3,7	0,0
artykułami chemicznymi, apteki .....	9,6	3,4	3,2	2,6	0,4	0,0
wyrobami tekstylnymi, odzieżowymi, galanterią .....	53,0	35,2	1,9	8,3	7,6	0,0
artykułami piśmienniczymi, księgarnie, wydawnictwa	6,5	1,9	2,1	2,2	0,3	0,0
innymi artykułami i mieszany.....	124,9	99,4	1,8	7,8	15,8	0,0
domokrajny i uliczny .....	11,2	10,2	–	0,0	1,0	0,0
Spółdzielnie, związki i hurtownie spółdzielcze (bez spółdzielni kredytowych) .....	13,2	–	7,0	6,1	–	0,0
w tym spółdzielnie spóżywców i ich związki .....	7,3	–	3,5	3,8	–	0,0
Hotele, wynajem mieszkań, jadłodajnie .....	74,2	25,1	3,7	39,7	5,6	0,1
Handel pieniężny .....	18,0	0,5	15,3	2,2	0,0	0,0
Ubezpieczenia.....	3,9	0,1	3,6	0,2	0,0	0,0
Pośrednictwo różnego rodzaju oraz prace pomocnicze w handlu .....	18,1	16,1	1,4	0,3	0,3	0,0

<sup>a</sup> Dane na podstawie powszechnego spisu ludności, bez Górnego Śląska, miasta Wilna, powiatów: Oszmiana, Święciany, Wilno–Troki. <sup>b</sup> Dysponenci, księgowi, kierownicy, korespondenci, członkowie zarządów. <sup>c</sup> Subiekci sklepowi, sprzedawcy, ekspedienty. <sup>d</sup> W tym 303,1 tys. samodzielnych, niezatrudniających siły najemnej.

Uwaga. W 1921 r. liczba ludności czynnej i biernej zawodowo w handlu wynosiła 1 270,2 tys.

Na podstawie: J. Chodorowski, *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*, Warszawa 1938, s. 23–25.



Tabl. 168 (503). LUDNOŚĆ CZYNNA ZAWODOWO W HANDLU TOWAROWYM  
WEDŁUG WYZNANIA I WOJEWÓDZTIV W 1921 R. <sup>a</sup>

Województwa	Ogółem w tys.	W % ogółem – wyznanie					
		rzymsko- katolickie i ormiańsko- katolickie	prawo- sławne	grecko- katolickie	ewange- lickie <sup>b</sup>	mojże- szowe	inne i niewia- dome
<b>Polska</b> .....	<b>391,3</b>	<b>22,7</b>	<b>0,6</b>	<b>0,5</b>	<b>2,2</b>	<b>73,8</b>	<b>0,2</b>
M.st. Warszawa .....	53,8	33,3	0,4	—	1,6	64,1	0,6
Województwa centralne:							
warszawskie .....	27,3	24,8	0,2	—	0,9	73,9	0,2
łódzkie .....	42,8	23,0	0,2	—	4,6	72,0	0,2
kieleckie .....	38,8	20,2	0,2	—	0,2	79,3	0,1
lubelskie .....	33,1	12,1	0,2	—	0,1	87,5	0,1
białostockie .....	16,1	9,4	0,8	—	0,5	89,1	0,2
Województwa wschodnie:							
wileńskie .....	4,0	4,9	1,9	—	0,0	92,7	0,5
nowogródzkie .....	7,4	4,5	2,4	—	0,1	92,9	0,1
poleskie .....	9,3	3,1	3,4	—	0,1	93,3	0,1
wołyńskie .....	21,9	3,0	4,6	—	0,2	92,1	0,1
Województwa zachodnie:							
poznańskie .....	23,9	77,2	0,1	—	13,7	8,8	0,2
pomorskie .....	7,7	74,9	0,1	—	17,7	6,9	0,4
Śląsk Cieszyński .....	2,5	39,5	—	0,1	17,8	42,2	0,4
Województwa południowe:							
krakowskie .....	27,6	28,1	—	0,1	0,3	71,4	0,1
lwowskie .....	42,7	12,3	—	2,6	0,3	84,7	0,1
stanisławowskie .....	15,1	3,8	—	2,9	0,1	93,0	0,2
tarnopolskie .....	17,2	4,4	—	2,1	0,0	93,4	0,1

<sup>a</sup> Dane na podstawie powszechnego spisu ludności, bez Górnego Śląska, miasta Wilna, powiatów: Oszmiana, Święciany, Wilno–Troki. <sup>b</sup> Augsburskie, reformowane i unijne.

Na podstawie: J. Chodorowski, *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*, Warszawa 1938, s. 138–140.



Tabl. 169 (504). LUDNOŚĆ CZYNNA I BIERNA ZAWODOWO W HANDLU I UBEZPIECZENIACH  
W 1931 R.<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Samodzielni	Pracownicy umysłowi	Robotnicy i chałupnicy
	w tysiącach			

**Ogółem**

<b>Ogółem</b> .....	<b>1 943,2</b>	<b>1 414,5</b>	<b>166,9</b>	<b>361,8</b>
---------------------	----------------	----------------	--------------	--------------

Według gałęzi zawodu

Handel towarowy .....	1 375,1	1 101,2	82,6	191,3
Domy czynszowe i zakłady gastronomiczne .....	414,9	246,0	16,1	152,8
Obrót pieniężny .....	66,2	2,2	51,3	12,7
Prywatne zakłady ubezpieczeniowe .....	10,6	1,0	8,6	1,0
Pośrednictwo .....	71,0	62,0	6,2	2,8
Inne i nieokreślone .....	5,4	2,1	2,1	1,2

Według wyznania

Rzymskokatolickie .....	712,3	365,7	95,4	251,2
Greckokatolickie .....	23,2	9,5	3,1	10,6
Prawosławne .....	22,7	14,6	2,9	5,2
Ewangelickie <sup>b</sup> .....	40,1	25,0	7,5	7,6
Mojżeszowe .....	1 140,5	996,6	57,4	86,5
Inne i niewiadome .....	4,4	3,1	0,6	0,7

**W tym ludność czynna zawodowo<sup>c</sup>**

<b>Razem</b> .....	<b>813,2</b>	<b>548,0</b>	<b>85,6</b>	<b>179,6</b>
Handel towarowy .....	562,2	417,5	43,4	101,3
Domy czynszowe i zakłady gastronomiczne .....	186,9	107,8	7,7	71,4
Obrót pieniężny .....	31,2	0,9	25,6	4,7
Prywatne zakłady ubezpieczeniowe .....	5,0	0,3	4,3	0,4
Pośrednictwo .....	25,2	20,6	3,3	1,3
Inne i nieokreślone .....	2,7	0,9	1,3	0,5

<sup>a</sup> Dane na podstawie powszechnego spisu ludności. <sup>b</sup> Augsburgskie, reformowane i unijne. <sup>c</sup> Łącznie z pomagającymi członkami rodzin.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 30–31.



Tabl. 170 (505). LUDNOŚĆ CZYNNA ZAWODOWO W HANDLU I UBEZPIECZENIACH<sup>a</sup>  
WEDŁUG STANOWISKA SPOŁECZNEGO I WOJEWÓDZTW W 1931 R.

Województwa	Ogółem	Samodzielni	Pracownicy umysłowi	Robotnicy i chałupnicy
	w tysiącach			
<b>Polska</b> .....	<b>813,2</b>	<b>548,0</b>	<b>85,6</b>	<b>179,6</b>
M.st. Warszawa .....	106,3	49,6	21,4	35,4
Województwa centralne:				
warszawskie .....	48,8	37,6	3,2	8,0
łódzkie .....	81,9	55,8	7,4	18,6
kieleckie .....	63,4	49,6	3,9	9,9
lubelskie .....	47,7	39,4	2,5	5,8
białostockie .....	23,1	18,0	1,4	3,6
Województwa wschodnie:				
wileńskie .....	25,9	18,1	2,6	5,2
nowogródzkie .....	12,5	10,8	0,7	1,1
poleskie .....	14,8	12,5	0,9	1,4
wołyńskie .....	35,7	30,2	2,0	3,5
Województwa zachodnie:				
poznańskie .....	67,4	38,3	10,0	19,1
pomorskie .....	50,0	28,7	6,3	15,1
śląskie .....	37,5	19,3	5,4	12,9
Województwa południowe:				
krakowskie .....	60,5	37,9	7,3	15,2
lwowskie .....	83,1	57,8	8,0	17,3
stanisławowskie .....	26,1	20,8	1,4	3,8
tarnopolskie .....	28,5	23,6	1,2	3,7

<sup>a</sup> Łącznie z pomagającymi członkami rodzin; dane na podstawie powszechnego spisu ludności.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 155.

**Tabl. 171 (506). OBROTY PRZEDSIĘBIORSTW HANDLOWYCH<sup>a</sup>  
WEDŁUG KATEGORII ZAKŁADÓW**

Lata	Ogółem	W zakładach kategorii			
		I	II	III	IV

**Obroty w mln zł**

1924.....	11 879	2 401	4 497	3 998	983
1926.....	9 214	1 354	3 370	3 420	1 070
1928.....	15 080	2 350	6 179	4 942	1 609
1930.....	12 571	1 397	5 424	4 362	1 388
1935 <sup>b</sup> .....	8 807 <sup>c</sup>	717	3 464	2 500	2 050

**Przeciętne obroty na 1 opodatkowany zakład w tys. zł**

1924.....	30	756	102	19	7
1926.....	23	1 331	115	18	6
1928.....	34	2 184	174	23	8
1930.....	29	1 329	141	20	8
1935 <sup>b</sup> .....	21 <sup>c</sup>	1 195	188	25	7

<sup>a</sup> Obroty ustalone dla potrzeb podatkowych; dane dla kolejnych lat są częściowo nieporównywalne z powodu różnic w metodach opracowania. <sup>b</sup> Nie uwzględniono obrotów zwolnionych od podatku. <sup>c</sup> Łącznie z obrotami przedsiębiorstw o niewiadomej kategorii nieuwzględnionymi w dalszym podziale (76 mln zł).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1931*, Warszawa 1931, s. 87; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 383, 385; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930*, Warszawa 1930, s. 258.



Tabl. 172 (507). OBROTY PRZEDSIĘBIORSTW HANDLOWYCH<sup>a</sup> WEDŁUG KATEGORII ZAKŁADÓW I BRANŻ W 1935 R.

Branże	Obroty w mln zł				Przeciętne obroty na 1 opodatkowany zakład w tys. zł			
	ogółem	w tym w zakładach kategorii			ogółem	w tym w zakładach kategorii		
		I i II	III	IV		I i II	III	IV
<b>Ogółem .....</b>	<b>8 807,3</b>	<b>4 180,9</b>	<b>2 499,8</b>	<b>2 049,8</b>	<b>21,0</b>	<b>220,0</b>	<b>24,9</b>	<b>7,0</b>
<b>Handel towarowy .....</b>	<b>7 972,3</b>	<b>3 624,0</b>	<b>2 340,1</b>	<b>1 941,3</b>	<b>21,5</b>	<b>238,0</b>	<b>27,8</b>	<b>7,3</b>
Skup towarów.....	666,7	147,3	178,1	333,7	20,6	182,5	57,0	12,0
Sprzedaż towarów.....	7 305,6	3 476,7	2 162,0	1 607,6	21,6	241,1	26,7	6,7
surowce rolne i artykuły dla rolnictwa	237,2	126,5	75,7	33,4	40,6	236,5	58,1	8,6
artykuły żywnościowe	2 905,5	785,1	1 049,4	1 049,9	13,8	183,8	23,4	6,6
artykuły odzieżowe....	2 040,9	1 196,8	527,3	298,2	29,9	275,2	32,7	6,4
meble, sprzęty, naczynia.....	189,8	99,5	54,0	32,9	22,2	168,6	24,2	5,8
artykuły chemiczne...	444,6	292,0	123,5	27,3	44,7	229,7	22,1	9,1
papier i wyroby z papieru .....	147,5	99,5	34,6	13,1	45,5	330,8	29,4	7,5
książki, czasopisma, dzieła sztuki .....	80,6	41,8	29,4	8,8	26,6	459,5	31,3	4,5
żelazo, metale, wyroby	621,9	453,8	124,5	36,8	57,8	261,0	27,8	8,2
materiały budowlane i opałowe .....	513,9	308,4	109,9	91,0	36,5	324,6	36,0	9,2
artykuły różne i nieokreślone.....	123,7	73,3	33,7	16,2	29,5	224,1	28,6	6,2
<b>Inne zakłady handlowe</b>	<b>835,0</b>	<b>556,9</b>	<b>159,7</b>	<b>108,5</b>	<b>17,2</b>	<b>147,6</b>	<b>9,7</b>	<b>4,0</b>
Zakłady gastronomiczne i wynajem pomieszczeń.....	267,3	92,8	100,9	72,0	7,7	51,0	7,6	3,7
Handel pieniężny i ubezpieczenia .....	161,0	149,7	0,7	9,8	138,8	404,7	13,8	14,4
Biura i wypożyczalnie ....	86,3	66,3	9,4	9,1	13,8	146,3	9,4	2,0
Transport, komunikacja, spedycja .....	188,7	165,0	17,3	2,5	78,4	277,3	16,8	4,9
Przedsiębiorstwa rozrywkowe.....	30,8	22,9	5,8	1,7	30,0	86,2	18,0	4,1
Lecznictwo i higiena.....	17,9	10,4	6,0	1,2	24,6	96,8	18,0	4,5
Inne i nieokreślone .....	83,0	49,8	19,6	12,2	37,8	307,6	40,3	8,3

<sup>a</sup> Obroty ustalone dla potrzeb podatkowych; nie uwzględniono obrotów zwolnionych od podatku.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 385.

Tabl. 173 (508). SPRZEDAŻ TOWARÓW W SPÓDZIELNIACH HANDLOWYCH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Spółdzielnie			
		spożywców	rolniczo- -spożywcze	rolniczo- -handlowe	
		w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> .....	1928	630,1	223,1	71,0	336,0
	1930	641,3	235,7	99,7	305,9
	1932	374,4	172,5	60,7	141,2
	1935	310,6	131,7	54,6	124,3
	<b>1937</b>	<b>459,8</b>	<b>170,5</b>	<b>82,4</b>	<b>206,9</b>
związki rewizyjne:					
Polskie.....		349,8	163,5	34,5	151,8
Żydowskie .....		0,2	—	—	0,2
Ukraiński i ruski .....		54,7	6,8	47,9	—
Niemieckie .....		55,1	0,2	—	54,9

<sup>a</sup> Działalność handlową prowadziły także, niewymienione w tablicy, spółdzielnie mleczarskie (oprócz skupu mleka zajmowały się również sprzedażą towarów: w 1928 r. na kwotę 122,4 mln zł, w 1937 r. — 129,6 mln zł).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 66–68; *Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937, s. 102–103; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 117.

Tabl. 174 (509). OBRÓT ZWIERZĘTAMI RZEŻNYMI NA TARGOWISKACH I W RZEŻNIACH 32 MIAST

Rodzaje zwierząt	1932	1935	1938
	w tysiącach sztuk		

**Spęd na targowiska**

Bydło.....	562,2	595,8	772,2
w tym cielęta .....	250,9	312,5	440,6
Trzoda chlewna .....	675,5	687,7	922,1
Owce i kozy .....	22,8	28,3	65,3

**Doprowadzono do rzeźni**

## Ogółem

Bydło.....	948,6	952,2	1 192,7
w tym cielęta .....	569,4	621,9	769,8
Trzoda chlewna .....	1 085,3	1 180,0	1 452,6
Owce i kozy .....	72,9	99,4	139,3





Tabl. 174 (509). OBRÓT ZWIERZĘTAMI RZEŻNYMI NA TARGOWISKACH I W RZEŻNIACH 32 MIAST (dok.)

Rodzaje zwierząt	1932	1935	1938
	w tysiącach sztuk		
<b>Doprowadzono do rzeźni (dok.)</b>			
W tym z miejscowych targowisk			
Bydło.....	408,9	482,9	664,1
w tym cieleta .....	220,3	296,4	419,7
Trzoda chlewna .....	530,1	484,2	602,4
Owce i kozy .....	21,7	20,9	53,7

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 157.

## Lata 1945–2000

Tabl. 175 (510). ZAKŁADY HANDLOWE HURTU I DETALU

Wyszczególnienie	1947	1948	1949
<b>W liczbach bezwzględnych</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>158 599</b>	<b>143 098</b>	<b>126 435</b>
Państwowe .....	2 179	3 355	5 965
Spółdzielcze .....	21 895	26 384	42 614
Prywatne <sup>a</sup> .....	134 525	113 359	77 856
<b>W odsetkach</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Państwowe .....	1,4	2,3	4,7
Spółdzielcze .....	13,8	18,5	33,7
Prywatne <sup>a</sup> .....	84,8	79,2	61,6

<sup>a</sup> Dane są oparte na wykupionych kartach rejestracyjnych.

Uwaga. W 1947 r. rozpoczął się proces likwidacji prywatnego handlu (został on nazwany „bitwą o handel”). Spadkowi liczby zakładów prywatnych towarzyszyło zmniejszenie zatrudnienia: w 1947 r. w handlu prywatnym zatrudnionych było 54,9% ogółu zatrudnionych w handlu, a w 1950 r. – 25,7%.

Na podstawie: J. Kaliński, *Bitwa o handel 1947–1948*, Warszawa 1971, s. 53, 112, 145; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1948, s. 85; *Rocznik Statystyczny 1950*, Warszawa 1951, s. 69, 71.

Tabl. 176 (511). PLACÓWKI HANDLU DETALICZNEGO

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1950–1990

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990
	w tysiącach				
Punkty sprzedaży detalicznej <sup>a</sup> .....	101,0	159,3	196,2	203,7	469,7
w tym:					
państwowe.....	57,6	48,6	71,7	29,9	20,3
spółdzielcze.....		90,3	108,7	152,0	101,8
prywatne .....	43,4	20,3	15,7	21,3	346,3
w tym sklepy .....	90,1	118,3	123,5	129,9	237,4
państwowe.....	10,0	108,5	116,5	21,8	14,3
spółdzielcze.....	46,6			97,2	68,5
prywatne .....	33,5	9,8	7,0	10,9	154,6
Placówki gastronomiczne .....	6,6	10,2	14,3	25,0	33,2
w tym państwowe i spółdzielcze ....	3,7	9,1	12,8	21,0	10,7

B. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
	w tysiącach	
Punkty sprzedaży detalicznej <sup>b</sup> .....	890,0	860,0
w tym sklepy <sup>c</sup> .....	425,6	432,0
sektor publiczny .....	6,3	2,3
sektor prywatny .....	419,3	429,7
Placówki gastronomiczne .....	60,8	84,3
sektor publiczny .....	2,8	3,3
sektor prywatny.....	58,0	81,0

<sup>a</sup> W handlu artykułami konsumpcyjnymi. <sup>b</sup> Dane szacunkowe z wyjątkiem danych dotyczących sklepów. <sup>c</sup> Łącznie z aptekami ogólnodostępnymi.

Uwaga. W 1947 r. liczba punktów sprzedaży detalicznej wynosiła 139,6 tys. (w tym sklepów – 124,3 tys.), w tym państwowych i spółdzielczych – 21,9 tys. Liczba placówek gastronomicznych wynosiła 13,7 tys., w tym państwowych i spółdzielczych – 0,2 tys.

Na podstawie: *Handel wewnętrzny rynkowy 1976–1980*, Warszawa 1981, s. 2–3; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 373; *Rocznik Statystyczny 1983*, Warszawa 1983, s. 353; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXXIV–XXXV, 393–394; *Rocznik Statystyczny Handlu Wewnętrznego 1947–1967*, Warszawa 1969, s. 17–23; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 421, 423.



Tabl. 177 (512). SKLEPY WEDŁUG WOJEWÓDZT W

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Liczba sklepów	Liczba ludności na 1 sklep	Wyszczególnienie	Liczba sklepów	Liczba ludności na 1 sklep
<b>1950<sup>a</sup></b>			<b>2000</b>		
<b>Polska</b> .....	<b>90 116</b>	<b>277</b>	<b>Polska</b> .....	<b>431 991</b>	<b>89</b>
M. st. Warszawa .....	5 550	145	sklepy: na wsi.....	98 829	149
M. Łódź .....	2 826	219	w miastach	333 162	72
Białostockie .....	1 903	502	Dolnośląskie.....	32 987	90
Bydgoskie .....	5 737	253	Kujawsko-pomorskie ...	25 983	81
Gdańskie .....	3 511	265	Lubelskie .....	23 088	97
Katowickie .....	10 682	255	Lubuskie .....	11 650	88
Kieleckie .....	5 187	315	Łódzkie.....	28 818	92
Koszalińskie .....	1 719	301	Małopolskie .....	34 419	94
Krakowskie.....	6 866	308	Mazowieckie .....	60 736	84
Lubelskie.....	4 208	383	Opolskie .....	10 673	102
Łódzkie.....	4 530	321	Podkarpackie .....	22 370	95
Olsztyńskie.....	1 873	368	Podlaskie.....	11 945	102
Opolskie .....	3 312	245	Pomorskie .....	24 727	89
Poznańskie .....	9 638	218	Śląskie .....	52 369	93
Rzeszowskie.....	3 913	350	Świętokrzyskie .....	14 581	91
Szczecińskie .....	1 746	303	Warmińsko-mazurskie	16 776	88
Warszawskie.....	8 181	250	Wielkopolskie .....	38 882	86
Wrocławskie .....	6 883	247	Zachodniopomorskie ...	21 987	79
Zielonogórskie .....	1 851	303			

<sup>a</sup> Sklepy dotyczą handlu artykułami konsumpcyjnymi; ludność do przeliczeń przyjęto na podstawie spisu powszechnego według stanu w dniu 3 XII.

Uwaga. Na 1 punkt sprzedaży detalicznej w 1950 r. przypadało 245 osób, a w 2000 r. – 45.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 37; *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 271–274; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LXXVIII–LXXXI; 99, 421–422; obliczenia własne.

Tabl. 178 (513). LUDNOŚĆ UTRZYMUJĄCA SIĘ Z PRACY W HANDLU<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1978	1984
<b>Ogółem: w tysiącach</b> .....	<b>1 328</b>	<b>1 427</b>	<b>1 589</b>	<b>1 955</b>	<b>1 990</b>
<b>w % ogółu ludności</b> .....	<b>5,4</b>	<b>4,9</b>	<b>4,9</b>	<b>5,6</b>	<b>5,4</b>
W tym czynni zawodowo w % ogółu ludności czynnej zawodowo .....	5,2	5,3	6,1	7,6	7,6

<sup>a</sup> Dane dla lat 1950–1978 na podstawie spisów powszechnych, dla 1984 r. na podstawie spisu reprezentacyjnego mieszkań i ludności (mikrospis); dane obejmują ludność utrzymującą się z pracy w handlu wewnętrznym i zagranicznym.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 13–14, 33–34.

Tabl. 179 (514). PRACUJĄCY W HANDLU<sup>a</sup>

A. W LATACH 1970, 1980 I 1990 – handel wewnętrzny, dział według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1970	1980	1990
------------------	------	------	------

**W tysiącach**

<b>Ogółem</b> .....	<b>1 024,3</b>	<b>1 273,7</b>	<b>1 347,2</b>
Gospodarka uspołeczniona .....	997,1	1228,0	x
zatrudnieni na podstawie stosunku pracy .....	857,5	1039,6	996,5
osoby wykonujące pracę nakładczą .....	4,1	7,8	2,8
agenci .....	135,5	180,6	106,2
Gospodarka nieuspołeczniona .....	27,2	45,7	241,7 <sup>b</sup>

**W odsetkach**

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Gospodarka uspołeczniona .....	97,3	96,4	x
zatrudnieni na podstawie stosunku pracy .....	83,7	81,6	74,0
osoby wykonujące pracę nakładczą .....	0,4	0,6	0,2
agenci .....	13,2	14,2	7,9
Gospodarka nieuspołeczniona .....	2,7	3,6	17,9 <sup>b</sup>

<sup>a</sup> Przeciętne w roku. <sup>b</sup> Pracodawcy i pracujący na własny rachunek.

Tabl. 179 (514). PRACUJĄCY W HANDLU<sup>a</sup> (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 – sekcja według Polskiej  
Klasyfikacji Działalności<sup>c</sup>

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>W tysiącach</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 858,3</b>	<b>2 100,4</b>
Zatrudnieni na podstawie stosunku pracy .....	1 078,6	1 325,0
Pracodawcy i pracujący na własny rachunek .....	766,9	762,2
Osoby wykonujące pracę nakładczą .....	0,4	0,2
Agenci .....	12,4	13,0
<b>W odsetkach</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Zatrudnieni na podstawie stosunku pracy .....	58,0	63,1
Pracodawcy i pracujący na własny rachunek .....	41,3	36,3
Osoby wykonujące pracę nakładczą .....	0,0	0,0
Agenci .....	0,7	0,6

<sup>a</sup> Przeciętne w roku. <sup>c</sup> Dotyczy sekcji „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego”.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1983*, Warszawa 1983, s. 52; *Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992, s. 98; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 139.

Tabl. 180 (515). DYNAMIKA SPRZEDAŻY DETALICZNEJ (ceny stałe)

Wyszczególnienie	1990=100
<b>Ogółem</b> .....	1947
	9,5
	1950
	15,8
	1960
	34,2
	1970
	60,9
	1980
	117,4
	1990
	100,0
	1995
	126,1
	<b>2000</b>
	<b>151,8</b>
Towary konsumpcyjne .....	146,2
Towary niekonsumpcyjne .....	231,9
Towary w placówkach gastronomicznych .....	113,0

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LII–LIII, 420.



**Tabl. 181 (516). STRUKTURA SPRZEDAŻY DETALICZNEJ  
WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI<sup>a</sup> (ceny bieżące)**

**A. W LATACH 1950–1990<sup>b</sup>**

Lata	Ogółem	Handel		
		państwowy	spółdzielczy <sup>c</sup>	prywatny
1950.....	100,0	81,3		18,7
1960.....	100,0	44,2	53,0	2,8
1970.....	100,0	44,5	54,2	1,3
1980.....	100,0	27,7	70,7	1,6
1990.....	100,0	26,0	42,9	31,1

**B. W LATACH 1995 I 2000**

Lata	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
1995.....	100,0	7,6	92,4
2000.....	100,0	4,9	95,1

<sup>a</sup> W części A tablicy dane nie obejmują zakładów gastronomicznych, stołówek, bufetów sprzedających towary ludności, dane w części B tablicy dotyczą całej sprzedaży detalicznej, tj. łącznie z tymi zakładami. <sup>b</sup> W detalicznym handlu artykułami konsumpcyjnymi. <sup>c</sup> Łącznie z jednostkami organizacji społecznych, politycznych i związków zawodowych (stanowiącymi ok. 0,1–0,2% sprzedaży detalicznej ogółem).

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 363; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXXIV–XXXV, 393–394; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 420.

**Tabl. 182 (517). DOSTAWY NIEKTÓRYCH TOWARÓW NA ZAOPATRZENIE RYNKU**

**A. W LATACH 1955–1989<sup>a</sup>**

Towary	1955	1960	1970	1980	1989
<b>Żywność</b>					
Mąka pszenna <sup>b</sup> w tys. t.....	275	356	398	574	575
Kasze i płatki w tys. t.....	107	165	173	354	.
Ziemniaki jadalne w tys. t.....	.	842	800	1 336	516
Warzywa świeże w tys. t.....	.	305	568	789	414
Owoce krajowe świeże w tys. t.....	.	180	199	263	202

<sup>a</sup> W latach 1955 i 1960 – dostawy do sprzedaży detalicznej. <sup>b</sup> Bez mąki dostarczanej do piekarń za pośrednictwem organizacji handlowych.



Tabl. 182 (517). DOSTAWY NIEKTÓRYCH TOWARÓW NA ZAOPATRZENIE RYNKU (cd.)

A. W LATACH 1955–1989<sup>a</sup> (dok.)

Towary	1955	1960	1970	1980	1989
<b>Żywność (dok.)</b>					
Mięso i podroby <sup>b</sup> w tys. t.....	} 379	647	472	1 153	775
Przetwory mięsne <sup>c</sup> w tys. t.....					
Ryby i przetwory w tys. t.....	.	121	193	271	208
Mleko spożywcze w mln l.....	533	738	1 160	2 389	2 376
Cukier w tys. t.....	491	623	962	1 059	1 199
<b>Napoje alkoholowe</b>					
Wyroby spirytusowe czyste w przeliczeniu na 100% w mln l.....	51,6	62,7	82,5	139	89,3
Wódki gatunkowe w przeliczeniu na 100% w mln l.....	11,0	7,4	23,2	45,5	56,3
Wina i miody pitne w mln l.....	61,9	132	191	349	295
Piwo w mln l.....	.	.	1 021	1 082	1 183
<b>Towary nieżywnościowe konsumpcyjne</b>					
Tkaniny, włókniny, przędze i dzianiny w tys. km.....	295	331	453 <sup>d</sup>	370	309
Obuwie z cholewką skórzaną i z tworzyw sztucznych w mln par.....	21,8	35,2	55,7	66,9	81,7
Pralki i wirówki elektryczne domowe w tys. szt.....	29,7	540	432	822	1 187
w tym automaty pralnicze.....	—	—	—	357	472
Chłodziarki i zamrażarki domowe w tys. szt.....	2,1	53,3	373	708	831
Maszyny do szycia domowe w tys. szt.....	50,2	148	122	220	260
Odbiorniki radiofoniczne w tys. szt.....	484	600	969	2 135	1 551
Odbiorniki telewizyjne w tys. szt.....	1,7	203	557	923	1 074
w tym z ekranem do odbioru kolorowego.....	—	—	—	204	397
Aparaty fotograficzne w tys. szt.....	33,0	148	247	356	453
Samochody osobowe ogólnego przeznaczenia w tys. szt	—	11,1	48,7	165	172
Motocykle w tys. szt.....	29,1	155 <sup>e</sup>	98,9	108	45,6
Rowery (bez dziecięcych) w tys. szt.....	225	690	681	1 132	1 070
Węgiel kamienny i brykiety z węgla kamiennego w mln t	11,4	14,7	22,6	31,9	24,5
Mydło toaletowe i specjalne w kawałkach w tys. t.....	5,8	11,1	22,9	39,4	40,0
Papierosy w mld szt.....	36,0	45,2	68,2	94,2	87,3

<sup>a</sup> w latach 1955 i 1960 — dostawy do sprzedaży detalicznej. <sup>b</sup> Bez podrobów drobiowych. <sup>c</sup> Łącznie z podrobami drobiowymi. <sup>d</sup> Łącznie z dostawami tkanin kierowanymi do zakładów odzieżowych za pośrednictwem organizacji handlowych. <sup>e</sup> Łącznie ze skuterami.



Tabl. 182 (517). DOSTAWY NIEKTÓRYCH TOWARÓW NA ZAOPATRZENIE RYNKU (dok.)

B. W LATACH 1995 i 2000<sup>a</sup>

Towary	1995	2000
<b>Żywność w tys. t</b>		
Mięso drobiowe.....	291	607
Konserwy, wędliny, wyroby wędliniarskie drobiowe.....	94,3	120
Przetwory mięsne i podrobowe ze zwierząt rzeźnych.....	801	871
w tym szynki i łopatki konserwowe oraz inne konserwy mięsne, podrobowe i tłuszczowe.....	59,0	64,0
Ryby morskie mrożone.....	183	237
Konserwy i prezerwy z ryb.....	42,8	55,3
Margaryna oraz mieszanki do smarowania pieczywa.....	370	371
Masło oraz inne tłuszcze otrzymanywane z mleka.....	114	142
Sery i twarogi.....	347	445
Mąka pszenna.....	1 823	2 080
Kasze i grysiki.....	81,5	80,9
Czekolada (łącznie z białą) <sup>b</sup> .....	49,9	112
Makaron.....	64,2	102
<b>Napoje alkoholowe w tys. hl</b>		
Wódki, likiery, inne napoje alkoholowe w przeliczeniu na 100%.....	1 351	747
Wina gronowe (łącznie z wermutem).....	.	1 120
Piwo otrzymywane ze słodu.....	15 049	25 558
<b>Towary nieżywnościowe w tys. szt</b>		
Mydło, produkty organiczne powierzchniowo-czynne i preparaty używane jako mydło <sup>c</sup> .....	.	49,3
Chłodziarki i zamrażarki typu domowego.....	562	1 091
Maszyny pralnicze typu domowego.....	637	1 148
Miksery, malaksery, roboty kuchenne.....	1 081	1 751
Odbiorniki radiowe.....	588 <sup>d</sup>	3 106
Odbiorniki telewizyjne (łącznie z monitorami ekranowymi).....	951	1 364
Samochody osobowe ogólnego przeznaczenia.....	333	632
Rowery.....	1 410	1 112

<sup>a</sup> Ilość wytworzonych w kraju wyrobów pomniejszona o ich eksport i powiększona o import, skorygowana o saldo zmian stanu zapasów u producentów. <sup>b</sup> Z czekoladkami i wyrobami czekoladowymi. <sup>c</sup> W tys. t. <sup>d</sup> Bez zes-tawów.

Uwaga. Towary prezentuje się: w latach 1955–1989 zgodnie z Systematycznym Wykazem Wyrobów, w latach 1995 i 2000 zgodnie z Polską Klasyfikacją Wyrobów i Usług.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 61–62; *Rocznik Statystyczny 1990*, Warszawa 1990, s. 416–417; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 429.



## HANDEL ZAGRANICZNY

Lata 1918–1939

Tabl. 183 (518). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO<sup>a</sup>

Lata	Obroty			Saldo	Obroty – 1928=100		
	ogółem	import	eksport		ogółem	import	eksport
	w milionach złotych						
1922 <sup>bc</sup> .....	2 581	1 454	1 127	–327	44	43	45
1923 <sup>bd</sup> .....	3 976	1 920	2 056	+136	68	57	82
1924 <sup>bd</sup> .....	4 719	2 542	2 177	–365	80	76	87
1925 <sup>bd</sup> .....	4 943	2 755	2 188	–567	84	82	87
1926 <sup>bd</sup> .....	3 785	1 539	2 246	+707	64	46	90
1927 <sup>bd</sup> .....	5 407	2 892	2 515	–377	92	86	100
1928 <sup>d</sup> .....	5 870	3 362	2 508	–854	100	100	100
1929.....	5 924	3 111	2 813	–298	101	93	112
1930.....	4 679	2 246	2 433	+187	80	67	97
1931.....	3 347	1 468	1 879	+411	57	44	75
1932.....	1 946	862	1 084	+222	33	26	43
1933.....	1 787	827	960	+133	30	25	38
1934.....	1 774	799	975	+176	30	24	39
1935.....	1 786	861	925	+64	30	26	37

<sup>a</sup> Bez obrotów złotem, srebrem i monetami. <sup>b</sup> Przeliczono na złote według parytetu 1 kg złota = 5924,44 zł. <sup>c</sup> Łącznie z obrotem czasowym. <sup>d</sup> Bez obrotu uszlachetniającego.

Tabl. 183 (518). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO<sup>a</sup> (dok.)

Lata	Obroty			Saldo	Obroty – 1928=100		
	ogółem	import	eksport		ogółem	import	eksport
	w milionach złotych						
1936.....	2 029	1 003	1 026	+23	35	30	41
1937.....	2 449	1 254	1 195	–59	42	37	48
1938.....	2 485	1 300	1 185	–115	42	39	47
1939 <sup>e</sup> .....	1 543	762	781	+19	x	x	x

<sup>a</sup> Bez obrotów złotem, srebrem i monetami. <sup>e</sup> Od 1 I do 31 VII.

Uwaga. Załamanie obrotów w latach wielkiego kryzysu lat trzydziestych było skutkiem zmniejszenia fizycznych rozmiarów eksportu i importu oraz spadku cen; przy przyjęciu poziomu cen z 1928 r. za 100, wskaźnik poziomu cen na przykład w 1934 r. w imporcie wynosił 42, a w eksporcie – 47.

Dane o obrotach handlu zagranicznego odnoszą się do polskiego obszaru celnego (łącznie z Wolnym Miastem Gdańskim) i dotyczą handlu specjalnego, tj. obejmują towary przywiezione z zagranicy i dopuszczone do wewnętrznego obrotu oraz towary wywiezione za granicę, a wyprodukowane lub uszlachetnione na polskim obszarze celnym. Handel specjalny nie obejmuje tranzytu, towarów na składach wolnocłowych oraz obrotu czasowego. Wartość towarów w imporcie i eksporcie wykazywano na warunkach franco granica polska.

Nazwy krajów, według których prezentowane są obroty, podaje się za źródłem.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 5, 162; „Zeszyt specjalny Instytutu Badań Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, z grudnia 1938, s. 39.

Tabl. 184 (519). HANDEL ZAGRANICZNY Z WYBRANYMI KRAJAMI<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1928 <sup>b</sup>		1934		1938	
	import	eksport	import	eksport	import	eksport

**W milionach złotych**

<b>Ogółem</b> .....	<b>3 362,2</b>	<b>2 508,0</b>	<b>798,8</b>	<b>975,3</b>	<b>1 299,8</b>	<b>1 184,7</b>
w tym:						
Europa .....	2 591,0	2 434,5	510,7	847,9	855,7	1 001,2
w tym:						
Anglia <sup>c</sup> .....	313,5	226,7	86,2	191,9	147,8	215,5
Austria .....	221,0	311,4	37	57	x	x
Czechosłowacja <sup>d</sup> .....	213,4	295,6	32,5	50,4	40,7	43,2
Francja.....	249,1	43,0	46,1	40,7	46,3	44,7

<sup>a</sup> Bez obrotów złotem, srebrem i monetami. <sup>b</sup> Bez obrotu uszlachetniającego. <sup>c</sup> W 1928 r. łącznie z Irlandią. <sup>d</sup> W 1938 r. – Czecho-Słowacja.

Tabl. 184 (519). HANDEL ZAGRANICZNY Z WYBRANYMI KRAJAMI<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1928 <sup>b</sup>		1934		1938	
	import	eksport	import	eksport	import	eksport

## W milionach złotych (dok.)

Europa (dok.)						
Holandia.....	139,3	78,0	29,4	40,1	36,8	53,9
Niemcy .....	903,1	858,8	108	162	299,4 <sup>e</sup>	285,8 <sup>e</sup>
Azja .....	123,2	33,8	54,1	33,0	90,9	33,4
w tym Indie Brytyjskie i Birma .....	109,2	1,8	26,0	8,2	41,4	9,4
Afryka .....	30,0	8,0	33,6	14,5	60,8	21,1
w tym Egipt .....	14,3	3,0	17,2	3,9	17,5	7,5
Ameryka .....	594,3	31,6	172,1	59,8	256,6	102,0
w tym:						
Argentyna.....	42,5	5,9	17,1	9,1	36,8	22,7
Chile.....	41,6	0,9	1,9	1,2	12,7	0,0
Stany Zjednoczone Ameryki .....	466,6	19,0	121,1	22,8	158,4	62,9

## W odsetkach

<b>Ogółem .....</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:						
Europa .....	77,1	97,1	63,9	86,9	65,8	84,5
w tym:						
Anglia <sup>c</sup> .....	9,3	9,0	10,8	19,7	11,4	18,2
Austria .....	6,6	12,4	4,6	5,8	x	x
Czechosłowacja <sup>d</sup> .....	6,3	11,8	4,1	5,2	3,1	3,6
Francja.....	7,4	1,7	5,8	4,2	3,6	3,8
Holandia.....	4,1	3,1	3,7	4,1	2,8	4,5
Niemcy .....	26,9	34,3	13,5	16,6	23,0 <sup>e</sup>	24,1 <sup>e</sup>
Azja .....	3,7	1,3	6,8	3,4	7,0	2,8
w tym Indie Brytyjskie i Birma .....	3,2	0,1	3,3	0,8	3,2	0,8
Afryka .....	0,9	0,3	4,2	1,5	4,7	1,8
w tym Egipt .....	0,4	0,1	2,2	0,4	1,3	0,6
Ameryka .....	17,7	1,3	21,5	6,1	19,7	8,6
w tym:						
Argentyna.....	1,3	0,2	2,1	0,9	2,8	1,9
Chile.....	1,2	0,0	0,2	0,1	1,0	0,0
Stany Zjednoczone Ameryki .....	13,9	0,8	15,2	2,3	12,2	5,3

<sup>a</sup> Bez obrotów złotem, srebrem i monetami. <sup>b</sup> Bez obrotu uszlachetniającego. <sup>c</sup> W 1928 r. łącznie z Irlandią. <sup>d</sup> W 1938 r. – Czecho-Słowacja. <sup>e</sup> Łącznie z Austrią.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 113; *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 157; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 166–167; obliczenia własne.

Tabl. 185 (520). UDZIAŁ POLSKI W HANDLU ZAGRANICZNYM NIEKTÓRYCH KRAJÓW<sup>a</sup>

Kraje	1928		1934		1938	
	import z Polski	eksport do Polski	import z Polski	eksport do Polski	import z Polski	eksport do Polski
	w %					
Anglia.....	0,5	0,7	1,1	0,8	1,0	1,1
Austria.....	9,3	5,5	6,3	3,7	x	x
Belgia.....	0,8	0,5	1,8	0,8	1,2	1,4
Czechosłowacja <sup>b</sup> .....	6,6	4,0	3,7	2,0	.	.
Dania.....	1,6	1,2	2,2	0,6	1,0	0,6
Estonia.....	4,8	0,7	3,2	0,8	.	.
Finlandia.....	1,2	0,2	2,8	0,1	2,7	0,5
Francja.....	0,4	0,8	0,8	0,9	1,0	1,2
Holandia.....	1,0	1,1	1,3	1,1	1,5	1,3
Jugosławia.....	2,7	1,4	1,9	1,3	0,8	1,5
Litwa.....	8,7	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1
Łotwa.....	7,9	3,2	4,0	0,4	1,4	0,3
Niemcy.....	2,6	4,1	1,7	1,3	2,1 <sup>c</sup>	2,2 <sup>c</sup>
Norwegia.....	1,4	0,6	1,8	0,8	1,9	1,4
Rumunia.....	4,8	7,1	3,2	1,5	1,0	1,2
Stany Zjednoczone Ameryki.....	0,1	0,3	0,3	0,9	0,7	0,8
Szwajcaria.....	0,8	2,3	1,0	1,5	1,6	1,7
Szwecja.....	1,7	1,3	3,0	0,9	3,5	2,1
Węgry.....	4,1	3,3	1,0	0,8	1,5	1,0
Włochy.....	0,6	0,9	1,2	1,4	2,8	1,1
ZSRR.....	1,0	1,8	2,2	0,9	.	.

<sup>a</sup> Dane według statystyk danych krajów. <sup>b</sup> W 1938 r. – Czecho-Słowacja. <sup>c</sup> Łącznie z Austrią.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 168.



Tabl. 186 (521). STRUKTURA IMPORTU I EKSPORTU WEDŁUG GRUP TOWARÓW

Wyszczególnienie	1929	1938
<b>Import</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Paliwa, surowce i materiały.....	60,1	61,0
Maszyny i urządzenia .....	16,2	20,1
Towary konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego .....	11,3	8,4
Towary rolno-spożywcze.....	12,4	10,5
<b>Eksport</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Paliwa, surowce i materiały.....	58,9	59,2
Maszyny i urządzenia .....	0,8	1,4
Towary konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego .....	6,6	3,8
Towary rolno-spożywcze.....	33,7	35,6

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 151.

Tabl. 187 (522). IMPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW

Towary	1928	1934	1938	1928	1934	1938
	w tysiącach ton			w % wartości importu ogółem		
Maszyny, aparaty, sprzęt elektrotechniczny	82	10	40	11,6	7,0	14,8
Bawełna i odpadki .....	76	68	79	9,7	14,1	9,0
Wełna i odpadki.....	17	19	27	5,4	10,3	7,4
Przetwory chemiczne i farmaceutyczne, farby	687	140	279	6,5	6,5	5,8
Środki transportu.....	19	2	14	3,7	1,5	4,4
Żelastwo .....	531	308	426	2,2	2,9	3,9
Tytoń i wyroby tytoniowe .....	10	9	10	1,1	2,9	3,8
Skóry surowe.....	22	26	28	2,2	4,1	3,3
Owoce, jagody – jadalne .....	32	55	66	1,1	3,5	3,2
Skóry futrzane.....	3	3	3	1,9	3,1	2,9
Rudy, żuźle, popioły.....	835	356	841	2,5	1,9	2,7
Miedź, blacha miedziana.....	11	11	27	1,0	1,4	2,5
Przędza, niedoprzęd .....	7	2	3	4,7	2,9	2,5
Wyroby włókiennicze, odzież .....	6	2	3	4,5	2,5	1,9
Papier, wyroby papiernicze .....	71	36	41	2,0	2,4	1,8
Śledzie świeże, solone .....	71	40	62	1,3	1,8	1,7
Kawa, herbata, kakao .....	15	15	16	2,1	2,8	1,6
Szmaty .....	23	20	17	1,1	1,4	1,5
Nasiona, ziarna, owoce – oleiste; kopra .....	31	101	56	0,6	3,0	1,4
Kauczuk surowy, myty .....	2	5	8	0,4	1,0	1,2
Tłuszcze, oleje roślinne i zwierzęce, przetwo- ry tłuszczowe.....	49	21	21	2,6	1,5	1,2

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 175; obliczenia własne.

Tabl. 188 (523). EKSPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW

Towary	1928	1934	1938	1928	1934	1938
	w tysiącach ton			w % wartości eksportu ogółem		
Węgiel.....	12 863	9 880	11 669	14,5	16,2	18,4
Drewno i wyroby.....	4 888	1 983	1 688	23,5	18,2	17,0
Szynki, połędwice wieprzowe w opakowaniu hermetycznym .....	.	2	17	.	0,6	4,2
Bekony.....	1	23	21	0,1	4,8	4,0
Jęczmień .....	111	265	238	1,8	3,7	3,4
Trzoda chlewna <sup>a</sup> .....	1 279	155	266	8,3	1,8	3,4
Jaja.....	55	21	29	5,8	2,4	3,3
Żelazo i stal .....	32	93	157	0,4	2,2	3,0
Masło .....	11	4	13	2,6	0,9	2,7
Mięso świeże, mrożone, solone .....	29	4	20	2,8	0,4	2,5
Cynk i pył cynkowy.....	133	67	63	5,7	2,8	2,2
Wyroby włókiennicze, odzież .....	9	7	5	2,8	3,0	1,9
Rudy żelazne i stalowe .....	58	36	35	1,4	2,3	1,4
Przędza, niedoprzęd .....	3	3	2	1,8	1,6	1,4
Żyto.....	7	454	108	0,1	4,5	1,3
Len i odpadki.....	16	7	11	0,7	0,5	1,2
Błacha żelazna i stalowa .....	36	39	43	0,9	1,4	1,2
Nasiona .....	31	24	15	1,9	2,5	1,2
Groch, fasola .....	67	22	38	1,7	0,8	1,1
Cukier .....	186	101	85	4,1	1,3	1,1
Nawozy .....	63	82	122	0,3	1,1	1,1
Szyny kolejowe .....	26	63	39	0,3	1,3	0,8

<sup>a</sup> W tys. szt.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 176; obliczenia własne.

## Lata 1945–2000

Tabl. 189 (524). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO

## A. W CENACH BIEŻĄCYCH

Lata	Obroty			Saldo
	ogółem	import <sup>a</sup>	eksport	
	przeciętne roczne			

W milionach złotych dewizowych<sup>b</sup>

1946–1950.....	3 552	1 826	1 726	–100
1951–1955.....	6 840	3 514	3 326	–188
1956–1960.....	9 525	5 132	4 393	–739
1961–1965.....	15 366	7 971	7 395	–576
1966–1970.....	23 324	11 848	11 476	–372
1971–1975.....	51 021	27 668	23 353	–4 315
1976–1980.....	96 463	51 636	44 827	–6 809

## W milionach dolarów USA

1981–1985.....	23 411	11 522	11 889	+367
1986–1990.....	24 025	10 820	13 205	+2 385
1991–1995.....	36 652	20 178	16 474	–3 704
1996–2000.....	71 766	44 270	27 496	–16 774

<sup>a</sup> W latach 1946–1990 na warunkach fob, w latach 1991–2000 na warunkach cif.  
<sup>b</sup> Złoty dewizowy był jednostką obrachunkową stosowaną w handlu zagranicznym o urzędowym kursie wobec dolara: do 1971 r. jeden dolar USA = 4 złote dewizowe, w latach 1972–1981 – średnio ok. 3,3 złotego dewizowego, w tym w 1980 r. – 3,05 złotego dewizowego.



Tabl. 189 (524). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO (dok.)

## B. W CENACH STAŁYCH

Lata	Import – cif	Eksport	Lata	Import – cif	Eksport
	1990=100			1990=100	
1946.....	4,0	3,3	1980 .....	67,9	67,9
1950.....	8,9	7,0	1990 .....	100,0	100,0
1960.....	20,2	12,5	1995 .....	254,1	129,9
1970.....	51,0	33,5	2000 .....	526,0	226,5

Dane o obrotach handlu zagranicznego do 1989 r. opracowywano na podstawie faktur importowych i eksportowych wystawianych na każdą przesyłkę towarów, w latach 1990 i 1991 – na podstawie faktur i zgłoszeń celnych, w latach 1992–2000 – na podstawie dokumentu zgłoszenia celnego, tj. Jednolitego Dokumentu Administracyjnego SAD. W latach 1992–2000 obroty towarowe handlu zagranicznego oparte są na formule „handlu specjalnego” i obejmują przywóz z zagranicy i wywóz za granicę towarów, bez względu na formę płatności, które zostały poddane odprawie celnej ostatecznej lub procedurze uszlachetniania.

Wartość importu podaje się na warunkach cif lub fob: na warunkach fob oznacza wartość bez kosztów transportu i ubezpieczenia do granicy polskiej, na warunkach cif – łącznie z kosztami transportu i ubezpieczenia do granicy polskiej. Wartość eksportu wykazuje się na warunkach fob.

Dane według grup krajów i krajów do 1990 r. wykazywano: w imporcie według kraju zakupu, w eksporcie według kraju sprzedaży; od 1991 r. – w imporcie według kraju pochodzenia, w eksporcie według kraju przeznaczenia.

Dane do 1989 r. nie obejmują handlu prywatnego, od 1990 r. – jeśli nie zaznaczono inaczej – łącznie z handlem zagranicznym prywatnym.

Nazwy krajów, według których prezentowane są obroty, odnoszą się do lat prezentacji.

Na podstawie: *Handel Zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 2–3; *Rocznik Statystyczny 1995*, Warszawa 1995, s. LXVIII–LXIX; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 2–4; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. L–LI; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LII–LIII.





Tabl. 190 (525). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
WEDŁUG GRUP KRAJÓW (ceny bieżące)

A. W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH

Wyszczególnienie	Obroty			Saldo
	ogółem	import <sup>a</sup>	eksport	
<b>W milionach złotych dewizowych<sup>b</sup></b>				
<b>1946</b> .....	<b>1 089,3</b>	<b>583,1</b>	<b>506,2</b>	<b>-76,9</b>
Kraje socjalistyczne .....	759,2	456,3	302,9	-153,4
Kraje pozostałe .....	330,1	126,8	203,3	+76,5
<b>1950</b> .....	<b>5 209,6</b>	<b>2 672,6</b>	<b>2 537,0</b>	<b>-135,6</b>
Kraje socjalistyczne .....	3 076,5	1 633,2	1 443,3	-189,9
Kraje pozostałe .....	2 133,1	1 039,4	1 093,7	+54,3
<b>1960</b> .....	<b>11 282,0</b>	<b>5 979,9</b>	<b>5 302,1</b>	<b>-677,8</b>
Kraje socjalistyczne .....	7 118,7	3 797,9	3 320,8	-477,1
w tym RWPG.....	6 463,9	3 521,2	2 942,7	-578,5
Kraje pozostałe .....	4 163,3	2 182,0	1 981,3	-200,7
rozwinęte gospodarczo .....	3 357,4	1 775,2	1 582,2	-193,0
w tym EWG.....	1 991,0	997,0	994,0	-3,0
rozwijające się gospodarczo.....	805,9	406,8	399,1	-7,7
<b>1970</b> .....	<b>28 620,6</b>	<b>14 430,1</b>	<b>14 190,5</b>	<b>-239,6</b>
Kraje socjalistyczne .....	18 956,3	9 892,3	9 064,0	-828,3
w tym RWPG.....	18 102,2	9 502,5	8 599,7	-902,8
Kraje pozostałe .....	9 664,3	4 537,8	5 126,5	+588,7
rozwinęte gospodarczo .....	7 748,6	3 721,1	4 027,5	+306,4
w tym EWG.....	4 832,8	2 409,4	2 423,4	+14,0
rozwijające się gospodarczo.....	1 915,7	816,7	1 099,0	+282,3
<b>1980</b> .....	<b>110 206,9</b>	<b>58 298,6</b>	<b>51 908,3</b>	<b>-6 390,3</b>
Kraje socjalistyczne .....	61 425,7	32 408,9	29 016,8	-3 392,1
w tym RWPG.....	58 709,3	31 061,1	27 648,2	-3 412,9
Kraje pozostałe .....	48 781,2	25 889,7	22 891,5	-2 998,2
rozwinęte gospodarczo .....	38 295,8	20 432,8	17 863,0	-2 569,8
w tym EWG.....	22 092,4	11 057,1	11 035,3	-21,8
rozwijające się gospodarczo.....	10 485,4	5 456,9	5 028,5	-428,4

<sup>a</sup> W latach 1946–1980 na warunkach fob, w latach 1990 i 2000 na warunkach cif. <sup>b</sup> Patrz notka b do tabl. 189 na str. 550.



**Tabl. 190 (525). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
WEDŁUG GRUP KRAJÓW (cd.)**

**A. W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH (dok.)**

Wyszczególnienie	Obroty			Saldo
	ogółem	import <sup>a</sup>	eksport	

**W milionach złotych**

<b>1990<sup>b</sup></b> .....	<b>22 897,3</b>	<b>9 291,8</b>	<b>13 605,5</b>	<b>+4 313,7</b>
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej i ZSRR .....	4 943,2	2 034,7	2 908,5	+873,8
Kraje rozwinięte gospodarczo .....	15 327,8	6 361,7	8 966,1	+2 604,4
w tym EWG .....	10 687,2	4 260,0	6 427,2	+2 167,2
Kraje rozwijające się gospodarczo.....	2 626,3	895,4	1 730,9	+835,5
<b>2000</b> .....	<b>350 980,5</b>	<b>213 071,8</b>	<b>137 908,7</b>	<b>–75 163,1</b>
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej <sup>c</sup> w tym CEFTA.....	63 364,9	39 460,9	23 904,0	–15 556,9
w tym CEFTA.....	26 697,6	15 084,9	11 612,7	–3 472,2
Kraje rozwinięte gospodarczo .....	256 352,9	151 082,1	105 270,8	–45 811,3
w tym UE.....	226 748,8	130 335,2	96 413,6	–33 921,6
Kraje rozwijające się gospodarczo <sup>d</sup> .....	31 262,7	22 528,8	8 733,9	–13 794,9

**B. W ODSETKACH**

Wyszczególnienie	Import <sup>a</sup>	Eksport
<b>1946</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje socjalistyczne .....	78,2	59,8
Kraje pozostałe .....	21,8	40,2
<b>1950</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje socjalistyczne .....	61,1	56,9
Kraje pozostałe .....	38,9	43,1

<sup>a</sup> W latach 1946–1980 na warunkach fob, w latach 1990 i 2000 na warunkach cif.  
<sup>b</sup> Przeliczono na złote po denominacji złotego w 1995 r. <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Łącznie z krajami b. ZSRR:  
<sup>c</sup> – europejskimi, <sup>d</sup> – azjatyckimi.



Tabl. 190 (525). OBROTY I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
WEDŁUG GRUP KRAJÓW (cd.)

B. W ODSETKACH (cd.)

Wyszczególnienie	Import <sup>a</sup>	Eksport
<b>1960</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje socjalistyczne .....	63,5	62,6
w tym RWPG.....	58,9	55,5
Kraje pozostałe .....	36,5	37,4
rozwinęte gospodarczo .....	29,7	29,9
w tym EWG.....	16,7	18,7
rozwijające się gospodarczo.....	6,8	7,5
<b>1970</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje socjalistyczne .....	68,6	63,9
w tym RWPG.....	65,9	60,6
Kraje pozostałe .....	31,4	36,1
rozwinęte gospodarczo .....	25,8	28,4
w tym EWG.....	16,7	17,1
rozwijające się gospodarczo.....	5,6	7,7
<b>1980</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje socjalistyczne .....	55,6	55,9
w tym RWPG.....	53,3	53,3
Kraje pozostałe .....	44,4	44,1
rozwinęte gospodarczo .....	35,0	34,4
w tym EWG.....	19,0	21,3
rozwijające się gospodarczo.....	9,4	9,7
<b>1990</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej i ZSRR.....	21,9	21,4
Kraje rozwinęte gospodarczo .....	68,5	65,9
w tym EWG .....	45,8	47,2
Kraje rozwijające się gospodarczo.....	9,6	12,7

<sup>a</sup> W latach 1946–1980 na warunkach fob, w latach 1990 i 2000 na warunkach cif.



**Tabl. 190 (525). OBROTYS I SALDO HANDLU ZAGRANICZNEGO  
WEDŁUG GRUP KRAJÓW (dok.)**

**B. W ODSETKACH (dok.)**

Wyszczególnienie	Import <sup>a</sup>	Eksport
<b>2000</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej <sup>b</sup>	18,5	17,3
w tym CEFTA.....	7,1	8,4
Kraje rozwinięte gospodarczo .....	70,9	76,3
w tym UE.....	61,2	69,9
Kraje rozwijające się gospodarczo <sup>c</sup> .....	10,6	6,4

<sup>a</sup> W latach 1946–1980 na warunkach fob, w latach 1990 i 2000 na warunkach cif.  
<sup>b</sup>, <sup>c</sup> Łącznie z krajami b. ZSRR: <sup>b</sup> – europejskimi, <sup>c</sup> – azjatyckimi.

Uwaga. Zachodzące w latach 1946–2000 zmiany w podziale politycznym świata (powstawanie nowych państw) oraz w grupowaniach gospodarczych powodują, że dane według grup krajów nie są ze sobą w pełni porównywalne.

Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej – RWPG – istniała w latach 1949–1991; prezentowane dane za lata 1960, 1970 i 1980 obejmują obroty z następującymi krajami: Albania, Bułgaria, Czechosłowacja, Kuba, Mongolia, NRD (Niemiecka Republika Demokratyczna), Węgrami, Wietnamem i ZSRR (Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich).

Europejska Wspólnota Gospodarcza – EWG – istniała w latach 1958–1993; od 1 X 1993 r. przekształciła się w Unię Europejską – UE; prezentowane dane za lata 1960–2000 obejmują obroty z następującymi krajami: Belgią, Danią, Francją, Holandią (Niderlandy), Irlandią, Luksemburgiem, Niemcami (w latach 1960, 1970 i 1980 – RFN – Republika Federalna Niemiec), W. Brytanią, Włochami oraz w latach 1990 i 2000 również z Grecją, Hiszpanią, Portugalia, a w 2000 r. także z Austrią, Finlandią oraz Szwecją.

Środkoeuropejska Umowa o Wolnym Handlu – CEFTA – w 2000 r. obejmuje obroty z: Bułgarią, Republiką Czeską, Rumunią, Słowacją, Słowenią oraz Węgrami.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 414; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 2–4; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1981*, Warszawa 1981, s. 4; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1993*, Warszawa 1993, s. 4–6; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 4–5.



**Tabl. 191 (526). OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO<sup>a</sup> WEDŁUG GŁÓWNYCH PARTNERÓW  
(ceny bieżące)**

Wyszczególnienie	Ogółem w mln dol. USA	Pierwszy partner		Drugi partner		Trzeci partner	
		nazwa kraj	w % ogółem	nazwa kraj	w % ogółem	nazwa kraj	w % ogółem
<b>1950</b>							
Import .....	668,2	ZSRR	28,8	Czechosłowacja	13,2	NRD	11,5
Eksport .....	634,3	ZSRR	24,3	NRD	13,9	Czechosłowacja	9,2
Saldo .....	-33,9						
<b>1960</b>							
Import .....	1 495,0	ZSRR	31,2	NRD	12,5	Czechosłowacja	8,5
Eksport .....	1 325,5	ZSRR	29,4	NRD	9,4	Czechosłowacja	8,5
Saldo .....	-169,5						
<b>1970</b>							
Import .....	3 607,5	ZSRR	37,7	NRD	11,1	Czechosłowacja	8,6
Eksport .....	3 547,6	ZSRR	35,3	NRD	9,3	Czechosłowacja	7,5
Saldo .....	-59,9						
<b>1980</b>							
Import .....	19 089,3	ZSRR	33,1	RFN	6,7	NRD	6,6
Eksport .....	16 996,8	ZSRR	31,2	RFN	8,1	Czechosłowacja	6,9
Saldo .....	-2 092,5						
<b>1990</b>							
Import .....	9 527,7	Niemcy	20,1	ZSRR	19,8	Włochy	7,5
Eksport .....	14 321,6	Niemcy	25,1	ZSRR	15,3	W. Brytania	7,1
Saldo .....	+4 793,9						
<b>2000</b>							
Import .....	48 940,2	Niemcy	23,9	Rosja	9,4	Włochy	8,3
Eksport .....	31 651,3	Niemcy	34,9	Włochy	6,3	Francja	5,2
Saldo .....	-17 288,9						

<sup>a</sup> Do 1990 r. import na warunkach fob, w 2000 r. na warunkach cif.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 2–3.



Tabl. 192 (527). STRUKTURA IMPORTU I EKSPORTU WEDŁUG WYBRANYCH KRAJÓW  
(ceny bieżące)

A. W LATACH 1950–1990<sup>a</sup>

Kraje	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>b</sup>	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>b</sup>
	import – fob					eksport				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Europa</b>										
Austria .....	2,2	1,5	1,7	3,0	5,7	3,7	2,2	1,6	1,6	3,9
Bułgaria .....	1,8	1,4	2,2	2,1	0,6	1,8	2,1	1,9	2,3	0,8
Czechosłowacja .....	13,2	8,5	8,6	5,7	3,6	9,2	8,5	7,5	6,9	4,1
Francja .....	3,0	1,7	2,4	4,2	3,0	1,9	1,1	1,7	2,9	3,2
Hiszpania .....	–	0,1	0,4	0,3	0,5	–	0,1	0,4	0,5	0,7
Holandia .....	2,0	1,2	1,1	1,1	2,6	1,2	0,7	0,9	1,0	3,1
Jugosławia .....	–	1,0	1,7	1,3	2,0	–	2,8	1,9	1,6	1,6
NRD .....	11,5	12,5	11,1	6,6	}20,1	13,9	9,4	9,3	6,9	}25,1
RFN .....	2,5	4,5	4,0	6,7		2,2	5,2	5,1	8,1	
Rumunia .....	1,7	1,4	2,0	2,1	0,3	2,0	1,8	2,2	2,1	0,9
Szwajcaria .....	1,8	1,0	1,0	1,8	6,4	1,5	0,8	0,8	2,2	4,7
Szwecja .....	5,1	1,2	1,0	1,3	2,0	5,7	1,4	1,5	1,9	2,6
Węgry .....	3,7	3,1	3,8	3,1	0,9	4,2	3,5	4,0	2,9	1,0
W. Brytania .....	9,5	5,9	5,3	3,5	5,7	8,4	7,5	4,3	3,2	7,1
Włochy .....	3,0	1,4	2,0	2,0	7,5	2,6	2,5	3,2	2,9	2,9
ZSRR .....	28,8	31,1	37,7	33,1	19,8	24,3	29,4	35,3	31,2	15,3
<b>Azja</b>										
Chiny .....	0,3	3,1	0,7	0,7	1,8	1,0	3,8	0,7	0,6	1,4
Indie .....	0,0	0,5	0,9	0,4	0,5	0,1	0,4	0,1	0,4	0,7
Iran .....	–	0,2	0,2	0,6	2,1	0,1	0,4	0,1	0,7	0,6
Japonia .....	–	0,1	0,6	1,2	2,3	–	0,0	0,9	0,5	0,8
Turcja .....	0,3	0,2	0,2	0,5	0,6	0,3	0,6	0,5	0,5	1,2
<b>Afryka</b>										
Egipt .....	0,3	0,8	0,5	0,2	0,0	0,2	0,6	0,9	0,4	0,4
<b>Ameryka</b>										
Brazylia .....	0,2	1,8	0,5	2,7	0,5	0,1	1,5	0,6	0,5	1,0
Kanada .....	0,0	1,1	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2	0,4	0,4	0,4
Stany Zjednoczone .....	0,8	5,6	1,6	4,0	1,6	1,8	2,4	2,6	2,5	2,7
<b>Oceania</b>										
Australia .....	0,0	0,0	0,1	0,6	0,4	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1

<sup>a</sup> Uwzględniono kraje, z którymi obroty (import lub eksport) stanowiły w 1990 r. 0,4% i więcej ogółu obrotów.  
<sup>b</sup> Bez handlu zagranicznego prywatnego (patrz nota na str. 551).



Tabl. 192 (527). STRUKTURA IMPORTU I EKSPORTU WEDŁUG WYBRANYCH KRAJÓW (dok.)  
B. W LATACH 1995 I 2000<sup>c</sup>

Kraje	1995	2000	1995	2000
	import – cif		eksport	
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Europa</b>				
Austria .....	2,5	1,9	2,1	2,0
Belgia .....	2,6	2,6	2,4	2,9
Dania .....	2,2	1,6	3,0	2,7
Finlandia .....	1,9	1,8	1,5	0,7
Francja .....	4,9	6,4	3,6	5,2
Hiszpania .....	1,6	2,4	1,1	1,6
Niderlandy .....	4,5	3,6	5,6	5,0
Niemcy .....	26,6	23,9	38,3	34,9
Norwegia .....	1,4	0,8	0,6	1,1
Republika Czeska .....	3,1	3,2	3,1	3,8
Rosja .....	6,7	9,4	5,6	2,7
Słowacja .....	1,3	1,5	1,2	1,4
Szwajcaria .....	1,7	1,3	0,8	0,8
Szwecja .....	3,1	2,9	2,5	2,7
Ukraina .....	1,0	1,0	3,2	2,5
Węgry .....	1,2	1,6	1,2	2,1
W. Brytania .....	5,2	4,4	4,0	4,5
Włochy .....	8,5	8,3	4,9	6,3
<b>Azja</b>				
Chiny <sup>d</sup> .....	1,6	2,8	0,2	0,3
Japonia .....	1,7	2,2	0,2	0,2
Republika Korei .....	0,9	1,5	0,2	0,1
<b>Ameryka</b>				
Stany Zjednoczone .....	3,9	4,4	2,7	3,1

<sup>c</sup> Uwzględniono kraje, z którymi obroty (import lub eksport) stanowiły w 2000 r. 1% i więcej ogółu obrotów.  
<sup>d</sup> Bez Hongkongu, Makau i Prowincji Tajwan.

Uwaga. W latach 1945–1947 w strukturze obrotów realizowanych w ramach państwowych umów handlowych i transakcji handlowych pozaumownych (bez zakupów z demobilu) dominowały obroty z ZSRR, w 1945 r. aż 90,6% importu pochodziło z ZSRR, w 1946 r. – 69,4%, w 1947 r. – 25,1%. Struktura eksportu była podobna, odpowiednio: 92,8%, 46,0%, 28,4%. Znaczące udziały w obrotach miały ponadto: Szwecja, Anglia, Dania i Stany Zjednoczone.

Udział Polski w światowym imporcie w latach 1950, 1960, 1970 przekraczał 1%, w 1980 r. – 0,8%, w 1990 r. – 0,3%, w 2000 r. – 0,8%; w światowym eksporcie odpowiednio: 1%, 0,7%, 0,4%, 0,5%.

Na podstawie: *Handel Zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 38–43; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 103–104; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 269–270; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 415–417; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 20–25; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 71–77; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 413–415.



**Tabl. 193 (528). OBROT Y HANDLU ZAGRANICZNEGO WEDŁUG GRUP GAŁĘZI I SEKCJI  
(ceny bieżące)**

A. W LATACH 1960–1990<sup>a</sup> – według grup gałęzi Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	Ogółem	Paliwa i energia	Wyroby przemysłu <sup>b</sup>	Produkty rolnictwa	Produkty leśnictwa	Pozostałe
<b>W milionach złotych dewizowych<sup>c</sup></b>						
<b>1960</b>						
Import .....	5 979,9	455,5	4 664,8	835,8	22,3	1,5
kraje socjalistyczne...	3 797,9	445,6	3 011,7	330,0	9,1	1,5
kraje pozostałe.....	2 182,0	9,9	1 653,1	505,8	13,2	0,0
Eksport .....	5 302,1	1 201,8	3 880,1	192,1	25,5	2,6
kraje socjalistyczne...	3 320,8	857,6	2 412,3	45,8	4,1	1,0
kraje pozostałe.....	1 981,3	344,2	1 467,8	146,3	21,4	1,6
Saldo .....	–677,8	+746,3	–784,7	–643,7	+3,2	+1,1
kraje socjalistyczne...	–477,1	+412,0	–599,4	–284,2	–5,0	–0,5
kraje pozostałe.....	–200,7	+334,3	–185,3	–359,5	+8,2	+1,6
<b>1970</b>						
Import .....	14 430,1	960,2	12 412,9	1 014,0	40,0	3,0
kraje socjalistyczne...	9 892,3	911,0	8 536,7	416,7	25,3	2,6
kraje pozostałe.....	4 537,8	49,2	3 876,2	597,3	14,7	0,4
Eksport .....	14 190,5	1 771,8	11 698,0	662,3	51,1	7,3
kraje socjalistyczne...	9 064,0	996,7	7 827,0	236,4	1,9	2,0
kraje pozostałe.....	5 126,5	775,1	3 871,0	425,9	49,2	5,3
Saldo .....	–239,6	+811,6	–714,9	–351,7	+11,1	+4,3
kraje socjalistyczne...	–828,3	+85,7	–709,7	–180,3	–23,4	–0,6
kraje pozostałe.....	+588,7	+725,9	–5,2	–171,4	+34,5	+4,9
<b>1980</b>						
Import .....	58 298,6	10 559,4	42 357,4	5 306,5	53,2	22,1
kraje socjalistyczne...	32 408,9	7 471,2	24 414,5	476,3	29,2	17,7
kraje pozostałe.....	25 889,7	3 088,2	17 942,9	4 830,2	24,0	4,4
Eksport .....	51 908,3	7 330,1	43 135,2	1 113,4	255,2	74,4
kraje socjalistyczne...	29 016,8	2 372,6	26 309,7	249,3	20,5	64,7
kraje pozostałe.....	22 891,5	4 957,5	16 825,5	864,1	234,7	9,7
Saldo .....	–6 390,3	–3 229,3	+777,8	–4 193,1	+202,0	+52,3
kraje socjalistyczne...	–3 392,1	–5 098,6	+1 895,2	–227,0	–8,7	+47,0
kraje pozostałe.....	–2 998,2	+1 869,3	–1 117,4	–3 966,1	+210,7	+5,3

<sup>a</sup> Import na warunkach fob. <sup>b</sup> W latach 1980 i 1990 łącznie z budownictwem. <sup>c</sup> Patrz notka *b* do tabl. 189 na str. 550.





Tabl. 193 (528). OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO WEDŁUG GRUP GAŁĘZI I SEKCJI (cd.)

A. W LATACH 1960–1990<sup>a</sup> – według grup gałęzi Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Paliwa i energia	Wyroby przemysłu <sup>b</sup>	Produkty rolnictwa	Produkty leśnictwa	Pozostałe
<b>W milionach złotych<sup>c</sup></b>						
<b>1990<sup>d</sup></b>						
Import .....	9 051,3	1 894,2	6 970,1	171,1	2,7	13,2
I obszar płatniczy.....	1 363,6	325,9	1 009,7	17,5	0,0	10,5
II obszar płatniczy.....	7 687,7	1 568,3	5 960,4	153,6	2,7	2,7
Eksport .....	13 605,5	1 378,9	11 364,1	733,8	53,5	75,2
I obszar płatniczy.....	2 282,9	163,9	2 039,6	61,5	0,1	17,8
II obszar płatniczy.....	11 322,6	1 215,0	9 324,5	672,3	53,4	57,4
Saldo .....	+4 554,2	-515,3	+4 394,0	+562,7	+50,8	+62,0
I obszar płatniczy.....	+919,3	-162,0	+1 029,9	+44,0	+0,1	+7,3
II obszar płatniczy.....	+3 634,9	-353,3	+3 364,1	+518,7	+50,7	+54,7

B. W LATACH 1995 I 2000 – według sekcji SITC<sup>e</sup>

Sekcje	1995			2000		
	import – cif	eksport	saldo	import – cif	eksport	saldo
	w milionach złotych					
<b>Ogółem .....</b>	<b>70 502,3</b>	<b>55 515,1</b>	<b>-14 987,2</b>	<b>213 071,8</b>	<b>137 908,7</b>	<b>-75 163,1</b>
Żywność i zwierzęta żywe	5 670,3	5 104,8	-565,5	11 131,2	10 332,4	-798,8
Napoje i tytoń .....	526,3	395,7	-130,6	865,1	525,7	-339,4
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw .....	3 789,2	2 494,1	-1 295,1	7 150,5	3 891,7	-3 258,8
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne	6 424,6	4 529,5	-1 895,1	23 064,7	6 996,2	-16 068,5
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne...	459,1	84,2	-374,9	715,4	98,1	-617,3
Chemikalia i produkty pokrewne.....	10 542,9	4 299,3	-6 243,6	29 942,2	9 383,8	-20 558,4

<sup>a</sup> Import na warunkach fob. <sup>b</sup> W latach 1980 i 1990 łącznie z budownictwem. <sup>c</sup> Przeliczono na złote po denominacji złotego w 1995 r. <sup>d</sup> I obszar płatniczy obejmował obroty rozliczane w rublach transferowych, II obszar płatniczy – obroty rozliczane w walutach wymiennalnych. <sup>e</sup> Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu.



Tabl. 193 (528). OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO WEDŁUG GRUP GAŁĘZI I SEKCJI (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 – według sekcji SITC<sup>a</sup> (dok.)

Sekcje	1995			2000		
	import – cif	eksport	saldo	import – cif	eksport	saldo
	w milionach złotych					
Towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca.....	15 205,2	15 294,0	+88,8	42 659,6	34 196,9	–8 462,7
Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy	21 083,7	11 717,1	–9 366,6	78 825,8	47 194,9	–31 630,9
Różne wyroby przemysłowe.....	6 565,7	11 574,8	+5 009,1	18 376,5	25 260,0	+6 883,5
Towary i transakcje niesklasyfikowane w SITC	235,3	21,6	–213,7	340,8	29,0	–311,8

<sup>a</sup> Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu.

Na podstawie: *Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. XI, 8–9; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 6–9; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1981*, Warszawa 1981, s. 6–9; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 10–11; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 421.

Tabl. 194 (529). STRUKTURA IMPORTU I EKSPORTU WEDŁUG GRUP GAŁĘZI I SEKCJI (ceny bieżące)

A. W LATACH 1960–1990 – według grup gałęzi  
Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Grupy gałęzi	1960	1970	1980	1990
<b>Import – fob.....</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Paliwa i energia.....	7,6	6,7	18,1	20,9
Wyroby przemysłu:				
metalurgicznego.....	16,0	17,7	10,7	6,7
elektromaszynowego	29,3	38,5	34,6	40,2
chemicznego.....	9,5	10,7	12,2	11,5
mineralnego.....	1,3	2,1	1,4	1,2
drzewno-papierniczego	1,6	2,9	2,0	1,6
lekkiego.....	10,8	6,8	4,4	6,1
spożywczego.....	8,6	5,5	5,9	7,6
pozostałych gałęzi.....	0,9	1,8	1,2	2,1
Budownictwo.....	–	–	0,3	0,0
Produkty rolnictwa.....	14,0	7,0	9,1	1,9
Produkty leśnictwa.....	0,4	0,3	0,1	0,0
Pozostałe.....	0,0	0,0	0,0	0,2

**Tabl. 194 (529). STRUKTURA IMPORTU I EKSPORTU WEDŁUG GRUP GAŁĘZI I SEKCJI (dok.)**

A. W LATACH 1960–1990 – według grup gałęzi  
Klasyfikacji Gospodarki Narodowej (dok.)

Grupy gałęzi	1960	1970	1980	1990
<b>Eksport</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Paliwa i energia .....	22,7	12,5	14,1	10,1
Wyroby przemysłu:				
metalurgicznego.....	10,3	9,3	8,7	14,6
elektromaszynowego	30,0	40,6	43,3	29,3
chemicznego .....	4,9	8,4	8,5	12,0
mineralnego.....	1,1	0,9	0,9	1,7
drzewno-papierniczego	3,2	3,2	2,4	4,1
lekkiego .....	7,1	8,4	8,6	6,4
spożywczego .....	16,1	9,8	5,5	10,0
pozostałych gałęzi.....	0,5	0,7	0,6	0,6
Budownictwo .....	—	1,1	4,5	4,8
Produkty rolnictwa .....	3,6	4,7	2,2	5,4
Produkty leśnictwa .....	0,5	0,3	0,5	0,4
Pozostałe .....	0,0	0,1	0,2	0,6

B. W LATACH 1995 I 2000 – według sekcji SITC<sup>a</sup>

Sekcje	1995		2000	
	import – – cif	eksport	import – – cif	eksport
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Żywność i zwierzęta żywe .....	8,0	9,2	5,2	7,5
Napoje i tytoń .....	0,7	0,7	0,4	0,4
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw.....	5,4	4,5	3,4	2,8
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne.....	9,1	8,2	10,8	5,1
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne .....	0,7	0,2	0,3	0,1
Chemikalia i produkty pokrewne .....	15,0	7,7	14,1	6,8
Towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca...	21,6	27,5	20,0	24,8
Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy .....	29,9	21,1	37,0	34,2
Różne wyroby przemysłowe.....	9,3	20,8	8,6	18,3
Towary i transakcje niesklasyfikowane w SITC.....	0,3	0,1	0,2	0,0

<sup>a</sup> Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu.

Na podstawie: *Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 8–11; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 151; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 410; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001, s. 10–11; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 421.



Tabl. 195 (530). IMPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW I DOSTAWY UNRRA

Towary	1945		1946		1947	
	import	UNRRA	import	UNRRA	import	UNRRA
	w tysiącach ton					
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>296,4</b>	.	<b>1 463,9</b>	<b>2 837,8</b>	<b>264,3</b>
w tym:						
Zwierzęta żywe <sup>a</sup> .....	0,2	3,9	10,2	339,9	84,6	15,1
Zboża .....	—	14,9	489,5	325,4	404,7	64,0
Mąka .....	28,8	15,9	—	89,1	98,5 <sup>b</sup>	12,8 <sup>b</sup>
Kawa, herbata, kakao .....	—	6,4	0,0	11,5	0,3	0,0
Smalec i słonina .....	—	12,1	0,0	16,3	1,2	6,5
Mleko w proszku i skondensowane .....	—	10,5	—	83,4	0,4	3,6
Śledzie, ryby, konserwy rybne .....	3,4	21,1	23,4	45,1	29,1	15,6
Konserwy mięsne i mięso .....	0,2	8,5	1,3	82,7	2,3	34,0
Oleje i inne tłuszcze .....	—	3,1	0,1	20,3	3,7	8,6
Ruda żelaza .....	232,6	—	979,9	—	1 200,3	—
Produkty naftowe .....	36,1	7,7	189,7	250,6	214,8	15,7
Przetwory chemiczne i farmaceutyczne .....	16,2	51,6	191,1	177,5	329,4	10,2
w tym nawozy sztuczne .....	14,6	36,8	188,0	165,8	302,8	0,1
Surowce włókiennicze .....	19,3	30,6	38,0	27,8	111,1 <sup>c</sup>	1,1 <sup>c</sup>
Kauczuk .....	0,3	0,6	2,5	2,0	1,6 <sup>d</sup>	1,5 <sup>d</sup>
Celuloza .....	19,7	—	16,2	—	19,9	—
Metale kolorowe .....	0,5	4,1	2,3	5,4	.	.
Maszyny, aparaty, sprzęt elektrotechniczny, narzędzia, instrumenty precyzyjne, ma- szyny do pisania, zegary, instrumenty muzyczne .....	.	5,1	.	20,2	11,8	13,8
Parowozy .....	—	—	—	7,6	24,0	5,4
Wagony kolejowe .....	—	3,1	0,2 <sup>a</sup>	23,7	8,7	10,1
Samochody, ciągniki, przyczepy, motocykle i części do nich .....	1,7 <sup>a</sup>	33,7	0,4 <sup>a</sup>	54,5	17,5	6,1

a W tys. szt. b Mąka pszenna. c Z wyrobami włókienniczymi. d Z wyrobami z kauczuku.

Wartość dostaw UNRRA w latach 1945–1947 wyniosła 1 915 mln zł, co według kursu 1 dolara USA z 1950 r. = 4 zł stanowiło równowartość 478,8 mln dolarów USA. Wartość polskiego importu w latach 1945–1947 stanowiła równowartość 497,1 mln dolarów USA.

Na podstawie: A. Jeziński, C. Leszczyńska, *Narodowy Bank Polski 1948–1970*, Warszawa 2001, s. 319; *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 100–101; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 103–105.



Tabl. 196 (531). IMPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW

## A. W LATACH 1950–1990

Towary	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>a</sup>
Ropa naftowa w tys. t .....	194	714	7 011	16 347	13 008
Gaz ziemny w hm <sup>3</sup> .....	78	241	1 002	5 312	8 410
Produkty naftowe i syntetyczne paliwa płynne w tys. t .....	279	1 789	2 424	4 407	2 368
Rudy żelaza surowe i wzbogacone w tys. t .....	1 918	7 320	11 843	20 150	12 066
Wyroby walcowane na gorąco w tys. t .....	101	392	1 218	964	228
Obrabiarki do metali w szt .....	–	1 796	5 371	7 167	9 287
Samochody osobowe ogólnego przeznaczenia w szt	–	5 824	16 480	14 891	33 949
Autobusy i trolejbusy w szt .....	–	496	306	1 512	422
Samochody ciężarowe i ciągniki drogowe w szt .....	–	1 549	7 836	16 779	7 075
Fosforyty i apatyty w tys. t .....	354	631	2 018	3 242	1 463
Nawozy potasowe w tys. t .....	538	822	2 197	2 428	1 166
Pestycydy w t .....	.	14 685	6 091	12 006	2 287
Kauczuki naturalne i syntetyczne w t .....	11 582	48 978	88 421	111 010	37 720
Włókna chemiczne w t .....	11 985	15 837	40 672	63 453	25 733
Celuloza w tys. t .....	44	80	158	229	85
Papier i tektura w tys. t .....	.	33	141	184	40
Bawełna w tys. t .....	94	128	151	173	88
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne surowe i wykończone w km .....	.	1 052	40 256	89 135	82 516

B. W LATACH 1995 I 2000<sup>b</sup>

Towary	1995	2000
	w tysiącach ton	
Mięso (bez drobiu) świeże, chłodzone i mrożone .....	54,5	36,1
Ryby świeże, chłodzone i mrożone .....	85,2	125,1
Filety i inne mięso z ryb świeże, chłodzone, mrożone .....	84,8	120,1
Owoce świeże .....	689,7	975,8
Kawa palona i niepalona i jej substytuty .....	94,6	123,9
Pszenica i mieszanka żyta z pszenicą .....	976,6	675,9
Oleje roślinne niemodyfikowane chemicznie .....	184,7	224,9
Makuchy .....	708,7	934,5
Rudy żelaza i koncentraty .....	10 875,4	9 736,8
Ropa naftowa <sup>c</sup> .....	13,0	18,0

<sup>a</sup> Bez handlu zagranicznego prywatnego (patrz nota na str. 551). <sup>b</sup> Według Polskiej Scalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego PCN. <sup>c</sup> W mln t.

Tabl. 196 (531). IMPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000<sup>b</sup> (dok.)

Towary	1995	2000
	w tysiącach ton	
Oleje ropy naftowej, benzyna, nafta.....	2 422,7	2 108,9
Węglowodory i ich pochodne .....	489,0	399,0
Nawozy mineralne i chemiczne.....	919,8	1 288,3
Barwniki, pigmenty, farby i lakiery .....	103,1	348,0
Mydło i preparaty piorące .....	155,0	242,5
Tworzywa sztuczne w formach podstawowych.....	419,0	1 119,6
Wyroby z kauczuku .....	63,5	162,1
Masa celulozowa drzewna.....	151,5	269,0
Papier, karton, bibułka papierosowa.....	432,0	1 250,3
Tkaniny z wełny zgrzebnej i czesankowej .....	6,8	8,0
Bawełna z wyjątkiem zgrzebnej i czesanej .....	86,5	59,3
Tkaniny bawełniane.....	38,6	47,5
Włókna chemiczne ciągle .....	45,3	92,3
Włókna chemiczne cięte.....	86,7	95,6
Wyroby ceramiczne.....	457,0	1 261,2
Szkló i wyroby ze szkła .....	202,3	429,0
Wyroby walcowane płaskie, sztaby, kątowniki, drut i inne wyroby ze stali niestopowej.....	724,7	1 896,9
Stal nierdzewna i wyroby z niej .....	28,0	79,4
Konstrukcje stalowe i ich części.....	42,4	113,1
Rury, przewody rurowe i profile drażone ze stali.....	143,4	259,0
Aluminium i wyroby z aluminium .....	103,3	303,2
Silniki spalinowe tłokowe i ich części .....	32,5	121,2
Maszyny i urządzenia dźwigowo-transportowe.....	23,4	69,5
Maszyny do przemysłowego przygotowania i produkcji żywności .....	16,6	10,7
Maszyny i urządzenia dla przemysłu papierniczego .....	8,7	9,7
Zawory, krany, kurki i podobna armatura.....	14,2	26,5
Samochody osobowe <sup>d</sup> .....	67,0	391,7

<sup>b</sup> Według Polskiej Scalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego PCN. <sup>d</sup> W tys. szt.

Na podstawie: *Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 66–73; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 271–272; *Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997, s. 438; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 26–33; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 441.



Tabl. 197 (532). EKSPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW

## A. W LATACH 1945, 1946 I 1947

Towary	1945	1946	1947
	w tysiącach ton		
Wyroby pochodzenia roślinnego .....	.	.	45,3
Cukier .....	—	9,2	100,5
Wyroby pochodzenia zwierzęcego .....	.	.	4,6
Cement.....	55,5	378,7	414,7
Węgiel kamienny, brunatny i koks .....	3 638,2	14 398,4	20 981,0
Benzol .....	—	10,8	9,1
Soda.....	6,5	26,1	13,1
Żelazo, stal i wyroby z nich .....	29,8	79,8	102,0
Cynk i blacha cynkowa.....	7,0	26,5	32,9
Środki transportu.....	.	.	5,7

## B. W LATACH 1950–1990

Towary	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>a</sup>
Węgiel kamienny w tys. t .....	26 569	17 497	28 816	31 048	28 026
Węgiel brunatny w tys. t .....	3 726	5 455	3 972	1 587	203
Koks w tys. t.....	1 794	2 086	2 284	1 770	3 661
Wyroby walcowane na gorąco gotowe w tys. t .....	169	612	1 258	1 779	2 610
Miedź w tys. t .....	—	0	18	145	177
Cynk i wyroby walcowane z cynku w tys. t .....	67	98	101	44	32
Kuchnie w tys. szt .....	—	—	318	293	232
Silniki spalinowe tłokowe w tys. szt....	.	0,8	4,3	12,8	8,5
Obrabiarki do metali w tys. szt .....	0,2	1,7	5,6	7,4	7,2
Koparki w szt.....	—	177	1 780	1 535	772
Wagony towarowe w tys. szt.....	4,0	3,9	5,8	6,7	3,3
Tabor transportu i rybołówstwa mor- skiego w tys. DWT.....	2,6	176	385	364	60
Siarka w tys. t .....	—	—	1 772	3 903	3 815
Nawozy azotowe w tys. t.....	—	17	454	271	1 619
Tarcica iglasta w dam <sup>3</sup> .....	354	453	807	689	256
Tkaniny wełniane wełnopodobne su- rowe i wykończone w km.....	4 950	8 425	7 000	19 407	16 179

<sup>a</sup> Bez handlu zagranicznego prywatnego (patrz nota na str. 551).



Tabl. 197 (532). EKSPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW (cd.)

## B. W LATACH 1950–1990 (dok.)

Towary	1950	1960	1970	1980	1990 <sup>a</sup>
Mięsa surowe w tys. t .....	27,4	11,5	38,4	52,6	64,6
Bekony w tys. t.....	37,2	47,5	47,2	12,2	1,1
Szynki i łopatki w puszkach w tys. t ..	4,5	17,2	23,4	43,5	18,5
Jaja w mln szt .....	411	972	403	336	37
Ryby świeże i mrożone oraz filety i tusze z ryb w tys. t.....	12	1,7	54,3	76	123
Wyroby spirytusowe czyste i gatunkowe w tys. hl.....	.	6,0	107	283	223
Owoce mrożone i przetwory owocowe w tys. t .....	.	8,3	37,1	78,4	85,8

C. W LATACH 1995 I 2000<sup>b</sup>

Towary	1995	2000
	w tysiącach ton	
Bydło żywe <sup>c</sup> .....	432,2	510,1
Mięso (bez drobiu) świeże, chłodzone i mrożone.....	42,2	86,8
Owoce świeże.....	243,9	305,7
Mleko i śmietana .....	102,9	88,3
Owoce mrożone .....	158,9	228,7
Przetwory mięsne.....	71,3	82,1
Czekolada i inne wyroby zawierające kakao .....	29,3	58,2
Przetwory owocowe .....	119,0	203,7
Siarka .....	1 643,5	1 023,7
Cement (łącznie z klinkierem) .....	4 035,3	978,1
Węgiel, brykiety, brykietki, paliwa stałe wytwarzane z węgla <sup>d</sup> .....	31,9	23,2
Koks i półkoks.....	3 331,4	3 690,0
Oleje ropy naftowej, benzyna, nafta.....	1 121,7	2 154,2
Nawozy mineralne i chemiczne.....	2 345,0	2 560,8
Tworzywa sztuczne w formach podstawowych.....	160,7	417,9
Wyroby z kauczuku .....	85,7	201,3
Drewno piłowane wzdłużnie .....	667,9	652,4
Opakowania drewniane .....	606,7	817,3
Papier, karton, bibułka papierosowa.....	335,5	756,3
Włókna chemiczne ciągle .....	13,5	35,9

<sup>a</sup> Bez handlu zagranicznego prywatnego (patrz nota na str. 551). <sup>b</sup> Według Polskiej Scalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego PCN. <sup>c</sup> W tys. szt. <sup>d</sup> W mln t.



Tabl. 197 (532). EKSPORT WAŻNIEJSZYCH TOWARÓW (dok.)

C. W LATACH 1995 I 2000<sup>a</sup> (dok.)

Towary	1995	2000
	w tysiącach ton	
Obuwie <sup>b</sup> .....	17,2	29,5
Wyroby ceramiczne.....	167,4	224,0
Szkło i wyroby ze szkła.....	303,2	598,4
Srebro.....	0,9	1,0
Półwyroby z żelaza i stali niestopowej.....	679,2	1 246,2
Wyroby walcowane płaskie, sztaby, kątowniki, drut i inne wyroby ze stali niestopowej.....	2 412,0	2 184,7
Konstrukcje stalowe i ich części.....	253,4	346,2
Miedź i stopy miedzi.....	202,5	248,4
Wyroby z miedzi i stopów miedzi.....	138,3	148,5
Aluminium i wyroby z aluminium.....	74,6	215,7
Silniki spalinowe tłokowe i ich części.....	19,0	115,8
Maszyny i urządzenia do prac drogowych i ziemnych oraz ich części.....	61,1	99,8
Samochody osobowe <sup>c</sup> .....	156,8	289,1

<sup>a</sup> Według Polskiej Scalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego PCN. <sup>b</sup> W mln par. <sup>c</sup> W tys. szt.

Na podstawie: *Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991, s. 74–81; *Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947, s. 102; *Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949, s. 108–109; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 271–272; *Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997, s. 439; *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979, s. 34–41; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 442.

**FINANSE****PIENIĄDZ I BANKI****Lata 1918–1939****Tabl. 198 (533). INSTYTUCJE KREDYTOWE**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1938
Bank Polski S.A.:				
oddziały .....	49	53	53	50
zastępstwa .....	54	201	246	250
Banki państwowe <sup>a</sup> – oddziały .....	.	32	32	33
Banki komunalne .....	.	4	3	4 <sup>b</sup>
Banki prywatne:				
krajowe <sup>c</sup> .....	82	51	35	26
oddziały .....	259	148	84	84
zagraniczne .....	6	5	4	4
oddziały .....	10	15	11	9
Domy bankowe .....	31 <sup>d</sup>	30	30	28
Kantory wymiany <sup>e</sup> .....	68 <sup>d</sup>	61	51	34
Pocztowa Kasa Oszczędności:				
oddziały .....	4	4	9	9
zbiornice pocztowe .....	.	3 518	3 608	4 163
Bank Polska Kasa Opieki S.A. – oddziały .....	–	–	15	26

*a* Dotyczy Banku Gospodarstwa Krajowego i Państwowego Banku Rolnego. *b* Łącznie z Centralną Małopolską Kasą Oszczędności. *c* Łącznie z bankami hipotecznymi; w 1938 r. bez banków w likwidacji. *d* 1926 r. *e* Bez kantorów wymiany komunalnych kas oszczędności.



Tabl. 198 (533). INSTYTUCJE KREDYTOWE (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1938
Kasy oszczędności:				
komunalne .....	198	368	364	353
oddziały <sup>f</sup> .....	.	.	62	115
niekomunalne <sup>g</sup> .....	2	2	2	1
Gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe .....	237 <sup>d</sup>	824	891	975
Centrale kredytowe spółdzielni związkowych <sup>h</sup> :				
spółdzielnie .....	.	10	9	9
Centralna Kasa Spółek Rolniczych – oddziały	.	6	6	8
Spółdzielnie kredytowe <sup>i</sup> .....	2 304	5 025	5 154	5 597
Kasy bezprocentowych pożyczek:				
chrześcijańskie <sup>k</sup> .....	.	.	.	611
żydowskie <sup>l</sup> .....	.	521	722	960
Zakłady zastawnicze <sup>m</sup> .....	.	29	29	24
oddziały .....	.	4	5	6
Towarzystwa kredytowe:				
ziemskie .....	3	3	3	3
miejskie .....	9	15	15	15
Towarzystwo Kredytowe Przemysłu Polskiego .....	1	1	1	1

*d* 1926 r. *f* Bez kantorów wymiany i zakładów zastawniczych. *g* Dotyczy Ukraińskiej Szczędnicy w Przemysłu oraz w latach 1925, 1929 i 1934 Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie (w 1938 r. została przekształcona w Centralną Małopolską Kasę Oszczędności i ujęta w bankach komunalnych). *h* Bez Banku Związku Spółek Zarobkowych. *i* Zrzeszone w związkach rewizyjnych. *k* Zrzeszone w trzech centralach. *l* Zrzeszone w jednej centrali. *m* Łącznie z zakładami zastawniczymi komunalnych kas oszczędności.

Uwaga. Dane w tablicy obejmują instytucje krajowe i ich oddziały położone w Polsce, w Wolnym Mieście Gdańsku i za granicą oraz oddziały instytucji zagranicznych w Polsce. O ile nie zaznaczono inaczej, oddziały podano łącznie z agencjami, ekspozyturami, zbiornicami i biurami pomocniczymi.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 209; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927*, Warszawa 1927, s. 285, 295, 296, 300–301.



Tabl. 199 (534). OBIEG PIENIĘŻNY

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1918–1924

Lata	Obieg pieniężny w mln marek polskich	Koniec roku poprzedniego=100
1918.....	1 024,3	x
1919.....	5 316,3	519,0
1920.....	49 361,5	928,5
1921.....	229 537,6	465,0
1922.....	793 437,5	345,7
1923.....	125 371 955,4	15 801
1924 <sup>a</sup> .....	570 697 550,5	455,2

B. W LATACH 1924–1939

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938	1939 <sup>b</sup>
------------------	------	------	------	------	-------------------

## W milionach złotych

<b>Ogółem</b> .....	<b>676<sup>c</sup></b>	<b>1 600</b>	<b>1 365</b>	<b>1 866</b>	<b>2 383</b>
Bilety Banku Polskiego S.A. ....	551	1 340	981	1 406	1 883
Bilety zdawkowe <sup>d</sup> .....	89	64	—	—	—
Bilon .....	34	196	384	460	500
srebrny.....	3	123	290	370	382
inny.....	31	73	94	90	118

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0<sup>c</sup></b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Bilety Banku Polskiego S.A. ....	81,5	83,8	71,9	75,3	79,0
Bilety zdawkowe <sup>d</sup> .....	13,2	4,0	—	—	—
Bilon .....	5,0	12,2	28,1	24,7	21,0
srebrny.....	0,4	7,7	21,2	19,9	16,0
inny.....	4,6	4,5	6,9	4,8	5,0

<sup>a</sup> Stan w dniu 27 IV, następnego dnia do obiegu, jako prawny środek płatniczy, wprowadzono złoty; marka przestała być prawnym środkiem płatniczym z dniem 1 VII 1924 r. <sup>b</sup> Stan w dniu 31 VII. <sup>c</sup> W tym bilety Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej o równowartości 1,8 mln zł, nieuwzględnione w dalszym podziale; pozostawały one w obiegu do 31 V 1925 r. <sup>d</sup> Bilety emitowane od 1924 r. przez Ministerstwo Skarbu jako prawny środek płatniczy mający moc umarzania zobowiązań do określonej kwoty; wycofano je z obiegu ostatecznie w 1931 r.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny Polski wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Londyn 1941, s. 94; *Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925, s. 122–123; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927*, Warszawa 1927, s. 269; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930*, Warszawa 1930, s. 201; J. Zdziechowski, *Finanse Polski w latach 1924 i 1925*, Warszawa 1925, s. 13–15.



Tabl. 200 (535). KURSY WAŻNIEJSZYCH WALUT

## A. W LATACH 1919–1923

Waluta	1919	1920	1921	1922	1923
	przeciętne z grudnia notowania na giełdzie warszawskiej w markach polskich				
1 dolar USA .....	110,7	579,3	2 950,0	17 741	5 078 269
1 funt szterling .....	445,9	2 114,3	12 503,6	81 951	22 117 038
1 frank francuski.....	12,2	35,5	236,6	1 286	265 748
1 frank szwajcarski.....	22,6	92,2	585,0	3 404	886 524
1 marka niemiecka .....	2,2	7,9	16,6	2,4	.

## B. W LATACH 1924–1938

Waluta	1924 <sup>a</sup>	1929	1934	1938
	przeciętne roczne notowania na giełdzie warszawskiej w złotych			
1 dolar USA .....	5,18	8,90	5,31	5,30
1 funt szterling .....	23,23	43,31	26,80	25,93
100 belg (500 franków) .....	25,05	123,98	123,82	89,69
100 franków francuskich .....	27,81	34,94	34,92	15,31
100 franków szwajcarskich .....	96,78	171,93	172,10	121,34
100 florenów holenderskich .....	201,02	357,93	358,21	291,88
100 guldenów gdańskich .....	.	173,18 <sup>b</sup>	172,78	100,00
100 koron duńskich .....	.	237,61	119,76	115,84
100 koron szwedzkich .....	138,37	238,59	138,29	133,70
100 lirów włoskich.....	22,68	46,66	45,59	27,92
100 marek niemieckich.....	.	211,94 <sup>b</sup>	209,42	212,54

<sup>a</sup> Dotyczy okresu V–XII. <sup>b</sup> Kursy arbitrażowe na Nowy Jork lub Zurych.

Zgodnie z ówczesnym systemem monetarnym (dewizowo-złotym) kursy walut oparte były na relacjach parytetowych (waluta danego kraju miała parytet wyznaczony przez określoną cenę standardowej jednostki czystego złota). Marka polska miała formalnie parytet marki niemieckiej (0,358423 g złota). Parytet złotego wprowadzony 20 I 1924 r. wyznaczono na poziomie 0,29033 g złota (cena 1 kg złota wynosiła 3 444,44 zł). Parytet złotego zmieniono 13 X 1927 r. – 1 złoty równy był 0,16879 g złota (cena 1 kg złota wynosiła 5 924,44 zł). Kursy bieżące rynkowe (giełdowe) mogły się odchylić od parytetowych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 219; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 237; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 248; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 119; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 320.



Tabl. 201 (536). BILANSE POLSKIEJ KRAJOWEJ KASY POŻYCZKOWEJ  
I BANKU POLSKIEGO S.A.

Stan w dniu 31 XII

A. POLSKA KRAJOWA KASA POŻYCZKOWA<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1919	1923
	w milionach złotych <sup>b</sup>	
<b>Aktywa</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>574,1</b>	<b>192,3</b>
w tym:		
Złoto (według parytetu) .....	0,3	0,0
Portfel wekslowy .....	0,2	16,9
Pożyczki .....	4,7	17,0
terminowe .....	.	0,1
towarowe .....	.	4,6
otwarty kredyt .....	.	12,3
Dług Skarbu Państwa .....	319,7	91,5
<b>Pasywa</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>574,1</b>	<b>192,3</b>
w tym:		
Fundusz rezerwowy .....	0,8	14,3
Obieg biletów bankowych .....	249,0	103,0
Rachunki żyrowe osób i firm prywatnych .....	115,0	—
Czysty zysk .....	9,7	.

B. BANK POLSKI S.A.

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
<b>Aktywa</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>751</b>	<b>2 256</b>	<b>1 666</b>	<b>1 999</b>
Złoto .....	103	701	503	445
Pieniądze zagraniczne i dewizy .....	269	526	28	19
Polskie monety srebrne i bilon .....	27	0	36	28
Portfel wekslowy .....	257	704	654	831
Bilety skarbowe zdyskontowane .....	—	—	48	82

<sup>a</sup> Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa pełniła rolę instytucji emisyjnej do kwietnia 1924 r. kiedy powołano Bank Polski S.A. <sup>b</sup> Złote według parytetu 1924 r.; marki polskie przeliczono na złote w stosunku: 1 zł równał się markom polskim: 21,35 według stanu w dniu 31 XII 1919 r. i 1 217 411 według stanu w dniu 31 XII 1923 r. (stosunek ten obliczono na podstawie notowań kursu dolara USA i kursu franka szwajcarskiego na giełdzie warszawskiej).



Tabl. 201 (536). BILANSE POLSKIEJ KRAJOWEJ KASY POŻYCZKOWEJ  
I BANKU POLSKIEGO S.A. (dok.)

Stan w dniu 31 XII

B. BANK POLSKI S.A. (dok.)

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
<b>Aktywa (dok.)</b>				
Pożyczki zabezpieczone zastawami.....	24	77	55	112
Papiery procentowe własne .....	8	6	12	134
Papiery funduszu zapasowego.....	—	77	91	89
Dług Skarbu Państwa .....	21	25	90	45
Udziały .....	—	15	27	29
Inne aktywa.....	42	125	122	185
<b>Pasywa</b>				
<b>Ogółem .....</b>	<b>751</b>	<b>2 256</b>	<b>1 666</b>	<b>1 999</b>
Kapitał zakładowy.....	100	150	150	100
Fundusz zapasowy .....	—	110	114	89
Obieg biletów bankowych.....	551	1 340	981	1 406
Natychmiast płatne zobowiązania.....	69	468	241	251
Inne pasywa .....	19	140	168	145
Czysty zysk do podziału <sup>c</sup> .....	12	48	12	8

<sup>c</sup> Na kapitał zapasowy, na dywidendę i dla Skarbu Państwa.

Na podstawie: E. Czapska, *Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa*, „Bank i Kredyt”, 1988, nr 5–6, s. 27; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 213; *Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925, s. 126; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 360–363; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 223; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 291.



Tabl. 202 (537). BILANSE BANKU GOSPODARSTWA KRAJOWEGO I PAŃSTWOWEGO  
BANKU ROLNEGO

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938	1924	1929	1934	1938
	Bank Gospodarstwa Krajowego				Państwowy Bank Rolny			
	w milionach złotych							
<b>Aktywa</b>								
<b>Ogółem</b> .....	<b>221</b>	<b>1 778</b>	<b>2 178</b>	<b>2 740</b>	<b>27</b>	<b>744</b>	<b>895</b>	<b>931</b>
w tym:								
Kasa i sumy do dyspozycji .....	6	38	54	54	3	8	5	18
Papiery procentowe.....	2	25	10	42	1	8	11	97
Papiery procentowe własnej emisji .....	20	75	43	49	—	78	37	4
Udziały i akcje .....	1	47	37	35	—	2	11	13
Dyskonto weksli .....	48	183	96	137	4	70	174	158
Pożyczki terminowe.....	26	62	32	56	7 <sup>a</sup>	140 <sup>a</sup>	73 <sup>a</sup>	39 <sup>a</sup>
Rachunki bieżące .....	8	80	132	142	—	34	16	37
Banki loro <sup>b</sup> .....	8	1	0	3	—	—	—	—
Banki nostro <sup>c</sup> .....	4	33	4	18	6	24	6	5
Pożyczki długoterminowe .....	12	69	126	140	—	5 <sup>d</sup>	33 <sup>d</sup>	41 <sup>d</sup>
Pożyczki w listach zastawnych i obligacjach .....	67	663	807	936	—	261	284	209
Pożyczki długoterminowe zle- cone przez Skarb Państwa	2	413	625	864	—	—	—	—
<b>Pasywa</b>								
<b>Ogółem</b> .....	<b>221</b>	<b>1 778</b>	<b>2 178</b>	<b>2 740</b>	<b>27</b>	<b>744</b>	<b>895</b>	<b>931</b>
w tym:								
Kapitał zakładowy.....	35	150	150	150	3	130	100	100
Rezerwy.....	4	51	47	51	0	18	37	21
Wkłady .....	67	247	300	458	1	68	110	171
terminowe .....	41	116	92	154	1	25	64	95
a vista .....	25	107	145	251	0	41	43	73
na książeczkach oszczędno- ściowych.....	1	24	63	53	0	2	3	3

<sup>a</sup> Łącznie z pożyczkami towarowymi. <sup>b</sup> Loro — rachunek bankowy prowadzony w danym banku dla jego korespondenta („wasz rachunek u nas”). <sup>c</sup> Nostro — rachunek bankowy prowadzony dla danego banku przez inny bank („nasz rachunek u was”). <sup>d</sup> Dłużnicy za nabyte grunty.



**Tabl. 202 (537). BILANSE BANKU GOSPODARSTWA KRAJOWEGO I PAŃSTWOWEGO  
BANKU ROLNEGO (dok.)**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938	1924	1929	1934	1938
	Bank Gospodarstwa Krajowego				Państwowy Bank Rolny			
	w milionach złotych							

**Pasywa (dok.)**

Redyskonto weksli .....	34	72	16	31	—	29	151	150
Banki loro <sup>b</sup> .....	3	65	33	30	—	—	—	—
Banki nostro <sup>c</sup> .....	0,5	15	1	5	—	42	8	10
Listy zastawne i obligacje .....	67	663	807	936	—	261	283	208
Lokaty Skarbu Państwa .....	2	417	489	370	8	50	2	44
Rachunki specjalne .....	—	—	136	494	—	—	—	—
Zysk .....	1	13	3	4	0,5	14	0	1

<sup>b</sup>, <sup>c</sup> Notki patrz na str. 575.

Uwaga. Trzecim dużym bankiem państwowym była Poczтовая Kasa Oszczędności. Jej sumy bilansowe były następujące: w 1924 r. — 80,3 mln zł, w 1929 r. — 505 mln zł, w 1934 r. — 978 mln zł, w 1938 r. — 1 233 mln zł. Sumy bilansowe powstałego w 1929 r. Banku Polska Kasa Opieki S.A. wynosiły: w 1931 r. — 5,2 mln zł, w 1938 r. — 53,0 mln zł.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 202–203, 207; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 216–217, 221; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 367–369, 376–379; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 296–297, 299–300.



Tabl. 203 (538). BILANS BANKÓW PRYWATNYCH

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1919 I 1923<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1919	1923
<b>Liczba banków</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>34</b>	<b>88</b>
<b>Aktywa w mln zł<sup>b</sup></b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>236,7</b>	<b>110,2</b>
w tym:		
Gotówka <sup>c</sup> .....	32,7	9,2
Waluty i dewizy .....	1,6	5,1
Papiery wartościowe i udziały .....	20,3	5,8
Dyskonto weksli .....	21,5	4,3
Pożyczki: w rachunku otwartym .....	21,3	11,8
lombardowe <sup>d</sup> .....	3,8	0,5
hipoteczne .....	10,5	0,2
Banki loro <sup>e</sup> .....	108,9	58,5
Banki nostro <sup>f</sup> .....		
Inkaso .....	3,4	5,7
<b>Pasywa w mln zł<sup>b</sup></b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>236,7</b>	<b>110,2</b>
w tym:		
Kapitał: zakładowy .....	18,9	0,1
zapasowy i rezerwowo .....	5,2	0,4
Wkłady: terminowe .....	15,8	0,8
bezterminowe i na rachunkach otwartych .....	88,9	19,6
Redyskonto weksli .....	8,1	1,2
Banki loro <sup>e</sup> .....	70,0	62,6
Banki nostro <sup>f</sup> .....		
Inkaso .....	4,9	7,1
Sumy przejściowe .....	8,2	5,6
Czysty zysk .....	2,4	.

<sup>a</sup> Dane dotyczą banków akcyjnych. <sup>b</sup> Patrz notka *b* do tabl. 201 na str. 573. <sup>c</sup> Kasa, sumy na rachunkach w Pocztovej Kasie Oszczędności i innych bankach oraz wylosowane papiery wartościowe i kupony, a ponadto sumy na rachunkach: w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej w latach 1919 i 1923 oraz w Banku Polskim S.A. w latach 1925–1937. <sup>d</sup> W bilansach banków małopolskich łącznie z kredytami w rachunkach otwartych. <sup>e</sup>, <sup>f</sup> Patrz notki *b*, *c* do tabl. 202 na str. 575.



Tabl. 203 (538). BILANS BANKÓW PRYWATNYCH (dok.)

Stan w dniu 31 XII

B. W LATACH 1925–1937<sup>g</sup>

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1937
<b>Liczba banków</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>78</b>	<b>63</b>	<b>51</b>	<b>58</b>
<b>Aktywa w mln zł</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 023,9</b>	<b>2 978,4</b>	<b>1 929,8</b>	<b>1 391,3</b>
Gotówka <sup>c</sup> , waluty i dewizy .....	47,7	133,8	70,7	88,7
Papiery wartościowe i udziały .....	57,8	112,0	121,6	70,7
Dyskonto weksli .....	213,6	934,8	337,3	382,0
Rachunki bieżące .....	327,3	904,0	431,2	348,9
Pożyczki: krótkoterminowe .....	74,5	46,1	70,3	40,5
hipoteczne .....	—	142,3	145,1	20,9
Banki loro <sup>e</sup> .....	20,9	27,1	18,2	11,0
Banki nostro <sup>f</sup> .....	42,2	94,6	54,8	53,5
Koszty handlowe .....	76,2	104,8	46,8	42,4
Nieruchomości .....	103,2	134,5	98,4	74,3
Inne aktywa .....	60,5	344,4	535,4	258,4
<b>Pasywa w mln zł</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 023,9</b>	<b>2 978,4</b>	<b>1 929,8</b>	<b>1 391,3</b>
Kapitał: zakładowy .....	130,6	239,0	217,6	161,6
zapasowy i rezerwy .....	25,4	66,4	62,8	38,7
Wkłady: terminowe .....	66,2	412,7	201,1	136,3
a vista .....	82,2	258,6	157,4	152,2
na książeczkach .....	10,3	141,1	80,4	108,2
Rachunki bieżące .....	174,1	277,4	157,4	221,0
Redyskonto weksli .....	146,5	352,8	140,5	145,0
Banki loro <sup>e</sup> .....	} 174,6	562,5	244,3	125,8
Banki nostro <sup>f</sup> .....				
Emisja listów zastawnych i obligacji .....	—	142,4	118,4	20,6
Procenty i prowizje .....	70,6	135,4	48,3	50,9
Inne pasywa .....	143,4	390,1	501,6	231,0

<sup>c</sup> Notka patrz na str. 577. <sup>e, f</sup> Patrz notki *b, c* do tabl. 202 na str. 575. <sup>g</sup> Dane dotyczą banków akcyjnych i największych domów bankowych.

Na podstawie: W. Morawski, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Szkoła Główna Handlowa Warszawa 1996, s. 130–131; *Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925, s. 126; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 113–114.



Tabl. 204 (539). KREDYTY KRÓTKOTERMINOWE INSTYTUCJI KREDYTOWYCH  
I OSZCZĘDNOŚCIOWYCH

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> <sup>a</sup> .....	.	<b>3 802</b>	<b>2 711</b>	<b>2 940</b>
w tym:				
Bank Polski S.A. ....	362	781	757	1 025
dyskonto weksli .....	289	704	654	831
dyskonto biletów skarbowych .....	—	—	48	82
pożyczki zastawowe .....	73	77	55	112
Bank Gospodarstwa Krajowego .....	190	255	246	304
dyskonto weksli <sup>a</sup> .....	53	113	82	106
otwarty kredyt .....	104	80	132	142
pożyczki terminowe .....	33	62	32	56
Państwowy Bank Rolny .....	28	216	114	85
dyskonto weksli <sup>a</sup> .....	7	42	25	9
otwarty kredyt .....	1	34	16	37
pożyczki terminowe .....	20	140 <sup>b</sup>	73 <sup>b</sup>	39 <sup>b</sup>
Banki komunalne .....	.	51	43	19
dyskonto weksli <sup>a</sup> .....	.	12	11	7
otwarty kredyt .....	.	22	6	2
pożyczki terminowe .....	.	17	26	10
Banki prywatne i domy bankowe .....	615	1 343	560	635
dyskonto weksli <sup>a</sup> .....	214	548	212	298
otwarty kredyt .....	327	772	327	} 337
pożyczki terminowe .....	74	23	21	
Oddziały banków zagranicznych .....	.	196	97	90
dyskonto weksli <sup>a</sup> .....	.	37	16	18
otwarty kredyt .....	.	152	81	} 72
pożyczki terminowe .....	.	7	—	
Pocztowa Kasa Oszczędności .....	31	35	31	45
dyskonto weksli .....	—	13	19	17
pożyczki wekslowe .....	3	10	—	9
pożyczki zastawowe .....	28	12	12	19

<sup>a</sup> W latach 1929, 1934 i 1938 bez redyskonta weksli. <sup>b</sup> Łącznie z pożyczkami towarowymi.



**Tabl. 204 (539). KREDYTY KRÓTKOTERMINOWE INSTYTUCJI KREDYTOWYCH I OSZCZĘDNOŚCIOWYCH (dok.)**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
Komunalne kasy oszczędności .....	.	314 <sup>c</sup>	407 <sup>d</sup>	435
dyskonto weksli <sup>a</sup> i pożyczki wekslowe .....	.	214	228	231
otwarty kredyt .....	.	70	89	52
pożyczki zastawowe i na skrypty dłużne .....	.	30	90	152
Centralna Małopolska Kasa Oszczędności .....	.	30 <sup>e</sup>	.	9
Ukraińska Szczadnyca .....	.	1	.	1
Gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe .....	.	22	22	20
Spółdzielnie kredytowe <sup>f</sup> – dyskonto weksli <sup>a</sup> i pożyczki w rachunkach bieżących .....	.	430	418	262
Centralna Kasa Spółek Rolniczych .....	.	22	16	10
dyskonto weksli <sup>a</sup> i pożyczki wekslowe .....	.	6	8	5
otwarty kredyt .....	.	4	2	4
pożyczki terminowe i na skrypty dłużne .....	.	12	6	1

*a* Notka patrz na str. 579. *c* Dane niekompletne. *d* Łącznie z Galicyjską Kasą Oszczędności we Lwowie oraz Ukraińską Szczadnycią. *e* Galicyjska Kasa Oszczędności we Lwowie. *f* Zrzeszone w związkach rewizyjnych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 201; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 226–227; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 620–621.

**Tabl. 205 (540). KREDYTY DŁUGOTERMINOWE GŁÓWNYCH INSTYTUCJI KREDYTOWYCH**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1924	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>1 500,5</b>	<b>1 987,1</b>	<b>2 218,9</b>
Bank Gospodarstwa Krajowego .....	81,2	1 097,6	1 558,0	1 989,0
Państwowy Bank Rolny .....	.	260,6	284,0	209,3
Banki prywatne .....	.	142,3	145,1	20,6

Na podstawie: J. Gołębiowski, *Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej*, Warszawa 1985, s. 147.



Tabl. 206 (541). WKŁADY W INSTYTUCJACH KREDYTOWYCH I OSZCZĘDNOŚCIOWYCH

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1925	1929	1934	1938
	w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> .....	.	<b>3 009</b>	<b>3 004</b>	<b>3 953</b>
Bank Polski S.A. — rachunki żyrowe .....	49 <sup>a</sup>	446	217	206
w tym kas państwowych .....	.	269	29	1
Bank Gospodarstwa Krajowego .....	72	255	314	481
wkłady .....	.	247	300	358
różne salda kredytowe .....	.	8	14	23
Państwowy Bank Rolny — wkłady .....	5	68	110	171
Banki komunalne <sup>b</sup> .....	.	30	40	62
wkłady .....	.	25	25	33
rachunki bieżące .....	.	5	15	29
Banki prywatne i domy bankowe <sup>b</sup> .....	333	959	455	627
wkłady .....	.	733	335	417
rachunki bieżące .....	.	226	120	210
Oddziały banków zagranicznych <sup>b</sup> .....	.	78	48	75
wkłady .....	.	40	21	20
rachunki bieżące .....	.	38	27	55
Bank Polska Kasa Opieki S.A. ....	—	—	21	31
Pocztowa Kasa Oszczędności — wkłady .....	65	384	858	1 094
Komunalne kasy oszczędności .....	20 <sup>c</sup>	404	665 <sup>d</sup>	851
wkłady .....	.	362	612	748
rachunki bieżące .....	.	42	53	103
Centralna Małopolska Kasa Oszczędności — wkłady .....	.	37 <sup>e</sup>	.	32
Ukraińska Szczadnica — wkłady .....	.	1	.	1
Gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe — wkłady .....	.	4	8	11
Spółdzielnie kredytowe <sup>f</sup> — wkłady .....	5 <sup>g</sup>	339	263	299
Centralna Kasa Spółek Rolniczych .....	.	4	5	12

*a* Bez rachunków kas państwowych. *b* Dane za 1938 r. nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi z powodu zmiany układu bilansów. *c* Uwzględniono 51 największych kas. *d* Łącznie z Galicyjską Kasą Oszczędności we Lwowie oraz Ukraińską Szczadnicą. *e* Galicyjska Kasa Oszczędności we Lwowie. *f* Zrzeszone w związkach rewizyjnych. *g* Uwzględniono 76 największych spółdzielni.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 200; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 221, 233; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 10, 412–413.



Tabl. 207 (542). STOPY PROCENTOWE

## A. STOPA DYSKONTOWA W LATACH 1919–1924

Stan w końcu roku

Lata	Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa <sup>a</sup>	Banki prywatne <sup>b</sup>
1919.....	6–6,5	8
1920.....	6–6,5	10
1921.....	7–7,5	15
1922.....	7–7,5	60
1923.....	48	500
1924 <sup>c</sup> .....	48	200

## B. STOPY PROCENTOWE OD DYSKONTA I OD WKŁADÓW W LATACH 1924–1938

Przeciętne roczne

Wyszczególnienie	1924 <sup>d</sup>	1929	1934	1938
Stopa maksymalna kredytowa (ustawowa) <sup>e</sup> .....	24,0	12,7	9,5	9,5
Stopa dyskontowa Banku Polskiego S.A. ....	11,8	8,6	5,0	4,5
Stopa dyskontowa w bankach akcyjnych:				
najniższa .....	.	.	5,0	4,5
najwyższa .....	24,0	12,7	9,5	9,5
przeciętna.....	20,0	12,2	9,0	8,5
Oprocentowanie wkładów na książeczkach oszczędnościowych:				
w Pocztovej Kasie Oszczędności.....	.	7,0	4,0	3,0
w bankach państwowych .....	.	7,0	4,0	3,0
Oprocentowanie wkładów w bankach prywatnych <sup>f</sup>	.	6,5–10,0	3,75–6,5	3,0–5,0

*a* Mimo wysokiej inflacji stopę dyskontową Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej utrzymywano na niskim poziomie: do IX 1921 r. – 6–6,5%, do VI 1923 r. – 7–7,5%, do X 1923 r. – 18%, do XI 1923 r. – 24% (ponadto nadzwyczajna prowizja – 12%), do IV 1924 r. – 48% (ponadto nadzwyczajna prowizja – 24%); od 13 II 1924 r. dla weksli opiewających na złote w złocie wprowadzono stopę 12%. *b* Dane dotyczą banków działających w Poznaniu. *c* Stan w kwietniu. *d* Dotyczy okresu IV–XII. *e* Stopę maksymalną wprowadzono w czerwcu 1924 r. wyznaczając jej poziom na 24% (ponadto 12% na pokrycie kosztów handlowych). *f* Dotyczy banków prywatnych należących do Kartelu Depozytowego w Warszawie.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 199; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 215; W. Morawski, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Szkoła Główna Handlowa Warszawa 1996, s. 87; H. Nowak, *Bankowość w Polsce*, tom 1, Warszawa 1932, s. 258; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923, s. 223; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927*, Warszawa 1927, s. 266.

## Lata 1945–2000

Tabl. 208 (543). BANKI

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1956–1981

Wyszczególnienie	1956	1960	1970	1981
Narodowy Bank Polski .....	1	1	1	1
oddziały: wojewódzkie .....	17	17	17	49
operacyjne .....	419	406	431	510 <sup>a</sup>
Bank Inwestycyjny.....	1	1	—	—
oddziały: wojewódzkie .....	—	17	—	—
operacyjne .....	42	26	—	—
Bank Rolny <sup>b</sup> .....	1	1	1	1
oddziały: wojewódzkie .....	17	17	17	49
powiatowe .....	47	94	95	46 <sup>c</sup>
Bank Gospodarstwa Krajowego.....	1	1	1	1
Bank Handlowy w Warszawie S.A. ....	1	1	1	1
oddziały .....	—	—	5	5
Bank Polska Kasa Opieki S.A. ....	1	1	1	1
oddziały krajowe .....	—	2	2	18
ekspozytury krajowe .....	—	7	19	—
oddziały zagraniczne .....	2	2	1	1
Powszechna Kasa Oszczędności <sup>d</sup> .....	1	1	1	—
oddziały wojewódzkie .....	17	17	17	—
oddziały operacyjne .....	117	178	218	—
Związek Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowych.....	1	1	1	—
oddziały wojewódzkie .....	17	17	17	—
spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe .....	1 285	1 359	1 645	1 585 <sup>e</sup>

<sup>a</sup> W tym 222 oddziały specjalistyczne (przejęte po Powszechnej Kasie Oszczędności, zlikwidowanej w 1975 r. i włączonej do NBP). <sup>b</sup> W 1981 r. Bank Gospodarki Żywnościowej. <sup>c</sup> Wydziały kredytów. <sup>d</sup> Powszechna Kasa Oszczędności w 1975 r. została włączona do NBP (reaktywowana w 1987 r.). <sup>e</sup> Banki spółdzielcze podległe Bankowi Gospodarki Żywnościowej.



Tabl. 208 (543). BANKI (dok.)

Stan w dniu 31 XII

B. W 1990 R.

Wyszczególnienie	W liczbach bezwzględnych
Narodowy Bank Polski .....	1
Banki państwowe .....	11
Bank Gospodarki Żywnościowej (bank państwowo-spółdzielczy) .....	1
Banki spółdzielcze .....	1 663
Banki w formie spółek akcyjnych .....	46
Banki w formie spółek akcyjnych z udziałem kapitału zagranicznego .....	3

C. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
Narodowy Bank Polski .....	1	1
Banki komercyjne <sup>e</sup> .....	81	74
z przewagą kapitału państwowego .....	27	7
z przewagą kapitału prywatnego .....	54	67
polskiego .....	36	20
zagranicznego .....	18	47
Banki spółdzielcze .....	1 510	680

<sup>e</sup> Bez banków w stanie upadłości i w likwidacji, z bankami w stanie organizacji (od momentu wpisania spółki do rejestru).

Na podstawie: *Finanse 1985–1990*, Warszawa 1992, s. 102; A. Jeziński, C. Leszczyńska, *Narodowy Bank Polski 1948–1970*, Warszawa 2001, s. 94, 101, 107, 111; *Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961, s. 408; *Rocznik Statystyczny Finansów 1971*, Warszawa 1971, s. 362; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 126; *System bankowy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, NBP Warszawa 2001, s. 57, 67.

Tabl. 209 (544). OBIEG PIENIĘŻNY<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Lata	W miliardach złotych
1945.....	0,79 <sup>b</sup>
1950.....	4,6
1960.....	26,3
1970.....	58,6
1980.....	296,7
1990.....	48 078,7

<sup>a</sup> Pieniądz gotówkowy według bilansów Narodowego Banku Polskiego, stan poza kasami NBP. <sup>b</sup> Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r.

Na podstawie: *Finanse 1985–1990*, Warszawa 1992, s. 118; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. 590; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 251.

Tabl. 210 (545). PODAŻ PIENIĄDZA (M<sub>2</sub>)<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1996		2000	
	w mln zł	w odsetkach	w mln zł	w odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>136 662,4</b>	<b>100,0</b>	<b>294 387,9</b>	<b>100,0</b>
Pieniądz gotówkowy w obiegu (poza kasami banków)	23 563,9	17,2	34 112,7	11,6
Zobowiązania systemu bankowego.....	113 098,5	82,8	260 275,2	88,4
złotowe .....	89 706,0	65,7	217 304,6	73,8
bieżące .....	28 776,9	21,1	48 409,3	16,4
terminowe.....	60 929,1	44,6	168 895,3	57,4
walutowe .....	23 392,5	17,1	42 970,6	14,6
bieżące .....	8 700,6	6,4	11 236,1	3,8
terminowe.....	14 691,9	10,7	31 734,5	10,8

<sup>a</sup> Obejmuje zasoby pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) oraz zobowiązania systemu bankowego wobec podmiotów gospodarczych (sektora niefinansowego i niebankowych instytucji finansowych) i osób prywatnych z tytułu złożonych depozytów, a także zakupionych przez osoby prywatne bonów oszczędnościowych i certyfikatów depozytowych oraz zobowiązań banków wobec podmiotów gospodarczych z tytułu sprzedaży papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 476.

**Tabl. 211 (546). KURSY WALUT OBCYCH W NARODOWYM BANKU POLSKIM**

A. W 1946 R.

Stan w lipcu

Kraje	Waluta	Kurs oficjalny	Wyrównanie przy kupnie <sup>a</sup>	Kurs kupna
				w złotych
Austria .....	100 szylingów	98,00	352,00	450,00
Belgia .....	100 franków	18,15	194,85	213,00
Dania .....	100 koron	109,98	1 830,02	1 940,00
Francja.....	100 franków	10,69	69,31	80,00
Holandia.....	100 florenów	286,00	3 247,00	3 533,00
Norwegia .....	100 koron	106,44	1 764,56	1 871,00
Stany Zjednoczone.....	1 dolar	5,30	94,70	100,00
Szwajcaria .....	100 franków	123,60	2 051,40	2 175,00
Szwecja .....	100 koron	147,45	2 630,55	2 778,00
W. Brytania .....	1 funt szterling	21,36	355,64	377,00
Włochy .....	100 lirów	27,77	2,23	30,00

B. W LATACH 1985 I 1990 – dla płatności handlowych<sup>b</sup>

Stan w dniu 31 XII

Kraje	Waluta	1985	1990
		w złotych	
Kraje RWPG.....	1 rubel transferowy <sup>c</sup>	88,00	2 100,00
Austria .....	100 szylingów	838,77	91 000,00
Belgia .....	100 franków	288,68	30 900,00
Dania .....	1 korona	16,24	1 657,00
Finlandia.....	1 marka	26,99	2 637,00
Francja.....	1 frank	19,27	1 879,00
Hiszpania .....	100 peset	94,91	10 000,00
Holandia.....	1 gulden	52,32	5 675,00
Japonia .....	100 jenów	73,26	7 140,00

<sup>a</sup> Przy sprzedaży kwoty wyrównania były nieco wyższe. <sup>b</sup> Wyliczone przez Narodowy Bank Polski od 1950 r. (średnie roczne podstawowe kursy walut dla płatności handlowych wynosiły: 1 dolar USA: do 1971 r.=4 złote dewizowe, w 1980 r.=3,054 złotego dewizowego, w 1985 r.=147,179 złotego, w 1990 r.=9 500,00 zł; 1 rubel: do 1981 r.=4,44 złotego dewizowego, w 1985 r.=83,449 złotego, w 1990 r.=2 100,00 zł; kurs dla płatności niehandlowych i kursy specjalne były kilkakrotnie wyższe). <sup>c</sup> W rublach transferowych rozliczały się kraje: Bułgaria, Czechosłowacja, Kuba, Mongolia, NRD, Rumunia, Węgry, Wietnam, ZSRR.



**Tabl. 211 (546). KURSY WALUT OBCYCH W NARODOWYM BANKU POLSKIM (cd.)**

B. W LATACH 1985 I 1990 – dla płatności handlowych<sup>b</sup> (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Kraje	Waluta	1985	1990
		w złotych	
Norwegia .....	1 korona	19,37	1 630,00
Portugalia.....	100 escudo	93,59	7 246,00
RFN.....	1 marka	58,91	6 399,00
Stany Zjednoczone.....	1 dolar <sup>d</sup>	147,88	9 500,00
Szwajcaria .....	1 frank <sup>e</sup>	70,35	7 477,00
Szwecja .....	1 korona	19,26	1 699,00
W. Brytania .....	1 funt szterling <sup>f</sup>	213,32	18 382,00
Włochy .....	100 lirów	8,65	847,00

C. W LATACH 1990, 1995 I 2000<sup>g</sup>

Kraje	Waluta	1990 <sup>h</sup>		1995		2000	
		kupno	sprzedaż	kupno	sprzedaż	kupno	sprzedaż
		w złotych					
Austria .....	100 szylingów	8,92	9,28	24,21	24,69	27,68	28,24
Belgia .....	100 franków	3,03	3,15	8,30	8,46	9,44	9,63
Dania .....	100 koron	16,24	16,90	44,01	44,89	51,03	52,07
Finlandia.....	100 marek	25,84	26,90	55,96	57,10	64,06	65,36
Francja.....	100 franków	18,41	19,17	49,80	59,80	58,07	59,25
Hiszpania .....	10 000 peset	98,00	102,00	201,20	205,26	228,94	233,56
Japonia .....	10 000 jenów	69,97	72,83	238,07	242,87	357,33	364,55
Niderlandy.....	100 guldenów	55,62	57,88	152,07	155,15	172,85	176,35
Niemcy .....	100 marek	62,71	65,27	170,32	173,76	194,75	198,69
Norwegia .....	100 koron	15,97	16,63	38,60	39,38	46,11	47,05

<sup>b</sup> Notka patrz na str. 586. <sup>d–f</sup> Obowiązywały również w rozliczeniach clearingowych z krajami: <sup>d</sup> – Bangladesz, Brazylia, Ekwador, Grecja, Kolumbia, Liban, Pakistan, Iran, Turcja oraz Indie dla kontraktów zawartych przed 1986 r., <sup>e</sup> – Chiny, <sup>f</sup> – Nepal. <sup>g</sup> Kursy walut obcych podane są według ostatniej w danym roku daty ogłoszenia tabeli kursów Narodowego Banku Polskiego. <sup>h</sup> Przeliczono na złote po denominacji złotego w 1995 r.

Tabl. 211 (546). KURSY WALUT OBCYCH W NARODOWYM BANKU POLSKIM (dok.)

C. W LATACH 1990, 1995 I 2000<sup>g</sup> (dok.)

Kraje	Waluta	1990 <sup>h</sup>		1995		2000	
		kupno	sprzedaż	kupno	sprzedaż	kupno	sprzedaż
		w złotych					
Portugalia.....	10 000 escudo	62,49	73,91	162,95	166,25	190,00	193,84
Stany Zjednoczone.....	100 dolarów	93,10	96,90	244,18	249,42	410,00	418,28
Szwajcaria.....	100 franków	73,27	76,27	211,43	215,71	249,87	254,91
Szwecja.....	100 koron	16,65	17,33	36,72	37,46	43,05	43,91
W. Brytania.....	100 funtów szterlingów	180,14	187,50	379,52	387,18	610,43	622,77
Włochy.....	10 000 lirów	7,97	8,64	15,40	15,72	19,67	20,07

*g, h* Notki patrz na str. 587.

Uwaga. Nazwy krajów i walut odnoszą się do lat prezentacji.

W latach 1945 i 1946 kurs złotego formalnie oparty był na kursach przedwojennych z tzw. wyrównaniem. W 1947 r. ustalono kurs złotego na poziomie 400 zł za 1 dolara USA. W 1950 r., wraz z reformą pieniężną, złotemu nadano parytet w złocie i na tej podstawie określano stały podstawowy kurs walutowy (1 dolar USA = 4 zł, 1 rubel = 1 zł).

W latach 1957–1989 obowiązywał system kursów zróżnicowanych, gdzie obok stałego kursu podstawowego istniały różne kursy specjalne, będące jego wielokrotnością i dotyczące rozliczeń z określonych tytułów. Wynikającą z kursu podstawowego relację 1 zł = 0,25 dolara USA nazywano złotym dewizowym.

Od 1978 r. przyjęto zasadę stosowania zmiennego kursu podstawowego opartego o koszyk najważniejszych walut. W 1982 r. uchylono obowiązującą od 1950 r. zasadę parytetu złotego w złocie, zlikwidowano kursy podstawowe, złotego dewizowego oraz przeliczniki w stosunku do kursu podstawowego.

Sformułowanie „podstawowy kurs złotego” oznaczało odtąd relację złotego do dolara USA lub rubla transferowego ustalaną na bieżąco w zależności od kursów walut wchodzących do koszyka; stosowano je dla płatności handlowych. System jednolitego dla wszystkich rozliczeń i płatności kursu walutowego wprowadzono od 1 I 1990 r.

Na podstawie: *Handel zagraniczny 1992*, Warszawa 1992, s. IX; A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Pierwsze lata działalności Narodowego Banku Polskiego. Narodziny systemu finansowego PRL*, Warszawa 1996, s. 175; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 163; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 454; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 480.

Tabl. 212 (547). BILANS ZBIORCZY BANKÓW<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Aktywa</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>30,1</b>	<b>155,1</b>	<b>600,8</b>	<b>3 358,0</b>	<b>215 200,0</b>
Kredyty dla przedsiębiorstw i innych podmiotów gospodarczych sektora uspołecznionego .....	29,2	138,8	535,3	3 079,7	101 048,8
w tym:					
inwestycyjne .....	1,1	14,5	190,3	1 548,6	34 959,4
obrotowe .....	28,1	124,3	345,0	1 516,2	49 761,0
Kredyty dla sektora prywatnego .....	0,7	8,8	41,8	109,7	11 743,6
w tym:					
rolniczego .....	0,7	8,7	40,8	107,3	2 456,5
inwestycyjne .....	0,3	6,1	29,2	71,9	1 024,4
obrotowe .....	0,4	2,6	11,6	35,4	1 432,1
pozarolniczego .....	0,0	0,1	1,0	2,4	8 854,2
Kredyty dla ludności .....	—	6,7	20,9	46,5	5 448,9
w tym:					
inwestycyjne na indywidualne budownictwo mieszkaniowe .....	—	3,1	9,1	27,3	525,8
na zakupy ratalne towarów i usług .....	—	3,6	11,8	18,6	1 567,3
Pozostałe aktywa .....	0,2	0,8	2,8	122,1	96 958,7
<b>Pasywa</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>30,1</b>	<b>155,1</b>	<b>600,8</b>	<b>3 358,0</b>	<b>215 200,0</b>
Zasoby gotówkowe sektora prywatnego i ludności .....	3,9	25,1	53,5	266,0	36 954,9
Środki na rachunkach przedsiębiorstw i innych podmiotów gospodarczych sektora uspołecznionego .....	10,6	55,4	231,2	1 897,7	49 125,5
w tym na rachunkach:					
rozliczeniowych i bieżących .....	7,4	22,8	59,5	245,5	36 764,5
inwestycyjnych .....	1,3	16,7	110,9	186,2	1 845,0
funduszy specjalnych i celowych .....	0,8	7,5	45,2	253,2	3 583,5

<sup>a</sup> Łącznie z Narodowym Bankiem Polskim; dane za lata 1950–1980 podano w warunkach porównywalnych z danymi za 1990 r.

Tabl. 212 (547). BILANS ZBIORCZY BANKÓW<sup>a</sup> (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Pasywa (dok.)</b>					
Środki budżetowe na rachunkach bankowych .....	9,7	38,5	148,6	498,8	24 928,5
Wkłady oszczędnościowe ludności.....	0,2	17,0	117,4	499,8	100 116,7
Fundusze banków .....	0,7	12,0	27,4	98,3	29 382,0
Rozliczenia międzybankowe i oddziałowe <sup>b</sup> .....	1,3	6,7	22,2	79,2	–1 647,4
Pozostałe pasywa.....	3,7 <sup>c</sup>	0,4	0,5	18,2	–23 660,2 <sup>d</sup>

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 589. <sup>b</sup> Sumy, którymi obciążono już rachunek płatnika, a nie zapisano ich jeszcze na rachunek odbiorcy. <sup>c</sup> W tym 3,5 mld zł dochodu z tytułu wymiany pieniędzy w 1950 r. (stare bilety wymieniono w relacji 100:1, natomiast wszystkie pozycje bilansów banków przeliczono w relacji 100:3). <sup>d</sup> Wpływ na ujemny stan pozostałych pasywów miała kwota zobowiązań zagranicznych – 80 097,7 mld zł z tytułu zmiany podstawowego kursu złotego do walut obcych.

Uwaga. W 1945 r. kwota aktywów systemu bankowego wynosiła 1,1 mld zł, w tym 0,6 mld zł stanowiły kredyty dla Skarbu Państwa, a 0,3 mld zł – kredyty gospodarcze; w pasywach największe kwoty stanowiły: obieg pieniądza gotówkowego – 0,8 mld zł oraz wkłady i rachunki bieżące – 0,3 mld zł.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 155–156; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 230–231; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 91.

Tabl. 213 (548). BILANS ZAGREGOWANY SYSTEMU BANKOWEGO<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1996	2000
	w milionach złotych	
<b>Aktywa</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>292 928,4</b>	<b>597 404,8</b>
Aktywa zagraniczne .....	74 170,3	167 626,3
Należności od banków.....	35 961,8	65 182,1
Należności od niebankowych instytucji finansowych .....	312,2	8 874,9
Należności od sektora budżetowego.....	4 061,5	6 869,3
w tym: od budżetu państwa .....	3 224,3	1 718,4
od budżetów jednostek samorządu terytorialnego <sup>b</sup> .....	835,7	4 550,6

<sup>a</sup> Łącznie z Narodowym Bankiem Polskim. <sup>b</sup> Dotyczy budżetów gmin, a w 2000 r. również budżetów powiatów i województw.

Tabl. 213 (548). BILANS ZAGREGOWANY SYSTEMU BANKOWEGO<sup>a</sup> (cd.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1996	2000
	w milionach złotych	
<b>Aktywa (dok.)</b>		
Należności od podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego i osób prywatnych.....	80 250,8	194 075,1
od podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	68 473,7	145 886,7
od osób prywatnych.....	11 777,1	48 188,4
Należności z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu .....	1 024,3	420,5
Papiery wartościowe .....	71 804,9	109 570,3
Pozostałe aktywa .....	25 342,6	44 786,3
<b>Pasywa</b>		
<b>Ogółem .....</b>	<b>292 928,4</b>	<b>597 404,8</b>
Pasywa zagraniczne .....	12 646,0	35 545,8
Zobowiązania wobec banków .....	31 979,3	60 575,6
Zobowiązania wobec niebankowych instytucji finansowych.....	2 825,5	8 393,5
Zobowiązania wobec sektora budżetowego .....	14 068,4	25 928,5
w tym: wobec budżetu państwa.....	6 994,8	15 256,8
wobec budżetów jednostek samorządu terytorialnego <sup>b</sup> .....	3 400,6	7 472,9
Pieniądz gotówkowy w obiegu (z kasami banków) .....	27 244,4	38 564,1
Zobowiązania złotowe wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego i osób prywatnych .....	87 159,2	208 713,3
bieżące .....	28 074,3	47 627,6
wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	16 986,4	21 049,3
wobec osób prywatnych .....	11 087,9	26 578,3
terminowe .....	59 084,9	161 085,7
wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	12 754,7	33 617,1
wobec osób prywatnych .....	46 330,2	127 468,6
Zobowiązania walutowe wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego i osób prywatnych.....	22 968,4	41 286,3
bieżące .....	8 700,6	11 212,2
wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	1 464,5	3 438,3
wobec osób prywatnych .....	7 236,1	7 773,9
terminowe .....	14 267,8	30 074,1
wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	1 038,6	5 131,7
wobec osób prywatnych .....	13 229,2	24 942,4
Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu .....	1 549,0	323,0

<sup>a</sup> Łącznie z Narodowym Bankiem Polskim. <sup>b</sup> Dotyczy budżetów gmin, a w 2000 r. również budżetów powiatów i województw.



Tabl. 213 (548). BILANS ZAGREGOWANY SYSTEMU BANKOWEGO<sup>a</sup> (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1996	2000
	w milionach złotych	
<b>Pasywa (dok.)</b>		
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych.....	13 354,5	35 232,9
Fundusze własne podstawowe .....	8 959,2	31 735,8
Fundusze własne uzupełniające.....	—	3 456,1
Pozostałe pasywa.....	70 174,5	107 649,9

<sup>a</sup> Łącznie z Narodowym Bankiem Polskim.Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 472–473.

Tabl. 214 (549). BILANS NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

Stan w dniu 31 XII

A. W LATACH 1946–1985

Wyszczególnienie	1946 <sup>a</sup>	1950	1960	1970	1980	1985
	w miliardach złotych					
<b>Aktywa</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2,6</b>	<b>27,0</b>	<b>124,2</b>	<b>519,6</b>	<b>3 109,7</b>	<b>5 716,5</b>
w tym:						
Kredyty dla gospodarki uspołecznionej.....	0,5	19,4	117,1	479,5	2 441,1	4 011,8
w tym:						
obrotowe.....	0,5	19,3	109,1	299,9	1 105,0	1 794,3
inwestycyjne .....	—	0,1	8,0	133,5	1 072,8	1 489,3
na spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe.....	—	—	—	—	252,6	726,0
Kredyty dla gospodarki nieuspołecznionej....	—	—	0,3	2,6	46,0	185,9
Kredyty refinansowe .....	1,1	7,6	6,8	36,4	464,1	682,9
<b>Pasywa</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2,6</b>	<b>27,0</b>	<b>124,2</b>	<b>519,6</b>	<b>3 109,7</b>	<b>5 716,5</b>
w tym:						
Środki gospodarki uspołecznionej.....	0,5 <sup>b</sup>	6,6	30,3	181,2	554,5	1 378,5
Środki budżetu państwa .....	—	9,8	41,5	141,4	489,5	267,2
Środki innych banków .....	0,2	0,7	6,7	98,2	1 119,2	1 293,8
Wkłady pieniężne ludności.....	—	—	—	—	404,5	1 333,6
Pieniądz gotówkowy w obiegu .....	1,8	4,6	26,3	58,6	296,7	1 030,7

<sup>a</sup> Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. <sup>b</sup> Łącznie z rozliczeniami w drodze oraz funduszami własnymi banku.



Tabl. 214 (549). BILANS NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO (dok.)

Stan w dniu 31 XII

B. W LATACH 1996 I 2000<sup>c</sup>

Wyszczególnienie	1996	2000
	w milionach złotych	
<b>Aktywa</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>84 735,7</b>	<b>146 461,5</b>
Aktywa zagraniczne .....	56 537,6	120 711,7
Należności od banków.....	10 790,7	6 869,7
w tym: lokaty.....	3 755,9	296,1
kredyty refinansowe.....	6 780,9	6 503,1
Należności od niebankowych instytucji finansowych .....	0,0	0,0
Należności od sektora budżetowego.....	1 813,7	0,0
Należności od podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego i osób prywatnych.....	59,5	68,1
od podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego .....	35,2	45,2
od osób prywatnych.....	24,3	22,9
Papiery wartościowe .....	11 340,8	16 994,8
Pozostałe aktywa .....	4 193,4	1 817,2
<b>Pasywa</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>84 735,7</b>	<b>146 461,5</b>
Pasywa zagraniczne .....	4 746,0	8 509,6
Zobowiązania wobec banków .....	9 078,4	10 209,6
w tym: rezerwy obowiązkowe.....	645,6	0,0
rachunki bieżące .....	6 306,1	10 209,6
Zobowiązania wobec niebankowych instytucji finansowych.....	63,6	41,9
Zobowiązania wobec sektora budżetowego .....	6 126,4	9 776,0
w tym wobec budżetu państwa.....	3 159,1	8 785,2
Pieniądz gotówkowy w obiegu (z kasami banków).....	27 244,4	38 564,1
Zobowiązania złotowe wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego i osób prywatnych.....	1,9	2,3
wobec podmiotów gospodarczych sektora niefinansowego – bieżące.....	1,9	0,1
wobec osób prywatnych – terminowe.....	0,0	2,2
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych.....	12 532,6	33 738,1
Fundusz statutowy i rezerwy .....	400,0	1 594,2
Pozostałe pasywa.....	24 542,4	44 025,7

<sup>c</sup> Dane dotyczą bilansu zagregowanego.

Na podstawie: W. Jaworski, *Narodowy Bank Polski 1945–1988*, „Bank i Kredyt” 1988, nr 5–6, s. 64–66; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 232–233; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 474.

Tabl. 215 (550). STOPY PROCENTOWE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1995	2000
	w stosunku rocznym		
Oprocentowanie kredytu lombardowego – NBP .....	40,0 <sup>a</sup>	28,0	23,0
Redyskonto weksli – NBP .....	48,0	25,0	21,5
Oprocentowanie kredytu refinansowego – NBP .....	55,0	29,0	24 <sup>b</sup>
Oprocentowanie kredytów złotych (wielkości minimalne i maksymalne) <sup>c</sup> :			
na okres 1 roku <sup>d</sup> .....	54–68	24–44,2	19,7–24,6
stopa dyskontowa weksli .....	38–51	24–40	19,7–24,5
Oprocentowanie depozytów złotych (wielkości minimalne i maksymalne) <sup>e</sup> :			
awista .....	18–23	6–16	3,5–9,5
na rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych .....	.	13–17	7–10,0
12-miesięcznych .....	56–65	22–25	9–16,9
Oprocentowanie środków na rachunkach walutowych – dolary USA (wielkości minimalne i maksymalne) <sup>e</sup> :			
awista .....	4,0	1,5–3,25	2,5–3,8
12-miesięcznych .....	8,0	3,5–5,5	4,4–5,2

*a* 1991 r. *b* W przypadku kredytu na finansowanie inwestycji centralnych poręczonych przez Skarb Państwa – 23%. *c* Dane dotyczą kredytów w głównych bankach komercyjnych; w 2000 r. dane dotyczą kredytów dla podmiotów gospodarczych. *d* W latach 1990 i 1995 dotyczy kredytów o najmniejszym stopniu ryzyka. *e* Dane dotyczą depozytów w głównych bankach komercyjnych; w 2000 r. dane dotyczą depozytów osób fizycznych, a w przypadku depozytów awista dotyczą osób fizycznych również w latach 1990 i 1995.

Uwaga. W 1985 r. oprocentowanie (w stosunku rocznym) kredytu refinansowego wynosiło 4,0%, a średnia stopa kredytowa wynosiła 6,2%.

Na podstawie: „Biuletyn Informacyjny” 12/91, NBP Warszawa 1991, tabl. 1; *Finanse 1985–1990*, Warszawa 1992, s. XVI–XVII; *Raport Roczny 1996*, NBP Warszawa 1997, s. 111; *Raport Roczny 2000*, NBP Warszawa 2001, s. 222–233.

## INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE

Lata 1918–1939

Tabl. 216 (551). DZIAŁALNOŚĆ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

Wyszczególnienie	1929	1934	1937	1929	1934	1937
	ogółem			w tym zakłady zagraniczne		
Liczba zakładów <sup>a</sup> .....	60	67	72	7	9	7
Liczba polis <sup>ab</sup> w tys.:						
w dziale życiowym.....	128,7	192,3	261,2	41,6	39,2	42,2
w działach rzeczowych .....	7 750,6	6 812,2	5 982,9	59,9	70,4	106,4
w tym:						
ogniowym .....	4 928,2	5 011,6	5 708,1	33,9	48,0	66,8
transportowym .....	2 673,5	1 714,2	126,8	10,8	10,7	24,0
Suma ubezpieczeń <sup>a</sup> w mln zł:						
w dziale życiowym.....	1 097,1	709,1	633,6	531,9	300,9	221,8
w działach rzeczowych .....	57 940,5	39 904,7	42 023,3	3 488,9	3 633,0	4 170,0
w tym:						
ogniowym .....	52 765,0	36 291,1	38 028,1	3 052,5	3 147,4	3 538,9
transportowym .....	2 941,5	2 347,5	2 280,5	150,4	139,2	336,7
Zbiór składek w mln zł:						
z ubezpieczeń bezpośrednich <sup>c</sup> .....	234,0	135,5	133,4	34,7	23,7	19,2
z ubezpieczeń przyjętych do reasekuracji.....	37,6	14,2	17,9	0,1	—	—
Szkody do pokrycia w mln zł:						
z ubezpieczeń bezpośrednich <sup>c</sup> .....	151,0	72,4	78,0	11,7	11,5	14,7
w tym w dziale ogniowym.....	110,4	47,7	44,5	5,3	2,8	5,0
z ubezpieczeń przyjętych do reasekuracji.....	28,6	7,3	12,7	0,1	—	—

*a* Stan w końcu roku. *b* Poza wymienionymi, polisy obejmowały następujące działy: od kradzieży, od gradobicia i inne. *c* Dotyczy działów: życiowego, ogniowego, od kradzieży, transportowego, od gradobicia i innych.

Uwaga. Z wyjątkiem liczby zakładów dane nie obejmują zakładów wzajemnych mniejszych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937, s. 296–297; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 312–313.

Tabl. 217 (552). BILANS ORAZ RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1929	1934	1937	1929	1934	1937
	ogółem			w tym zakłady zagraniczne		
	w milionach złotych					

**Bilans – stan w dniu 31 XII**

## Aktywa

<b>Ogółem</b> .....	<b>323,3</b>	<b>421,7</b>	<b>438,2</b>	<b>54,1</b>	<b>91,6</b>	<b>94,6</b>
Kasa .....	2,5	2,0	1,6	0,6	1,0	0,4
Instytucje kredytowe .....	24,2	36,5	44,9	1,0	3,4	6,9
Papiery procentowe własne .....	56,5	79,8	104,1	15,1	24,8	31,3
Pożyczki hipoteczne i pod zastaw hipotek .....	16,1	23,5	21,5	0,6	5,3	5,8
Pożyczki udzielone związkom samorządowym .....	4,6	4,3	0,7	0,7	0,7	0,4
Dłużnicy .....	101,8	122,6	107,4	15,0	9,6	7,9
w tym zaległe składki .....	68,7	99,3	86,1	11,4	8,5	6,6
Nieruchomości .....	51,8	78,1	79,3	10,2	25,3	26,0
Inne aktywa .....	52,6	69,9	74,7	5,2	20,0	14,6
w tym pożyczki pod zastaw własnych polis .....	6,0	22,6	22,7	2,6	12,3	10,2
Strata .....	13,2	5,0	4,0	5,7	1,5	1,3

## Pasywa

<b>Ogółem</b> .....	<b>323,3</b>	<b>421,7</b>	<b>438,2</b>	<b>54,1</b>	<b>91,6</b>	<b>94,6</b>
Kapitał zakładowy .....	27,1	33,5	33,1	4,3	6,8	10,6
Inne kapitały własne .....	64,7	121,2	126,8	1,1	1,1	3,0
Fundusz ubezpieczeniowy .....	78,1	133,8	146,4	31,0	69,4	65,6
Fundusze techniczne .....	35,2	29,1	24,4	4,1	5,7	4,5
Długi hipoteczne .....	5,0	1,5	2,2	—	—	—
Wierzyciele .....	36,2	28,1	23,5	2,3	1,0	4,0
Inne pasywa .....	69,9	69,1	75,3	11,2	6,7	6,2
Zysk .....	7,1	5,4	6,5	0,1	0,9	0,7

<sup>a</sup> Bez zakładów wzajemnych mniejszych.

Tabl. 217 (552). BILANS ORAZ RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1929	1934	1937	1929	1934	1937
	ogółem			w tym zakłady zagraniczne		
	w milionach złotych					

**Rachunek zysków i strat**

## Zyski

<b>Ogółem</b> .....	<b>34,2</b>	<b>32,1</b>	<b>33,0</b>	<b>6,7</b>	<b>6,4</b>	<b>8,1</b>
Zysk (nadwyżka) w działach:						
życiowym .....	0,3	1,3	1,9	0,1	0,0	0,5
ogniowym .....	3,0	5,2	6,2	0,0	0,1	0,4
innych .....	1,1	0,8	1,0	0,1	0,1	0,2
Czysty dochód z majątku .....	6,4	6,0	6,1	0,6	1,1	0,7
Zysk na kursie walut obcych i papierów wartościowych .....	0,3	3,5	1,6	0,2	1,7	1,0
Inne zyski .....	9,9	10,2	12,2	0,0	1,9	4,0
Strata (niedobór bilansowy) .....	13,2	5,1	4,0	5,7	1,5	1,3

## Straty

<b>Ogółem</b> .....	<b>34,2</b>	<b>32,1</b>	<b>33,0</b>	<b>6,7</b>	<b>6,4</b>	<b>8,1</b>
Strata (niedobór) w działach:						
życiowym .....	5,1	2,1	0,8	3,5	1,2	0,7
ogniowym .....	6,4	1,1	0,8	0,9	0,5	0,4
innych .....	4,4	1,2	2,1	0,7	0,4	0,2
Strata na kursie walut obcych i papierów wartościowych .....	1,6	1,9	0,5	0,2	1,1	0,2
Rezerwa (odpisy na należności wątpliwe) .....	4,6	8,4	7,2	1,1	1,1	2,5
Inne straty i odpisy .....	5,0	12,0	15,1	0,2	1,2	3,4
Zysk (nadwyżka bilansowa) .....	7,1	5,4	6,5	0,1	0,9	0,7

<sup>a</sup> Bez zakładów wzajemnych mniejszych.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937, s. 298, *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 314.



## Lata 1945–2000

Tabl. 218 (553). BILANS PAŃSTWOWEGO ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1945 <sup>a</sup>	1950	1960	1970	1980	1989
	w milionach złotych					
<b>Aktywa</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>17</b>	<b>1 019</b>	<b>4 572</b>	<b>16 684</b>	<b>55 048</b>	<b>611 469</b>
Środki trwałe <sup>b</sup> .....	1	49	62	263	383	7 291
Środki pieniężne .....	3	157	388	279	1 997	145 225
Lokaty <sup>c</sup> .....	—	472	3 228	12 367	39 477	5 850
Rozrachunki z tytułu ubezpieczeń .....	10	196	523	181	888	11 113
w tym zaległości z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych budynkowo-rolnych .....	4	54	473	63	131	448
Rozrachunki z działalności zapobiegawczej .....	—	—	—	2 298	6 884	2 869
Rozrachunki inwestycyjne .....	—	10	24	72	88	4 758
Zaliczkowe odpisy od nadwyżki i rozliczenie wyniku .....	—	—	284	454	—	—
Inne aktywa .....	3	135	63	770	603	76 785 <sup>d</sup>
Niedobór bilansowy .....	—	—	—	—	4 728	357 578
<b>Pasywa</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>17</b>	<b>1 019</b>	<b>4 572</b>	<b>16 684</b>	<b>55 048</b>	<b>611 469</b>
Fundusz statutowy <sup>e</sup> .....	—	—	62	503	1 172	14 217
Fundusz rezerwowy <sup>f</sup> .....	4	375	1 674	5 714	13 297	96 392
Rezerwy techniczne ubezpieczeń na życie i rentowe .....	—	21	834	7 091	31 584	224 834

<sup>a</sup> Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. <sup>b</sup> Wartość netto, tj. po potrąceniu umorzeń. <sup>c</sup> Obejmuje lokaty w NBP (do 31 XII 1976 r. — w budżecie państwa) i lokaty w pożyczkach pod zastaw polis w ubezpieczeniach na życie. <sup>d</sup> W tym lokaty w bankach komercyjnych i przedsiębiorstwach gospodarczych w kwocie 67 151 mln zł. <sup>e</sup> W 1960 r. fundusz podstawowy utworzony na podstawie ustawy o ubezpieczeniach państwowych z 28 III 1952 r. w wysokości wartości netto środków trwałych. <sup>f</sup> W latach 1945 i 1950 fundusz zapasowy tworzony z odliczeń od składek oraz z podziału nadwyżek bilansowych z lat poprzednich.



Tabl. 218 (553). BILANS PAŃSTWOWEGO ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1945 <sup>a</sup>	1950	1960	1970	1980	1989
	w milionach złotych					
<b>Pasywa (dok.)</b>						
Inne rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe <sup>g</sup> .....	6	257	661	–	–	–
Rozrachunki z tytułu ubezpieczeń.....	1	43	31	57	224	3 811
Fundusz prewencyjny <sup>h</sup> .....	–	60	138	2 258	6 883	11 527
Fundusz inwestycyjno-reмонтowy <sup>i</sup> .....	–	8	23	67	83	–
Inne pasywa .....	6	96	645	331	1 805	260 688 <sup>k</sup>
Nadwyżka bilansowa.....	0	159	504	663	–	–

*a* Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. *g* Rezerwy na nieregulowane szkody i świadczenia oraz przeniesienia składek w ubezpieczeniach dobrowolnych (w 1961 r. przeniesione zostały na fundusze statutowy i rezerwy). *h* W 1950 r. fundusz akcji zapobiegawczej tworzony z podziału nadwyżek bilansowych. *i* W 1950 r. wykazano w tej pozycji finansowanie inwestycji. *k* W tym rezerwa na nieregulowane odszkodowania i świadczenia.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 264–265; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 293; *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe 1990*, Warszawa 1990, s. 31.

Tabl. 219 (554). PRZYCHODY I KOSZTY PAŃSTWOWEGO ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ

Wyszczególnienie	1945 <sup>a</sup>	1950	1960	1970	1980	1989
	w milionach złotych					
<b>Przychody</b> .....	<b>17</b>	<b>1 032</b>	<b>4 232</b>	<b>11 055</b>	<b>41 718</b>	<b>583 886</b>
Składki ubezpieczeniowe <sup>b</sup> .....	16	810	3 745	10 418	38 766	485 111
Dodatki za zwłokę od składek za ubezpieczenia obowiązkowe .....	0	6	75	15	54	1 206
Wpływy z tytułu regresów .....	–	1	30	165	868	5 951
Odsetki od lokat .....	–	0	35	433	2 008	82 928
Pozostałe przychody.....	1	215	347	24	22	8 690
<b>Koszty</b> .....	<b>17</b>	<b>873</b>	<b>3 728</b>	<b>10 392</b>	<b>46 446</b>	<b>941 464</b>
Odszkodowania i świadczenia <sup>c</sup> .....	5	376	2 669	7 986	39 412	722 688
Odpisy na rezerwy techniczne ubezpieczeń na życie i rentowe .....	–	19	227	1 134	3 312	93 156

*a* Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. *b* W latach 1945 i 1950 – składki przypisane, w 1960 r. – składki zainkasowane, w latach 1970, 1980 i 1989 – składki wpłacone. *c* W latach 1945, 1950 i 1960 przypadające na rok sprawozdawczy (wpłacone i zarezerwowane), w latach 1970, 1980 i 1989 – odszkodowania i świadczenia wpłacone.





Tabl. 219 (554). PRZYCHODY I KOSZTY PAŃSTWOWEGO ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ (dok.)

Wyszczególnienie	1945 <sup>a</sup>	1950	1960	1970	1980	1989
	w milionach złotych					
Odpisy na fundusz prewencyjny <sup>d</sup> .....	0	15	154	397	704	8 594
Koszty obsługi ubezpieczeń .....	5	125	341	849	2 935	102 971
Pozostałe koszty .....	7	338	337	26	83	14 055
<b>Zysk (+) lub strata (–)</b> .....	<b>0</b>	<b>+159</b>	<b>+504</b>	<b>+663</b>	<b>–4 728</b>	<b>–357 578</b>

<sup>a</sup> Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. <sup>d</sup> W latach 1945 i 1950 – wydatki na akcję zapobiegawczą.

Uwaga. Dane opracowano na podstawie rachunków zysków i strat.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 267; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 294; *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe 1990*, Warszawa 1990, s. 32; obliczenia własne.

Tabl. 220 (555). BILANS TOWARZYSTWA UBEZPIECZEŃ I REASEKURACJI „WARTA” S.A.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1971	1980	1989
	w milionach złotych		
<b>Aktywa</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 258</b>	<b>14 674</b>	<b>1 152 810</b>
Gotówka w kasie i na rachunkach bankowych oraz czeki obce .....	234	3 140	346 979
Lokaty bankowe (papiery wartościowe i udziały) .....	1 712	9 711	655 026
Środki trwałe <sup>a</sup> .....	8	41	774
Należności .....	238	1 013	99 084
Rozliczenia międzyokresowe i inne aktywa .....	66	769	50 947
<b>Pasywa</b>			
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 258</b>	<b>14 674</b>	<b>1 152 810</b>
Kapitał akcyjny .....	150	330	2 000
Kapitał zapasowy .....	551	2 367	6 337
Fundusz prewencyjny i fundusze specjalne .....	89	624	6 351
Rezerwy techniczne (na nieuregulowane szkody i inne) .....	1 023	8 190	509 720
Zobowiązania .....	377	2 718	398 114
Rozliczenia międzyokresowe i inne pasywa .....	7	46	201 440
Nadwyżka bilansowa .....	61	399	28 848

<sup>a</sup> Wartość netto, tj. po potrąceniu umorzeń.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1973*, Warszawa 1973, s. 315; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 298; *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe 1990*, Warszawa 1990, s. 37.



Tabl. 221 (556). PRZYCHODY I KOSZTY TOWARZYSTWA UBEZPIECZEŃ I REASEKURACJI „WARTA” S.A.

Wyszczególnienie	1971	1980	1989
	w milionach złotych		
<b>Przychody</b> .....	<b>171</b>	<b>1 466</b>	<b>1 205 305</b>
Z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej.....	85	1 145	877 983
Z komisarki awaryjnej i działalności usługowej .....	5	15	6 049
Odsetki od lokat .....	63	193	3 130
Pozostałe przychody <sup>a</sup> .....	18	113	318 143
<b>Koszty</b> .....	<b>110</b>	<b>1 067</b>	<b>1 177 269</b>
Koszty obsługi ubezpieczeń i reasekuracji.....	110	930	1 041 427
Pozostałe koszty <sup>a</sup> .....	—	137	135 842
<b>Zysk</b> .....	<b>61</b>	<b>399</b>	<b>28 036</b>

<sup>a</sup> Obejmuje głównie zyski lub straty na różnicach kursów walut obcych oraz zyski i straty nadzwyczajne (np. kary umowne).

Uwaga. Dane opracowano na podstawie rachunków zysków i strat.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1973*, Warszawa 1973, s. 316; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 299; *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe 1990*, Warszawa 1990, s. 37–38; obliczenia własne.

Tabl. 222 (557). PRZYCHODY, KOSZTY I WYNIK FINANSOWY ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

Wyszczególnienie	1995	2000
Przychody z działalności operacyjnej w mln zł .....	5 138,1	21 740,8
składki na udziale własnym .....	.	16 792,0
w tym: składki przypisane brutto .....	5 580,5	20 837,2
rozliczenia z tytułu reasekuracji biernej <sup>a</sup> .....	–1 370,6	–3 321,7
pozostałe .....	.	4 948,8
Koszty działalności operacyjnej w mln zł .....	4 990,1	20 658,7
odszkodowania i świadczenia na udziale własnym.....	.	8 838,1
w tym: odszkodowania i świadczenia brutto .....	3 104,9	10 193,1
rozliczenia z tytułu reasekuracji biernej <sup>a</sup> .....	–789,6	–2 243,3
koszty działalności ubezpieczeniowej <sup>b</sup> .....	985,0	5 094,3
zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych .....	1 435,9	4 495,7
pozostałe .....	.	2 230,6

<sup>a</sup> Obejmują transfery z tytułu przekazanych składek reasekuratorom oraz ich partycypacji w odszkodowaniach.

<sup>b</sup> Suma kosztów akwizycji i kosztów administracyjnych, pomniejszona o otrzymane prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratora.



Tabl. 222 (557). PRZYCHODY, KOSZTY I WYNIK FINANSOWY ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ (dok.)

Wyszczególnienie	1995	2000
Wynik finansowy z działalności operacyjnej w mln zł.....	148,0	1 082,1
Saldo zysków i strat nadzwyczajnych w mln zł .....	7,0	4,8
Wynik finansowy brutto w mln zł.....	155,0	1 086,9
Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego brutto w mln zł .....	109,3	603,3 <sup>c</sup>
Wynik finansowy netto w mln zł.....	45,7	483,6
Wskaźnik rentowności obrotu w %:		
brutto <sup>d</sup> .....	3,0	5,0
netto <sup>e</sup> .....	0,9	2,2

<sup>c</sup> Pomniejszone o zwrot nadpłaconego podatku dochodowego. <sup>d</sup>, <sup>e</sup> Relacja wyniku finansowego: <sup>d</sup> – brutto do przychodów z działalności operacyjnej, <sup>e</sup> – netto do przychodów z działalności operacyjnej.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 492–493.

Tabl. 223 (558). UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE I DOBROWOLNE<sup>a</sup>

## A. W LATACH 1945–1990

Wyszczególnienie	1945	1950	1960	1970	1980	1990
------------------	------	------	------	------	------	------

**Liczba ubezpieczeń w tys.**

<b>Ogółem</b> .....	.	<b>23 319</b>	<b>41 699</b>	<b>74 756</b>	<b>301 064</b>	<b>74 202</b>
w tym ubezpieczenia:						
Obowiązkowe budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie <sup>b</sup> .....	3 381	9 787	17 773	18 988	37 673	4 687
Obowiązkowe komunikacyjne .....	—	—	—	2 202	4 682	10 009
Dobrowolne majątkowe.....	.	8 118	2 309	9 324	200 820	10 818
Dobrowolne od następstw nieszczęśliwych wypadków.....	.	5 112	17 993	35 651	42 629	12 671
Dobrowolne na życie i rentowe .....	—	302	3 624	8 591	15 260	18 986

<sup>a</sup> Dane dotyczą Państwowego Zakładu Ubezpieczeń oraz w latach 1990, 1995 i 2000 również innych instytucji ubezpieczeniowych działających na terenie Polski z tym, że w 1990 r. w zakresie liczby ubezpieczeń oraz liczby odszkodowań i świadczeń nie ujęto Towarzystwa Ubezpieczeń i Reasekuracji „Warta” S.A. i Zakładu Ubezpieczeń i Reasekuracji „Polonia” S.A. <sup>b</sup> W latach 1980 i 1990 łącznie z ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej rolników.

Tabl. 223 (558). UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE I DOBROWOLNE<sup>a</sup> (cd.)

A. W LATACH 1945–1990 (cd.)

Wyszczególnienie	1945	1950	1960	1970	1980	1990
------------------	------	------	------	------	------	------

**Składki przypisane<sup>c</sup> w mln zł**

<b>Ogółem</b> .....	<b>16</b>	<b>810</b>	<b>3 691</b>	<b>10 466</b>	<b>39 067</b>	<b>7 203,4</b>
w tym ubezpieczenia:						
Obowiązkowe budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie <sup>b</sup> .....	9	324	1 958	2 762	6 605	639,3
Obowiązkowe komunikacyjne .....	—	—	—	1 164	6 541	2 954,6
Dobrowolne majątkowe .....	7	443	937	2 758	10 918	2 443,8
Dobrowolne od następstw nieszczęśliwych wypadków .....	0	12	209	742	3 070	123,2
Dobrowolne na życie i rentowe .....	—	31	587	3 040	11 933	571,2

**Liczba odszkodowań i świadczeń w tys.**

<b>Ogółem</b> .....	<b>15</b>	<b>456</b>	<b>1 328</b>	<b>2 325</b>	<b>5 492</b>	<b>4 341</b>
w tym ubezpieczenia:						
Obowiązkowe budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie <sup>b</sup> .....	14	162	677	641	2 114	251
Obowiązkowe komunikacyjne .....	—	—	—	68	297	768
Dobrowolne majątkowe .....	1	286	413	889	1 535	982
Dobrowolne od następstw nieszczęśliwych wypadków .....	0	7	64	158	273	233
Dobrowolne na życie i rentowe .....	—	1	174	569	1 273	1 974

**Odszkodowania i świadczenia zarachowane<sup>c</sup> w mln zł**

<b>Ogółem</b> .....	<b>5</b>	<b>376</b>	<b>2 669</b>	<b>7 986</b>	<b>39 412</b>	<b>4 998,4</b>
w tym ubezpieczenia:						
Obowiązkowe budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie <sup>b</sup> .....	4	163	1 488	2 082	13 116	417,0
Obowiązkowe komunikacyjne .....	—	—	—	663	4 971	2 411,4
Dobrowolne majątkowe .....	1	208	633	2 590	9 799	1 590,8
Dobrowolne od następstw nieszczęśliwych wypadków .....	0	4	203	571	1 995	36,9
Dobrowolne na życie i rentowe .....	—	1	345	2 080	9 531	353,4

a, b Notki patrz na str. 602. c W 1945 r. przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r.; w 1990 r. w mld zł.

Tabl. 223 (558). UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE I DOBROWOLNE<sup>a</sup> (cd.)

## A. W LATACH 1945–1990 (dok.)

Wyszczególnienie	1945	1950	1960	1970	1980	1990
<b>Odszkodowania i świadczenia w % składek przypisanych</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>30,4</b>	<b>46,4</b>	<b>72,3</b>	<b>76,3</b>	<b>100,9</b>	<b>69,4</b>
w tym ubezpieczenia:						
Obowiązkowe budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie <sup>b</sup> .....	40,8	50,3	76,0	75,4	198,6	65,2
Obowiązkowe komunikacyjne .....	—	—	—	57,0	76,0	81,6
Dobrowolne majątkowe .....	15,9	46,9	67,6	93,9	89,8	65,1
Dobrowolne od następstw nieszczęśliwych wypadków .....	17,4	34,5	97,5	77,0	65,0	30,0
Dobrowolne na życie i rentowe .....	—	3,7	58,7	68,4	79,9	61,9

## B. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
------------------	------	------

**Liczba polis w tys.**

## Dział I

<b>Ogółem (ubezpieczenia dobrowolne)</b> .....	.	<b>10 359</b>
Na życie .....	.	7 972
Posagowe, zaopatrzenia dzieci .....	.	524
Na życie związane z funduszem inwestycyjnym .....	.	1 826
Rentowe .....	.	37
Wypadkowe i chorobowe <sup>c</sup> .....	.	x

## Dział II

<b>Ogółem</b> .....	<b>49 156</b>	<b>56 279</b>
Ubezpieczenia obowiązkowe .....	17 337	16 194
odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych .....	13 898	13 015
budynków w gospodarstwach rolnych .....	1 748	1 599
odpowiedzialności cywilnej rolników .....	1 691	1 558
inne .....	—	22
Ubezpieczenia dobrowolne .....	31 819	40 085
majątkowe .....	10 149	17 277
osobowe <sup>d</sup> .....	21 670	22 808

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> Notki patrz na str. 602. <sup>c</sup> W zakresie liczby polis — stanowią uzupełnienie umów (polis) ubezpieczeniowych wymienionych w tym dziale (6 205 tys. polis w 2000 r.). <sup>d</sup> W przypadku polis grupowych dotyczy liczby osób.

Tabl. 223 (558). UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE I DOBROWOLNE<sup>a</sup> (cd.)

B. W LATACH 1995 I 2000 (cd.)

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>Składki ubezpieczeniowe brutto<sup>b</sup> w mln zł</b>		
Dział I		
<b>Ogółem (ubezpieczenia dobrowolne)</b> .....	<b>1 851,9</b>	<b>8 334,5</b>
Na życie .....	1 835,9	4 357,4
Posagowe, zaopatrzenia dzieci .....	.	80,2
Na życie związane z funduszem inwestycyjnym .....	.	2 537,7
Rentowe .....	0,6	18,0
Wypadkowe i chorobowe .....	15,4	1 341,2
Dział II		
<b>Ogółem</b> .....	<b>3 728,6</b>	<b>12 239,6</b>
Ubezpieczenia obowiązkowe .....	1 128,7	4 363,2
odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych .....	1 002,0	4 060,1
budynków w gospodarstwach rolnych .....	113,2	255,2
odpowiedzialności cywilnej rolników .....	13,5	29,3
inne .....	–	18,6
Ubezpieczenia dobrowolne .....	2 599,9	7 876,4
majątkowe .....	2 384,0	7 217,6
osobowe .....	215,9	658,8
<b>Liczba odszkodowań i świadczeń w tys.</b>		
Dział I		
<b>Ogółem (ubezpieczenia dobrowolne)</b> .....	<b>1 930</b>	<b>1 885</b>
Na życie .....	1 882	1 380
Posagowe, zaopatrzenia dzieci .....	.	51
Na życie związane z funduszem inwestycyjnym .....	.	39
Rentowe .....	36	26
Wypadkowe i chorobowe .....	12	389
Dział II		
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 414</b>	<b>2 214</b>
Ubezpieczenia obowiązkowe .....	393	594
odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych .....	368	554
budynków w gospodarstwach rolnych .....	21	36
odpowiedzialności cywilnej rolników .....	4	4
inne .....	–	0
Ubezpieczenia dobrowolne .....	1 021	1 620
majątkowe .....	583	1 077
osobowe .....	438	543

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 602. <sup>b</sup> Bezpośrednie; w 1995 r. bezpośrednie i pośrednie (z tytułu reasekuracji czynnej).

Tabl. 223 (558). UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE I DOBROWOLNE<sup>a</sup> (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 (dok.)

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>Odszkodowania i świadczenia brutto<sup>b</sup> w mln zł</b>		
Dział I		
<b>Ogółem (ubezpieczenia dobrowolne)</b> .....	<b>909,9</b>	<b>2 583,3</b>
Na życie .....	895,9	1 707,1
Posagowe, zaopatrzenia dzieci .....	.	80,4
Na życie związane z funduszem inwestycyjnym .....	.	253,6
Rentowe .....	3,3	39,7
Wypadkowe i chorobowe .....	10,7	502,5
Dział II		
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 195,0</b>	<b>7 377,0</b>
Ubezpieczenia obowiązkowe .....	1 012,1	2 539,5
odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych .....	958,3	2 409,8
budynków w gospodarstwach rolnych .....	46,4	115,9
odpowiedzialności cywilnej rolników .....	7,4	12,9
inne .....	—	0,9
Ubezpieczenia dobrowolne .....	1 182,9	4 837,5
majątkowe .....	1 075,4	4 587,7
osobowe .....	107,5	249,8

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 602. <sup>b</sup> Bezpośrednie; w 1995 r. bezpośrednie i pośrednie (z tytułu reasekuracji czynnej).

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992, s. 159; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 270–271; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 214; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 493–494.



## FINANSE PUBLICZNE

## Lata 1918–1939

Tabl. 224 (559). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA

A. W LATACH 1921, 1922 i 1923<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Dochody	Wydatki	Deficyt (–)
	w miliardach marek polskich		
1921.....preliminarz	135,2	208,9	–73,7
wykonanie	104,9	267,6	–162,7
1922.....preliminarz	458,6	591,6	–133,0
wykonanie	498,3	968,4	–470,1
1923.....preliminarz	3 561,7	6 118,6	–2 556,9
wykonanie	91 432,2	205 136,8	–113 704,6

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>b</sup> – wykonanie

Lata	Dochody	Wydatki	Nadwyżka (+) lub deficyt (–)
	w milionach złotych		
1924/25.....	1 504	1 677	–173
1925/26.....	1 572	1 808	–236
1926/27.....	2 128	1 972	+156
1927/28.....	2 771	2 556	+215
1928/29.....	3 008	2 841	+167
1929/30 <sup>c</sup> .....	3 031	2 992	+39
1930/31.....	2 750	2 814	–64

<sup>a</sup> W przedstawianych sejmowi przez kolejne rządy projektach ustaw budżetowych występował wysoki deficyt budżetowy, w związku z czym sejm nie uchwalał budżetów, a rządy pracowały w oparciu o preliminarze; deficyt budżetu państwa finansowano przede wszystkim przez zaciąganie kredytów w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej, co powodowało zbyt dużą emisję pieniądza i inflację, a od 1923 r. – hiperinflację.

<sup>b</sup> Dane dotyczą lat budżetowych, tj. okresu od 1 IV do 31 III roku następnego.

<sup>c</sup> W latach późniejszych dochody, wydatki i nadwyżkę skorygowano odpowiednio: 3 029 mln zł, 2 993 mln zł i +36 mln zł.



Tabl. 224 (559). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (dok.)

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>b</sup> – wykonanie (dok.)

Lata	Dochody	Wydatki	Nadwyżka (+) lub deficyt (–)
	w milionach złotych		
1931/32.....	2 261	2 467	–206
1932/33.....	2 000	2 245	–245
1933/34.....	1 860	2 231	–371
1934/35 <sup>d</sup> .....	<u>2 115<sup>e</sup></u> 2 194 <sup>e</sup>	<u>2 176</u> 2 302	<u>–61</u> –108
1935/36 <sup>d</sup> .....	<u>1 958</u> 2 030	<u>2 221</u> 2 337	<u>–263</u> –307
1936/37.....	2 217	2 213	+4
1937/38.....	2 432	2 411	+21
1938/39.....	2 474 <sup>f</sup>	2 458 <sup>f</sup>	+16

<sup>b</sup> Notka patrz na str. 607. <sup>d</sup> Kwoty w liczniku według bieżących zasad budżetowania, w mianowniku – według układu budżetu roku 1939/40 zastosowanego dla lat budżetowych 1936/37, 1937/38 i 1938/39; z powodu zmian układu budżetu dane za lata poprzednie są częściowo nieporównywalne. <sup>e</sup> W tym 175 mln zł pożyczki narodowej. <sup>f</sup> Bez dochodów i wydatków funduszu obrotowego reformy rolnej Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz po stronie dochodów – bez opłat studenckich i opłaty administracyjnej Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom I 1918–1923, Warszawa 1967, s. 273; *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 265; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 376–377; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 63; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 40; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 188.

Tabl. 225 (560). DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG RODZAJÓW DOCHODÓW<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1924/25	1929/1930	1934/35 <sup>b</sup>	1938/39 <sup>b</sup>
	w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 504</b>	<b>3 031</b>	<b>2 194<sup>c</sup></b>	<b>2 474<sup>d</sup></b>
Administracja .....	1 170	2 034	1 531 <sup>c</sup>	1 664 <sup>d</sup>
daniny publiczne .....	967	1 736	964	1 420
podatki od dochodu .....	46	278	188	459
podatki od majątku.....	209	154	163	153
podatki od obrotu .....	292	551	258	384
podatki od spożycia .....	103	192	184	230
inne podatki .....	24	166	91	42
cło .....	293	395	80	152
zaopatrzenia .....	16	27	49	42
inne.....	187	271	518 <sup>c</sup>	202 <sup>d</sup>
Przedsiębiorstwa <sup>e</sup> .....	—	111	39	89
Monopole <sup>e</sup> .....	334	886	624	721
w tym:				
tytoniowy.....	155	390	339	349
spirytusowy .....	148	410	200	294

<sup>a</sup>, <sup>c</sup>, <sup>d</sup> Patrz notki <sup>b</sup>, <sup>e</sup>, <sup>f</sup> do tabl. 224 na str. 607 i 608. <sup>b</sup> Dane według układu budżetu roku 1939/40, w związku z tym dane są częściowo nieporównywalne z danymi za lata poprzednie. <sup>e</sup> Wpłaty do Skarbu Państwa.

W 1924 r. wprowadzono podział budżetu na 3 części: A – administracja (w ujęciu brutto – w budżecie uwzględniano zarówno wpływy, jak i wydatki jednostek budżetowych), B – przedsiębiorstwa państwowe, C – monopole skarbowe (pozycje B i C w ujęciu netto – do budżetu wprowadzano jedynie wynik działalności, mogły to być zyski lub deficyty).

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1931*, Warszawa 1931, s. 150; *Mały Rocznik Statystyczny 1932*, Warszawa 1932, s. 148; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 371, 377, 380; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 63, 68; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 40, 75; obliczenia własne.



Tabl. 226 (561). DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG RESORTÓW

## A. W LATACH 1921 I 1923

Wyszczególnienie	1921	1923 <sup>a</sup>	1921	1923 <sup>a</sup>
	w mld marek polskich		w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>104,9</b>	<b>3 561,7</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
W tym administracja.....	79,5	2 946,2	75,8	82,7
naczelne władze .....	0,1	0,6	0,1	0,0
ministerstwa:				
Spraw Zagranicznych.....	2,3	22,5	2,2	0,6
Spraw Wojskowych .....	0,0	84,8	0,0	2,4
Spraw Wewnętrznych.....	0,5	77,0	0,5	2,2
Skarbu .....	66,7	2 493,6	63,6	70,0
Sprawiedliwości .....	0,4	9,4	0,4	0,3
Przemysłu i Handlu .....	1,3	24,7	1,2	0,7
Kolei Żelaznych.....	0,0	0,1	0,0	0,0
Rolnictwa i Dóbr Państwowych .....	0,4	10,0	0,4	0,3
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ..	0,1	7,4	0,1	0,2
Poczt i Telegrafów .....	5,0	178,7	4,8	5,0
Zdrowia Publicznego .....	0,1	6,4	0,1	0,2
Robót Publicznych .....	0,2	11,3	0,2	0,3
Pracy i Opieki Społecznej .....	0,6	7,9	0,6	0,2
Reform Rolnych .....	1,1	11,8	1,0	0,3
Apropozycji .....	0,7	—	0,6	—
b. Dzielnicy Pruskiej .....	0,0	—	0,0	—

<sup>a</sup> Preliminarz.



Tabl. 226 (561). DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG RESORTÓW (cd.)

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
<b>W milionach złotych</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 504</b>	<b>3 031</b>	<b>2 115<sup>c</sup></b>	<b>2 474<sup>d</sup></b>
W tym administracja.....	1 170	2 034	1 450 <sup>c</sup>	1 664 <sup>d</sup>
naczelne władze.....	0	1	0	1
ministerstwa <sup>e</sup> :				
Spraw Zagranicznych.....	10	14	7	8
Spraw Wojskowych .....	8	5	3	3
Spraw Wewnętrznych.....	25	19	17	15
Skarbu .....	1 033	1 853	1 299	1 467
Sprawiedliwości .....	27	51	44	38
Przemysłu i Handlu .....	6	11	19	30
Komunikacji <sup>f</sup> .....	0	5	2	27
Rolnictwa i Reform Rolnych <sup>g</sup> .....	26	15	2	2 <sup>d</sup>
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ..	6	4	2	9 <sup>d</sup>
Robót Publicznych .....	12	28	—	—
Opieki Społecznej <sup>h</sup> .....	1	1	6	22
Poczt i Telegrafów .....	—	0	0	0
emerytury.....	16	27	49	42

*a, c, d* Patrz notki *b, e, f* do tabl. 224 na str. 607 i 608. *b* Dane według układu budżetu roku 1939/40, w związku z tym dane są częściowo nieporównywalne z danymi za lata poprzednie. *e* Z powodu zmian, w prezentowanych latach, zakresu działalności ministerstw dane mogą być częściowo nieporównywalne. *f–h* Dane dotyczą: *f* – w roku budżetowym 1924/25 Ministerstwa Kolei, *g* – w roku budżetowym 1924/25 Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz Ministerstwa Reform Rolnych, w roku budżetowym 1929/30 – Ministerstwa Rolnictwa oraz Ministerstwa Reform Rolnych, *h* – w latach budżetowych 1924/25 i 1929/30 Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.



Tabl. 226 (561). DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG RESORTÓW (dok.)

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
<b>W odsetkach</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0<sup>c</sup></b>	<b>100,0<sup>d</sup></b>
W tym administracja.....	77,8	67,1	68,6 <sup>c</sup>	67,3 <sup>d</sup>
naczelne władze.....	0,0	0,0	0,0	0,0
ministerstwa <sup>e</sup> :				
Spraw Zagranicznych.....	0,6	0,5	0,3	0,3
Spraw Wojskowych .....	0,5	0,2	0,1	0,1
Spraw Wewnętrznych.....	1,7	0,6	0,8	0,6
Skarbu .....	68,7	61,1	61,4	59,3
Sprawiedliwości .....	1,8	1,7	2,1	1,5
Przemysłu i Handlu .....	0,4	0,4	0,9	1,2
Komunikacji <sup>f</sup> .....	0,0	0,2	0,1	1,1
Rolnictwa i Reform Rolnych <sup>g</sup> .....	1,7	0,5	0,1	0,1 <sup>d</sup>
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ..	0,4	0,1	0,1	0,4 <sup>d</sup>
Robót Publicznych .....	0,8	0,9	—	—
Opieki Społecznej <sup>h</sup> .....	0,1	0,0	0,3	0,9
Poczt i Telegrafów .....	—	0,0	0,0	0,0
emerytury.....	1,1	0,9	2,3	1,7

a, c, d Patrz notki b, e, f do tabl. 224 na str. 607 i 608. b, e–h Notki patrz na str. 611.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 266; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 379; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 64; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 44; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 188; obliczenia własne.



Tabl. 227 (562). WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA

## A. W LATACH 1921 I 1923

Wyszczególnienie	1921	1923 <sup>a</sup>	1921	1923 <sup>a</sup>
	w mld marek polskich		w odsetkach	
<b>Ogółem</b> .....	<b>267,6</b>	<b>6 118,6</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Administracja .....	232,5	5 345,6	86,9	87,4
naczelné władze .....	1,0	25,4	0,4	0,4
ministerstwa:				
Spraw Zagranicznych .....	11,4	74,7	4,3	1,2
Spraw Wojskowych .....	99,2	2 554,5	37,1	41,7
Spraw Wewnętrznych .....	13,8	415,7	5,2	6,8
Skarbu .....	28,2	821,7	10,5	13,4
Sprawiedliwości .....	5,5	145,3	2,0	2,4
Przemysłu i Handlu .....	3,0	19,4	1,1	0,3
Kolei Żelaznych .....	0,2	6,9	0,1	0,1
Rolnictwa i Dóbr Państwowych .....	1,1	41,2	0,4	0,7
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	16,6	559,8	6,2	9,2
Poczt i Telegrafów .....	7,1	205,2	2,6	3,4
Zdrowia Publicznego .....	4,2	56,0	1,6	0,9
Robót Publicznych .....	12,2	288,6	4,6	4,7
Pracy i Opieki Społecznej .....	2,9	69,2	1,1	1,1
Reform Rolnych .....	4,9	62,0	1,8	1,0
Apropowizacji .....	21,0	—	7,8	—
b. Dzielnicy Pruskiej .....	0,2	—	0,1	—
Przedsiębiorstwa <sup>b</sup> .....	35,1	763,0	13,1	12,5
Monopole <sup>b</sup> .....	0,0	10,0	0,0	0,1

<sup>a</sup> Preliminarz. <sup>b</sup> Dopłaty ze Skarbu Państwa.



Tabl. 227 (562). WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (cd.)

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
<b>W milionach złotych</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>1 677</b>	<b>2 992</b>	<b>2 176</b>	<b>2 458<sup>c</sup></b>
Administracja .....	1 626	2 961	2 149	2 452 <sup>c</sup>
naczelne władze .....	13	26	19	16
ministerstwa <sup>d</sup> :				
Spraw Zagranicznych .....	21	57	40	41
Spraw Wojskowych <sup>e</sup> .....	693	848	762	825
Spraw Wewnętrznych .....	171	251	196	222
Skarbu .....	92	159	114	152
Sprawiedliwości .....	70	123	90	97
Przemysłu i Handlu .....	8	64	40	52
Komunikacji <sup>f</sup> .....	2	28	18	74
Rolnictwa i Reform Rolnych <sup>g</sup> .....	48	117	40	61 <sup>c</sup>
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	265	462	307	361
Robót Publicznych .....	70	163	—	—
Opieki Społecznej <sup>h</sup> .....	32	102	65	67
Poczt i Telegrafów .....	—	3	1	2
emerytury .....	44	151	161	180
renty inwalidzkie i pensje .....	84	156	107	106
długi państwowe .....	13	251	189	196
Przedsiębiorstwa <sup>i</sup> .....	51	31	9	6
Fundusze .....	—	—	18	—

<sup>a</sup> Patrz notka <sup>b</sup> do tabl. 224 na str. 607. <sup>b</sup> Dane według układu budżetu roku 1939/40, w związku z tym dane są częściowo nieporównywalne z danymi za lata poprzednie. <sup>c</sup> Bez wydatków funduszu obrotowego reformy rolnej Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych. <sup>d</sup> Z powodu zmian, w prezentowanych latach, zakresu działalności ministerstw dane mogą być częściowo nieporównywalne. <sup>e</sup> Wydatki tego ministerstwa mieściły się również w wydatkach innych resortów; szacuje się je na 40% wydatków ogółem w latach budżetowych 1936/37–1939/40. <sup>f–h</sup> Patrz notki <sup>f–h</sup> do tabl. 226 na str. 611. <sup>i</sup> Dopłaty ze Skarbu Państwa.



Tabl. 227 (562). WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (dok.)

B. W LATACH 1924/25–1938/39<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
<b>W odsetkach</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0<sup>c</sup></b>
Administracja .....	97,0	99,0	98,8	99,8 <sup>c</sup>
naczelne władze .....	0,8	0,9	0,9	0,7
ministerstwa <sup>d</sup> :				
Spraw Zagranicznych.....	1,2	1,9	1,8	1,7
Spraw Wojskowych <sup>e</sup> .....	41,3	28,3	35,0	33,6
Spraw Wewnętrznych.....	10,2	8,4	9,0	9,0
Skarbu .....	5,5	5,3	5,2	6,2
Sprawiedliwości .....	4,2	4,1	4,1	3,9
Przemysłu i Handlu .....	0,5	2,1	1,8	2,1
Komunikacji <sup>f</sup> .....	0,1	0,9	0,8	3,0
Rolnictwa i Reform Rolnych <sup>g</sup> .....	2,9	3,9	1,8	2,5 <sup>c</sup>
Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	15,8	15,4	14,1	14,7
Robót Publicznych .....	4,2	5,5	—	—
Opieki Społecznej <sup>h</sup> .....	1,9	3,4	3,0	2,7
Poczt i Telegrafów .....	—	0,1	0,1	0,1
emerytury .....	2,6	5,1	7,4	7,3
renty inwalidzkie i pensje.....	5,0	5,2	4,9	4,3
długi państwowe .....	0,8	8,4	8,7	8,0
Przedsiębiorstwa <sup>i</sup> .....	3,0	1,0	0,4	0,2
Fundusze .....	—	—	0,8	—

<sup>a</sup> Patrz notka <sup>b</sup> do tabl. 224 na str. 607. <sup>b–e</sup>, i Notki patrz na str. 614. <sup>f–h</sup> Patrz notki <sup>f–h</sup> do tabl. 226 na str. 611.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 266; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 379; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 66; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 45; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 188; obliczenia własne.



Tabl. 228 (563). DOCHODY I WYDATKI SKARBU ŚLĄSKIEGO<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1924	1929/30	1934/35	1939/40 <sup>b</sup>
	w milionach złotych			
<b>Dochody</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>85,7</b>	<b>162,1</b>	<b>76,3</b>	<b>102,5</b>
Daniny publiczne.....	84,0	154,4	71,9	98,2
podatki bezpośrednie .....	32,7	126,0	57,5	84,1
podatki pośrednie .....	45,9	9,5	5,5	8,2
opłaty stemplowe .....	5,4	18,9	8,9	5,9
Różne dochody administracyjne.....	1,7	7,7	4,4	4,2
<b>Wydatki</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>93,1</b>	<b>176,9</b>	<b>65,8<sup>c</sup></b>	<b>102,5</b>
Sejm Śląski .....	0,6	0,3	0,9	0,4
Administracja ogólna .....	3,8	23,2	4,3	7,4
Policja .....	9,8	14,1	9,4	13,2
Opieka społeczna i zdrowotność.....	12,7	16,8	9,6	14,8
Urzędy robót publicznych .....	4,7	32,4	5,5	9,9
Administracja skarbowa .....	44,2	42,8	10,8	15,3
w tym:				
udział państwa w dochodach Skarbu Śląskiego	31,5	20,0	—	—
emerytury i zaopatrzenia.....	7,4	2,1	4,1	5,0
długi.....	.	4,0	1,8	3,0
Oświata .....	16,9	43,8	24,0	39,1
Inne wydatki.....	0,4	3,5	1,3	2,4

<sup>a</sup> Dane dotyczą lat budżetowych, w 1924 r. — roku kalendarzowego. <sup>b</sup> Preliminarz. <sup>c</sup> Ponadto wydatki na cele inwestycyjne wynosiły 0,6 mln zł.

Uwaga. W dochodach nie wymieniono wpłat przedsiębiorstw, które sięgały kilkudziesięciu tysięcy złotych, co stanowiło przeciętnie od 0,02 do 0,05% dochodów ogółem.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 391; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 523–524; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930*, Warszawa 1931, s. 578–579.

Tabl. 229 (564). DOCHODY I WYDATKI ZWIĄZKÓW SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1927/28	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
	w milionach złotych			
<b>Dochody</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>883,7</b>	<b>1 249,1</b>	<b>696,2<sup>c</sup></b>	<b>771,2<sup>c</sup></b>
zwyczajne .....	.	.	585,9	628,3
nadzwyczajne.....	.	.	110,3	142,9
w tym:				
Majątek .....	38,8	57,2	40,3	29,8
Wpłaty przedsiębiorstw .....	45,8	88,0	71,9	75,1
Subwencje i dotacje .....	18,4	55,6	40,3	66,9
Zwroty .....	.	.	45,1	66,7
Opłaty za korzystanie z urzędzeń i zakładów .....	57,3	66,2	58,2	61,5
Daniny samorządowe.....	528,8	734,5	338,9	380,3
Sprzedaż i likwidacja majątku przedsiębiorstw.....	2,9	8,9	6,8	9,0
Pożyczki (łącznie z konwersją) .....	133,2	155,1	64,5	60,0
<b>Wydatki</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>872,2</b>	<b>1 285,4</b>	<b>682,1<sup>d</sup></b>	<b>777,2<sup>d</sup></b>
Zwyczajne.....	627,7	880,9	563,3	605,7
w tym:				
zarząd ogólny.....	151,5	228,7	125,3	141,2
spłata długów .....	30,4	76,5	80,3	69,9
drogi i place publiczne, pomiary i plany rozbudowy	93,3 <sup>e</sup>	133,4 <sup>e</sup>	76,1	81,1
oświata .....	96,6	132,4	59,2	61,5
kultura i sztuka.....	19,8	23,8	6,6	9,2
zdrowie publiczne i opieka społeczna .....	138,0	188,7	135,7	148,9
bezpieczeństwo publiczne .....	45,7	53,0	28,3	30,5

<sup>a</sup> Na podstawie zamknięć rachunkowych budżetów administracyjnych oraz budżetów szpitali i zakładów opiekuńczych; dane dotyczą lat budżetowych. <sup>b</sup> Preliminarz. <sup>c</sup> Bez nadwyżek budżetowych z lat ubiegłych. <sup>d</sup> Bez pokrycia niedoborów budżetowych z lat ubiegłych. <sup>e</sup> Komunikacja.

Tabl. 229 (564). DOCHODY I WYDATKI ZWIĄZKÓW SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1927/28	1929/30	1934/35	1938/39 <sup>b</sup>
	w milionach złotych			
<b>Wydatki (dok.)</b>				
Nadzwyczajne .....	244,5	404,5	118,8	171,5
w tym:				
majątek .....	0,0	0,1	11,9	15,9
przedsiębiorstwa .....	45,8	80,3	23,1	39,7
spłata długów .....	4,4	14,4	13,6	2,7
drogi i place publiczne, pomiary i plany rozbudowy	66,3 <sup>e</sup>	105,4 <sup>e</sup>	37,6	63,0
oświata .....	25,9	60,4	12,6	} 21,1
kultura i sztuka .....	3,1	3,2	1,2	
zdrowie publiczne i opieka społeczna .....	33,3	48,8	10,9	19,3

<sup>a</sup> Na podstawie zamknięć rachunkowych budżetów administracyjnych oraz budżetów szpitali i zakładów opiekuńczych; dane dotyczą lat budżetowych. <sup>b</sup> Preliminarz. <sup>e</sup> Komunikacja.

Uwaga. Z powodu zmian zasad budżetowania dane za lata budżetowe 1927/28 i 1929/30 nie są w pełni porównywalne z danymi za lata budżetowe 1934/35 i 1938/39.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1931*, Warszawa 1931, s. 153–154; *Mały Rocznik Statystyczny 1932*, Warszawa 1932, s. 151–152; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 396.

Tabl. 230 (565). DŁUGI PAŃSTWOWE<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1920	1924	1928	1932	1934	1936	1938
	w milionach złotych						
<b>Ogółem</b> .....	<b>2 481</b>	<b>1 766</b>	<b>4 304</b>	<b>5 162</b>	<b>4 303</b>	<b>4 757</b>	<b>4 973</b>
Wewnętrzne <sup>b</sup> .....	772	166	442	592	759	1 475	2 458
emisyjne .....	.	145	274	439	540	1 103	2 046
inne <sup>c</sup> .....	.	21	168	153	219	372	412
Zagraniczne .....	1 709	1 600	3 862	4 570	3 544	3 282	2 515
emisyjne .....	.	190	1 261	1 369	1 010	875	470
inne <sup>d</sup> .....	.	1 410	2 601	3 201	2 534	2 407	2 045

<sup>a</sup> W latach 1920 i 1924 – stan w dniu 31 XII, w latach 1928–1936 – stan w dniu 1 I, w 1938 r. – stan w dniu 1 X. <sup>b</sup> Bez bonów Funduszu Inwestycyjnego (według stanu w dniu 1 X 1938 r. – 0,7 mln zł). <sup>c</sup> Najważniejsze pozycje stanowiło zadłużenie w Banku Polskim S.A. i innych instytucjach finansowych. <sup>d</sup> Dotyczy głównie zadłużenia wobec rządów obcych państw.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 372; *Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925, s. 156–157; *Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931, s. 324–327; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 187.



Tabl. 231 (566). ZADŁUŻENIE DŁUGOTERMINOWE SKARBU PAŃSTWA, SKARBU ŚLĄSKIEGO I SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Wyszczególnienie	1929	1932	1934	1936	1938
	w milionach złotych				
<b>Ogółem</b> <sup>a</sup> .....	<b>5 033</b>	<b>6 170</b>	<b>5 146</b>	<b>5 482</b>	<b>5 671</b>
wewnętrzne <sup>a</sup> .....	.	1 351	1 384	1 990	2 951
zagraniczne .....	.	4 819	3 762	3 492	2 720
Skarb Państwa (stan w dniu 1 I) <sup>b</sup> .....	4 170	5 142	4 105	4 371	4 539 <sup>c</sup>
wewnętrzne .....	360	572	561	1 089	1 981
zagraniczne .....	3 810	4 570	3 544	3 282	2 558
Skarb Śląski (stan w dniu 31 III) .....	99	96	95	107	72
wewnętrzne .....	.	—	2	17	21
zagraniczne .....	.	96	93	90	51
Samorząd terytorialny <sup>a</sup> (stan w dniu 31 III) .....	764	932	946	1 004	1 060
wewnętrzne <sup>a</sup> .....	.	779	821	884	949
zagraniczne .....	.	153	125	120	111

<sup>a</sup> Bez zadłużenia gmin wiejskich (według stanu w dniu 31 III 1938 r. wynosiło 42 mln zł). <sup>b</sup> Dane nie obejmują długu z tytułu emisji biletów skarbowych i zadłużenia w Banku Polskim S.A., które nie miały charakteru zadłużenia długoterminowego. <sup>c</sup> Stan w dniu 1 IV.

Uwaga. Zadłużenie samorządu terytorialnego według stanu w dniu 31 XII 1924 r. wynosiło 163,8 mln zł, w tym za granicą – 37,0 mln zł.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 370; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927, s. 484.



Tabl. 232 (567). OBSŁUGA DŁUGÓW PAŃSTWOWYCH<sup>a</sup> ORAZ WYPŁATY  
Z TYTUŁU GWARANCJI PAŃSTWOWYCH

Wyszczególnienie	1924	1929/30	1934/35	1937/38
	w milionach złotych			
<b>Ogółem</b> .....	<b>11</b>	<b>251</b>	<b>204</b>	<b>225</b>
splata: odsetek .....	7	135	126	158
kapitału .....	4	116	78	67
Długi wewnętrzne .....	1	56	73	126
splata: odsetek .....	1	35	57	96
kapitału .....	0	21	16	30
pożyczki emisyjne .....	.	47	70	104
w tym bilety skarbowe .....	.	—	14	17
inne długi wewnętrzne .....	.	9	3	22
Długi zagraniczne .....	10	193	119	89
splata: odsetek <sup>b</sup> .....	6	99	69	62
kapitału .....	4	94	50	27
pożyczki emisyjne .....	.	46	98	72
inne długi zagraniczne .....	.	147	21	17
Wypłaty z tytułu udzielonych gwarancji państwowych	.	2	12	10

<sup>a</sup> Bez obsługi dokonywanej z budżetów przedsiębiorstw, monopolu i funduszy państwowych. <sup>b</sup> W latach budżetowych 1934/35 i 1937/38 łącznie z prowizją i innymi kosztami.

Uwaga. Dane dotyczą lat budżetowych, w 1924 r. — roku kalendarzowego.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 359; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 373; *Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928, s. 33.



## Lata 1945–2000

Tabl. 233 (568). DOCHODY, WYDATKI I WYNIK BUDŻETU PAŃSTWA

Lata	Dochody			Środki wyrównawcze dla budżetów terenowych <sup>a</sup>	Wydatki			Wynik – nadwyżka (+), niedobór (–)
	ogółem <sup>b</sup>	budżet centralny <sup>c</sup>	budżety terenowe (dochody własne)		ogółem	budżet centralny	budżety terenowe <sup>c</sup>	
w miliardach złotych								
1947.....	9,5 <sup>d</sup>	–	–	–	10,5 <sup>d</sup>	–	–	–1,0 <sup>d</sup>
1950.....	47,4 <sup>d</sup>	–	–	–	39,6 <sup>d</sup>	–	–	+7,8 <sup>d</sup>
1951.....	63,6	61,9	1,7	7,3	51,7	43,8	7,9	+11,9
1960.....	209,5	183,1	26,4	26,4	200,1	147,4	52,7	+9,4
1970.....	389,6	344,1	45,5	55,4	379,3	279,0	100,3	+10,3
1980.....	1 220,2	1 151,7	63,5	207,0	1 246,3	977,8	268,5	–26,1
1990.....	196 240,5	137 795,1	57 343,5	16 458,5	193 801,3	121 330,8	72 470,5	+2 439,2

<sup>a</sup> Dane obejmują dotacje dla budżetów terenowych oraz do 1980 r. również udziały budżetów terenowych w dochodach budżetu centralnego. <sup>b</sup> W latach 1947–1970 bez nadwyżek budżetowych z lat ubiegłych, w latach 1980 i 1990 łącznie z zaangażowaniem środków nadwyżek budżetowych i funduszy zasobowych z lat ubiegłych nieuwzględnionych w dalszym podziale (w 1980 r. – 5,0 mld zł, a w 1990 r. – 1 101,9 mld zł). <sup>c</sup> Od 1970 r. bez rozliczeń budżetów terenowych z budżetem centralnym, a w wydatkach budżetów terenowych – również bez rozliczeń między budżetami terenowymi. <sup>d</sup> W 1947 r. przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r.; podane kwoty obejmują dochody i wydatki budżetów objętych w 1951 r. budżetem państwa, tj. budżet państwowy, budżety związków samorządu terytorialnego, budżet Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, rachunki rozliczeniowe przedsiębiorstw państwowych podległych Ministerstwu Przemysłu i Handlu, rozliczenia funduszy państwowych nieobjętych budżetem państwowym oraz rozliczenia z bankami w zakresie obrotów włączonych w 1951 r. do budżetu państwa.

Z uwagi na dokonywane w latach 1947–1990 zmiany klasyfikacji budżetowej i zmiany w systemie finansowym, dane dotyczące budżetu państwa, budżetu centralnego i budżetów terenowych nie są w pełni porównywalne. Niepełna porównywalność dotyczy zwłaszcza danych według działów.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 416; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 585; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 107; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 145; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 36–37.

Tabl. 234 (569). DOCHODY, WYDATKI I WYNIK BUDŻETU PAŃSTWA I JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Lata	Dochody	Wydatki	Wynik – nadwyżka (+), niedobór (–)
			w milionach złotych

**Budżet państwa**

1995.....	83 721,7	91 169,7	–7 448,0
2000.....	135 663,9	151 054,9	–15 391,0

**Budżety jednostek samorządu terytorialnego<sup>a</sup>**

1995.....	19 993,4	19 828,4	+165,0
2000.....	72 609,5	75 746,8	–3 137,3

<sup>a</sup> Dotyczy gmin, a w 2000 r. również powiatów i województw.

Z uwagi na fakt, że od 1998 r. dochody z prywatyzacji nie stanowią dochodów budżetu państwa (są źródłem finansowania deficytu) oraz decentralizacji finansów publicznych w 1999 r. (wprowadzenie reform: terytorialnej, służby zdrowia i ubezpieczeń społecznych) dane za 1995 r. nie są w pełni porównywalne z danymi za 2000 r.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 468, 474; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 501–502, 509–510.



Tabl. 235 (570). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWOWEGO  
(w układzie 1948 r.)

Wyszczególnienie	1947 <sup>a</sup>	1950
	w milionach złotych	
<b>Dochody</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>6 660<sup>b</sup></b>	<b>31 467<sup>b</sup></b>
Daniny publiczne.....	2 847	18 401
podatki bezpośrednie i opłaty skarbowe .....	2 331	18 249
w tym:		
podatek obrotowy i dochodowy.....	1 870	15 420
gospodarka: uspołeczniona .....	822	13 530
nieuspołeczniona .....	1 048	1 890
podatek od wynagrodzeń.....	221	1 654
opłaty celne .....	4	152
danina narodowa.....	349	—
podatki pośrednie .....	163	—
Monopole.....	1 859	—
Wpłaty niepodatkowe państwowych przedsiębiorstw i zakładów <sup>c</sup> .....	1 353	9 317
Pożyczki i lokaty .....	27	1 342
pożyczki wewnętrzne i lokaty .....	—	1 129
pożyczki zagraniczne <sup>d</sup> .....	27	213
Fundusze państwowe .....	—	636
Pozostałe dochody .....	574	1 771
<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>6 416</b>	<b>27 972</b>
Administracja .....	5 463	11 556
Przedsiębiorstwa i zakłady .....	136	—
Fundusze .....	—	1 148
Wydatki inwestycyjne .....	817	15 268

<sup>a</sup> Przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r. <sup>b</sup> Bez nadwyżek budżetowych z lat ubiegłych. <sup>c</sup> Obejmuje również wpłaty eksploatacyjne przedsiębiorstw i zakładów rozliczających się bezpośrednio z budżetem oraz wpłaty banków. <sup>d</sup> Wpłaty z nadwyżek cen sprzedawanych artykułów importowanych, z dostaw UNRRA itp.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 40–41.





Tabl. 236 (571). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA

A. W LATACH 1951–1990<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1951	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Dochody</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>63,6</b>	<b>209,5</b>	<b>389,6</b>	<b>1 220,2</b>	<b>196 240,5</b>
w tym:					
Przedsiębiorstwa i inne uspołecznio- ne jednostki gospodarcze <sup>b</sup> .....	40,8	145,9	314,6	933,5	158 864,1
w tym:					
z tytułu podatku dochodo- wego .....	0,8	2,3	9,3	25,8	71 614,0
z tytułu podatku obroto- wego <sup>c</sup> .....	29,4	60,0	125,5	381,2	37 537,1
wpłaty z zysku <sup>d</sup> .....	4,9	35,3	60,7	164,0	12 830,0
w tym:					
przemysł .....	.	.	185,2	636,5	84 558,0
budownictwo .....	.	.	1,7	42,4	6 985,2
rolnictwo .....	.	.	1,8	13,7	2 248,4
leśnictwo .....	.	.	4,2	5,7	660,6
transport i łączność .....	.	.	6,5	34,9	4 968,2
handel .....	.	.	111,2	186,8	25 084,8
gospodarka komunalna .....	.	.		9,6	1 445,1
gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komu- nalne .....	.	.	4,0	1,6	209,7
inne dochody od sektora uspołec- znionego .....	x	x	x	x	32 162,8 <sup>e</sup>
Nauka .....	.	.	0,1	0,9	51,8
Oświata i wychowanie oraz szkolni- ctwo wyższe .....	.	.	0,4	1,0	24,3
Kultura i sztuka .....	.	.	2,9	4,2	49,1
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	.	.	0,6	1,0	214,4

<sup>a</sup> W latach 1951, 1960 i 1970 bez nadwyżek budżetowych z lat ubiegłych, w latach 1980 i 1990 łącznie z zaangażowaniem środków nadwyżek budżetowych i funduszy zasobowych z lat ubiegłych. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> W latach 1951 i 1960 łącznie: <sup>b</sup> – z wpłatami przedsiębiorstw i jednostek świadczących usługi socjalne i kulturalne oraz instytucji finansowych, <sup>c</sup> – z podatkiem od operacji niepodatkowych. <sup>d</sup> W 1990 r. dywidenda od przedsiębiorstw państwowych. <sup>e</sup> W związku ze zmianami od 1986 r. klasyfikacji budżetowej dochody od jednostek sektora uspołecznionego z tytułu podatków: od płac, od nieruchomości i drogowego zostały wyłączone z poszczególnych działów i wykazane w tej pozycji.



Tabl. 236 (571). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (cd.)

A. W LATACH 1951–1990<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1951	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				

**Dochody (dok.)**

Kultura fizyczna i sport oraz turystyka i wypoczynek .....	.	.	0,2	2,4	485,5
Administracja państwowa, wymiar sprawiedliwości i prokuratura oraz bezpieczeństwo publiczne .....	.	.	2,0	13,0	1 987,6
Finanse i ubezpieczenia społeczne ....	.	.	33,0	220,6	20 502,0
w tym ubezpieczenia społeczne <sup>b</sup> ...	6,3	22,6	20,8	64,0	1,7
Obrona narodowa .....	.	.	0,3	0,2	134,6
Dochody od gospodarki nieuspołecznionej <sup>cd</sup> i od ludności .....	7,4	22,9	35,5	28,9	11 355,7
podatki i opłaty od gospodarki nieuspołecznionej <sup>c</sup> .....	3,8	8,9	10,6	14,3	7 898,8
w tym:					
pozarolniczej <sup>e</sup> .....	1,0	2,7	4,3	8,4	7 195,1
rolnej <sup>f</sup> .....	2,5	6,1	6,2	5,7	703,7
w tym podatek gruntowy ....	2,4	4,7	5,1	4,6	.
podatki i opłaty od ludności .....	3,6	14,0	24,9	14,6	3 456,9
w tym podatek od wynagrodzeń	2,3	12,0	18,5	4,1	1 941,5

**Wydatki**

<b>Ogółem</b> .....	<b>51,7</b>	<b>200,1</b>	<b>379,3</b>	<b>1 246,3</b>	<b>193 801,3</b>
Wydatki bieżące <sup>g</sup> .....	32,3	152,2	328,8	1 141,7	172 165,3
Inwestycje i kapitalne remonty <sup>h</sup> .....	19,4	47,9	50,5	104,6	21 636,0

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 624. <sup>b</sup> W latach 1951 i 1960, łącznie ze składkami na emerytury i renty, które w latach późniejszych wpływały na Fundusz Emerytalny (utworzony w 1968 r.). <sup>c</sup> W 1990 r. – od sektora prywatnego. <sup>d</sup> W 1951 r. podział na podatki i opłaty od gospodarki nieuspołecznionej i od ludności jest szacunkowy (w 1951 r. sprawozdawczość wykazywała je łącznie). <sup>e, f</sup> W latach 1951, 1960 i 1970: <sup>e</sup> – wpłaty z tytułu podatku dochodowego i obrotowego, <sup>f</sup> – podatki i opłaty wiejskie od indywidualnych gospodarstw rolnych. <sup>g, h</sup> W latach 1951 i 1960: <sup>g</sup> – łącznie z wydatkami na kapitalne remonty, <sup>h</sup> – wyłącznie wydatki na inwestycje.



Tabl. 236 (571). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (cd.)

B. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
	w milionach złotych	
<b>Dochody</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>83 721,7</b>	<b>135 663,9</b>
<b>Dochody krajowe</b> .....	<b>83 681,6</b>	<b>135 530,1</b>
Dochody podatkowe.....	68 975,2	119 643,9
podatki pośrednie .....	36 314,8 <sup>a</sup>	79 670,5
w tym:		
podatek od towarów i usług .....	20 666,9	51 749,8
podatek akcyzowy .....	12 139,9	27 312,0
w tym od:		
wyrobów spirytusowych .....	4 134,9	4 420,1
paliw silnikowych.....	4 061,2	12 577,2
wyrobów tytoniowych.....	2 700,2	6 356,0
podatek dochodowy .....	32 348,8	39 956,3
od osób prawnych.....	8 837,0	16 867,7
od osób fizycznych .....	23 511,8	23 088,6
inne dochody podatkowe.....	311,6	17,1
Dochody niepodatkowe .....	12 064,8	15 886,2
w tym:		
dochody jednostek budżetowych .....	1 970,0	6 523,3
dywidenda od przedsiębiorstw państwowych i udziałów Skarbu Państwa w spółkach .....	609,8	887,7
dywidenda od banków i pozostałych instytucji finansowych .....	196,0	26,4
wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego .....	2 980,0	2 205,6
wpływy z cła .....	5 774,5	5 080,3
Dochody z prywatyzacji.....	2 641,6	x
<b>Dochody zagraniczne</b> .....	<b>40,1</b>	<b>133,8</b>

<sup>a</sup> Łącznie z wpływami z podatku obrotowego – 41,7 mln zł oraz z podatku importowego – 3 266,1 mln zł.



Tabl. 236 (571). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000 (dok.)

Wyszczególnienie	1995	2000
	w milionach złotych	
<b>Wydatki</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>91 169,7</b>	<b>151 054,9</b>
<b>Dotacje i subwencje</b> .....	<b>31 657,1</b>	<b>83 470,3</b>
w tym:		
Dotacje przedmiotowe .....	541,4	558,5
Dotacje do:		
Funduszu Ubezpieczeń Społecznych .....	6 000,0	15 366,0
Funduszu Emerytalno-Rentowego .....	6 101,6	13 212,7
Dotacje celowe dla jednostek samorządu terytorialnego <sup>a</sup> .....	3 568,2	13 256,0
Subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego <sup>a</sup> .....	2 939,2	25 860,2
<b>Świadczenia na rzecz osób fizycznych</b> .....	<b>7 875,0</b>	<b>13 174,7</b>
<b>Wydatki bieżące jednostek budżetowych</b> .....	<b>31 134,8</b>	<b>26 928,5</b>
w tym:		
Wynagrodzenia .....	14 788,5	11 856,5
Składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy .....	5 122,3	2 119,7
<b>Rozliczenia z bankami</b> .....	<b>2 016,0</b>	<b>2 029,2</b>
<b>Obsługa długu publicznego</b> .....	<b>14 359,7</b>	<b>18 024,5</b>
Krajowego .....	11 097,1	13 727,9
Zagranicznego .....	3 262,6	4 296,6
<b>Wydatki majątkowe</b> .....	<b>4 127,1</b>	<b>7 427,7</b>
W tym inwestycyjne <sup>b</sup> .....	4 018,6	7 427,7

<sup>a</sup> Dotyczy gmin, a w 2000 r. również powiatów i województw. <sup>b</sup> Łącznie z dotacjami na finansowanie zadań inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego (patrz notka *a*).

Uwaga. Dane za lata 1951–1980 podano w dostosowaniu do układu budżetu za 1990 r.

Na podstawie: *Finanse 1985–1990*, Warszawa 1992, s. 56–57; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 145–146; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 51, 53, 55–61; *Rocznik Statystyczny Finansów 1971*, Warszawa 1971, s. 34–36; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 14–16, 57–58; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000*, Warszawa 2000, s. 482–483; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 501–502; obliczenia własne.

Tabl. 237 (572). WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG DZIAŁÓW

A. W LATACH 1951–1990

Wyszczególnienie	1951	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Ogółem</b> .....	<b>51,7</b>	<b>200,1</b>	<b>379,3</b>	<b>1 246,3</b>	<b>193 801,3</b>
<b>W tym wydatki bieżące</b> .....	<b>32,3<sup>a</sup></b>	<b>152,2<sup>a</sup></b>	<b>328,8</b>	<b>1 141,7</b>	<b>172 165,3</b>
w tym:					
Przedsiębiorstwa i inne uspołecznione jednostki gospodarcze .....	5,3	70,4 <sup>b</sup>	141,6	757,2	50 104,5
w tym:					
przemysł .....	.	.	20,3	248,9	15 406,4
budownictwo .....	.	.	5,2	32,9	465,9
rolnictwo .....	.	.	17,8	79,6	3 205,4
leśnictwo .....	.	.	0,3	0,5	55,8
transport i łączność .....	.	.	9,9	42,1	7 546,7
handel .....	.	.	81,7	285,4	4 538,8
wewnętrzny .....	.	.	9,7	78,6	4 501,3
zagraniczny .....	.	.	72,0	206,8	37,5
gospodarka komunalna .....	.	.	5,7	28,1	6 065,5
gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komunalne .....	.	.		37,0	11 922,4
Nauka .....	0,5	0,7	3,0	16,4	421,9
Oświata i wychowanie oraz szkolnictwo wyższe .....	4,0	14,2	28,5	80,0	28 249,9
w tym szkolnictwo wyższe .....	0,6	2,2	5,1	18,9	6 211,8
Kultura i sztuka .....	0,5	1,8	3,9	12,5	3 115,7
Ochrona zdrowia i opieka społeczna .....	3,4	13,7	29,2	93,1	32 671,3
Kultura fizyczna i sport oraz turystyka i wypoczynek .....	0,1	0,6	1,9	4,0	1 029,5
Administracja państwowa, wymiar sprawiedliwości i prokuratura .....	6,5	11,7	16,4	49,5	7 711,6
Bezpieczeństwo publiczne .....					
Finanse i ubezpieczenia społeczne .....	.	.	70,2	58,8	28 496,0
w tym ubezpieczenia społeczne <sup>c</sup> .....	5,3	22,0	16,6	53,5	16 543,4
Obrona narodowa .....	3,8 <sup>a</sup>	14,2 <sup>a</sup>	34,1	66,6	13 598,8

<sup>a</sup> Łącznie z wydatkami na kapitalne remonty. <sup>b</sup> Łącznie z instytucjami finansowymi. <sup>c</sup> W latach 1951 i 1960 łącznie z wydatkami na emerytury i renty, które w latach późniejszych wypłacano z Funduszu Emerytalnego (utworzonego w 1968 r.).



Tabl. 237 (572). WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG DZIAŁÓW (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000

Wyszczególnienie	1995	2000
	w milionach złotych	
<b>Ogółem</b> .....	<b>91 169,7</b>	<b>151 054,9</b>
w tym:		
Dotacje na finansowanie zadań gospodarczych .....	2 739,1	2 832,2
Przemysł.....	148,7	178,3
Budownictwo .....	72,9	114,1
Rolnictwo .....	1 455,9	2 469,3
Leśnictwo .....	105,8	195,8
Transport .....	1 259,4	2 878,4
Łączność .....	93,6	75,3
Handel: wewnętrzny .....	326,7	899,7
zagraniczny .....	20,4	79,7
Różne usługi materialne .....	441,5	537,5
Gospodarka komunalna .....	920,5	773,2
Gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komunalne .....	117,2	72,2
Nauka .....	1 437,6	2 916,8
Oświata i wychowanie.....	10 309,8	1 959,9
Szkolnictwo wyższe.....	2 174,7	5 326,7
Kultura i sztuka .....	703,6	631,7
Ochrona zdrowia .....	13 132,6	4 300,0
Opieka społeczna.....	8 518,9	11 978,1
Kultura fizyczna i sport.....	122,8	223,6
Turystyka i wypoczynek.....	39,2	49,0
Administracja państwowa .....	3 115,8	6 655,9
Wymiar sprawiedliwości i prokuratura .....	1 713,1	4 144,8
Bezpieczeństwo publiczne .....	3 380,4	7 040,1
Finanse .....	16 830,4	20 578,3
Ubezpieczenia społeczne .....	15 309,9	36 698,6
Obrona narodowa .....	5 249,4	9 943,7

Uwaga. Grupowania danych w podziale na działy gospodarki narodowej dokonano według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 146; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 53, 55, 61–62, 64–65, 78; *Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983, s. 17–18; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000*, Warszawa 2000, s. 486; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 497; obliczenia własne.



Tabl. 240 (575). DŁUG SKARBU PAŃSTWA<sup>a</sup>

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1995	2000
	w milionach złotych	
<b>Dług krajowy</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>66 160,1</b>	<b>145 981,6</b>
Narodowy Bank Polski .....	11 154,3	16 781,6
Pozostałe banki krajowe .....	40 021,6	49 901,8
Inwestorzy krajowi poza systemem bankowym .....	11 907,2	61 546,2
Inwestorzy zagraniczni .....	3 077,0	17 752,0
Dług gwarantowany (poręczony) przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej .....	10 381,9	8 115,8
<b>Dług zagraniczny</b>		
<b>Ogółem</b> .....	<b>101 106,6</b>	<b>120 835,2</b>
Obligacje skarbowe wyemitowane na międzynarodowym rynku kapitałowym <sup>b</sup> .....	19 718,5	22 536,9
Kredyty zaciągnięte .....	81 231,1	98 298,3
w walutach wymiennych <sup>b</sup> .....	80 242,2	98 298,3
Klub Paryski .....	68 866,1	87 724,8
Rosja .....	5 821,1	—
Bank Światowy .....	3 534,7	7 260,2
pozostałe .....	2 020,3	3 313,3
w walutach niewymiennych <sup>c</sup> .....	988,9	—
Likwidacja sald clearingowych <sup>c</sup> .....	157,0	—
Dług gwarantowany (poręczony) przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej .....	8 133,8	11 778,9

<sup>a</sup> Według wartości nominalnej. <sup>b</sup>, <sup>c</sup> Przeliczono na złote według kursu Narodowego Banku Polskiego w końcu roku: <sup>b</sup> – urzędowego kursu dolara USA, <sup>c</sup> – kursu rubla transferowego.

Uwaga. Według stanu w dniu 31 XII 2000 r. państwowy dług publiczny wynosił 280 433,8 mln zł, z tego 271 096,7 mln zł stanowił dług sektora instytucji rządowych (w tym Skarbu Państwa – 265 887,9 mln zł), a 9 337,1 mln zł – dług sektora instytucji samorządowych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 503–504.



Tabl. 241 (576). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Gminy wiejskie	Związki		
				powiatowe	wojewódzkie	
w milionach złotych						
<b>Dochody</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>1947</b>	<b>1 019,2</b>	<b>571,7</b>	<b>233,2</b>	<b>186,3</b>	<b>28,0</b>
	<b>1950</b>	<b>2 912,9</b>	<b>1 388,7</b>	<b>722,5</b>	<b>758,3</b>	<b>43,4</b>
Nadzwyczajne <sup>b</sup> .....	1947	148,1	118,4	17,3	8,1	4,3
	1950	640,4	351,3	142,6	139,2	7,3
Zwyczajne <sup>b</sup> .....	1947	871,1	453,3	215,9	178,2	23,7
	1950	2 272,5	1 037,4	579,9	619,1	36,1
majątek, przedsiębiorstwa oraz zakłady		115,7	93,8	15,1	6,7	0,1
zwroty .....		79,1	53,7	11,6	13,2	0,6
opłaty .....		116,3	67,2	36,2	12,9	–
dopłaty specjalne .....		50,0	10,4	32,1	7,5	–
podatki .....		1 112,3	438,0	338,7	300,7	34,9
w tym:						
gruntowy .....		625,2	49,6	273,1	271,8	30,7
od nieruchomości .....		173,6	132,8	26,7	9,9	4,2
od lokali .....		143,4	123,3	20,1	–	–
od spożycia w zakładach gastronomicz- nych .....		61,4	55,5	0,9	5,0	–
dotacje .....		751,6	350,5	127,1	274,0	–
inne .....		47,5	23,8	19,1	4,1	0,5
<b>Wydatki</b>						
<b>Ogółem</b> .....	<b>1947</b>	<b>1 029,7</b>	<b>590,9</b>	<b>238,0</b>	<b>175,4</b>	<b>25,4</b>
	<b>1950</b>	<b>2 912,9</b>	<b>1 388,7</b>	<b>722,5</b>	<b>758,3</b>	<b>43,4</b>
Nadzwyczajne <sup>b</sup> .....	1947	215,9	151,6	32,4	24,6	7,3
	1950	640,4	351,3	142,6	139,2	7,3
Zwyczajne <sup>b</sup> .....	1947	813,8	439,3	205,6	150,8	18,1
	1950	2 272,5	1 037,4	579,9	619,1	36,1
zarząd ogólny .....		517,3	214,2	235,9	60,5	6,7
majątek, przedsiębiorstwa oraz obsługa zobowiązań .....		134,4	117,7	12,3	4,0	0,4

<sup>a</sup> Dane za 1947 r. przeliczono na złote po wymianie złotego w 1950 r.; dane za 1950 r. – szacunkowe.  
<sup>b</sup> Dochody i wydatki zwyczajne dotyczyły bieżącej działalności związków, dochody i wydatki nadzwyczajne dotyczyły finansowania inwestycji i kapitalnych remontów, pokrywania niedoborów budżetowych, usuwania kłeszk żywiolowych i innych zadań niezwiązanych z bieżącą działalnością.

Tabl. 241 (576). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Gminy wiejskie	Związki	
				powiatowe	wojewódzkie
w milionach złotych					
<b>Wydatki (dok.)</b>					
Zwyczajne <sup>b</sup> (dok.)					
urządzenia osiedli .....	244,7	203,3	29,4	11,0	1,0
drogi, ulice, place .....	258,8	79,6	39,4	139,7	0,1
oświata .....	360,2	180,6	151,2	25,3	3,1
kultura i sztuka .....	29,0	16,9	7,4	3,9	0,8
zdrowie publiczne .....	196,2	73,2	28,9	93,4	0,7
opieka społeczna .....	208,0	124,4	41,2	40,8	1,6
popieranie wytwórczości i zaopatrzenia	61,7	14,8	16,4	27,4	3,1
pomoc dla związków samorządu i wydatki różne .....	262,2	12,7	17,8	213,1	18,6

a, b Notki patrz na str. 632.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 45–47.

Tabl. 242 (577). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW TERENOWYCH<sup>a</sup>

Wyszczególnienie	1951	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Dochody</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>9,0</b>	<b>57,9</b>	<b>103,4</b>	<b>275,5</b>	<b>74 903,9</b>
Dochody własne .....	1,7	26,4	45,5	63,5	57 343,5
w tym:					
przedsiębiorstwa i inne uspołecznione jednostki gospodarcze .....	0,5	12,5	28,6	25,3	44 193,6
dochody od gospodarki nieuspołecznio- nej <sup>b</sup> .....	0,0	8,9	10,6	14,1	7 896,5
podatki i opłaty od ludności .....	0,8	1,9	4,1	12,3	2 983,5
Zaangażowanie środków nadwyżek budże- towych i funduszy zasobowych z lat ubiegłych .....	–	5,1	2,5	5,0	1 101,9
Środki wyrównawcze <sup>c</sup> .....	7,3	26,4	55,4	207,0	16 458,5
udziały w dochodach budżetu centralnego <sup>d</sup>	4,3	0,6	44,4	121,7	–
dotacje z budżetu centralnego .....	3,0	25,8	11,0	85,3	16 458,5

a W latach 1970, 1980 i 1990 bez rozliczeń z budżetem centralnym, a w wydatkach również bez rozliczeń między budżetami terenowymi. b–d W 1990 r.: b – dochody od sektora prywatnego, c – środki zasilające, d – stały się dochodami własnymi.

Tabl. 242 (577). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW TERENOWYCH<sup>a</sup> (dok.)

Wyszczególnienie	1951	1960	1970	1980	1990
	w miliardach złotych				
<b>Wydatki</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>7,9</b>	<b>52,7</b>	<b>100,3</b>	<b>268,5</b>	<b>72 470,5</b>
Wydatki bieżące <sup>e</sup> .....	6,1	35,5	73,9	209,9	59 641,3
w tym:					
przedsiębiorstwa i inne uspołecznione jednostki gospodarcze .....	1,3	10,9	19,5	50,4	14 768,5
oświata i wychowanie .....	3,4	21,5	23,7	58,8	20 200,6
kultura i sztuka .....				6,5	120,3
ochrona zdrowia i opieka społeczna .....			25,2	80,5	20 066,5
kultura fizyczna i sport oraz turystyka i wypoczynek .....				2,3	823,8
administracja terenowa .....	1,3	3,1	4,4	10,6	3 097,2
Wydatki na inwestycje i kapitalne remonty <sup>f</sup>	1,8	17,2	26,3	58,6	12 829,2

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 633. <sup>e, f</sup> W latach 1951 i 1960: <sup>e</sup> – łącznie z wydatkami na kapitalne remonty, <sup>f</sup> – łącznie wydatki inwestycyjne.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962, s. 416; *Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973, s. 591; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. 113; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 155; *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 52, 54, 78; obliczenia własne.

Tabl. 243 (578). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW  
JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

A. W 1995 R. – dochody i wydatki budżetów gmin

Wyszczególnienie	W milionach złotych
<b>Dochody</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>19 993,4</b>
Dochody własne .....	8 011,8
w tym:	
podatek od nieruchomości .....	2 826,6
podatek od środków transportowych .....	603,1
podatek rolny .....	519,6
opłata skarbowa .....	747,7
wpływy ze sprzedaży mienia komunalnego .....	613,4



**Tabl. 243 (578). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW  
JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (cd.)**  
A. W 1995 R. – dochody i wydatki budżetów gmin (dok.)

Wyszczególnienie	W milionach złotych
<b>Dochody (dok.)</b>	
Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa.....	4 616,4
w tym w podatku dochodowym od osób fizycznych.....	4 147,5
Dotacje celowe z budżetu państwa .....	4 115,6
Środki na dofinansowanie zadań gmin ze źródeł pozabudżetowych.....	207,3
Subwencje ogólne z budżetu państwa <sup>a</sup> .....	3 042,3
<b>Wydatki</b>	
<b>Ogółem</b> .....	<b>19 828,4</b>
w tym:	
Dotacje .....	3 308,6
Świadczenia na rzecz osób fizycznych .....	1 915,3
Wydatki bieżące jednostek budżetowych .....	9 908,3
w tym: wynagrodzenia .....	3 695,9
składki na ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy.....	1 693,2
zakup materiałów i usług.....	4 052,3
Rozliczenia z bankami .....	21,4
Wydatki majątkowe .....	4 657,7
w tym inwestycyjne.....	4 614,3

B. W 2000 R. – dochody i wydatki budżetów gmin, powiatów i województw

Wyszczególnienie	Ogółem	Gminy <sup>b</sup>	Miasta na prawach powiatu	Powiaty	Województwa
	w milionach złotych				
<b>Dochody</b>					
<b>Ogółem</b> .....	<b>72 609,5</b>	<b>34 583,8</b>	<b>21 766,4</b>	<b>12 554,7</b>	<b>3 704,6</b>
Dochody własne .....	29 552,0	17 569,8	10 417,4	975,3	589,5
w tym:					
udziały w podatkach stanowią- cych dochód budżetu państwa					
– w podatku dochodowym .....	9 996,4	5 506,4	3 770,5	179,7	539,8
w tym od osób fizycznych.....	9 011,3	4 957,6	3 424,9	179,7	449,1

<sup>a</sup> Łącznie z subwencją na zadania oświatowe. <sup>b</sup> Bez dochodów i wydatków gmin mających również status miasta na prawach powiatu.



**Tabl. 243 (578). DOCHODY I WYDATKI BUDŻETÓW  
JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (dok.)**

B. W 2000 R. – dochody i wydatki budżetów gmin, powiatów i województw (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gminy <sup>a</sup>	Miasta na prawach powiatu	Powiaty	Województwa
	w milionach złotych				

**Dochody (dok.)**

Dochody własne (dok.)					
podatek od nieruchomości .....	6 644,1	4 247,8	2 396,3	—	—
podatek rolny .....	720,8	712,1	8,7	—	—
podatek od środków transportowych	386,8	259,8	127,0	—	—
opłata skarbowa .....	1 993,9	1 300,4	693,5	—	—
dochody z majątku <sup>b</sup> .....	5 051,4	2 749,2	1 949,2	338,4	14,6
Dotacje celowe .....	16 461,7	4 749,6	4 426,0	5 573,8	1 712,3
z budżetu państwa.....	15 526,4	4 151,4	4 356,5	5 486,6	1 531,9
otrzymane z funduszy celowych ....	257,6	181,6	29,8	30,4	15,8
pozostałe dotacje .....	677,7	416,6	39,7	56,8	164,6
Subwencje ogólne z budżetu państwa	25 858,0	11 669,3	6 799,7	5 988,6	1 400,4
Środki na dofinansowanie własnych zadań ze źródeł pozabudżetowych	737,8	595,1	123,3	17,0	2,4

**Wydatki**

<b>Ogółem</b> .....	<b>75 746,8</b>	<b>36 210,8</b>	<b>23 084,4</b>	<b>12 664,5</b>	<b>3 787,1</b>
w tym:					
Dotacje .....	5 749,0	2 045,1	2 137,7	557,8	1 008,4
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	5 593,2	3 246,9	1 603,1	721,7	21,5
Wydatki bieżące jednostek budżeto- wych.....	50 241,0	22 983,2	15 197,7	10 407,2	1 652,9
w tym: wynagrodzenia .....	27 766,4	12 408,2	8 313,7	6 407,9	636,6
zakup materiałów i usług...	14 915,2	6 976,0	4 785,1	2 295,0	859,1
Rozliczenia z bankami .....	196,6	159,0	35,4	1,9	0,3
Wydatki majątkowe .....	13 532,0	7 543,9	3 942,6	945,7	1 099,8
w tym inwestycyjne <sup>c</sup> .....	13 209,2	7 453,6	3 722,5	945,0	1 088,1

<sup>a</sup> Bez dochodów i wydatków gmin mających również status miasta na prawach powiatu. <sup>b</sup> Łącznie z wpływami z usług. <sup>c</sup> Łącznie z dotacjami na finansowanie zadań inwestycyjnych zakładów budżetowych, gospodarstw pomocniczych, środków specjalnych i funduszy celowych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1999*, Warszawa 1999, s. 506; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 509–510.

## DOCHÓD NARODOWY

## Lata 1918–1939

Tabl. 244 (579). SZACUNKI DOCHODU NARODOWEGO (ceny stałe<sup>a</sup>)

Lata	Szacunki – w mld zł – według				
	Głównego Urzędu Statystycznego	M. Kaleckiego i L. Landaua	Cz. Klarnera	Z. Knakiewicz	Zakładu Nauk Ekonomicznych PAN
1929.....	14,8	26,0	26,0	17,6	21,5
1930.....	.	.	25,2	16,2	20,1
1931.....	.	.	24,0	13,1	18,7
1932.....	.	.	22,5	11,9	16,7
1933.....	.	23,2	22,3	12,6	17,7
1934.....	.	.	22,0	13,0	18,8
1935.....	14,8	.	22,8	15,9	19,7
1936.....	.	.	23,5	.	21,0
1937.....	16,5	.	.	.	22,4
1938.....	.	.	.	.	23,7

<sup>a</sup> Szacunek GUS w cenach 1937 r., szacunki pozostałych autorów w cenach 1928 r. lub 1929 r.

Uwaga. Dane według Głównego Urzędu Statystycznego dotyczą dochodu narodowego wytworzonego brutto (tj. bez pomniejszenia o wartość amortyzacji), według M. Kaleckiego i L. Landaua – tzw. dochodu społecznego (można go traktować jako odpowiednik współczesnego produktu krajowego brutto); obliczenia Cz. Klarnera oparte są na metodzie M. Kaleckiego i L. Landaua, obliczenia Z. Knakiewicz dotyczą produkcji materialnej netto, obliczenia autorów Zakładu Nauk Ekonomicznych PAN obejmują dochód społeczny (łącznie z usługami), ich zdaniem szacunki M. Kaleckiego i L. Landaua były zawyżone.

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Druga Rzeczpospolita. Gospodarka. Społeczeństwo. Miejsce w świecie (sporne problemy badań)*, Warszawa 1977, s. 67; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 99.



Tabl. 245 (580). DOCHÓD SPOŁECZNY W 1929 R. (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	W miliardach złotych	W odsetkach
<b>Ogółem</b> .....	<b>26,0</b>	<b>100,0</b>
Dochód konsumowany.....	23,9	91,9
pracownicy umysłowi.....	2,5	9,6
robotnicy (poza rolnymi).....	4,3	16,5
robotnicy rolni .....	1,6	6,2
mała własność rolna <sup>a</sup> .....	8,7	33,5
drobnomieszczaństwo <sup>b</sup> .....	3,5	13,5
żyjący z zysku <sup>c</sup> i wolne zawody.....	2,9	11,1
usługi państwa w zakresie szkolnictwa .....	0,4	1,5
Dochód akumulowany .....	2,1	8,1
prywatny „krajowy”.....	0,3	1,2
publiczny.....	1,4	5,4
kapitał zagraniczny.....	0,4	1,5

*a* Dotyczy gospodarstw o powierzchni ogólnej do 50 ha. *b* Dotyczy właścicieli zakładów rzemieślniczych i kupieckich (oraz ich rodzin) wykupujących świadectwa przemysłowe III–VIII kategorii. *c* Przemysłowcy, rentierzy, wielka własność ziemska.

Na podstawie: M. Kalecki, L. Landau, *Szacunek dochodu społecznego w r. 1929*, Warszawa 1934, s. 44.

Tabl. 246 (581). DOCHÓD NARODOWY WYTWORZONY BRUTTO (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1935		1937	
	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł

**W liczbach bezwzględnych**

<b>Ogółem</b> .....	<b>13,2</b>	<b>393</b>	<b>16,5</b>	<b>482</b>
w tym:				
Przemysł.....	5,5	162	6,6	191
Budownictwo.....	0,6	16	0,9	26
Rolnictwo .....	3,9	116	5,4	157



Tabl. 246 (581). DOCHÓD NARODOWY WYTWORZONY BRUTTO (dok.)

Wyszczególnienie	1935		1937	
	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł

## W odsetkach

<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:				
Przemysł.....	41,7	41,2	40,0	39,6
Budownictwo.....	4,5	4,1	5,5	5,4
Rolnictwo .....	29,5	29,5	32,7	32,6

Uwaga. Według szacunków przytaczanych przez Z. Landaua i J. Tomaszewskiego udział rolnictwa w dochodzie narodowym w latach 30. sięgał od 49% do 67%, w latach 20. – od 48% do 66%.

Na podstawie: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Druga Rzeczpospolita. Gospodarka. Społeczeństwo. Miejsce w świecie (sporne problemy badań)*, Warszawa 1977, s. 68; *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 99–100.

Tabl. 247 (582). DOCHÓD NARODOWY PODZIELONY BRUTTO (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1935		1937	
	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł

## W liczbach bezwzględnych

<b>Ogółem</b> .....	<b>13,1</b>	<b>391</b>	<b>16,6</b>	<b>483</b>
Spożycie .....	11,6	347	14,0	407
w tym spożycie przez ludność dóbr material- nych z dochodów osobistych .....	10,8	320	13,0	377
Akumulacja .....	1,5	44	2,6	76
w tym nakłady inwestycyjne brutto na środki trwale <sup>a</sup> .....	1,4	41	2,2	64
w tym w sferze produkcji materialnej .....	.	.	1,0	29

<sup>a</sup> Bez nakładów na stado podstawowe w rolnictwie.





Tabl. 247 (582). DOCHÓD NARODOWY PODZIELONY BRUTTO (dok.)

Wyszczególnienie	1935		1937	
	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł	w mld zł	na 1 mieszkańca w zł
<b>W odsetkach</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Spożycie .....	88,5	88,7	84,3	84,3
w tym spożycie przez ludność dóbr material- nych z dochodów osobistych .....	82,4	81,8	78,3	78,1
Akumulacja .....	11,5	11,3	15,7	15,7
w tym nakłady inwestycyjne brutto na środki trwałe <sup>a</sup> .....	10,7	10,5	13,3	13,3
w tym w sferze produkcji materialnej .....	.	.	6,0	6,0

<sup>a</sup> Bez nakładów na stado podstawowe w rolnictwie.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 101.

Tabl. 248 (583). STRUKTURA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH BRUTTO (ceny stałe<sup>a</sup>)

Wyszczególnienie	1928	1933	1935	1938
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Inwestycje produkcyjne .....	66,3	52,6	54,1	66,0
przemysł .....	23,9	22,5	22,1	42,9
rolnictwo .....	17,6	3,2	3,5	3,8
transport .....	24,8	26,9	28,5	19,3
Inwestycje nieprodukcyjne .....	27,2	34,3	32,5	27,4
w tym budownictwo .....	21,4	15,5	19,3	18,7
Pozostałe inwestycje .....	6,5	13,1	13,4	6,6

<sup>a</sup> Ceny 1928 r.

Na podstawie: *Materiały do badań nad gospodarką Polski*, część 1 1918–1939, Warszawa 1956, s. 42, 178.

Tabl. 249 (584). DYNAMIKA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH BRUTTO (ceny stałe<sup>a</sup>)

Lata	Ogółem	W tym nakłady na inwestycje					
		produkcyjne				nieprodukcyjne	
		razem	przemysł	rolnictwo	transport	razem	w tym budownictwo
1928=100							
1929.....	91	91	93	84	91	91	90
1930.....	69	71	74	58	69	69	66
1931.....	59	50	59	27	46	61	53
1932.....	51	40	36	32	46	48	33
1933.....	50	43	41	31	47	55	38
1934.....	54	49	45	36	55	61	45
1935.....	64	57	52	44	64	67	51
1936.....	80	80	104	48	62	74	61
1937.....	97	101	137	64	74	89	79
1938.....	114	122	177	84	76	99	86

<sup>a</sup> Ceny 1928 r.

Na podstawie: *Materiały do badań nad gospodarką Polski*, część 1 1918–1939, Warszawa 1956, s. 180.

Tabl. 250 (585). DYNAMIKA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH NA MASZYNY W PRZEMYSŁE, KOMUNIKACJI I ROLNICTWIE (ceny stałe<sup>a</sup>)

Lata	Przemysł i komunikacja	Rolnictwo	Lata	Przemysł i komunikacja	Rolnictwo
	1928=100			1928=100	
1929.....	99,0	72,8	1934.....	40,1	16,1
1930.....	69,0	45,5	1935.....	48,4	22,0
1931.....	48,1	25,6	1936.....	61,9	30,5
1932.....	33,7	11,8	1937.....	82,3	46,0
1933.....	34,8	14,3	1938.....	108,6	53,5

<sup>a</sup> Ceny 1928 r.; wskaźniki obliczono w oparciu o dane dotyczące produkcji, zatrudnienia i importu maszyn.

Na podstawie: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1938*, w: „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939, s. 24; „Przegląd Miesięczny i Tablice Statystyczne”, pod red. E. Lipińskiego, rok VIII, nr 7, Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, Warszawa 1939, s. 4.

**Lata 1945–2000****Tabl. 251 (586). DYNAMIKA DOCHODU NARODOWEGO W OKRESIE POWOJENNYM (ceny stałe<sup>a</sup>)**

Lata	Ogółem	Na 1 mieszkańca
	1938=100 <sup>b</sup>	
1945.....	38,4	.
1946.....	48,0	70,9
1947.....	83,0	121,5
1948.....	107,9	155,3

*a* Ceny 1938 r.; dane szacunkowe. *b* W granicach powojennych.

Na podstawie: A. Jeziński, B. Petz, *Historia gospodarcza Polski Ludowej 1944–1985*, Warszawa 1988, s. 69–70.

**Tabl. 252 (587). DYNAMIKA DOCHODU NARODOWEGO WYTWORZONEGO NETTO (ceny stałe)****A. OGÓŁEM**

Lata	Rok poprzedni=100	Lata	Rok poprzedni=100	Lata	Rok poprzedni=100
1948.....	129,9	1963 .....	106,9	1977 .....	105,0
1949.....	117,7	1964 .....	106,7	1978 .....	103,0
1950.....	115,1	1965 .....	107,0	1979 .....	97,7
1951.....	107,5	1966 .....	107,1	1980 .....	94,0
1952.....	106,2	1967 .....	105,7	1981 .....	88,0
1953.....	110,4	1968 .....	109,0	1982 .....	94,5
1954.....	110,5	1969 .....	102,9	1983 .....	106,0
1955.....	108,4	1970 .....	105,2	1984 .....	105,6
1956.....	107,0	1971 .....	108,1	1985 .....	103,4
1957.....	110,7	1972 .....	110,6	1986 .....	104,9
1958.....	105,5	1973 .....	110,8	1987 .....	101,9
1959.....	105,2	1974 .....	110,4	1988 .....	104,9
1960.....	104,3	1975 .....	109,0	1989 .....	99,8
1961.....	108,2	1976 .....	106,8	1990 .....	85,1
1962.....	102,1				



Tabl. 252 (587). DYNAMIKA DOCHODU NARODOWEGO WYTWORZONEGO NETTO (dok.)

## B. NA 1 MIESZKAŃCA

Lata	1970=100	Lata	1970=100	Lata	1970=100
1947.....	20,9	1965 .....	73,3	1980 .....	154,7
1950.....	35,1	1970 .....	100,0	1985 .....	142,3
1955.....	48,2	1975 .....	152,4	1990 .....	132,3
1960.....	61,1				

Dochód narodowy wytworzony stanowi część powstałego w sferze produkcji materialnej produktu globalnego, jaka pozostaje po odliczeniu kosztów materialnych poniesionych na jego wytworzenie. Dochód narodowy wytworzony jest sumą produkcji czystej poszczególnych działów gospodarki narodowej, które – według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej – zaliczono do sfery produkcji materialnej.

Przy obliczeniach dochodu narodowego wytworzonego: brutto – od wartości produktu globalnego nie odejmuje się wartości amortyzacji środków trwałych, netto – od wartości produktu globalnego odejmuje się wartość amortyzacji środków trwałych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1978*, Warszawa 1978, s. XXXII–XXXIII; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. XXXII–XXXIII; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXIV–XXV, XXXVIII–XXXIX.

Tabl. 253 (588). STRUKTURA DOCHODU NARODOWEGO WYTWORZONEGO (ceny bieżące)

Działy <sup>a</sup>	1960	1970	1980	1990
<b>Brutto</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:				
Przemysł.....	47,5	54,5	52,1	53,7
Budownictwo.....	9,2	9,5	10,0	10,3
Rolnictwo .....	22,7 <sup>b</sup>	15,7	14,8	8,4
<b>Netto</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:				
Przemysł.....	46,9	54,6	52,1	54,1
Budownictwo.....	9,7	9,8	10,1	10,7
Rolnictwo .....	23,2	15,9	14,6	7,5

<sup>a</sup> Według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej. <sup>b</sup> Gospodarka rolnicza.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 100; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 126.



Tabl. 254 (589). DYNAMIKA PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO (ceny stałe)

## A. OGÓŁEM

Lata	Rok poprzedni=100	Lata	Rok poprzedni=100
1991.....	93,0	1996 .....	106,2
1992.....	102,6	1997 .....	107,1
1993.....	103,8	1998 .....	105,0
1994.....	105,2	1999 .....	104,5
1995.....	107,0	2000 .....	104,2

## B. NA 1 MIESZKAŃCA

Lata	1990=100
1991.....	92,7
1995.....	110,1
2000.....	143,0

Produkt krajowy brutto obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wszystkich sektorów własności albo sektorów instytucjonalnych lub sumie wartości dodanej brutto wszystkich sekcji i działów według Polskiej Klasyfikacji Działalności, powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.

Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. LVIII–LIX, 509; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005, s. 64–65, 675.

Tabl. 255 (590). STRUKTURA WARTOŚCI DODANEJ BRUTTO (ceny bieżące)

Sekcje <sup>a</sup>	1995	2000
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
w tym:		
Przemysł <sup>b</sup> .....	28,4	24,0
Budownictwo .....	6,7	7,7
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo.....	8,0	4,9

<sup>a</sup> Według Polskiej Klasyfikacji Działalności. <sup>b</sup> Obejmuje sekcje: „Górnictwo i kopalnictwo”, „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę”.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005, s. 54–55.



Tabl. 256 (591). DYNAMIKA DOCHODU NARODOWEGO PODZIELONEGO NETTO (ceny stałe)

## A. OGÓŁEM

Lata	Rok poprzedni=100	Lata	Rok poprzedni=100	Lata	Rok poprzedni=100
1950.....	115,2	1964 .....	104,9	1978 .....	100,5
1951.....	107,5	1965 .....	108,3	1979 .....	96,3
1952.....	106,1	1966 .....	107,4	1980 .....	94,0
1953.....	110,3	1967 .....	104,5	1981 .....	89,5
1954.....	110,6	1968 .....	108,5	1982 .....	89,5
1955.....	108,9	1969 .....	103,5	1983 .....	105,6
1956.....	107,8	1970 .....	105,0	1984 .....	105,0
1957.....	113,6	1971 .....	109,8	1985 .....	103,8
1958.....	103,2	1972 .....	112,5	1986 .....	105,0
1959.....	107,0	1973 .....	114,3	1987 .....	101,8
1960.....	103,0	1974 .....	112,0	1988 .....	104,7
1961.....	107,3	1975 .....	109,5	1989 .....	100,1
1962.....	102,7	1976 .....	106,5	1990 .....	80,2
1963.....	106,3	1977 .....	102,2		

## B. NA 1 MIESZKAŃCA

Lata	1970=100	Lata	1970=100	Lata	1970=100
1950.....	35,2	1965 .....	78,0	1980 .....	156,9
1955.....	48,6	1970 .....	100,0	1985 .....	138,5
1960.....	62,5	1975 .....	165,8	1990 .....	121,5

Dochód narodowy podzielony różni się od dochodu narodowego wytworzonego o saldo handlu zagranicznego oraz o sumy niezbilansowane i straty dochodu narodowego.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. XXXII–XXXIII; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. XXIV–XXV, XXXVIII–XXXIX.



Tabl. 257 (592). STRUKTURA DOCHODU NARODOWEGO PODZIELONEGO (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990
<b>Brutto</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Spożycie .....	67,4	65,1	71,2	62,3
spożycie przez ludność dóbr materialnych z dochodów osobistych .....	60,6	55,4	60,7	50,4
pozostałe spożycie.....	6,8	9,7	10,5	11,9
Akumulacja .....	32,6	34,9	28,8	37,7
w tym nakłady inwestycyjne brutto na środki trwałe <sup>a</sup>	26,2	29,6	27,0	23,7
<b>Netto</b>				
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Spożycie .....	76,0	74,9	81,1	68,1
spożycie przez ludność dóbr materialnych z dochodów osobistych .....	68,3	63,6	68,7	54,7
pozostałe spożycie.....	7,7	11,3	12,4	13,4
Akumulacja .....	24,0	25,1	18,9	31,9
w tym nakłady inwestycyjne netto na środki trwałe <sup>a</sup>	16,9	19,1	16,9	16,9

<sup>a</sup> Obejmują nakłady zwiększające wartość środków trwałych, ponadto uwzględniają wartość przyrostu stada podstawowego w rolnictwie oraz nakłady na kapitalne remonty; nakłady inwestycyjne netto na środki trwałe różnią się od nakładów inwestycyjnych brutto o wartość amortyzacji środków trwałych.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 101–102; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 132.

Tabl. 258 (593). DYNAMIKA POPYTU KRAJOWEGO (ceny stałe)

Lata	Ogółem	Spożycie		Akumulacja	
		razem	w tym spożycie indywidualne (z dochodów osobistych)	razem	w tym nakłady brutto na środki trwałe <sup>a</sup>
rok poprzedni=100					
1991.....	x	107,5	106,3	79,9	95,6
1992.....	x	103,5	102,3	87,0	102,3
1993.....	x	104,8	105,2	112,8	102,9
1994.....	x	103,9	104,3	109,0	109,2
1995.....	107,0	103,3	103,2	124,1	116,5

<sup>a</sup> Obejmują nakłady na środki trwałe zwiększające wartość majątku trwałego (w tym przyrost stada podstawowego), z wyłączeniem odsetek od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji, uwzględniają także nakłady ponoszone na remonty środków trwałych oraz przyrost wartości niematerialnych i prawnych.



Tabl. 258 (593). DYNAMIKA POPYTU KRAJOWEGO (dok.)

Lata	Ogółem	Spożycie		Akumulacja	
		razem	w tym spożycie indywidualne (z dochodów osobistych)	razem	w tym nakłady brutto na środki trwałe <sup>a</sup>
		rok poprzedni=100			
1996.....	109,6	107,2	108,8	119,5	119,7
1997.....	109,3	106,3	107,1	121,0	121,8
1998.....	106,4	104,3	105,0	113,6	114,0
1999.....	105,2	105,0	105,4	106,0	106,6
2000.....	103,1	102,8	103,0	103,9	102,7

<sup>a</sup> Notka patrz na str. 646.

Popyt krajowy jest to sumaryczne ujęcie spożycia i akumulacji.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997, s. 512; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998, s. 509, 524; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005, s. 695.

Tabl. 259 (594). STRUKTURA POPYTU KRAJOWEGO (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1995	2000
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
<b>Spożycie</b> .....	<b>80,9</b>	<b>76,7</b>
Prywatne .....	61,8	60,2
w tym spożycie indywidualne (z dochodów osobistych) .....	60,8	59,2
Publiczne – sektor instytucji rządowych i samorządowych .....	19,1	16,5
spożycie: indywidualne .....	9,7	9,4
ogólnospołeczne .....	9,4	7,1
<b>Akumulacja</b> .....	<b>19,1</b>	<b>23,3</b>
nakłady brutto na środki trwałe <sup>a</sup> .....	18,1	22,3
przyrost rzeczowych środków obrotowych <sup>b</sup> .....	1,0	1,0
w tym sektor:		
Przedsiębiorstw .....	10,7	15,2
Instytucji finansowych i ubezpieczeniowych .....	0,7	1,2
Instytucji rządowych i samorządowych .....	3,4	2,3
Gospodarstw domowych .....	4,3	4,6

<sup>a</sup> Patrz notka *a* do tabl. 258 na str. 646. <sup>b</sup> Łącznie z przyrostem aktywów o wyjątkowej wartości.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005, s. 694.





Tabl. 260 (595). NAKŁADY INWESTYCYJNE (ceny bieżące)

A. W LATACH 1946–1990<sup>a</sup> – według działów Klasyfikacji Gospodarki Narodowej

Wyszczególnienie	1946 <sup>b</sup>	1950 <sup>b</sup>	1960	1970	1980	1990
	w odsetkach					
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
inwestycje: produkcyjne.....	.	.	68,5	75,3	71,2	64,4
nieprodukcyjne .....	.	.	31,5	24,7	28,8	35,6
Przemysł.....	16,7	38,7	38,4	38,8	34,6	35,0
Budownictwo .....	0,5	2,2	3,2	4,0	4,5	1,5
Rolnictwo .....	} 28,7	11,5	12,3	16,1	16,1	11,4
Leśnictwo .....		0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
Transport .....	} 25,6	15,4	9,9	11,3	9,3	5,5
Łączność .....				0,7	0,8	1,6
Handel .....	0,6	4,1	3,2	2,4	1,9	3,6
Gospodarka komunalna .....	0,6	4,5	4,2	3,2	4,9	5,6
Gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komunalne .....	22,9	11,3	19,9	16,0	21,0	25,5
Nauka i rozwój techniki .....	} 3,0	7,0	0,5	0,7	0,4	0,3
Oświata i wychowanie.....			3,9	2,6	1,4	2,8
Kultura i sztuka .....			0,7	0,4	0,3	0,2
Ochrona zdrowia i opieka społeczna.....			} 2,3	}	1,1	1,6
Kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek.....	0,8	1,3			0,9	
Pozostałe działy .....	1,4	4,9	1,1	1,5	1,4	3,4

B. W LATACH 1995 I 2000<sup>c</sup> – według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności

Sekcje	1995		2000		1995	2000
	ogółem	w tym sektor publiczny	ogółem	w tym sektor publiczny	udział nakładów inwestycyjnych sektora publicznego w nakładach ogółem danej sekcji w %	
	w odsetkach					
<b>Ogółem</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>55,8</b>	<b>34,8</b>
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo.....	3,3	1,1	1,9	1,4	18,6	25,8
Rybolówstwo i rybactwo.....	0,0	0,0	0,0	0,0	76,0	39,7
Przemysł <sup>d</sup> .....	42,8	48,2	28,3	28,6	62,8	35,2
Budownictwo .....	4,6	5,5	7,6	10,8	66,6	49,4

<sup>a</sup> Do nakładów zaliczono nakłady zwiększające wartość środków trwałych oraz wartość środków obrotowych (w zakresie tzw. pierwszego wyposażenia), a także nakłady zwiększające wartości niematerialne i prawne (szkolenie kadr, nabycie licencji itp.). <sup>b</sup> W cenach 1956 r. <sup>c</sup> Do nakładów zaliczono nakłady na środki trwałe (w tym odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji) oraz nakłady niezwiększające wartości środków trwałych, tj. nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. <sup>d</sup> Patrz notka *b* do tabl. 255 na str. 644.



Tabl. 260 (595). NAKŁADY INWESTYCYJNE (dok.)

B. W LATACH 1995 I 2000<sup>c</sup> – według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (dok.)

Sekcje	1995		2000		1995	2000
	ogółem	w tym sektor publiczny	ogółem	w tym sektor publiczny	udział nakładów inwestycyjnych sektora publicznego w nakładach ogółem danej sekcji w %	
	w odsetkach					
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	8,1	1,4	10,7	0,9	9,8	2,8
Hotele i restauracje.....	1,1	0,8	1,1	0,3	39,4	9,8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność .....	10,8	16,8	12,8	21,5	87,1	58,5
Pośrednictwo finansowe.....	4,9	4,0	6,6	2,8	46,2	14,7
Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej .....	12,9	3,3	19,7	5,6	14,2	9,9
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne....	1,3	2,4	2,2	6,4	99,9	99,7
Edukacja.....	2,2	3,8	2,7	6,8	93,3	89,7
Ochrona zdrowia i opieka społeczna.....	2,8	4,6	2,1	5,0	92,2	82,5
Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna .....	5,2	8,1	4,3	9,9	87,3	80,2

c Notka patrz na str. 648.

Na podstawie: *Polska 1918–1988*, Warszawa 1989, s. 105; *Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991, s. 245; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 514–517.

Tabl. 261 (596). UDZIAŁ NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH NA ŚRODKI TRWAŁE W NAKŁADACH INWESTYCYJNYCH OGÓŁEM (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1995	2000
	w %	
<b>Środki trwałe ogółem</b> .....	<b>99,2</b>	<b>99,5</b>
Budynki i budowle.....	47,9	51,2
Maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia.....	37,0	34,7
Środki transportu .....	9,5	11,7
Inne <sup>a</sup> .....	4,8	1,9

<sup>a</sup> Obejmują nakłady na: melioracje szczegółowe, koszty ponoszone przy nabyciu gruntów i używanych środków trwałych, inwentarz żywy (stado podstawowe), zasadzenia wieloletnie oraz odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. 514.



## Spis tablic

Tabl.	Str.
-------	------

Okres do 1795 r.

### CENY

Przeciętne roczne ceny zbóż w Gdańsku (1526–1795).....	1	23
Przeciętne roczne ceny zbóż w Krakowie (1506–1795) .....	2	25
Przeciętne roczne ceny zbóż we Lwowie (1511–1800).....	3	29
Przeciętne roczne ceny zbóż w Warszawie (1526–1795) .....	4	30
Przeciętne roczne ceny zbóż w Lublinie (1561–1780) .....	5	32
Przeciętne roczne ceny wołów (1536–1795) .....	6	34
Przeciętne roczne ceny wieprzy (1506–1795) .....	7	36
Przeciętne roczne ceny koni (1506–1790) .....	8	37
Przeciętne roczne ceny mięsa wołowego (1501–1795) .....	9	40
Przeciętne roczne ceny śledzi (1506–1795) .....	10	43
Przeciętne roczne ceny jaj (1526–1795).....	11	45
Przeciętne roczne ceny cukru (1506–1790).....	12	47
Przeciętne roczne ceny piwa (1501–1795).....	13	49
Przeciętne roczne ceny wódki (1571–1795).....	14	52
Przeciętne roczne ceny płótna (1511–1795).....	15	53
Przeciętne roczne ceny sukna „falendysz” (1561–1785) .....	16	55
Przeciętne roczne ceny trzewików w Gdańsku (1546–1795).....	17	57
Przeciętne roczne ceny butów (1511–1795) .....	18	58
Przeciętne roczne ceny cegły (1506–1795) .....	19	60
Przeciętne roczne ceny gwoździ „bretnali” w Warszawie, Lublinie i we Lwowie (1571–1800) .....	20	63

**ROLNICTWO**

Szacunek gruntów uprawnych na terytorium Rzeczypospolitej w początkach 1569 r.	21	64
Grunty wiejskie uprawne i pustki w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego (1511–1512, 1685, 1785–1795).....	22	65
Grunty uprawne w Wielkopolsce (druga połowa XVII–XVIII w.).....	23	65
Użytkowanie gruntów w południowych powiatach województwa krakowskiego w 1788 r. ....	24	65
Pustki w dobrach biskupstwa chełmińskiego (1614–1759).....	25	67
Własność dóbr w województwie kaliskim w końcu XVI w. ....	26	68
Własność dóbr w województwach krakowskim i sandomierskim w granicach po 1772 r. ....	27	68
Własność dóbr w południowych powiatach województwa krakowskiego w 1788 r.	28	70
Użytkowanie gruntów uprawnych w poszczególnych rodzajach własności w południowych powiatach województwa krakowskiego w 1788 r. ....	29	71
Rozwój folwarków w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego (XV–druga połowa XVIII w.).....	30	72
Szacunek powierzchni gruntów uprawnych folwarku i gospodarstwa kmiecego w przeciętnej wsi szlacheckiej w Koronie w latach 1551–1580.....	31	72
Szacunek przeciętnej powierzchni gruntów uprawnych folwarku szlacheckiego w Wielkopolsce (1500–1655).....	32	73
Gospodarstwa chłopskie na Żuławach Malborskich według wielkości (1510, 1602, 1745).....	33	73
Rolnictwo w niektórych miastach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI w. ....	34	74
Gospodarstwa chłopskie na Żmudzi i w Wielkim Księstwie Litewskim według wielkości w XVIII w. ....	35	74
Formy pańszczyzny w dobrach biskupstwa wrocławskiego w 1534 r. ....	36	75
Szacunek przeciętnych rocznych zbiorów zbóż chlebowych (pszenicy i żyta) w Rzeczypospolitej w latach 1561–1570.....	37	75
Szacunek przeciętnych rocznych zbiorów 4 zbóż w Koronie właściwej w latach 1561–1570.....	38	75
Szacunek rozchodu przeciętnych rocznych zbiorów zbóż chlebowych (pszenicy i żyta) w Koronie właściwej w latach 1561–1570.....	39	76
Struktura zbiorów 4 zbóż w folwarkach biskupstwa wrocławskiego (1531–1598) ...	40	76
Przeciętne roczne wysiewy, zbiory i plony zbóż oraz grochu w 8 folwarkach klucza roskiego w województwie nowogródzkim (XVIII w.).....	41	77
Struktura wysiewu 4 zbóż w dobrach królewskich i pobiskupich na terenie Wyżyny Małopolskiej w 1789 r. ....	42	78
Plony zbóż i grochu w 45 folwarkach dóbr królewskich w województwie sandomierskim (1564, 1569, 1615).....	43	78
Przeciętne roczne plony zbóż, grochu i konopi w folwarkach dóbr szklowskich w województwie witebskim (1644–1646 i 1695–1696).....	44	79



	Tabl.	Str.
Plony zbóż i grochu w folwarkach klasztoru konopnickiego (1784–1797) .....	45	79
Przeciętne roczne plony 4 zbóż w niektórych dobrach wielkiej własności w Małopolsce w drugiej połowie XVIII w. ....	46	80
Pogłowie zwierząt gospodarskich w folwarkach klucza wieluńskiego kapituły gnieźnieńskiej (1583–1783).....	47	81
Pogłowie bydła w folwarkach starostwa korczyńskiego w województwie sandomierskim (1533–1660).....	48	81
Inwentarz żywy w gospodarstwach chłopskich we wsiach kapituły gnieźnieńskiej (1554 i 1559).....	49	82
Inwentarz roboczy w gospodarstwach chłopskich we wsiach kapituły gnieźnieńskiej i biskupstwa wrocławskiego (1554–1623) .....	50	83
Pogłowie bydła w 3 folwarkach miasta Poznania (1599–1637) .....	51	83
Pogłowie zwierząt gospodarskich w Galicji w 1772 r. ....	52	84
Pogłowie bydła i koni w folwarkach gospodarstwa magnackiego w województwie podolskim (1770–1790).....	53	84
Gospodarka stawowa w starostwie zatorskim w Małopolsce (1532–1773) .....	54	85
Dochody z gospodarki stawowej, roślinnej i zwierzęcej w dobrach królewskich w Małopolsce w 1564 r. ....	55	85
Dochody z wielkiej własności ziemskiej królewskiej na podstawie pierwszej lustracji królewskich w latach 1564–1566.....	56	86
Struktura dochodów w dobrach królewskich w województwach lubelskim, rawskim i sandomierskim na podstawie lustracji (1564–1789).....	57	88
Struktura dochodów w dobrach królewskich w województwach sandomierskim i krakowskim na podstawie lustracji (1564–1789).....	58	89
Przeciętne roczne dochody, wydatki i zysk ekonomii malborskiej (1521–1580).....	59	90
Dochody, wydatki i zysk w dobrach Pabianice kapituły krakowskiej w latach 1559–1570 .....	60	90
Dochody i wydatki w dobrach szklowskich (1645–1778).....	61	91

## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

### PRZEMYSŁ

Młyny wodne w Polsce w XIII w. ....	62	92
Młyny w województwach krakowskim, płockim i podlaskim (1563–1584) .....	63	92
Przemiał pszenicy i żyta na mąkę w 4 młynach wielkorządców krakowskich w 1558 r. ....	64	93
Zakłady przemysłu rolno-spożywczego w Wielkopolsce przed drugim rozbiorem.....	65	94
Przychód i rozchód piwa w browarach biskupstwa chełmińskiego (1713–1717) .....	66	94
Zakłady rzemieślnicze w miastach województwa krakowskiego według rejestru podatkowego z 1581 r. ....	67	95



	Tabl.	Str.
Rzemiosła wchodzące w skład cechów w Krośnie przed 1630 r. ....	68	97
Szacunek liczby warsztatów rzemieślniczych w Gdańsku w latach 1641–1650 .....	69	97
Warsztaty rzemieślnicze w Krakowie (ok. 1650 r. i ok. 1760 r.) .....	70	98
Warsztaty rzemieślnicze w Toruniu w połowie XVII w. ....	71	98
Zakłady rzemieślniczo-przemysłowe w Prusach Królewskich w drugiej połowie XVI w. ....	72	99
Przemysł dworski w Wielkopolsce (druga połowa XVIII w.).....	73	100
Sukiennictwo miejskie w Wielkopolsce około 1793 r. ....	74	100
Płóciennictwo miejskie w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII w. ....	75	101
Papiernie w Polsce (1500–1650) .....	76	101
Huty szkła w Polsce (1500–1800).....	77	102
Kuźnice w Koronie (1500–1650).....	78	102
Kuźnice i ich koła wodne w powiecie lełowskim w województwie krakowskim (1565–1595) .....	79	103
Manufaktury w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII–XVIII w. ....	80	103
Produkcja soli w Wieliczce i Bochni (1512–1761).....	81	104
Przeciętna roczna produkcja ołowiu i srebra w rejonie Olkusza (1550–1684) .....	82	105
Produkcja srebra w Olkuszu (1550–1684).....	83	105
Produkcja miesięczna huty szkła w Urzeczcu (1746–1780) .....	84	106
Produkcja dział w ludwisarni warszawskiej (1767–1789).....	85	106
Przeciętna roczna produkcja statków na Wybrzeżu Gdańskim (1668–1797).....	86	107

## BUDOWNICTWO

Nowe budowle w miastach województwa podlaskiego (XV–XVIII w.) .....	87	107
Murowane i drewniane kościoły w diecezji krakowskiej (koniec XV w. i pierwsza połowa XVIII w.) .....	88	108

## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

### TRANSPORT

Typy statków w żegludze morskiej i rzecznej Rzeczypospolitej w XV–XVIII w. ....	89	109
Statki pływające w dół Wisły rejestrowane we Włocławku (1537–1576).....	90	110
Statki pływające w dół Wisły rejestrowane w Warszawie (1605–1651) .....	91	113
Okresy żeglugi Wisłą według rejestrów komory celnej w Warszawie (1605–1651) ...	92	114
Żegluga wiślana do Gdańska według typów statków (1761–1795).....	93	115
Struktura statków wiślanych według typów (1537–1772) .....	94	115



	Tabl.	Str.
Splaw zboża w dorzeczu Wisły (1537–1575) .....	95	116
Splaw niektórych towarów w dół Wisły przez Włocławek (1537–1576) .....	96	118
Przeciętne roczne przywozy klepki drewnianej i drewna dębowego z głębi ładu do Gdańska (1760–1786) .....	97	119
Przywozy do Poznania zwierząt i towarów pochodzenia zwierzęcego (1740–1780)...	98	120
Kanały w Polsce w końcu XVIII w. ....	99	120
Flota Gdańska (1454–1470 i 1530–1557) .....	100	120
Statki i nośność floty gdańskiej (1660–1697, 1757, 1793) .....	101	121
Statki wpływające do portu gdańskiego z portów południowo-bałtyckich (1460–1583) .....	102	122
Statki wypływające z portu gdańskiego (1583–1649) .....	103	123
Ruch statków z balastem w porcie gdańskim (1634–1649) .....	104	123
Ruch statków w porcie gdańskim (1751–1793) .....	105	124
Statki wpływające do portu gdańskiego z portów wybranych krajów (1751–1793)	106	124
Statki wypływające z portu gdańskiego do portów wybranych krajów (1751–1793)	107	125
Udział statków płynących z Gdańska w żegludze przez Sund w kierunku zachodnim (1562–1700) .....	108	125
Statki płynące z Gdańska przez Sund w kierunku zachodnim (1661–1750) .....	109	126
Czas trwania rejsów z portu gdańskiego do niektórych portów europejskich w pierwszej połowie XVIII w. ....	110	127
Ruch statków w porcie elbląskim (1585–1700) .....	111	127
Stan dróg w województwie krakowskim w 1570 r. ....	112	129
Koszt transportu na różnych trasach w Koronie (1558–1568) .....	113	129
Przeciętna liczba koni przypadająca na 1 wóz w transporcie towarów pomiędzy Śląskiem a Krakowem (1600–1644) .....	114	129

## ŁĄCZNOŚĆ

Szybkość docierania korespondencji zagranicznej do Polski w pierwszej połowie XVI w. ....	115	130
Główne połączenia pocztowe w Polsce w drugiej połowie XVIII w. ....	116	130

## HANDEL WEWNĘTRZNY

Liczba miast w Wielkopolsce, Małopolsce i Prusach Królewskich, które otrzymały prawo składu (XIII–XVII w.) .....	117	131
Nadania przywilejów na jarmarki w Polsce w latach 1320–1530 .....	118	131
Nadane przywileje na targi i jarmarki we wsiach targowych w Koronie w drugiej połowie XVII i w XVIII w. ....	119	132



	Tabl.	Str.
Kontakty finansowo-handlowe mieszczan Starej Warszawy na podstawie zapisów w księdze radzieckiej w latach 1447–1526 .....	120	134
Krajowe kontakty handlowe mieszczan Gdańska około 1500 r. ....	121	135
Pochodzenie kupców handlujących zbożem i śledziami według notowań w rejestrach celnych komory warszawskiej w latach 1605–1651 .....	122	135
Handel wołami według rejestrów celnych komory kaliskiej w latach 1647–1654 ....	123	136
Udział dochodów z propinacji w ogólnych dochodach królewskich z folwarków i wsi w województwach krakowskim i sandomierskim (1564–1789) .....	124	137
Udział dochodów z propinacji w dochodach z wybranych dóbr w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII w. ....	125	137
Kupiectwo warszawskie w latach 1797–1798 .....	126	138

## HANDEL ZAGRANICZNY

Kontakty finansowo-handlowe mieszczan Torunia w latach 1363–1428 .....	127	139
Zagraniczne kontakty handlowe mieszczan Gdańska około 1500 r. ....	128	140
Import narzędzi do Polski według rejestrów poznańskiej komory celnej (1519–1554) .....	129	140
Przepęd bydła z Polski na zachód (1533–1549).....	130	141
Przepęd zwierząt na zachód przez kaliską komorę celną w latach 1647–1654 .....	131	142
Towary przywiezione ze wschodu na jarmark św. Wojciecha w Gnieźnie w 1607 r. ....	132	143
Import śledzi, soli i sukna drogą morską do Gdańska (1460–1510) .....	133	143
Import towarów do Gdańska z zachodu przez Sund (1565–1646) .....	134	144
Import towarów drogą morską do Gdańska według grup (1634, 1641, 1649) .....	135	144
Import ważniejszych towarów drogą morską do Gdańska (1751–1789) .....	136	145
Eksport towarów z Gdańska na zachód przez Sund (1565–1646) .....	137	146
Eksport towarów drogą morską z Gdańska według grup (1634, 1641, 1649).....	138	146
Eksport ważniejszych towarów drogą morską z Gdańska (1751–1789) .....	139	147
Obroty i saldo morskiego handlu zagranicznego Gdańska (1460–1791).....	140	147
Obroty i saldo handlu zagranicznego Gdańska ze Szwecją i Wielką Brytanią (1704–1750) .....	141	149
Eksport towarów drogą morską z Elbląga według grup (1587–1700).....	142	150
Obroty i saldo morskiego handlu zagranicznego Elbląga (1587–1700) .....	143	151
Eksport zboża, lnu i konopi z Wielkiego Księstwa Litewskiego do Rygi (1699 i 1776–1795) .....	144	152
Obroty handlu zagranicznego Wielkiego Księstwa Litewskiego w okresie 1 III–1 IX 1792 r. ....	145	152



**FINANSE**

Monety bite w mennicy warszawskiej w latach 1766–1795.....	146	153
Przeciętne roczne dochody królewskie z domeny w latach 1540–1548 .....	147	155
Dochody „zwyczajne” skarbu królewskiego za Stefana Batorego (1578–1585) .....	148	155
Dochody skarbu koronnego z podatków sejmowych (1588–1632) .....	149	156
Wydatki skarbu koronnego i litewskiego na wojnę w Inflantach w latach 1600–1611 .....	150	156
Dochody i wydatki skarbu litewskiego w latach 1635–1637 .....	151	157
Dochody skarbu koronnego z podatków (1649–1689).....	152	158
Podatki stałe i niestałe w Koronie (1649–1678) .....	153	158
Podatki bezpośrednie i pośrednie w dochodach skarbu koronnego (1649–1678)....	154	159
Wydatki skarbu koronnego (1649–1681).....	155	160
Dochody skarbu litewskiego z podatków (1670–1690) .....	156	160
Dochody i wydatki skarbu koronnego (1768–1775) .....	157	161
Spadek dochodów z niektórych podatków należnych skarbowi koronnemu wskutek I rozbioru Rzeczypospolitej .....	158	162
Przeciętne roczne dochody i wydatki skarbu koronnego (1776–1788) .....	159	162
Przeciętne roczne dochody i wydatki skarbu litewskiego (1776–1788).....	160	164
Dochody skarbu koronnego (1790–1792) .....	161	165
Wydatki cywilne skarbu koronnego (1790–1792).....	162	166
Dochody i wydatki skarbu litewskiego (1790–1792) .....	163	166
Dochody i wydatki Poznania (1493–1500 i 1640–1764) .....	164	168
Dochody Poznania według ich źródeł (1640–1764) .....	165	169
Przeciętne roczne dochody nadzwyczajne i spłaty zadłużenia Gdańska (1659– –1690) .....	166	170
Dochody i wydatki Starej Warszawy (1765–1796).....	167	170
Struktura dochodów i wydatków Kalisza w latach 1740–1781 .....	168	172
Zabezpieczenia umów kredytowych w ziemi przemyskiej (1436–1450 i 1460–1468)	169	173
Zadłużenie Zygmunta Augusta zabezpieczone na dobrach królewskich w latach 1549–1562 .....	170	173
Główni wierzyciele udzielający Zygmunтови Augustowi pożyczek pod zastaw dóbr królewskich w latach 1549–1562 .....	171	174
Zadłużenia królewskie w 1642 r. ....	172	174
Główni polscy dłużnicy banków holenderskich w latach 1781–1792.....	173	175

**DOCHÓD NARODOWY**

Szacunek dochodu narodowego wytworzonego w 4 prowincjach Korony około 1580 r. ....	174	176
---	-----	-----



## Okres 1795–1918

**CENY**

Przeciętne roczne ceny 4 zbóż i ziemniaków w Warszawie (1816–1914).....	1 (175)	187
Przeciętne roczne ceny 4 zbóż i ziemniaków w Krakowie (1811–1913).....	2 (176)	188
Przeciętne roczne ceny 4 zbóż i ziemniaków we Lwowie (1811–1913) .....	3 (177)	189
Przeciętne roczne ceny pszenicy i żyta w Poznaniu (1811–1912).....	4 (178)	190
Przeciętne roczne ceny niektórych artykułów żywnościowych i napojów alkoholo- lowych w Warszawie (1816–1914) .....	5 (179)	191
Przeciętne roczne ceny niektórych artykułów żywnościowych i napojów alkoholo- lowych w Krakowie (1811–1913) .....	6 (180)	193
Przeciętne roczne ceny niektórych artykułów żywnościowych i napojów alkoholo- lowych we Lwowie (1811–1913).....	7 (181)	195
Przeciętne roczne ceny płótna, skóry, drewna i gwoździ w Warszawie (1816–1914)	8 (182)	196
Przeciętne roczne ceny drewna i cegły w Krakowie (1811–1913) .....	9 (183)	197

**ROLNICTWO**

Struktura użytkowania gruntów w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1839–1913) .....	10 (184)	198
Użytkowanie gruntów w Królestwie Polskim w 1819 r. ....	11 (185)	199
Grunty w Królestwie Polskim według rodzajów własności (1870, 1894, 1909) .....	12 (186)	200
Grunty w Galicji i zaborze pruskim według typów własności (1874–1912) .....	13 (187)	200
Struktura użytkowania gruntów w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim według typów własności (1894–1913).....	14 (188)	201
Struktura użytków rolnych w Królestwie Polskim, Galicji i Wielkim Księstwie Poznańskim według typów własności (1855–1912).....	15 (189)	202
Ugory i trójpolówki w Królestwie Polskim (1863, 1887, 1901).....	16 (190)	203
Ugory w zaborze pruskim i na Górnym Śląsku oraz w Prusach Wschodnich (1878–1913) .....	17 (191)	204
Gospodarstwa chłopskie na wsi w Królestwie Polskim w 1859 r. ....	18 (192)	205
Gospodarstwa chłopskie na wsi w Królestwie Polskim (1863–1870).....	19 (193)	206



	Tabl.	Str.
Struktura gospodarstw chłopskich na wsi w Królestwie Polskim według grup obszarowych (1877 i 1904) .....	20 (194)	207
Gospodarstwa na wsi w Królestwie Polskim według grup obszarowych w 1877 r.	21 (195)	208
Gospodarstwa drobnej własności prywatnej w Galicji i zaborze pruskim według grup obszarowych (1859–1907).....	22 (196)	209
Przeciętna roczna wartość zbiorów w Królestwie Polskim (1867–1897).....	23 (197)	209
Przeciętna roczna wartość zbiorów brutto zbóż i ziemniaków w Galicji (ceny bieżące; 1872–1895).....	24 (198)	210
Powierzchnia zasiewów w Królestwie Polskim (1827–1913).....	25 (199)	211
Powierzchnia zasiewów w Galicji (1874–1913).....	26 (200)	212
Powierzchnia zasiewów w zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1878–1913).....	27 (201)	212
Struktura powierzchni zasiewów w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1863–1913).....	28 (202)	213
Struktura powierzchni zasiewów zbóż w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1827–1913).....	29 (203)	214
Przeciętne roczne zbiory i plony 4 zbóż oraz ziemniaków w Królestwie Polskim (1822–1913) .....	30 (204)	215
Przeciętne roczne zbiory i plony zbóż oraz ziemniaków w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1872–1913) .....	31 (205)	216
Struktura przeciętnych rocznych zbiorów zbóż w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1878–1913).....	32 (206)	217
Uprawa zbóż i ziemniaków na Litwie, Białorusi i Rusi na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w latach 1905–1910 .....	33 (207)	218
Pogłowie bydła w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1830–1912) .....	34 (208)	219
Pogłowie krów i wołów w Królestwie Polskim i zaborze pruskim (1827–1912).....	35 (209)	219
Pogłowie trzody chlewnej w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1842–1912)	36 (210)	220
Pogłowie owiec w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1830–1910) .....	37 (211)	221
Pogłowie koni w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1830–1912) .....	38 (212)	222
Przeciętne roczne zbiory, import, eksport i spożycie zbóż w Królestwie Polskim (1827–1910) .....	39 (213)	223
Import i eksport zwierząt gospodarskich oraz jaj w Królestwie Polskim (1826–1911)	40 (214)	223
Narzędzia i maszyny rolnicze w Królestwie Polskim w 1910 r. ....	41 (215)	224
Gospodarstwa rolne wyposażone w maszyny rolnicze w zaborze pruskim (1882, 1895, 1907).....	42 (216)	225
Zużycie nawozów mineralnych w Królestwie Polskim (1906, 1909, 1912) .....	43 (217)	226

**PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO****PRZEMYSŁ**

Zakłady przemysłowe w zaborze rosyjskim (1879–1913).....	44 (218)	227
Podstawowe dane o zakładach przemysłowych w Królestwie Polskim według rozmieszczenia (1884, 1900, 1913).....	45 (219)	228
Udział spółek akcyjnych w przemyśle w Królestwie Polskim (1884 i 1913).....	46 (220)	229
Zakłady przemysłowe w Galicji i zaborze pruskim (1882–1910).....	47 (221)	230
Robotnicy w przemyśle w Królestwie Polskim (1879–1913).....	48 (222)	230
Robotnicy w przemyśle w Galicji i zaborze pruskim (1882–1910).....	49 (223)	231
Dynamika produkcji przemysłu brutto w Królestwie Polskim (ceny stałe; 1871–1913).....	50 (224)	232
Produkcja górnictwa w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (ceny stałe; 1873–1913).....	51 (225)	233
Wydobycie węgla kamiennego w Królestwie Polskim, Galicji i na Górnym Śląsku (1820–1913).....	52 (226)	234
Wydobycie węgla kamiennego w Polsce (1913–1920).....	53 (227)	235
Wydobycie węgla brunatnego w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1873–1913).....	54 (228)	236
Wydobycie ropy naftowej w Galicji (1873–1913).....	55 (229)	236
Wydobycie ropy naftowej w Polsce (1913–1918).....	56 (230)	237
Wydobycie rud żelaza i rud cynku w Królestwie Polskim, Galicji i na Górnym Śląsku (1873–1913).....	57 (231)	237
Produkcja soli w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1873–1913).....	58 (232)	238
Przeciętna roczna produkcja cukru w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1871/72–1913/14).....	59 (233)	238
Produkcja cukru surowego w zaborze rosyjskim, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1913/14–1918/19).....	60 (234)	239
Gorzelnie i produkcja wódki w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1872–1914).....	61 (235)	239
Browary i produkcja piwa w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1876–1913).....	62 (236)	240
Zużycie bawełny surowej w przemyśle w Królestwie Polskim (1871–1910).....	63 (237)	241
Produkcja przędzy i tkanin w Królestwie Polskim (1826–1858).....	64 (238)	242
Produkcja surówki żelaza w Królestwie Polskim, Galicji i na Górnym Śląsku (1840–1913).....	65 (239)	242
Udział produkcji surówki żelaza przy wykorzystaniu koksu w Królestwie Polskim, na Górnym Śląsku, w Niemczech i we Francji (1847–1900).....	66 (240)	243



	Tabl.	Str.
Produkcja półfabrykatów hutniczych w Królestwie Polskim i na Górnym Śląsku (1839–1913) .....	67 (241)	244
Produkcja stali zgrzewnej w Królestwie Polskim według metod wytwarzania (1839–1886) .....	68 (242)	245
Produkcja cynku w Królestwie Polskim, Galicji i na Górnym Śląsku (1840–1913)	69 (243)	245
Produkcja hutnicza na Górnym Śląsku (1913–1918).....	70 (244)	246
Moc maszyn napędowych zainstalowanych w przemyśle w Królestwie Polskim (1879–1913) .....	71 (245)	247
Moc silników napędowych zainstalowanych w elektrowniach przemysłowych w Królestwie Polskim w 1911 r. ....	72 (246)	248
Elektrownie przemysłowe w Królestwie Polskim w 1911 r. ....	73 (247)	249

## BUDOWNICTWO

Zatrudnienie w budownictwie w Galicji (1890–1910) .....	74 (248)	250
Zakłady w budownictwie w zaborze pruskim (1882, 1895, 1907) .....	75 (249)	251

## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

### TRANSPORT

Sieć komunikacyjna na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej około 1912 r. ....	76 (250)	252
Linie kolejowe na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej uruchomione do 1862 r. ....	77 (251)	253
Linie kolejowe w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1848–1909) .....	78 (252)	254
Drogi o twardej nawierzchni w Królestwie Polskim, Galicji i Wielkim Księstwie Poznańskim (1819–1911).....	79 (253)	256
Tabor kolejowy na linii warszawsko-wiedeńskiej w Królestwie Polskim (1849–1897)	80 (254)	257
Przewozy ładunków i pasażerów na linii kolejowej warszawsko-wiedeńskiej w Królestwie Polskim (1847–1898).....	81 (255)	258
Przewozy ładunków na niektórych liniach kolejowych w Królestwie Polskim (1863–1885) .....	82 (256)	259
Przewozy ładunków transportem kolejowym w Wielkim Księstwie Poznańskim (1875–1914) .....	83 (257)	259
Ruch rzecznych środków transportu w Galicji (1876–1913).....	84 (258)	260
Przewozy ładunków Wisłą i jej dopływami na obszarze Galicji (1876–1903) .....	85 (259)	261
Przeciętne roczne przewozy ładunków Wisłą i jej dopływami na obszarze Galicji według grup ładunków (1854–1913) .....	86 (260)	262
Łodzie żaglowe zarejestrowane w Wielkim Księstwie Poznańskim (1819–1872) .....	87 (261)	263



	Tabl.	Str.
Przeciętne roczne przewozy ładunków Wartą na obszarze Wielkiego Księstwa Poznańskiego (1875–1901).....	88 (262)	264
Tratwy przepływające przez ujście Brdy do Wisły (1881–1909) .....	89 (263)	264
Ruch rzecznych środków transportu zarejestrowany na II służbie Kanału Bydgoskiego (1873–1905).....	90 (264)	265
Ruch rzecznych środków transportu w Gdańsku (1856–1918) .....	91 (265)	265
Przywozy zbóż do Gdańska (1849–1913) .....	92 (266)	266
Przywozy 4 zbóż do Gdańska (1796–1912) .....	93 (267)	267
Morska flota Gdańska i Elbląga (1793–1900) .....	94 (268)	268
Statki morskie wypływające z portu gdańskiego (1796–1914).....	95 (269)	269
Przeciętne roczne ogólne obroty portu gdańskiego (1882–1913).....	96 (270)	270
Wywozy 4 zbóż drogą morską z portu gdańskiego (1796–1913).....	97 (271)	271

## ŁĄCZNOŚĆ

Telegraf na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej uruchomiony do 1880 r. ....	98 (272)	272
Podstawowe dane o łączności telegraficznej (bez kolejowej) w Galicji (1875–1911)	99 (273)	273
Podstawowe dane o łączności telegraficznej (bez kolejowej) w Wielkim Księstwie Poznańskim (1877, 1890, 1910) .....	100 (274)	273
Podstawowe dane o łączności telegraficznej (bez kolejowej) w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku około 1913 r. ....	101 (275)	274
Sieć telefoniczna w Królestwie Polskim i Galicji uruchomiona do 1909 r. ....	102 (276)	275
Aparaty telefoniczne w Królestwie Polskim w 1912 r. ....	103 (277)	275
Podstawowe dane o łączności telefonicznej w Wielkim Księstwie Poznańskim (1890 i 1910) .....	104 (278)	276
Podstawowe dane o łączności telefonicznej w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku w 1913 r. ....	105 (279)	277
Placówki pocztowe w Królestwie Polskim, Galicji i Wielkim Księstwie Poznańskim (1815–1911) .....	106 (280)	278
Przewozy osób pocztą konną w Wielkim Księstwie Poznańskim (1842–1910) .....	107 (281)	279

## HANDEL WEWNĘTRZNY

Jarmarki w miastach guberni lubelskiej w Królestwie Polskim (1844–1866).....	108 (282)	280
Pracujący w handlu i gastronomii w Warszawie w 1862 r. ....	109 (283)	281
Ludność czynna i bierna zawodowo w handlu i gastronomii w Królestwie Polskim w 1897 r. ....	110 (284)	282
Liczba zakładów handlowych w Królestwie Polskim (1908 i 1912).....	111 (285)	282
Struktura pracujących w handlu w Galicji według wyznania i stanowisk społecznych w 1900 r. ....	112 (286)	283



	Tabl.	Str.
Zakłady w handlu i gastronomii w Galicji w 1902 r. ....	113 (287)	284
Zakłady w handlu i gastronomii w zaborze pruskim (1882, 1895, 1907)	114 (288)	285
Spółdzielnie spóżywców i syndykaty rolnicze w Królestwie Polskim (1901–1913) ...	115 (289)	286
Liczba sklepów kółek rolniczych w Galicji (1887–1913) .....	116 (290)	286
Spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu „Rolnik” w zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1900/01–1917/18).....	117 (291)	287

## HANDEL ZAGRANICZNY

Obroty i saldo handlu zagranicznego Księstwa Warszawskiego (1807/08, 1808/09, 1810/11).....	118 (292)	288
Przeciętne roczne obroty i saldo handlu zagranicznego Królestwa Polskiego (1817–1850).....	119 (293)	289
Przeciętne roczne obroty handlu zagranicznego Królestwa Polskiego według krajów (1821–1850) .....	120 (294)	290
Przeciętne roczne obroty handlu zagranicznego Królestwa Polskiego według krajów i grup towarów (1817–1830) .....	121 (295)	291
Obroty handlu zagranicznego Królestwa Polskiego w podziale na towary rolnicze i przemysłowe (1817–1850).....	122 (296)	293
Przeciętne roczne obroty i saldo handlu zewnętrznego Królestwa Polskiego w latach 1874–1876 .....	123 (297)	294
Obroty i saldo handlu zewnętrznego Królestwa Polskiego około 1910 r. ....	124 (298)	295
Obroty i saldo handlu zewnętrznego zaboru pruskiego i Górnego Śląska około 1910 r.	125 (299)	296
Obroty i saldo handlu zewnętrznego Wielkiego Księstwa Poznańskiego około 1910 r.	126 (300)	297
Obroty i saldo handlu zewnętrznego Pomorza Gdańskiego około 1910 r. ....	127 (301)	297
Obroty i saldo handlu zewnętrznego Górnego Śląska około 1910 r. ....	128 (302)	298

## FINANSE

### INSTYTUCJE PIENIĘŻNO-KREDYTOWE

Kapitał zakładowy, depozyty i wkłady w Banku Polskim Królestwa Polskiego (1828–1885).....	129 (303)	299
Zysk i działalność kredytowa Banku Polskiego Królestwa Polskiego (1828–1885)...	130 (304)	300
Pożyczki udzielone przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie Królestwa Polskiego (1826–1916) .....	131 (305)	301
Banki akcyjne w Królestwie Polskim (1907–1915) .....	132 (306)	302
Spółdzielcze towarzystwa kredytowe w Królestwie Polskim (1903–1912) .....	133 (307)	302
Wkłady pieniężne w państwowych i gminnych kasach oszczędności w Królestwie Polskim (1905 i 1910).....	134 (308)	303



	Tabl.	Str.
Bank Krajowy Królestwa Galicji i Lodomerii z W. Ks. Krakowskim (1884–1912).....	135 (309)	304
Banki w Galicji (1875–1909) .....	136 (310)	305
Działalność Galicyjskiego Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego (1844–1911).....	137 (311)	306
Państwowe kasy oszczędności w Galicji (1845–1910).....	138 (312)	307
Spółdzielcze towarzystwa zaliczkowe i kredytowe w Galicji (1874–1911) .....	139 (313)	308
Banki polskie w zaborze pruskim (1880–1913).....	140 (314)	308
Polskie spółdzielnie kredytowe w zaborze pruskim (1893–1917) .....	141 (315)	310
Państwowe kasy oszczędności w zaborze pruskim, na Górnym Śląsku i Mazurach w 1912 r. ....	142 (316)	311
Książeczki i wkłady oszczędnościowe w państwowych kasach oszczędności na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w 1912 r. ....	143 (317)	311
Spółdzielcze instytucje kredytowe w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1900–1912) .....	144 (318)	312

#### INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE

Działalność Towarzystwa Ogniwego Miast i Wsi w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807/08–1840).....	145 (319)	313
Działalność Dyrekcji Ubezpieczeń w Królestwie Polskim (1843–1866) .....	146 (320)	314
Działalność Krakowskiego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń (1861/62–1911)	147 (321)	315
Ubezpieczenia od wypadków w Galicji (1890–1912).....	148 (322)	316

#### FINANSE PUBLICZNE

Dochody budżetu Księstwa Warszawskiego (1809/10 i 1810/11).....	149 (323)	317
Wydatki budżetu Księstwa Warszawskiego w roku budżetowym 1810/11 .....	150 (324)	318
Dochody i wydatki budżetu Królestwa Polskiego w latach 1821–1829 .....	151 (325)	319
Budżet Królestwa Polskiego w czasie powstania listopadowego.....	152 (326)	321
Dochody i wydatki budżetu Królestwa Polskiego (1832–1865) .....	153 (327)	322
Zadłużenie Królestwa Polskiego (1829–1866) .....	154 (328)	323
Dochody i wydatki budżetu Zarządu Cywilnego przy Generał-Gubernatorstwie Warszawskim (1916/17 i 1917/18).....	155 (329)	324
Państwowe dochody i wydatki Galicji w 1911 r. ....	156 (330)	325
Dochody i wydatki krajowego budżetu Galicji (1867–1911).....	157 (331)	326
Dochody i wydatki budżetowe w Galicji (1886–1911).....	158 (332)	328
Wydatki budżetowe na oświatę, kulturę, drogi i melioracje w Galicji według źródeł finansowania (1886–1911).....	159 (333)	329
Wydatki budżetowe powiatów w Galicji (1884–1911) .....	160 (334)	330
Dochody i wydatki budżetowe miast Królestwa Polskiego, Galicji i zaboru pruskiego w 1911 r. ....	161 (335)	330





## Okres 1918–2000

## CENY

**Lata 1918–1939**

Przeciętne ceny wyrażone w złocie (1922–1928).....	1 (336)	345
Wskaźniki cen w rolnictwie (1922–1938).....	2 (337)	346
Relacje przeciętnych cen detalicznych niektórych wyrobów przemysłowych do cen niektórych produktów rolnych płaconych producentom (1913–1937/38) .....	3 (338)	347
Przeciętne ceny ziemi folwarcznej (1920–1937).....	4 (339)	349
Wskaźniki cen hurtowych żywności oraz surowców i półfabrykatów przemysłowych (1924–1938) .....	5 (340)	350
Przeciętne ceny detaliczne artykułów pierwszej potrzeby w największych miastach (1928 i 1938).....	6 (341)	350
Porównanie kosztów żywności w miastach z kosztami żywności w Warszawie (1914–1938) .....	7 (342)	352
Wskaźniki cen w handlu zagranicznym (1930–1938).....	8 (343)	353

**Lata 1939–1945**

Wskaźniki cen detalicznych urzędowych i czarnorynkowych niektórych artykułów w Generalnej Guberni (1942, 1943, 1944) .....	9 (344)	353
Relacje cen detalicznych czarnorynkowych do cen urzędowych niektórych artykułów w Generalnej Guberni (1941–1944).....	10 (345)	355

**Lata 1945–2000**

Przeciętne ceny skupu ważniejszych produktów rolnych i ceny uzyskiwane przez rolników na targowiskach (1955–2000).....	11 (346)	355
Relacje przeciętnych cen detalicznych niektórych wyrobów przemysłowych do cen niektórych produktów rolnych (1946 i 1947) .....	12 (347)	358
Relacje przeciętnych cen detalicznych niektórych środków produkcji dla rolnictwa do cen skupu niektórych produktów rolnych (1960–2000) .....	13 (348)	359
Przeciętne ceny gruntów ornych w obrocie prywatnym (1948–2000).....	14 (349)	360
Wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu (1957–2000) .....	15 (350)	361
Wskaźniki cen wolnorynkowych artykułów konsumpcyjnych (1945–1949) .....	16 (351)	364
Wskaźniki cen towarów i usług nabywanych przez ludność (1950–2000).....	17 (352)	365
Przeciętne ceny detaliczne niektórych towarów konsumpcyjnych (1953–2000) .....	18 (353)	367
Udział dotacji do cen towarów żywnościowych w wydatkach bieżących budżetu państwa (1970–1990) .....	19 (354)	369
Wskaźniki cen w handlu zagranicznym (1947–2000).....	20 (355)	369

**ROLNICTWO I LEŚNICTWO. RYBOŁÓWSTWO****ROLNICTWO****Lata 1918–1939**

Użytkowanie gruntów według rodzajów użytków i województw (1921 i 1931).....	21 (356)	372
Reforma rolna (parcelacja) w latach 1919–1937 .....	22 (357)	374
Znoszenie serwitutów w latach 1919–1938 .....	23 (358)	375
Użytkowanie gruntów według form własności i grup obszarowych gospodarstw (1921, 1931, 1938).....	24 (359)	375
Struktura użytkowania gruntów w 1931 r. ....	25 (360)	376
Gospodarstwa o powierzchni ogólnej poniżej 50 ha (1921, 1931, 1938).....	26 (361)	378
Gospodarstwa o powierzchni ogólnej 50 ha i więcej (1921 i 1939) .....	27 (362)	378
Gospodarstwa rolne według grup obszarowych i województw w 1931 r. ....	28 (363)	380
Wartość produkcji rolniczej (1927–1938) .....	29 (364)	381
Powierzchnia zasiewów, zbiory i plony głównych ziemiopłodów (1922–1938).....	30 (365)	382
Przeciętne roczne plony głównych ziemiopłodów w latach 1928–1937.....	31 (366)	383
Pogłowie zwierząt gospodarskich (1921–1938).....	32 (367)	384
Maszyny i narzędzia rolnicze (1921–1937).....	33 (368)	386
Melioracje (1927–1937).....	34 (369)	387
Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik (1924/25, 1929/30, 1937/38) .....	35 (370)	389

**Lata 1939–1945**

Konfiskata polskich gospodarstw rolnych na ziemiach wcielonych do Rzeszy (do 1942 r.) .....	36 (371)	390
Powierzchnia zasiewów, zbiory i plony głównych ziemiopłodów w Generalnej Guberni (1939/40–1943/44) .....	37 (372)	390
Powierzchnia zasiewów, zbiory i plony głównych ziemiopłodów na ziemiach wcielonych do Rzeszy (1939/40–1942/43) .....	38 (373)	392
Pogłowie zwierząt gospodarskich w Generalnej Guberni i na ziemiach wcielonych do Rzeszy (1941, 1942, 1943) .....	39 (374)	393
Kontyngenty niektórych produktów rolnych i hodowlanych w Generalnej Guberni (1940/41–1944/45).....	40 (375)	393



	Tabl.	Str.
<b>Lata 1945–2000</b>		
Użytkowanie gruntów według rodzajów użytków (1950–2000) .....	41 (376)	394
Reforma rolna w latach 1945–1949 .....	42 (377)	395
Użytki rolne według grup użytkowników (1946–2000) .....	43 (378)	395
Indywidualne gospodarstwa rolne według grup obszarowych (1950–2000) .....	44 (379)	397
Struktura powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych według grup obszarowych (1950–2000) .....	45 (380)	397
Dynamika produkcji rolniczej (1947–2000) .....	46 (381)	398
Struktura globalnej produkcji rolniczej (1946–2000) .....	47 (382)	401
Powierzchnia zasiewów, zbiory i plony głównych ziemiopłodów (1946–2000) .....	48 (383)	402
Przeciętne roczne plony głównych ziemiopłodów (1950–2000) .....	49 (384)	403
Powierzchnia zasiewów i plony głównych ziemiopłodów według województw (1955 i 2000) .....	50 (385)	405
Zbiory i plony owoców z drzew (1947–2000) .....	51 (386)	406
Pogłowie zwierząt gospodarskich (1945–2000) .....	52 (387)	407
Pogłowie zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych według województw (1955 i 2000) .....	53 (388)	410
Produkcja mięsa, mleka, jaj i wełny (1946–2000) .....	54 (389)	412
Ciągniki rolnicze (1950–2000) .....	55 (390)	413
Zasoby siły pociągowej (1960–2000) .....	56 (391)	414
Melioracje oddane do użytku (1951–2000) .....	57 (392)	415
Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik (1945/46–1999/2000) .....	58 (393)	416
Elektryfikacja indywidualnych gospodarstw rolnych (1945–1970) .....	59 (394)	417
Skup ważniejszych produktów rolnych (1950–2000) .....	60 (395)	417
Udział dostaw obowiązkowych w skupie ważniejszych produktów rolnych (1952–1970)	61 (396)	418
 <b>LEŚNICTWO</b>		
 <b>Lata 1918–1939</b>		
Powierzchnia lasów według województw (1923 i 1937) .....	62 (397)	419
Eksploatacja lasów państwowych (1930/31–1937/38) .....	63 (398)	420
 <b>Lata 1945–2000</b>		
Powierzchnia lasów (1946–2000) .....	64 (399)	421
Odnowienia i zalesienia oraz inne prace hodowlane (1950–2000) .....	65 (400)	422
Pozyskiwanie drewna (1950–2000) .....	66 (401)	422



## RYBOŁÓWSTWO

**Lata 1918–1939**

Rybołówstwo morskie (1929–1938) .....	67 (402)	423
Połowy ryb morskich według gatunków ryb (1922–1938).....	68 (403)	424

**Lata 1945–2000**

Rybołówstwo (1946–2000) .....	69 (404)	425
-------------------------------	----------	-----

## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

## PRZEMYSŁ

**Lata 1918–1939**

Dynamika produkcji przemysłu (1929–1938) .....	70 (405)	427
Dynamika produkcji przemysłu według dóbr i gałęzi (1930 i 1938) .....	71 (406)	428
Produkcja netto przemysłu według gałęzi w 1935 r. ....	72 (407)	429
Udział przedsiębiorstw państwowych w produkcji przemysłu w latach 1935–1936	73 (408)	430
Świadczenia przemysłowe wykupione dla zakładów przemysłowych według kate-	74 (409)	431
gorii (1926–1938).....		
Zatrudnienie w przemyśle (1920–1938).....	75 (410)	431
Zakłady przemysłu przetwórczego I–VII kategorii (1930–1937).....	76 (411)	433
Zakłady przemysłu przetwórczego I–VII kategorii według liczby robotników	77 (412)	434
w 1935 r. ....		
Wydane karty rzemieślnicze według rodzajów rzemiosł (1921–1937).....	78 (413)	435
Produkcja ważniejszych wyrobów (1928, 1935, 1938) .....	79 (414)	436
Górnictwo (1913–1938).....	80 (415)	439
Rafinerie (1922–1938).....	81 (416)	441
Hutnictwo żelaza (1922–1938) .....	82 (417)	441
Hutnictwo cynku i ołowiu (1923–1938) .....	83 (418)	441
Elektrownie (1925–1938) .....	84 (419)	442
Moc silników zainstalowanych w zakładach przemysłu przetwórczego I–VII	85 (420)	442
kategorii w 1936 r. ....		
Udział kapitałów zagranicznych w kapitałach zakładowych spółek akcyjnych	86 (421)	444
w niektórych gałęziach przemysłu (1925–1937).....		
Kartelizacja w przemyśle (1921–1938).....	87 (422)	444



Tabl.	Str.
-------	------

**Lata 1939–1945**

Wydobycie węgla kamiennego w czasie II wojny światowej (1939–1945).....	88 (423)	445
Górnictwo ropy naftowej w czasie II wojny światowej (1939–1944).....	89 (424)	445
Produkcja cukru w czasie II wojny światowej (1940/41–1943/44).....	90 (425)	446
Straty wojenne w zakładach przemysłowych.....	91 (426)	446

**Lata 1945–2000**

Dynamika produkcji globalnej przemysłu (1950–2000) .....	92 (427)	447
Struktura produkcji globalnej przemysłu według form własności (1950–2000) .....	93 (428)	449
Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (1971–2000).....	94 (429)	450
Struktura produkcji sprzedanej przemysłu według form własności (1971–2000) ...	95 (430)	452
Struktura produkcji sprzedanej przemysłu (1950–2000) .....	96 (431)	453
Produkcja ważniejszych wyrobów (1946–1999).....	97 (432)	455
Pracujący w przemyśle (1946–2000).....	98 (433)	460
Zakłady i zatrudnienie w przemyśle (1946–1985) .....	99 (434)	461
Podmioty gospodarcze i pracujący w przemyśle (1995 i 2000) .....	100 (435)	463
Uspołecznione zakłady przemysłowe według liczby zatrudnionych (1956–1985) ....	101 (436)	464
Podmioty w przemyśle według liczby zatrudnionych (1995 i 2000) .....	102 (437)	465
Przeciętne zatrudnienie robotników grupy przemysłowej w przemyśle uspołecznio- nym (1960–1990).....	103 (438)	466
Przeciętne zatrudnienie na stanowiskach robotniczych w przemyśle (1995 i 2000)	104 (439)	468
Elektrownie (1946–2000) .....	105 (440)	470
Rzemiosło (1946–1988).....	106 (441)	470

**BUDOWNICTWO****Lata 1918–1939**

Budynki i kubatura budynków w miastach (1931–1937).....	107 (442)	471
Budynki i kubatura budynków oddanych do użytku w miastach (1931 i 1937).....	108 (443)	472
Zakłady i przeciętne zatrudnienie w przemyśle budowlanym (1926, 1928, 1937)....	109 (444)	472



	Tabl.	Str.
--	-------	------

**Lata 1945–2000**

Dynamika produkcji budowlano-montażowej (1950–2000).....	110 (445)	473
Budynki i kubatura budynków oddanych do użytku (1951–2000).....	111 (446)	475
Przedsiębiorstwa i zakłady oraz zatrudnienie w budownictwie (1960–1990).....	112 (447)	476
Uspołecznione przedsiębiorstwa budowlano-montażowe według liczby zatrudnionych (1980 i 1990).....	113 (448)	476
Podmioty budowlane według liczby pracujących w 2000 r. ....	114 (449)	477

**TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ**

## TRANSPORT

**Lata 1918–1939**

Sieć komunikacyjna (1921, 1928, 1938).....	115 (450)	478
Przewozy pasażerów (1921–1938) .....	116 (451)	479
Przewozy ładunków (1921–1938) .....	117 (452)	479
Struktura przewozu ładunków według rodzajów transportu (1925–1938).....	118 (453)	480
Linie kolejowe według województw w 1937 r. ....	119 (454)	480
Transport kolejowy normalnotorowy (1919, 1928, 1938).....	120 (455)	481
Nowo zbudowane linie kolejowe w latach 1921–1939 .....	121 (456)	481
Drogi kołowe o twardej nawierzchni według województw (1924–1938) .....	122 (457)	482
Zarejestrowane pojazdy samochodowe, motocykle i rowery (1926–1939) .....	123 (458)	484
Międzymiastowa komunikacja autobusowa (1928–1938).....	124 (459)	485
Miejskie tramwaje elektryczne (1928, 1932, 1938).....	125 (460)	485
Eksplloatowane połączenia lotnicze PLL „LOT” (1922–1939).....	126 (461)	486
Drogi wodne śródlądowe w 1938 r. ....	127 (462)	487
Rzeczna flota handlowa Polski (1928, 1935, 1938).....	128 (463)	488
Morska flota handlowa Polski i Wolnego Miasta Gdańska (1930, 1935, 1939).....	129 (464)	489
Morska flota handlowa Polski oraz przewozy ładunków i pasażerów statkami polskimi (1927–1939) .....	130 (465)	489
Morska flota handlowa Polski według armatorów (1927–1939).....	131 (466)	490



	Tabl.	Str.
<b>Lata 1939–1945</b>		
Zniszczenia wojenne w transporcie .....	132 (467)	491
Zniszczenia wojenne ważniejszych obiektów kolejowych.....	133 (468)	492
Zmiany w stanie taboru normalnotorowego PKP w 1945 r. w stosunku do 1939 r. ....	134 (469)	492
Zmiany długości linii kolejowych normalnotorowych w 1945 r. w stosunku do 1939 r. ....	135 (470)	493
Straty wojenne w polskiej flocie .....	136 (471)	493
<b>Lata 1945–2000</b>		
Sieć komunikacyjna (1946–2000) .....	137 (472)	495
Przewozy pasażerów (1946–2000) .....	138 (473)	496
Przewozy ładunków (1946–2000) .....	139 (474)	498
Linie kolejowe normalnotorowe eksploatowane według województw (1958, 2000)... ..	140 (475)	500
Przewozy ładunków transportem kolejowym normalnotorowym według grup ładunków (1946–2000) .....	141 (476)	501
Polskie Koleje Państwowe (1946–2000) .....	142 (477)	502
Drogi publiczne o twardej nawierzchni według województw (1947 i 2000) .....	143 (478)	503
Drogi publiczne o twardej nawierzchni zamiejskie (1950–2000).....	144 (479)	504
Pojazdy samochodowe zarejestrowane (1946–2000).....	145 (480)	505
Komunikacja autobusowa PKS (1946–2000) .....	146 (481)	506
Komunikacja miejska (1947–2000) .....	147 (482)	506
Powojenna odbudowa morskiej floty handlowej w latach 1945–1947 .....	148 (483)	507
Morska flota transportowa pływająca pod banderą polską oraz przeładunek w morskich portach handlowych (1946–2000) .....	149 (484)	508
Statki wchodzące do morskich portów handlowych (1946–2000).....	150 (485)	509
Przewozy ładunków transportem morskim (1960–2000).....	151 (486)	509
Drogi wodne śródlądowe żeglowne (1957–2000) .....	152 (487)	511
Tabor pływający śródlądowego transportu wodnego (1947–2000) .....	153 (488)	511
Transport lotniczy rozkładowy PLL „LOT” (1950–2000).....	154 (489)	512
<b>ŁĄCZNOŚĆ</b>		
<b>Lata 1918–1939</b>		
Poczta, telefon, telegraf (1923–1939).....	155 (490)	513
<b>Lata 1939–1945</b>		
Zniszczenia wojenne w łączności .....	156 (491)	515



	Tabl.	Str.
<b>Lata 1945–2000</b>		
Ważniejsze dane o łączności (1946–2000) .....	157 (492)	515
Niektóre dane o łączności według województw (1958 i 2000) .....	158 (493)	516
<b>HANDEL WEWNĘTRZNY</b>		
<b>Lata 1918–1939</b>		
Świadcstwa przemysłowe na lata 1924–1938 wykupione dla zakładów handlowych według kategorii świadctw .....	159 (494)	518
Świadcstwa przemysłowe na 1928 r. wykupione dla zakładów handlowych według grup województw i branż .....	160 (495)	519
Świadcstwa przemysłowe na 1938 r. wykupione dla zakładów działalności handlowej według grup województw i branż .....	161 (496)	520
Świadcstwa przemysłowe na lata 1935 i 1938 wykupione dla zakładów handlowych według kategorii świadctw i branż .....	162 (497)	522
Świadcstwa przemysłowe na 1938 r. wykupione dla zakładów działalności handlowej według form własności i województw .....	163 (498)	524
Świadcstwa przemysłowe na 1938 r. wykupione dla zakładów handlowych według siedziby .....	164 (499)	525
Miejscowości targowe według województw w 1930 r. ....	165 (500)	526
Spółdzielnie handlowe (1928, 1933, 1937) .....	166 (501)	527
Ludność czynna zawodowo w handlu i ubezpieczeniach w 1921 r. ....	167 (502)	529
Ludność czynna zawodowo w handlu towarowym według wyznania i województw w 1921 r. ....	168 (503)	530
Ludność czynna i bierna zawodowo w handlu i ubezpieczeniach w 1931 r. ....	169 (504)	531
Ludność czynna zawodowo w handlu i ubezpieczeniach według stanowiska społecznego i województw w 1931 r. ....	170 (505)	532
Obroty przedsiębiorstw handlowych według kategorii zakładów (1924–1935) .....	171 (506)	533
Obroty przedsiębiorstw handlowych według kategorii zakładów i branż w 1935 r. ....	172 (507)	534
Sprzedaż towarów w spółdzielniach handlowych (1928–1937) .....	173 (508)	535
Obrót zwierzętami rzeźnymi na targowiskach i w rzeźniach 32 miast (1932, 1935, 1938) .....	174 (509)	535





	Tabl.	Str.
<b>Lata 1945–2000</b>		
Zakłady handlowe hurtu i detalu (1947, 1948, 1949) .....	175 (510)	536
Placówki handlu detalicznego (1950–2000) .....	176 (511)	537
Sklepy według województw (1950 i 2000).....	177 (512)	538
Ludność utrzymująca się z pracy w handlu (1950–1984).....	178 (513)	539
Pracujący w handlu (1970–2000).....	179 (514)	539
Dynamika sprzedaży detalicznej (1947–2000) .....	180 (515)	540
Struktura sprzedaży detalicznej według form własności (1950–2000) .....	181 (516)	541
Dostawy niektórych towarów na zaopatrzenie rynku (1955–2000).....	182 (517)	541
 <b>HANDEL ZAGRANICZNY</b>		
 <b>Lata 1918–1939</b>		
Obroty i saldo handlu zagranicznego (1922–1939) .....	183 (518)	544
Handel zagraniczny z wybranymi krajami (1928, 1934, 1938).....	184 (519)	545
Udział Polski w handlu zagranicznym niektórych krajów (1928, 1934, 1938) .....	185 (520)	547
Struktura importu i eksportu według grup towarów (1929 i 1938) .....	186 (521)	548
Import ważniejszych towarów (1928, 1934, 1938).....	187 (522)	548
Eksport ważniejszych towarów (1928, 1934, 1938) .....	188 (523)	549
 <b>Lata 1945–2000</b>		
Obroty i saldo handlu zagranicznego (1946–2000) .....	189 (524)	550
Obroty i saldo handlu zagranicznego według grup krajów (1946–2000) .....	190 (525)	552
Obroty handlu zagranicznego według głównych partnerów (1950–2000).....	191 (526)	556
Struktura importu i eksportu według wybranych krajów (1950–2000) .....	192 (527)	557
Obroty handlu zagranicznego według grup gałęzi i sekcji (1960–2000) .....	193 (528)	559
Struktura importu i eksportu według grup gałęzi i sekcji (1960–2000) .....	194 (529)	561
Import ważniejszych towarów i dostawy UNRRA (1945, 1946, 1947) .....	195 (530)	563
Import ważniejszych towarów (1950–2000) .....	196 (531)	564
Eksport ważniejszych towarów (1945–2000).....	197 (532)	566

**FINANSE****PIENIĄDZ I BANKI****Lata 1918–1939**

Instytucje kredytowe (1925–1938) .....	198 (533)	569
Obieg pieniężny (1918–1939) .....	199 (534)	571
Kursy ważniejszych walut (1919–1938).....	200 (535)	572
Bilanse Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej i Banku Polskiego S.A. (1919–1938) ..	201 (536)	573
Bilanse Banku Gospodarstwa Krajowego i Państwowego Banku Rolnego (1924–1938)	202 (537)	575
Bilans banków prywatnych (1919–1937).....	203 (538)	577
Kredyty krótkoterminowe instytucji kredytowych i oszczędnościowych (1925–1938)	204 (539)	579
Kredyty długoterminowe głównych instytucji kredytowych (1924–1938) .....	205 (540)	580
Wkłady w instytucjach kredytowych i oszczędnościowych (1925–1938) .....	206 (541)	581
Stopy procentowe (1919–1938) .....	207 (542)	582

**Lata 1945–2000**

Banki (1956–2000) .....	208 (543)	583
Obieg pieniężny (1945–1990) .....	209 (544)	585
Podaż pieniądza (M <sub>2</sub> ) (1996 i 2000) .....	210 (545)	585
Kursy walut obcych w Narodowym Banku Polskim (1946–2000) .....	211 (546)	586
Bilans zbiorczy banków (1950–1990) .....	212 (547)	589
Bilans zagregowany systemu bankowego (1996 i 2000).....	213 (548)	590
Bilans Narodowego Banku Polskiego (1946–2000).....	214 (549)	592
Stopy procentowe (1990, 1995, 2000).....	215 (550)	594

**INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE****Lata 1918–1939**

Działalność zakładów ubezpieczeń (1929, 1934, 1937) .....	216 (551)	595
Bilans oraz rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń (1929, 1934, 1937) .....	217 (552)	596



	Tabl.	Str.
<b>Lata 1945–2000</b>		
Bilans Państwowego Zakładu Ubezpieczeń (1945–1989).....	218 (553)	598
Przychody i koszty Państwowego Zakładu Ubezpieczeń (1945–1989) .....	219 (554)	599
Bilans towarzystwa ubezpieczeń i reasekuracji „Warta” S.A. (1971, 1980, 1989) ....	220 (555)	600
Przychody i koszty towarzystwa ubezpieczeń i reasekuracji „Warta” S.A. (1971, 1980, 1989).....	221 (556)	601
Przychody, koszty i wynik finansowy zakładów ubezpieczeń (1995 i 2000) .....	222 (557)	601
Ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne (1945–2000) .....	223 (558)	602
 <b>FINANSE PUBLICZNE</b>		
 <b>Lata 1918–1939</b>		
Dochody i wydatki budżetu państwa (1921–1938/39).....	224 (559)	607
Dochody budżetu państwa według rodzajów dochodów (1924/25–1938/39) .....	225 (560)	609
Dochody budżetu państwa według resortów (1921–1938/39).....	226 (561)	610
Wydatki budżetu państwa (1921–1938/39).....	227 (562)	613
Dochody i wydatki Skarbu Śląskiego (1924–1939/40).....	228 (563)	616
Dochody i wydatki związków samorządu terytorialnego (1927/28–1938/39) .....	229 (564)	617
Długi państwowe (1920–1938) .....	230 (565)	618
Zadłużenie długoterminowe Skarbu Państwa, Skarbu Śląskiego i samorządu terytorialnego (1929–1938) .....	231 (566)	619
Obsługa długów państwowych oraz wypłaty z tytułu gwarancji państwowych (1924–1937/38).....	232 (567)	620
 <b>Lata 1945–2000</b>		
Dochody, wydatki i wynik budżetu państwa (1947–1990).....	233 (568)	621
Dochody, wydatki i wynik budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego (1995 i 2000).....	234 (569)	622
Dochody i wydatki budżetu państwowego (1947, 1950).....	235 (570)	623
Dochody i wydatki budżetu państwa (1951–2000).....	236 (571)	624
Wydatki budżetu państwa według działów (1951–2000) .....	237 (572)	628
Zadłużenie Skarbu Państwa w 1946 r. ....	238 (573)	630



	Tabl.	Str.
Zadłużenie zagraniczne Polski (1960–1990) .....	239 (574)	630
Dług Skarbu Państwa (1995 i 2000) .....	240 (575)	631
Dochody i wydatki budżetów związków samorządowych (1947 i 1950) .....	241 (576)	632
Dochody i wydatki budżetów terenowych (1951–1990) .....	242 (577)	633
Dochody i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (1995 i 2000) ....	243 (578)	634

## DOCHÓD NARODOWY

### Lata 1918–1939

Szacunki dochodu narodowego (1929–1938).....	244 (579)	637
Dochód społeczny w 1929 r. ....	245 (580)	638
Dochód narodowy wytworzony brutto (1935 i 1937).....	246 (581)	638
Dochód narodowy podzielony brutto (1935 i 1937) .....	247 (582)	639
Struktura nakładów inwestycyjnych brutto (1928–1938) .....	248 (583)	640
Dynamika nakładów inwestycyjnych brutto (1929–1938).....	249 (584)	641
Dynamika nakładów inwestycyjnych na maszyny w przemyśle, komunikacji i rolnictwie (1929–1938) .....	250 (585)	641

### Lata 1945–2000

Dynamika dochodu narodowego w okresie powojennym (1945–1948).....	251 (586)	642
Dynamika dochodu narodowego wytworzonego netto (1948–1990).....	252 (587)	642
Struktura dochodu narodowego wytworzonego (1960–1990) .....	253 (588)	643
Dynamika produktu krajowego brutto (1991–2000) .....	254 (589)	644
Struktura wartości dodanej brutto (1995 i 2000) .....	255 (590)	644
Dynamika dochodu narodowego podzielonego netto (1950–1990).....	256 (591)	645
Struktura dochodu narodowego podzielonego (1960–1990) .....	257 (592)	646
Dynamika popytu krajowego (1991–2000).....	258 (593)	646
Struktura popytu krajowego (1995 i 2000) .....	259 (594)	647
Nakłady inwestycyjne (1946–2000) .....	260 (595)	648
Udział nakładów inwestycyjnych na środki trwałe w nakładach inwestycyjnych ogółem (1995 i 2000) .....	261 (596)	649



## Spis map, wykresów i rysunków

Mapa/wykres/ /rysunek	Str.
--------------------------	------

Okres do 1795 r.

### ROLNICTWO

Rozrzut wysokości plonów 4 zbóż w folwarkach królewskich w XVI w. ....	wykres	80
--	--------	----

### TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

Zasięg spławu zboża do Gdańska w XVI w. ....	mapa	128
Składy i porty załadunkowe żup krakowskich w XVI–XVIII w. ....	rysunek	129
Kanały w Polsce do końca XVIII w. ....	rysunek	128
Trakt pocztowy z Krakowa do Wenecji w XVI–XVII w. ....	rysunek	129
Drogi pocztowe z Warszawy do Konstantynopola w 1792 r. ....	rysunek	128
Główne trakty pocztowe w Polsce w drugiej połowie XVIII w. ....	mapa	129

Okres 1795–1918

### ROLNICTWO

Struktura agrarna w Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim (1877–1907) .....	wykres	208
Przeciętne roczne plony 4 zbóż w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1878–1882 i 1909–1913) .....	wykres	209



Mapa/wykres/ /rysunek	Str.
--------------------------	------

## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

Robotnicy w przemyśle w Królestwie Polskim, Galicji, zaborze pruskim i na Górnym Śląsku (1907 i 1910).....	wykres	248
Moc maszyn napędowych zainstalowanych w przemyśle w Królestwie Polskim (1888 i 1913).....	wykres	248
Produkcja surówki żelaza w Królestwie Polskim, Galicji i na Górnym Śląsku (1870–1913).....	wykres	249

## TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

Sieć linii kolejowych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w 1870 r. ....	mapa	256
Główne drogi bite na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w 1864 r. ....	mapa	257

## Okres 1918–2000

### CENY

#### Lata 1918–1939

Wskaźniki cen hurtowych towarów i kursu dolara USA (1921–1924).....	wykres	368
Wskaźniki cen hurtowych towarów (1925–1938).....	wykres	368

#### Lata 1945–2000

Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych oraz niekonsumpcyjnych (1950–2000).....	wykres	369
--	--------	-----

## ROLNICTWO I LEŚNICTWO. RYBOŁÓWSTWO

#### Lata 1918–1939

Zróźnicowanie gospodarstw rolnych według grup obszarowych i województw w 1931 r. ....	wykres	416
---	--------	-----

#### Lata 1945–2000

Zróźnicowanie indywidualnych gospodarstw rolnych według grup obszarowych i województw w 2000 r. ....	wykres	416
Dekolektywizacja rolnictwa według województw (1955 i 1958).....	wykres	417



Mapa/wykres/ /rysunek	Str.
--------------------------	------

## PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO

### Lata 1918–1939

Przeciętne zatrudnienie oraz moc maszyn zainstalowanych w przemyśle na 1 000 ludności według województw w 1936 r. ....	wykres	452
--	--------	-----

### Lata 1945–2000

Przeciętne zatrudnienie w przemyśle na 1 000 ludności według województw w 1956 r. ....	wykres	453
Pracujący w przemyśle na 1 000 ludności według województw w 2000 r. ....	wykres	453

## HANDEL ZAGRANICZNY

### Lata 1918–1939

Obroty handlu zagranicznego (1922–1938) .....	wykres	568
---	--------	-----

### Lata 1945–2000

Obroty handlu zagranicznego (ceny bieżące; 1948–2000) .....	wykres	569
---	--------	-----

## FINANSE

### Lata 1918–1939

Stopy kredytu dyskontowego (1924–1938) .....	wykres	636
Dochody budżetowe (1929/30 i 1937/38).....	wykres	636

### Lata 1945–2000

Stopy dyskontowe i oprocentowanie depozytów (w stosunku rocznym; 1990–2000) .....	wykres	637
Dochody budżetowe (1960 i 2000) .....	wykres	637



## Wykaz wykorzystanej literatury

### Okres do 1795 r.

- Adamczyk W., *Ceny w Lublinie od XVI do końca XVIII wieku*, Lwów 1935
- Adamczyk W., *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938
- Atlas historyczny Polski*, seria B, nr 1: *Prusy Królewskie w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. M. Biskup przy współudziale L. Koca, Warszawa 1961
- Baszanowski J., *Z dziejów handlu polskiego w XVI–XVIII w. Handel wołami*, Gdańsk 1977
- Bieniarzówna J., *Stulecie upadku*, w: *Dzieje Krakowa*, tom II: J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, *Kraków w wiekach XVI–XVIII*, Kraków 1984, s. 357–537
- Biernat Cz., *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962
- Bogucka M., *Gdańsk jako ośrodek produkcyjny w XIV–XVII wieku*, Warszawa 1962
- Bogucka M., *Gdańsk – największy port Bałtyku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 465–507
- Bogucka M., *Gdańskie rzemiosło tekstylne od XVI do połowy XVII wieku*, Wrocław 1956
- Bogucka M., *Handel zagraniczny Gdańska w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1970
- Bogucka M., Samsonowicz H., *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986
- Burzyński A., *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej, XVI–XVIII w. (Próba analizy na przykładzie dóbr królewskich województwa sandomierskiego)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIV, 1973, s. 31–66
- Cackowski S., *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa i kapituły chełmińskiej w XVII–XVIII wieku*, część 1: *Gospodarstwo chłopskie*, Toruń 1961
- Cackowski S., *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa chełmińskiego w XVII–XVIII w.*, część 2: *Gospodarstwo folwarczne i stosunki rynkowe*, Toruń 1963
- Cackowski S., *Życie gospodarcze*, w: *Historia Torunia*, pod red. M. Biskupa, tom II, część 2: *W czasach renesansu, reformacji i wczesnego baroku (1548–1660)*, Toruń 1994, s. 47–92
- Cieślak E., *Funkcjonowanie organizmu miejskiego*, w: *Historia Gdańska*, pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 219–245
- Cieślak E., *Handel i żegluga w drugiej połowie XVIII w.*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 402–444
- Dembińska M., *Przetwórstwo zbożowe w Polsce średniowiecznej (X–XIV wiek)*, Wrocław 1973





- Drozdowski M., *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa-Poznań 1975
- Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.*, red. A. Maczak, tom I–II, Warszawa 1981
- Falniowska-Gradowska A., *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, Warszawa 1982
- Filipczak-Kocur A., *Finanse Rzeczypospolitej w latach 1587–1632*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu”, Historia, tom XXVI, Opole 1988, s. 27–48
- Filipczak-Kocur A., *Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów 1587–1648*, Wrocław 1994
- Furtak T., *Ceny w Gdańsku w latach 1701–1815*, Lwów 1935
- Gąsiorowski A., *Zarząd miasta późnośredniowiecznego*, w: *Dzieje Poznania do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1988, s. 233–244
- Gierszewski S., *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982
- Grochulska B., *Warszawa na mapie Polski stanisławowskiej. Podstawy gospodarcze rozwoju miasta*, Warszawa 1980
- Groth A., *Handel morski Elbląga w latach 1585–1700*, Gdańsk 1988
- Groth A., *On the Problems of Elbląg's Seaborne Trade. Balance and Turnovers in the years 1587–1700*, „Studia Maritima”, tom VII, 1988, s. 25–48
- Groth A., *Rozwój floty i żeglugi gdańskiej w latach 1660–1700*, Gdańsk 1974
- Groth A., *Ruch statków w porcie elbląskim w latach 1585–1700*, „Rocznik Gdański”, tom XXXVII, 1977, s. 39–66
- Guldon Z., Stępkowski L., *Handel wołami w świetle rejestrów celnych komory kaliskiej z lat 1647–1654*, w: Z. Guldon, L. Stępkowski, *Z dziejów handlu Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Kielce 1980, s. 145–148, 293–298
- Herbst S., *Toruńskie cechy rzemieślnicze. Zarys przeszłości*, Toruń 1933
- Historia budownictwa okrętowego na Wybrzeżu Gdańskim*, praca zbior. pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1972
- Historia kultury materialnej Polski w zarysie*, oprac. zbior. pod red. W. Hensla i J. Pazdura, tom IV: *Od połowy XVII do końca XVIII wieku*, pod red. Z. Kamińskiej i B. Baranowskiego, Wrocław 1978
- Hoszowski S., *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928
- Hoszowski S., *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934
- Kamińska Z., *Manufaktura szklana w Urzeczu 1737–1846*, Warszawa 1964
- Kamler M., *Folwark szlachecki w Wielkopolsce w latach 1580–1655*, Warszawa 1976
- Keckowa A., *Żupy krakowskie w XVI–XVIII wieku (do 1772 roku)*, Wrocław 1969
- Konarski K., *Warszawa w pierwszym jej stołecznym okresie*, Warszawa 1970
- Korzon T., *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794)*, tom II, wyd. 2, Kraków-Warszawa 1897
- Kuklińska K., *Gospodarka*, w: *Dzieje Poznania do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1988, s. 642–659
- Kuklińska K., *Handel Poznania w drugiej połowie XVIII wieku*, Warszawa-Poznań 1976
- Kuklińska K., Maisel W., *Finanse*, w: *Dzieje Poznania do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1988, s. 823–829



- Kula W., *Szkice o manufakturach w Polsce XVIII w.*, część 1, Warszawa 1956
- Lalik T., *Ze studiów nad rynkiem spożywczym w Polsce XVI wieku. Młyny królewskie w Krakowie w 1558 r.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, tom XXIV, 1976, nr 1, s. 3–33
- Leskiewicz J., *Sur le niveau et le composant du revenu foncier en Pologne du XVIe siècle au XVIIIe siècle*, w: *Première Conférence Internationale d’Histoire Economique*, Stockholm 1960, s. 409–414
- Leśniak F., *Rzemieślnicy i kupcy w Krośnie (XVI–pierwsza połowa XVII wieku)*, Kraków 1999
- Lewicki S., *Historia handlu w Polsce na tle przywilejów handlowych (prawo składu)*, Warszawa 1920
- Litak S., *Struktura i funkcjonowanie parafii w Polsce*, w: *Kościół w Polsce. Studia nad historią Kościoła katolickiego w Polsce*, pod red. J. Kłoczowskiego, tom II: *Wiek XVI–XVIII*, Kraków 1969, s. 259–481
- Madurowicz H., Podraza A., *Regiony gospodarcze Małopolski zachodniej w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1958
- Majewski J., *Gospodarstwo folwarczne we wsiach miasta Poznania w latach 1582–1644*, Poznań 1957
- Małecki J., *Studia nad rynkiem regionalnym Krakowa w XVI wieku*, Warszawa 1963
- Maroszek J., *Rzemiosło w miastach podlaskich w XVI–XVIII wieku*, w: M. Kwapien, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 88–195
- Maroszek J., *Targowiska wiejskie w Koronie Polskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku*, Białystok 1990
- Mączak A., *Gospodarstwo chłopskie na Żuławach Malborskich w początkach XVII wieku*, Warszawa 1962
- Mączak A., *Między Gdańskiem a Sundem. Studia nad handlem bałtyckim od połowy XVI do połowy XVII w.*, Warszawa 1972
- Mączak A., *Prusy w dobie rozkwitu*, w: *Historia Pomorza*, tom II: *Do roku 1815*, część 1 (1464/66–1648/57), Poznań 1976, s. 201–525
- Mielczarski S., *Koszta transportu i ich wpływ na udział kupców w handlu zbożowym w Polsce XVI wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, tom XIII, 1965, nr 2, s. 269–273
- Molenda D., *Kopalnie rud ołowiu na terenie złóż śląsko-krakowskich w XVI–XVIII wieku. Z dziejów postępu technicznego w eksploatacji kruszców*, Wrocław 1972
- Nowak A., *Początki kryzysu sił wytwórczych na wsi wielkopolskiej w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku (na przykładzie województwa kaliskiego)*, Warszawa 1975
- Obuchowska-Pysiowa H., *Handel wiślany w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław 1964
- Obuchowska-Pysiowa H., *Udział Krakowa w handlu zagranicznym Rzeczypospolitej w pierwszych latach XVII wieku*, Wrocław 1981
- Ochmański J., *W kwestii agrarnego charakteru miast W. Ks. Litewskiego*, w: *Studia Historica*, Warszawa 1958, s. 279–294
- Pelc J., *Ceny w Gdańsku w XVI i XVII wieku*, Lwów 1937
- Pelc J., *Ceny w Krakowie w latach 1369–1600*, Lwów 1935
- Polskie szkło do połowy XIX w.*, Wrocław 1974
- Regestra thelonei aquatici wladislaviensis saeculi XVI*, wyd. S. Kutrzeba i F. Duda, Kraków 1915
- Różycka-Glassowa M., *Gospodarka rolna wielkiej własności w Polsce w XVIII wieku*, Wrocław 1964
- Rusiński W., *Rozwój gospodarczy Kalisza w XVI–XVIII w. Okres od „potopu” szwedzkiego do schyłku XVIII w.*, w: *Dzieje Kalisza*, praca zbior. pod red. W. Rusińskiego, Poznań 1977, s. 184–214
- Rutkowski J., *Badania nad podziałem dochodów w Polsce w czasach nowożytnych*, w: tenże, *Wokół teorii ustroju feudalnego. Prace historyczne*. Wyboru dokonał i wstępem poprzedził J. Topolski, Warszawa 1982, s. 69–452



- Rutkowski J., *Les questions économiques et financières sous la règne d'Etienne Bathory*, w: *Etienne Bathory roi de Pologne, prince de Transylvanie*, Kraków 1935, s. 305–334
- Rybarski R., *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu*, Warszawa 1958 (wydanie 2)
- Rybarski R., *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, Warszawa 1939
- Rychlikowa I., *Studia nad towarową produkcją wielkiej własności w Małopolsce w latach 1764–1805*, część 1: *Towarowa gospodarka zbożowa*, Wrocław 1966
- Samsonowicz H., *Badania nad kapitałem mieszczańskim Gdańska w II połowie XV wieku*, Warszawa 1960
- Samsonowicz H., *Dynamiczny ośrodek handlowy*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom II: 1454–1655, Gdańsk 1982, s. 93–175
- Samsonowicz H., *Przemiany osi drożnych w Polsce późnego średniowiecza*, „Przegląd Historyczny”, tom LXIV, 1973, zeszyt 4, s. 697–716
- Samsonowicz H., *Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV–XVI w.*, Warszawa 1954
- Samsonowicz H., *Warszawa w handlu średniowiecznym*, w: *Studia Warszawskie*, tom XIX: *Warszawa średniowieczna*, zeszyt 2, Warszawa 1975, s. 9–31
- Serczyk W. A., *Gospodarstwo magnackie w województwie podolskim w drugiej połowie XVIII wieku*, Wrocław 1965
- Siegel S., *Ceny w Warszawie w latach 1701–1815*, Lwów 1936
- Skrzyński S., *Produkcja dział w Warszawie w latach 1778–1789*, „Studia z Dziejów Rzemiosła i Przemysłu”, tom I, Warszawa 1961, s. 211–231
- Sucheni-Grabowska A., *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny*, część 1: *Geneza egzekucji dóbr*, Wrocław 1974
- Sucheni-Grabowska A., *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce (1504–1548)*, Wrocław 1967
- Szczepaniak M., *Karczma–wieś–dwór. Rola propinacji na wsi wielkopolskiej od połowy XVII do schyłku XVIII wieku*, Warszawa 1977
- Szczepaniak M., *Przemysł i rzemiosło wiejskie w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku*, Poznań 1971
- Szczygielski W., *Produkcja roślinna gospodarstwa folwarcznego w Wieluńskim od XVI do XVIII wieku*, Łódź 1963
- Szczygielski W., *Z dziejów gospodarki rybnej w Polsce w XVI–XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom IX, zeszyt 2, Warszawa 1967
- Szpak J., *Rewolucja cen XVI wieku a funkcjonowanie gospodarki w starostwach Prus Królewskich*, Kraków 1982
- Szymkiewicz S., *Warszawa na przełomie XVIII i XIX w. w świetle pomiarów i spisów*, Warszawa 1959
- Terlecki W., *Mennica warszawska 1765–1965*, Wrocław 1970
- Tomaszewski E., *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934
- Topolska M. B., *Dobra szklowskie na Białorusi Wschodniej w XVII i XVIII w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom XI, zeszyt 3, Warszawa 1969
- Topolski J., *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku*, Poznań 1958
- Topolski J., *Procesy osadnicze i urbanizacyjne. Bilans demograficzny Wielkopolski w XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I: *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 795–814



- Topolski J., *Rola jarmarków gnieźnieńskich w handlu europejskim od XV do XVII wieku*, w: tenże, *Gospodarka polska a europejska w XVI–XVIII wieku*, Poznań 1977, s. 182–258
- Topolski J., *Wielkopolski model gospodarczy drugiej połowy XVIII w.*, w: *Dzieje Wielkopolski*, tom I: *Do roku 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 815–844
- Trzoska J., *Europejskie uwarunkowania rozwoju miasta*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 57–69
- Trzoska J., *Handel i żegluga Gdańska w pierwszej połowie XVIII wieku*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 369–401
- Trzoska J., *Zmienne koniunktury w handlu i żegludze gdańskiej*, w: *Historia Gdańska*, oprac. zbior. pod red. E. Cieślaka, tom III, część 1: 1655–1793, Gdańsk 1993, s. 70–101
- Trzoska J., *Żegluga, handel i rzemiosło w Gdańsku w drugiej połowie XVII i w XVIII w.*, Gdańsk 1989
- Ungeheuer M., *Stosunki kredytowe w ziemi przemyskiej w połowie XV wieku*, Lwów 1929
- Wawrzyńczyk A., *Gospodarstwo dworskie w dobrach Pabianice, 1559–1570*, Wrocław 1967
- Wawrzyńczyk A., *Studia nad wydajnością produkcji rolnej dóbr królewskich w II połowie XVI w.*, Wrocław 1974
- Wawrzyńczyk A., *Próba ustalenia wysokości plonu w królewskich województwach sandomierskiego w drugiej połowie XVI i początkach XVII wieku*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom I, Wrocław 1957, s. 94–178
- Więcko E., *Gdańsk ośrodek morskich obrotów drewnem*, Gdańsk-Szczecin 1948
- Wolański M., *Związki handlowe Śląska z Rzeczpospolitą w XVII w.*, ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławia, Wrocław 1961
- Wyczański A., *Gospodarka polska w dobie nowożytnej*, Warszawa 2003 (maszynopis)
- Wyczański A., *Polska służba dyplomatyczna w latach 1506–1530*, w: *Polska służba dyplomatyczna XVI–XVIII w.*, pod red. Z. Wójcika, Warszawa 1966, s. 11–79
- Wyczański A., *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500–1580*, Warszawa 1960
- Wyczański A., *Studia nad gospodarką starostwa korczyńskiego 1500–1660*, Warszawa 1964
- Wyczański A., *Studia nad konsumpcją żywności w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Warszawa 1969
- Wyrobisz A., *Warunki rozwoju przemysłu w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII w.*, w: M. Kwapiień, J. Maroszek, A. Wyrobisz, *Studia nad produkcją rzemieślniczą w Polsce (XIV–XVIII w.)*, Wrocław 1976, s. 197–244
- Zamorski K., *Struktura dochodów wielkiej własności ziemskiej XVI–XVIII wieku na przykładzie dóbr królewskich województwa krakowskiego*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom XXXIX, 1978, s. 27–52
- Zarys historii Polski*, pod red. J. Tazbira, Warszawa 1979
- Zientara B., *Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego XIV–XVII w.*, Warszawa 1954
- Zimowski L., *Geneza i rozwój komunikacji pocztowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1972
- Żytkowicz L., *Rozwarstwienie chłopstwa a gospodarka na Żmudzi w 2 połowie XVII i w XVIII w.*, w: *Społeczeństwo staropolskie*, pod red. A. Wyczańskiego, tom II, Warszawa 1979, s. 229–314
- Żytkowicz L., *Studia nad gospodarstwem wiejskim w dobrach kościelnych XVI w.*, tom I i II, Warszawa 1962
- Żytkowicz L., *Uwagi o gospodarstwie chłopskim w dobrach kościelnych w XVI w.*, w: *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, tom I, Wrocław 1957, s. 11–93



## Okres 1795–1918

*Bank Polski 1828–1928*, Warszawa 1928

*Bank Przemysłowców w Poznaniu*, Poznań 1911

Bar J., Franaszek P., *Informator statystyczny do dziejów przemysłu w Galicji. Górnictwo i hutnictwo*, Kraków 1981

Bartyś J., *Początki mechanizacji rolnictwa polskiego*, Wrocław 1966

Bielecka K., *Przemiany struktury użytkowania ziemi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1969

Biernat Cz., *Statystyka obrotu towarowego Gdańska w latach 1651–1815*, Warszawa 1962

Biernat Cz., *Statystyka obrotu zbożowego Gdańska w latach 1816–1918*, w: *Studia z historii gospodarczej i demografii historycznej*, Kraków 1975

Bloch J., *Finanse Królestwa Polskiego za cały czas istnienia skarbu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1883

Borowski S., *Rozwarstwienie wsi wielkopolskiej w latach 1807–1914*, Poznań 1962

Chomać R., *Struktura agrarna Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1970

Cieślak E., Biernat Cz., *Dzieje Gdańska*, Gdańsk 1969

Dobroński A., *Potencjał militarno-gospodarczy Królestwa Polskiego w latach 1907–1914*, Warszawa 1976

Dohnalowa T., *Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815–1914*, Warszawa 1976

Drużbacki J., *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Towarowy transport wodny w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1986

*Dzieje gospodarcze Polski porozbiorowej w zarysie*, pod red. S. Kempnera, tom II, III, Warszawa 1922

*Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, pod red. W. Jakóbczyka, tom II, Poznań 1973

*Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.*, tom II, Warszawa 1981

Gierszewski S., *Wisła w dziejach Polski*, Gdańsk 1982

Godlewski J., *Głosy posta mariampolskiego na sejmie roku 1811 w Warszawie*, Warszawa 1814

Górkiewicz M., *Ceny w Krakowie w latach 1796–1914*, Poznań 1950

Górnicz A., *Kółka rolnicze w Galicji*, Warszawa 1967

Grabski W., *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, tom I, Warszawa 1904

Grochulska B., *Handel zagraniczny Księstwa Warszawskiego*, Warszawa 1967

Groniowski K., *Wyniki reformy ułłaszczeniowej w Królestwie Polskim*, w: *Powstanie styczniowe 1863, IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich*, Warszawa 1963

Hilchen H., *Historia drogi żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej (1835–1848–1898)*, Warszawa 1912

*Historia chłopów polskich*, pod red. S. Inglota, tom II, Warszawa 1972

*Historia elektryki polskiej. Elektronika i telekomunikacja*, tom III, Warszawa 1974





- Historia Polski*, wyd. Instytut Historii PAN, tom II, część 4, Warszawa 1960, tom III, część 3, Warszawa 1974
- Historia Śląska*, pod red. S. Michalkiewicza, tom III, część 1, 2, Wrocław 1976, 1985
- Hofman J., *Przemysł żelazny w Królestwie Polskim*, „Przegląd Górniczo-Hutniczy”, 1914
- Hoszowski S., *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, Lwów 1934
- Ihnatowicz I., *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*, tom I, Warszawa 1967
- Jaros J., *Historia górnictwa węglowego w Zagłębiu Górnos Śląskim do 1914 r.*, Wrocław 1965
- Jaworski W., *Handel und Gewerbe in Nationalitätkampf, Studien zur Wirtschaftsgesinnung der Polen in der Provinz Posen (1871–1914)*, Göttingen 1986
- Jeziński A., *Handel zagraniczny Królestwa Polskiego 1815–1914*, Warszawa 1967
- Jeziński A., *Historia gospodarcza Polski 1815–1980*, Warszawa 1987
- Jeziński A., Zawadzki S. M., *Dwa wieki przemysłu w Polsce*, Warszawa 1966
- Kazimierski J., *Miasta i miasteczka na Podlasiu (1808–1914)*, Warszawa 1994
- Kostrowicka J., *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1815–1864)*, Warszawa 1961
- Kowal S., *Spółczeństwo Wielkopolski i Pomorza Nadwiślańskiego w latach 1871–1914*, Poznań 1982
- Krzczkowski K., *Rozwój ubezpieczeń publicznych w Polsce*, tom I, II, część 1, Warszawa 1931, 1935
- Krzyżanowski A., Kumaniecki K., *Statystyka Polski*, Kraków 1915
- Księga Jubileuszowa wydana w 50 rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Poznań 1911
- Kula W., *Historia gospodarcza Polski 1864–1918*, Warszawa 1947
- Kwaśny Z., *Hutnictwo żelaza na Górnym Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku*, Wrocław 1968
- Landau Z., Tomaszewski J., *Bank Handlowy S.A.*, Warszawa 1970
- Lijewski T., *Rozwój sieci kolejowej Polski*, „Dokumentacja Geograficzna”, zeszyt 5, Warszawa 1959
- Łukasiewicz J., *Drogi rozwoju rolnictwa na ziemiach polskich*, w: *Polska XIX wieku*, wyd. 2, Warszawa 1983
- Łukasiewicz J., *Dynamika rozwoju przemysłu na ziemiach polskich*, w: *Gospodarka przemysłowa i początki cywilizacji technicznej w rolniczych krajach Europy*, Wrocław 1977
- Łukasiewicz J., *Kryzys agrarny na ziemiach polskich w końcu XIX wieku*, Warszawa 1968
- Łukasiewicz J., *O strukturze agrarnej Królestwa Polskiego po uwłaszczeniu*, „Przegląd Historyczny”, tom LXII, zeszyt 2, Warszawa 1971
- Łukasiewicz J., *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988
- Łukasiewicz J., *Początki nowoczesnego systemu energetycznego na ziemiach polskich*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. Rok XIX, 1974
- Łukasiewicz J., *Przewrót techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852–1886*, Warszawa 1963
- Łukasiewicz J., *Rozwój systemu techniczno-produkcyjnego w hutnictwie na ziemiach polskich w XIX wieku*, w: *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*, seria D, zeszyt 6, 1971
- Łukasiewicz J., *Zmiany kierunków szlaków handlowych w Królestwie Polskim w II połowie XIX wieku*, „Przegląd Historyczny”, tom LXIV, 1973



- Materiały Zespołu Statystycznego Komisji Koordynacji Badań nad Historią Przemysłu Komitetu Nauk Historycznych PAN (maszynopis)
- Michalkiewicz J., *Przemysł gorzelniany Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1988
- Michalkiewicz S., *Struktura klasy robotniczej na Górnym Śląsku w drugiej połowie XIX wieku*, w: *Polska klasa robotnicza. Studia historyczne*, tom III, Warszawa 1972
- Missalowa G., *Studia nad powstaniem łódzkiego ośrodka przemysłowego 1815–1870*, tom I, Łódź 1964
- Nowak H., *Bankowość w Polsce*, Wrocław 1932
- Ochociński S., *Podstawy i zasady wielkopolskiej spółdzielni kredytowej do roku 1918*, Poznań 1965
- Piłatowicz J., *Dzieje elektryfikacji Warszawy*, Warszawa 1984
- Podręcznik Statystyki Galicji*, tom VII, część 1, Lwów 1903, część 2, Lwów 1904, tom VIII, część 2, Lwów 1908, tom IX, część 1, 2, Lwów 1913
- Polska klasa robotnicza. Zarys dziejów*, pod red. S. Kalabińskiego, tom I, część 3, Warszawa 1978
- Polska w czasie wielkiej wojny (1914–1918)*, tom III, IV, Warszawa 1936, 1939
- Pomorze Gdańskie 1807–1850. Wybór źródeł*, Wrocław 1918
- Postanowienija Uczreditelnogo Komiteta w Carstwie Polskom*, tom XVII, Warszawa 1870
- Puś W., *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914*, Łódź 1984
- Puś W., *Przemysł włókienniczy w Królestwie Polskim w latach 1870–1900*, Łódź 1976
- Radziszewski H., *Bank Polski*, Warszawa 1910
- Radziszewski H., *Skarb i organizacja władz skarbowych w Królestwie Polskim*, tom I (1815–1830), Warszawa 1907
- Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1913*, Warszawa 1914
- Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1914*, Warszawa 1915
- Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1915*, Piotrogród 1916
- Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego z uwzględnieniem innych ziem polskich. Rok 1915*, Warszawa 1916
- Rocznik Statystyki Galicji*, tom I, II, III, V, Lwów 1887, 1889, 1891, 1898
- Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923
- Romer E., Weinfeld I., *Rocznik Polski. Tablice statystyczne*, Kraków 1917
- Rutkowski J., *Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953
- Scheffs M., *Ziemstwa kredytowe i kredyt rolniczy w dzielnicach pruskiej*, Poznań 1918
- Schipper J., *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warszawa 1937
- Siegel S., *Ceny w Warszawie w latach 1816–1914*, Poznań 1949
- Sitarek H., *Rola kredytu w rozwoju gospodarki Wielkopolski na przełomie XIX i XX wieku*, Poznań 1977
- Sobczak T., *Przełom w konsumpcji spożywczej w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Wrocław 1968
- Sobczak T., *Zmiany w stanie ilościowym i rejonizacji hodowli na ziemiach Polski Środkowej w XIX wieku*, Warszawa 1961



- Stanielewicz J., *Rola portów bałtyckich Szczecina, Gdańska i Królewca na tle zaplecza i przedpola portowego w latach 1815–1914*, Szczecin 1976
- Statisticzeskij Wremiennik Rossijskoj Imperii*, seria III, tom XIV, Sankt Petersburg 1886
- Stosunki rolnicze Królestwa Kongresowego*, Warszawa 1918
- Strzeszewski Cz., *Handel zagraniczny Królestwa Kongresowego (1815–1830)*, Lublin 1937
- Studia z dziejów kolei żelaznych w Królestwie Polskim (1840–1914)*, Warszawa 1970
- Szewczuk J., *Kronika klęsk elementarnych w Galicji w latach 1772–1848*, Lwów 1939
- Tilgner W., *Porównanie cen gospodarstw rolnych z lat 1920 do 1925 z rozwojem cen od 1800 do 1912 r. w Poznańskim*, Poznań 1927
- Tomaszewski W., *Pół wieku polskich spółek zarobkowych i gospodarczych w Wielkim Księstwie Poznańskim, Prusach Zachodnich i na Górnym Śląsku*, tom II, Poznań 1912
- Trudy Warszawskiego Statisticzeskiego Komiteta*, tom XVII, XXXIX, Warszawa 1900, 1912
- Uprzemysłowienie ziem polskich w XIX i XX wieku*, w: *Studia i materiały*, pod red. I. Pietrzak-Pawłowskiej, Wrocław 1970
- Vnenchak D., *Informator statystyczny do dziejów rolnictwa w Galicji*, Kraków 1983
- Wajda K., *Więś pomorska na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1966
- Wasiutyński B., *Administracja lokalna Królestwa Polskiego 1807–1905 wobec samorządu ziemskiego*, Warszawa 1906
- Westphal J., *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Breslau 1913
- Wipert-Końkiewicz B., *Struktura agrarna wielkiej własności ziemskiej (tabularnej) w Galicji w dobie autonomii*, Kraków 1989
- Wisła – Monografia rzeki*, Warszawa 1982
- Wisła środkowa – wybrane problemy*, Warszawa 1986
- Włodarczyk E., *Rozwój gospodarczy miast portowych pruskich prowincji nadbałtyckich w latach 1808–1914*, Wrocław 1987
- Załęski W., *Statystyka porównawcza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1876
- Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*, pod red. J. Pazdura, tom II, Katowice 1961
- Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom II, III, Warszawa 1964, 1970
- Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego*, część 1 do 1918, pod red. S. Ingłota, Warszawa 1971
- Zimowski L., *Geneza i rozwój komunikacji pocztowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1972
- Zyga S., *Polskie Banki Ludowe na Górnym Śląsku pod panowaniem niemieckim w latach 1895–1939*, Warszawa 1967
- Żabiński Z., *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław 1981
- Żarnowska A., *Klasa robotnicza Królestwa Polskiego*, Warszawa 1974





## Okres 1918–2000

- Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”, GUS*
- Battaglia R., *Zagadnienia kartelizacji w Polsce*, Warszawa 1933
- Beskid L., *System cen detalicznych w Polsce*, Warszawa 1962
- Białecki T., *Szczecin*, Poznań 1977
- Bissaga T., *Geografia kolejowa Polski*, Warszawa 1938
- „Biuletyn Informacyjny”, 12/91, NBP, Warszawa 1991
- „Biuletyn Informacyjny”, 1992, NBP, Warszawa 1994
- Błażejowski W., *Przewidywane zapotrzebowanie na maszyny i narzędzia rolnicze w Polsce*, „Maszyny Rolnicze”, nr 3, 1927
- Bożyk P., Wojciechowski B., *Handel zagraniczny Polski 1945–1969*, Warszawa 1971
- Brzosko E., *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918–1939*, Szczecin 1982
- Chodorowski J., *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*, Warszawa 1938
- Cywiński H., *Dziesięć wieków pieniądza polskiego*, Warszawa 1987
- Czapska E., *Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa*, „Bank i Kredyt”, nr 5–6, 1988
- Czerniewska M., *Grunty orne, struktura zasiewów i plony w latach 1928–1937*, „Statystyka Rolnicza” 1937
- Czerniewski K., *Maszyny i narzędzia rolnicze w gospodarstwach mniejszej własności*, Warszawa 1938
- Czerwińska W., *Polska żegluga morska w latach II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1971
- Ćwikiel J. B., *Komunikacja autobusowa na drogach publicznych w Polsce w 1929 r.*, Warszawa 1930
- Dąlek E., *Węzłowe problemy ekonomiczne polskiego przemysłu naftowego w dobie kapitalizmu do 1945 roku*, Częstochowa 1985
- „Dokumentacja Geograficzna”, zeszyt 5, 1959
- Doskocz M., *Targi małe i wielkie*, „Kwartalnik Statystyczny”, tom VIII, zeszyt 4, Warszawa 1931
- Dzieje cukrownictwa w Polsce*, Poznań 1981
- Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce*, Warszawa 1965
- Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, tom I, II, Warszawa 1981
- Finanse 1985–1990*, Warszawa 1992
- Gołębiowski J., *Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej*, Warszawa 1985
- Gradowski R., *Polska 1918–1939*, Warszawa 1959
- Handel wewnętrzny rynkowy 1976–1980*, Warszawa 1981
- Handel zagraniczny 1991*, Warszawa 1991
- Handel zagraniczny 1992*, Warszawa 1992
- Jaros J., *Górnictwo w czasie II wojny światowej*, w: *Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*, tom II, Katowice 1961



- Jasiewicz K., *Transport i łączność*, w: *Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989
- Jaworski W., *Narodowy Bank Polski 1945–1988*, „Bank i Kredyt”, nr 5–6, 1988
- Jeziernski A., Leszczyńska C., *Narodowy Bank Polski 1948–1970*, Warszawa 2001
- Jeziernski A., Leszczyńska C., *Pierwsze lata działalności Narodowego Banku Polskiego. Narodziny systemu finansowego PRL*, Warszawa 1996
- Jeziernski A., Petz B., *Historia gospodarcza Polski Ludowej 1944–1985*, Warszawa 1988
- Kalecki M., Landau L., *Szacunek dochodu społecznego w r. 1929*, Warszawa 1934
- Kaliński J., *Bitwa o handel 1947–1948*, Warszawa 1971
- Karpiński Z., *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*, Warszawa 1968
- Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1938*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939
- Landau Z., Tomaszewski J., *Druga Rzeczpospolita. Gospodarka. Społeczeństwo. Miejsce w świecie (sporne problemy badań)*, Warszawa 1977
- Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom I 1918–1923, Warszawa 1967
- Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom III 1930–1935, Warszawa 1982
- Leszczyńska C., Lisiecka Ł., *Od banku pobożnego do banków państwowych i prywatnych: banki w Polsce, ich rola ekonomiczna, społeczna i kulturowa*, w: *Rozrzutność i skąpstwo w tradycji kulturowej i rzeczywistości*, Kraków 2005
- Lipiński E., *Nowy wskaźnik produkcji a rozwój gospodarczy Polski*, w: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1938*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939
- Lipiński E., Pszczółkowski S., Landau L., Wiśniewski J., *Koniunktura gospodarcza w Polsce 1924–1927*, pod red. E. Lipińskiego, Warszawa 1928
- Luczak Cz., *Polityka ekonomiczna Trzeciej Rzeszy w latach drugiej wojny światowej*, Poznań 1982
- Luczak Cz., *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979
- Madajczyk Cz., *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, tom I, II, Warszawa 1970
- Mały Rocznik Statystyczny 1931*, Warszawa 1931
- Mały Rocznik Statystyczny 1932*, Warszawa 1932
- Mały Rocznik Statystyczny 1935*, Warszawa 1935
- Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936
- Mały Rocznik Statystyczny 1937*, Warszawa 1937
- Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938
- Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939
- Mały Rocznik Statystyczny Polski 2001*, Warszawa 2001
- Mały Rocznik Statystyczny Polski wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Londyn 1941 — tłumaczenie Warszawa 1990 r. z oryginału „Concise Statistical Year-book of Poland September 1939–June 1941”
- Materiały do badań nad gospodarką Polski*, część 1 1918–1939, Warszawa 1956



- Mieszczankowski M., *Rolnictwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1983
- Mieszczankowski M., *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960
- Mikulski M., Glass A., *Polski transport lotniczy 1918–1978*, Warszawa 1980
- Morawski W., *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1996
- Nowak H., *Bankowość w Polsce*, tom I, Warszawa 1932
- Ormicki W., *Skup zawodowy i handel obnośny w woj. wileńskim, nowogródzkim, poleskim i wołyńskim. Studium geograficzno-gospodarcze*, Wilno 1938
- Podstawowe dane statystyczne o Polsce 1946–1990*, Warszawa 1991
- Polska 1918–1988*, Warszawa 1989
- Powierza B., *Nasze melioracje w roku jubileuszowym 10-lecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1928*, Warszawa 1929
- „Przegląd miesięczny i tablice statystyczne” pod red. E. Lipińskiego, Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, rok VIII, nr 7, Warszawa 1939
- Przemysł 1991*, Warszawa 1991
- Przemysł 1992*, Warszawa 1992
- Raport Roczny 1994*, NBP, Warszawa 1995
- Raport Roczny 1996*, NBP, Warszawa 1997
- Raport Roczny 1997*, NBP, Warszawa 1998
- Raport Roczny 1998*, NBP, Warszawa 1999
- Raport Roczny 1999*, NBP, Warszawa 2000
- Raport Roczny 2000*, NBP, Warszawa 2001
- Raport roczny grupy PKP 2001*, <http://www.pkp.pl/aktualnosci/raport2001>
- Rocznik Ministerstwa Skarbu*, Warszawa 1928
- Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok*, Warszawa 1925
- Rocznik Ministerstwa Skarbu 1927–1930*, Warszawa 1931
- Rocznik Statystyczny 1947*, Warszawa 1947
- Rocznik Statystyczny 1948*, Warszawa 1949
- Rocznik Statystyczny 1950*, Warszawa 1951
- Rocznik Statystyczny 1955*, Warszawa 1955
- Rocznik Statystyczny 1956*, Warszawa 1956
- Rocznik Statystyczny 1957*, Warszawa 1957
- Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959
- Rocznik Statystyczny 1961*, Warszawa 1961
- Rocznik Statystyczny 1962*, Warszawa 1962
- Rocznik Statystyczny 1968*, Warszawa 1968
- Rocznik Statystyczny 1969*, Warszawa 1969
- Rocznik Statystyczny 1971*, Warszawa 1971



- Rocznik Statystyczny 1972*, Warszawa 1972  
*Rocznik Statystyczny 1973*, Warszawa 1973  
*Rocznik Statystyczny 1975*, Warszawa 1975  
*Rocznik Statystyczny 1976*, Warszawa 1976  
*Rocznik Statystyczny 1978*, Warszawa 1978  
*Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981  
*Rocznik Statystyczny 1983*, Warszawa 1983  
*Rocznik Statystyczny 1984*, Warszawa 1984  
*Rocznik Statystyczny 1986*, Warszawa 1986  
*Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987  
*Rocznik Statystyczny 1989*, Warszawa 1989  
*Rocznik Statystyczny 1990*, Warszawa 1990  
*Rocznik Statystyczny 1991*, Warszawa 1991  
*Rocznik Statystyczny 1992*, Warszawa 1992  
*Rocznik Statystyczny 1993*, Warszawa 1993  
*Rocznik Statystyczny 1995*, Warszawa 1995  
*Rocznik Statystyczny 1996*, Warszawa 1996  
*Rocznik Statystyczny 1997*, Warszawa 1997  
*Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968  
*Rocznik Statystyczny Finansów 1971*, Warszawa 1971  
*Rocznik Statystyczny Finansów 1973*, Warszawa 1973  
*Rocznik Statystyczny Finansów 1982*, Warszawa 1983  
*Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1945–1968*, Warszawa 1969  
*Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1983*, Warszawa 1983  
*Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 1996*, Warszawa 1996  
*Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2004*, Warszawa-Szczecin 2004  
*Rocznik Statystyczny Handlu Wewnętrznego 1947–1967*, Warszawa 1969  
*Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1979*, Warszawa 1979  
*Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1981*, Warszawa 1981  
*Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1993*, Warszawa 1993  
*Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2001*, Warszawa 2001  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 1945–1965*, Warszawa 1967  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 1986*, Warszawa 1986  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 1988*, Warszawa 1988  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 1994*, Warszawa 1994  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 1996*, Warszawa 1996



- Rocznik Statystyczny Przemysłu 1998*, Warszawa 1998  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 2001*, Warszawa 2001  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002*, Warszawa 2002  
*Rocznik Statystyczny Przemysłu 2005*, Warszawa 2005  
*Rocznik Statystyczny Rolnictwa 1998*, Warszawa 1999  
*Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001  
*Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1978*, Warszawa 1978  
*Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej 1986*, Warszawa 1987  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, Warszawa 1998  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1999*, Warszawa 1999  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000*, Warszawa 2000  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002  
*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, Warszawa 2005  
*Rocznik Statystyczny Transportu 1945–1966*, Warszawa 1967  
*Rocznik Statystyczny Transportu 1981*, Warszawa 1982  
*Rocznik Statystyczny Transportu 1986*, Warszawa 1987  
*Rocznik Statystyczny Województwu 2001*, Warszawa 2001  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22*, część 2, Warszawa 1923  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1924*, Warszawa 1925  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/1926*, Warszawa 1927  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927*, Warszawa 1927  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1929*, Warszawa 1929  
*Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930*, Warszawa 1930  
*Rolnictwo i gospodarka żywnościowa 1986–1990*, Warszawa 1992  
*Rolniczy Rocznik Statystyczny 1945–1965*, Warszawa 1966  
Roszkowski W., *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986  
*Rzemiosło w Polsce Ludowej*, Warszawa 1972  
Sawicki J. K., *Odrodzenie żeglugi morskiej w Polsce*, Gdańsk 1988  
Skalniak F., *Bank Emisyjny w Polsce 1939–1945*, Warszawa 1966  
*Statystyka Pocztaowa, Telegraficzna i Telefoniczna*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 25, Warszawa 1935  
*Statystyka Pocztaowa, Telegraficzna i Telefoniczna*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 108, Warszawa 1939  
„Statystyka Pracy”, zeszyt 2, 1937

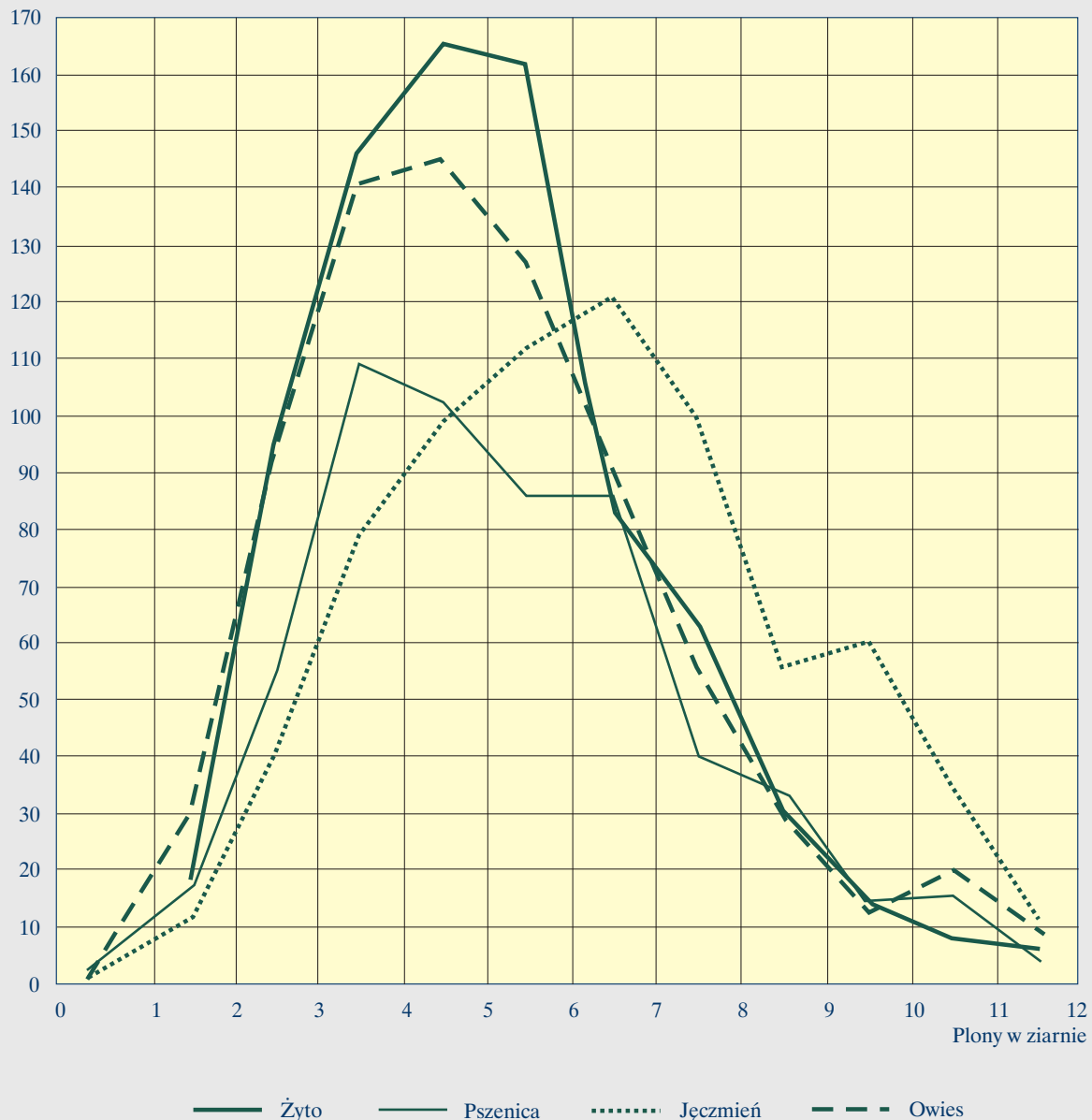


- „Statystyka Pracy”, zeszyt 4, 1938
- Statystyka przedsiębiorstw handlowych w Polsce 1932*, „Statystyka Polski”, seria B, zeszyt 5, Warszawa 1932
- Statystyka Przemysłowa. Produkcja i zatrudnienie w zakładach I–VII kategorii 1935*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 52, Warszawa 1937
- Statystyka Rolnicza 1931/1932*, „Statystyka Polski”, seria B, zeszyt 10, Warszawa 1933
- Statystyka Rolnicza 1937*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 92, Warszawa 1938
- Statystyka transportu kolejowego*, „Statystyka Polski”, zeszyt 25, Warszawa 1968
- Statystyka transportu kolejowego*, „Statystyka Polski”, zeszyt 43, Warszawa 1969
- Statystyka transportu kolejowego*, „Statystyka Polski”, zeszyt 67, Warszawa 1970
- Statystyka zakładów przemysłowych i handlowych 1935*, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 89, Warszawa 1938
- Struktura gospodarki narodowej*, Warszawa 1969
- System bankowy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, NBP, Warszawa 2001
- Taylor E., *Inflacja polska*, Poznań 1926
- Teoria i praktyka podziału*, praca zbiorowa pod red. Z. Moreckiej, Warszawa 1988
- Transport*, część 1, Warszawa 1992
- Transport w 1999 r. (wyniki działalności)*, Warszawa 2000
- Transport – wyniki działalności w 1990 r.*, część 1, Warszawa 1991
- Transport – wyniki działalności w 2000 r.*, Warszawa 2001
- Transport – wyniki działalności w 2001 r.*, Warszawa 2002
- Turynowicz S., *Melioracje*, w: *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918–1928*, Kraków 1928
- Ubezpieczenia majątkowe i osobowe 1990*, Warszawa 1990
- Wawrzyniak W., *Polskie rybołówstwo morskie*, <http://sus.univ.szczecin.pl/WNP/ZTIKM/>
- Wielka własność rolna*, „Statystyka Polski”, tom V, Warszawa 1925
- Wójtowicz G., Wójtowicz A., *Historia monetarna Polski*, Warszawa 2003
- Wyniki spisu rolniczego 1980*, Warszawa 1980
- Wyniki spisu rolniczego 1988*, Warszawa 1988
- Zamkowska S., *Odbudowa i funkcjonowanie kolei polskich 1944–1949*, Warszawa 1984
- Zamkowska S., *Rozwój transportu kolejowego w Polsce Ludowej 1944–1984*, Zeszyty Naukowe WSI w Radomiu, Transport, nr 10, 1991
- Zdziechowski J., *Finanse Polski w latach 1924 i 1925*, Warszawa 1925
- Zeszyt specjalny 1925–1932*, „Koniunktura Gospodarcza. Miesięczne tablice statystyczne”; Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, Warszawa 1932
- „Zeszyt specjalny Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1938
- Żarnowski J., *Spółeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1973



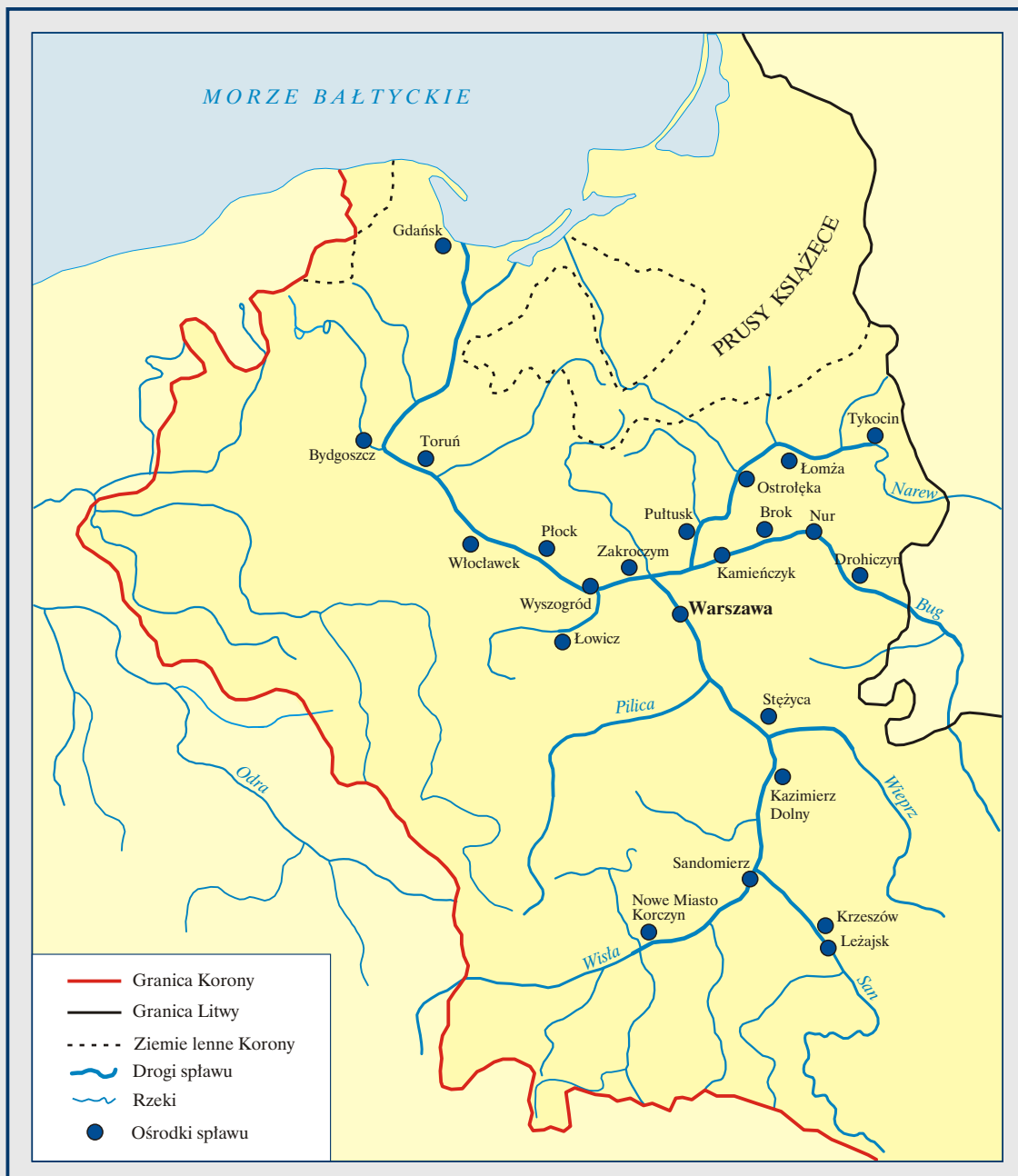
# ROZRZUT WYSOKOŚCI PLONÓW 4 ZBÓŻ W FOLWARKACH KRÓLEWSKICH W XVI W.

Liczba informacji

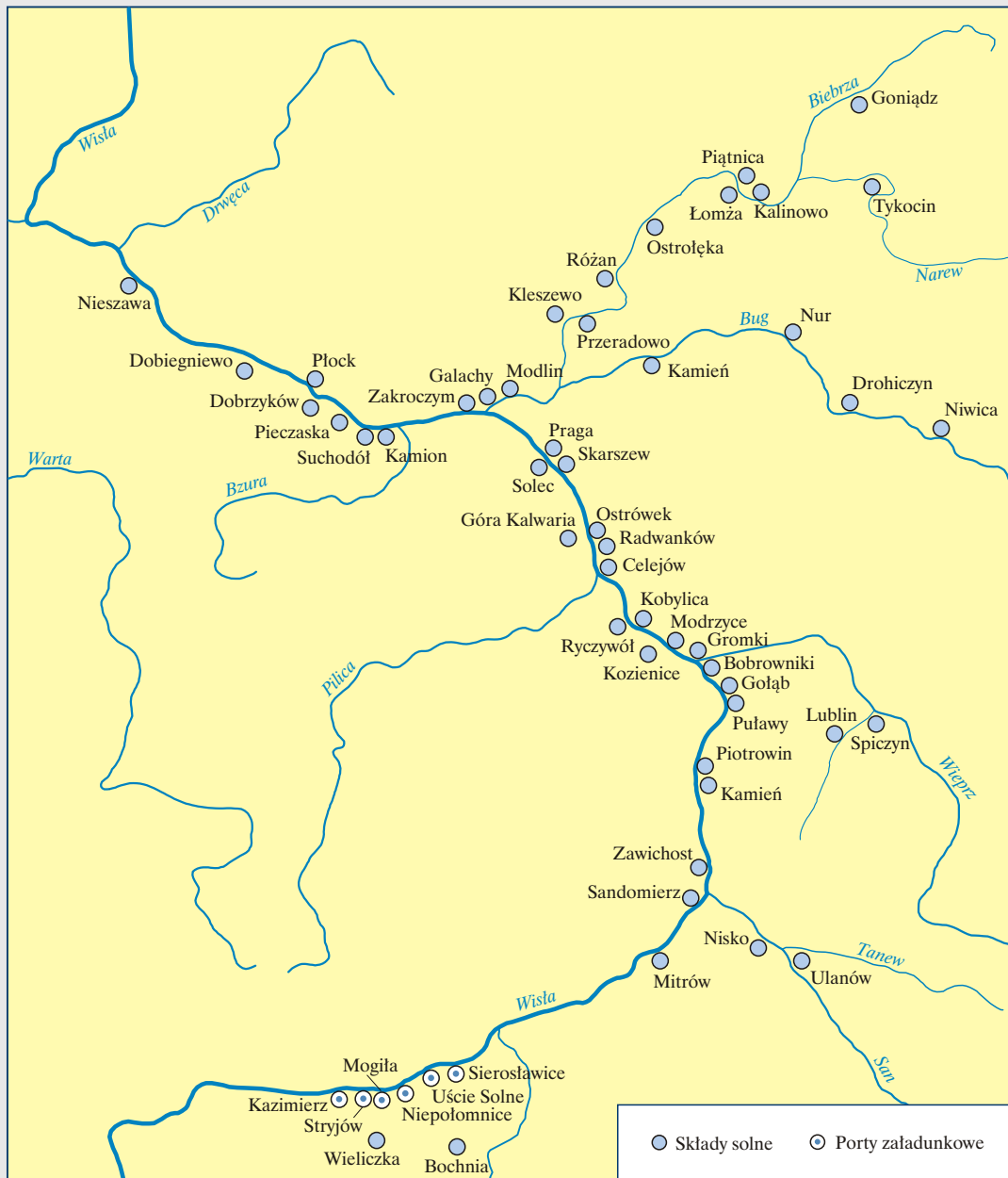




## ZASIĘG SPŁAWU ZBOŻA DO GDAŃSKA W XVI W.

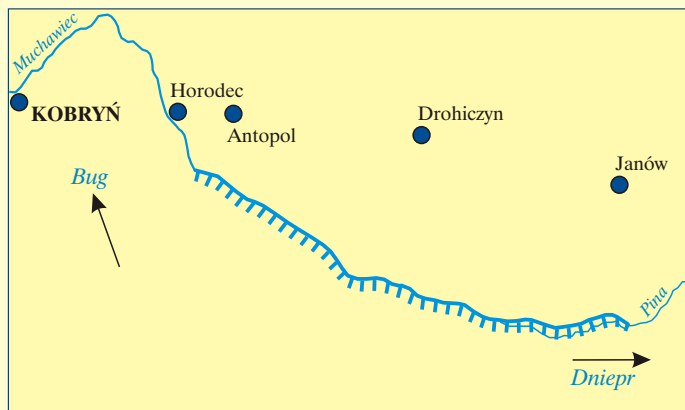


## SKŁADY I PORTY ZAŁADUNKOWE ŻUP KRAKOWSKICH W XVI–XVIII W.

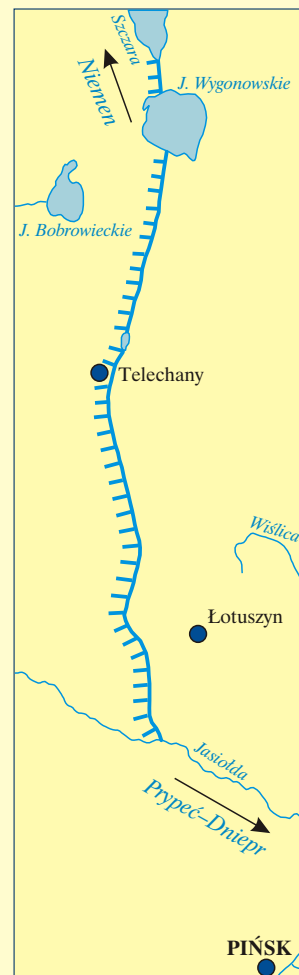


## KANAŁY W POLSCE DO KOŃCA XVIII W.

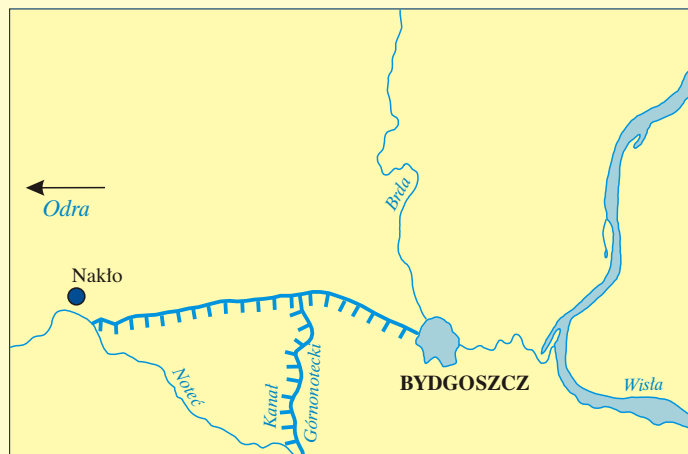
### KANAŁ KRÓLEWSKI



### KANAŁ OGIŃSKIEGO

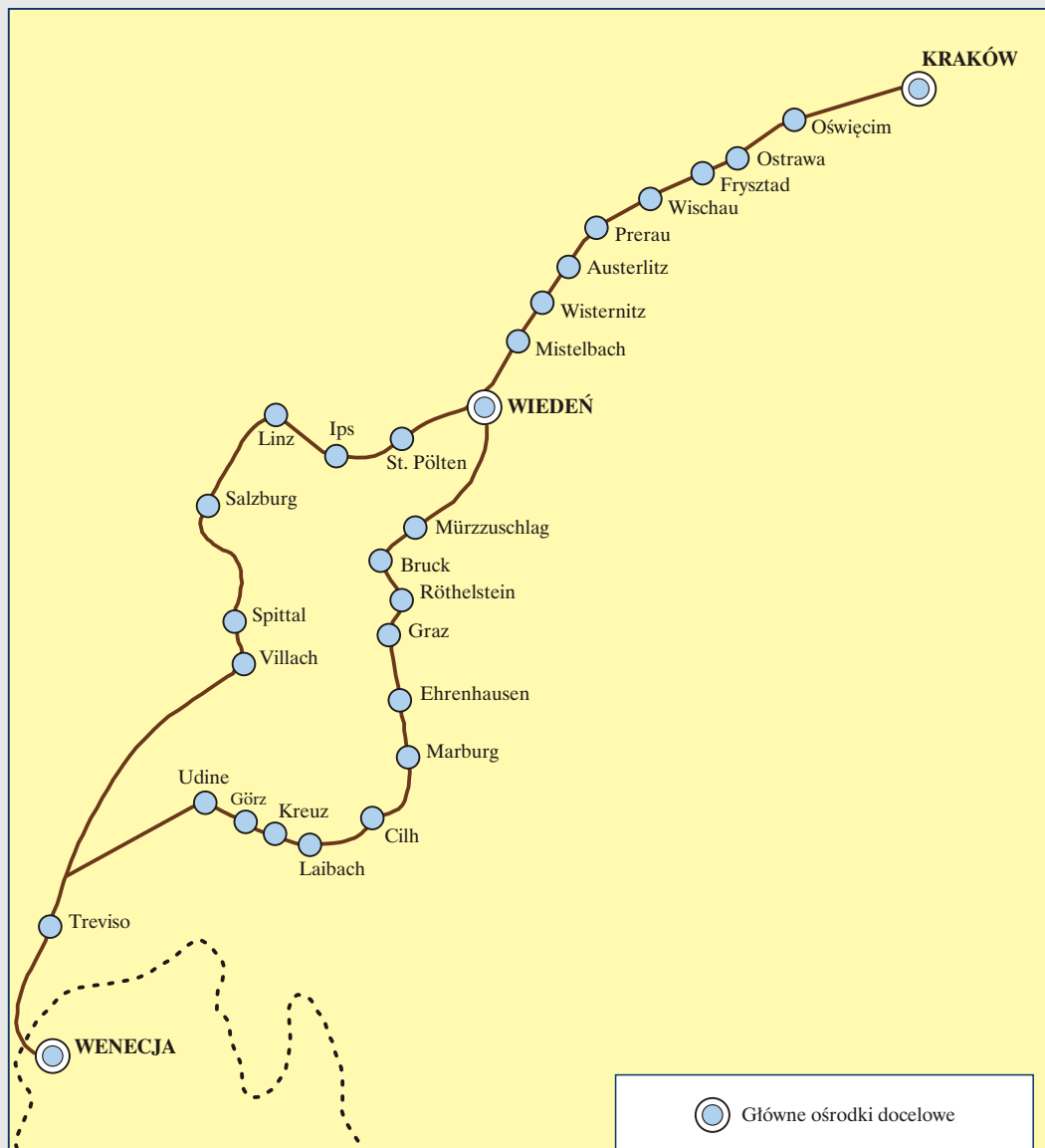


### KANAŁ BYDGOSKI



## TRAKT POCZTOWY Z KRAKOWA DO WENECJI W XVI-XVII W.

W 1558 r. Zygmunt August zorganizował „pocztę, czyli konie rozstawne” pomiędzy Krakowem a Wenecją, przez Wiedeń. Korzystając z założonych wzdłuż traktu własnych stacji konnych, jazda docelowa zajmowała łącznie 15 dni. Początkowo połączenia pocztowe odbywały się co tydzień, później dwa razy w miesiącu. W 1562 r. król powierzył Krzysztofowi Taxisowi organizację i kierownictwo całej poczty w Polsce na zasadzie urzędu królewskiego (na rysunku zachowano nazwy miejscowości używane ówczesnie).



## DROGI POCZTOWE Z WARSZAWY DO KONSTANTYNOPOLA W 1792 R.

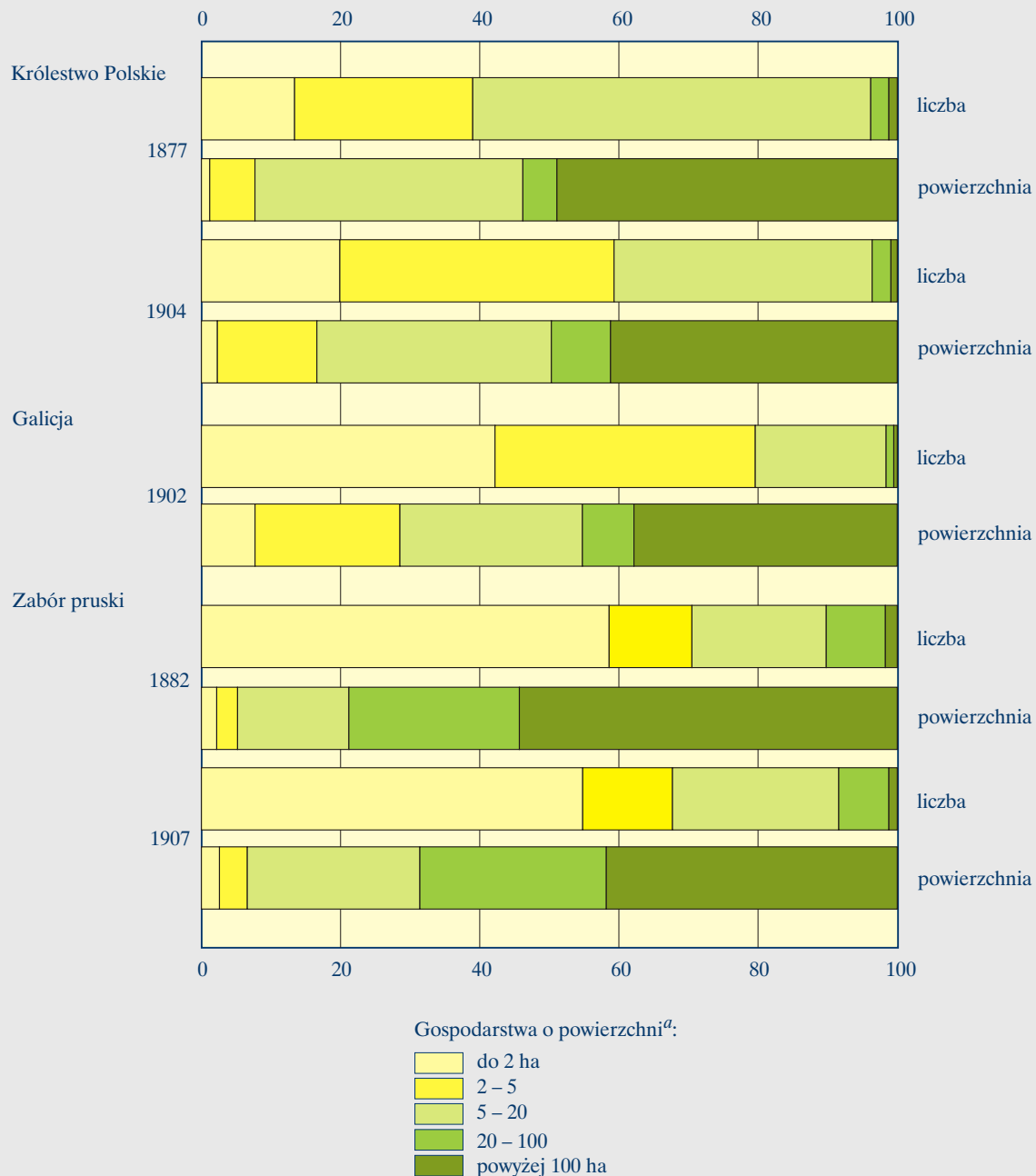
Ożywienie kontaktów dyplomatycznych doprowadziło m. in. do uruchomienia w 1792 r. specjalnego połączenia pocztowego na trasie Warszawa–Kamieniec Podolski i stąd przez Bukareszt do Konstantynopola. Dzięki szybkiemu połączeniu linia ta stała się znana w całej Europie, a z jej usług korzystały również dwory obce.



## GŁÓWNE TRAKTY POCZTOWE W POLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII W.



# STRUKTURA AGRARNA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I ZABORZE PRUSKIM

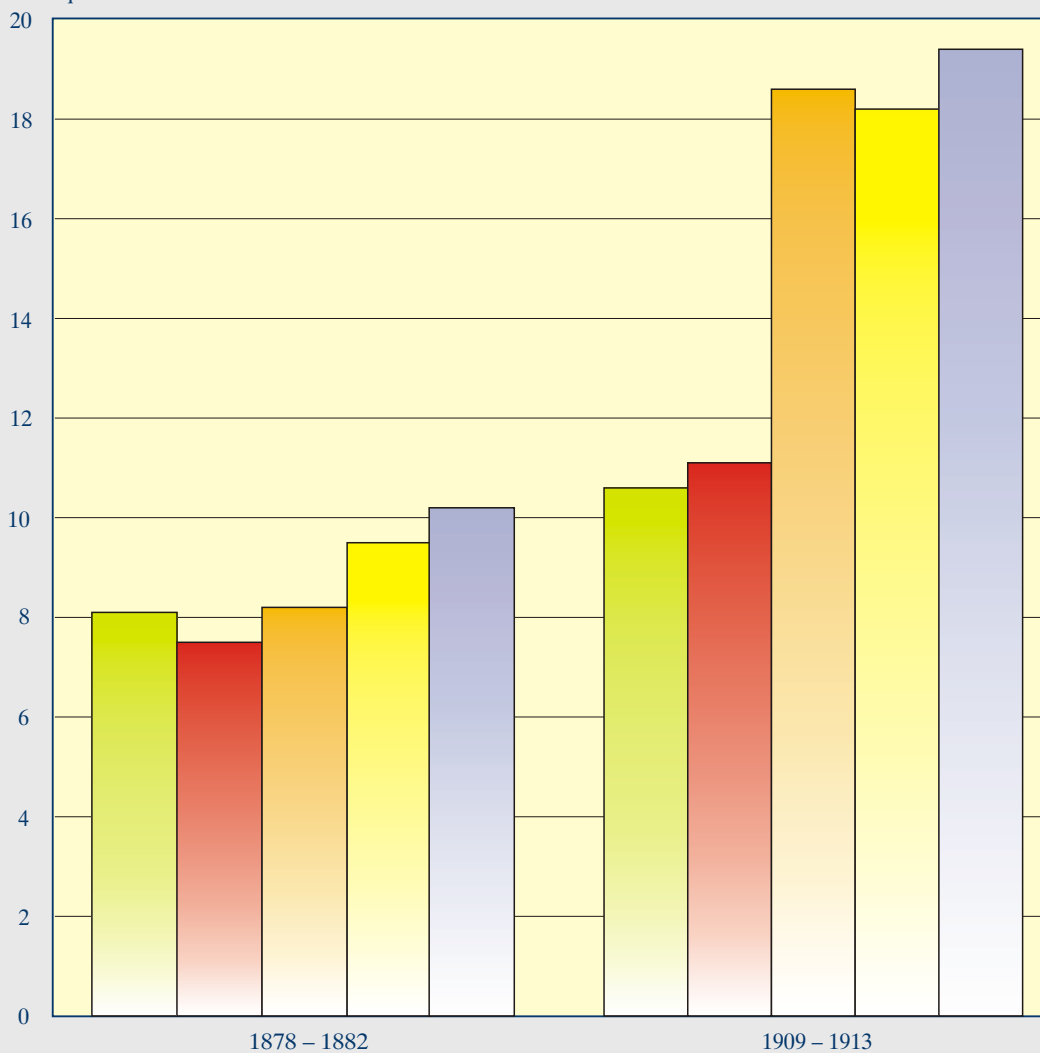


<sup>a</sup> W Królestwie Polskim odpowiednio: do 2,2 ha; 2,2–5,6; 5,6–22,4; 22,4–56; powyżej 56 ha.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.

## PRZECIĘTNE ROCZNE PŁONY 4 ZBÓŻ<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

z 1 ha w q



■ Królestwo Polskie

■ Galicja

Zabór pruski: ■ Wielkie Księstwo Poznańskie ■ Pomorze Gdańskie

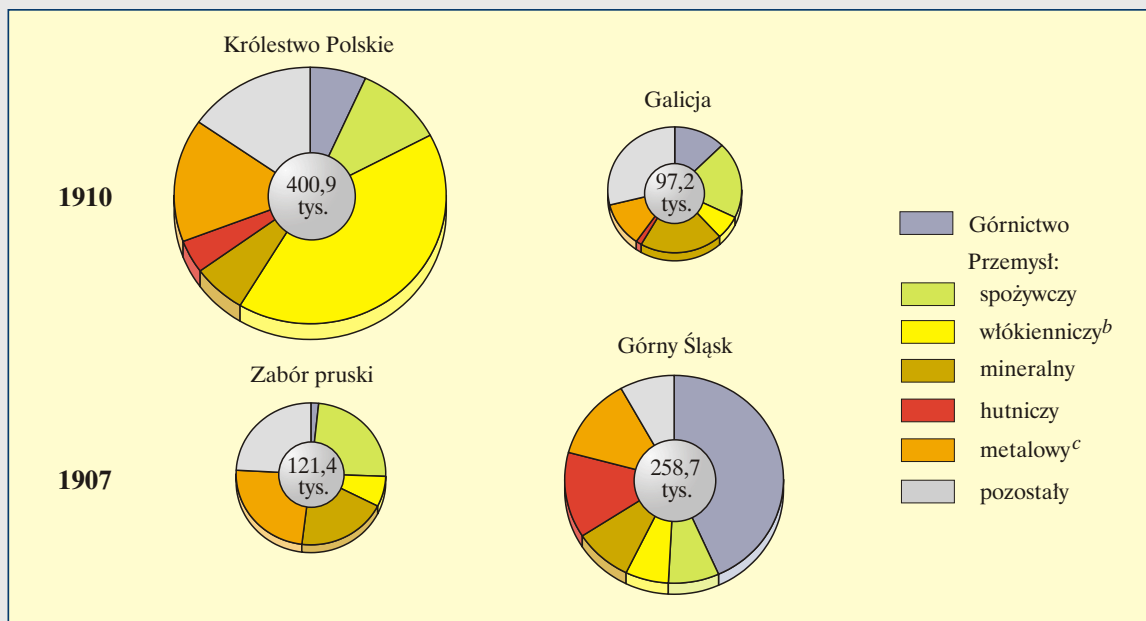
■ Górny Śląsk

<sup>a</sup> Pszenica, żyto, jęczmień i owies.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.



## ROBOTNICY W PRZEMYŚLE<sup>a</sup> W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI, ZABORZE PRUSKIM I NA GÓRNYM ŚLĄSKU

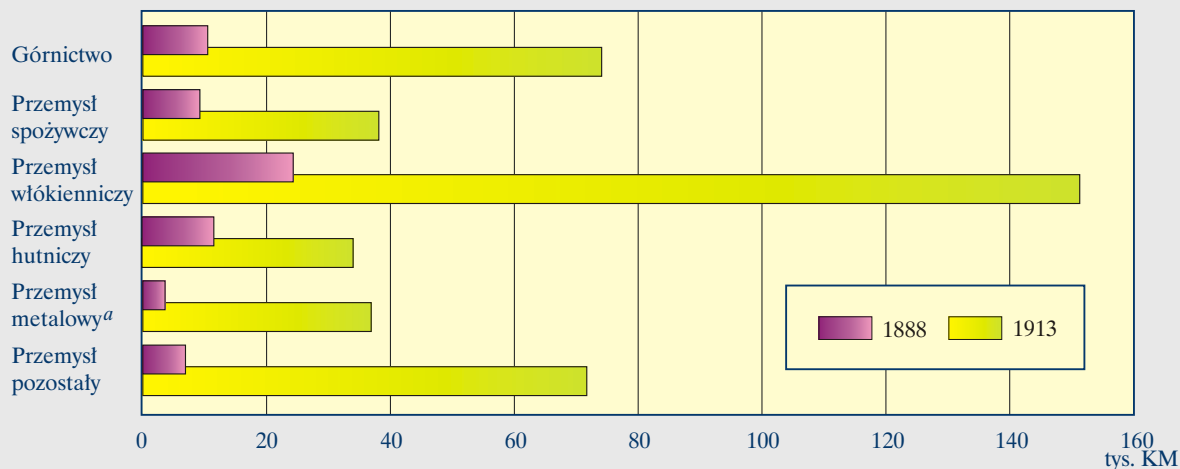


<sup>a</sup> Dane dotyczą zakładów zatrudniających 6 i więcej robotników, a w Królestwie Polskim – 5 i więcej robotników.

<sup>b</sup> W Galicji i zaborze pruskim – łącznie z przemysłem odzieżowym. <sup>c</sup> W Królestwie Polskim, Galicji i zaborze pruskim – łącznie z produkcją maszyn.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.

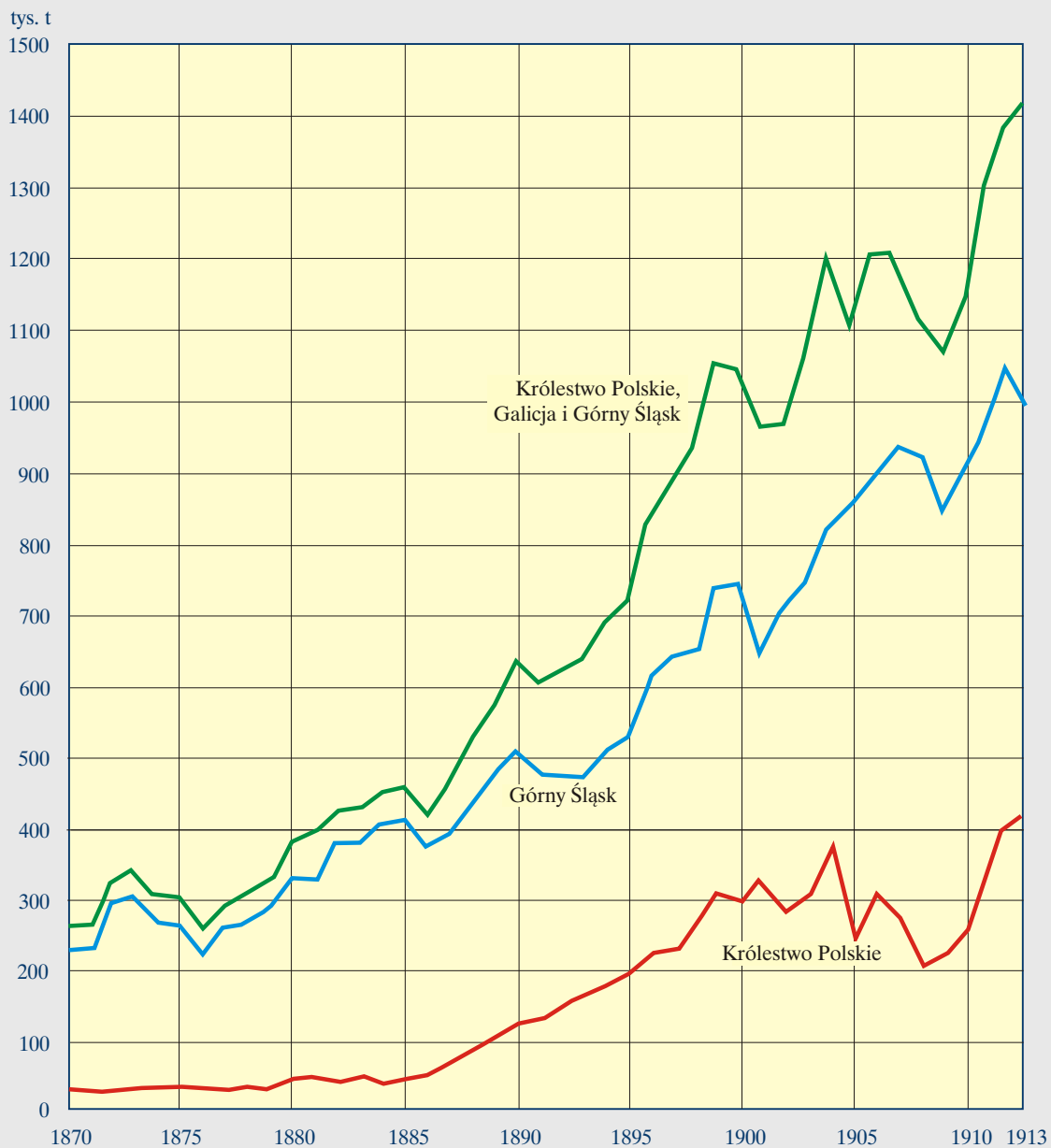
## MOC MASZYN NAPĘDOWYCH ZAINSTALOWANYCH W PRZEMYŚLE W KRÓLESTWIE POLSKIM



<sup>a</sup> Łącznie z produkcją maszyn.

Na podstawie: J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.

# PRODUKCJA SURÓWKI ŻELAZA W KRÓLESTWIE POLSKIM, GALICJI I NA GÓRNYM ŚLĄSKU



# SIEĆ LINII KOLEJOWYCH NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYSPOLITEJ W 1870 R.



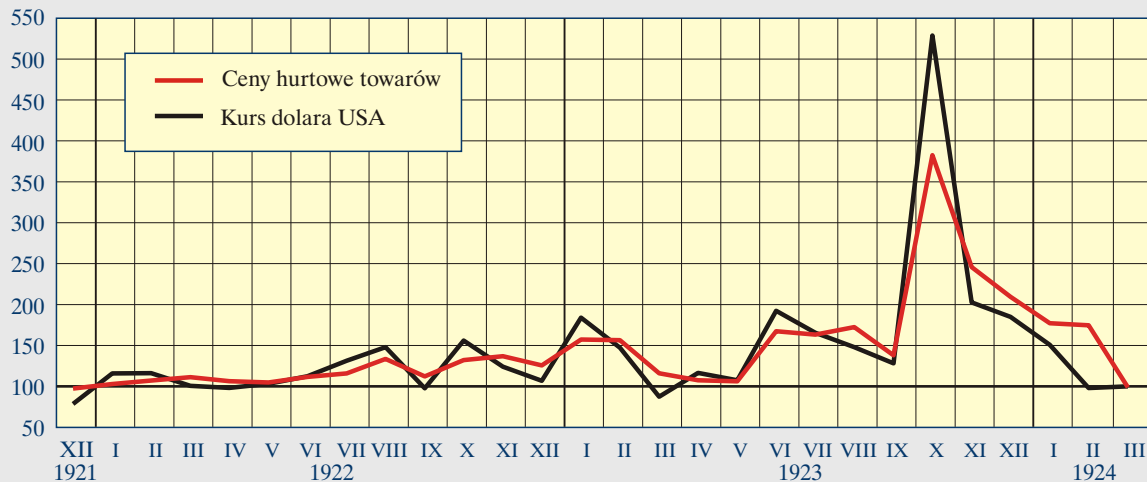
# GLÓWNE DROGI BITE NA ZIEMIACH DAWNEJ RZECZYSPOLITEJ W 1864 R.



Lata 1918–1939

## WSKAŹNIKI CEN HURTOWYCH TOWARÓW I KURSU DOLARA USA

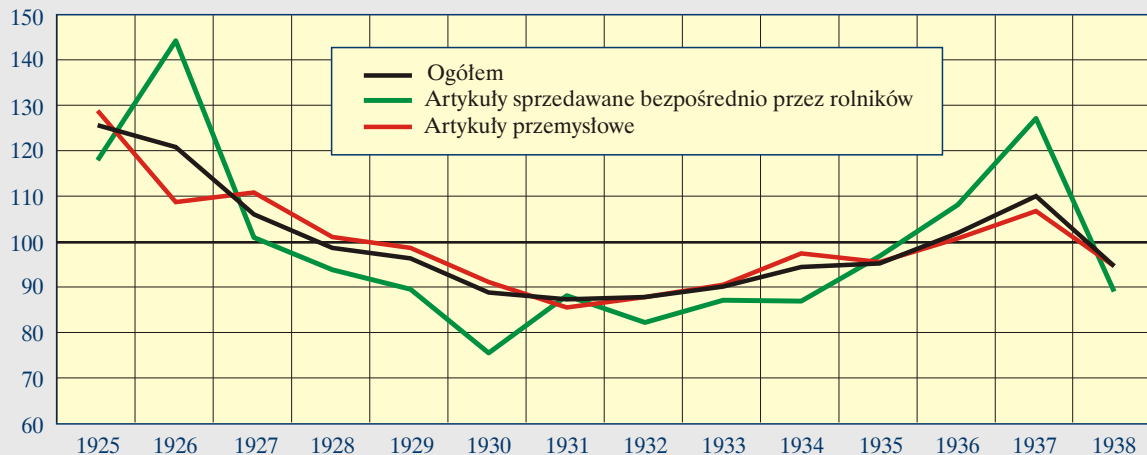
Koniec miesiąca poprzedniego=100



Na podstawie: E. Taylor, *Inflacja polska*, Poznań 1926, s. 21, 137.

## WSKAŹNIKI CEN HURTOWYCH TOWARÓW

Grudzień roku poprzedniego=100



U w a g a. Dane za lata 1928–1938 nie są w pełni porównywalne z danymi za lata 1925, 1926 i 1927 z uwagi na odmienne metody obliczania wskaźników.

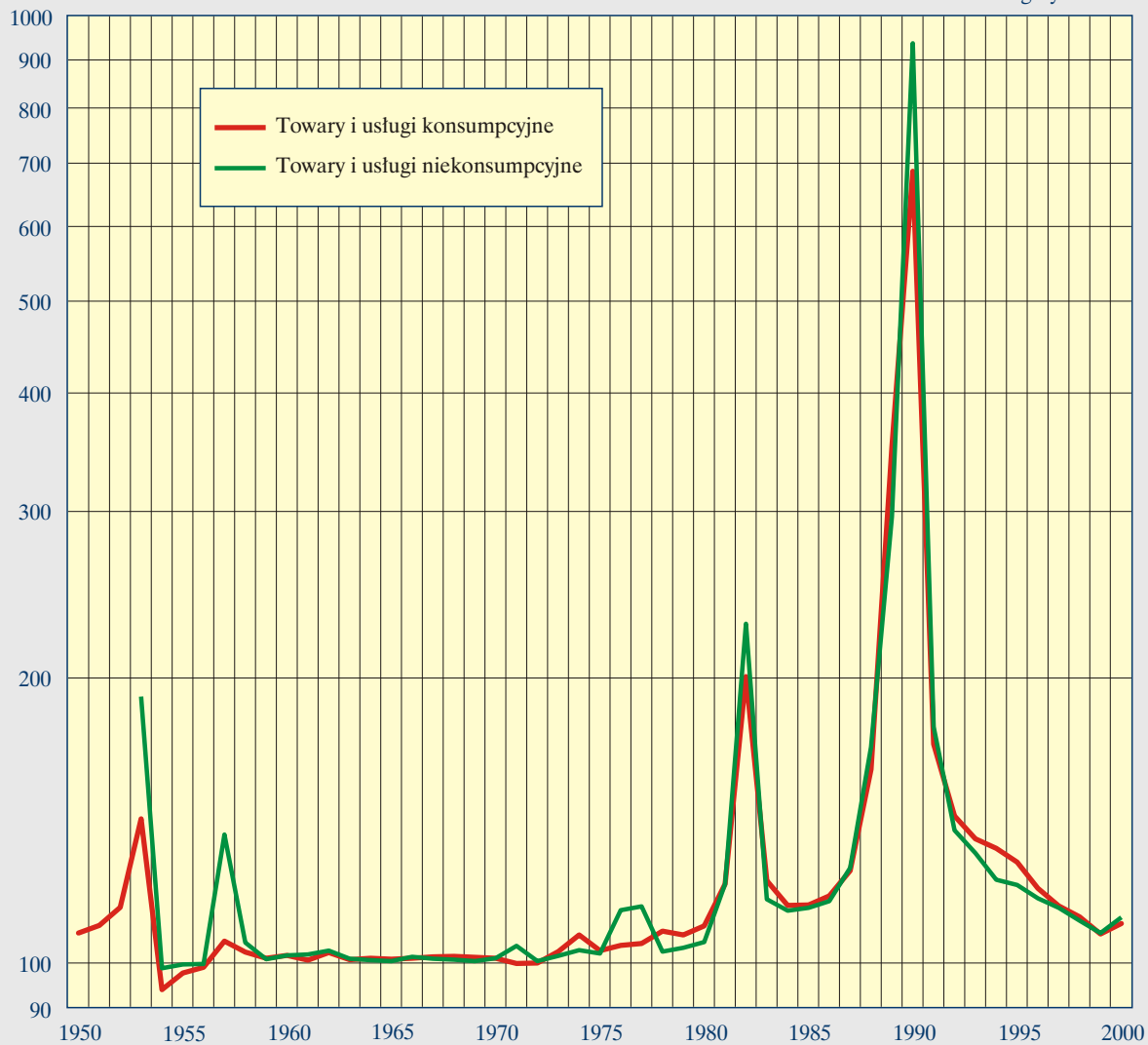
Na podstawie: *Koniunktura gospodarcza Polski w liczbach i wykresach w latach 1928–1938*, „Miesięczne tablice statystyczne Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen”, rok VII, nr 12, Warszawa 1939, s. 20–21; E. Lipiński, S. Pszczołkowski, L. Landau, J. Wiśniewski, *Koniunktura gospodarcza w Polsce 1924–1927*, pod red. E. Lipińskiego, Warszawa 1928, s. 60; *Zeszyt specjalny 1925–1932*, „Koniunktura Gospodarcza. Miesięczne tablice statystyczne”, Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, Warszawa 1932, s. 7–9; obliczenia własne.

Lata 1945–2000

## WSKAŹNIKI CEN TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH ORAZ NIEKONSUMPCYJNYCH

Rok poprzedni=100

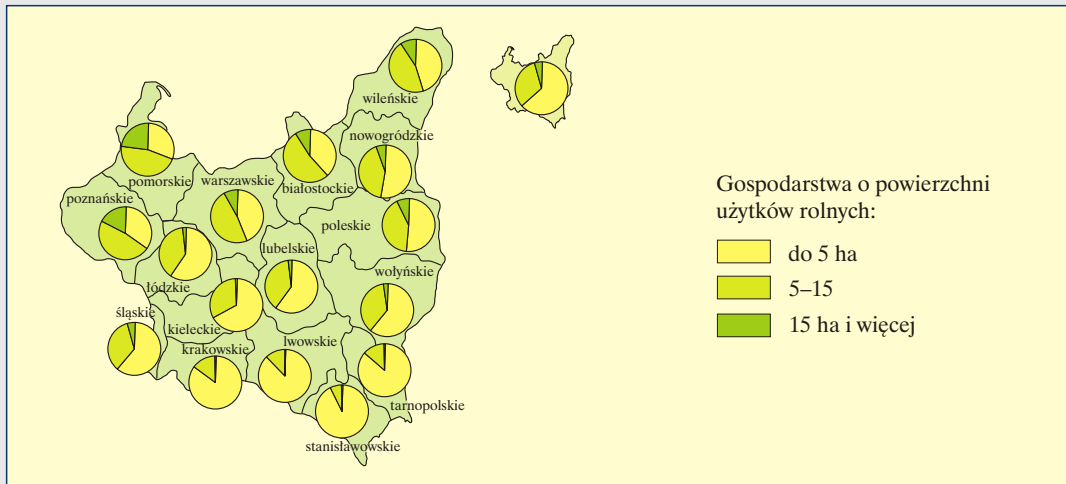
Siatka logarytmiczna



Na podstawie: Bank danych społeczno-gospodarczych „Polska”, GUS; Rocznik Statystyczny 1995, Warszawa 1995, s. 316;  
Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, Warszawa 2001, s. 329.

Lata 1918–1939

## ZRÓŻNICOWANIE GOSPODARSTW ROLNYCH WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH I WOJEWÓDZTW<sup>a</sup> W 1931 R.



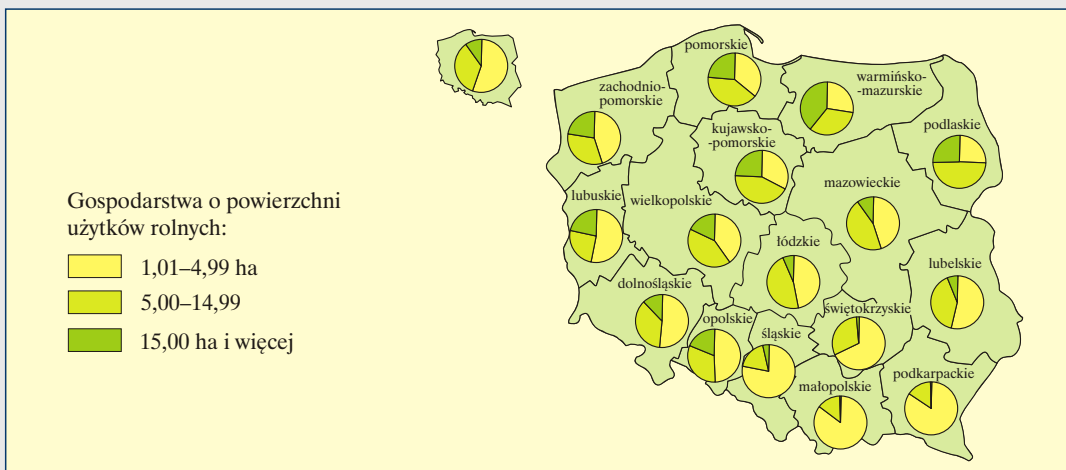
<sup>a</sup> W podziale administracyjnym z 1 IV 1939 r.

U w a g a. Strukturę obliczono po wyeliminowaniu gospodarstw o niewiadomej powierzchni.  
Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 68.

Lata 1945–2000

## ZRÓŻNICOWANIE INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH<sup>a</sup> WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH I WOJEWÓDZTW W 2000 R.

Stan w czerwcu



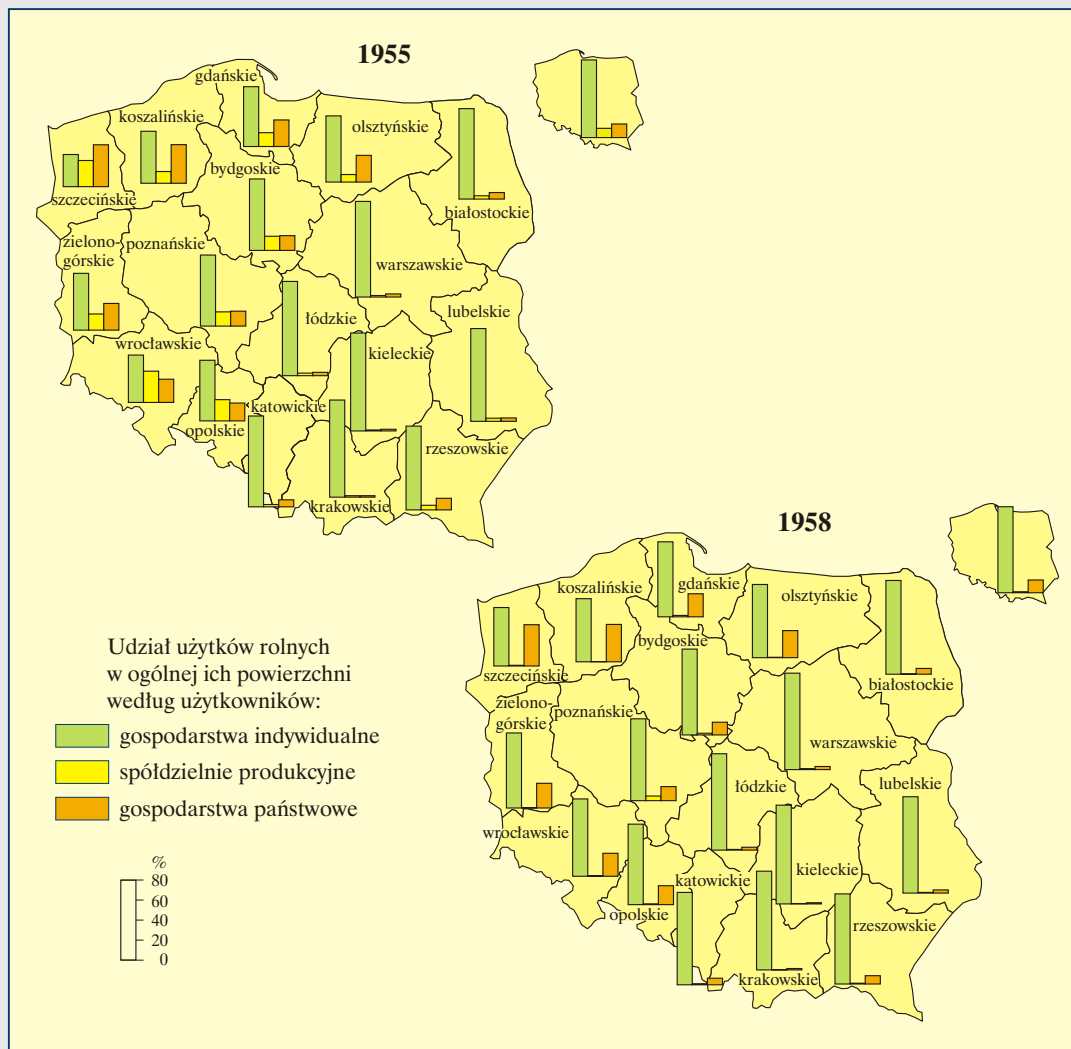
<sup>a</sup> Dane dotyczą gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2001*, Warszawa 2001, s. 27, 31.

# DEKOLEKTYWIZACJA ROLNICTWA WEDŁUG WOJEWÓDZTW

## Stan w czerwcu

Po październiku 1956 r. nastąpił proces dekoloktywizacji w rolnictwie, tj. samorozwiązywania się większości spółdzielni produkcyjnych, w wyniku czego użytki rolne przechodziły głównie na własność gospodarstw indywidualnych. Udział użytków rolnych spółdzielni produkcyjnych w ogólnej ich powierzchni w 1955 r. kształtował się od 1,0% w woj. kieleckim do 30,7% w woj. wrocławskim, natomiast w 1958 r. – od po 0,2% w województwach koszalińskim, białostockim i krakowskim do 4,6% w woj. poznańskim.



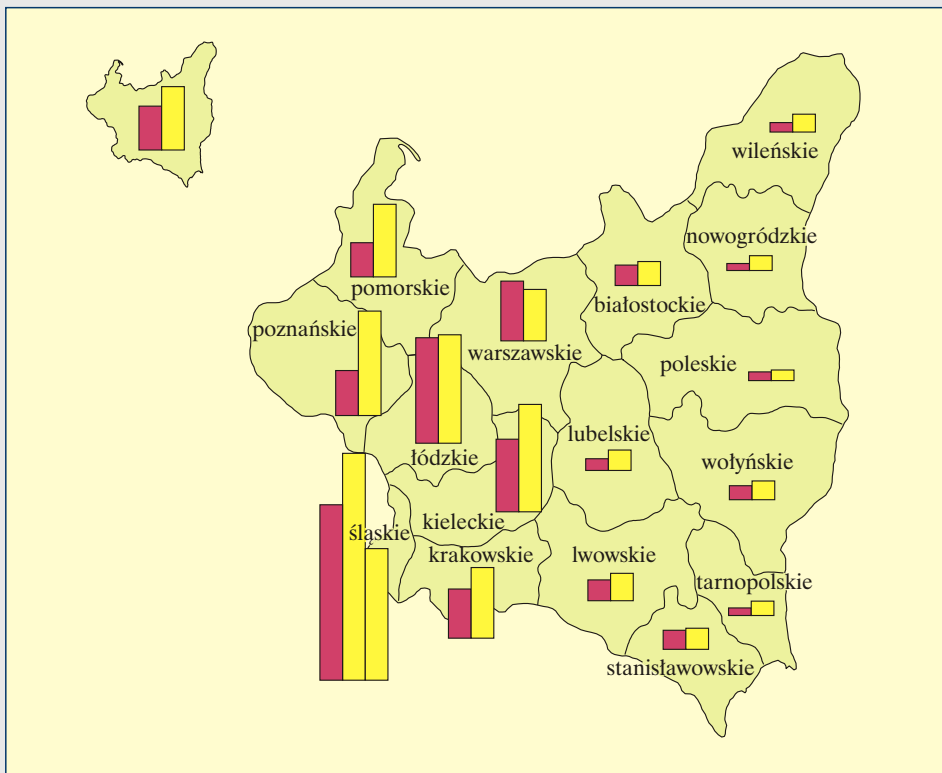
U w a g a. Dane dla województw: warszawskiego, łódzkiego oraz w 1958 r. również poznańskiego, wrocławskiego i krakowskiego łącznie z danymi dla miast stanowiących województwa – odpowiednio z: Warszawą, Łodzią, Poznaniem, Wrocławiem i Krakowem.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1956*, Warszawa 1956, s. 143; *Rocznik Statystyczny 1959*, Warszawa 1959, s. 171.

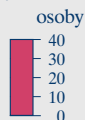


Lata 1918–1939

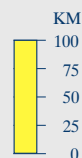
## PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE ORAZ MOC MASZYN ZAINSTALOWANYCH W PRZEMYŚLE NA 1 000 LUDNOŚCI WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 1936 R.



Przeciętne zatrudnienie  
pracowników fizycznych  
najmnych:



Moc maszyn  
zainstalowanych<sup>a</sup>:



<sup>a</sup> Stan w dniu 31 XII; dane dotyczą przemysłu przetwórczego I–VII kategorii.

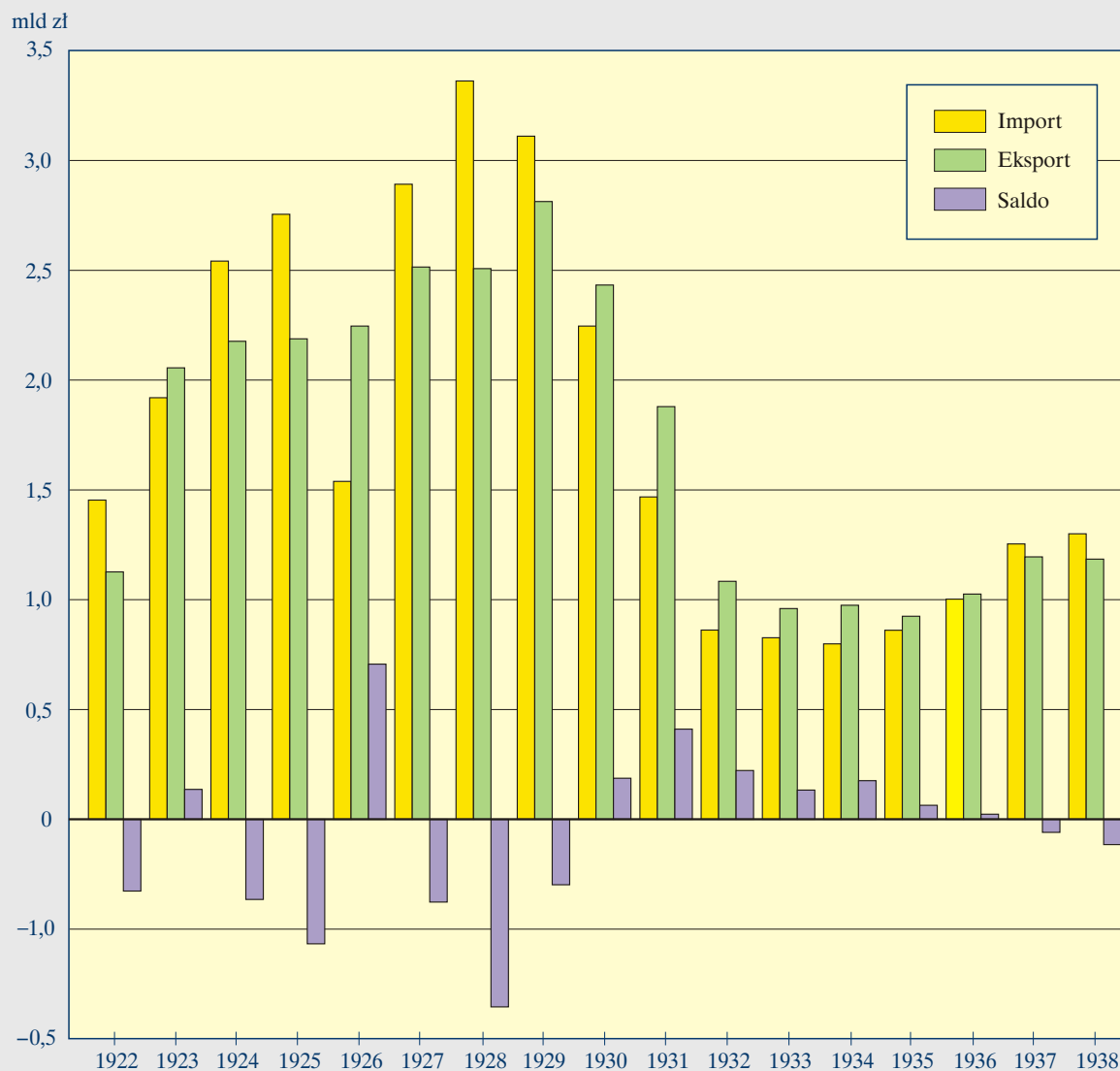
U w a g a. Dane dla województwa warszawskiego łącznie z danymi dla m. st. Warszawy; do przeliczeń przyjęto ludność na podstawie spisu powszechnego z 1931 r.

Na podstawie: *Statystyka Przemysłowa. Produkcja i zatrudnienie w zakładach I–VII kategorii*, 1936, zeszyt uzupełniający, „Statystyka Polski”, seria C, zeszyt 73, Warszawa 1938, s. XIII, 2–3; *Mały Rocznik Statystyczny 1935*, Warszawa 1935, s. 8, 11–14; obliczenia własne.



Lata 1918–1939

## OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO<sup>a</sup>



<sup>a</sup> Bez obrotów złotem, srebrem i monetami; w 1922 r. łącznie z obrotem czasowym, w latach 1923–1928 bez obrotu uszlachetniającego.

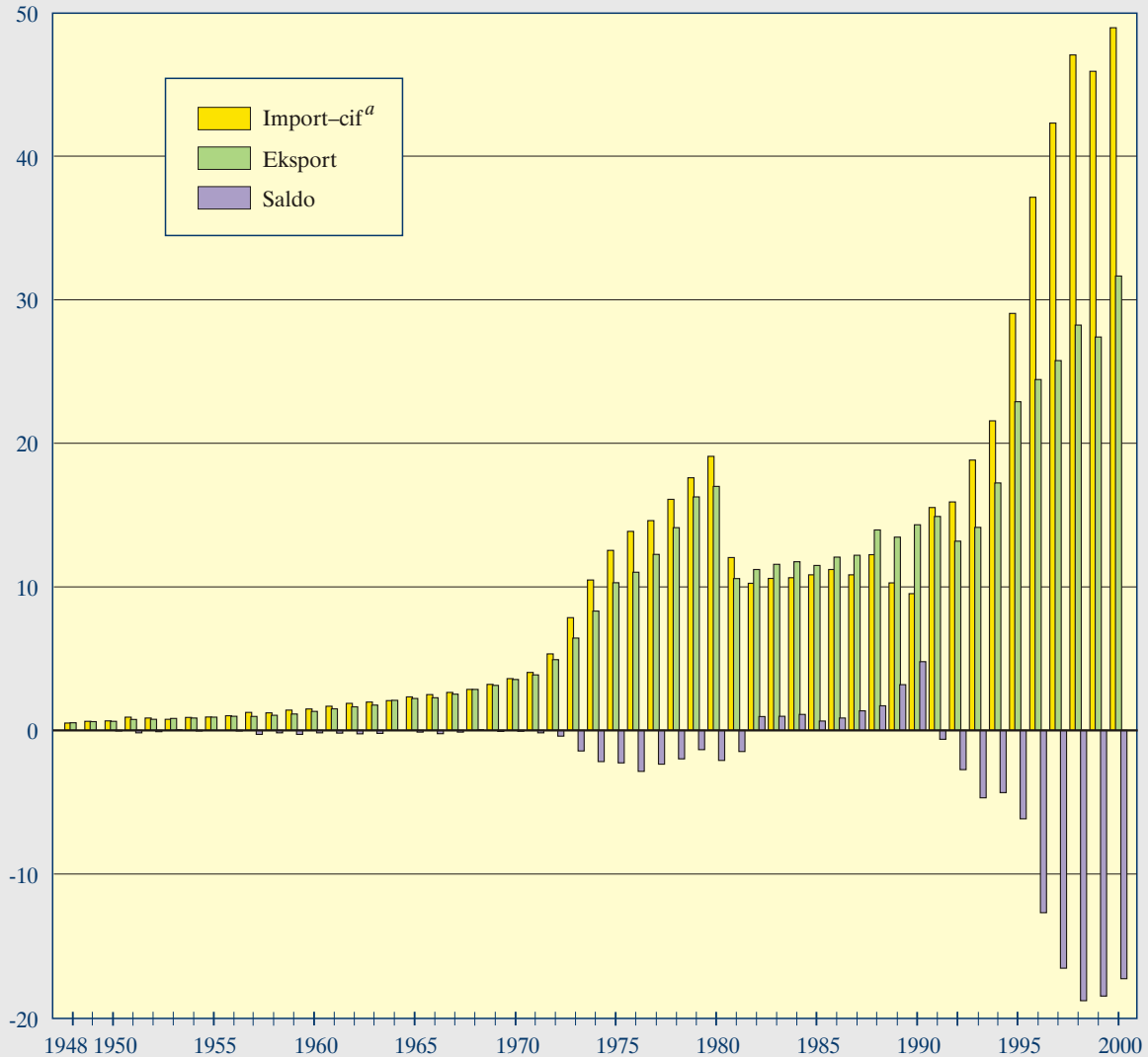
U w a g a. Dane za lata 1922–1927 przeliczono na złote według parytetu 1 kg złota=5924,44 zł.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny Polski wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Londyn 1941, s. 72, tłumaczenie Warszawa 1990 z oryginału „Concise Statistical Year-book of Poland September 1939–June 1941”.

Lata 1945–2000

## OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO (ceny bieżące)

mld dol. USA



<sup>a</sup> W latach 1948–1991 na warunkach fob.

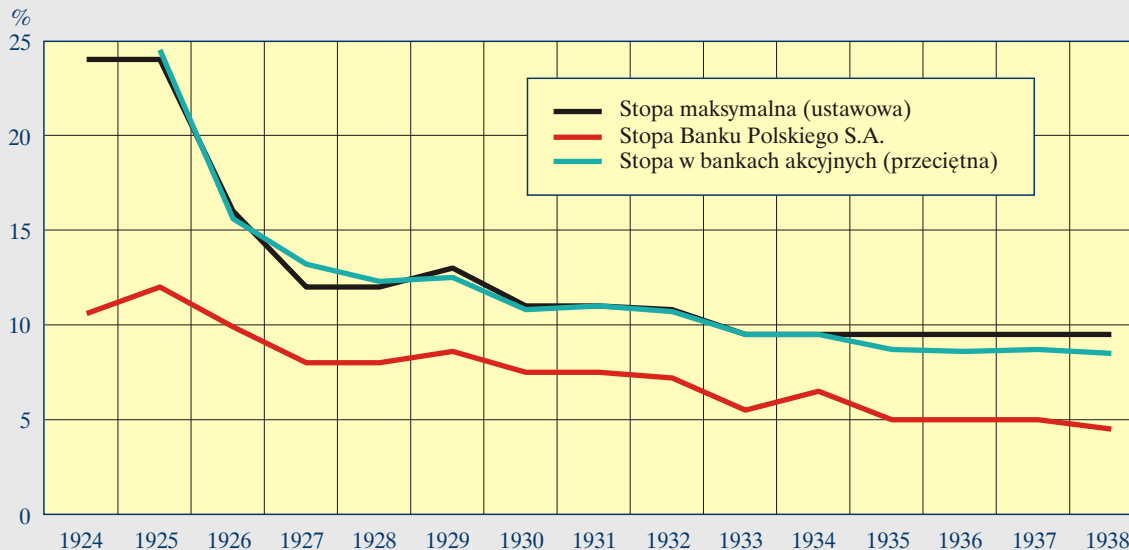
U w a g a. Dane za lata 1948–1980 przeliczono ze złotych dewizowych na dolary USA.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1976*, Warszawa 1976, s. XLIV–XLV; *Rocznik Statystyczny 1981*, Warszawa 1981, s. XLIV–XLV; *Rocznik Statystyczny 1987*, Warszawa 1987, s. XLII–XLIII; *Rocznik Statystyczny 1995*, Warszawa 1995, s. LXVIII–LXIX; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001*, Warszawa 2001, s. LII–LIII; obliczenia własne.

Lata 1918–1939

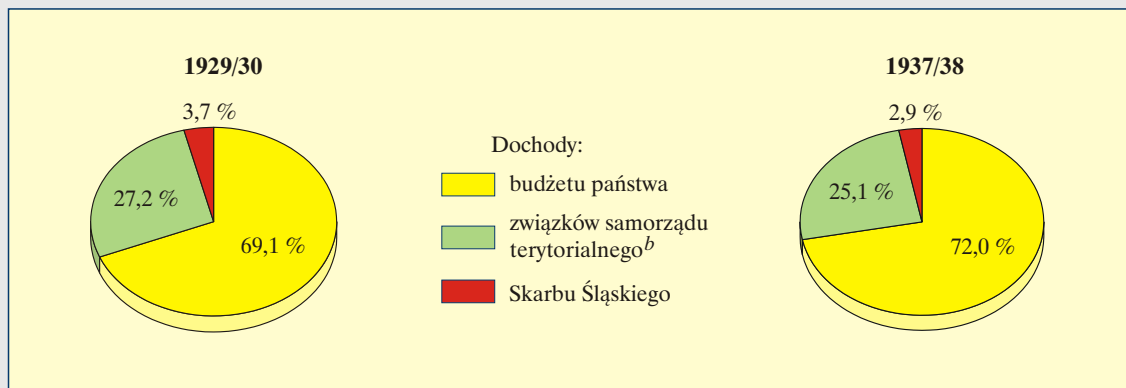
## STOPY KREDYTU DYSKONTOWEGO

Stan w końcu roku



Na podstawie: C. Leszczyńska, Ł. Lisiecka, *Od banku pobożnego do banków państwowych i prywatnych: banki w Polsce, ich rola ekonomiczna, społeczna i kulturowa*, w: *Rozrzutność i skąpstwo w tradycji kulturowej i rzeczywistości*, Kraków 2005, s. 59.

## DOCHODY BUDŻETOWE<sup>a</sup>



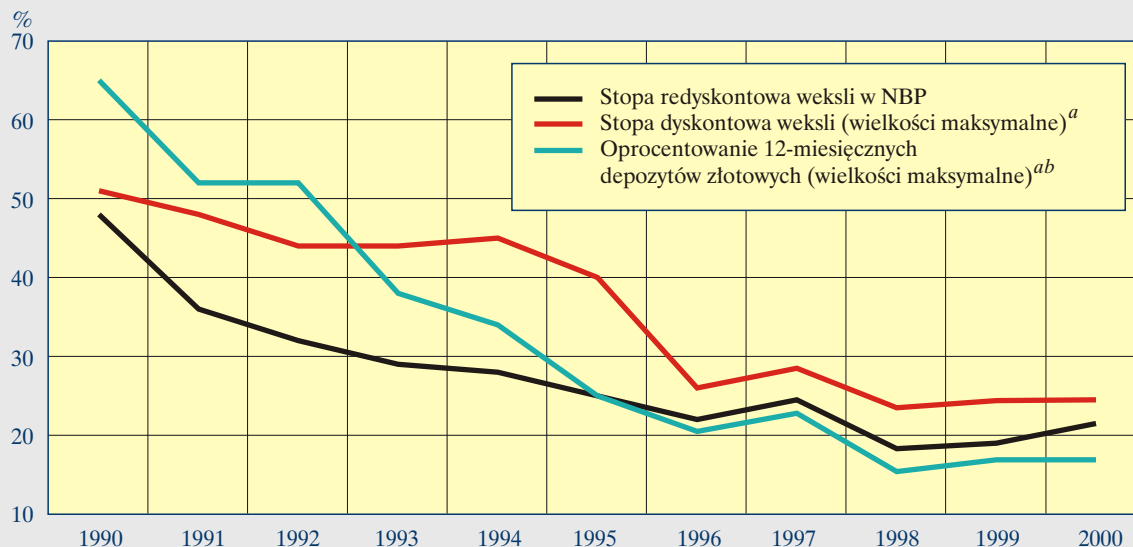
<sup>a</sup> Dane dotyczą lat budżetowych. <sup>b</sup> Z wyłączeniem subwencji i dotacji.

Na podstawie: *Mały Rocznik Statystyczny 1932*, Warszawa 1932, s. 151–152; *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 265; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 376, 391, 396; *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930*, Warszawa 1930, s. 578–579.

## Lata 1945–2000

### STOPY DYSKONTOWE I OPROCENTOWANIE DEPOZYTÓW (w stosunku rocznym)

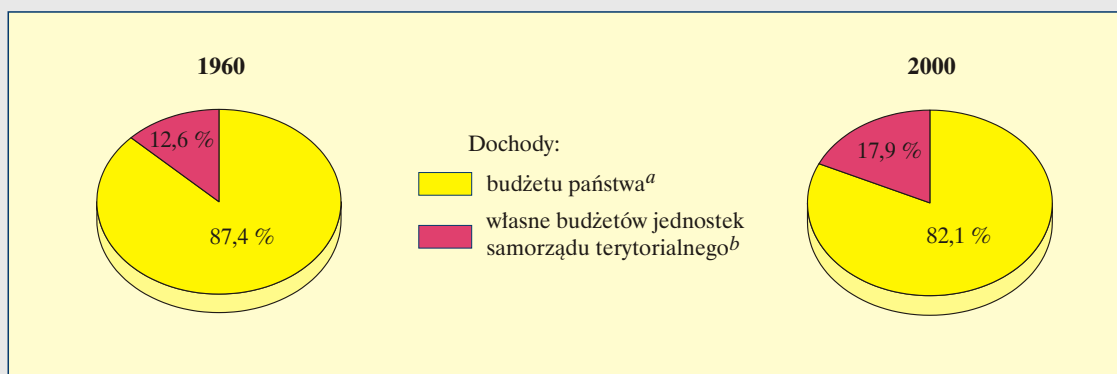
Stan w dniu 31 XII



*a* W głównych bankach komercyjnych. *b* W latach 1998, 1999 i 2000 dane dotyczą depozytów osób fizycznych.

Na podstawie: „Biuletyn Informacyjny” 12/91, NBP, Warszawa 1991, tabl.1; „Biuletyn Informacyjny” 1992, NBP, Warszawa 1994, s. 63–64; *Raport Roczny 1994*, NBP, Warszawa 1995, s. 93; *Raport Roczny 1996*, NBP, Warszawa 1997, s. 111; *Raport Roczny 1997*, NBP, Warszawa 1998, s. 84–85; *Raport Roczny 1998*, NBP, Warszawa 1999, s. 100–101; *Raport Roczny 1999*, NBP, Warszawa 2000, s. 118–119, 125–126; *Raport Roczny 2000*, NBP, Warszawa 2001, s. 222–223.

## DOCHODY BUDŻETOWE



*a, b* W 1960 r. dochody: *a* – budżetu centralnego, *b* – własne budżetów terenowych.

Na podstawie: *Rocznik Statystyczny Finansów 1945–1967*, Warszawa 1968, s. 36–37; *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, Warszawa 2002, s. 501–502, 509–510.